

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ
ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ
ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

3

ΔΟΓΜΑΤΙΚΑ Β΄

ΕΙΣΑΓΩΓΗ
ΚΕΙΜΕΝΟΝ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ - ΣΧΟΛΙΑ

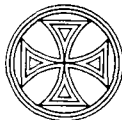
Ἰπὸ
ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ΤΟΚΑΤΛΙΔΗ
Συνεργάτου τοῦ Πατριαρχικοῦ Ἰδρύματος

Ἐπόπται

ΠΑΝ. Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ & ΣΤΕΡ. Ν. ΣΑΚΚΟΣ
Καθηγηταὶ Πανεπιστημίου

Ἐπιμεληταὶ

ΘΕΟΔ. Ν. ΖΗΣΗΣ, Ὑφηγητὴς Θεολ. Σχολῆς
ΒΑΣ. Σ. ΨΕΥΤΟΓΚΑΣ, Διδάκτωρ τῆς Θεολογίας

Ε Π Ε

ΠΑΤΕΡΙΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ»
ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1975

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ Ο ΜΕΓΑΣ

3

ΔΟΓΜΑΤΙΚΑ Β΄

Ἡ μικρὰ πραγματεία Περὶ τῆς ἐνσάρκου ἐπιφανείας τοῦ Θεοῦ καὶ κατὰ Ἀρειανῶν ἐγράφη περὶ τὸ 362.

Ὁ συγγραφεὺς ἀντλεῖ πολλὰ χωρία τῆς ἀγίας Γραφῆς καὶ τὰ χρησιμοποιεῖ ὡς ἐπιχειρήματα, διὰ νὰ ἀποδείξῃ τὴν θεότητα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἐνίοτε ὅμως χρησιμοποιεῖ καὶ τὴν κοινὴν λογικὴν διὰ νὰ ἐνισχύσῃ τὰ ἐπιχειρήματά του.

Λόγω τοῦ ὅτι περιέχει τὸν ὄρον «Εἷς Θεὸς ἐν τρισὶν ὑποστάσεσιν», ἠγέρθησαν ἀμφιβολίαι περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Ἀθανασίου συγγραφῆς τῆς πραγματείας. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές ὅτι ὁ Μέγας Ἀθανάσιος μεταχειρίζεται πολλάκις τὸν ὄρον «ὑπόστασις» μὲ τὴν ἔννοιαν τῆς «οὐσίας» καὶ ὁμιλεῖ περὶ μιᾶς ὑποστάσεως, ἀλλὰ κατὰ τὴν σύνοδον τοῦ 362 εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ἀνεγνώρισεν ὁ ἱερὸς πατὴρ ὅτι εἶναι δυνατόν ἢ λέξις «ὑπόστασις» νὰ χρησιμοποιηθῇ μὲ τὴν ἔννοιαν τοῦ «προσώπου». Ἐπομένως χρησιμοποιεῖ τὴν λέξιν «ὑπόστασις» ἄλλοτε μὲν ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς «οὐσίας», ἄλλοτε δὲ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῶν τριαδικῶν διακρίσεων (προσώπων).

ΛΟΓΟΙ ΚΑΤΑ ΑΡΕΙΑΝΩΝ

αὐτοὶ ὡς περιχυθέντες τὸν τοῦ ὄφους ἰόν, καὶ μὴ βλέποντες ἂ
 δεῖ βλέπειν, μηδὲ νοοῦντες ἂ ἀναγινώσκουσιν, ὥσπερ ἐκ βάθους
 τῆς ἀσεβοῦς αὐτῶν καρδίας ἐρευγόμενοι, ἤρξαντο λοιπὸν καὶ
 διασύρειν τὸ ὑπὸ τοῦ Κυρίου λεγόμενον, «Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ,
 5 καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί» λέγοντες· πῶς δύναται οὗτος ἐν ἐκείνῳ,
 κἀκεῖνος ἐν τούτῳ χωρεῖν; Ἡ πῶς ὅλως δύναται ὁ Πατήρ, μεί-
 ζων ὢν, ἐν τῷ Υἱῷ ἐλάττονι ὄντι χωρεῖν; Ἡ τί θαυμαστόν,
 εἰ ὁ Υἱὸς ἐν τῷ Πατρὶ, ὅπουγε καὶ περὶ ἡμῶν γέγραπται· «Ἐν
 αὐτῷ γὰρ ζῶμεν, καὶ κινούμεθα, καὶ ἐσμεν»; Πάσχουσι δὲ τοῦ-
 10 το ἀκολούθως τῇ κακονοίᾳ ἑαυτῶν, σῶμα νομίζοντες εἶναι τὸν
 Θεόν, καὶ μὴ νοοῦντες μήτε τί ἐστὶν ἀληθινὸς Πατήρ, καὶ ἀλη-
 θινὸς Υἱός, μήτε τί ἐστὶ φῶς ἀόρατον, καὶ αἰδίων, καὶ ἀπαύγασμα
 αὐτοῦ ἀόρατον, μήτε τί ἐστὶν ἀόρατος ὑπόστασις, καὶ χαρακτηρ
 ἀσώματος, καὶ εἰκὼν ἀσώματος. Εἰ γὰρ ἐγίνωσκον, οὐκ ἂν τὸν
 15 Κύριον τῆς δόξης μετὰ γέλωτος ἐδυσφήμιον, οὔτε τὰ ἀσώματα
 σωματικῶς ἐκλαμβάνοντες, τὰ καλῶς λεγόμενα παρεξηγοῦντο.
 Ἦρκει μὲν οὖν καὶ μόνον ἀκούοντας ταῦτα, λέγοντος τοῦ Κυρίου,
 πιστεῦειν· ἐπεὶ καὶ ἡ τῆς ἀπλότητος πίστις βελτίων ἐστὶ τῆς
 ἐκ περιεργίας πιθανολογίας· ἐπειδὴ δὲ καὶ τοῦτο βεβηλοῦν ἐπε-
 20 χείρησαν πρὸς τὴν ἰδίαν αἵρεσιν, ἀναγκαῖον τὴν μὲν ἐκείνων κα-
 κόνουαν διελέγξαι, τὴν δὲ τῆς ἀληθείας διάνουαν δεῖξαι ἔνεκά γε
 τῆς τῶν πιστῶν ἀσφαλείας. Οὐ γάρ, ὡς ἐκεῖνοι νομίζουσιν, ἀν-
 τεμβιβαζόμενοι εἰς ἀλλήλους εἰσίν, ἐν τῷ λέγεσθαι, Ἐγὼ ἐν
 τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί, ὥσπερ ἐν ἀγγελίοις κενοῖς ἐξ
 25 ἀλλήλων πληρούμενοι· ὥστε τὸν μὲν Υἱὸν πληροῦν τὸ κενὸν τοῦ
 Πατρὸς, τὸν δὲ Πατέρα πληροῦν τὸ κενὸν τοῦ Υἱοῦ, καὶ ἐκάτε-

1. Ἱω. 14, 10.

2. Πράξ. 17, 28.

νά περιελούσθησαν με τὸ δηλητήριον τοῦ ὄφεως καὶ ὡσάν νά μὴ βλέπουν ὅσα πρέπει νά βλέπουν, οὔτε νά ἐννοοῦν ὅσα ἀναγινώσκουν, ὡσάν ἀπὸ τὸ βάθος τῆς ἀσεβοῦς καρδίας των νά τὰ βγάζουν, ἤρχισαν λοιπὸν νά διαστρεβλῶνουν τὸ ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ λεγόμενον «ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί»¹, λέγοντες· πῶς ἔμπορεῖ αὐτὸς νά χωρῆ εἰς ἐκεῖνον καὶ ἐκεῖνος εἰς αὐτόν; Ἡ πῶς ἔμπορεῖ ἐξ ὀλοκλήρου ὁ Πατὴρ, ἐνῶ εἶναι μεγαλύτερος, νά χωρῆ εἰς τὸν Υἱὸν ποῦ εἶναι μικρότερος; Ἡ τί τὸ παράδοξον ἂν ὁ Υἱὸς εὐρίσκεται εἰς τὸν Πατέρα, ἐφ' ὅσον καὶ δι' ἡμᾶς ἔχει γραφῆ· «ἐν αὐτῷ γὰρ ζῶμεν, καὶ κινούμεθα, καὶ ἐσμεν»²; Παθαίνουν δὲ αὐτὸ σύμφωνα με τὴν κακοπιστίαν των, θεωροῦντες τὸν Θεὸν ὡς σῶμα, καὶ μὴ ἐννοοῦντες τί εἶναι ἀληθινὸς Πατὴρ καὶ τί ἀληθινὸς Υἱός, οὔτε τί εἶναι ἀόρατον φῶς καὶ προαιώνιον καὶ ἀκτινοβολία αὐτοῦ ἀόρατος, οὔτε τί εἶναι ἀόρατος οὐσία καὶ ἀκριβὲς ἀποτύπωμα ἀσώματον καὶ εἰκὼν ἀσώματος³. Διότι ἐὰν ἐννοοῦσαν, δὲν θὰ ἐβλασφημοῦσαν με εἰρωνεῖαν τὸν Κύριον τῆς δόξης, οὔτε ἐκλαμβάνοντες τὰ ἀσώματα σωματικῶς θὰ παρηρμήνευον τὰ ὀρθῶς λεγόμενα. Ἦτο ἀρκετόν, καὶ μόνον ἀκούοντες αὐτά, ἐπειδὴ τὰ εἶπεν ὁ Κύριος, νά τὰ πιστεύουν· διότι καὶ ἡ ἀπλή πιστις εἶναι ἀνωτέρα ἀπὸ τὴν πιθανολογίαν⁴ ποῦ γεννᾶται ἀπὸ τὴν περιέργειαν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ αὐτὸ ἀκόμη ἐπεχείρησαν νά τὸ προσαρμόσουν βεβήλως πρὸς τὴν αἵρεσιν των, εἶναι ἀπαραίτητον ἀφ' ἑνὸς μὲν νά ἀνασκευάσωμεν τὴν κακοπιστίαν αὐτῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ν' ἀποδείξωμεν τὴν ἐννοιαν τῆς ἀληθείας, χάριν τῆς ἀσφαλείας τῶν πιστῶν. Διότι με τὸ νά λέγεται «ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί» δὲν περιχωρεῖται ὁ ἕνας μέσα εἰς τὸν ἄλλον ὅπως ἐκεῖνοι νομίζουν, ὅπως συμβαίνει με τὰ κενὰ ἀγγεῖα, ὡστε ὁ μὲν Υἱὸς νά συμπληρῶνῃ τὸ κενὸν τοῦ Πατρός, ὁ δὲ Πατὴρ τὸ κενὸν τοῦ Υἱοῦ καὶ ὁ καθένας ἀπὸ αὐτοὺς νά μὴ

3. Ἐβρ. 1, 3.

4. Πιθανολογία εἶναι ἡ χρῆσις πιθανῶν ἐπιχειρημάτων, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἀπόδειξιν, ἡ ὁποία εἶναι χρῆσις ἀδιασείστων ἐπιχειρημάτων.

ρον αὐτῶν μὴ εἶναι πλήρη καὶ τέλειον· σωμάτων μὲν ἴδιον τοῦ-
 τό γε· διὸ καὶ τὸ μόνον εἶπεῖν τοῦτο πλεον ἐστὶν ἀσεβείας· πλή-
 ρης γὰρ καὶ τέλειός ἐστιν ὁ Πατήρ, καὶ πλήρωμα θεότητός
 ἐστιν ὁ Υἱός. Οὐδ' αὖ πάλιν, ὥσπερ ἐν τοῖς ἁγίοις γινόμενος
 5 ὁ Θεός, ἐνδυναμοῖ αὐτούς, οὕτως ἐστὶ καὶ ἐν τῷ Υἱῷ· αὐτὸς
 γὰρ ἐστὶν ἡ τοῦ Πατρὸς δύναμις καὶ σοφία· καὶ τὰ μὲν γενητὰ
 μετοχῇ τούτου ἐν Πνεύματι ἀγιάζεται· αὐτὸς δὲ ὁ Υἱὸς οὐ με-
 τουσία υἱός ἐστιν, ἀλλὰ γέννημα τοῦ Πατρὸς ἰδιόν ἐστιν. Οὐκ
 ἔστι δὲ πάλιν οὕτως ὁ Υἱὸς ἐν τῷ Πατρί, ὡς τό, Ἐν αὐτῷ ζῶ-
 10 μεν, καὶ κινούμεθα, καὶ ἐσμεν· αὐτὸς γὰρ ὡς ἐκ πηγῆς τοῦ Πα-
 τρὸς ἐστὶν ἡ ζωὴ, ἐν ἣ τὰ πάντα ζωογονεῖται τε καὶ συνέστη-
 κεν· οὐ γὰρ ἡ ζωὴ ἐν ζωῇ ζῆ· ἐπεὶ οὐκ ἂν εἴη ζωὴ· ἀλλ' αὐτὸς
 μᾶλλον ζωογονεῖ τὰ πάντα.

2. Ἴδωμεν δὲ καὶ τὰ τοῦ συνηγόρου τῆς αἰρέσεως Ἀστε-
 15 ρίου τοῦ σοφιστοῦ· γέγραφε γὰρ καὶ αὐτός, εἰς τοῦτο ζηλώσας
 τοὺς Ἰουδαίους, ταῦτα· «Εὐδηλον γάρ, ὅτι διὰ τοῦτο εἴρηκεν
 ἑαυτὸν μὲν ἐν τῷ Πατρί, ἐν ἑαυτῷ δὲ πάλιν τὸν Πατέρα, ἐπεὶ
 μήτε τὸν λόγον, ὃν διεξήρχετο, ἑαυτοῦ φησιν εἶναι, ἀλλὰ τοῦ
 Πατρὸς, μήτε οἰκειὰ τὰ ἔργα, ἀλλὰ τοῦ Πατρὸς δεδωκότος τὴν
 20 δύναμιν». Τοῦτο δὲ εἰ καὶ παιδάριον ἦν ἀπλῶς εἰρηκός, συγγνώ-
 μην εἶχεν ἐκ τῆς ἡλικίας· ἐπειδὴ δὲ ὁ καλούμενος σοφιστής,
 καὶ πάντα γινώσκειν ἐπαγγελλλόμενος, ἔστιν ὁ γράψας, πόσης
 ἄξιος καταγνώσεως ὁ τοιοῦτος; Πῶς δὲ καὶ οὐκ ἀλλότριον ἑαυ-
 τὸν τοῦ Ἀποστόλου δείκνυσιν, ἐπαιρούμενος ἐν πειθοῖς σοφίας
 25 λόγοις καὶ νομίζων ἐν τούτοις ἐξαπατᾶν δύνασθαι, μὴ νοῶν
 αὐτὸς ἃ λέγει, μήτε περὶ τίνων διαβεβαιοῦται. Ἄ γὰρ ὁ Υἱὸς

1. Ἀστέριος ὁ σοφιστής· ὄπαδός καὶ μαθητής τοῦ Ἀρείου. Ἐγράψε
 τὸ ἔργον Συνταγμάτων ἀλλὰ τοῦτο ἀπωλέσθη.

εἶναι πλήρης καὶ τέλειος. Τοῦτο βεβαίως εἶναι ἰδίωμα τῶν σωμάτων. Διότι αὐτὸ καὶ μόνον νὰ τὸ εἰπῆ κανεῖς, εἶναι κάτι περισσότερον ἀπὸ ἀσέβειαν. Διότι ὁ Πατὴρ εἶναι πλήρης καὶ τέλειος καὶ ὁ Υἱὸς εἶναι τὸ πλήρωμα τῆς Θεότητος. Οὔτε πάλιν συμβαίνει τὸ ἴδιον πρᾶγμα εἰς τὸν Υἱόν, ὅπως μὲ τοὺς ἁγίους εἰς τοὺς ὁποίους ἔρχεται ὁ Θεὸς καὶ τοὺς ἐνδυναμώνει. Διότι αὐτὸς εἶναι ἡ δύναμις καὶ ἡ οὐσία τοῦ Πατρὸς. Καὶ τὰ μὲν δημιουργήματα ἁγιάζονται διὰ τοῦ Πνεύματος μὲ συμμετοχὴν τούτου· ὁ δὲ Υἱὸς δὲν εἶναι υἱὸς κατὰ συμμετοχὴν, ἀλλ' εἶναι ἴδιον γέννημα τοῦ Πατρὸς. Οὔτε πάλιν ὁ Υἱὸς ὑπάρχει εἰς τὸν Πατέρα ὑπὸ τὴν ἔννοιαν «ἐν αὐτῷ ζῶμεν, καὶ κινούμεθα καὶ ἔσμεν». Διότι αὐτὸς εἶναι ἡ ζωὴ ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸν Πατέρα ὡς ἀπὸ πηγῆν. Τὰ πάντα ζωογονοῦνται καὶ ἔχουν συσταθῆ μὲ τὴν ζωὴν αὐτήν. Διότι ἡ ζωὴ δὲν ζῆ εἰς ζωὴν· διότι τότε δὲν θὰ ἦτο ζωὴ. Ὁ ἴδιος λοιπὸν ζωογονεῖ τὰ πάντα.

2. Ἄς ἐξετάσωμεν ὁμῶς καὶ τὰς ἀπόψεις Ἀστερίου¹ τοῦ σοφιστοῦ, τοῦ συνηγόρου τῆς αἰρέσεως. Διότι καὶ αὐτὸς, μιμηθεὶς τοὺς Ἰουδαίους, ἔχει γράψει τὰ ἐξῆς· «εἶναι φανερὸν λοιπὸν ὅτι δι' αὐτὸ ἔχει εἰπῆ ὅτι ὑπάρχει αὐτὸς εἰς τὸν Πατέρα καὶ ὁ Πατὴρ πάλιν εἰς αὐτόν, ἐπειδὴ οὔτε ὁ λόγος τὸν ὁποῖον ἐπρόφερε, λέγει ὅτι εἶναι ἰδικὸς του, ἀλλὰ τοῦ Πατρὸς, οὔτε ἰδικὰ του τὰ ἔργα ἀλλὰ τοῦ Πατρὸς, ὁ ὁποῖος τοῦ ἔχει δώσει τὴν δύναμιν». Αὐτὸ βέβαια, ἐὰν τὸ εἶχε εἰπῆ ἓνα παιδάκι, θὰ ἐσυγχωρεῖτο λόγῳ τῆς ἡλικίας του· ἐπειδὴ ὁμῶς αὐτὸς ποὺ τὰ ἔγραψε εἶναι αὐτὸς ποὺ ὀνομάζεται σοφιστής, καὶ ποὺ ἰσχυρίζεται ὅτι ὅλα τὰ γνωρίζει, πόσης κατακρίσεως εἶναι ἄξιος αὐτός; Καὶ πῶς δὲν ἀποδεικνύει τὸν ἑαυτὸν του ξένον πρὸς τὸν ἀπόστολον Παῦλον, ἐφ' ὅσον ὑπερηφανεύεται διὰ τὴν πειστικὴν δύναμιν τῶν λόγων², καὶ νομίζει ὅτι δι' αὐτῶν ἠμπορεῖ νὰ ἐξαπατᾷ, ἐνῶ ὁ ἴδιος δὲν κατανοεῖ αὐτὰ τὰ ὁποῖα λέγει, οὔτε αὐτὰ τὰ ὁποῖα ἰσχυρίζεται³; Διότι αὐτὰ ποὺ ἔχει εἰπῆ ὁ

2. Πρβλ. Α' Κορ. 2, 4.

3. Πρβλ. Α' Τιμ. 1, 7.

ἴδια καὶ ἀρμόζοντα μόνῳ Υἱῷ, Λόγῳ καὶ Σοφίᾳ ὄντι, καὶ εἰκό-
 νι τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας εἴρηκε, ταῦτα οὗτος εἰς πάντα τὰ
 κτίσματα καταφέρει, καὶ κοινὰ τῷ τε Υἱῷ καὶ τούτοις ταῦτα
 ποιεῖ· τὴν δὲ δύναμιν τοῦ Πατρὸς λέγει λαμβάνειν δύναμιν ὁ
 5 παράνομος, ἵνα ἀκολουθήσῃ τῇ δυσσεβείᾳ αὐτοῦ εἰπεῖν ὅτι καὶ
 ὁ Υἱὸς ἐν Υἱῷ υἰοποιήθη, καὶ ὁ Λόγος ἔλαβε Λόγου ἐξουσίαν·
 καὶ οὐκ ἔτι μὲν αὐτόν, ὡς Υἱόν, θέλει εἰρηκέναι ταῦτα, ὡς δὲ
 μαθόντα καὶ αὐτὸν ὁμοίως συντάσσει πᾶσι τοῖς ποιήμασιν. Εἰ
 γὰρ διὰ τὸ μὴ εἶναι τὰ ῥήματα τοῦ Υἱοῦ, ἃ διεξήρχετο, ἀλλ' ὅτι
 10 τοῦ Πατρὸς ἦν, καὶ τὰ ἔργα, ἔλεγεν· «Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ
 ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί»· καὶ ὁ μὲν Δαβὶδ λέγει· «Ἀκούσομαι τί λαλή-
 σει ἐν ἐμοὶ Κύριος ὁ Θεός»· ὁ δὲ Σολομών· «Οἱ ἐμοὶ λόγοι εἴρη-
 ται ὑπὸ Θεοῦ»· καὶ ὁ μὲν Μωσῆς τοὺς παρὰ τοῦ Θεοῦ διηκόνει
 λόγους, ἕκαστος δὲ τῶν προφητῶν οὐ τὰ ἴδια, ἀλλὰ τὰ παρὰ τοῦ
 15 Θεοῦ ἔλεγε, «Τάδε λέγει Κύριος»· καὶ τὰ ἔργα, ἃ ἐποίουν οἱ
 ἅγιοι, οὐκ ἴδια, ἀλλὰ τοῦ δεδωκότος τὴν δύναμιν Θεοῦ ἔλεγον
 εἶναι· ὡς ὁ μὲν Ἡλίας καὶ Ἐλισσαῖος ἐπικαλούμενοι τὸν Θεόν,
 ἵνα τοὺς νεκροὺς αὐτὸς ἐγείρῃ· ὅτε καὶ τῷ Ναιεμᾶν λέγει ὁ
 Ἐλισσαῖος, καθαρίσας αὐτὸν ἀπὸ τῆς λέπρας· «Ἴνα γνῶς, ὅτι
 20 ἔστι Θεὸς ἐν Ἰσραὴλ»· ὁ δὲ Σαμουὴλ καὶ αὐτὸς ἐν ἡμέραις θε-
 ρισμοῦ ἠῦχετο τὸν Θεὸν δοῦναι υἱόν· οἱ τε ἀπόστολοι ἔλεγον,
 οὐκ ἰδίᾳ δυνάμει ποιεῖν τὰ σημεῖα, ἀλλὰ τῇ τοῦ Κυρίου χάριτι
 δῆλον, ὅτι κατ' αὐτὸν κοινὴ ἂν εἴη πάντων καὶ ἡ τοιαύτη φωνή,
 ὥστε καὶ ἕκαστον λέγειν δύνασθαι· Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ
 25 Πατὴρ ἐν ἐμοί· καὶ λοιπὸν μηκέτι ἕνα εἶναι τοῦτον Υἱὸν Θεοῦ
 καὶ Λόγον καὶ Σοφίαν, ἀλλ' ἐκ πολλῶν ἕνα καὶ τοῦτον τυγχά-
 νειν.

Υἱὸς ὅτι εἶναι ἰδιαίτερα καὶ ἀρμόζοντα μόνον εἰς τὸν Υἱόν, ὁ ὁποῖος εἶναι Λόγος καὶ Σοφία καὶ εἰκὼν τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς, αὐτὰ αὐτὸς τὰ ἀποδίδει εἰς ὅλα τὰ δημιουργήματα καὶ τὰ κάμνει κοινὰ καὶ εἰς τὸν Υἱὸν καὶ εἰς αὐτὰ· λέγει δὲ ὁ παράνομος, ὅτι ὁ Υἱὸς ποὺ εἶναι ἡ δύναμις τοῦ Πατρὸς, λαμβάνει δύναμιν, διὰ νὰ συνεχίσῃ τὴν δυσσέβειάν του, μὲ τὸ νὰ λέγῃ ὅτι καὶ ὁ Υἱὸς υἰοθετήθη εἰς Υἱὸν καὶ ὁ Λόγος ἔλαβε τὴν δύναμιν τοῦ Λόγου. Καὶ ἀκόμη, δὲν ἐπιθυμεῖ αὐτὸς νὰ ἔχη εἰπῆ ταῦτα ὡς Υἱός, ἀλλὰ, μὲ τὴν ιδέαν ὅτι δῆθεν καὶ αὐτὸς τὰ ἔμαθε, τὸν κατατάσσει καὶ αὐτὸν μαζὺ μὲ ὅλα τὰ κτίσματα. Διότι ἂν ἔλεγε αὐτοὺς τοὺς λόγους «ἐγὼ εἶμαι μέσα εἰς τὸν Πατέρα καὶ ὁ Πατήρ μέσα εἰς ἐμέ» διὰ νὰ δείξῃ ὅτι οἱ λόγοι ποὺ ἐπρόφερε, ὅπως καὶ τὰ ἔργα, δὲν ἦσαν τοῦ Υἱοῦ, ἀλλὰ τοῦ Πατρὸς, θὰ συμβῆ τὸ ἐξῆς· ὁ μὲν Δαβὶδ λέγει· «θὰ ἀκούσω τί θὰ μοῦ πῆ Κύριος ὁ Θεός»¹· ὁ δὲ Σολομών· «οἱ λόγοι μου ἐλέχθησαν ἀπὸ τὸν Θεόν»². Ὁ Μωυσῆς μετέφερε τοὺς λόγους τοῦ Θεοῦ, ὁ καθένας δὲ ἀπὸ τοὺς προφήτας δὲν ἔλεγε τὰ ἰδικά του, ἀλλὰ ὅσα ἐλάμβανε ἀπὸ τὸν Θεόν, ἐφ' ὅσον λέγουν «Τάδε λέγει Κύριος». Καὶ τὰ ἔργα ποὺ ἐπιτελοῦσαν οἱ ἅγιοι δὲν ἔλεγαν ὅτι εἶναι ἰδικὰ των, ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ, ποὺ τοὺς ἔδωσε τὴν δύναμιν. Ὁ Ἡλίας καὶ ὁ Ἐλισσαῖος ἐπικαλοῦνται τὸν Θεὸν διὰ νὰ ἀναστήσῃ αὐτὸς τοὺς νεκρούς· ὅταν, ἀκόμη, ὁ Ἐλισσαῖος ἐκαθάρισε τὸν Ναιεμὰν ἀπὸ τὴν λέπραν εἶπε· «διὰ νὰ ἀντιληφθῆς ὅτι ὑπάρχει Θεὸς εἰς τὸν Ἰσραηλιτικὸν λαόν». Ὁ Σαμουὴλ ἀκόμη προσευχόταν καὶ αὐτὸς νὰ στείλῃ βροχὴν ὁ Θεὸς κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ θερισμοῦ, οἱ δὲ ἀπόστολοι ἔλεγαν ὅτι ἐπιτελοῦν τὰ θαύματα ὄχι μὲ τὴν ἰδικὴν των δύναμιν ἀλλὰ μὲ τὴν χάριν τοῦ Κυρίου. Εἶναι λοιπὸν φανερὸν ὅτι κατὰ τὸν Ἀστέριον ἡ φράσις αὐτὴ θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἶναι κοινὴ εἰς ὅλους, ὥστε ὁ καθένας νὰ ἤμπορῆ νὰ λέγῃ «ἐγὼ εἶμαι μέσα εἰς τὸν Πατέρα καὶ ὁ Πατήρ μέσα εἰς ἐμέ», μὲ συνέπειαν νὰ μὴ εἶναι αὐτὸς ὁ ἓνας Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ Λόγος καὶ Σοφία, ἀλλὰ νὰ εἶναι καὶ αὐτὸς ἓνας ἀπὸ τοὺς πολλούς.

2. Πρβλ. Γ' Βασ. 8, 59· 10, 24.

3. Ἄλλ' εἶπερ ἦν οὕτως ὁ Κύριος εἰρηκῶς, ἔδει μὴ εἰπεῖν αὐτόν· «Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί»· ἀλλὰ μάλλον· Καὶ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ δὲ καὶ ἐν ἐμοί ἐστιν, ἵνα μηδὲ ἴδιον καὶ ἐξαίρετον ἔχη πρὸς τὸν Πατέρα ὡς Υἱός, κοινήν δὲ μετὰ πάντων ἔχη τὴν αὐτὴν χάριν. Ἄλλ' οὐκ ἐστιν, ὡς νομίζουσιν ἐκεῖνοι· μὴ φρονοῦντες γὰρ Υἱὸν εἶναι γνήσιον ἐκ Πατρὸς, καταφεύδονται τοῦ γνησίου, ᾧ μόνῳ ἀρμόζει λέγειν· «Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί». Ἔστι γὰρ ὁ Υἱὸς ἐν τῷ Πατρὶ, ὡς γε νοεῖν ἔξεστιν, ἐπειδὴ σύμπαν τὸ εἶναι τοῦ Υἱοῦ, τοῦτο τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας ἰδιὸν ἐστιν, ὡς ἐκ φωτὸς ἀπαύγασμα, καὶ ἐκ πηγῆς ποταμός, ὥστε τὸν ὀρῶντα τὸν Υἱὸν ὀρᾶν τὸ τοῦ Πατρὸς ἴδιον, καὶ νοεῖν, ὅτι τοῦ Υἱοῦ τὸ εἶναι, ἐκ τοῦ Πατρὸς ὄν, οὕτω ἐν τῷ Πατρὶ ἐστιν. Ἔστι δὲ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν τῷ Υἱῷ, ἐπειδὴ τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἴδιον, τοῦτο ὁ Υἱὸς τυγχάνει ὄν, ὡς ἐν τῷ ἀπαντάσματι ὁ ἥλιος, καὶ ἐν τῷ λόγῳ ὁ νοῦς, καὶ ἐν τῷ ποταμῷ ἢ πηγῇ· οὕτω γὰρ ὁ θεωρῶν τὸν Υἱόν, θεωρεῖ τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας τὸ ἴδιον, καὶ νοεῖ, ὅτι ὁ Πατὴρ ἐν τῷ Υἱῷ ἐστι. Τοῦ γὰρ εἶδους καὶ τῆς θεότητος τοῦ Πατρὸς οὐσης τὸ εἶναι τοῦ Υἱοῦ ἀκολούθως ὁ Υἱὸς ἐν τῷ Πατρὶ ἐστι, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν τῷ Υἱῷ. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ εἰκότως εἰρηκῶς πρότερον· «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐσμεν», ἐπήγαγε τό· «Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί»· ἵνα τὴν μὲν ταυτότητα τῆς θεότητος, τὴν δὲ ἐνότητα τῆς οὐσίας δείξῃ.

4. Ἐν γὰρ εἰσιν, οὐχ ὡς ἐνὸς πάλιν εἰς δύο μέρη διαιρεθέντος, καὶ μηδὲν ὄντων πλὴν ἐνός· οὐδὲ ὡς τοῦ ἐνός δις ὀνομαζομένου, ὥστε τὸν αὐτὸν ἄλλοτε μὲν Πατέρα, ἄλλοτε δὲ Υἱὸν ἑαυτοῦ γίνεσθαι· τοῦτο γὰρ Σαβέλλιος φρονήσας, αἰρετικὸς ἐκρί-

1. Ἰω. 10, 30.

2. Ἰω. 14, 10.

3. 'Αλλ' ἐὰν βεβαίως ὁ Κύριος ἔτσι τὸ εἶχε εἰπῆ, αὐτὸς δὲν ἔπρεπε νὰ εἰπῆ «ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί», ἀλλὰ μᾶλλον, καὶ ἐγὼ εἰς τὸν Πατέρα, καὶ ὁ Πατὴρ ὑπάρχει εἰς ἐμέ, διὰ νὰ μὴ ἔχη τίποτε ἰδιαίτερον καὶ ἐξαιρετικὸν ὡς Υἱὸς πρὸς τὸν Πατέρα, ἀλλὰ νὰ ἔχη τὴν ἰδίαν χάριν κοινὴν μὲ ὄλους. Ὅμως δὲν συμβαίνει αὐτό, ὅπως πιστεύουν ἐκεῖνοι. Διότι, μὴ παραδεχόμενοι τὸν Υἱὸν ὡς γνησίον ἐκ τοῦ Πατρὸς, ψεύδονται ἐναντίον τοῦ γνησίου Υἱοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον μόνον ἀρμόζει νὰ λέγη «ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί». Βεβαίως ὑπάρχει ὁ Υἱὸς εἰς τὸν Πατέρα, ὅπως εἶναι δυνατὸν, λοιπὸν, νὰ τὸ ἐννοήσωμεν, ἐπειδὴ ὁλόκληρον τὸ εἶναι τοῦ Υἱοῦ, αὐτὸ εἶναι ἴδιον τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς, ὡς ἀκτινοβολία ἀπὸ τὸ φῶς καὶ ποταμὸς ἀπὸ πηγῆν, ὥστε αὐτὸς ποὺ βλέπει τὸν Υἱόν, νὰ βλέπη τὴν ἰδιότητα τοῦ Πατρὸς καὶ νὰ ἐννοῇ ὅτι τὸ εἶναι τοῦ Υἱοῦ, ὄντας ἀπὸ τὸν Πατέρα, ὑπάρχει λοιπὸν εἰς τὸν Πατέρα. Ὑπάρχει δὲ καὶ ὁ Πατὴρ εἰς τὸν Υἱόν, ἐπειδὴ τὸ ἴδιον τοῦ Πατρὸς, καὶ τέτοιος τυχαίνει νὰ εἶναι ὁ Υἱός, ὅπως ὁ ἥλιος εἰς τὸ ἀπαύγασμα καὶ ὁ νοῦς εἰς τὸν λόγον, καὶ ὅπως ἡ πηγὴ εἰς τὸν ποταμόν. Αὐτὸς λοιπὸν ὁ ὁποῖος θεωρεῖ ἔτσι τὸν Υἱόν, θεωρεῖ τὸ ἴδιον τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς καὶ νοεῖ ὅτι ὁ Πατὴρ ὑπάρχει εἰς τὸν Υἱόν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ εὐλόγως, ἀφοῦ προηγουμένως εἶπεν «ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐσμεν»¹, προσέθεσε τὸ «ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί»², διὰ νὰ δείξη ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν ταυτότητα τῆς θεότητος, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν ἐνότητα τῆς οὐσίας.

4. Ἐνα εἶναι λοιπὸν, ὄχι ὁμως ὡς μονὰς ποὺ ἐχωρίσθη πάλιν εἰς δύο μέρη, καὶ δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἓνα. Οὔτε εἶναι ἓνα ποὺ λαμβάνει δύο ὀνόματα, ὥστε ὁ ἴδιος νὰ γίνεται ἄλλοτε μὲν Πατὴρ, ἄλλοτε δὲ Υἱὸς τοῦ ἑαυτοῦ του. Διότι, παραδεχθεὶς αὐτὸ ὁ Σαβέλλιος³, ἔθεωρήθη αἰρετικός. Ἄλλὰ εἶναι μὲν δύο·

3. Αἰρετικός, κατατασσόμενος εἰς τοὺς τροπικούς μοναρχιανούς, δεχόμενος ὅτι ὁ εἰς Θεὸς ἐμφανίζεται ἄλλοτε ὡς Πατὴρ, ἄλλοτε ὡς Υἱὸς καὶ ἄλλοτε ὡς Ἅγιον Πνεῦμα, δηλαδὴ κατὰ τρεῖς τρόπους. Ὠνόμαζε τούτους πρόσωπα ἀλλ' ὑπὸ τὴν ἐννοίαν τῶν προσωπείων.

· θη. Ἐπὶ τὴν ἰδίαν φύσιν· ἵνα ὁ Πατήρ Πατήρ ἐστι, καὶ οὐχ ὁ
 αὐτὸς Υἱὸς ἐστι· καὶ ὁ Υἱὸς Υἱὸς ἐστι, καὶ οὐχ ὁ αὐτὸς Πατήρ
 ἐστι. Μία δὲ ἡ φύσις· οὐ γὰρ ἀνόμοιον τὸ γέννημα τοῦ γεννή-
 5 ἐσαντος· εἰκὼν γὰρ ἐστὶν αὐτοῦ, καὶ πάντα τὰ Πατρὸς τοῦ Υἱοῦ
 ἐστὶ. Διὸ οὐδὲ ἄλλος Θεὸς ὁ Υἱός· οὐ γὰρ ἔξωθεν ἐπενοήθη· ἐπεὶ
 πάντως καὶ πολλοί, ξένης παρὰ τὴν τοῦ Πατρὸς ἐπινοουμένης
 θεότητος· εἰ γὰρ καὶ ἕτερόν ἐστὶν ὡς γέννημα ὁ Υἱός, ἀλλὰ ταύ-
 τόν ἐστὶν ὡς Θεός· καὶ ἔν ἐισιν αὐτὸς καὶ ὁ Πατήρ τῇ ιδιότητι
 καὶ οἰκειότητι τῆς φύσεως, καὶ τῇ ταυτότητι τῆς μιᾶς θεότητος,
 10 ὡςπερ εἴρηται. Καὶ γὰρ καὶ τὸ ἀπαύγασμα φῶς ἐστὶν, οὐ δεύ-
 τερον τοῦ ἡλίου, οὐδὲ ἕτερον φῶς, οὐδὲ κατὰ μετουσίαν αὐτοῦ,
 ἀλλ' ὄλον ἴδιον αὐτοῦ γέννημα. Τὸ δὲ τοιοῦτον γέννημα ἐξ ἀνάγ-
 κης ἔν ἐστι φῶς· καὶ οὐκ ἂν τις εἴποι δύο φῶτα εἶναι ταῦτα,
 ἀλλὰ δύο μὲν ἡλίον καὶ ἀπαύγασμα, ἔν δὲ τὸ ἐξ ἡλίου φῶς ἔν τῷ
 15 ἀπαυγάσματι φωτίζον τὰ πανταχοῦ. Οὕτω καὶ ἡ τοῦ Υἱοῦ θεό-
 τητος τοῦ Πατρὸς ἐστὶν· ὅθεν καὶ ἀδιαίρετός ἐστι· καὶ οὕτως εἰς
 Θεός, καὶ οὐκ ἐστὶν ἄλλος πλὴν αὐτοῦ. Οὕτω γοῦν ἔν αὐτῶν ὄν-
 των, καὶ μιᾶς αὐτῆς οὔσης τῆς θεότητος, τὰ αὐτὰ λέγεται περὶ
 τοῦ Υἱοῦ, ὅσα λέγεται καὶ περὶ τοῦ Πατρὸς, χωρὶς τοῦ λέγεσθαι
 20 Πατήρ· οἷον τὸ Θεός· «Καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος»· τὸ Παντοκράτωρ·
 Τάδε λέγει «ὁ ἦν, καὶ ὁ ὢν, καὶ ὁ ἐρχόμενος ὁ Παντοκράτωρ»·
 τὸ Κύριος· «Εἰς Κύριος Ἰησοῦς Χριστός»· τὸ εἶναι φῶς· «Ἐγὼ
 εἰμι τὸ φῶς»· τὸ ἐξαλείφειν ἁμαρτίας· «Ἴνα δέ, φησὶν, εἰδῆτε,
 ὅτι ἔχει ἐξουσίαν ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς ἀφιέναι ἁμαρ-
 25 τίας»· καὶ ὅσα ἄλλα ἂν εὔροις. «Πάντα γὰρ, φησὶν αὐτὸς ὁ
 Υἱός, ὅσα ἔχει ὁ Πατήρ, ἐμά ἐστι»· καὶ πάλιν, «Τὰ ἐμὰ σὰ ἐ-
 στιν».

1. Ἰω. 1, 1.

2. Ἀποκ. 1, 8.

3. Α' Κορ. 8, 6.

4. Ἰω. 8, 12.

5. Λουκ. 5, 24.

6. Ἰω. 16, 15.

διότι ὁ Πατήρ εἶναι Πατήρ καὶ δὲν εἶναι ὁ ἴδιος καὶ Υἱός· καὶ ὁ Υἱὸς εἶναι Υἱός, καὶ δὲν εἶναι ὁ ἴδιος καὶ Πατήρ. Ἡ φύσις ὁμως εἶναι μία. Διότι τὸ γέννημα δὲν εἶναι ἀνόμοιον τοῦ γεννήτορός του· διότι εἶναι εἰκὼν αὐτοῦ καὶ ὅλα ὅσα εἶναι τοῦ Πατρός, τοῦ Υἱοῦ εἶναι. Δι' αὐτὸ ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι ἄλλος Θεός· διότι δὲν ἐπενοήθη ἔξωτερικά. Ἐξάπαντος ὑπάρχουν πολλοὶ ποὺ νομίζουν ὅτι εἶναι γέννημα ξένης πρὸς τὸν Πατέρα θεότητας. Διότι, μολονότι ὁ Υἱὸς ὡς γέννημα εἶναι κάτι ἄλλο, ὁμως ὡς Θεὸς εἶναι τὸ ἴδιον. Καὶ αὐτὸς καὶ ὁ Πατήρ εἶναι ἓνα ὡς πρὸς τὴν ιδιότητα καὶ οἰκειότητα τῆς φύσεως καὶ τὴν ταυτότητα τῆς μιᾶς θεότητος, ὅπως ἔχει λεχθῆ. Διότι καὶ ἡ ἀκτινοβολία εἶναι φῶς ὄχι δεύτερον μετὰ τὸν ἥλιον, οὔτε ἄλλο φῶς, οὔτε κατὰ συμμετοχὴν πρὸς αὐτόν, ἀλλὰ ὀλόκληρος εἶναι ἴδιον αὐτοῦ γέννημα. Τὸ γέννημα ὁμως αὐτὸ κατ' ἀνάγκην εἶναι ἓνα φῶς. Καὶ κανεὶς δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἰπῆ ὅτι αὐτὰ εἶναι δύο φῶτα ἀλλὰ ὁ ἥλιος καὶ ἡ ἀκτινοβολία εἶναι δύο πράγματα· ἓνα ὁμως εἶναι τὸ ἡλιακὸν φῶς, ποὺ τὸ ἀκτινοβόλημά του φωτίζει τὰ πάντα. Τοιοῦτοτρόπως καὶ ἡ θεότης τοῦ Υἱοῦ εἶναι τοῦ Πατρός. Δι' αὐτὸ καὶ εἶναι ἀδιαίρετος καὶ ἔτσι, ἓνας εἶναι ὁ Θεὸς καὶ δὲν ὑπάρχει ἄλλος ἐκτὸς ἀπὸ αὐτόν. Ἔτσι λοιπόν, ἐπειδὴ εἶναι ἓνα πρᾶγμα αὐτοί, καὶ ἡ θεότης των εἶναι μία, τὰ ἴδια λέγονται διὰ τὸν Υἱόν, ὅσα λέγονται καὶ διὰ τὸν Πατέρα, ἐκτὸς βέβαια ἀπὸ τὴν προσωνομία Πατήρ. Παραδείγματος χάριν τὸ «Θεός»· «καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος»¹· τὸ «Παντοκράτωρ». Αὐτὰ ἐδῶ λέγει «ὁ ἦν, καὶ ὁ ὢν, καὶ ὁ ἐρχόμενος ὁ Παντοκράτωρ»²· τὸ «Κύριος»· «εἰς Κύριος, Ἰησοῦς Χριστός»³· Τὸ ὅτι εἶναι φῶς· «ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς»⁴ τὴν ἐξάλειψιν τῶν ἁμαρτιῶν· «ἵνα δὲ εἰδῆτε, λέγει, ὅτι ἔχει ἐξουσίαν ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς ἀφιέναι ἁμαρτίας»⁵· καὶ ὅσα ἄλλα θὰ ἠμποροῦσες νὰ εὔρης. «Διότι ὅλα, λέγει ὁ ἴδιος ὁ Υἱός, ὅσα ἔχει ὁ Πατήρ εἶναι ἰδικά μου»⁶· καὶ ἀκόμη, «τὰ ἐμὰ σὰ ἐστίν»⁷.

7. Ἰω. 17, 10.

5. Ὁ δὲ ἀκούων τὰ τοῦ Πατρὸς λεγόμενα ἐφ' Υἱοῦ ὄφεται καὶ οὕτω τὸν Πατέρα ἐν τῷ Υἱῷ· θεωρήσει δὲ καὶ τὸν Υἱὸν ἐν τῷ Πατρὶ, ὅταν τὰ λεγόμενα ἐφ' Υἱοῦ ταῦτα λέγηται καὶ ἐπὶ Πατρὸς. Διὰ τί δὲ τὰ τοῦ Πατρὸς ἐφ' Υἱοῦ λέγεται, ἢ ὅτι ἐξ αὐτοῦ γέννημά ἐστιν ὁ Υἱός; Διὰ τί δὲ καὶ τὰ τοῦ Υἱοῦ ἰδιά ἐστι τοῦ Πατρὸς, ἢ ὅτι πάλιν τῆς οὐσίας αὐτοῦ ἴδιόν ἐστι γέννημα ὁ Υἱός; Τῆς δὲ οὐσίας τοῦ Πατρὸς ἴδιον ὢν γέννημα ὁ Υἱός, εἰκότως καὶ τὰ τοῦ Πατρὸς λέγει ἑαυτοῦ εἶναι· ὅθεν πρεπόντως καὶ ἀκολούθως τῷ μὲν λέγειν, «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ ἐν ἑσμεν», 10 ἐπήγαγεν· «Ἴνα γινῶτε, ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατήρ ἐν ἐμοί»· τούτῳ δὲ πάλιν προσείρηκεν· «Ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ ἑώρακε τὸν Πατέρα»· καὶ ἔστιν εἷς καὶ ὁ αὐτὸς νοῦς ἐν τοῖς τρισὶ τούτοις ῥητοῖς. Ὁ γὰρ οὕτως ἐγνωκὼς, ὅτι ἐν εἰσιν ὁ Υἱός καὶ ὁ Πατήρ, οἶδεν, ὅτι αὐτὸς ἐν τῷ Πατρὶ ἐστι, καὶ ὁ Πατήρ ἐν τῷ 15 Υἱῷ· ἢ γὰρ τοῦ Υἱοῦ θεότης τοῦ Πατρὸς ἐστι, καὶ αὐτὴ ἐν τῷ Υἱῷ ἐστι· καὶ ὁ τοῦτο δὲ καταλαβὼν πέπεισται, ὅτι ὁ ἑωρακὼς τὸν Υἱὸν ἑώρακε τὸν Πατέρα· ἐν γὰρ τῷ Υἱῷ ἢ τοῦ Πατρὸς θεότης θεωρεῖται. Τοῦτο δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ παραδείγματος τῆς εἰκό- νος τοῦ βασιλέως προσεχέστερόν τις κατανοεῖν δυνήσεται. Ἐν 20 γὰρ τῇ εἰκόνι τὸ εἶδος καὶ ἡ μορφή τοῦ βασιλέως ἐστί, καὶ ἐν τῷ βασιλεῖ δὲ τὸ ἐν τῇ εἰκόνι εἶδος ἐστιν. Ἀπαράλλακτος γὰρ ἐστιν ἢ ἐν τῇ εἰκόνι τοῦ βασιλέως ὁμοιότης· ὥστε τὸν ἐνορῶντα τῇ εἰκόνι ὁρᾶν ἐν αὐτῇ τὸν βασιλέα, καὶ τὸν πάλιν ὁρῶντα τὸν βασιλέα ἐπιγινώσκειν, ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ ἐν τῇ εἰκόνι. Ἐκ δὲ 25 τοῦ μὴ διαλλάττειν τὴν ὁμοιότητα, τῷ θέλοντι μετὰ τὴν εἰκόνα θεωρῆσαι τὸν βασιλέα εἶποι ἂν ἡ εἰκὼν· Ἐγὼ καὶ ὁ βασιλεὺς

1. Ἱω. 10, 30.

2. Ἱω. 10, 38.

5. Αὐτὸς δὲ ποὺ ἀκούει αὐτὰ ποὺ λέγονται διὰ τοῦ Πατρὸς, θὰ τὰ ἰδῆ νὰ λέγωνται καὶ διὰ τοῦ Υἱοῦ. Θὰ θεωρήσῃ δὲ καὶ τὸν Υἱὸν εἰς τὸν Πατέρα, ὅταν τὰ ἀναφερόμενα ἐπὶ τοῦ Υἱοῦ λέγωνται τὰ ἴδια καὶ ἐπὶ τοῦ Πατρὸς. Διατί δὲ τὰ τοῦ Πατρὸς ἀναφέρονται εἰς τὸν Υἱὸν παρὰ διότι ὁ Υἱὸς εἶναι γέννημα Αὐτοῦ; Διατί δὲ τὰ τοῦ Υἱοῦ εἶναι ἴδια τοῦ Πατρὸς παρὰ διότι, πάλιν, ὁ Υἱὸς εἶναι ἴδιον γέννημα τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς; Ἐπειδὴ δὲ ὁ Υἱὸς εἶναι ἴδιον γέννημα τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς, εὐλόγως λέγει ὅτι τὰ Πατρικὰ εἶναι ἰδικὰ του· ἐπομένως πρεπόντως καὶ συμφώνως πρὸς τὸν λόγον «ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ ἓν ἔσμεν»¹ προσέθεσε· «ἵνα γινῶτε, ὅτι ἐγὼ ἓν τῷ Πατρί, καὶ ὁ Πατήρ ἓν ἐμοί»². Εἰς αὐτὸ δὲ πάλιν προσέθεσεν· «ὁ ἑωρακῶς ἐμὲ ἑώρακε τὸν Πατέρα»³. Καὶ εἰς αὐτὰ τὰ τρία ρητὰ ὑπάρχει μία καὶ ἡ αὐτὴ ἔννοια. Διότι αὐτὸς ποὺ ἔχει γνωρίσει ὅτι ὁ Υἱὸς καὶ ὁ Πατήρ εἶναι ἓνα, γνωρίζει καλὰ ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι εἰς τὸν Πατέρα καὶ ὁ Πατήρ εἰς τὸν Υἱόν. Διότι ἡ θεότης τοῦ Υἱοῦ εἶναι τοῦ Πατρὸς, καὶ ἡ θεότης ὑπάρχει εἰς τὸν Υἱόν. Καὶ αὐτὸς ποὺ ἔχει καταλάβει τοῦτο, ἔχει πεισθῆ ὅτι ἐκεῖνος ποὺ ἔχει ἰδῆ τὸν Υἱόν, ἔχει ἰδῆ καὶ τὸν Πατέρα. Διότι εἰς τὸν Υἱὸν θεωρεῖται ἡ θεότης τοῦ Πατρὸς. Αὐτὸ δὲ καὶ ἀπὸ τὸ παράδειγμα τῆς εἰκόνος τοῦ βασιλέως⁴ θὰ δυνηθῆ κανεῖς νὰ τὸ κατανοήσῃ ἐκ τῶν κατωτέρω. Διότι εἰς τὴν εἰκόνα ὑπάρχει τὸ σχῆμα καὶ ἡ μορφή τοῦ βασιλέως, καὶ εἰς τὸν βασιλέα ὑπάρχει τὸ εἰς τὴν εἰκόνα σχῆμα. Διότι εἶναι ἀπαράλλακτος ἡ ὁμοιότης τῆς εἰκόνος πρὸς τὸν βασιλέα· ὥστε, αὐτὸς ποὺ παρατηρεῖ τὴν εἰκόνα, νὰ βλέπῃ εἰς αὐτὴν τὸν βασιλέα, καὶ αὐτὸς πάλιν ποὺ βλέπει τὸν βασιλέα, νὰ κατανοῇ ὅτι αὐτὸς εἶναι εἰς τὴν εἰκόνα. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν παραλλάσσει ἡ ὁμοιότης, θὰ ἠμποροῦσε ἡ εἰκὼν νὰ εἴπῃ εἰς αὐτὸν ποὺ θέλει νὰ ἰδῆ μετὰ τὴν εἰκόνα τὸν βασιλέα· «ἐγὼ καὶ ὁ βασιλεὺς

3. Ἰω. 14, 9.

4. Ὑπὸ τὴν λέξιν βασιλεὺς πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν τὸν αὐτοκράτορα, διότι οἱ αὐτοκράτορες ἐθεωροῦντο θεῖα πρόσωπα καὶ τοὺς ἀπεδίδοντο θεῖαι τιμαὶ καὶ ἐνόσω ἀκόμη ἔζων.

ἐν ἑσμεν· ἐγὼ γὰρ ἐν ἐκείνῳ εἰμί, κάκεινος ἐν ἐμοί· καὶ ὁ ὄρας ἐν ἐμοί, τοῦτο ἐν ἐκείνῳ βλέπεις· καὶ ὁ ἐώρακας ἐν ἐκείνῳ, τοῦτο βλέπεις ἐν ἐμοί. Ὁ γοῦν προσκυνῶν τὴν εἰκόνα, ἐν αὐτῇ προσκυνεῖ καὶ τὸν βασιλέα· ἢ γὰρ ἐκείνου μορφὴ καὶ τὸ εἶδος ἐστὶν 5 ἢ εἰκῶν. Ἐπεὶ τοίνυν καὶ ὁ Υἱὸς εἰκῶν ἐστὶ τοῦ Πατρὸς, ἐξ ἀνάγκης ἐστὶ νοεῖν, ὅτι ἢ θεότης καὶ ἢ ιδιότης τοῦ Πατρὸς τὸ εἶναι τοῦ Υἱοῦ ἐστὶ. Καὶ τοῦτό ἐστιν, («Ὁς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων»), καὶ, («Ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί»).

6. Οὐκ ἐκ μέρους δὲ ἢ τῆς θεότητος μορφῆ, ἀλλὰ τὸ πλή-
10 ρωμα τῆς τοῦ Πατρὸς θεότητός ἐστι τὸ εἶναι τοῦ Υἱοῦ, καὶ ὁ-
λος Θεὸς ἐστὶν ὁ Υἱός. Διὰ τοῦτο καὶ ἵνα Θεῶ ὦν, οὐχ ἀρπαγμὸν ἠγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῶ· καὶ πάλιν ἐπειδὴ τοῦ Υἱοῦ ἢ θεότης καὶ τὸ εἶδος οὐδενὸς ἄλλου, ἢ τοῦ Πατρὸς ἐστὶ, τοῦτό ἐστιν, ὅπερ εἶπε τό, («Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρί»). Οὕτω «Θεὸς ἦν ἐν Χριστῶ
15 κόσμον ἑαυτῷ καταλλάσσω»· τὸ γὰρ ἴδιον τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας ἐστὶν ὁ Υἱός, ἐν ᾧ ἢ κτίσις πρὸς τὸν Θεὸν κατηλλάσσετο. Οὕτως ἂ εἰργάζετο ὁ Υἱός, τοῦ Πατρὸς ἐστὶν ἔργα· τὸ γὰρ εἶδος τῆς τοῦ Πατρὸς θεότητός ἐστιν ὁ Υἱός, ἣτις εἰργάζετο τὰ ἔργα· οὕτω δὲ ὁ βλέπων τὸν Υἱὸν ὄρα τὸν Πατέρα· ἐν γὰρ τῇ πατρῴα
20 θεότητι ἐστὶ καὶ θεωρεῖται ὁ Υἱός· καὶ τὸ ἐν αὐτῷ πατρικὸν εἶδος δείκνυσιν ἐν αὐτῷ τὸν Πατέρα· καὶ οὕτως ἐστὶν ὁ Πατὴρ ἐν τῷ Υἱῷ. Καὶ ἢ ἐκ τοῦ Πατρὸς δὲ ἐν Υἱῷ ιδιότης καὶ θεότης δείκνυσιν τὸν Υἱὸν ἐν τῷ Πατρί, καὶ τὸ ἀεὶ ἀδιαίρετον αὐτοῦ· καὶ ὁ ἀκούων δὲ καὶ βλέπων τὰ λεγόμενα περὶ τοῦ Πατρὸς, ταῦ-
25 τα λεγόμενα περὶ τοῦ Υἱοῦ, οὐ κατὰ χάριν ἢ μετοχὴν ἐπιγενόμενα τῇ οὐσίᾳ αὐτοῦ, ἀλλ' ὅτι αὐτὸ τὸ εἶναι τοῦ Υἱοῦ ἴδιον τῆς

1. Φίλιπ. 2, 6.

2. Ἰω. 14, 10.

εἴμεθα ἓνα, διότι ἐγὼ εἶμαι εἰς ἐκεῖνον καὶ ἐκεῖνος εἰς ἐμένα· καὶ αὐτὸ ποὺ βλέπεις εἰς ἐμένα, αὐτὸ βλέπεις καὶ εἰς ἐκεῖνον· καὶ αὐτὸ ποὺ ἔχεις ἰδῆ εἰς ἐκεῖνον, αὐτὸ βλέπεις καὶ εἰς ἐμένα. Αὐτὸς λοιπὸν ποὺ προσκυνεῖ τὴν εἰκόνα, εἰς αὐτὴν προσκυνεῖ καὶ τὸν βασιλέα· διότι ἡ εἰκὼν ἔχει τὴν μορφήν καὶ τὸ σχῆμα ἐκεῖνου. Ἄφου λοιπὸν καὶ ὁ Υἱὸς εἶναι εἰκὼν τοῦ Πατρὸς, κατ' ἀνάγκην δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν ὅτι ἡ θεότης καὶ ἡ ιδιότης τοῦ Πατρὸς, εἶναι καὶ ἡ ὕπαρξις τοῦ Υἱοῦ. Καὶ αὐτὸ σημαίνει τὸ «ὃς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων»¹, καὶ τὸ «ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί»².

6. Δὲν εἶναι μερικὴ ἡ μορφή τῆς θεότητος, ἀλλὰ τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος τοῦ Πατρὸς εἶναι ἡ ὕπαρξις τοῦ Υἱοῦ, καὶ ὁ Υἱὸς εἶναι ὅλος Θεός. Διὰ τοῦτο, ἐφ' ὅσον εἶναι ἴσος μὲ τὸν Θεόν, δὲν ἐθεώρησεν ὅτι εἶχεν ἐξ ἀρπαγῆς τὸ νὰ εἶναι ἴσος μὲ τὸν Θεόν³. Καὶ πάλιν ἐπειδὴ ἡ θεότης καὶ ἡ μορφή τοῦ Υἱοῦ δὲν εἶναι κανενὸς ἄλλου, παρὰ τοῦ Πατρὸς, τοῦτο σημαίνει αὐτὸ ποὺ εἶπε, τὸ «ἐγὼ ἐν τῷ Πατρί»⁴. Λοιπὸν, «Θεὸς ἦν ἐν Χριστῷ κόσμον ἑαυτῷ καταλλάσσω»⁵. Διότι ὁ Υἱὸς εἶναι τὸ ἴδιον τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς, διὰ τοῦ ὁποῖου (Υἱοῦ) ἡ δημιουργία συνεφιλιώνετο μὲ τὸν Θεόν. Ἔτσι, αὐτὰ ποὺ ἔκαμνε ὁ Υἱὸς εἶναι ἔργα τοῦ Πατρὸς. Διότι ὁ Υἱὸς εἶναι ἡ μορφή τοῦ Πατρὸς, ἡ ὁποία ἀπειργάζετο τὰ ἔργα. Ἔτσι, αὐτὸς ποὺ βλέπει τὸν Υἱόν, βλέπει τὸν Πατέρα· διότι ὁ Υἱὸς ὑπάρχει καὶ θεωρεῖται μέσα εἰς τὴν πατρικὴν θεότητα· καὶ ἡ πατρικὴ ποὺ ὑπάρχει εἰς αὐτόν, δεικνύει ἐν αὐτῷ τὸν Πατέρα· καὶ ἔτσι ὑπάρχει ὁ Πατὴρ εἰς τὸν Υἱόν. Καὶ ἡ πατρικὴ ιδιότης καὶ θεότης ποὺ ὑπάρχει εἰς τὸν Υἱόν, φανερώνει τὸν Υἱόν μέσα εἰς τὸν Πατέρα καὶ τὸ πάντοτε ἀδιαίρετον αὐτοῦ· καὶ αὐτὸς ποὺ ἀκούει καὶ βλέπει αὐτὰ ποὺ λέγονται περὶ τοῦ Πατρὸς αὐτὰ νὰ λέγωνται καὶ περὶ τοῦ Υἱοῦ, ὄχι κατὰ χάριν ἢ κατὰ συμμετοχὴν νὰ προστίθενται ὕστερα εἰς τὴν οὐσίαν αὐτοῦ, ἀλλὰ διότι αὐτὴ ἡ ὕπαρξις

3. Πρβλ. Φιλιπ. 2, 6.

4. Ἰω. 14, 10.

5. Β' Κορ. 5, 19.

πατρικῆς οὐσίας ἐστὶ γέννημα, νοήσει καλῶς τὸ εἰρημένον, καθὰ προεῖπον, «Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί»· καί, «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἓν ἐσμεν». Ἔστι γὰρ ὁ Υἱός, οἶος ὁ Πατὴρ, τῷ πάντα τὰ τοῦ Πατρὸς ἔχειν· διὸ καὶ μετὰ τοῦ Πατρὸς ση-
 5 μαινεται. Πατέρα γὰρ οὐκ ἂν τις εἴποι, μὴ ὑπάρχοντος Υἱοῦ. Ὁ μέντοι ποιητὴν λέγων τὸν Θεόν, οὐ πάντως καὶ τὰ γενόμενα δηλοῖ· ἔστι γὰρ καὶ πρὸ τῶν ποιημάτων ποιητής· ὁ δὲ Πατέρα λέγων εὐθὺς μετὰ τοῦ Πατρὸς σημαίνει καὶ τὴν τοῦ Υἱοῦ ὑπαρ-
 ξιν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ πιστεύων εἰς τὸν Υἱὸν εἰς τὸν Πατέρα πι-
 10 στεύει· εἰς γὰρ τὸ ἴδιον τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας πιστεύει· καὶ οὕτω μία ἐστὶν ἡ πίστις εἰς ἓνα Θεόν· καὶ ὁ προσκυνῶν δὲ καὶ τιμῶν τὸν Υἱὸν ἐν Υἱῷ προσκυνεῖ καὶ τιμᾷ τὸν Πατέρα. Μία γάρ ἐστιν ἡ θεότης· καὶ διὰ τοῦτο μία τιμὴ καὶ μία ἐστὶ προσκύν-
 ησις ἢ ἐν Υἱῷ καὶ δι' αὐτοῦ γινομένη τῷ Πατρὶ· καὶ ὁ οὕτω
 15 προσκυνῶν ἓνα Θεὸν προσκυνεῖ· εἰς γὰρ Θεὸς ἐστι, καὶ οὐκ ἔστιν, ἄλλος πλὴν αὐτοῦ. Ὅτε γοῦν μόνος λέγεται ὁ Πατὴρ Θεός· καὶ ὅτι εἰς Θεός ἐστι, καὶ τό, «Ἐγὼ εἶμι», καί, «Πλὴν ἐμοῦ οὐκ ἔστι Θεός»· καὶ τό, «Ἐγὼ πρῶτος, καὶ ἐγὼ μετὰ ταῦτα», καλῶς λέγεται· εἰς γὰρ Θεός καὶ μόνος καὶ πρῶτός ἐστιν. Οὐκ
 20 εἰς ἀναίρεσιν δὲ τοῦ Υἱοῦ λέγεται. Μὴ γένοιτο· ἔστι γὰρ καὶ αὐτός ἐν τῷ ἐνί, καὶ πρῶτω, καὶ μόνω, ὡς τοῦ ἐνός καὶ μόνου καὶ πρώτου καὶ μόνου Λόγος, καὶ σοφία, καὶ ἀπαύγασμα ὦν. Ἔστι δὲ καὶ πρῶτος καὶ αὐτός, πλήρωμα τῆς τοῦ πρώτου καὶ μόνου θεότητος, ὅλος καὶ πλήρης ὦν Θεός. Οὐκοῦν οὐ δι' αὐτὸν εἴρηται,
 25 ἀλλ' εἰς ἀναίρεσιν τοῦ μὴ εἶναι ἕτερον, οἷός ἐστιν ὁ Πατὴρ, καὶ

1. Ἰω. 14, 10.

2. Ἰω. 10, 30.

3. ἜΞ. 3, 14.

4. Δευτ. 32, 39.

τοῦ Υἱοῦ εἶναι ἴδιον γέννημα τῆς Πατρικῆς οὐσίας, θὰ ἐννοήση καλῶς αὐτό πού ἐλέχθη, δηλαδή αὐτό, πού ἀκριβῶς εἶπα προηγουμένως, «ἐγὼ ἐν τῷ Πατρί, καί ὁ Πατήρ ἐν ἐμοί»¹, καί τὸ «ἐγὼ καί ὁ Πατήρ ἐν ἑσμεν»². Ὁ Υἱὸς λοιπὸν εἶναι ὅπως ἀκριβῶς ὁ Πατήρ, ἐπειδὴ ἔχει ὅλα τὰ πατρικά. Δι' αὐτὸ καί ἐννοεῖται μαζὺ μὲ τὸν Πατέρα. Διότι δὲν θὰ ἤμποροῦσε κανεὶς νὰ ὀνομάσῃ Πατέρα, ἐὰν δὲν ὑπάρχει Υἱός. Αὐτὸς βεβαίως πού ὀνομάζει τὸν Θεὸν ποιητὴν, ὅπως δὴποτε δὲν δηλώνει καί τὰ δημιουργήματα. Διότι εἶναι ποιητὴς καί πρὸ τῶν δημιουργημάτων· αὐτὸς ὅμως πού ὀνομάζει τὸν Πατέρα, ταυτοχρόνως μετὰ τοῦ Πατρὸς σημαίνει καί τὴν ὕπαρξιν τοῦ Υἱοῦ. Δι' αὐτὸ καί ἐκεῖνος πού πιστεύει εἰς τὸν Υἱόν, πιστεύει εἰς τὸν Πατέρα, διότι πιστεύει εἰς τὸ ἴδιον τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς καί τοιουτοτρόπως μία εἶναι ἡ πίστις πρὸς τὸν Θεόν· καί αὐτὸς πού προσκυνεῖ καί τιμᾷ τὸν Υἱόν, ἐν τῷ Υἱῷ προσκυνεῖ καί τιμᾷ τὸν Πατέρα. Διότι ἡ θεότης εἶναι μία· καί δὴ διὰ τοῦτο μία τιμὴ καί μία προσκύνησις ὑπάρχει· αὐτὴ πού ἀποδίδεται εἰς τὸν Υἱόν καί αὐτὴ πού ἀποδίδεται εἰς τὸν Πατέρα. Καί αὐτὸς πού προσκυνεῖ ἔτσι, ἓνα Θεὸν προσκυνεῖ. Διότι ἓνας Θεὸς ὑπάρχει καί δὲν ὑπάρχει ἄλλος πλὴν αὐτοῦ. Ὄταν λοιπὸν ὀνομάζεται μόνον ὁ Πατήρ Θεός, καί λέγεται ὅτι ἓνας εἶναι ὁ Θεός, καί τὸ «ἐγὼ εἰμί»³, καί «πλὴν ἐμοῦ οὐκ ἔστι Θεός»⁴, καί τὸ «ἐγὼ πρῶτος, καί ἐγὼ μετὰ ταῦτα»⁵, σωστὰ λέγεται· διότι ἓνας Θεὸς ὑπάρχει· αὐτὸς εἶναι καί μόνος καί πρῶτος. Δὲν λέγεται ὅμως διὰ νὰ ἀποκλεισθῇ ὁ Υἱός. Μὴ γένοιτο! Διότι ὑπάρχει καί αὐτὸς εἰς τὸν ἓνα, τὸν πρῶτον καί μόνον, ὡς Λόγος μοναδικὸς τοῦ πρώτου καί μόνου, πού εἶναι καί σοφία καί ἀπαύγασμα. Ὑπάρχει δὲ καί αὐτὸς πρῶτος. Εἶναι πλήρωμα τῆς θεότητος τοῦ πρώτου καί μόνου, διότι εἶναι ὅλος καί πλήρης Θεός. Λοιπὸν, δὲν ἔχει λεχθῆ δι' αὐτόν, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀνασκευασθῇ ὅτι δὲν ὑπάρχει ἄλλος ὅπως ὁ Πατήρ καί ὁ Λόγος του. Καί αὐτὸ βεβαίως εἶναι

5. Ἦσ. 44, 6.

ὁ τούτου Λόγος· καὶ ἔστι μὲν αὐτὸς ὁ νοῦς τοῦ προφήτου φανερός καὶ πᾶσι πρόδηλος.

7. Ἐπειδὴ δὲ οἱ ἀσεβεῖς καὶ ταῦτα φέροντες δυσφημοῦσι μὲν τὸν Κύριον, ὀνειδίζουσι δὲ ἡμῖν λέγοντες· Ἴδου εἷς, καὶ μό-
 5 νος, καὶ πρῶτος λέγεται ὁ Θεός, πῶς ὑμεῖς λέγετε τὸν Υἱὸν εἶναι Θεόν; Εἰ γὰρ ἦν Θεός, οὐκ ἂν ἔλεγεν, («Ἐγὼ μόνος»), οὐδὲ ὅτι «εἷς ἔστιν ὁ Θεός»· ἀναγκαῖον τὸν νοῦν καὶ τούτων τῶν ῥητῶν, ὡς δυνατόν ἐστιν, εἰπεῖν, ἵνα πάντες γινῶσι καὶ ἐκ τού-
 των, ὅτι ὄντως εἰσὶν οἱ Ἀρειανοὶ θεομάχοι. Εἰ μὲν οὖν ἄμιλλα
 10 τῷ Υἱῷ ἔστι πρὸς τὸν Πατέρα, τοιαύτας ἀκουέτω φωνάς· καὶ εἰ ὡσπερ Δαβὶδ ἤκουσε περὶ τοῦ Ἀδωνίου καὶ τοῦ Ἀβεσσαλώμ, οὕτω καὶ ὁ Πατὴρ βλέπει τὸν Υἱόν· πρὸς ἑαυτὸν λεγέτω καὶ προφερέτω τοιαῦτα ῥήματα, μήποτε ὁ Υἱός, λέγων ἑαυτὸν Θεόν, ἀποστήσῃ τινὰς ἀπὸ τοῦ Πατρός· εἰ δὲ ὁ γινώσκων τὸν
 15 Υἱὸν γινώσκει μᾶλλον τὸν Πατέρα, ἀποκαλύπτοντος τοῦτον αὐτῷ τοῦ Υἱοῦ, καὶ ἐν τῷ Λόγῳ ὄψεται μᾶλλον τὸν Πατέρα, καθάπερ εἴρηται· ἐλθὼν δὲ ὁ Υἱός, οὐχ ἑαυτόν, ἀλλὰ τὸν Πατέρα ἐδόξασε, λέγων μὲν τῷ προσερχομένῳ· «Τί με λέγεις ἀγαθόν; Οὐδεὶς ἀγαθός, εἰ μὴ εἷς ὁ Θεός»· ἀποκρινόμενος δὲ τῷ ἐρωτῶν-
 20 τι, ποία ἐντολὴ ἐν τῷ νόμῳ μεῖζων, ὅτι, («Ἄκουε Ἰσραὴλ, Κύριος ὁ Θεός σου, Κύριος εἷς ἔστιν» καὶ τοῖς μὲν ὄχλοις λέγων·

1. Πρβλ. Δευτ. 32, 39.

2. Δευτ. 6, 4.

3. Ἐνταῦθα ὁ Μέγας Ἀθανάσιος ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀποστασίαν τῶν δύο υἱῶν τοῦ Δαβίδ, τῶν ἑτεροθαλῶν Ἀδωνίου καὶ Ἀβεσσαλώμ. Χρονικῶς προηγήθη ἡ ἀποστασία καὶ αὐτοανακήρυξις τοῦ Ἀβεσσαλώμ ὡς βασιλέως, ἡ ὅποια διαδραματίζεται ἐν Β' Βασ. 15,1-19,41. Ἡ ἀποστασία τοῦ Ἀδωνίου καὶ αὐτοανακήρυξις του ὡς βασιλέως περιλαμβάνεται ἐν Γ' Βασ. 1,5ε. Ἡ συμπεριφορὰ τοῦ πατρός των, βασιλέως Δαβίδ, ἐναντι τῶν στασιασάντων καὶ ἀποστατῶν υἱῶν του ὑπῆρξε μᾶλλον χλιαρὰ καὶ παθητικὴ, προ-

τὸ πνεῦμα τοῦ προφήτου ποὺ εἶναι φανερὸν καὶ πρόδηλον εἰς ὅλους.

7. Ἐπειδὴ δὲ οἱ ἀσεβεῖς αἰρετικοὶ καὶ δεχόμενοι αὐτὰ βλασφημοῦν μὲν τὸν Κύριον, εἰρωνεύονται δὲ ἡμᾶς μὲ τὸ νὰ λέγουν· ἀφοῦ λοιπὸν καλεῖται ὁ Θεὸς ἕνας καὶ μόνος καὶ πρῶτος, διατί σεῖς λέγετε ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι Θεός; Διότι ἐὰν ἦτο Θεός, δὲν θὰ ἔλεγεν «ἐγὼ μόνος»¹, οὔτε ὅτι «εἰς ἐστὶν ὁ Θεός»², εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ἀναλύσωμεν τὴν ἔννοιαν καὶ αὐτῶν τῶν ρητῶν, ὅσον εἶναι δυνατὸν, διὰ νὰ γνωρίσουν ὅλοι καὶ μάλιστα ἀπὸ αὐτὰ ὅτι πράγματι οἱ Ἄρειανοὶ εἶναι θεομάχοι. Ἐὰν λοιπὸν ὑπάρχη ἀνταγωνισμὸς τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα, ἅς ἀκούη τέτοιους λόγους. Καὶ ἐὰν, καθ' ὃν τρόπον ὁ Δαβὶδ ἤκουσε περὶ τῆς ἀποστασίας τοῦ Ἀδωνίου καὶ τοῦ Ἀβεσσαλώμ³, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ὁ Πατὴρ βλέπη τὸν Υἱόν, ἅς λέγη εἰς τὸν ἑαυτὸν του καὶ ἅς προφέρῃ τέτοιους λόγους, μὴ τυχὸν ἀπομακρύνῃ μερικοὺς ἀπὸ τὸν Πατέρα ὁ Υἱός, λέγοντας τὸν ἑαυτὸν του Θεόν· ἐὰν δέ, αὐτὸς ποὺ γνωρίζει τὸν Υἱόν, γνωρίζῃ μᾶλλον τὸν Πατέρα, διότι αὐτὸς τὸν ἀποκαλύπτει εἰς αὐτόν, θὰ ἰδῆ καλύτερα καὶ εἰς τὸν Λόγον τὸν Πατέρα, ὅπως ἀκριβῶς ἔχει λεχθῆ· ὅταν δὲ ἦλθε ὁ Υἱός, ἐδόξασε τὸν Πατέρα καὶ ὄχι τὸν ἑαυτὸν του, λέγων εἰς αὐτόν ποὺ τὸν ἐπλησίασε· «τί με λέγεις ἀγαθόν; Οὐδεὶς ἀγαθός, εἰ μὴ εἰς ὁ Θεός»⁴· ἀπαντῶν δὲ εἰς ἐκεῖνον ποὺ τὸν ἠρώτησε ποία εἶναι ἡ μεγαλυτέρα ἐντολὴ τοῦ Νόμου, ὅτι, «ἄκουε Ἰσραὴλ, Κύριος ὁ Θεός σου, Κύριος εἰς ἐστι»⁵· καὶ εἰς μὲν τὰ πλήθη τῶν ἀνθρώπων λέγων, «ἐγὼ

φανῶς διότι ἡ ὑπερβολικὴ ἀγάπη του δι' αὐτοὺς δὲν ἐπέτρεπε τὴν ἐν τῇ καρδίᾳ του βλάβησιν ἄλλων αἰσθημάτων ἀντιτιθεμένων πρὸς αὐτήν.

¹Ο Μ. Ἀθανάσιος ἀναφέρει τὸ παράδειγμα τοῦτο τῆς Π. Διαθήκης, διὰ νὰ καταδείξῃ ὅτι μεταξύ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ δὲν ὑφίστανται σχέσεις ἀνταγωνισμοῦ καὶ ἀντιμαχήσεως ὅπως συμβαίνει προκειμένου περὶ τῶν ἀνθρωπίνων βασιλειῶν, διότι μεταξύ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πατρὸς ὑπάρχει ταυτόχρονος ἀρχὴ καὶ ἐξουσία καὶ οὔτε προηγείται τις ἐξ αὐτῶν χρονικῶς, οὔτε ἔπεται.

4. Λουκ. 18, 19.

5. Μάρκ. 12, 29.

«*Εγὼ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβέβηκα οὐχ ἵνα ποιήσω τὸ θέλημα
 τὸ ἐμόν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με Πατρός*»· τοὺς δὲ
 μαθητὰς διδάσκων, ὅτι, «*Ὁ Πατήρ μου μείζων μου ἔστι*»· καί,
 «*Ὁ ἐμὲ τιμῶν τιμᾷ τὸν πέμψαντά με*». Καὶ εἰ τοιοῦτός ἐστιν
 5 ὁ Υἱὸς πρὸς τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα, ποία ἐναντιότης, ἵνα καὶ τοι-
 αύτην τις ὑπόνοιαν λάβῃ περὶ τῶν τοιούτων ῥητῶν; Ἄλλως τε
 εἰ Λόγος ἐστὶ τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱός, τίς οὕτως ἐστὶν ἄφρων, πλὴν
 τῶν χριστομάχων, ὡς νομίζειν ὅτι, τὸν ἑαυτοῦ Λόγον διαβάλλων
 καὶ ἀναιρῶν, τὰ τοιαῦτα λελάληκεν ὁ Θεός; Οὐκ ἔστιν οὗτος
 10 ὁ νοῦς Χριστιανῶν· μὴ γένοιτο! Οὐ γὰρ διὰ τὸν Υἱὸν ταῦτα γέ-
 γραπται, ἀλλ' εἰς ἀναίρεσιν τῶν πλασθέντων παρὰ τῶν ἀνθρώπων
 ψευδωνύμων θεῶν· καὶ ἡ διάνοια τῶν τοιούτων ῥητῶν ἔχει τὴν
 αἰτίαν εὐλογον.

8. Ἐπειδὴ γὰρ οἱ προσκείμενοι τοῖς ψευδωνύμοις θεοῖς
 15 ἀφίστανται τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, διὰ τοῦτο ἀγαθὸς ὢν καὶ κηδό-
 μενος τῶν ἀνθρώπων ὁ Θεός, ἀνακαλούμενος τοὺς πλανηθέν-
 τας, φησὶν· «*Εγὼ Θεὸς μόνος*»· καί, «*Εγὼ εἶμι*»· καί, «*Πλὴν
 ἐμοῦ οὐκ ἔστι Θεός*»· καὶ ὅσα τοιαῦτά ἐστι ῥητά· ἵνα τὰ μὲν
 μὴ ὄντα διαβάλλῃ, ἐπιστρέψῃ δὲ πάντας εἰς ἑαυτόν. Καὶ ὥσπερ
 20 ἂν εἴ τις ἡμέρας οὔσης καὶ ἡλίου φαίνοντος ζωγραφοίῃ ξύλον
 ἀπλῶς, οὐδὲ κἂν φαντασίαν ἔχον φωτός, καὶ λέγοι τὴν εἰκόνα
 ταύτην αἰτίαν εἶναι τοῦ φωτός· ὁ δὲ ἥλιος τοῦτο βλέπων εἰ λέγοι·
 Ἐγὼ μόνος εἶμι τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, καὶ οὐκ ἔστιν ἄλλο φῶς τῆς
 ἡμέρας πλὴν ἐμοῦ· οὐ πρὸς τὸ ἑαυτοῦ ἀπαύγασμα βλέπων ταῦτα
 25 λέγει, ἀλλὰ πρὸς τὴν πλάνην διὰ τὴν εἰκόνα τοῦ ξύλου καὶ ἀνο-
 μοιότητα τῆς ματαίας φαντασίας· οὕτως ἐστὶ καὶ τό, Ἐγὼ
 εἶμι, καί, Ἐγὼ μόνος Θεός, καί, Οὐκ ἔστιν ἄλλος πλὴν ἐμοῦ·

1. Ἰω. 6, 38.

2. Ἰω. 14, 28.

ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβέβηκα οὐχ ἵνα ποιήσω τὸ θέλημα τὸ ἐμόν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με Πατρός»¹. διδάσκων δὲ τοὺς μαθητὰς λέγει ὅτι «ὁ Πατήρ μου μείζων μου ἔστι»² καὶ «ὁ ἐμὲ τιμῶν τιμᾷ τὸν πέμψαντά με»³. Καὶ ἐὰν τέτοια εἶναι ἡ σχέσις τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα του, ποία ἀντίθεσις ὑπάρχει, ὥστε νὰ σχηματίσῃ κανεὶς τέτοιαν ἰδέαν περὶ τῶν ρητῶν αὐτῶν; Ἄλλωστε, ἐὰν ὁ Υἱὸς εἶναι ὁ Λόγος τοῦ Πατρός, ποῖος εἶναι τόσον ἄφρων, πλὴν βεβαίως τῶν Χριστομάχων Ἀρειανῶν, ὥστε νὰ νομίζῃ ὅτι αὐτὰ τὰ εἶπεν ὁ Θεὸς συκοφαντῶν καὶ ἀπορρίπτων τὸν Λόγον του; Δὲν σκέπτονται ἔτσι οἱ Χριστιανοί, ἅπαγε! Διότι αὐτὰ δὲν ἔχουν γραφῇ ἐναντίον τοῦ Υἱοῦ, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀπορριφθοῦν οἱ ψευδοθεοὶ ποὺ ἐπλάσθησαν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους· καὶ τὸ νόημα τῶν ρητῶν αὐτῶν ἔχει εὐλογον τὴν αἰτίαν.

8. Ἰ. Ἐπειδὴ λοιπὸν οἱ παραδεχόμενοι τοὺς ψεύτικους θεοὺς ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὸν ἀληθινὸν Θεόν, δι' αὐτό, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς εἶναι ἀγαθὸς καὶ φροντίζει διὰ τοὺς ἀνθρώπους, διὰ νὰ ἐπαναφέρῃ τοὺς πλανηθέντας λέγει «ἐγὼ Θεὸς μόνος»⁴ καὶ «ἐγὼ εἶμι»⁵, καὶ «πλὴν ἐμοῦ οὐκ ἔστι Θεός»⁶, καὶ ὅσα ἄλλα τέτοια ρητὰ ὑπάρχουν, διὰ νὰ ἀπορρίψῃ ἀφ' ἑνὸς τὰ ἀνύπαρκτα καὶ ἀφ' ἑτέρου νὰ ἐπιστρέψῃ ὅλους εἰς ἑαυτὸν! Καὶ ὅπως ἀκριβῶς, ἐὰν κάποιος, ἐνῶ εἶναι ἡμέρα καὶ ὁ ἥλιος φωτίζει, ἐζωγράφιζε γενικῶς ξύλινον πίνακα ὁ ὁποῖος δὲν ἔχει οὔτε καν φωτεινὴν ὄψιν, καὶ ἔλεγεν ὅτι ἡ εἰκὼν αὐτῆ εἶναι ἡ αἰτία τοῦ φωτός, ὁ δὲ ἥλιος, βλέποντας τοῦτο, ἔλεγε· μόνος ἐγὼ εἶμι τὸ φῶς τῆς ἡμέρας καὶ δὲν ὑπάρχει ἄλλο ἡμερινὸν φῶς ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ἰδικόν μου, δὲν λέγει αὐτὰ ἀποβλέπων εἰς τὸ ἰδικόν του ἀπαύγασμα ἀλλὰ εἰς τὴν πλάνην, ἐξ αἰτίας τῆς ξυλίνης εἰκόνος καὶ τῆς ἀνομοιότητος τοῦ κενοῦ σχήματος. Ἐτσι συμβαίνει καὶ μὲ τὸ «ἐγὼ εἶμι» καὶ «ἐγὼ μόνος» καί, «οὐκ ἔστιν

3. Ἰω. 5, 23.

4. Πρβλ. Δευτ. 32, 39.

5. Ἐξ. 3, 14.

6. Πρβλ. Δευτ. 6, 4.

ἵνα τῶν ψευδωνύμων ἀποστήσῃ τοὺς ἀνθρώπους, καὶ μάθωσιν
 αὐτὸν λοιπὸν τὸν ἀληθινὸν Θεόν. Ἀμέλει ταῦτα λέγων ὁ Θεὸς
 διὰ τοῦ Λόγου ἑαυτοῦ ἔλεγεν· εἰ μὴ ἄρα καὶ τοῦτο προσθῶσιν
 οἱ νῦν Ἰουδαῖοι, ὅτι μὴ διὰ τοῦ Λόγου ταῦτα λελάληκεν· ἀλλ'
 5 οὕτως εἴρηται, κὰν μαίνωνται οἱ διαβολικοί. Ἐγένετο γὰρ Λό-
 γος Κυρίου πρὸς τὸν προφήτην, καὶ ταῦτα ἤκούετο. Εἰ δὲ αὐτοῦ
 ἦν ὁ Λόγος, καὶ δι' αὐτοῦ ταῦτ' ἐλέγετο· καὶ οὐκ ἔστι τι ὃ λέγει
 καὶ ποιεῖ ὁ Θεός, ὃ μὴ ἐν τῷ Λόγῳ λέγει καὶ ποιεῖ· οὐκ ἄρα δι'
 αὐτὸν εἴρηται, ὧ θεομάχοι, ἀλλὰ διὰ τὰ ἀλλότρια καὶ μὴ ὄντα
 10 παρ' αὐτοῦ. Καὶ γὰρ κατὰ τὴν εἰρημένην εἰκόνα, καὶ ὁ ἥλιος
 εἰ τὰς φωνὰς ἔλεγεν ἐκεῖνας, οὐκ ἐκτὸς ἔχων τὸ ἑαυτοῦ ἀπαύγα-
 σμα, ἀλλ' ἐν τῷ ἀπαυγασματι δεικνὺς ἑαυτοῦ τὸ φῶς ἠλεγχε
 τὴν πλάνην, καὶ εἶπεν ἂν τοιαῦτα. Οὐκοῦν οὐκ εἰς ἀναίρεσιν
 τοῦ Υἱοῦ, οὐδὲ δι' αὐτὸν ἔστι τὰ τοιαῦτα ῥητά, ἀλλ' εἰς ἀθέτη-
 15 σιν τοῦ ψεύδους. Ἐξ ἀρχῆς γοῦν ὁ Θεὸς οὐκ εἶπε τῷ Ἀδὰμ
 τὰς τοιαύτας φωνάς, καίτοι ὄντος τοῦ Λόγου σὺν αὐτῷ, δι' οὗ
 τὰ πάντα ἐγένετο· οὐ γὰρ ἦν χρεία, μήπω γενομένων εἰδώλων.
 Ὅτε δὲ ἀντήραν ἄνθρωποι κατὰ τῆς ἀληθείας καὶ ὠνόμασαν
 ἑαυτοῖς οὓς ἤθελον θεούς, τότε δὴ καὶ τοιούτων χρεία γέγονε
 20 ῥημάτων εἰς ἀναίρεσιν τῶν μὴ ὄντων θεῶν. Ἐγὼ δ' ἂν εἴποιμι
 προσθεῖς, ὅτι καὶ πρὸς τὴν τῶν χριστομάχων ἀφροσύνην προ-
 εἴρηται τὰ τοιαῦτα ῥητά, ἵνα γνῶσιν, ὅτι ὄν ἂν ἕξωθεν τῆς οὐ-
 σίας τοῦ Πατρὸς ἐπινοήσωσι Θεόν, οὗτος οὐκ ἔστιν ἀληθινός,
 οὐδὲ τοῦ μόνου καὶ πρώτου εἰκὼν καὶ υἱός.

25 9. Ἐὰν τοίνυν καὶ μόνος ἀληθινὸς Θεὸς ὁ Πατὴρ λέγηται,
 οὐκ εἰς ἀθέτησιν τοῦ λέγοντος, («Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀλήθεια»), εἴρηται,
 ἀλλ' εἰς ἀναίρεσιν πάλιν τῶν μὴ πεφυκότων εἶναι ἀληθινῶν,

1. Ὀνομάζει οὕτω τοὺς Ἀρειανοὺς ὁ Μέγας Ἀθανάσιος, διότι δὲν ἐδέχθησαν τὸν ἑναυθρωπήσαντα Ἰησοῦν Χριστὸν ὡς Λόγον τοῦ Θεοῦ.

ἄλλος πλὴν ἐμοῦ»· διὰ νὰ ἀπομακρύνῃ τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τοὺς ψευδεῖς θεοὺς καὶ νὰ μάθουν πλέον ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ ἀληθινὸς Θεός. Ἀναμφιβόλως, λέγοντας αὐτὰ ὁ Θεός, τὰ ἔλεγε διὰ τοῦ Λόγου του· ἵεκτὸς βέβαια ἐὰν προσθέσουν καὶ τοῦτο οἱ τωρινοὶ Ἰουδαῖοι¹, ὅτι δηλαδὴ αὐτὰ δὲν τὰ εἶπεν ὁ Θεός διὰ τοῦ Λόγου. Ἀλλὰ ὑπ' αὐτὴν τὴν ἔννοιαν ἔχουν λεχθῆ τὰ ρητά, ἔστω καὶ ἂν λυσοῦν οἱ διαβολικοὶ Ἀρειανοί. Διότι ἦλθε πρὸς τὸν προφήτην ὁ Λόγος τοῦ Κυρίου καὶ ἠκούοντο ταῦτα. Ἐὰν δὲ ὁ Λόγος ἦτο τοῦ Θεοῦ καὶ δι' αὐτοῦ ἐγένοντο αὐτὰ, καὶ δὲν ὑπάρχει τίποτε πού νὰ λέγῃ καὶ κάμνῃ ὁ Θεός, τὸ ὁποῖον δὲν λέγει καὶ κάμνει ὁ Θεός διὰ τοῦ Λόγου, ἐπομένως δὲν ἔχουν λεχθῆ τὰ ρητά αὐτὰ διὰ τὸν Υἱόν, ὡς θεομάχοι, ἀλλὰ δι' αὐτὰ πού εἶναι ξένα καὶ δὲν εἶναι ἀπὸ αὐτόν. Ἀλλωστε καὶ κατὰ τὴν ἀναφερθεῖσαν εἰκόνα, καὶ ὁ ἥλιος ἐὰν ἔλεγε τὰ λόγια ἐκεῖνα, δὲν θὰ τὰ ἔλεγε ἐπειδὴ θὰ ἦτο ἔξω ἀπ' αὐτόν τὸ ἀπαύγασμα, ἀλλὰ θὰ ἤλεγχε τὴν πλάνην, δεικνύων ἐν τῇ ἀκτινοβολίᾳ του τὸ φῶς. Λοιπὸν, τὰ ρητά αὐτὰ δὲν ἐλέχθησαν διὰ τὴν ἀθέτησιν τοῦ Υἱοῦ, οὔτε δι' αὐτόν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀπόρριψιν τοῦ ψεύδους. Ἐξ ἀρχῆς λοιπὸν ὁ Θεός δὲν ὠμίλησεν εἰς τὸν Ἀδὰμ τοὺς λόγους αὐτοὺς ἂν καὶ ἦτο μαζὺ του ὁ Λόγος, διὰ τοῦ ὁποίου ἐδημιουργήθησαν τὰ πάντα· διότι δὲν ἐχρειάζετο, ἐφ' ὅσον δὲν ὑπῆρχον ἀκόμη εἶδωλα. Ὅταν ὁμως ἐξεσηκώθησαν οἱ ἄνθρωποι κατὰ τῆς ἀληθείας καὶ ἐπλάσαν διὰ τοὺς ἑαυτοὺς των ἐκείνους τοὺς θεοὺς πού ἐπιθυμοῦσαν, τότε λοιπὸν προέκυψε ἡ ἀνάγκη τέτοιων ρητῶν διὰ τὴν ἀπόρριψιν τῶν ἀνυπάρκτων θεῶν. Ἐγὼ δὲ προσθέτων θὰ ἔλεγα ὅτι καὶ ἐναντι τῆς ἀφροσύνης τῶν Χριστομάχων ἔχουν λεχθῆ τὰ ρητά ταῦτα, διὰ νὰ ἐννοήσουν ὅτι ὁποῖονδήποτε θεὸν ἐπινοήσουν πού νὰ εἶναι ἔξω ἀπὸ τὴν οὐσίαν τοῦ Πατρὸς, αὐτὸς δὲν εἶναι ἀληθινός, οὔτε εἰκὼν καὶ Υἱὸς τοῦ μόνοι καὶ πρώτου Θεοῦ.

9. Ἐὰν λοιπὸν ὁ Πατὴρ ὀνομάζεται μόνος ἀληθινὸς Θεός, δὲν ἔχει λεχθῆ πρὸς ἀπόρριψιν αὐτοῦ πού λέγει «ἐγὼ εἶμι ἡ ἀλήθεια»², ἀλλὰ διὰ τὴν ἀπόρριψιν τῶν μὴ ἀληθινῶν, ὁποῖος

2. Ἰω. 14, 6.

οἷός ἐστιν ὁ Πατήρ καὶ ὁ τούτου Λόγος. Οὕτω γὰρ καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος εὐθὺς συνῆψε, «Καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστόν». Εἰ δὲ κτίσμα ἦν, οὐκ ἂν συνῆψε καὶ συνηρθήμηνεν ἑαυτὸν τῷ κτίσαντι αὐτόν. Ποία γὰρ κοινωνία τῷ ἀληθινῷ καὶ τῷ μὴ ἀληθινῷ; Νῦν δέ, συνάψας ἑαυτὸν τῷ Πατρὶ, ἔδειξεν, ὅτι τῆς φύσεως τοῦ Πατρὸς ἐστι, καὶ ἔδωκεν ἡμῖν γινώσκειν, ὅτι τοῦ ἀληθινοῦ Πατρὸς ἀληθινὸν ἐστὶ γέννημα. Τοῦτο καὶ Ἰωάννης μαθὼν ἐδίδαξε γράφων ἐν τῇ Ἐπιστολῇ· «Καὶ ἐσμεν ἐν τῷ ἀληθινῷ, ἐν τῷ Υἱῷ αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστῷ». Οὗτός ἐστιν ὁ ἀληθινὸς Θεός, καὶ ζωὴ αἰώνιος. Καὶ τοῦ μὲν προφήτου περὶ τῆς κτίσεως λέγοντος, «Ὁ τανύσας τὸν οὐρανὸν μόνος»· τοῦ δὲ Θεοῦ, «Ἐγὼ μόνος τὸν οὐρανὸν ἐξέτεινα»· παντὶ δῆλον γέγονεν, ὅτι ἐν τῷ μόνῳ καὶ ὁ τοῦ μόνου σημαίνεται Λόγος, ἐν ᾧ τὰ πάντα ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν. Οὐκοῦν εἰ διὰ τοῦ Λόγου γέγονε, φησὶ δέ, Ἐγὼ μόνος, νοεῖται δὲ σὺν τῷ μόνῳ καὶ ὁ Υἱός, δι' οὗ γέγονεν ὁ οὐρανός· οὕτως ἄρα καὶ ἐὰν λέγηται, Εἰς Θεός, καί, Ἐγὼ μόνος, καί, Ἐγὼ πρῶτος, ἐν τῷ ἐνὶ καὶ μόνῳ καὶ πρῶτῳ συνῶν νοεῖται ὁ Λόγος, ὡσπερ ἐν τῷ φωτὶ τὸ ἀπαύγασμα. Τοῦτο δὲ οὐκ ἂν ἐπὶ ἄλλου νοηθεῖη, εἰ μὴ ἐπὶ μόνου τοῦ Λόγου. Τὰ μὲν γὰρ ἄλλα πάντα ἐκ τοῦ μὴ ὄντος ὑπέστη διὰ τοῦ Υἱοῦ, καὶ πολλὴν ἔχει τῇ φύσει τὴν διάστασιν· αὐτὸς δὲ ὁ Υἱός ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐστὶ φύσει καὶ ἀληθινὸν γέννημα· διὸ καὶ ὁ προσφέρων ἔδοξαν οἱ ἀνόητοι ῥητόν, τό, Ἐγὼ πρῶτος, εἰς ἀπολογίαν τῆς αἰρέσεως αὐτῶν, τοῦτο μᾶλλον ἐλέγχει αὐτὴν τὴν κακόνοιαν, Φησὶν ὁ Θεός· «Ἐγὼ πρῶτος, καὶ ἐγὼ μετὰ ταῦτα». Εἰ μὲν οὖν ὡς συναριθμούμενος τοῖς μετ' αὐτὸν λέγεται τούτων πρῶτος,

1. Ἰω. 17, 3.

2. Α' Ἰω. 5, 20.

3. Ἰωβ 9, 8.

εἶναι ὁ Πατήρ καὶ ὁ Λόγος του. Δι' αὐτὸ βεβαίως καὶ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος ἀμέσως προσέθεσε· «καὶ ὄν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστόν»¹. Ἐὰν ὁμως ἦτο κτίσμα, δὲν θὰ συνέδεε καὶ δὲν θὰ συναριθμοῦσε τὸν ἑαυτὸν του μὲ αὐτὸν ποὺ τὸν ἐδημιούργησε. Διότι, τί κοινὸν ὑπάρχει μεταξύ τοῦ ἀληθινοῦ καὶ τοῦ μὴ ἀληθινοῦ; Τώρα ὁμως ποὺ συνέδεσε τὸν ἑαυτὸν του μὲ τὸν Πατέρα, ἔδειξε ὅτι ἔχει τὴν ἰδίαν μὲ τὸν Πατέρα φύσιν, καὶ μᾶς ἔδωκε νὰ ἐννοήσωμεν ὅτι εἶναι ἀληθινὸν γέννημα τοῦ ἀληθινοῦ Πατρός. Τοῦτο ἐννοήσας καὶ ὁ Ἰωάννης, ἐδίδαξε γράφων εἰς τὴν ἐπιστολήν· «καὶ ἐσμεν ἐν τῷ ἀληθινῷ, ἐν τῷ Υἱῷ αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστῷ»². Αὐτὸς εἶναι ὁ ἀληθινὸς Θεὸς καὶ ἡ αἰώνιος ζωὴ. Καὶ ἔχει γίνεαι φανερὸν εἰς ὅλους ἀφ' ἐνὸς μὲν παρὰ τοῦ προφήτου, ὁ ὁποῖος λέγει «ὁ ἀπλώσας τὸν οὐρανὸν μόνος»³, ἀφ' ἑτέρου δὲ παρὰ τοῦ Θεοῦ «ἐγὼ μόνος τὸν οὐρανὸν ἐξέτεινα»⁴, ὅτι σημαίνεται καὶ ὁ Λόγος τοῦ μόνου, εἰς τὸν μόνον Θεόν, διὰ τοῦ ὁποῖου ἐδημιουργήθησαν τὰ πάντα, καὶ χωρὶς αὐτὸν τίποτε δὲν ἐδημιουργήθη. Ἐὰν λοιπὸν διὰ τοῦ Λόγου ἐπλάσθησαν τὰ πάντα, λέγη ὁμως, ἐγὼ μόνος, ἐννοεῖται δὲ μαζὺ μὲ τὸν μόνον καὶ ὁ Υἱός, διὰ τοῦ ὁποῖου ἔχει γίνεαι ὁ οὐρανός. Ἔτσι λοιπὸν, καὶ ἐὰν λέγεται, «εἰς Θεός» καί, «ἐγὼ μόνος» καί, «ἐγὼ πρῶτος», εἰς τὸν ἕνα καὶ μόνον καὶ πρῶτον ἐννοεῖται ὅτι συνυπάρχει ὁ Λόγος, ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὸ φῶς ἢ ἀκτινοβολία. Τοῦτο δέ, δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ νοηθῆ ἕν σχέσει μὲ ἄλλον, παρὰ ἐν σχέσει μὲ μόνον τὸν Λόγον. Διότι τὰ ἄλλα ἐδημιουργήθησαν διὰ τοῦ Υἱοῦ ἐκ τοῦ μηδενὸς καὶ ἔχουν διαφορὰν πολὺ μεγάλην κατὰ τὴν φύσιν. Ὁ ἴδιος ὁμως Υἱὸς εἶναι φυσικὸν καὶ ἀληθινὸν γέννημα τοῦ Πατρός. Δι' αὐτὸ καὶ τὸ ρητὸν ποὺ ἐπρόφεραν οἱ ἀνόητοι, δηλαδὴ τό, «ἐγὼ πρῶτος», διὰ νὰ ὑποστηρίξουν τὴν αἵρεσίν των, αὐτὸ τὸ ἴδιο μᾶλλον ἐλέγχει τὴν κακοπιστίαν αὐτῆν. Λέγει ὁ Θεὸς «ἐγὼ πρῶτος καὶ ἐγὼ μετὰ ταῦτα»⁵. Ἐὰν λοιπὸν λέγεται πρῶτος τούτων, ὡς συναριθμούμενος μὲ

4. Ἦσ. 44, 24.

5. Ἦσ. 44, 6.

ἵνα κάκεινα δεύτερα τούτου ἦ, ἔσται καθ' ὑμᾶς τῶν ποιημάτων καὶ αὐτὸς μόνω τῷ χρόνῳ προάγων· ἀλλὰ τοῦτο μόνον πᾶσαν ἀσέβειαν ὑπερβάλλει. Εἰ δὲ εἰς ἀπόδειξιν τοῦ μὴ εἶναι αὐτὸν ἕκτινος, μηδὲ πρὸ αὐτοῦ τινα, ἀλλ' αὐτὸν εἶναι τῶν πάντων ἀρχὴν ⁵ καὶ αἴτιον, καὶ εἰς ἀναίρεσιν τῶν παρ' Ἑλλησι μύθων εἴρηκεν, Ἐγὼ πρῶτος· δῆλον, ὅτι καὶ τὸ λέγεσθαι τὸν Υἱὸν πρωτότοκον, οὐ διὰ τὸ συναριθμεῖσθαι αὐτὸν τῇ κτίσει, λέγεται πρωτότοκος, ἀλλ' εἰς ἀπόδειξιν τῆς τῶν πάντων διὰ τοῦ Υἱοῦ δημιουργίας καὶ υἰοποιήσεως. Καὶ γὰρ ὡσπερ ὁ Πατὴρ πρῶτός ἐστιν, ¹⁰ οὕτω καὶ αὐτὸς πρῶτος μὲν ἐστίν, ὡς εἰκὼν τοῦ πρώτου, καὶ ἐν αὐτῷ ὄντος τοῦ πρώτου, γέννημα δὲ ἐκ τοῦ Πατρὸς· καὶ ἐν αὐτῷ πᾶσα ἡ κτίσις κτίζεται καὶ υἰοποιεῖται.

10. Ἄλλὰ καὶ πρὸς ταῦτα πάλιν ἐπιχειροῦσι φιλονεικεῖν ταῖς ἰδίαις μυθοπλαστίαις, λέγοντες μὴ οὕτως εἶναι τὸν Υἱὸν καὶ τὸν ¹⁵ Πατέρα ἕν, μηδὲ ὁμοιον, ὡς ἡ Ἐκκλησία κηρύσσει, ἀλλ' ὡς αὐτοὶ θέλουσι. Φασὶ γάρ. Ἐπεὶ ἃ θέλει ὁ Πατὴρ, ταῦτα θέλει καὶ ὁ Υἱός, καὶ οὔτε τοῖς νοήμασιν οὔτε τοῖς κρίμασιν ἀντίκειται, ἀλλ' ἐν πᾶσιν ἐστι σύμφωνος αὐτῷ, τὴν ταυτότητα τῶν δογμάτων καὶ τὸν ἀκόλουθον καὶ σνηρητημένον τῇ τοῦ Πατρὸς διδα- ²⁰ σκαλία ἀποδιδούς λόγον· διὰ τοῦτο αὐτὸς καὶ ὁ Πατὴρ ἕν εἰσι. Ταῦτα γὰρ οὐ μόνον εἰπεῖν, ἀλλὰ καὶ γράφαι τινὲς ἐξ αὐτῶν τετολμήκασιν. Τούτου δὲ τί ἂν τις ἀτοπώτερον ἢ ἀλογώτερον εἴποι; Εἰ γὰρ διὰ ταῦτα ἕν εἰσιν ὁ Υἱός καὶ ὁ Πατὴρ, καὶ εἰ οὕτως ὁμοίός ἐστιν ὁ Λόγος τῷ Πατρί· ὦρα καὶ τοὺς ἀγγέλους, ²⁵ καὶ τὰ ἄλλα ἡμῶν τὰ ὑπερκείμενα, ἀρχάς τε καὶ ἔξουσίας, καὶ θρόνους καὶ κυριότητας, καὶ τὰ φαινόμενα, ἡλιὸν τε καὶ σελήνην, καὶ τοὺς ἀστέρας εἶναι καὶ αὐτούς, ὡς τὸν Υἱόν, υἱούς· λέγεσθαι

1. Τὰ ἑννέα τάγματα τῶν ἀγγέλων εἶναι: χερουβείμ, σεραφεείμ, θρόνοι κυριότητες, δυνάμεις, ἔξουσιαί, ἀρχαί, ἀρχάγγελοι, ἄγγελοι.

αὐτὰ πού χρονικῶς εἶναι ὕστερα ἀπὸ αὐτόν, ὥστε καὶ ἐκεῖνα νὰ εἶναι δεύτερα μετὰ ἀπὸ αὐτόν, θὰ εἶναι, κατὰ τὴν γνώμη σας, μεταξὺ τῶν δημιουργημάτων καὶ αὐτός, προηγούμενος μόνον χρονικῶς. Ἄλλὰ καὶ μόνον αὐτὸ ὑπερβαίνει κάθε ἀσέβειαν. Ἐὰν δὲ διὰ ν' ἀποδείξῃ ὅτι δὲν ἔχει ἀρχὴν ἀπὸ κάποιον, οὔτε ὅτι ὑπάρχει πρὶν ἀπὸ αὐτόν κανεὶς, ἀλλ' ὅτι αὐτός εἶναι ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ αἰτία τῶν πάντων, καὶ πρὸς ἀπόρριψιν τῶν ἐλληνικῶν μύθων εἶπεν «ἐγὼ πρῶτος», εἶναι φανερόν ὅτι καὶ ἡ ὀνομασία τοῦ Υἱοῦ «πρωτότοκος» δὲν δίδεται διὰ νὰ συναριθμηθῇ αὐτὸς μὲ τὰ κτίσματα, ἀλλὰ πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ὑπὸ τοῦ Υἱοῦ δημιουργίας καὶ υἰοθετήσεως ὅλων. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς εἶναι ὁ Πατὴρ πρῶτος, ἔτσι καὶ αὐτὸς εἶναι μὲν πρῶτος ὡς εἰκὼν τοῦ πρώτου καὶ εἰς αὐτόν ἐνυπάρχει ὁ πρῶτος, εἶναι δὲ γέννημα ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ δι' αὐτοῦ ὅλη ἡ κτίσις δημιουργεῖται καὶ υἰοθετεῖται.

10. Ἄλλὰ καὶ πάλιν προσπαθοῦν μὲ τὰ μυθεύματά των νὰ ἀγωνίζονται ἐναντίον αὐτοῦ, ἰσχυριζόμενοι ὅτι δὲν εἶναι κατ' αὐτόν τὸν τρόπον ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς ἓν, οὔτε ὁμοῖος ὅπως ἡ Ἐκκλησία διδάσκει, ἀλλὰ ὅπως θέλουν αὐτοί. Λέγουν λοιπόν. Ἐπειδὴ αὐτὰ πού θέλει ὁ Πατὴρ, αὐτὰ θέλει καὶ ὁ Υἱὸς καὶ οὔτε εἰς τὰς σκέψεις οὔτε εἰς τὰς ἀποφάσεις ἀντιτίθεται ἀλλ' εἰς ὅλα εἶναι σύμφωνος μὲ αὐτόν, ἀποδίδων τὴν ταυτότητα τῶν γνωμῶν καὶ τὸν σύμφωνον καὶ συνυφασμένον πρὸς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Πατρὸς λόγον, διὰ τοῦτο αὐτὸς καὶ ὁ Πατὴρ εἶναι ἓνα. Αὐτὰ λοιπόν ἐτόλμησαν ὄχι μόνον νὰ τὰ εἰποῦν, ἀλλὰ καὶ νὰ τὰ γράψουν μερικοὶ ἀπὸ αὐτοῦς. Ποιὸς ὁμως θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἰπῇ κάτι πιὸ ἀλλόκοτον καὶ πιὸ παράλογον ἀπὸ αὐτό; Διότι, ἐὰν ἐξ αἰτίας τούτων εἶναι ἓνα ὁ Υἱὸς καὶ ὁ Πατὴρ καὶ ἐὰν ἔτσι εἶναι ὁμοῖος ὁ Λόγος πρὸς τὸν Πατέρα, τότε καὶ οἱ ἄγγελοι καὶ τὰ ἄλλα πού εἶναι ὑπεράνω ἡμῶν, δηλαδὴ αἱ ἀρχαὶ καὶ αἱ ἐξουσίαι καὶ αἱ κυριότητες¹, καὶ τὰ ὀρατὰ καὶ ὁ ἥλιος δηλαδὴ καὶ ἡ σελήνη καὶ τὰ ἄστρα, εἶναι καὶ αὐτὰ υἱοί, ὅπως ὁ Υἱός· πρέπει δὲ νὰ λέγεται καὶ δι' αὐτὰ ὅτι αὐτὰ καὶ ὁ

δὲ καὶ περὶ τούτων, ὅτι αὐτοὶ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν εἰσι καὶ ἕκαστος εἰκὼν καὶ Λόγος ἐστὶ τοῦ Θεοῦ. Ἄ γὰρ θέλει ὁ Θεός, ταῦτα θέλουσι καὶ αὐτοί· καὶ οὔτε τοῖς κρίμασιν οὔτε τοῖς δόγμασι διαφωνοῦσιν, ἀλλ' ἐν πᾶσιν εἰσὶν ὑπήκοοι τῷ πεπονηκότε. Οὐκ ἂν
 5 γὰρ ἔμειναν ἐν τῇ ἰδίᾳ δόξῃ, εἰ μὴ, ἅπερ ἤθελεν ὁ Πατὴρ, ταῦτα καὶ αὐτοὶ ἠβούλοντο. Ὁ γοῦν μὴ μείνας, ἀλλὰ παραφρονήσας ἤκουσε· «Πῶς ἐξέπεσεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ὁ Ἐωσφόρος, ὁ πρῶτὸ ἀνατέλλων;» πῶς οὖν, τούτων οὕτως ὄντων, μόνος οὗτος Υἱὸς μονογενῆς καὶ Λόγος καὶ Σοφία ἐστίν; ἢ πῶς, τοσούτων ὄντων ὁ-
 10 μοίων τῷ Πατρὶ, μόνος οὗτος εἰκὼν ἐστι; Καὶ γὰρ καὶ ἐν ἀνθρώποις εὗρεθῆσονται πολλοὶ ὅμοιοι τῷ Πατρὶ, πλεῖστοι μὲν μάρτυρες γενόμενοι, καὶ πρὸ αὐτῶν οἱ ἀπόστολοι καὶ προφηταί, καὶ πάλιν πρὸ τούτων οἱ πατριάρχαι· πολλοὶ τε καὶ νῦν ἐφύλαξαν τὴν τοῦ Σωτῆρος ἐντολήν, γενόμενοι οἰκτίρμονες, ὡς ὁ
 15 Πατὴρ ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ τηρήσαντες τό, «Γίνεσθε οὖν μιμηταὶ τοῦ Θεοῦ, ὡς τέκνα ἀγαπητά· καὶ περιπατεῖτε ἐν ἀγάπῃ, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησεν ὑμᾶς». Μιμηταὶ δὲ γεγόνασι καὶ τοῦ Παύλου πολλοί, ὡς κἀκεῖνος τοῦ Χριστοῦ· καὶ ὁμοῦ οὐδεις τούτων οὔτε Λόγος, οὔτε Σοφία, οὔτε μονογενῆς Υἱός, οὔ-
 20 τε εἰκὼν ἐστίν, οὔτε τις τούτων ἀπετόλμησεν εἰπεῖν· («Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἑσμεν»), ἢ, («Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί»). Ἄλλὰ περὶ μὲν πάντων εἴρηται· «Τίς ὁμοίός σοι ἐν θεοῖς, Κύριε;» καί, «Τίς ὁμοιωθήσεται τῷ Κυρίῳ ἐν νίοις Θεοῦ;» περὶ δὲ αὐτοῦ, ὅτι μόνος εἰκὼν ἀληθινὴ καὶ φύσει τοῦ Πατρὸς ἐστίν.
 25 Εἰ γὰρ καὶ κατ' εἰκόνα γεγόναμεν καὶ εἰκὼν καὶ δόξα Θεοῦ ἐ-

1. Ἦσ. 14, 12.

2. Πρβλ. Λουκ. 6, 36.

3. Ἐφεσ. 5, 1-2.

Πατήρ είναι ένα, και τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι εἰκὼν καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ. Διότι αὐτὰ ποὺ θέλει ὁ Πατήρ, αὐτὰ θέλουν καὶ αὐτὰ· καὶ οὔτε ὡς πρὸς τὰς βουλὰς οὔτε ὡς πρὸς τὰς ἀποφάσεις διαφωνοῦν, ἀλλ' εἰς ὅλα ὑπακούουν εἰς τὸν δημιουργόν. Διότι δὲν θὰ παρέμεναν εἰς τὴν αὐτὴν δόξαν ἂν δὲν ἤθελον καὶ αὐτοί, αὐτὰ ποὺ ἤθελεν ὁ Πατήρ. Αὐτὸς δὲ ὁ ὁποῖος δὲν ἔμενεν ἀλλὰ παρεφρόνησε, ἤκουσε· «πῶς κατέπεσεν ἀπὸ τὸν οὐρανὸν ὁ ἑωσφόρος ποὺ ἀνατέλλει τὸ πρωί;»¹ Πῶς λοιπόν, ἐνῶ ἔτσι εἶναι τὰ πράγματα, μόνος αὐτὸς εἶναι Υἱὸς μονογενῆς καὶ Λόγος καὶ Σοφία; Ἡ πῶς, ἐνῶ εἶναι τόσοι πολλοὶ οἱ ὅμοιοι μὲ τὸν Πατέρα, μόνος αὐτὸς εἶναι εἰκὼν; Βεβαίως καὶ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων θὰ εὔρεθοῦν πολλοὶ ὅμοιοι μὲ τὸν Πατέρα, πάρα πολλοὶ δὲ ἀπὸ αὐτοὺς ἔγιναν μάρτυρες καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτοὺς οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ προφῆται, καὶ πάλιν πρὶν ἀπὸ αὐτοὺς οἱ πατριάρχαι καὶ πολλοί, ἀκόμη καὶ σήμερον, ἐφύλαξαν τὴν ἐντολὴν τοῦ Σωτῆρος διότι ἔγιναν εὐσπλαγχνικοί, ὅπως ὁ οὐράνιος Πατήρ² καὶ ἐτήρησαν τὸ «γίνεσθε οὖν μιμηταὶ τοῦ Θεοῦ, ὡς τέκνα ἀγαπητά· καὶ περιπατεῖτε ἐν ἀγάπῃ, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησεν ὑμᾶς»³. Καὶ τοῦ Παύλου μιμηταὶ ἔχουν γίνεαι πολλοί, ὅπως καὶ ἐκεῖνος τοῦ Χριστοῦ. Καὶ ὅμως, κανεὶς ἀπ' αὐτοὺς, οὔτε Λόγος, οὔτε Σοφία, οὔτε μονογενῆς Υἱός, οὔτε εἰκὼν εἶναι, οὔτε κανεὶς ἀπὸ αὐτοὺς ἐτόλμησε νὰ εἰπῇ· «ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ ἐν ἑσμεν»⁴, ἢ «ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ καὶ ὁ Πατήρ ἐν ἐμοί»⁵. Ἀλλὰ περὶ ὅλων ἔχει λεχθῆ· «τίς ὅμοιός σοι ἐν θεοῖς, Κύριε;»⁶, καί, «τίς ὁμοιωθήσεται τῷ Κυρίῳ ἐν υἱοῖς Θεοῦ;»⁷, περὶ δὲ τοῦ Υἱοῦ ἔχει λεχθῆ ὅτι μόνος αὐτὸς εἶναι εἰκὼν τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ. Διότι, ἂν καὶ ἔχομεν δημιουργηθῆ κατ' εἰκόνα καὶ ὠνομάσθημεν εἰκὼν καὶ δόξα τοῦ Θεοῦ⁸, ὄχι

4. Ἰω. 10, 30.

5. Ἰω. 14, 10.

6. Ψαλμ. 85, 8.

7. Ψαλμ. 88, 7.

8. Πρβλ. Α' Κορ. 11, 7.

χρηματίσαμεν, ἀλλ' οὐ δι' ἑαυτοὺς πάλιν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐνοική-
 σασαν ἐν ἡμῖν εἰκόνα καὶ ἀληθῆ δόξαν τοῦ Θεοῦ, ἣτις ἐστὶν ὁ
 Λόγος αὐτοῦ, ὁ δι' ἡμᾶς ὕστερον γενόμενος, σάρξ, ταύτην τῆς
 κλήσεως ἔχομεν τὴν χάριν.

5 11. Ἐπρεποῦς δὴ οὖν καὶ ἀλόγου καὶ τῆς τοιαύτης φρονή-
 σεως ἐκείνων φαινομένης, ἀνάγκη τὴν ὁμοίωσιν καὶ τὴν ἐνότητα
 ἐπ' αὐτὴν τὴν οὐσίαν τοῦ Υἱοῦ φέρειν· εἰ γὰρ μὴ οὕτω τις λάβοι
 οὔτε πλέον τι τῶν γενητῶν ἔχων φανήσεται, ὥσπερ εἴρηται, οὔ-
 τε τοῦ Πατρὸς ὅμοιος ἔσται, ἀλλὰ τῶν τοῦ Πατρὸς ὅμοιος ἔσται
 10 δογμάτων· καὶ τοῦ Πατρὸς διαφέρει ὅτι ὁ μὲν Πατὴρ πατήρ
 ἐστι, τὰ δὲ δόγματα καὶ ἡ διδασκαλία τοῦ Πατρὸς ἐστίν. Εἰ τοί-
 νυν κατὰ τὰ δόγματα καὶ τὴν διδασκαλίαν ὅμοιός ἐστιν ὁ Υἱὸς
 τῷ Πατρί, ὁ μὲν Πατήρ κατ' αὐτοὺς ὀνόματι μόνον Πατήρ ἔ-
 σται, ὁ δὲ Υἱὸς οὐκ ἀπαράλλακτος εἰκὼν, μᾶλλον οὐδὲ ὅλως ἰ-
 15 διότητα ἢ ὁμοίωσιν τινα τοῦ Πατρὸς ἔχων φανήσεται. Ποία γὰρ
 ὁμοίωσις καὶ ἰδιότης τῷ παρεξηλλαγμένῳ παρὰ τὸν Πατέρα; Καὶ
 γὰρ καὶ ὁ Παῦλος ὅμοια τῷ Σωτῆρι διδάσκων, οὐκ ἦν κατ' οὐ-
 σίαν ὅμοιος αὐτῷ.

Ἐκεῖνοι μὲν οὖν, τοιαῦτα φρονοῦντες, ψεύδονται· ὁ δὲ γε
 20 Υἱὸς καὶ ὁ Πατήρ οὕτως εἰσὶν ἓν, καθάπερ εἴρηται· καὶ οὕτως
 ἐστὶν ὁ Υἱὸς ὅμοιος καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ Πατρὸς, ὡς ἔστιν ἰδεῖν καὶ
 νοεῖν υἱὸν πρὸς πατέρα, καὶ ὡς ἔστιν ἰδεῖν τὸ ἀπάνασμα πρὸς
 τὸν ἥλιον. Διὰ γὰρ τὸ οὕτως εἶναι τὸν Υἱόν, ἐργαζομένου τοῦ
 Υἱοῦ, ὁ Πατήρ ἐστὶν ὁ ἐργαζόμενος, καὶ ἐρχομένου τοῦ Υἱοῦ
 25 πρὸς τοὺς ἀγίους, ὁ Πατήρ ἐστὶν ὁ ἐρχόμενος ἐν τῷ Υἱῷ, ὡς αὐ-
 τὸς ἐπηγγείλατο λέγων· «Ἐλενσόμεθα ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ, καὶ
 μονὴν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν». Ἐν γὰρ τῇ εἰκόνι θεωρεῖται ὁ
 Πατήρ, καὶ ἐν τῷ ἀπανάσματι ἐστὶ τὸ φῶς. Διὰ τοῦτο, καθά-
 περ μικρῷ πρόσθεν εἴπομεν, καὶ διδόντος Πατρὸς χάριν καὶ εἰ-
 30 ρήνην, αὐτὴν καὶ ὁ Υἱὸς δίδωσιν, ὡς ὁ Παῦλος ἐπισημαίνεται διὰ

ὁμως ἀφ' ἑαυτῶν ἀλλ' ἐξ αἰτίας τῆς εἰκόνας καὶ ἀληθινῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία κατώκησεν εἰς ἡμᾶς, πού εἶναι ὁ Λόγος Αὐτοῦ, ὁ ὁποῖος μετέπειτα πρὸς χάριν μας ἐνεσαρκώθη, ἔχομεν τὸ χάρισμα αὐτῆς τῆς ὀνομασίας.

11. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ τοιαύτη γνώμη τῶν Ἀρειανῶν φαίνεται ἀπρεπῆς καὶ παράλογος, εἶναι ἀπαραίτητον νὰ ἀποδώσωμεν αὐτὴν τὴν ὁμοίωσιν καὶ ἐνότητα εἰς τὴν ἰδίαν τὴν οὐσίαν τοῦ Υἱοῦ. Διότι, ἐὰν κανεὶς δὲν τὸ λάβῃ ὑπ' αὐτὴν τὴν ἐποψιν, οὔτε θὰ φανῆ ὅτι ἔχει κάτι ἐπὶ πλεόν τῶν κτισμάτων, ὅπως ἔχει λεχθῆ, οὔτε θὰ γίνῃ ὅμοιος πρὸς τὸν Πατέρα, ἀλλὰ θὰ εἶναι συνεπῆς πρὸς τὰς ἐντολὰς τοῦ Πατρὸς. Καὶ διαφέρει ἀπὸ τὸν Πατέρα, διότι ὁ μὲν Πατὴρ εἶναι Πατὴρ, αἱ δὲ ἐντολαὶ καὶ ἡ διδασκαλία εἶναι τοῦ Πατρὸς. Ἐὰν λοιπὸν ὁ Υἱὸς εἶναι ὅμοιος πρὸς τὸν Πατέρα ὡς πρὸς τὰς ἐντολὰς καὶ τὴν διδασκαλίαν, ὁ μὲν Πατὴρ κατ' αὐτούς, μόνον κατ' ὄνομα θὰ εἶναι Πατὴρ, ὁ δὲ Υἱὸς δὲν εἶναι ἀπαράλλακτος εἰκῶν, μᾶλλον δὲ οὔτε κἂν θὰ φανῆ ὅτι ἔχει κάποια ιδιότητα ἢ ὁμοιότητα πρὸς τὸν Πατέρα. Διότι τί ὅμοιον καὶ κοινὸν ἠμπορεῖ νὰ ὑπάρχη μεταξὺ αὐτοῦ πού μεταβάλλεται καὶ τοῦ Πατρὸς; Διότι καὶ ὁ Παῦλος, ἂν καὶ ἐδίδασκε ὁμοίαν διδασκαλίαν μὲ αὐτὴν τοῦ Σωτῆρος, ὁμως δὲν ἦτο ὅμοιος πρὸς αὐτὸν εἰς τὴν οὐσίαν.

Ἐκεῖνοι λοιπὸν ψεύδονται ὅταν φρονοῦν αὐτά. Ὁ Υἱὸς ὁμως καὶ ὁ Πατὴρ ἔτσι εἶναι ἕνας, ὅπως ἔχει λεχθῆ. Καὶ ἔτσι εἶναι ὁ Υἱὸς ὅμοιος καὶ προέρχεται ἐκ τοῦ ἰδίου τοῦ Πατρὸς, ὅπως εἶναι δυνατὸν νὰ ἰδῆ κανεὶς καὶ νὰ σκεφθῆ υἱὸν πρὸς πατέρα, καὶ ὅπως εἶναι δυνατὸν νὰ θεωρήσῃ κανεὶς τὴν ἀκτινοβολίαν ὡς πρὸς τὸν ἥλιον. Ἐπειδὴ λοιπὸν αὐτὰ ἰσχύουν ὡς πρὸς τὸν Υἱόν, ὅταν ἐργάζεται ὁ Υἱὸς ὁ Πατὴρ εἶναι ὁ ἐργαζόμενος, καὶ ὅταν ἔρχεται ὁ Υἱὸς πρὸς τοὺς πιστοὺς, ὁ Πατὴρ εἶναι ὁ ἐρχόμενος διὰ τοῦ Υἱοῦ, ὅπως αὐτὸς ὑπεσχέθη λέγων· «θὰ ἔλθωμεν ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ καὶ θὰ κατοικήσωμεν εἰς αὐτόν»¹. Διότι εἰς τὴν εἰκόνα βλέπεται ὁ Πατὴρ καὶ εἰς τὴν ἀκτινοβολίαν εὐρίσκεται τὸ φῶς. Δι' αὐτό, ὅπως ὀλίγον πρὶν εἶπαμε, καὶ ὅταν δίδῃ ὁ Πατὴρ χάριν καὶ εἰρήνην, αὐτὴν δίδει καὶ ὁ Υἱός, ὅπως ὁ Παῦλος

πάσης ἐπιστολῆς γράφων· «Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς ἡμῶν καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ». Μία γὰρ καὶ ἡ αὐτὴ χάρις ἐστὶ παρὰ Πατρὸς ἐν Υἱῷ, ὡς ἐστὶν ἐν τῷ φῶς τοῦ ἡλίου καὶ τοῦ ἀπαυγάσματος, καὶ τὸ φωτίζειν τοῦ ἡλίου διὰ τοῦ ἀπαυ-
 5 γάσματος γίνεται. Οὕτω γοῦν πάλιν ἐπευχόμενος Θεσσαλονικεῦσι καὶ λέγων· «Αὐτὸς δὲ ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ἡμῶν, καὶ ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς κατευθῆναι τὴν ὁδὸν ἡμῶν πρὸς ὑμᾶς», τὴν ἐνότητα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ ἐφύλαξεν· οὐ γὰρ εἶπε, κατευθύνοιεν, ὡς παρὰ δύο διδομένης, παρὰ τούτου καὶ τούτου,
 10 διπλῆς χάριτος, ἀλλὰ, κατευθῆναι, ἵνα δείξῃ, ὅτι ὁ Πατὴρ δι' Υἱοῦ δίδωσι ταύτην· ἐξ ὧν καὶ ἐρυθριᾷν οἱ ἀσεβεῖς δυνάμενοι, οὐ βούλονται.

12. Εἰ γὰρ μὴ ἦν ἐνότης καὶ ἴδιον τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας γέννημα ὁ Λόγος, ὡς τὸ ἀπαύγασμα τοῦ φωτός, ἀλλὰ διειστήκει
 15 τῇ φύσει ὁ Υἱὸς τοῦ Πατρὸς· ἤρκει τὸν Πατέρα δοῦναι μόνον, οὐδενὸς τῶν γεννητῶν ἐπικοινωνουῦντος πρὸς τὸν πεποιηκότα ἐν τοῖς διδομένοις· νῦν δὲ ἡ τοιαύτη δόσις δείκνυσι τὴν ἐνότητα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ. Οὐκ ἂν γοῦν εὐξαιτό τις λαβεῖν παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἀγγέλων, ἢ παρὰ τινος τῶν ἄλλων κτισμάτων, οὐδ'
 20 ἂν εἴποι τις, Δόμη σοι ὁ Θεὸς καὶ ὁ ἄγγελος, ἀλλὰ παρὰ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ διὰ τὴν ἐνότητα καὶ τὴν ἐνοειδῆ δόσιν. Διὰ γὰρ τοῦ Υἱοῦ δίδοται τὰ διδόμενα· οὐδὲν δὲ ἐστὶν, ὃ μὴ δι' Υἱοῦ ἐνεργεῖ ὁ Πατὴρ· οὕτω γὰρ καὶ ὁ λαβὼν ἀσφαλῆ τὴν χάριν ἔχει. Εἰ δὲ ὁ πατριάρχης Ἰακώβ, εὐλογῶν τοὺς ἐγγόνους Ἐφραῖμ καὶ Μα-
 25 νασσῆ ἔλεγεν· «Ὁ Θεὸς ὁ τρέφων με ἐκ νεότητός μου ἕως τῆς ἡμέρας ταύτης· ὁ ἄγγελος ὁ ῥυθόμενός με ἐκ πάντων τῶν κακῶν, εὐλογῆσαι τὰ παιδιά ταῦτα»· οὐ τῶν κτισθέντων καὶ τὴν φύσιν

ἐπισημαίνει, γράφων εἰς κάθε ἐπιστολήν του· «χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἡμῶν καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ»¹. Διότι μία καὶ ἡ αὐτὴ χάρις ὑπάρχει παρὰ τοῦ Πατρὸς διὰ τοῦ Υἱοῦ, ὅπως εἶναι ἓνα τὸ φῶς τοῦ ἡλίου καὶ τῆς ἀκτινοβολίας, καὶ ὁ φωτισμὸς τοῦ ἡλίου διὰ τῆς ἀκτινοβολίας γίνεται. Ἔτσι λοιπὸν πάλιν εὐχόμενος εἰς τοὺς Θεσσαλονικεῖς καὶ λέγων, «αὐτὸς δὲ ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ἡμῶν καὶ ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς κατευθύνει τὴν ὁδὸν ἡμῶν πρὸς ἡμᾶς»², διεφύλαξε τὴν ἐνότητα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ. Διότι δὲν εἶπε, εἴθε νὰ κατευθύνουν, ὡσὰν νὰ ἐδίδετο ἀπὸ δύο ἢ κατεύθυνσις, ἀλλὰ, νὰ κατευθύνῃ, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι τὴν κατεύθυνσιν δίδει ὁ Πατὴρ διὰ τοῦ Υἱοῦ. Δι' αὐτὰ οἱ ἀσεβεῖς ἂν καὶ ἤμπορεῖ νὰ κοκκινίζουν ἀπὸ ἐντροπήν, δὲν θέλουν.

12. Διότι, ἐὰν ὁ Λόγος δὲν ἦτο ἐνιαῖον καὶ ἴδιον γέννημα τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς, ὅπως ἡ ἀκτίνα τοῦ φωτός, ἀλλὰ διέφερε κατὰ τὴν φύσιν ὁ Υἱὸς ἀπὸ τὸν Πατέρα, θὰ ἦτο ἀρκετὸν νὰ δώσῃ μόνον ὁ Πατὴρ, ἀφοῦ κανένα ἀπὸ τὰ δημιουργήματα δὲν ἐπικοινωνεῖ μὲ τὸν δημιουργὸν διὰ τῶν χορηγουμένων. Τώρα ὅμως μιὰ τέτοια δόσις δεικνύει τὴν ἐνότητα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ. Δὲν θὰ εὐχόταν λοιπὸν κανεὶς νὰ λάβῃ ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ τοὺς ἀγγέλους ἢ ἀπὸ κάποιον ἀπὸ τὰ δημιουργήματα, οὔτε θὰ ἔλεγε κανεὶς, εἴθε νὰ σοῦ δώσῃ ὁ Θεὸς καὶ ὁ ἄγγελος, ἀλλὰ θὰ ἐζητοῦσε ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν λόγῳ τῆς ἐνότητός των καὶ τῆς κοινῆς χορηγήσεως. Διότι τὰ χορηγούμενα δίδονται διὰ τοῦ Υἱοῦ. Τίποτε δὲν ὑπάρχει ποῦ δὲν ἐνεργεῖ ὁ Πατὴρ διὰ τοῦ Υἱοῦ. Διότι ἔτσι, αὐτὸς ποῦ λαμβάνει ἔχει τὴν χάριν ἀσφαλῆ. Ἐὰν δὲ ὁ Πατριάρχης Ἰακώβ ὅταν εὐλογοῦσε τὰ ἐγγόνια του Ἐφραΐμ καὶ Μανασσῆ ἔλεγεν, «ὁ Θεὸς ποῦ με τρέφει ἀπὸ τὴν νεανικὴν μου ἡλικίαν μέχρι σήμερα, ὁ ἄγγελος ποῦ με προστατεύει ἀπὸ ὅλους τοὺς κινδύνους εἴθε νὰ εὐλογῆσῃ αὐτὰ τὰ παιδιὰ»³, δὲν συνήνωνε τὰ δημιουργήματα ποῦ εἶναι καὶ

2. Α' Θεσ. 3, 11.

3. Γέν. 48, 15-16.

ἀγγέλων ὄντων ἓνα συνῆπτε τῷ κτίσαντι αὐτοὺς Θεῷ· οὐδὲ ἀ-
 φείς τὸν τρέφοντα αὐτὸν Θεὸν παρ' ἀγγέλου τὴν εὐλογίαν ἤτει
 τοῖς ἐγγόνοις, ἀλλ' εἰρηκῶς, Ὁ ῥυόμενός με ἐκ πάντων τῶν
 κακῶν, ἔδειξε μὴ τῶν κτισθέντων τινὰ ἀγγέλων, ἀλλὰ τὸν Λό-
 5 γον εἶναι τοῦ Θεοῦ, ὃν τῷ Πατρὶ συνάπτων ἠῦχετο, δι' οὗ καὶ
 οὗς ἐὰν θέλῃ, ῥύεται ὁ Θεός. Τοῦτον γὰρ καὶ μεγάλης βουλῆς
 Ἄγγελον τοῦ Πατρὸς εἰδῶς καλούμενον, οὐκ ἄλλον ἢ αὐτὸν
 εἶναι τὸν εὐλογοῦντα, καὶ ῥυόμενον ἐκ τῶν κακῶν ἔλεγεν. Οὐ
 γὰρ αὐτὸς μὲν παρὰ Θεοῦ ἠξίου εὐλογοῖσθαι, τοὺς δὲ ἐκγόνοους
 10 ἤθελε παρ' ἀγγέλου· ἀλλ' ὃν αὐτὸς παρεκάλει λέγων, «Οὐ μὴ σε
 ἀποστείλω, ἐὰν μὴ με εὐλογήσῃς» (Θεὸς δὲ ἦν οὗτος, ὡς αὐτὸς
 φησιν «Εἶδον Θεὸν πρόσωπον πρὸς πρόσωπον»), τοῦτον εὐλο-
 γῆσαι καὶ τοὺς υἱοὺς τοῦ Ἰωσήφ ἠῦχετο. Ἄγγελον μὲν οὖν ἴ-
 διον τὸ διακονεῖν τῇ τοῦ Θεοῦ προστάξει· πολλάκις δὲ καὶ προ-
 15 πορεύεται ἐκβάλλειν τὸν Ἀμορραῖον, καὶ πέμπεται φυλάξαι τὸν
 λαὸν ἐν τῇ ὁδοῦ· ἀλλὰ καὶ ταῦτα οὐκ ἔστιν αὐτοῦ, τοῦ δὲ προστά-
 ξαντος καὶ ἀποστείλαντος αὐτὸν Θεοῦ, οὗ καὶ τὸ ῥύεσθαι ἔστιν,
 οὗς ἂν αὐτὸς θελήσῃ ῥύεσθαι· διὰ τοῦτο οὐκ ἄλλος ἢ αὐτὸς Κύ-
 ριος ὁ Θεός ὁ ὀφθείς εἶπεν αὐτῷ· «Καὶ ἰδοὺ ἐγὼ μετὰ σοῦ, δια-
 20 φυλάσσω σε ἐν τῇ ὁδοῦ πάση, οὗ ἂν πορευθῆς»· καὶ οὐκ ἄλλος,
 ἀλλὰ πάλιν ὁ Θεός ὁ ὀφθείς ἐπέσχε τοῦ Λάβαν τὴν ἐπιβουλήν,
 κελεύσας αὐτῷ μὴ λαλῆσαι πονηρὰ τῷ Ἰακώβ· καὶ αὐτὸς δὲ
 οὐκ ἄλλον ἢ τὸν Θεὸν παρεκάλει λέγων· «Ἐξελοῦ με ἐκ χειρὸς

1. Πρβλ. Ἦσ. 7, 6. Τὸ μυστήριον τῆς ἐν χρόνῳ ἀποστολῆς καὶ ἐλεύσεως
 εἰς τὸν κόσμον τοῦ δευτέρου προσώπου τῆς Ἁγίας Τριάδος, τοῦ Λόγου τοῦ
 Θεοῦ, ἡ ἐνσάρκωσις τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, εἶναι ἐν ἐκ τῶν θαυμασιωτέρων τοι-
 ούτων τοῦ Θεοῦ. Μόνον ἀκροθιγῶς δυνάμεθα ν' ἀσχοληθῶμεν μὲ αὐτό, διό-
 τι ὄντως ἰλιγγιᾶ ἡ διάνοια τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ προσπαθείᾳ τῆς νὰ διεισ-
 δύσῃ εἰς αὐτό. Οὕτω καταλήγει ὁ ἄνθρωπος νὰ ἐπαναλάβῃ τὰ τῆς Γραφῆς·
 «Τίς ἐγνώ νοῦν Κυρίου;» καί, «Τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ τίς διηγήσεται;».

κατὰ τὴν φύσιν ἄγγελοι, μὲ τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος τὰ ἐδημιούργησε· οὔτε ἀφοῦ ἄφηνε τὸν Θεὸν ποῦ τὸν τρέφει, θὰ ἐζητοῦσε ἀπὸ ἄγγελον τὴν εὐλογίαν διὰ τὰ ἐγγόνια του, ἀλλὰ μὲ τὸ νὰ εἶπη, «αὐτὸς ποῦ μὲ προστατεύει ἀπὸ ὅλους τοὺς κινδύνους», δὲν ἔδειξε ὅτι κάποιος ἀπὸ τοὺς δημιουργηθέντας ἀγγέλους, ἀλλὰ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι, τὸν ὁποῖον ηὔχετο νὰ συνάπτῃ μὲ τὸν Πατέρα, διὰ τοῦ ὁποῖου (Λόγου) καὶ προστατεύει ὁ Θεὸς αὐτοὺς ποῦ θέλει. Διότι γνωρίζων ὅτι αὐτὸς καλεῖται ἄγγελος τῆς μεγάλης βουλῆς τοῦ Πατρὸς ¹, δὲν ἔλεγε ὅτι ὑπάρχει ἄλλος παρὰ αὐτὸς ποῦ εὐλογεῖ καὶ λυτρώνει ἀπὸ τὰ κακά. Διότι δὲν εἶχε τὴν ἀξίωσιν, αὐτὸς μὲν νὰ εὐλογῆται ἀπὸ τὸν Θεόν, τὰ δὲ ἐγγόνια ἀπὸ ἄγγελον, ἀλλὰ πρὸς αὐτόν, τὸν ὁποῖον παρεκάλει λέγων· «δὲν θὰ σὲ ἀφήσω νὰ φύγῃς, ἐὰν δὲν μὲ εὐλογήσῃς» ², (αὐτὸς δὲ ἦτο ὁ Θεός, ὅπως ὁ ἴδιος λέγει «εἶδα τὸν Θεὸν πρόσωπον πρὸς πρόσωπον» ³), ηὔχετο αὐτὸς νὰ εὐλογήσῃ τοὺς υἱοὺς τοῦ Ἰωσήφ. Λοιπὸν, ἔργον τοῦ ἀγγέλου εἶναι νὰ ὑπηρετῇ τὰς προσταγὰς τοῦ Θεοῦ. Πολλὰς δὲ φορὰς προπορεύεται διὰ νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς Ἀμορραίους καὶ στέλλεται νὰ διαφυλάξῃ τὸν λαὸν κατὰ τὴν πορείαν πρὸς τὴν Χαναάν ⁴. Καὶ αὐτὰ ὅμως δὲν εἶναι ἰδικὰ του ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος τὸν διέταξε καὶ τὸν ἀπέστειλε, καὶ εἰς τὸν ὁποῖον ἀπόκειται καὶ ἡ λύτρωσις, νὰ ἐλευθερώνη δηλαδὴ ὅσους αὐτὸς θελήσῃ. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος ἦτο, καὶ ὄχι κανεὶς ἄλλος, αὐτὸς ποῦ ἐφανερώθη εἰς αὐτόν καὶ τοῦ εἶπε· «ἰδοὺ ἐγὼ εἶμαι μαζὺ σου καὶ σὲ προστατεύω καθ' ὅλην τὴν πορείαν σου, ὅπου καὶ ἂν ὑπάγῃς» ⁵. Καὶ δὲν ἦτο ἄλλος, ἀλλὰ πάλιν ὁ Θεὸς ποῦ ἐφανερώθη καὶ ἀπέτρεψε τὴν κακὴν σκέψιν τοῦ Λάβαν, διατάξας αὐτόν νὰ μὴ ὀμιλήσῃ ἄσχημα εἰς τὸν Ἰακώβ. Καὶ αὐτὸς, ὄχι ἄλλον, ἀλλὰ τὸν Θεὸν παρεκάλει λέγων· «γλύτωσέ με ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ ἀδελ-

2. Γέν. 32, 26.

3. Γέν. 32, 30.

4. Πρβλ. Ἀριθ. 21, 24. Ἀμώς 2, 9.

5. Γέν. 28, 15.

τοῦ ἀδελφοῦ μου Ἡσαῦ, ὅτι φοβοῦμαι αὐτόν»· καὶ γὰρ καὶ ταῖς γυναιξὶν ὁμιλῶν ἔλεγεν, ὅτι «Οὐκ ἔδωκεν ὁ Θεὸς τῷ Λάβαν κατοποιῆσαι με».

13. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Δαβὶδ οὐκ ἄλλον ἢ αὐτὸν τὸν Θεὸν παρεκάλει περὶ τοῦ ῥυθθῆναι. «Πρὸς σέ, Κύριε, ἐν τῷ θλίβεσθαί με, ἐκέκραξα, καὶ ἐπήκουσάς μου· Κύριε, ῥῦσαι τὴν ψυχὴν μου ἀπὸ χειλέων ἀδίκων, καὶ ἀπὸ γλώσσης δολίας»· τούτῳ καὶ τὴν χάριν ἀνατιθείς ἐλάλησε καὶ τοὺς λόγους τῆς ᾠδῆς ἐν τῷ ἑπτακαιδεκάτῳ ψαλμῷ, ἐν ἧ ἡμέρᾳ ἐρρύσατο αὐτὸν ὁ Κύριος ἐκ χειρὸς πάντων τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ, καὶ ἐκ χειρὸς Σαούλ, καὶ εἶπεν· «Ἀγαπήσω σε, Κύριε, ἡ ἰσχὺς μου, Κύριος στερεώμά μου καὶ καταφυγή μου, καὶ ῥύστης μου». Ὁ δὲ Παῦλος, πολλοὺς διωγμοὺς ὑπομείνας, οὐκ ἄλλῳ ἢ τῷ Θεῷ ἠὲ χαρίσται λέγων· «Ἐκ πάντων με ἐρρύσατο ὁ Κύριος, καὶ ῥύσεται, εἰς δὴν ἠλπίκαμεν»·
 15 καὶ οὐκ ἄλλος δὲ ἢ ὁ Θεὸς ἠὲ λόγησε τὸν Ἀβραάμ καὶ τὸν Ἰσαάκ· καὶ ὁ Ἰσαάκ δὲ ἐπευχόμενος τῷ Ἰακώβ ἔλεγεν· «Ὁ Θεὸς μου εὐλογῆσαι σε καὶ αὐξήσαι σε καὶ πληθυνεῖ σε, καὶ ἔσῃ εἰς συναγωγὰς ἐθνῶν, καὶ δώῃ σοι τὴν εὐλογίαν Ἀβραάμ τοῦ πατρός μου». Εἰ δὲ οὐκ ἄλλου τινός ἐστι τὸ εὐλογεῖν καὶ τὸ ῥύεσθαι,
 20 ἢ τοῦ Θεοῦ, καὶ οὐκ ἄλλος τις ἦν ὁ ῥυόμενος τὸν Ἰακώβ ἢ αὐτὸς ὁ Κύριος, τὸν δὲ ῥυόμενον αὐτὸν ὁ πατριάρχης ἐπεκαλεῖτο ἐπὶ τοὺς ἐκγόνους· δηλὸν ἐστίν, ὡς οὐκ ἄλλον ἐν τῇ εὐχῇ συνῆπτε τῷ Θεῷ ἢ τὸν τούτου Λόγον, δὴ διὰ τοῦτο καὶ ἄγγελον ἐκάλεσεν, ὅτι μόνος οὗτός ἐστιν ὁ ἀποκαλύπτων τὸν Πατέρα. Ὅπερ καὶ ὁ
 25 Ἀπόστολος ἐποίει λέγων· «Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ Πα-

1. Γέν. 32, 11.

2. Πρβλ. Γέν. 31, 1 ἐ.

φοῦ μου Ἡσαῦ, διότι τὸν φοβοῦμαι»¹. Καὶ ἀκόμη, ὅταν ὤμιλουσε μετὰ τὰς γυναῖκας ἔλεγεν ὅτι «δὲν ἐπέτρεψε ὁ Θεὸς εἰς τὸν Λάβαν νὰ με κακοποιήσῃ»².

13. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Δαβὶδ δὲν παρεκάλει ἄλλον παρὰ μόνον τὸν Θεόν, διὰ νὰ τὸν λυτρώσῃ. «Πρὸς σέ, Κύριε, ἐν τῷ θλίβεσθαί με ἐκέκραξα καὶ ἐπήκουσάς μου· Κύριε, ρῦσαι τὴν ψυχὴν μου ἀπὸ χειλέων ἀδίκων, καὶ ἀπὸ γλώσσης δολίας»³. εἰς αὐτὸν ἐκφράζων τὴν εὐγνωμοσύνην του ἔγραψε καὶ τοὺς λόγους τῆς ᾠδῆς εἰς τὸν δέκατον ἑβδομον ψαλμόν, τὴν ἡμέραν ποὺ τὸν ἐλύτρωσεν ὁ Κύριος ἀπὸ τὰ χέρια ὄλων τῶν ἐχθρῶν του καὶ ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Σαοὺλ καὶ εἶπε· «ἀγαπήσω σε, Κύριε, ἡ ἰσχὺς μου, Κύριος στερέωμά μου καὶ καταφυγὴ μου, καὶ ῥύστης μου»⁴. Ὁ δὲ Παῦλος, ὁ ὁποῖος ὑπέμεινε πολλοὺς διωγμούς, δὲν εὐχαριστοῦσε κανένα ἄλλον, παρὰ μόνον τὸν Θεόν, ὅταν ἔλεγεν· «ἐκ πάντων με ἐρρύσατο ὁ Κύριος, καὶ ῥύσεται, εἰς ὃν ἠλπίκαμεν»⁵. καὶ δὲν εὐλόγησε τὸν Ἀβραάμ καὶ τὸν Ἰσαὰκ ἄλλος παρὰ ὁ Θεός. Καὶ ὁ Ἰσαὰκ δίδων τὴν εὐχὴν του εἰς τὸν Ἰακώβ ἔλεγε· «εἴθε ὁ Θεὸς μου νὰ σέ εὐλογήσῃ καὶ νὰ σέ αὐξήσῃ καὶ νὰ σέ πληθύνῃ ὥστε νὰ σχηματίσῃς πλῆθος λαῶν, καὶ νὰ σοῦ δώσῃ τὴν εὐλογίαν τὴν ὁποῖαν ἔδωσεν εἰς τὸν πατέρα μου Ἀβραάμ»⁶. Ἐὰν δὲ εἰς κανένα ἄλλον δὲν ἀνήκει ἡ εὐλογία καὶ ἡ λύτρωσις καὶ δὲν ἦτο ἄλλος αὐτὸς ποὺ ἐλύτρωσε τὸν Ἰακώβ παρὰ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος, τὸν ἴδιον ἐλευθερωτὴν ἐπεκαλεῖτο ὁ πατριάρχης χάριν τῶν ἐγγονῶν του, εἶναι φανερὸν ὅτι κανένα ἄλλον δὲν συνήνωνε μετὰ τὸν Θεὸν εἰς τὴν προσευχὴν του παρὰ μόνον τὸν Λόγον του, τὸν ὁποῖον, δι' αὐτὸν τὸν λόγον, ὠνόμασε καὶ ἄγγελον, διότι μόνον αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἀποκαλύπτει τὸν Πατέρα. Πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἔκαμε καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος λέγων· «χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς

3. Ψαλμ. 109, 1-2.

4. Ψαλμ. 17, 2-3.

5. Πρβλ. Β' Κορ. 1, 10.

6. Γέν. 28, 3-4.

τρὸς ἡμῶν καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ»: οὕτω γὰρ καὶ ἀσφαλῆς
 ἦν ἡ εὐλογία διὰ τὸ ἀδιαίρετον τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα, καὶ
 ὅτι μία καὶ ἡ αὐτὴ ἐστὶν ἡ διδομένη χάρις. Κἂν γὰρ ὁ Πατὴρ
 δώῃ, διὰ τοῦ Υἱοῦ ἐστὶ τὸ διδόμενον· κἂν ὁ Υἱὸς λέγηται χαρί-
 5 ζεσθαι, ὁ Πατὴρ ἐστὶν ὁ διὰ τοῦ Υἱοῦ καὶ ἐν τῷ Υἱῷ παρέχων·
 «Εὐχαριστῶ γάρ, φησὶν ὁ Ἀπόστολος γράφων Κορινθίοις, τῷ
 Θεῷ μου πάντοτε περὶ ὑμῶν ἐπὶ τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ τῇ δοθείσῃ
 ὑμῖν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ». Τοῦτο δὲ καὶ ἐπὶ φωτὸς καὶ ἀπαυγά-
 σματος ἂν τις ἴδοι· καὶ γὰρ ὅπερ φωτίζει τὸ φῶς, τοῦτο τὸ ἀπαύ-
 10 γασμα καταυγάζει· ὅπερ δὲ καταυγάζει τὸ ἀπαύγασμα, ἐκ τοῦ
 φωτὸς ἐστὶν ὁ φωτισμός. Οὕτω καὶ βλεπομένου τοῦ Υἱοῦ, βλέ-
 πεται ὁ Πατὴρ· τοῦ γὰρ Πατρὸς ἐστὶ τὸ ἀπαύγασμα· καὶ οὕ-
 τως ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς ἓν εἰσι.

14. Τοῦτο δὲ ἐπὶ τῶν γενητῶν καὶ κτισμάτων οὐκ ἂν τις
 15 εἴποι. Οὔτε γάρ, ἐργαζομένου τοῦ Πατρὸς, ἐργάζεται τις αὐ-
 τὰ τῶν ἀγγέλων, ἢ ἄλλος τις τῶν κτισμάτων· οὐδὲν γὰρ τούτων
 ποιητικὸν αἰτίον ἐστὶν, ἀλλὰ τῶν γινομένων εἰσὶν· ἄλλως τε
 καὶ κεχωρισμένοι, καὶ διεστηκότες τοῦ μόνου, καὶ ἄλλο τὴν φύ-
 σιν ὄντες, καὶ ἔργα τυγχάνοντες, οὔτε ἅπερ ἐργάζεται ὁ Θεός,
 20 δύνανται ἐργάζεσθαι, οὔτε, καθὰ προεῖπον, χαριζομένου τοῦ
 Θεοῦ, συγχαρίζεσθαι· οὔτε βλεπομένου ἀγγέλου, εἴποι ἂν τις
 ἐωρακέναι τὸν Πατέρα. Ἐγγελοι μὲν γάρ, ὡς γέγραπται, λει-
 τουργικὰ πνεύματά εἰσιν εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενοι, καὶ τὰς
 παρ' αὐτοῦ διὰ τοῦ Λόγου δωρεὰς διδομένας ἀπαγγέλλοντές
 25 εἰσι τοῖς λαμβάνουσι. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ ἄγγελος ὁρώμενος, ὁμο-
 λογεῖ ἀπεστάλθαι παρὰ τοῦ Δεσπότη, ὡς ἐπὶ Ζαχαρίου ὁ Γα-

1. Ρωμ. 1, 7.

2. Α' Κορ. 1, 4.

ἡμῶν καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ»¹. Διότι ἔτσι καὶ βεβαία ἦτο ἡ εὐλογία λόγῳ τῆς ἐνότητος τοῦ Υἱοῦ μετὸν Πατέρα καὶ ἡ χάρις ποῦ δίδεται εἶναι μία καὶ ἡ αὐτή. Διότι καὶ ἂν ὁ Πατὴρ δίδῃ, ἡ χάρις δίδεται διὰ τοῦ Υἱοῦ· καὶ ὅταν λέγεται ὅτι ὁ Υἱὸς δίδει χαρίσματα, ὁ Πατὴρ εἶναι αὐτὸς ποῦ προσφέρει διὰ τοῦ Υἱοῦ καὶ μετὸν Υἱόν· «εὐχαριστῶ, λέγει ὁ ἀπόστολος γράφων πρὸς τοὺς Κορινθίους, τὸν Θεόν μου πάντοτε δι' ἐσᾶς, διὰ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία σᾶς ἐδόθη διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ»². Τὸ ἴδιον δὲ πρᾶγμα θὰ ἠμποροῦσε νὰ παρατηρήσῃ κανεὶς καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ φωτὸς καὶ τῆς ἀκτινοβολίας. Δηλαδὴ ὅ,τι πρᾶγμα φωτίζει τὸ φῶς, τὸ ἴδιο καταυγάζει ἢ ἀκτινοβολία. Καὶ αὐτὸ ποῦ καταυγάζει ἢ ἀκτίνα ἀπὸ τὸ φῶς εἶναι ὁ φωτισμός. Ἔτσι, καὶ ὅταν βλέπεται ὁ Υἱός, βλέπεται καὶ ὁ Πατὴρ, διότι εἶναι ἀπαύγασμα τοῦ Πατρός. Καὶ ἔτσι ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς εἶναι ἓνα.

14. Αὐτὸ ὅμως δὲν θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ τὸ εἰπῇ διὰ τὰ πράγματα ποῦ γίνονται καὶ τὰ κτίσματα. Διότι, οὔτε ὅταν ἐργάζεται ὁ Πατὴρ αὐτὰ κάμνει καὶ κάποιος ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους ἢ κάποιος ἄλλος ἀπὸ τὰ δημιουργήματα. Λοιπὸν κανένα ἀπὸ αὐτὰ δὲν εἶναι ποιητικὸν αἷτιον, ἀλλὰ εἶναι ἀπὸ τὰ κτίσματα· ἄλλωστε ἐπειδὴ εἶναι χωρισμένοι καὶ ἀπομεμακρυσμένοι ἀπὸ τὸν μόνον καὶ εἶναι ἄλλο πρᾶγμα κατὰ τὴν φύσιν, καὶ τυχαίνει νὰ εἶναι δημιουργήματα, οὔτε αὐτὰ, τὰ ὁποῖα πράττει ὁ Θεός, δύνανται νὰ πράττουν, οὔτε, ὅπως ἀνέφερα προηγουμένως, ὅταν ὁ Θεὸς χορηγῇ χαρίσματα, εἶναι συγχωρηγοὶ καὶ αὐτοί. Οὔτε ὅταν ἐμφανίζεται ἄγγελος, ἠμπορεῖ νὰ εἰπῇ κανεὶς ὅτι ἔχει ἰδῆ τὸν Πατέρα. Διότι οἱ ἄγγελοι, ὅπως ἔχει γραφῆ, εἶναι λειτουργικὰ πνεύματα, ποῦ ἀποστέλλονται πρὸς ὑπηρεσίαν³, καὶ γνωστοποιοῦν τὰς δωρεὰς ποῦ προσφέρει ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Λόγου, εἰς αὐτοὺς ποῦ τὰς λαμβάνουν. Καὶ ὁ ἴδιος ὁ ἄγγελος, φανερούμενος, ὁμολογεῖ ὅτι ἔχει ἀποσταλεῖ ἀπὸ τὸν Θεόν, ὅπως ὁ Γαβριὴλ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Ζαχαρίου, καὶ εἰς τὴν

3. Πρβλ. Ἐβρ. 1, 14.

βριήλ, καὶ ἐπὶ τῆς Θεοτόκου Μαρίας ὁ αὐτὸς ὠμολόγησε. Καὶ ὁ βλέπων δὲ ἀγγέλων ὄπτασίαν εἶδεν, ὅτι τὸν ἄγγελον εἶδε, καὶ οὐ τὸν Θεόν. Εἶδε γὰρ Ζαχαρίας ἄγγελον· εἶδε καὶ Ἡσαΐας τὸν Κύριον· εἶδε Μανωὲ ὁ πατὴρ τοῦ Σαμψὼν ἄγγελον· ἐθεώρη-
 5 δε δὲ καὶ Μωυσῆς τὸν Θεόν· εἶδε Γεδεὼν ἄγγελον· ὥφθη δὲ καὶ τῷ Ἀβραάμ ὁ Θεός· καὶ οὔτε ὁ τὸν Θεὸν ὁρῶν, ἄγγελον ἔ-
 βλεπεν, οὔτε ὁ τὸν ἄγγελον ὁρῶν ἐνόμιζε τὸν Θεὸν ὁρᾶν· πολὺ γάρ, μᾶλλον δὲ τὸ ὄλον διέστηκε τῇ φύσει τὰ γενητὰ πρὸς τὸν κτίσαντα Θεόν. Εἰ δὲ καὶ ποτε ὀφθέντος ἀγγέλου, ὁ ὁρῶν φω-
 10 νῆς ἤκουε Θεοῦ, ὡς ἐπὶ τῆς βάτου γέγονεν· «Ἦφθη γὰρ ἄγγελος Κυρίου ἐν φλογὶ πυρὸς ἐκ τῆς βάτου»· καὶ ἐκάλεσε Κύριος Μωυ-
 σῆν ἐκ τῆς βάτου λέγων· «Ἐγὼ εἰμι ὁ Θεὸς τοῦ πατρὸς σου, ὁ Θεὸς Ἀβραάμ, καὶ ὁ Θεὸς Ἰσαάκ, καὶ ὁ Θεὸς Ἰακώβ». Ἀλλ' οὐκ ἦν ὁ ἄγγελος, ὁ Θεὸς Ἀβραάμ, ἐν δὲ ἀγγέλῳ λαλῶν ἦν ὁ
 15 Θεός. Καὶ ὁ μὲν φαινόμενος ἦν ἄγγελος· ὁ δὲ Θεὸς ἐν αὐτῷ ἐλά-
 λει. Ὡς γὰρ ἐν στύλῳ νεφέλης ἐλάλει τῷ Μωυσῆϊ ἐν τῇ σκηנῇ, οὕτω καὶ ἐν ἀγγέλοις φαίνεται λαλῶν ὁ Θεός· οὕτω καὶ τῷ τοῦ Ναυῆ δι' ἀγγέλου ἐλάλει. Ἄ δὲ λαλεῖ ὁ Θεός, πρόδηλον, ὅτι διὰ τοῦ Λόγου λαλεῖ, καὶ οὐ δι' ἄλλον. Ὁ δὲ Λόγος οὐ κεχωρι-
 20 σμένος τοῦ Πατρὸς, οὐδὲ ἀνόμιος καὶ ξένος τῆς οὐσίας τοῦ Πα-
 τρὸς τυγχάνων, ἃ ἐργάζεται, ταῦτα τοῦ Πατρὸς ἐστὶν ἔργα, καὶ μίαν ποιεῖ τὴν δημιουργίαν· καὶ ἃ δίδωσι ὁ Υἱός, ταῦτα τοῦ Πα-
 τρὸς ἐστὶν ἢ δόσις. Καὶ ὁ ἑωρακὼς τὸν Υἱόν, οἶδεν, ὅτι, τοῦτον ἑωρακὼς, οὐκ ἄγγελον, οὐδὲ μείζονά τινα τῶν ἀγγέλων, οὐδὲ
 25 ἄλλως τινὰ τῶν κτισμάτων, ἀλλ' αὐτὸν ἑώρακε τὸν Πατέρα· καὶ ὁ τοῦ Λόγου ἀκούων, οἶδεν, ὅτι τοῦ Πατρὸς ἀκούει· ὡσπερ καὶ ὁ τῷ ἀπαντάσματι καταναγασόμενος οἶδεν, ὅτι καὶ ὑπὸ ἡλίου φω-
 τίζεται.

περίπτωσιν τῆς Θεοτόκου Μαρίας, ὁ ἴδιος ὠμολόγησε. Καὶ ὁ βλέπων εἶδε τὴν παρουσίαν τῶν ἀγγέλων, διότι εἶδε τὸν ἄγγελον καὶ ὄχι τὸν Θεόν. Εἶδε δηλαδὴ ὁ Ζαχαρίας ἄγγελον. Εἶδε καὶ ὁ Ἡσαΐας τὸν Κύριον. Ὁ Μανωῆ, ὁ πατὴρ τοῦ Σαμψών, εἶδε ἄγγελον· εἶδε δὲ καὶ ὁ Μωυσῆς τὸν Θεόν· ὁ Γεδεών ἄγγελον. Ἐφανερώθη δὲ εἰς τὸν Ἀβραάμ ὁ Θεός· καὶ οὔτε αὐτὸς ποὺ ἔβλεπε τὸν Θεόν, ἔβλεπε ἄγγελον, οὔτε αὐτὸς ποὺ ἔβλεπε τὸν ἄγγελον ἐπίστευε ὅτι βλέπει τὸν Θεόν. Διότι πολὺ, μᾶλλον δὲ ἐντελῶς, διαφέρουν κατὰ τὴν φύσιν τὰ κτίσματα ἀπὸ τὸν κτίστην Θεόν. Ἐὰν δὲ καὶ κάποτε ἐνεφανίσθη ἄγγελος, αὐτὸς ποὺ τὸν ἔβλεπεν ἤκουε τὴν φωνὴν τοῦ Θεοῦ, ὅπως συνέβη εἰς τὴν βάτον· «διότι ἐφάνη ἄγγελος Κυρίου ὡς φλόγα πυρὸς ἐξερχομένη ἐκ τῆς βάτου»¹· καὶ ὠμίλησεν ὁ Θεὸς ἐκ τῆς βάτου πρὸς τὸν Μωυσῆν λέγων· «ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεὸς τοῦ πατρός σου, ὁ Θεὸς τοῦ Ἀβραάμ καὶ ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσαάκ καὶ ὁ Θεὸς τοῦ Ἰακώβ»², ἀλλὰ δὲν ἦτο ἄγγελος ὁ Θεὸς τοῦ Ἀβραάμ. Αὐτὸς ποὺ ὠμίλει διὰ τοῦ ἀγγέλου ἦτο ὁ Θεός. Καὶ αὐτὸς μὲν ποὺ ἐφαίνετο ἦτο ἄγγελος, ὁ Θεὸς ὅμως ὠμιλοῦσε δι' αὐτοῦ. Διότι, ὅπως ὁ Θεὸς ὠμιλοῦσε πρὸς τὸν Μωυσῆν εἰς τὴν σκηνὴν ἐν μέσῳ πυκνῆς νεφέλης, ἔτσι ὠμίλει δι' ἀγγέλων καὶ εἰς τὸν Ἰησοῦν τοῦ Ναυῆ³. Αὐτὰ δὲ τὰ ὁποῖα λέγει ὁ Θεός, εἶναι φανερόν ὅτι τὰ λέγει διὰ τοῦ Λόγου καὶ ὄχι δι' ἄλλου. Ὁ δὲ Λόγος, ἐπειδὴ δὲν εἶναι ἀποχωρισμένος ἀπὸ τὸν Πατέρα, οὔτε ἀνόμιος καὶ ξένος τῆς οὐσίας τοῦ Πατρός, αὐτὰ ποὺ κάμνει εἶναι ἔργα τοῦ Πατρός καὶ κάμνει κοινὴν τὴν δημιουργίαν. Καὶ αὐτὰ ποὺ δίδει ὁ Πατὴρ, αὐτὰ εἶναι ἡ δωρεὰ τοῦ Πατρός. Καὶ αὐτὸς ποὺ ἔχει ἰδῆ τὸν Υἱόν, γνωρίζει ὅτι μὲ τὸ νὰ ἰδῆ τοῦτον, δὲν ἔχει ἰδῆ οὔτε ἄγγελον, οὔτε κάποιον ἀνώτερον τῶν ἀγγέλων, οὔτε γενικῶς κάποιον ἀπὸ τὰ δημιουργήματα, ἀλλὰ τὸν ἴδιον τὸν Θεόν· καὶ αὐτὸς ποὺ ἀκούει τὸν Λόγον, γνωρίζει ὅτι ἀκούει τὸν Πατέρα, ὅπως καὶ ὁ φωτιζόμενος ὑπὸ τῆς ἀκτίνος, γνωρίζει ὅτι φωτίζεται ὑπὸ τοῦ ἡλίου.

2. Ἔξ. 3, 6.

3. Πρβλ. Ἰησ. Ν. 1, 2 ἔ.

15. Οὕτω γὰρ ἡμᾶς βουλομένη νοεῖν ἡ θεία Γραφή, τοιαῦτα, τὰ παραδείγματα δέδωκεν, ὡς καὶ ἐν τοῖς προτέροις εἰρήκαμεν, ἐξ ὧν καὶ τοὺς προδότας Ἰουδαίους δυσωπεῖν δυνάμεθα, καὶ τὴν Ἑλλήνων διαλύειν κατηγορίαν, φασκόντων καὶ νομιζόντων διὰ τὴν Τριάδα λέγειν καὶ ἡμᾶς πολλοὺς θεοὺς. Οὐδὲ γάρ, ὡσπερ 5 καὶ τὸ παράδειγμα δείκνυσι, τρεῖς ἀρχὰς ἢ τρεῖς πατέρας εἰσάγομεν, ὡς οἱ περὶ Μαρκίωνα καὶ Μανιχαῖον· ἐπεὶ μηδὲ τριῶν ἡλίων ὑπεθέμεθα τὴν εἰκόνα, ἀλλὰ ἥλιον καὶ ἀπαύγασμα, καὶ ἐν τῷ ἥλιου ἐν τῷ ἀπαύγασματι φῶς· οὕτω μίαν ἀρχὴν οἶδαμεν 10 τὸν τε δημιουργὸν Λόγον φάσκομεν οὐχ' ἕτερόν τινα τρόπον ἔχειν θεότητος ἢ τὴν τοῦ μόνου Θεοῦ, διὰ τὸ ἐξ αὐτοῦ πεφυκέναι. Μᾶλλον μὲν οὖν οἱ Ἀρειομανῖται δικαίως ἂν σχοίεν τὸ ἔγκλημα τῆς πολυθεότητος ἢ καὶ ἀθεότητος, ὅτι ἔξωθεν τὸν Υἱὸν κτίσμα, καὶ πάλιν τὸ Πνεῦμα ἐκ τοῦ μὴ ὄντος βαττολογοῦσιν. Ἡ γὰρ 15 οὐκ εἶναι Θεὸν τὸν Λόγον φήσουσιν· ἢ λέγοντες Θεὸν μὲν διὰ τὸ γεγραμμένον, μὴ ἴδιον δὲ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς, πολλοὺς ἂν εἰσάγοιεν διὰ τὸ ἕτεροειδὲς αὐτῶν· εἰ μὴ ἄρα κατὰ μετοχὴν, ὡσπερ καὶ τὰ πάντα, Θεὸν λέγεσθαι καὶ αὐτὸν λέγειν τολμήσουσιν. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο νομιζόντες ὁμοίως ἀσεβοῦσιν, ἕνα τῶν πάντων 20 λέγοντες εἶναι τὸν Λόγον. Ἡμῶν δὲ τοῦτο μηδὲ εἰς τὸν νοῦν ποτε εἰσέλθοι! Ἐν γὰρ εἶδος θεότητος, ὅπερ ἐστὶ καὶ ἐν τῷ Λόγῳ· καὶ εἷς Θεὸς ὁ Πατήρ, ἐφ' ἑαυτῷ ὧν κατὰ τὸ ἐπὶ πάντων εἶναι· καὶ ἐν τῷ Υἱῷ δὲ φαινόμενος κατὰ τὸ διὰ πάντων διήκειν,

1. Οἱ Ἕλληνες ἐπειδὴ δὲν ἠδύναντο νὰ ἐνοήσουν τὴν περὶ Ἁγίας Τριάδος διδασκαλίαν τῶν Χριστιανῶν διὰ τοῦ ὀρθοῦ λόγου, ἐχαρακτήριζον τοὺς ὡς πολυθεϊστας.

2. Ὁ Μαρκίων, αἰρετικὸς τοῦ β' αἰῶνος, εἶχε ὄντως εἰσαγάγει διθειάν εἰς τὸν Χριστιανισμόν. Ἐπρέσβευε τὴν ὑπαρξιν ἑνὸς Θεοῦ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, τοῦ αὐστηροῦ καὶ τιμωροῦ, καὶ ἑνὸς ἐπιεικοῦς καὶ φιλανθρώπου, τῆς Καινῆς Διαθήκης.

15. Ἔτσι λοιπὸν θέλει ἡ Ἁγία Γραφή νὰ τὴν ἐννοῶμεν τέτοια παραδείγματα ἔχει δώσει, ὅπως ἔχομεν εἶπει καὶ εἰς τὰ προηγούμενα, μὲ τὰ ὁποῖα ἤμποροῦμεν νὰ ἐντροπιάσωμεν καὶ τοὺς προδότας Ἰουδαίους καὶ νὰ διαλύσωμεν τὴν κατηγορίαν τῶν Ἑλλήνων¹, οἱ ὁποῖοι ἰσχυρίζονται καὶ πιστεύουν ὅτι ἡμεῖς, ἕνεκα τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἔχομεν πολλοὺς θεοὺς. Διότι, ὅπως ἀποδεικνύει καὶ τὸ παράδειγμα, δὲν εἰσάγομεν τρεῖς ἀρχὰς ἢ τρεῖς Πατέρας, ὅπως οἱ Μαρκιωνῖται² καὶ οἱ Μανιχαῖοι³. Ἐπειδὴ δὲν παρεδέχθημεν τὴν εἰκόνα τῶν τριῶν ἡλίων, ἀλλὰ ἡλιον καὶ φεγγοβόλημα, καὶ ἓνα τὸ ἡλιακὸν φῶς εἰς τὴν ἀκτινοβολίαν, ἔτσι, μίαν ἀρχὴν γνωρίζομεν. Παραδεχόμεθα δὲ ὅτι ὁ δημιουργὸς Λόγος δὲν ἔχει κάποιον ἄλλον τρόπον θεότητος παρὰ αὐτὸν τοῦ μόνου Θεοῦ, ἐπειδὴ ἐξ αὐτοῦ ἐγεννήθη. Λοιπὸν δικαίως οἱ Ἀρειομανῖται θὰ ἦσαν περισσότερο ἐνοχοὶ τῆς πολυθείας ἢ καὶ ἀθείας, διότι φλυαροῦν ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι κτίσμα ἔξω ἀπὸ τὴν πατρικὴν οὐσίαν, καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα πάλιν προῆλθεν ἐκ τοῦ μηδενός. Διότι ἢ θὰ ἰσχυρισθοῦν ὅτι ὁ Λόγος δὲν εἶναι Θεός, ἢ, ἐὰν παραδεχθοῦν ὅτι εἶναι μὲν Θεὸς ἐπειδὴ ἔχει γραφῆ, ὄχι ὅμως ἴδιον τῆς πατρικῆς οὐσίας, θὰ εἰσηγοῦν πολλοὺς θεοὺς, λόγῳ τῆς ἀνομοιότητός των. Ἐκτὸς βέβαια ἐὰν τολμήσουν νὰ εἰποῦν ὅτι καὶ αὐτὸς κατὰ μετοχὴν, ὅπως καὶ ὅλα τὰ ὄντα, ὀνομάζεται Θεός. Ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν ἀντίληψιν ἐὰν ἔχουν, πάλιν ἀσεβοῦν, μὲ τὸ νὰ ἰσχυρίζωνται ὅτι ὁ Λόγος εἶναι ἓνας ἀπὸ ὄλους. Αὐτὸ ὅμως εἴθε νὰ μὴ περάσῃ ποτέ ἀπὸ τὸν νοῦν μας! Διότι ἓνα εἶδος θεότητος ὑπάρχει, αὐτὸ πού ὑπάρχει καὶ εἰς τὸν Λόγον· καὶ ἓνας Θεὸς ὁ Πατὴρ, ὁ ὁποῖος ὑπάρχει ἀφ' ἑαυτοῦ, ἐπειδὴ εἶναι ὑπεράνω ὄλων. Καὶ φαίνεται δὲ εἰς τὸν Υἱὸν κατὰ τὸ ὅτι περνᾷ διὰ μέσου ὄλων, καὶ εἰς τὸ Ἅγιον

3. Παρεμφερεῖς δοξασίας πρὸς τὰς τοῦ Μαρκίωνος ἐπρέσβευε καὶ ὁ Πέρσης αἰρετικὸς Μάνης, γεννηθεὶς περὶ τὸ 215. Οὗτος ἐπεχείρησε ἓνα συγκερασμὸν τῆς Περσικῆς θρησκείας μὲ τὸν Χριστιανισμόν, προσθέσας καὶ στοιχεῖα τῶν Ἀνατολικῶν θρησκειῶν. Ἐδέχετο δύο ἀρχὰς· τὴν ἀρχὴν τοῦ φωτός τὴν ὁποῖαν ἐθεώρει πηγὴν τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ σκότους, πηγὴν τοῦ κακοῦ. Εἰσήγαγε τοιοῦτοτρόπως δυαρχίαν.

καὶ ἐν τῷ Πνεύματι δὲ κατὰ τὸ ἐν ἅπασιν διὰ τοῦ Λόγου ἐν αὐτῷ ἐνεργεῖν. Οὕτω γὰρ καὶ ἓνα διὰ τῆς Τριάδος ὁμολογοῦμεν εἶναι τὸν Θεὸν καὶ πολὺ μᾶλλον εὐσεβέστερον λέγομεν τῆς πολυειδοῦς καὶ πολυμεροῦς τῶν αἰρετικῶν θεότητος, ὅτι τὴν μίαν ἐν
5 τριάδι θεότητα φρονοῦμεν.

16. Εἰ γὰρ μὴ οὕτως ἔχει, ἀλλ' ἐξ οὐκ ὄντων ἐστὶ κτίσμα καὶ ποίημα ὁ Λόγος ἢ οὐκ ἔστι Θεὸς ἀληθινός, διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν ἓνα τῶν κτισμάτων· ἢ εἰ Θεὸν αὐτὸν ὀνομάζουσιν ἐντρεπόμενοι παρὰ τῶν Γραφῶν, ἀνάγκη λέγειν αὐτοὺς δύο θεοὺς, ἓνα μὲν
10 κτίστην, τὸν δὲ ἕτερον κτιστὸν· καὶ δύο κυρίοις λατρεύειν, ἐνὶ μὲν ἀγενήτῳ, τῷ δὲ ἑτέρῳ γενητῷ καὶ κτίσματι· δύο τε πίστεις ἔχειν, μίαν μὲν εἰς τὸν ἀληθινὸν Θεόν, ἑτέραν δὲ εἰς τὸν ποιηθέντα καὶ πλασθέντα παρ' αὐτῶν καὶ λεχθέντα Θεόν. Ἀνάγκη δὲ αὐτούς, οὕτω τυφλωθέντας, ὅτε μὲν προσκυνοῦσι τῷ ἀγενήτῳ,
15 κατανωτίζεσθαι τὸν γενητόν, ὅτε δὲ προσέρχονται τῷ κτίσματι ἀποστρέφεσθαι τὸν κτίστην. Οὐ γὰρ ἔστιν ἰδεῖν τοῦτον ἐν ἐκείνῳ, διὰ τὸ ξένας καὶ διαφόρους αὐτῶν εἶναι τὰς τε φύσεις καὶ τὰς ἐνεργείας. Οὕτω δὲ φρονοῦντες, πάντως καὶ πλείονας συνάφουσι θεοὺς· τοῦτο γὰρ τῶν ἐκπεσόντων ἀπὸ τοῦ ἑνὸς Θεοῦ τὸ
20 ἐπιχείρημα. Διὰ τί οὖν οἱ Ἀρειανοί, τοιαῦτα λογιζόμενοι καὶ νοοῦντες, οὐ συναριθμοῦσιν ἑαυτοὺς μετὰ τῶν Ἑλλήνων; καὶ γὰρ κάκεινοι, ὥσπερ καὶ οὗτοι, τῇ κτίσει λατρεύουσι παρὰ τὸν κτίσαντα τὰ πάντα Θεόν. Ἀλλὰ τὸ μὲν ὄνομα τὸ Ἑλληνικὸν φεύγουσι διὰ τὴν τῶν ἀνοήτων ἀπάτην, τὴν δὲ ὁμοίαν ἐκείνοις
25 διάνοιαν ὑποκρίνονται. Καὶ γὰρ καὶ τὸ σοφὸν αὐτῶν, ὥσπερ εἰώθασιν λέγειν. Οὐ λέγομεν δύο ἀγένητα φαίνονται πρὸς ἀπάτην τῶν ἀκεραίων λέγοντες· φάσκοντες γάρ, Οὐ λέγομεν δύο ἀγένη-

Πνεῦμα, καθ' ὅτι πραγματοποιεῖ ὅλας τὰς ἐνεργείας του διὰ τοῦ Λόγου ἐν τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι. Ἔτσι λοιπὸν ὁμολογοῦμεν ὅτι ἓνας εἶναι ὁ Θεὸς ἐν Τριάδι, καὶ ἐκφραζόμεθα μὲ πολὺ μεγαλυτέραν εὐσέβειαν, διότι παραδεχόμεθα τὴν μίαν τριαδικὴν θεότητα, ἀπὸ τὴν πολὺμορφον καὶ πολυμερῆ θεότητα τῶν αἵρετικῶν.

16. Ἐὰν λοιπὸν τὰ πράγματα δὲν ἔχουν ἔτσι ἀλλὰ ὁ Λόγος εἶναι κτίσμα καὶ δημιούργημα ἐκ τοῦ μηδενός, ἢ δὲν εἶναι ἀληθινὸς Θεός, ἐφ' ὅσον εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ κτίσματά του, ἢ ἐὰν τὸν ὀνομάζουν Θεὸν ἐπειδὴ ἐντρέπονται τὴν Γραφήν, πρέπει κατ' ἀνάγκην νὰ ὁμολογοῦν δύο θεούς, τὸν μὲν ἓνα ὡς δημιουργόν, τὸν δὲ ἄλλον ὡς δημιούργημα· καὶ πρέπει νὰ λατρεύουν δύο θεούς, τὸν μὲν ἓνα ἀδημιούργητον, τὸν δὲ ἄλλον δημιούργημα καὶ κτίσμα· καὶ νὰ ἔχουν δύο πίστεις· μίαν εἰς τὸν ἀληθινὸν Θεὸν καὶ μίαν εἰς αὐτὸν ποῦ ἐδημιούργησαν καὶ ἔπλασαν οἱ ἴδιοι καὶ ὠνόμασαν Θεόν. Εἶναι δὲ ἀνάγκη αὐτοὶ ποῦ ἔχουν τόσον πολὺ τυφλωθῆ, ὅταν μὲν προσκυνοῦν τὸν ἀδημιούργητον Θεόν, νὰ ἀπορρίπτουν τὸν δημιουργηθέντα, ὅταν δὲ ἀσχολοῦνται μὲ τὸν δημιουργηθέντα θεόν, νὰ ἀποστρέφονται τὸν κτίστην. Διότι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἰδῆ κανεὶς αὐτὸν εἰς ἐκεῖνον, ἐπειδὴ αἱ φύσεις καὶ αἱ ἐνεργεαὶ των εἶναι ξένα καὶ διαφορετικά. Ἔτσι ὁμως σκεπτόμενοι, ὅπως δὴποτε θὰ συνενώσουν καὶ περισσοτέρους θεούς. Διότι αὐτὸ εἶναι τὸ ἐπιχείρημα αὐτῶν ποῦ ἔχουν ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ τὸν Θεόν. Διατί λοιπὸν οἱ Ἀρειανοί, ἐνῶ σκέπτονται καὶ συλλογίζονται τέτοια πράγματα, δὲν συναριθμοῦν τοὺς ἑαυτοὺς των μαζὺ μὲ τοὺς εἰδωλολάτρας Ἑλληνας; Διότι καὶ ἐκεῖνοι, ὅπως ἀκριβῶς καὶ αὐτοὶ, λατρεύουν τὰ κτίσματα ἀντὶ νὰ λατρεύουν τὸν Θεὸν ὁ ὁποῖος ἐδημιούργησε τὸ σύμπαν. Ἀλλὰ τὸ μὲν ἑλληνικὸν ὄνομα ἀποφεύγουν διὰ νὰ ἐξαπατήσουν τοὺς ἀνοήτους, παρουσιάζουν ὁμως ὁμοίαν πρὸς ἐκείνους σκέψιν. Διότι καὶ τὸ σοφόν των, ὅπως συνηθίζουν νὰ τὸ ὀνομάζουν, «δὲν παραδεχόμεθα δύο ἀδημιουργήτους ἀρχάς», φαίνεται ὅτι τὸ λέγουν διὰ νὰ ἐξαπατήσουν τοὺς ἀφελεῖς. Διότι μὲ τὸ νὰ ἰσχυρίζονται «δὲν παραδεχόμεθα δύο

τα, λέγουσι δύο θεούς, και τούτους διαφόρους ἔχοντας τὰς φύσεις, τὸν μὲν γενητὴν, τὸν δὲ ἀγένητον. Εἰ δὲ οἱ μὲν Ἕλληγες ἐνὶ ἀγενήτῳ και πολλοῖς γενητοῖς λατρεύουσιν, οὗτοι δὲ ἐνὶ ἀγενήτῳ και ἐνὶ γενητῶ· οὐδ' οὕτω διαφέρουσιν Ἑλλήγων. Ὁ
 5 τε γὰρ παρ' αὐτῶν λεγόμενος γενητὸς εἰς ἕκ πολλῶν ἐστι· και οἱ πολλοὶ δὲ πάλιν τῶν Ἑλλήγων τὴν αὐτὴν τῶ ἐνὶ τούτῳ φύσιν ἔχουσι· και οὗτος γὰρ κἀκεῖνοι κτίσματα εἰσιν. Ἄθλιοι, και πλεῖον ὅσον ἐβλάβησαν κατὰ Χριστοῦ φρονήσαντες. Ἐξέπεσαν γὰρ τῆς ἀληθείας, και τὴν μὲν Ἰουδαίων προδοσίαν ὑπερ-
 10 ἔβησαν ἀρνούμενοι τὸν Χριστόν, τοῖς δὲ Ἑλλησι συγκυλίονται, κτίσματοι και διαφοροῖς θεοῖς λατρεύοντες οἱ θεοστογεῖς. Εἰς γὰρ Θεὸς ἐστι, και οὐ πολλοί, και εἰς ὁ τούτου Λόγος, και οὐ πολλοί· Θεὸς γὰρ ἐστιν ὁ Λόγος, και μόνος αὐτὸς ἔχει τὸ πατρικὸν εἶδος· ὡσπερ ὢν αὐτὸς ὁ Σωτὴρ, ἐδυσώπει τοὺς Ἰου-
 15 δαίους λέγων. «Ὁ πέμψας με Πατὴρ, ἐκεῖνος μεμαρτύρηκε περὶ ἐμοῦ· οὔτε φωνὴν αὐτοῦ πώποτε ἀκηκόατε, οὔτε εἶδος αὐτοῦ ἐωράκατε· και τὸν Λόγον αὐτοῦ οὐκ ἔχετε ἐν ὑμῖν μένοντα· ὅτι ὃν ἀπέστειλεν ἐκεῖνος, τούτῳ ὑμεῖς οὐ πιστεύετε». Τὸν δὲ Λόγον συνῆψε τῶ εἶδει καλῶς, ἵνα δείξη, ὅτι ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, αὐτὸς
 20 και εἰκὼν και χαρακτὴρ και εἶδος ἐστι τοῦ Πατρὸς ἑαυτοῦ· και ὅτι οἱ τὸν λαλοῦντα μὴ δεξάμενοι Ἰουδαῖοι οὐκ ἐδέξαντο τὸν Λόγον, ὅσπερ ἐστὶ τὸ εἶδος τοῦ Θεοῦ. Τοῦτο και ὁ Πατριάρχης Ἰακώβ ἐωρακῶς ἠὺλογήθη, και ἀντὶ Ἰακώβ Ἰσραὴλ ἐκλήθη παρ' αὐτοῦ, ὡς ἡ θεία Γραφή μαρτυρεῖ λέγουσα· «Ἀνέτειλε δὲ ὁ
 25 ἥλιος αὐτῶ, ἠνίκα παρηλθε τὸ εἶδος τοῦ Θεοῦ». Τοῦτο δὲ ἦν ὁ λέγων· «Ὁ ἐμὲ ἐωρακῶς ἐώρακε τὸν Πατέρα»· και, «Ἐγὼ ἐν

1. Πρβλ. Ἰω. 1, 1.

2. Ἰω. 5, 37-38.

3. Ἰσραὴλ ἐνταῦθα σημαίνει, ὁ παλαίσας μὲ τὸν Θεόν.

ἀδημιουργήτους ἀρχάς», παραδέχονται δύο θεούς καὶ μάλιστα πού ἔχουν διαφορετικὴν φύσιν, ὁ μὲν ἓνας φύσιν γενητὴν, ὁ δὲ ἄλλος φύσιν ἀγένητον. Ἐὰν ὅμως οἱ μὲν Ἕλληνες (εἰδωλολάτραι) λατρεύουν ἓνα ἀγένητον καὶ πολλοὺς γενητοὺς, αὐτοὶ δὲ ἓνα ἀγένητον καὶ ἓνα γενητόν, οὔτε ἔτσι διαφέρουν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας. Διότι καὶ αὐτὸς τὸν ὁποῖον αὐτοὶ ὀνομάζουν ἀγένητον εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς πολλοὺς, καὶ οἱ πολλοὶ δὲ πάλιν τῶν Ἑλλήνων ἔχουν τὴν ἰδίαν φύσιν μὲ τὸν ἓνα τοῦτον, διότι καὶ αὐτὸς καὶ ἐκεῖνοι εἶναι δημιουργήματα. Εἶναι ἕλεινοὶ καὶ πολὺ περισσότερον ἐζημιώθησαν μὲ τὸ νὰ στραφοῦν ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ. Διότι ἔχουν ἐκπέσει ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν μὲν προδοσίαν τῶν Ἰουδαίων ἐξεπέρασαν μὲ τὸ νὰ ἀρνήθωιν τὸν Χριστόν, πλανῶνται δὲ οἱ θεομίσητοι μαζὺ μὲ τοὺς Ἕλληνας, μὲ τὸ νὰ λατρεύουν κτίσμα καὶ διαφόρους θεούς. Διότι ὁ Θεὸς εἶναι ἓνας καὶ ὄχι πολλοί, καὶ ἓνας ὁ Λόγος καὶ ὄχι πολλοί· διότι ὁ Λόγος εἶναι Θεὸς ¹ καὶ μόνος αὐτὸς ἔχει τὴν πατρικὴν μορφήν· ἐπειδὴ ἦτο ἀκριβῶς ὁ ἴδιος ὁ Σωτὴρ, ἔκαμε τοὺς Ἰουδαίους νὰ ἐντρέπωνται μὲ τὸ νὰ λέγῃ· «ὁ Πατὴρ, ὁ ὁποῖος μὲ ἀπέστειλε, ἐκεῖνος ἔχει ὁμιλήσει περὶ ἐμοῦ· οὔτε ὅμως ἔχετε ἀκούσει ποτὲ τὴν φωνὴν του, οὔτε ἔχετε ἰδῆ ποτὲ τὴν μορφήν του· καὶ δὲν ἔχετε μέσα σας τὸν Λόγον του, διότι αὐτὸν τὸν ὁποῖον ἐκεῖνος ἀπέστειλε δὲν τὸν πιστεύετε» ². Τὸν δὲ Λόγον συνέδεσε καλὰ, μετὰ τῆς θείας οὐσίας, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ὁ ἴδιος εἶναι καὶ εἰκὼν καὶ ἀποτύπωμα καὶ μορφή τοῦ Πατρὸς του, καὶ ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι, αὐτοὶ πού δὲν ἐδέχθησαν τὸν ὁμιλοῦντα, δὲν ἐδέχθησαν τὸν Λόγον, ὁ ὁποῖος ἀκριβῶς εἶναι ἡ μορφή τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸν εἶχεν ἀντιληφθῆ καὶ ὁ Πατριάρχης Ἰακώβ καὶ ἠύλογήθη, καὶ ἀντὶ Ἰακώβ ὠνομάσθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ Ἰσραὴλ ³, ὅπως μαρτυρεῖ ἡ Ἁγία Γραφή, λέγουσα· «ἀνέτειλε δὲ ὁ ἥλιος εἰς αὐτόν, ὅταν ἐπέρασε τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ» ⁴. Αὐτὸ δὲ ἐσήμαινε ὁ λέγων «ὁ ἐμὲ ἐωρακῶς ἐώρακε τὸν Πατέ-

4. Γέν. 32, 31.

τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοὶ ἐστι) «κἀγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐσμεν»: οὕτω γὰρ «εἷς ἐστιν ὁ Θεός», καὶ μία ἢ εἰς τὸν Πατέρα καὶ Υἱὸν πίσις. Καὶ γὰρ τοῦ Λόγου ὄντος Θεοῦ, πάλιν Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν Κύριος εἷς ἐστι. Τοῦ γὰρ ἐνὸς ἴδιος καὶ ἀδιαίρε-
5 τός ἐστιν ὁ Υἱὸς κατὰ τὴν ἰδιότητα καὶ οἰκειότητα τῆς οὐσίας.

17. Ἄλλ' οὐδ' οὕτως ἐντραπέντες οἱ Ἀρειανοὶ φασιν· «Οὐχ ὡς ὑμεῖς λέγετε, ἀλλ' ὡς ἡμεῖς θέλομεν· ἀνατρεπόντων γὰρ ὑμῶν τὰς προτέρας ὑμῶν ἐπινοίας, ἐφεύρομεν καινοτέραν καὶ λέγομεν· Οὕτως ἐστὶν ὁ Υἱὸς καὶ ὁ Πατὴρ ἐν, καὶ οὕτως ἐστὶν ὁ
10 Πατὴρ ἐν τῷ υἱῷ, καὶ ὁ Υἱὸς ἐν τῷ Πατρὶ, ὡς ἂν καὶ ἡμεῖς ἐν αὐτῷ γενοίμεθα· τοῦτο γὰρ ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίῳ γέγραπται, ὅπερ περὶ ἡμῶν ὁ Χριστὸς ἠξίου λέγων· «Πάτερ ἅγιε, τήρησον αὐτοὺς ἐν τῷ ὀνόματί σου, ᾧ δέδωκάς μοι, ἵνα ὦσιν ἐν, καθὼς καὶ ἡμεῖς»· καὶ πάλιν μετ' ὀλίγα· «Οὐ περὶ τούτων δὲ
15 ἐρωτῶ μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν πιστευόντων διὰ τοῦ λόγου αὐτῶν εἰς ἐμέ· ἵνα πάντες ἐν ὧσι, καθὼς σύ, Πάτερ, ἐν ἐμοί, κἀγὼ ἐν σοί, ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐν ἡμῖν ἐν ὧσιν· ἵνα ὁ κόσμος πιστεύσῃ, ὅτι σύ με ἀπέστειλας· κἀγὼ τὴν δόξαν, ἣν δέδωκάς μοι, δέδωκα αὐτοῖς, ἵνα ὦσιν ἐν, καθὼς καὶ ἡμεῖς ἐν ἐσμεν, ἐγὼ ἐν αὐτοῖς, καὶ
20 σὺ ἐν ἐμοί· ἵνα ὧσι τετελειωμένοι εἰς ἓν, καὶ ἵνα γινώσκῃ ὁ κόσμος, ὅτι σύ με ἀπέστειλας». Εἶτα ὡσπερ εὐρόντες πρόφασιν, ἐπιλέγουσιν οἱ δόλιοι ταῦτα· «Εἰ ὡσπερ ἡμεῖς ἐν τῷ Πατρὶ γινόμεθα ἐν, οὕτω καὶ αὐτὸς καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐστι, καὶ οὕτως ἐν τῷ Πατρὶ ἐστι καὶ αὐτός· πῶς ὑμεῖς ἐκ τοῦ λέγειν αὐτόν, («Ἐγὼ καὶ
25 ὁ Πατὴρ ἐν ἐσμεν»), καί, («Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί»), ἴδιον καὶ ὁμοιον τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας αὐτὸν φάσκετε;

1. Ἰω. 14, 9.

2. Ἰω. 14, 10.

3. Ἰω. 10, 30.

ρα»¹, καί, «ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί ἐστιν»² καὶ «ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἓν ἐσμεν»³: διότι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον «εἷς ἐστιν Θεός»⁴, καὶ μία ἡ πίστις εἰς τὸν Υἱὸν καὶ τὸν Πατέρα. Διότι ἂν καὶ εἶναι Θεός καὶ ὁ Λόγος, πάλιν ἓνας εἶναι ὁ Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν. Διότι ὁ Υἱὸς ἀνήκει εἰς τὸν ἓνα Θεὸν καὶ εἶναι ἀδιαίρετος κατὰ τὴν ἰδιότητα καὶ ταυτότητα τῆς οὐσίας.

17. Ἄλλ' ἐπειδὴ καὶ ἀπὸ αὐτὰ ἐντράπηκαν οἱ Ἀρειανοί, ἰσχυρίζονται· «δὲν εἶναι ἔτσι ὅπως σεῖς τὰ λέγετε, ἀλλὰ ὅπως ἡμεῖς θέλομε· διότι, ἀφοῦ ἀνετρέψατε τὰς προηγουμένας μας γνώμας, ἐμψαχυνέθημεν νεωτέρας καὶ λέγομεν· ἔτσι ὁ Υἱὸς καὶ ὁ Πατὴρ εἶναι ἓνα καὶ ἔτσι ὑπάρχει ὁ Πατὴρ εἰς τὸν Υἱὸν καὶ ὁ Υἱὸς εἰς τὸν Πατέρα, ὅπως κι' ἡμεῖς θὰ ἠμπορούσαμε νὰ ἡμεθα εἰς αὐτόν. Διότι αὐτὸ ἔχει γραφῆ εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιον, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ὁ Χριστὸς ἀπαιτοῦσε δι' ἡμᾶς ὅταν ἔλεγε· «πάτερ ἅγιε, τήρησον αὐτοὺς ἐν τῷ ὀνόματί σου, ᾧ δέδωκάς μοι, ἵνα ὦσιν ἓν, καθὼς καὶ ἡμεῖς»⁵. καὶ πάλιν, ὕστερα ἀπὸ ὀλίγα· «οὐ περὶ τούτων δὲ ἔρωτῶ μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν πιστευσάντων διὰ τοῦ λόγου αὐτῶν εἰς ἐμέ· ἵνα πάντες ἓν ὦσι, καθὼς σύ, Πάτερ, ἐν ἐμοί, καὶ ἐγὼ ἐν σοί, ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐν ἡμῖν ἓν ὦσιν· ἵνα ὁ κόσμος πιστεύσῃ, ὅτι σύ με ἀπέστειλας· καὶ ἐγὼ τὴν δόξαν, ἣν δέδωκάς μοι, δέδωκα αὐτοῖς, ἵνα ὦσιν ἓν, καθὼς καὶ ἡμεῖς ἓν ἐσμεν, ἐγὼ ἐν αὐτοῖς, καὶ σύ ἐν ἐμοί· ἵνα ὦσι τετελειωμένοι εἰς ἓν, καὶ ἵνα γινώσκῃ ὁ κόσμος, ὅτι σύ με ἀπέστειλας»⁶. Ἐπειτα, ὡσὰν νὰ εὐρήκαν δικαιολογίαν, διαλέγουν οἱ δόλιοι αὐτὰ· «ἓαν, ὅπως ἡμεῖς γινόμεθα ἓνα με τὸν Πατέρα ἔτσι καὶ ὁ Υἱὸς εἶναι ἓνα με τὸν Πατέρα καὶ ἔτσι ὑπάρχει καὶ αὐτὸς εἰς τὸν Πατέρα, πῶς σεῖς ἀπὸ τὸν λόγον του 'ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἓν ἐσμεν'⁷ καὶ 'ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί'⁸ ἰσχυρίεσθε ὅτι αὐτὸς εἶναι ἴδιος καὶ ὁμοιος

4. Δευτ. 6, 4.

5. Ἰω. 17, 11.

6. Ἰω. 17, 20-23.

7. Ἰω. 10, 30.

8. Ἰω. 14, 10.

Ἐνάγκη γὰρ ἦ καὶ ἡμᾶς ἰδίους εἶναι τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς, ἢ κάκεινον ἀλλότριον εἶναι, ὥσπερ καὶ ἡμεῖς ἐσμεν ἀλλότριοι. Ταῦτα μὲν ἐκεῖνοι ληροῦντες φλυαροῦσιν· ἐγὼ δὲ οὐδὲν ἕτερον ἐν τῇ τοιαύτῃ αὐτῶν κακονοίᾳ βλέπω ἢ ἀλόγιστον τόλμαν καὶ 5 διαβολικὴν ἀπόνοιαν, λεγόντων καὶ αὐτῶν κατ' ἐκεῖνον, εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναβησόμεθα, ἐσόμεθα ὅμοιοι τῷ Ὑψίστῳ· τὰ γὰρ κατὰ χάριν διδόμενα τοῖς ἀνθρώποις, ταῦτα θέλουσιν ἴσα τῆς τοῦ διδόντος εἶναι θεότητος. Ἀκούοντες γοῦν υἱοὺς χρηματίζοντας τοὺς ἀνθρώπους, ἐνόμισαν καὶ ἑαυτοὺς ἴσους εἶναι τοῦ ἀληθι- 10 νοῦ καὶ φύσει Υἱοῦ· καὶ νῦν πάλιν ἀκούοντες τοῦ Σωτῆρος, ἵνα ὄσιν ἔν, καθὼς καὶ ἡμεῖς, πλανῶσιν ἑαυτούς, καὶ θρασυνόμοι νομίζουσιν οὕτως ἔσεσθαι ἑαυτούς, ὡς ἔστιν ὁ Υἱὸς ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν τῷ Υἱῷ· οὐχ ὀρῶντες τὸ ἐκ τῆς τοιαύτης οἰήσεως γενόμενον τοῦ πατρὸς αὐτῶν τοῦ διαβόλου πτώμα.

15 18. Εἰ μὲν οὖν, ὡς πολλακίς εἶπομεν, ὁ αὐτὸς ἐστὶν ἡμῖν ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, καὶ οὐδὲν ἡμῶν διαφέρει ἢ χρόνῳ· ἔστω ἡμῖν ὅμοιος, καὶ τὴν αὐτὴν ἔχέτω χώραν παρὰ τῷ Πατρὶ, ἣν καὶ ἡμεῖς ἔχομεν· καὶ μήτε μονογενῆς, μήτε μόνος Λόγος, ἢ Σοφία τοῦ Πατρὸς λεγέσθω· ἀλλὰ κοινὸν ἔστω κατὰ πάντων ἡμῶν τῶν 20 ὁμοίων τὸ αὐτὸ ὄνομα. Δίκαιον γάρ, ὃν ἐστὶ φύσις μία, τούτων εἶναι καὶ τὸ ὄνομα κοινόν, κὰν τοῖς χρόνοις ἀλλήλων διαφέρωσιν. Ἄνθρωπος γὰρ ὁ Ἀδάμ, ἄνθρωπος δὲ καὶ ὁ Παῦλος, ἄνθρωπος δὲ καὶ ὁ νῦν γενόμενος· καὶ οὐχ ὁ χρόνος ἀλλοιοῖ τὴν φύσιν τοῦ γένους. Εἰ τοίνυν καὶ ὁ Λόγος χρόνῳ μόνον ἡμῶν δια- 25 φέρει, ἔδει καὶ ἡμᾶς ὡς ἐκεῖνον εἶναι. Ἄλλ' οὔτε ἡμεῖς Λόγος ἢ Σοφία, οὔτε ἐκεῖνος κτίσμα ἢ ποίημα τυγχάνει ὢν· ἐπεὶ διὰ τί οἱ πάντες ἐκ τοῦ ἐνὸς γεγόναμεν, καὶ μόνος ἐστὶν αὐτὸς Λόγος; Ἄλλὰ γάρ, εἰ καὶ ἐκεῖνους λέγειν τοιαῦτα πρέπει, ἀλλ' ἡμῖν

μέ τὴν οὐσίαν τοῦ Πατρὸς; Εἶναι ἀνάγκη λοιπὸν ἢ κι' ἡμεῖς νὰ ἔχωμεν ἰδίαν μέ τὸν Πατέρα οὐσίαν ἢ κι' ἐκεῖνος νὰ εἶναι ξένος, ὅπως κι' ἡμεῖς εἴμεθα ξένοι». Αὐτὰ μὲν ἐκεῖνοι φλυαροῦν, ματαιολογοῦντες. Ἐγὼ ὅμως δὲν βλέπω τίποτε ἄλλο εἰς αὐτὴν τὴν κακὴν σκέψιν των, παρὰ ἀνυπολόγιστον θρασύτητα καὶ διαβολικὴν παραφροσύνην· διότι λέγουν καὶ αὐτοί, ὅπως εἶπε καὶ ὁ διάβολος, «θὰ ἀναβῶμεν εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ θὰ γίνωμεν ὅμοιοι πρὸς τὸν Ὑψιστον»¹. Διότι αὐτὰ ποῦ δίδονται δωρεὰν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, αὐτὰ θέλουν νὰ εἶναι ἴσα μέ τὴν θεότητα αὐτοῦ ποῦ τὰ δίδει. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἤκουσαν ὅτι οἱ ἀνθρωποι θὰ γίνουν υἱοὶ τοῦ Θεοῦ, ἐνόμισαν ὅτι καὶ οἱ ἴδιοι εἶναι ἴσοι πρὸς τὸν ἀληθινὸν καὶ κατὰ φύσιν Υἱόν. Καὶ τώρα πάλιν ποῦ ἀκούουν τὸν Σωτῆρα νὰ λέγῃ «ἵνα ᾧσιν ἓν, καθὼς καὶ ἡμεῖς», πλανῶνται καί, ἀποθρασυνόμενοι, νομίζουν ὅτι θὰ ὑπάρξουν καὶ αὐτοὶ ὅπως ὑπάρχει ὁ Υἱὸς εἰς τὸν Πατέρα καὶ ὁ Πατὴρ εἰς τὸν Υἱόν, χωρὶς νὰ βλέπουν τὴν πτώσιν τοῦ πατρὸς των διαβόλου, ἢ ὅποια προῆλθεν ἀπὸ τὴν τοιοῦτου εἶδους ἀλαζονείαν.

18. Ἐὰν μὲν λοιπὸν, ὅπως κατ' ἐπανάληψιν εἶπομεν, ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι ὁ ἴδιος μέ ἡμᾶς καὶ εἰς τίποτε δὲν διαφέρει παρὰ μόνον ὡς πρὸς τὸν χρόνον, ἄς εἶναι ὅμοιος μέ ἡμᾶς καὶ ἄς ἔχη τὴν αὐτὴν θέσιν εἰς τὸν Πατέρα, τὴν ὅποιαν ἔχομεν καὶ ἡμεῖς· καὶ ἄς μὴ ὀνομάζεται μονογενῆς μήτε μοναδικὸς Λόγος ἢ Σοφία τοῦ Πατρὸς, ἀλλὰ ἄς ἰσχύῃ δι' ὅλους ἡμᾶς τοὺς ὁμοίους κοινὸν τὸ ἴδιον ὄνομα. Διότι εἶναι ὀρθόν, αὐτοὶ ποῦ ἔχουν κοινὴν φύσιν, νὰ ἔχουν κοινὴν καὶ τὴν ὀνομασίαν, ἔστω καὶ ἂν διαφέρουν μεταξύ των χρονικῶς. Διότι ἀνθρωπος εἶναι καὶ ὁ Ἀδάμ, ἀνθρωπος καὶ ὁ Παῦλος, ἀνθρωπος δὲ καὶ αὐτὸς ποῦ ἔγινε σήμερα. Καὶ ὅμως ὁ χρόνος δὲν ἀλλοιώνει τὴν φύσιν τοῦ γένους. Ἐὰν λοιπὸν καὶ ὁ Λόγος μόνον ὡς πρὸς τὸν χρόνον διαφέρει ἀπὸ ἡμᾶς, ἔπρεπε καὶ ἡμεῖς νὰ ἡμεθα ὅπως ἐκεῖνος. Ἀλλὰ οὔτε ἡμεῖς εἴμεθα Λόγος, οὔτε ἐκεῖνος συμβαίνει νὰ εἶναι κτίσμα ἢ δημιούργημα. Βέβαια, θὰ εἰποῦν, διατί, ἐνῶ ὅλοι ἔχομεν δημιουργηθῆ ἀπὸ τὸν ἓνα Θεόν, μόνον αὐτὸς νὰ εἶναι Λόγος; Ἀλλὰ ἐὰν ἐκεῖνοι πρέπει νὰ ἰσχυρίζωνται τέτοια, ἡμεῖς πρέπει νὰ

ἐνθουμείσθαι τὰς ἐκείνων βλασφημίας. Καὶ εἰ δὲ οὐδὲ περιεργάζεσθαι τι τῶν ῥητῶν ἐχρῆν πρὸς τὴν οὕτω φανεράν καὶ εὐσεβῆ διάνοιαν, καὶ τὴν ἐν ἡμῖν ὀρθὴν πίστιν· ὁμῶς ἵνα καὶ ἐντεῦθεν δειχθῶσιν ἀσεβεῖς, φέρε συντόμως, ὡς παρὰ τῶν Πατέρων με-

5 μαθήκαμεν, ἐκ τοῦ ῥητοῦ τὴν ἑτεροδοξίαν ἐκείνων ἐλέγξωμεν. Ἔθος τῇ θείᾳ Γραφῇ τὰ κατὰ φύσιν ὄντα πράγματα, ταῦτα τοῖς ἀνθρώποις εἰς εἰκόνας καὶ παραδείγματα λαμβάνειν· τοῦτο δὲ ποιεῖ, ἴν' ἐκ τῶν κατὰ φύσιν ἐκείνων τὰ ἐκ προαιρέσεως φαίνη-

10 τῶν ἀνθρώπων κινήματα· καὶ οὕτως ἢ φαῦλος ἢ δίκαιος ὁ τούτων δείκνυται τρόπος. Ἐπὶ μὲν οὖν τῶν φαύλων, ὡς ἐὰν παραγγέλλῃ· «Μὴ γίνεσθε ὡς ἵππος καὶ ἡμίονος, οἷς οὐκ ἔστι σύ-

νεσις»· ἢ καὶ ὅταν, μεμφόμενος τοὺς οὕτω γενομένους, λέγῃ· «Ἄνθρωπος ἐν τιμῇ ὢν οὐ συνῆκε· παρασυνεβλήθη τοῖς κτήνε-

15 σι τοῖς ἀνοήτοις, καὶ ὠμοιώθη αὐτοῖς»· καὶ πάλιν· «Ἴπποι θηλυμανεῖς ἐγεννήθησαν». Καὶ ὁ Σωτὴρ δέ, τὸν μὲν Ἡρώδη δεικνὺς ὁποῖός ἐστιν, ἔλεγεν· «Εἶπατε τῇ ἀλώπεκι ταύτῃ»· τοῖς δὲ μαθηταῖς παρήγγελλεν· «Ἴδου ἀποστέλλω ὑμᾶς ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων· γίνεσθε οὖν φρόνιμοι ὡς οἱ ὄφεις, καὶ ἀκέραιοι ὡς αἱ περιστεραί». Ἐλεγε δὲ τοῦτο, οὐχ ἵνα τῇ φύσει γενώ-

20 μεθα κτήνη, ἢ γενώμεθα ὄφεις καὶ περιστεραί· οὐ γὰρ οὕτως ἡμᾶς αὐτὸς πεποίηκε· διὸ οὐδὲ τοῦτο οἶδεν ἡ φύσις· ἀλλ' ἵν' ἡμεῖς τῶν μὲν τὰς ἀλόγους ὁρμὰς φεύγωμεν, τοῦ δὲ τὸ φρόνιμον ἵνα γινώσκοντες, μὴ ἀπατώμεθα παρ' αὐτοῦ, καὶ τῆς περιστερᾶς τὸ πρᾶον ἀναλάβωμεν.

25 19. Ἐπὶ δὲ τῶν θείων πάλιν εἰκόνας τοῖς ἀνθρώποις λαμβάνων, φησὶν ὁ Σωτὴρ· «Γίνεσθε οἰκτίρμονες, ὡς ὁ Πατὴρ ὑμῶν

1. Ψαλμ. 31, 9.

2. Ψαλμ. 48, 3.

ἀναλογιζώμεθα τὰς βλασφημίας των. Καὶ ἔαν δὲν ἐχρειαζέτο οὔτε κἂν νὰ περιεργάζωνται κανένα ἀπὸ τὰ ρητά, ἔνεκα τῆς τόσο φανερᾶς καὶ εὐσεβοῦς ἐννοίας καὶ τῆς ἰδικῆς μας ὀρθῆς πίστεως, ὅμως διὰ νὰ ἀποδειχθοῦν καὶ ἀπὸ ἐδῶ ὅτι εἶναι ἀσεβεῖς, ἅς ἀποδείξωμεν ἀπὸ τὸ ἴδιον τὸ ρητὸν τὴν πλάνην ἐκείνων ἐν συντομίᾳ, σύμφωνα μὲ ὅσα ἔχομεν διδαχθῆ ἀπὸ τοὺς Πατέρας. Συνηθίζει ἡ Ἁγία Γραφή νὰ λαμβάνη τὰ φυσικὰ πράγματα ὡς εἰκόνας καὶ παραδείγματα διὰ τοὺς ἀνθρώπους. Αὐτὸ δὲ τὸ κάμνει διὰ νὰ φαίνωνται ἀπὸ τὴν φύσιν ἐκείνων αἱ προαιρετικαὶ ἐνέργειαι τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἔτσι ἀποδεικνύεται ὁ τρόπος τῆς ζωῆς των ἢ κακὸς ἢ δίκαιος. Διὰ μὲν τοὺς κακοὺς ὡσὰν νὰ παραγγέλλη· «μὴ γίνεσθε ὅπως τὸ ἄλογον καὶ ὁ ἡμίονος εἰς τὰ ὁποῖα δὲν ὑπάρχει σύνεσις καὶ λογικόν»¹, ἢ καὶ ὅταν, κατηγορῶν αὐτοὺς ποὺ ὠμοιάσθησαν πρὸς τὰ ζῶα ταῦτα, λέγῃ· «ὁ ἀνθρωπος ἐνῶ εἶχε δόξαν, δὲν τὴν κατενόησε· ἐξίσωσε τὸν ἑαυτὸν τοῦ πρὸς τὰ ἄλογα κτήνη καὶ ἐξωμοιώθη πρὸς αὐτά»²· καὶ πάλιν λέγει· «ἔγιναν ὡσὰν θηλυμανῆ ἄλογα»³. Καὶ ὁ Σωτὴρ, δεικνύων ποῖος ἦτο ὁ Ἡρώδης, ἔλεγε· «νὰ εἰπῆτε εἰς αὐτὴν τὴν ἄλεπου»⁴, εἰς δὲ τοὺς μαθητὰς παρήγγελε «σᾶς ἀποστέλλω ὡσὰν πρόβατα μέσα εἰς λύκους· νὰ εἶσθε λοιπὸν φρόνιμοι ὅπως τὰ φίδια καὶ πρᾶοι ὅπως τὰ περιστέρια»⁵. Αὐτὸ ὅμως τὸ ἔλεγεν, ὅχι διὰ νὰ γίνωμεν κατὰ φύσιν κτήνη, ἢ διὰ νὰ γίνωμεν φίδια καὶ περιστέρια. Διότι αὐτὸς δὲν μᾶς ἔπλασε ἔτσι. Δι' αὐτὸ οὔτε ἡ φύσις γνωρίζει τοῦτο. Ἄλλὰ διὰ νὰ ἀποφεύγωμεν τὰς κτηνώδεις ὁρμὰς ἀφ' ἑνός, καὶ ἀφ' ἑτέρου γνωρίζοντες τὴν φρονιμάδα τοῦ φιδιοῦ νὰ μὴ ἐξαπατώμεθα ἀπὸ αὐτό, καὶ διὰ ν' ἀποκτήσωμεν τὴν πραότητα τῆς περιστερᾶς.

19. Εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν θείων πραγμάτων, χρησιμοποιοῦν πάλιν εἰκόνας διὰ τοὺς ἀνθρώπους, λέγει ὁ Σωτὴρ, «γι-

3. Ἱερ. 5, 8.

4. Λουκ. 13, 32.

5. Ματθ. 10, 16.

ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς οἰκτιρῶμων ἐστί· καί, «Ἔσεσθε ὑμεῖς τέλειοι, ὡς ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος τέλειός ἐστιν». Ἐλεγε δὲ καὶ τοῦτο, οὐχ ἵνα γινώμεθα πάλιν ὡς ὁ Πατὴρ· γενέσθαι γὰρ ἡμᾶς ὡς ὁ Πατὴρ ἀδύνατον, κτίσμα ὄντας, καὶ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος 5 εἰς τὸ εἶναι γενομένους· ἀλλ' ὥσπερ οὐχ ἵνα μὴ γινώμεθα κτήνη, παρήγγειλε, Μὴ γίνεσθε ὡς ἵππος, ἵνα δὲ μὴ τὸ ἄλογον ἐκείνων μιμησώμεθα· οὕτως οὐχ ἵνα γινώμεθα ὡς ὁ Θεός, ἔλεγε, Γίνεσθε οἰκτιρῶνες ὡς ὁ Πατὴρ, ἀλλ' ἵνα πρὸς τὰς εὐεργεσίας ἐκείνου βλέποντες, ἃ ποιοῦμεν καλὰ, μὴ δι' ἀνθρώπους, ἀλλὰ δι' 10 αὐτὸν ποιῶμεν, ὥστε παρ' αὐτοῦ, καὶ μὴ παρ' ἀνθρώπων τὸν ἐκείνου βλέποντες, ἃ ποιοῦμεν καλὰ, μὴ δι' ἀνθρώπους, ἀλλὰ δι' αὐτὸν ποιῶμεν, ὥστε παρ' αὐτοῦ, καὶ μὴ παρ' ἀνθρώπων τὸν μισθὸν ἔχειν. Ὡς γὰρ ἑνὸς ὄντος Υἱοῦ φύσει, καὶ ἀληθινοῦ, καὶ μονογενοῦς, γινώμεθα καὶ ἡμεῖς υἱοί, οὐχ ὡς ἐκεῖνος φύσει καὶ 15 ἀληθείᾳ, ἀλλὰ κατὰ χάριν τοῦ καλέσαντος· καὶ ἄνθρωποι τυγχάνοντες ἀπὸ γῆς, θεοὶ χρηματίζομεν, οὐχ ὡς ὁ ἀληθινὸς Θεός, ἢ ὁ τούτου Λόγος, ἀλλ' ὡς ἠθέλησεν ὁ τοῦτο χαρισάμενος Θεός· οὕτω καὶ ὡς ὁ Θεὸς οἰκτιρῶνες γινώμεθα, οὐκ ἐξισούμενοι τῷ Θεῷ, οὐδὲ φύσει καὶ ἀληθινοὶ εὐεργέται γινόμενοι· οὐ γὰρ ἡμῶν 20 εὖρεμα τὸ εὐεργετεῖν, ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ· ἵνα δὲ τὰ παρ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ κατὰ χάριν εἰς ἡμᾶς γινόμενα, ταῦτα καὶ ἡμεῖς μεταδιδῶμεν εἰς ἑτέρους, μὴ διακρινόμενοι, ἀπλῶς δὲ εἰς πάντας ἐκτείνοντες τὴν εὐποίαν· κατὰ τοῦτο γὰρ μόνον δυνάμεθά πως αὐτοῦ μιμηταὶ γενέσθαι, καὶ οὐκ ἄλλως, ὅτι τὰ παρ' αὐτοῦ διακονοῦ- 25 μεν ἀλλήλοις. Ὡσπερ δὲ ταῦτα καλῶς καὶ ὀρθῶς διανοούμεθα, οὕτω καὶ τὸ κατὰ Ἰωάννην ἀνάγνωσμα τὴν αὐτὴν ἔχει διάνοιαν. Οὐ γὰρ ὡς ἔστιν ὁ Υἱὸς ἐν τῷ Πατρὶ, οὕτως ἵνα καὶ ἡμεῖς γινώμεθά φησι· πόθεν, ὅπου γε ὁ μὲν Λόγος καὶ σοφία τοῦ Θεοῦ ἐστιν,

νεσθε οϊκτίρμονες, ὡς ὁ Πατήρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς οϊκτίρμων ἐστι»¹, καί, «ἔσεσθε ὑμεῖς τέλειοι, ὡς ὁ Πατήρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος τέλειός ἐστιν»². Καί τὸ ἔλεγε αὐτό, ὄχι βεβαίως διὰ νὰ γίνωμεν ὅπως ὁ Πατήρ — διότι εἶναι ἀδύνατον νὰ γίνωμεν ἡμεῖς ὅπως ὁ Πατήρ, καθ' ὅσον εἴμεθα κτίσματα καὶ ἐλάβομεν ὑπαρξιν ἐκ τοῦ μηδενός — ἀλλ' ὅπως ἀκριβῶς παρήγγειλε, «μὴ γίνεσθε ὅπως ὁ ἵππος», ὄχι διὰ νὰ μὴ γίνωμεν ὡσάν τὰ κτήνη ἀλλὰ διὰ ν' ἀποφύγωμεν τὴν μωρίαν ἐκείνων, ἔτσι ἔλεγε, «νὰ εἴσθε εὐσπλαγχνικοὶ ὅπως ὁ Πατήρ», ὄχι βεβαίως διὰ νὰ γίνωμεν ὅπως ὁ Πατήρ, ἀλλά, μιμούμενοι τὰς εὐεργεσίας ἐκείνου νὰ κάμνωμεν τὸ καλόν, ὄχι διὰ τοὺς ἀνθρώπους ἀλλὰ δι' αὐτόν, ὥστε νὰ λάβωμεν τὴν ἀμοιβὴν μας ἀπὸ αὐτόν καὶ ὄχι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους. Διότι ὅπως, ἐνῶ ὑπάρχει ἓνας Υἱὸς κατὰ φύσιν καὶ ἀληθινὸς καὶ μονογενής, γινόμεθα καὶ ἡμεῖς υἱοί, ὄχι ὅμως ὅπως ἐκεῖνος, φυσικοὶ καὶ πραγματικοί, ἀλλὰ κατὰ χάριν, αὐτοῦ ὁ ὁποῖος μᾶς ἐκάλεσε. Καὶ ἐνῶ εἴμεθα ἀνθρωποὶ γήινοι, γινόμεθα θεοί, ὄχι βεβαίως ὅπως ὁ ἀληθινὸς Θεὸς ἢ ὁ Λόγος αὐτοῦ, ἀλλὰ ὅπως ἠθέλησεν ὁ δωρήσας τὴν χάριν ταύτην Θεός. Ἔτσι καὶ γινόμεθα εὐσπλαγχνικοὶ ὅπως ὁ Θεός, ὄχι βεβαίως γινόμενοι ἴσοι πρὸς τὸν Θεόν, οὔτε πραγματικοὶ καὶ ἀληθινοὶ εὐεργέται. Διότι δὲν εἶναι ἰδική μας ἐφεύρεσις ἢ εὐεργεσία, ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ μεταδίδωμεν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς εἰς ἄλλους ὅσα ἀγαθὰ μᾶς ἔδωσε κατὰ χάριν, χωρὶς νὰ κάμνωμεν διάκρισιν, ἐπεκτείνοντες δὲ γενικῶς εἰς ὅλους τὴν εὐπραξίαν. Διότι μόνον ὡς πρὸς αὐτὸ δυνάμεθα κατὰ κάποιον τρόπον νὰ γίνωμεν μιμηταί του καὶ ὄχι κατ' ἄλλον τρόπον, διότι τὰς ἰδικὰς του δωρεὰς ἀνταλλάσσομεν μεταξύ μας. Ὄντως δὲ ἡμεῖς σκεπτόμεθα αὐτὰ καλῶς καὶ ὀρθῶς, ἔτσι καὶ τὸ κατὰ Ἰωάννην ἀνάγνωσμα τὴν ἰδίαν ἐννοίαν ἔχει. Διότι δὲν λέγει, νὰ γίνωμεν ὅπως εἶναι ὁ Υἱὸς εἰς τὸν Πατέρα. Ἀπὸ ποῦ ὡς ποῦ, ἐφ' ὅσον ὁ μὲν Υἱὸς εἶναι ὁ Λόγος καὶ ἡ Σοφία τοῦ Θεοῦ, ἡμεῖς δὲ ἐπλασθήκαμε, καὶ

2. Ματθ. 5, 48.

ἡμεῖς δὲ ἐκ γῆς ἐπλάσθημεν, καὶ ὁ μὲν φύσει καὶ τῇ οὐσίᾳ Λόγος καὶ Θεὸς ἀληθινὸς ἔστιν· οὕτω γὰρ καὶ ὁ Ἰωάννης φησὶν· «Οἶδαμεν ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἦκει, καὶ ἔδωκεν ἡμῖν διάνοιαν, ἵνα γινώσκωμεν τὸν ἀληθινὸν Θεόν· καὶ ἔσμεν ἐν τῷ ἀληθινῷ, ἐν 5 τῷ Υἱῷ αὐτοῦ, Ἰησοῦ Χριστῷ· οὗτός ἐστιν ὁ ἀληθινὸς Θεός, καὶ ἡ ζωὴ ἡ αἰώνιος»· ἡμεῖς δὲ θέσει καὶ χάριτι υἰοποιούμεθα δι' αὐτοῦ, μετέχοντες τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ· «Ὅσοι γάρ, φησὶν, ἔλαβον αὐτόν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι, τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ». Διὸ καὶ αὐτὸς μὲν ἔστιν ἡ ἀ-
10 λήθεια, λέγων· «Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀλήθεια»· ὅτε καὶ τῷ Πατρὶ αὐτοῦ προσομιλῶν ἔλεγεν· «Ἀγίασον αὐτοὺς ἐν τῇ ἀληθείᾳ σου· ὁ Λόγος ὁ σὸς ἀλήθειά ἐστιν»· ἡμεῖς δὲ κατὰ μίμησιν γινόμεθα ἐνάρετοι καὶ υἱοί.

20. Οὐκοῦν οὐχ ἵνα ὡς αὐτὸς γινώμεθα, ἔλεγεν, «Ἴνα ὧσιν 15 ἔν, καθὼς καὶ ἡμεῖς», ἀλλ' ἵνα ὡσπερ ἐκεῖνος Λόγος ὢν ἔστιν ἐν τῷ ἰδίῳ Πατρὶ, οὕτως ἵνα καὶ ἡμεῖς, τύπον τινὰ λαβόντες, καὶ εἰς ἐκεῖνον βλέποντες, γενώμεθα ἐν πρὸς ἀλλήλους τῇ ὁμοφυχίᾳ, καὶ τῇ τοῦ πνεύματος ἐνότητι, μὴ διαφωνῶμέν τε, ὡς οἱ Κορίνθιοι, τὸ αὐτὸ δὲ φρονῶμεν, ὡς οἱ ἐν ταῖς Πράξεσι πεντακισ-
20 χίλιοι, οἵτινες ὡς «εἷς ἐτύγγανον ὄντες». Ὡς γὰρ υἱοί, οὐχ ὡς ὁ Υἱός· καὶ θεοί, οὐχ ὡς αὐτός· καὶ οἰκτιρόμονες ὡς ὁ Πατὴρ, οὐχ ὡς ὁ Πατὴρ. Ἄλλ' ὡσπερ εἴρηται, οὕτω γινόμενοι ἐν, καθὼς ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱός, οὐχ οὕτως ἐσόμεθα, ὡς ἔστι φύσει ὁ Πατὴρ

1. Α' Ἰω. 5, 20.

2. Ἰω. 1, 12.

3. Ἰω. 14, 6.

4. Ἰω. 17, 17.

5. Ἰω. 17, 21.

6. Ἐνταῦθα ὁ Μ. Ἀθανάσιος ὑπονοεῖ τὰ σχίσματα καὶ τὰς ἐκ τούτων προερχομένας ἀταξίας, αἱ ὁποῖαι ὑπῆρχον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Κορίνθου.

ὁ μὲν Υἱὸς εἶναι φυσικὰ καὶ οὐσιαστικὰ Λόγος καὶ ἀληθινὸς Θεός; Ἔτσι λοιπὸν καὶ ὁ Ἰωάννης λέγει· «οἶδαμεν, ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἦκει, καὶ ἔδωκεν ἡμῖν διάνοιαν, ἵνα γινώσκωμεν τὸν ἀληθινὸν Θεόν· καὶ ἐσμεν ἐν τῷ ἀληθινῷ, ἐν τῷ Υἱῷ αὐτοῦ, Ἰησοῦ Χριστῷ· οὗτός ἐστιν ὁ ἀληθινὸς Θεός, καὶ ἡ ζωὴ ἡ αἰώνιος»¹. Ἐμεῖς δὲ γινόμεθα υἱοὶ θεοὶ καὶ κατὰ χάριν δι' αὐτοῦ, μετέχοντες τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ. «Διότι, λέγει, εἰς ὅσους ἐδέχθησαν αὐτόν, ἔδωσε τὴν δύναμιν νὰ γίνουν παιδιὰ τοῦ Θεοῦ, εἰς αὐτοὺς δηλαδὴ ποὺ πιστεύουν εἰς τὸ ὄνομά του»². Δι' αὐτὸ καὶ αὐτὸς μὲν εἶναι ἡ ἀλήθεια, διότι λέγει· «ἐγὼ εἶμι ἡ ἀλήθεια»³, ὅταν δὲ συνωμιλοῦσε μὲ τὸν Πατέρα του ἔλεγε· «ἀγίασον αὐτοὺς ἐν τῇ ἀληθείᾳ σου· ὁ Λόγος ὁ σὸς ἀλήθειά ἐστιν»⁴. ἡμεῖς λοιπὸν διὰ τῆς μιμήσεως γινόμεθα ἐνάρετοι καὶ παιδιὰ τοῦ Θεοῦ.

20. Λοιπὸν, ὄχι διὰ νὰ γίνωμεν ὅπως εἶναι αὐτός, ἔλεγε «ἵνα ὦσιν ἐν, καθὼς καὶ ἡμεῖς»⁵, ἀλλὰ ὅπως ἐκεῖνος εἶναι Λόγος καὶ ὑπάρχει εἰς τὸν Πατέρα, ἔτσι καὶ ἡμεῖς, λαμβάνοντες ἐν πρότυπον καὶ ἀποβλέποντες εἰς ἐκεῖνον, νὰ γίνωμεν ἕνα μεταξὺ μας ὡς πρὸς τὴν ὁμόνοιαν καὶ τὴν ἐνότητα τοῦ πνεύματος καὶ νὰ μὴ διαφωνοῦμεν ὅπως οἱ Κορίνθιοι⁶, ἀλλὰ νὰ ἔχωμεν τὴν αὐτὴν γνώμην, ὅπως οἱ εἰς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων ἀναφερόμενοι πέντε χιλιάδες, οἱ ὁποῖοι «ἦσαν ὡς ἕνας»⁷. Βεβαίως ὡς υἱοί, ὄχι δὲ ὅπως ὁ Υἱός· καὶ θεοί, ὄχι ὁμως ὅπως αὐτός· καὶ εὐσπλαγχνικοὶ ὅπως ὁ Πατήρ, ὄχι ὁμως ὡς ὁ Πατήρ. Ἄλλ' ὅπως ἔχει λεχθῆ, ἀποτελοῦντες κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἕνα, ὅπως ὁ Πατήρ καὶ ὁ Υἱός, δὲν θὰ γίνωμε ἔτσι ὅπως εἶναι ἕνα φυσικῶς ὁ Πατήρ μὲ τὸν Υἱὸν καὶ ὁ Υἱὸς μὲ τὸν Πατέρα, ἀλ-

Εἶχον δηλαδὴ σχηματισθῆ εἰς αὐτὴν φατρίαί, ἐκ τῶν ὁποίων ἄλλαι ἐθεώρουν ὡς ἀρχηγόν των τὸν Παῦλον, ἄλλαι τὸν Πέτρον καὶ ἄλλαι τὸν Ἀπολλῶ. Τὸ τμήμα 1,10-4,21 τῆς Α' Πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῆς τοῦ Ἀπ. Παύλου περιέχει ἑκτενεῖς προτροπὰς καὶ παραινέσεις πρὸς ἐξάλειψιν τῶν σχισμάτων καὶ τῶν φατριῶν τούτων.

7. Πράξ. 4, 32.

ἐν τῷ Υἱῷ, καὶ ὁ Υἱὸς ἐν τῷ Πατρὶ, ἀλλ' ὡς ἔχομεν φύσεως, καὶ
 δυνατὸν ἡμῖν ἐστὶν ἐκεῖθεν τυπωθῆναι καὶ μαθεῖν, πῶς ὀφεί-
 λομεν ἐν γενέσθαι, ὥσπερ καὶ τὸ οἰκτίρειν ἐμάθομεν. Τὰ γὰρ
 ὅμοια πρὸς τὰ ὅμοια πέφυκε τὴν ἔνωσιν ἔχειν· ἐπειδὴ καὶ πᾶσα
 5 σὰρξ κατὰ γένος συνάγεται. Ἡμῶν μὲν οὖν ἀνόμοιός ἐστι ὁ
 Λόγος, τοῦ δὲ Πατρὸς ὅμοιος· διὰ τοῦτο ἐκεῖνος μὲν ἔστι φύσει
 καὶ ἀληθεία ἐν μετὰ τοῦ ἑαυτοῦ Πατρὸς· ἡμεῖς δὲ ἀλλήλων ὄντες
 ὁμογενεῖς (ἐκ γὰρ ἐνὸς οἱ πάντες γεγόναμεν, καὶ μία πάντων ἀν-
 θρώπων ἡ φύσις), ἐν πρὸς ἀλλήλους τῇ διαθέσει γινόμεθα, ἔχον-
 10 τες ὑπογραμμὸν τὴν τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα φυσικὴν ἐνότη-
 τα· καθάπερ γὰρ τὴν προότητα ἐξ ἑαυτοῦ ἐδίδασκε λέγων· «Μά-
 θετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι προᾶός εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ»· οὐχ ἵνα
 ἐξισωθῶμεν αὐτῷ· ἀδύνατον γάρ· ἀλλ' ἵνα βλέποντες εἰς ἐκεῖ-
 νον διαμεινώμεν προᾶοι διὰ παντός· οὕτω καὶ ἐνταῦθα θέλων ἡμᾶς
 15 ἀληθῆ καὶ βεβαίαν καὶ ἀδιάλυτον τὴν διάθεσιν ἔχειν πρὸς ἀλλή-
 λους, ἐξ ἑαυτοῦ λαμβάνει τὸ παράδειγμα, καὶ φησιν· Ἴνα ὧσιν
 ἐν, καθὼς καὶ ἡμεῖς· ἀδιαίρετος δὲ ἐστὶν ἢ ἐν ἡμῖν ἐνότης· οὐ-
 τως ἵνα καὶ αὐτοὶ μαθόντες ἐξ ἡμῶν τὴν ἀδιαίρετον φύσιν, οὕτω
 καὶ τὴν πρὸς ἀλλήλους συμφωνίαν διαφυλάττωσιν· ἀσφαλεστέ-
 20 ρα δὲ ἢ μίμησις ἐκ τῶν κατὰ φύσιν λαμβάνεται τοῖς ἀνθρώποις,
 ὥσπερ εἴρηται. Ἐπειδὴ γὰρ ταῦτα μὲν μένει, καὶ οὐποτε μετα-
 βάλλεται, ὁ δὲ τῶν ἀνθρώπων τρόπος εὐμετάβλητος τυγχάνει·
 δύναται, πρὸς τὸ ἀμετάβλητον τῇ φύσει βλέπων, τὰ μὲν φαῦλα
 φεύγειν, ἐν δὲ τοῖς βελτίστοις ἑαυτὸν ἀνατυποῦν. Καὶ γὰρ οὕτω
 25 καὶ τὸ λεγόμενον, Ἴνα καὶ αὐτοὶ ἐν ἡμῖν ἐν ὧσιν, ὀρθῆν πάλιν ἔ-
 χει τὴν διάνοιαν.

21. Εἰ γοῦν δυνατὸν ἦν γενέσθαι ἡμᾶς ὡς ὁ Υἱὸς ἐν τῷ Πα-
 τρὶ, ἔδει λέγειν, Ἴνα καὶ αὐτοὶ ἐν σοὶ ἐν ὧσιν, ὥσπερ ἐστὶν ὁ
 Υἱὸς ἐν τῷ Πατρὶ· νῦν δὲ τοῦτο μὲν οὐκ εἴρηκε· λέγων δὲ τό, ἐν
 30 ἡμῖν, ἔδειξε τὴν διάστασιν καὶ τὴν διαφορὰν· ὅτι αὐτὸς μὲν μό-

λά ὅπως ταιριάζει εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν μας καὶ δυνάμεθα ἀπὸ ἐκεῖ νὰ λάβωμεν πρότυπον καὶ νὰ μάθωμεν πῶς πρέπει νὰ γίνωμεν ἕνα, ὅπως ἐμάθαμε καὶ εἰς τὴν εὐσπλαγχνίαν. Διότι ἐκ φύσεως τὰ ὅμοια μὲ τὰ ὅμοια ἐνώνονται, ἐπειδὴ καὶ κάθε ὄν ποῦ ἔχει σάρκα συνάγεται κατὰ γένος. Ὁ Λόγος λοιπὸν εἶναι ἀνόμοιος μὲν πρὸς ἡμᾶς, ὅμοιος δὲ πρὸς τὸν Πατέρα. Διὰ τοῦτο, ἐκεῖνος μὲν εἶναι φυσικῶς καὶ πραγματικῶς ἕνα μὲ τὸν Πατέρα του, ἡμεῖς ὅμως ποῦ ἀνήκομεν εἰς τὸ ἴδιον γένος (διότι ὅλοι ἔχομεν δημιουργηθῆ ἀπὸ τὸν ἕνα Θεόν, καὶ ἡ φύσις τῶν ἀνθρώπων εἶναι μία) γινόμεθα ἕνα μεταξὺ μας κατὰ τὴν διάθεσιν, ἔχοντες ὡς πρότυπον τὴν φυσικὴν ἐνότητα τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ἐδίδασκε τὴν πραότητα τὴν ἰδικὴν του λέγων «μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πρᾶὸς εἶμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ»¹, ὄχι διὰ νὰ ἐξισωθῶμεν μὲ αὐτὸν — διότι τοῦτο εἶναι ἀδύνατον — ἀλλὰ διὰ νὰ παραμείνωμεν διὰ παντὸς πρᾶοι, ἀποβλέποντες εἰς ἐκεῖνον. Ἔτσι καὶ ἐδῶ, ἐπειδὴ θέλει νὰ ἔχωμεν ἀληθινὴν καὶ σταθερὰν καὶ ἀδιάλυτον τὴν ὁμόνοιαν μεταξὺ μας, λαμβάνει ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν τοῦ τὸ παράδειγμα καὶ λέγει· «ἵνα ὦσιν ἕν, καθὼς καὶ ἡμεῖς»· εἶναι δὲ ἡ μεταξὺ μας ἐνότης ἀδιαίρετος. Ἔτσι καὶ αὐτοὶ διδαχθέντες ἀπὸ ἡμᾶς τὴν ἀδιαίρετον φύσιν, νὰ διαφυλάττουν τὴν μεταξὺ των ὁμόνοιαν. Ὅπως δὲ ἔχει λεχθῆ, ἡ μίμησις λαμβάνεται ἀσφαλεστέρα ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων ἐκ τῶν κατὰ φύσιν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ φυσικὴ αὕτη τάξις εἶναι σταθερὰ καὶ οὐδέποτε μεταβάλλεται, ἡ δὲ συμπεριφορὰ τῶν ἀνθρώπων εἶναι εὐμετάβλητος, ἡμπορεῖ ὁ ἄνθρωπος, ἀποβλέπων πρὸς τὸ φυσικῶς ἀμετάβλητον, τὰ μὲν πονηρὰ ν' ἀποφεύγη, τὸν δὲ ἑαυτὸν τοῦ νὰ προσαρμόζη εἰς τὰ ἄριστα. Διότι ἔτσι καὶ τὸ λεγόμενον ὑπὸ τῆς Ἀγίας Γραφῆς «ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐν ἡμῖν ἕν ὦσιν» ἔχει τὴν ὀρθὴν πάλιν σημασίαν.

21. Ἐὰν λοιπὸν ἦτο δυνατόν νὰ γίνωμεν ὅπως ὁ Υἱὸς εἰς τὸν Πατέρα, ἔπρεπε νὰ λέγη· «ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐν σοὶ ἕν ὦσιν», ὅπως ἀκριβῶς εἶναι ὁ Υἱὸς εἰς τὸν Πατέρα· τώρα ὅμως αὐτὸ δὲν τὸ ἔχει εἰπῆ· μὲ τὸ νὰ εἰπῆ ὅμως τό, «ἐν ἡμῖν», ἔδειξε τὴν ἀπόστασιν καὶ τὴν διαφορὰν. Διότι αὐτὸς μὲν εἶναι ὁ μόνος εἰς τὸν

νος ἐν μόνῳ τῷ Πατρὶ ἐστιν, ὡς μόνος Λόγος καὶ Σοφία, ἡμεῖς
 δὲ ἐν Υἱῷ, καὶ δι' αὐτοῦ τῷ Πατρὶ. Τοῦτο δὲ λέγων, οὐδὲν ἕτερον
 ἐσήμανεν, ἢ ὅτι τῇ ἡμῶν ἐνότητι γένοιτο καὶ αὐτοὶ ἐν πρὸς ἀλ-
 λήλους οὕτως, ὡς ἡμεῖς ἐν ἐσμεν φύσει καὶ ἀληθείᾳ ἄλλως δὲ
 5 οὐκ ἂν γένοιτο ἐν, εἰ μὴ ἐν ἡμῖν μάθωσι τὴν ἐνότητα· καὶ ὅτι τό,
 ἐν ἡμῖν, ταύτην ἔχει τὴν σημασίαν, ἀκοῦσαι Παῦλον λέγοντος
 ἔστι· «Ταῦτα δὲ μετεσχημάτισα εἰς ἐμᾶντὸν καὶ Ἐπολλῶ, ἵνα
 ἐν ἡμῖν μάθητε τὸ μὴ ὑπὲρ γέγραπται ἢ φυσιοῦσθαι». Τὸ ἄρα, ἐν
 ἡμῖν, οὐκ ἔστιν ἐν τῷ Πατρὶ, ὡς ἔστιν ὁ Υἱὸς ἐν αὐτῷ, ἀλλὰ παρά-
 10 δειγμα καὶ εἰκῶν, ἀντὶ τοῦ εἰπεῖν, Ἐξ ἡμῶν μαθέτωσαν. Ὡς
 γὰρ ὁ Παῦλος τοῖς Κορινθίοις, οὕτως ἢ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πατρὸς
 ἐνότης, τοῖς πᾶσιν ὑπογραμμὸς καὶ μάθησίς ἐστι, καθ' ἣν δύναν-
 ται μανθάνειν, βλέποντες εἰς τὴν κατὰ φύσιν ἐνότητα τοῦ Πατρὸς
 καὶ τοῦ Υἱοῦ, πῶς καὶ αὐτοὶ ὀφείλουσιν ἐν πρὸς ἀλλήλους γί-
 15 νεσθαι τῷ φρονήματι. Εἰ δὲ δεῖ καὶ ἐτέρως ἀπολογῆσασθαι περὶ
 τοῦ ῥητοῦ, δύναται πάλιν τό, ἐν ἡμῖν, ἴσον εἶναι τῷ λέγειν, τῇ
 δυνάμει τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, ἵνα ἐν γένωνται, τὸ αὐτὸ λέ-
 γοντες· ἄνευ γὰρ Θεοῦ τοῦτο γενέσθαι ἀδύνατον· καὶ τοῦτο πάλιν
 ἔστιν εὐρεῖν ἐν τοῖς θείοις λόγοις, ὡς τό, («Ἐν τῷ Θεῷ ποιήσο-
 20 μεν δύναμιν»), καί, («Ἐν σοὶ τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν κερᾶτιοῦμεν»).
 Οὐκοῦν δῆλον, ὅτι ἐν ὀνόματι Πατρὸς καὶ Υἱοῦ δυνάμεθα, τὸ ἐν
 γενόμενοι, βέβαιον ἔχειν τῆς ἀγάπης τὸν σύνδεσμον. Πάλιν γὰρ,
 τὴν αὐτὴν διάνοιαν ἐπεκτείνων, φησὶν ὁ Κύριος· «Κἀγὼ τὴν δό-
 ξαν, ἣν δέδωκάς μοι, δέδωκα αὐτοῖς, ἵνα ὦσιν ἐν, καθὼς ἡμεῖς
 25 ἔν»). Καλῶς καὶ ἐνταῦθα οὐκ εἶπεν, ἵνα ὦσιν ἐν σοί, ὡς κἀγὼ εἰ-

1. Α' Κορ. 4, 6.

2. Α' Κορ. 1, 10.

3. Ψαλμ. 59, 14.

4. Ψαλμ. 43, 6.

μόνον Πατέρα, ὡς ὁ μόνος Λόγος καὶ Σοφία, ἡμεῖς δὲ διὰ τοῦ Υἱοῦ καὶ δι' αὐτοῦ εἰς τὸν Πατέρα. Λέγων δὲ αὐτό, τίποτε ἄλλο δὲν ἐφανερώσε, παρὰ ὅτι μιμούμενοι τὴν ἰδικήν μας ἐνότητα, εἴθε νὰ γίνουιν καὶ αὐτοὶ ἓνα μεταξύ των, ὅπως ἡμεῖς εἴμεθα ἓνα κατ' οὐσίαν καὶ πραγματικότητα, δὲν θὰ ἠδύναντο δὲ κατ' ἄλλον τρόπον νὰ γίνουιν ἓνα, ἐὰν δὲν διδαχθοῦν ἀπὸ τὴν ἰδικήν μας ἐνότητα. Καὶ τὸ ὅτι τὸ «ἐν ἡμῖν» ἔχει αὐτὴν τὴν σημασίαν, ἃς ἀκούσωμεν τὸν Παῦλον, ὁ ὁποῖος λέγει· «ταῦτα δὲ ἐξέθεσα ὑπὸ μορφήν τοιαύτην, ὥστε νὰ ἐφαρμόζουιν εἰς ἐμέ καὶ τὸν Ἀπολλῶ πρὸς ἰδικήν σας ὠφέλειαν, διὰ νὰ μάθετε ἀπὸ τὸ ἰδικόν μας παράδειγμα νὰ μὴ φρονῆτε διὰ τὸν ἑαυτὸν σας ὑψηλότερα ἀπ' ὅ,τι κατὰ τὴν Γραφήν ἐπιτρέπεται νὰ φρονῆτε»¹. Ἐπομένως τὸ «ἐν ἡμῖν» δὲν ἀναφέρεται εἰς τὸν Πατέρα, πῶς δηλαδὴ ὑπάρχει ὁ Υἱὸς εἰς αὐτόν, ἀλλὰ εἶναι παράδειγμα καὶ εἰκὼν, ἀντὶ νὰ εἰπῆ «ἃς μάθουιν ἀπὸ ἡμᾶς». Διότι ὅπως ὁ Παῦλος εἰς τοὺς Κορινθίους, ἔτσι καὶ ἡ ἐνότης τοῦ Υἱοῦ μετὰ τοῦ Πατρὸς εἶναι δι' ὅλους παράδειγμα καὶ μάθησις, κατὰ τὴν ὁποῖαν ἠμποροῦν νὰ διδαχθοῦν, ἀποβλέποντες εἰς τὴν φυσικὴν ἐνότητα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, πῶς πρέπει καὶ αὐτοὶ νὰ γίνωνται ἓνα μεταξύ των εἰς τὸ φρόνημα. Ἐὰν ὅμως πρέπει καὶ κατ' ἄλλον τρόπον ν' ἀπολογηθῶμεν περὶ τοῦ ρητοῦ, ἠμπορεῖ πάλιν τὸ «ἐν ἡμῖν» νὰ ἐξισωθῆ μετὰ τὴν φράσιν, «διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ νὰ γίνουιν ἓνα, ἔχοντες τὴν αὐτὴν γνώμην»². Διότι ἡ πραγματοποίησις τούτου χωρὶς τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀδύνατος· καὶ αὐτὸ πάλιν ἠμποροῦμεν νὰ τὸ εὐρωμεν μέσα εἰς τοὺς θεῖους λόγους, ὅπως τὸ «ἐν τῷ Θεῷ ποιήσομεν δύναμιν»³ καὶ, «ἐν σοὶ τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν κερατιοῦμεν»⁴. Λοιπὸν εἶναι φανερόν ὅτι διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ δυνάμεθα, συνενούμενοι εἰς ἓνα, νὰ κρατῶμεν ἀσφαλῆ τὸν σύνδεσμον τῆς ἀγάπης. Καὶ πάλιν, ἐπεκτείνων τὴν ἰδίαν ἐννοιαν λέγει ὁ Κύριος· «κἀγὼ τὴν δόξαν, ἣν δέδωκάς μοι, δέδωκα αὐτοῖς, ἵνα ὦσιν ἓν, καθὼς ἡμεῖς ἓν»⁵. Ὁρθῶς καὶ ἐδῶ δὲν εἶπε, «ἵνα ὦσιν

5. Ἰω. 17, 22.

μι· ἀλλά, καθὼς ἡμεῖς, εἶπεν· ὁ δὲ λέγων, καθὼς, οὐ ταυτότητα δείκνυσιν, ἀλλ' εἰκόνα καὶ παράδειγμα τοῦ λεγομένου.

22. Ὁ μὲν οὖν Λόγος τὴν ὄντως καὶ ἀληθῶς ταυτότητα τῆς φύσεως τῷ Πατρὶ ἔχει· ἡμῖν δὲ ἄρα τὸ μιμεῖσθαι πρόσκειται, 5 ὡς περ εἴρηται· καὶ γὰρ εὐθὺς ἐπήγαγε, λέγων· («Ἐγὼ ἐν αὐτοῖς, καὶ σὺ ἐν ἐμοί, ἵνα ὧσι τετελειωμένοι εἰς ἓν»). Ἐνταῦθα λοιπὸν μεῖζόν τι καὶ τελειότερον περὶ ἡμῶν ὁ Κύριος αἰτεῖ, δῆλον γάρ, ὡς ἐν ἡμῖν γέγονεν ὁ Λόγος· τὸ γὰρ ἡμέτερον ἐνεδύσατο σῶμα. Καὶ σὺ δὲ ἐν ἐμοί, Πάτερ· σοῦ γὰρ εἰμι Λόγος, καὶ ἐπειδὴ σὺ 10 μὲν ἐν ἐμοί, ὅτι σοῦ Λόγος εἰμί, ἐγὼ δὲ ἐν αὐτοῖς διὰ τὸ σῶμα, καὶ διὰ σὲ τετελειώται ἐν ἐμοί τῶν ἀνθρώπων ἡ σωτηρία, ἐρωτῶ ἵνα καὶ αὐτοὶ γένωνται ἓν, κατὰ τὸ ἐν ἐμοί σῶμα, καὶ κατὰ τὴν αὐτοῦ τελείωσιν· ἵνα καὶ αὐτοὶ γένωνται τέλειοι, ἔχοντες πρὸς τοῦτο τὴν ἐνότητα, καὶ εἰς αὐτὸ ἓν γενόμενοι· ἵνα, ὡς ἂν πάντες 15 φορεσθέντες παρ' ἐμοῦ, πάντες ὧσιν ἐν σῶμα καὶ ἐν πνεῦμα, καὶ εἰς ἄνδρα τέλειον καταστήσωσιν. Οἱ γὰρ πάντες, ἐκ τοῦ αὐτοῦ μεταλαμβάνοντες, ἐν γινόμεθα σῶμα, τὸν ἓνα Κύριον ἔχοντες ἐν ἑαυτοῖς. Ταύτην ἔχοντος τοῦ ῥητοῦ τὴν διάνοιαν, μᾶλλον ἐλέγχεται ἡ ἀλλοδοξία τῶν χριστομάχων· πάλιν γὰρ ἐπαναλαμ- 20 βάνων φημί· Εἰ μὲν ἀπλῶς καὶ ἀπολελυμένως εἶρηκεν, "Ἴνα ὧσιν ἐν σοὶ ἓν, ἦ, "Ἴνα αὐτοὶ καὶ γὰρ ἐν σοὶ ἐν ὧμεν, εἶχον καὶ ἀναίσχυντον πρόφασιν οἱ θεομάχοι· νῦν δὲ οὐχ ἀπλῶς εἶπεν, ἀλλά, Καθὼς σὺ, Πάτερ, ἐν ἐμοί, καὶ γὰρ ἐν σοὶ, ἵνα πάντες ἐν ὧσι. Λέγων δὲ πάλιν, καθὼς, πόρρωθεν δείκνυσιν τοὺς γινομένους, ὡς αὐτός 25 ἐστὶν ἐν τῷ Πατρὶ, πόρρωθεν δὲ ἐστὶν, οὐ τόπω, ἀλλὰ τῇ φύσει· οὐδὲν γὰρ τόπω μακρὰν τοῦ Θεοῦ· ἀλλὰ μόνῃ τῇ φύσει πάντα

1. Ἰω. 17, 23.

2. Πρβλ. Ἐφεσ. 4, 4.

ἐν σοί, ὡς κἀγὼ εἰμί», ἀλλὰ εἶπεν «καθὼς ἡμεῖς»· καὶ αὐτὸς ποῦ λέγει «καθὼς», δὲν φανερώνει ταυτότητα ἀλλὰ εἰκόνα καὶ παράδειγμα αὐτοῦ περὶ τοῦ ὁποῖου ὁμιλεῖ.

22. Ὁ Λόγος μὲν λοιπὸν ἔχει πραγματικὴν καὶ ἀληθινὴν ταυτότητα τῆς οὐσίας πρὸς τὸν Πατέρα. Ἐπομένως εἰς ἡμᾶς ἀρμόζει ἡ μίμησις, ὅπως ἔχει λεχθῆ. Διότι ἀμέσως ἐπρόσθεσε λέγων· «ἐγὼ ἐν αὐτοῖς καὶ σὺ ἐν ἐμοί, ἵνα ὧσι τετελειωμένοι εἰς ἓν»¹. Ἐδῶ λοιπὸν κάτι μεγαλύτερον καὶ τελειότερον ζητεῖ πρὸς χάριν μας ὁ Κύριος, διότι εἶναι φανερόν ὅτι ἦλθεν εἰς ἡμᾶς ὁ Λόγος. Δηλαδή ἔλαβε τὸ ἰδικόν μας σῶμα. Καὶ σὺ δὲ εἰς ἐμέ, Πάτερ· διότι εἶμαι ὁ Λόγος σου, καὶ ἐπειδὴ σὺ μὲν εἶσαι εἰς ἐμέ, διότι ἐγὼ εἶμαι ὁ ἰδικός σου Λόγος, ἐγὼ δὲ εἰς αὐτούς, λόγῳ τοῦ σώματος ποῦ ἔλαβα, καὶ ἀπὸ ἐσένα ἔχει πραγματοποιηθῆ δι' ἐμοῦ ἡ σωτηρία τῶν ἀνθρώπων, σὲ παρακαλῶ νὰ γίνουν καὶ αὐτοὶ ἓνα, ὅπως τὸ ἰδικόν μου σῶμα, καὶ κατὰ τὴν τελειότητά του· διὰ νὰ γίνουν καὶ αὐτοὶ τέλειοι, ἔχοντες πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὴν τὴν ἐνότητα καὶ γινόμενοι ἓνα, ὡς πρὸς αὐτό· διὰ νὰ εἶναι ὅλοι ἔτσι ὡσάν νὰ ἐφορέθησαν ἀπὸ ἐμέ ὅλοι, ἓνα σῶμα καὶ ἓνα πνεῦμα² καὶ νὰ φθάσουν εἰς τελειότητα ἐνὸς ἀνθρώπου³. Διότι ὅλοι αὐτοί, οἱ ὁποῖοι μεταλαμβάνουν ἀπὸ τὸ ἴδιον, γινόμεθα ἓνα σῶμα, διότι ἔχομεν μέσα μας τὸν ἓνα Κύριον. Ἀφοῦ αὐτὴν τὴν σημασίαν ἔχει τὸ ρητόν, περισσότερον καταδικάζεται ἡ αἵρεσις τῶν Χριστομάχων Ἀρειανῶν. Καὶ ἐπιναλαμβάνων, λέγω· ἐὰν μὲν ἀπλῶς κατ' ἀποκοπὴν εἶχεν εἰπῆ «διὰ νὰ εἶναι μαζὺ μ' ἐσένα ἓνα» ἢ «διὰ νὰ γίνωμεν καὶ αὐτοὶ καὶ ἐγὼ ἓνα μαζὺ σου», θὰ εἶχαν μίαν ἀδιάντροπον δικαιολογίαν οἱ θεομάχοι· τῶρα ὅμως δὲν εἶπε γενικῶς τὸ ρητόν, ἀλλὰ «καθὼς σὺ, Πάτερ, ἐν ἐμοί κἀγὼ ἐν σοί, ἵνα πάντες ἐν ὧσι». Λέγων δὲ πάλιν τὸ «καθὼς», ἀπὸ μακρὰ δεικνύει αὐτούς ποῦ γίνονται ὅπως αὐτὸς ὑπάρχει εἰς τὸν Πατέρα· εἶναι δὲ μακρὰ ὄχι τοπικῶς ἀλλὰ φυσικῶς. Διότι τοπικῶς τίποτε δὲν εἶναι μακρὰ ἀπὸ τὸν Θεόν, ἀλλὰ μόνον κατὰ τὴν φύσιν εὐρίσκονται ὅλα μα-

3. Πρβλ. Ἐφεσ. 4, 13.

μακράν ἐστὶν αὐτοῦ· καί, καθὰ προεῖπον, οὐ ταυτότητα, οὐδὲ
 ἰσότητα δείκνυσιν ὁ λέγων τό, καθώς, ἐπίρρημα, ἀλλὰ παραδεί-
 γμα τοῦ λεγομένου κατὰ τι θεωρούμενον.

23. Καὶ τοῦτο πάλιν παρ' αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος ἔστι μαθεῖν
 5 λέγοντος· «Καθώς γὰρ ἦν Ἰωνᾶς ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους τρεῖς
 ἡμέρας, καὶ τρεῖς νύκτας, οὕτως ἔσται καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου
 ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς). Οὔτε δὲ Ἰωνᾶς ἦν ὡσπερ ὁ Σωτήρ, οὔτε
 Ἰωνᾶς εἰς τὸν ἄδην κατῆλθεν· οὔτε τὸ κῆτος ἦν ὁ ἄδης· ἀλλ' οὐ-
 δὲ καταποθεῖς ὁ Ἰωνᾶς, ἀνήγαγε τοὺς προκαταποθέντας ὑπὸ
 10 τοῦ κήτους, ἀλλὰ μόνος προσταχθέντος τοῦ κήτους ἐξῆλθεν.
 Οὐκοῦν οὐδεμία ταυτότης οὐδὲ ἰσότης ἐν τῇ, καθώς, λέξει ση-
 μαίνεται, ἀλλὰ ἄλλο μὲν καὶ ἄλλο· ὁμοιότητα δὲ πως δείκνυσι
 τοῦ Ἰωνᾶ διὰ τὸ τριήμερον. Οὕτως ἄρα καὶ ἡμεῖς, λέγοντος τοῦ
 Κυρίου, καθώς, οὔτε ὡς ὁ Υἱὸς γινόμεθα ἐν τῷ Πατρὶ, οὔτε ὡς ὁ
 15 Πατήρ ἐστιν ἐν τῷ Υἱῷ, οὕτω γινόμεθα. Ἡμεῖς μὲν γάρ, καθώς
 ὁ Πατήρ καὶ ὁ Υἱός, οὕτω γινόμεθα ἐν τῷ φρονήματι καὶ τῇ τοῦ
 πνεύματος συμφωνίᾳ· ὁ δὲ Σωτήρ, καθώς Ἰωνᾶς, ἔσται ἐν τῇ
 γῇ· ὡσπερ δὲ οὐκ ἔστιν Ἰωνᾶς ὁ Σωτήρ, οὐδὲ ὡς ἐκεῖνος κατε-
 πόθη, οὕτω καὶ ὁ Κύριος κατῆλθεν εἰς τὸν ἄδην· ἀλλὰ ἄλλο καὶ
 20 ἄλλο ἐστίν. Οὕτως ἐὰν καὶ ἡμεῖς γενώμεθα ἐν, καθώς ὁ Υἱὸς ἐν
 τῷ Πατρὶ, οὐκ ἐσόμεθα ὡσπερ ὁ Υἱός, οὐδὲ ἴσοι αὐτῷ· ἄλλο γὰρ
 καὶ ἄλλο ἐσμέν· διὰ τοῦτο γὰρ ἐφ' ἡμῶν τό, καθώς, πρόκειται,
 ἐπὶ τὰ μὴ κατὰ φύσιν ὄντα πρὸς ἄλλο τι βλέποντα γίνεται ὡσπερ
 ἐκεῖνα. Ὅθεν αὐτὸς μὲν ὁ Υἱός, ἀπλῶς καὶ χωρὶς συμπλοκῆς
 25 τινός ἐστιν ἐν τῷ Πατρὶ· φύσει γὰρ ὑπάρχει τοῦτ' αὐτῷ· ἡμεῖς
 δέ, οὐκ ἔχοντες τὸ κατὰ φύσιν, δεόμεθα εἰκόνας καὶ παραδείγμα-
 τος, ἵνα περὶ ἡμῶν εἴπη· «Καθώς σὺ ἐν ἐμοί, κἀγὼ ἐν σοί». Ὁ-

κρυὰ ἀπὸ αὐτόν. Καὶ ὅπως εἶπα προηγουμένως, δὲν δεικνύει ταυτότητα, οὔτε ἰσότητα αὐτὸς ποὺ λέγει τὸ ἐπίρρημα «καθώς», ἀλλὰ παράδειγμα αὐτοῦ ποὺ λέγεται, κατὰ προσέγγισιν θεωρούμενον.

23. Καὶ αὐτὸ πάλιν ἠμποροῦμεν νὰ τὸ μάθωμεν ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Σωτῆρα, ὁ ὁποῖος λέγει· «ὅπως ὁ Ἰωνᾶς εὐρίσκετο εἰς τὴν κοιλίαν τοῦ κήτους τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας, ἔτσι θὰ εὐρίσκεται καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὰ ἔγκατα τῆς γῆς»¹. Οὔτε βέβαια ὁ Ἰωνᾶς ἦτο ὅπως ὁ Σωτῆρ, οὔτε ὁ Ἰωνᾶς κατέβηκε εἰς τὸν Ἄδην· οὔτε τὸ κῆτος ἦτο ὁ Ἄδης. Ἀλλὰ οὔτε ὁ Ἰωνᾶς ποὺ τὸν κατέπτε το κῆτος ἐξέβαλε αὐτοὺς ποὺ εἶχε καταπιῆ τὸ κῆτος, ἀλλὰ μόνος αὐτὸς ἐξῆλθε ἀπὸ τὸ κῆτος, ὅταν τοῦτο διετάχθη. Ἐπομένως καμμία ταυτότης, οὔτε ἰσότης σημαίνεται εἰς τὴν λέξιν «καθώς», ἀλλὰ διαφορετικόν. Κάποιαν ὁμοιότητα ὁμως δεικνύει τὸ τριήμερον τοῦ Ἰωνᾶ. Ἔτσι λοιπὸν καὶ ἡμεῖς, ὅταν λέγη ὁ Κύριος «καθώς», οὔτε γινόμεθα ὅπως εἶναι ὁ Υἱὸς εἰς τὸν Πατέρα, οὔτε ὅπως εἶναι ὁ Πατὴρ εἰς τὸν Υἱὸν ἔτσι γινόμεθα. Διότι ἐμεῖς ἔτσι γινόμεθα, ὅπως δηλαδὴ ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς, ὡς πρὸς τὴν γνώμην καὶ τὴν συμφωνίαν τοῦ Πνεύματος· ὁ δὲ Σωτῆρ, ὅπως ὁ Ἰωνᾶς, θὰ εἶναι μέσα εἰς τὴν γῆν. Καὶ ὅπως ὁ Ἰωνᾶς δὲν εἶναι Σωτῆρ, οὔτε κατέβηκε εἰς τὸν Ἄδην ὁ Κύριος ὅπως κατεπόθη ὁ Ἰωνᾶς ὑπὸ τοῦ κήτους, ἀλλὰ ἄλλο σημαίνει τὸ ἓνα καὶ ἄλλο τὸ ἄλλο. Ἔτσι ἔαν καὶ ἡμεῖς γινόμεθα ἓνα, ὅπως δηλαδὴ ὁ Υἱὸς εἰς τὸν Πατέρα, δὲν θὰ γίνωμεν ὅπως εἶναι ὁ Υἱὸς, οὔτε ἴσοι μὲ αὐτόν. Διότι ἄλλο εἶναι ἐκεῖνος καὶ ἄλλο ἐμεῖς. Δι' αὐτὸ λοιπὸν, τὸ «καθώς» λέγεται δι' ἡμᾶς, ἐνῶ τὰ μὴ κατὰ φύσιν ὄντα ὅταν βλέπουν πρὸς κάτι ἄλλο, γίνονται ὅπως ἐκεῖνα. Ἐπομένως ὁ ἴδιος μὲν ὁ Υἱὸς, ἀπλῶς καὶ χωρὶς καμμίαν ἐμπλοκὴν ὑπάρχει εἰς τὸν Πατέρα. Διότι τοῦτο φυσικῶς ὑπάρχει εἰς αὐτόν. Ἡμεῖς ὁμως, ἐπειδὴ δὲν ἔχομεν τὴν αὐτὴν οὐσίαν, χρειαζόμεθα πρότυπον καὶ παράδειγμα, διὰ νὰ εἴπῃ δι' ἡμᾶς· «καθώς σύ, Πάτερ, ἐν ἐμοὶ κάγω ἐν σοί»². Ὅταν δέ, λέγει,

2. Ἰω. 17, 21.

ταν δέ, φησίν, οὔτοι τελειωθῶσιν οὕτω, τότε γινώσκει ὁ κόσμος, ὅτι σύ με ἀπέστειλας· εἰ γὰρ μὴ ἤμην ἐλθὼν καὶ φορέσας τὸ τούτων σῶμα, οὐδεὶς ἂν αὐτῶν ἐτελειώθη, ἀλλ' ἔμμενον οἱ πάντες φθαρτοί. Ἐνέργησον τοίνυν ἐν αὐτοῖς, Πάτερ· καὶ ὡσπερ 5 δέδωκάς μοι τοῦτο φορέσαι, δὸς αὐτοῖς τὸ Πνεῦμά σου, ἵνα καὶ οὔτοι ἐν τούτῳ ἐν γένωνται, καὶ τελειωθῶσιν ἐν ἐμοί. Ἡ γὰρ τούτων τελείωσις δείκνυσιν ἐπιδημίαν γεγενῆσθαι τοῦ σοῦ Λόγου· καὶ ὁ κόσμος δέ, βλέπων τούτους τελείους καὶ θεοφορομένους, πιστεύσει πάντως, ὅτι σύ με ἀπέστειλας, καὶ ἀπεδήμησα. Πόθεν γὰρ τούτοις ἡ τελείωσις, εἰ μὴ ἐγὼ ὁ σὸς Λόγος, τὸ 10 σῶμα τούτων λαβὼν, ἐγενόμην ἄνθρωπος, καὶ ἐτελείωσα τὸ ἔργον ὃ δέδωκάς μοι, Πάτερ; Τετελείωται δὲ τὸ ἔργον ὅτι, λυτρωθέντες ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας οἱ ἄνθρωποι, οὐκέτι μένουσι νεκροί· ἀλλὰ καὶ θεοποιηθέντες ἔχουσιν, ἐν ἡμῖν βλέποντες, ἐν 15 ἀλλήλοις τὸν σύνδεσμον τῆς ἀγάπης.

24. Ἡμεῖς μὲν οὖν, ὅσον αὐτὰς τὰς λέξεις τοῦ ὁρητοῦ δυνατὸν ἦν ἀπλούστερον θεωρῆσαι, ταῦτα διὰ πολλῶν εἰρηκάμεν· ὁ δὲ μακάριος Ἰωάννης ἐκ τῆς Ἐπιστολῆς ἐν ὀλίγοις καὶ τελειότερον μᾶλλον ἡμῶν δείξει τῶν γεγραμμένων τὸν νοῦν, καὶ διε- 20 λέγξει μὲν τὴν τῶν ἀσεβῶν διάνοιαν, διδάξει δὲ πῶς τε ἡμεῖς ἐν τῷ Θεῷ γινόμεθα καὶ ὁ Θεὸς ἐν ἡμῖν· καὶ πῶς πάλιν ἡμεῖς μὲν ἐν αὐτῷ γινόμεθα ἔν, πόσον δὲ διέστηκε τὴν φύσιν ὁ Υἱὸς ἀφ' ἡμῶν· καὶ παύσει λοιπὸν τοὺς Ἀρειανοὺς μηκέτι νομίζειν εἰς τοὺς ἔσεσθαι ὡς τὸν Υἱόν, ἵνα μὴ καὶ αὐτοὶ ἀκούσωσι· «Σὺ δὲ 25 εἰ ἄνθρωπος καὶ οὐ Θεός»· καί, «Μὴ συμπαρακτείνου πένης ὢν πλουσίῳ». Γράφει τοίνυν ὁ Ἰωάννης οὕτω λέγων· «Ἐν τούτῳ γινώσκομεν, ὅτι ἐν αὐτῷ μένομεν, καὶ αὐτὸς ἐν ἡμῖν, ὅτι ἐκ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ δέδωκεν ἡμῖν». Οὐκοῦν διὰ τὴν δεδομένην

τελειοποιηθοῦν αὐτοὶ ἔτσι, τότε γνωρίζει ὁ κόσμος, ὅτι σὺ μὲ ἀπέστειλες. Διότι ἐὰν δὲν εἶχα ἔλθει καὶ δὲν εἶχα περιβληθῆ τὸ σῶμά τους, κανεὶς ἀπὸ αὐτοὺς δὲν θὰ ἐτελειοποιεῖτο, ἀλλὰ θὰ ἔμενον ὅλοι φθαρτοί. Ἐνέργησε λοιπόν, Πάτερ, εἰς αὐτούς, καὶ ὅπως μοῦ ἔχεις δώσει νὰ περιβληθῶ τὸ ἀνθρώπινον σῶμα, δῶσε εἰς αὐτούς τὸ Πνεῦμά σου, διὰ νὰ γίνουν καὶ αὐτοὶ δι' αὐτοῦ ἕνα, καὶ νὰ τελειοποιηθοῦν δι' ἐμοῦ. Διότι ἡ πνευματικὴ τελείωσις τούτων ἀποδεικνύει ὅτι ἔχει γίνει ἡ ἐπίσκεψις τοῦ Λόγου σου. Καὶ ὁ κόσμος ὅταν βλέπη αὐτούς νὰ εἶναι τέλειοι καὶ νὰ θεοφοροῦνται, θὰ πιστεύσῃ ὅπωςδὴποτε ὅτι σὺ μὲ ἀπέστειλες καὶ ὅτι ἦλθα εἰς τὴν γῆν. Διότι πῶς θὰ ἐγένετο ἡ τελείωσις των, ἐὰν ἐγώ, ὁ Λόγος σου, δὲν ἐγινόμουν ἄνθρωπος, περιβληθεὶς ἀνθρώπινον σῶμα, καὶ δὲν ἔφερα εἰς πέρας τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον μοῦ εἶχες ἀναθέσει, Πάτερ; Ἐχει δὲ περατωθῆ τὸ ἔργον, διότι οἱ ἄνθρωποι, λυτρωμένοι ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, δὲν παραμένουν πλέον νεκροί, ἀλλὰ καὶ θεωθέντες, ἀποβλέποντες εἰς ἡμᾶς, ἔχουν μεταξύ των τὸν σύνδεσμον τῆς ἀγάπης. †

24. Ἡμεῖς λοιπόν ἔχομεν εἰπῆ πολλά, ἀναλύοντες ὅσον μᾶς ἦτο δυνατόν, τὰς λέξεις τοῦ ρητοῦ. Ὁ μακάριος ὁμως Ἰωάννης ἐκ τῆς ἐπιστολῆς του, μὲ ὀλίγα λόγια καὶ καλύτερα ἀπὸ ἡμᾶς θὰ δείξῃ τὸ νόημα τῶν γραπτῶν λόγων καὶ θὰ ἀποδείξῃ μὲν τὴν σκέψιν τῶν ἀσεβῶν πλανημένων, θὰ διδάξῃ δὲ πῶς ἡμεῖς πλησιάζομεν τὸν Θεὸν καὶ πῶς ὁ Θεὸς ἡμᾶς. Καὶ ἀκόμη, πῶς ἡμεῖς γινόμεθα ἕνα μὲ αὐτόν, καὶ πόσον διαφέρει κατὰ τὴν φύσιν ὁ Υἱὸς ἀπὸ ἡμᾶς· καὶ θὰ σταματήσῃ εἰς τὸ ἐξῆς τοὺς Ἀρειανούς, ὥστε νὰ μὴ νομίζουν πλέον ὅτι θὰ γίνουν ὅπως ὁ Υἱός, διὰ νὰ μὴ ἀκούσουν καὶ αὐτοὶ· «σὺ δὲ εἶσαι ἄνθρωπος καὶ ὄχι Θεός»¹, καὶ «μὴ συγκρίνεσαι μὲ τὸν πλουσίον ἐνῶ εἶσαι πτωχός»². Γράφει λοιπόν ὁ Ἰωάννης, ἀναφέρων τὰ ἐξῆς· «δι' αὐτοῦ γνωρίζομεν ὅτι μένομεν εἰς αὐτόν καὶ αὐτὸς εἰς ἡμᾶς, διότι μᾶς ἔδωκε ἀπὸ τὸ Πνεῦμά του χάριν»³. Διὰ τῆς χάριτος λοι-

2. Παροιμ. 23, 4.

3. Α' Ἰω. 4, 13.

ἡμῖν τοῦ Πνεύματος χάριν ἡμεῖς τε ἐν αὐτῷ γινόμεθα, καὶ αὐ-
 τὸς ἐν ἡμῖν· καὶ ἐπειδὴ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ ἐστι, διὰ τούτου
 γινομένου ἐν ἡμῖν εἰκότως καὶ ἡμεῖς, ἔχοντες τὸ Πνεῦμα, νο-
 μιζόμεθα ἐν τῷ Θεῷ γενέσθαι· καὶ οὕτως ἐστὶν ὁ Θεὸς ἐν ἡμῖν.
 5 Οὐκ ἄρα ὡς ἐστὶν ὁ Υἱὸς ἐν τῷ Πατρὶ, οὕτω καὶ ἡμεῖς γινόμε-
 θα ἐν τῷ Πατρὶ· οὐ γὰρ καὶ ὁ Υἱὸς μετέχων ἐστὶ τοῦ Πνεύματος,
 ἵνα διὰ τοῦτο καὶ ἐν τῷ Πατρὶ γένηται· οὐδὲ λαμβάνων ἐστὶ τὸ
 Πνεῦμα, ἀλλὰ μᾶλλον αὐτὸς τοῖς πᾶσι τοῦτο χορηγεῖ· καὶ οὐ
 τὸ Πνεῦμα τὸν Λόγον συναπτει τῷ Πατρὶ, ἀλλὰ μᾶλλον τὸ Πνεῦ-
 10 μα παρὰ τοῦ Λόγου λαμβάνει. Καὶ ὁ μὲν Υἱὸς ἐν τῷ Πατρὶ ἐ-
 στί, ὡς Λόγος ἴδιος καὶ ἀπαύγασμα αὐτοῦ· ἡμεῖς δὲ χωρὶς
 μὲν τοῦ Πνεύματος ξένοι καὶ μακρὰν ἐσμεν τοῦ Θεοῦ· τῇ δὲ
 τοῦ Πνεύματος μετοχῇ συναπτόμεθα τῇ θεότητι· ὥστε τὸ εἶ-
 ναι ἡμᾶς ἐν τῷ Πατρὶ μὴ ἡμέτερον εἶναι, ἀλλὰ τοῦ Πνεύματος
 15 τοῦ ἐν ἡμῖν ὄντος καὶ ἐν ἡμῖν μένοντος, ἕως αὐτὸ τῇ ὁμολογίᾳ
 φυλάττομεν ἐν ἡμῖν, λέγοντος πάλιν τοῦ Ἰωάννου· «Ὅς ἂν ὁμο-
 λογήσῃ, ὅτι Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ Θεὸς ἐν αὐτῷ μέ-
 νει, καὶ αὐτὸς ἐν τῷ Θεῷ». Ποία τοίνυν ὁμοιότης καὶ ποία ἰ-
 σότης ἡμῶν πρὸς τὸν Υἱόν; Ἡ πῶς οὐκ ἐλέγχονται πανταχόθεν
 20 οἱ Ἀρειανοί, καὶ μάλιστα παρὰ τοῦ Ἰωάννου, ὅτι ἄλλως μὲν ὁ
 Υἱὸς ἐστὶν ἐν τῷ Πατρὶ, ἄλλως δὲ ἡμεῖς ἐν αὐτῷ γινόμεθα· καὶ
 οὔτε ἡμεῖς ὡς ἐκεῖνος ἐσόμεθά ποτε, οὔτε ὁ Λόγος ὡς ἡμεῖς τυγ-
 χάνει ὢν, εἰ μὴ ἄρα τολμήσουσιν, ὡς ἐν πᾶσι, καὶ νῦν εἰπεῖν,
 ὅτι καὶ ὁ Υἱὸς μετοχῇ τοῦ Πνεύματος καὶ βελτιώσει πράξεως
 25 γέγονε καὶ αὐτὸς ἐν τῷ Πατρὶ. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο πάλιν ὑπερλίαν
 ἐστὶν ἀσεβὲς κἂν ὄλωσιν εἰς ἐνθύμησιν λαβεῖν. Αὐτὸς γάρ, ὡσπερ
 εἴρηται, τῷ Πνεύματι δίδωσι, καὶ ὅσα ἔχει τὸ Πνεῦμα παρὰ τοῦ
 Λόγου ἔχει.

25. Οὐκοῦν ὁ Σωτὴρ λέγων περὶ ἡμῶν τό, «Καθὼς σύ, Πά-
 30 τερ, ἐν ἐμοί, κἀγὼ ἐν σοί, ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐν ἡμῖν ἐν ὧσιν», οὐ

πὸν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ποὺ μᾶς ἔδωκε, ἐρχόμεθα ἡμεῖς εἰς αὐτὸν καὶ αὐτὸς εἰς ἡμᾶς· καὶ ἐπειδὴ τὸ Πνεῦμα εἶναι τοῦ Θεοῦ, ὅταν αὐτὸ μᾶς ἐπισκέπτεται εὐλόγως, καὶ ἡμεῖς, ἐπειδὴ ἔχομεν τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, θεωρούμεθα ὅτι ἤλθαμεν εἰς τὸν Θεόν. Καὶ ἔτσι ὑπάρχει εἰς ἡμᾶς ὁ Θεός. Βεβαίως δὲν γινόμεθα κι' ἔμεῖς μὲ τὸν Πατέρα ὅπως εἶναι ὁ Υἱὸς εἰς τὸν Πατέρα, διότι ὁ Υἱὸς δὲν μετέχει εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ὥστε ἐξ αἰτίας αὐτοῦ νὰ εὐρίσκειται εἰς τὸν Πατέρα· οὔτε λαμβάνει τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἀλλ' αὐτὸς χορηγεῖ τοῦτο εἰς ὅλους. Καὶ τὸ Πνεῦμα δὲν συνδέει τὸν Λόγον μὲ τὸν Πατέρα, ἀλλὰ μᾶλλον τὸ Πνεῦμα ἀπὸ τὸν Λόγον λαμβάνει. Καὶ ὁ μὲν Υἱὸς ὑπάρχει εἰς τὸν Πατέρα ὡς Λόγος ἰδικός του καὶ ἀπαύγασμά του· ἔμεῖς ὅμως χωρὶς τὸ Πνεῦμα εἴμεθα ἀποξενωμένοι καὶ μακριὰ ἀπὸ τὸν Θεόν. Μὲ τὴν μετοχὴν δὲ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος συνδεόμεθα μὲ τὴν θεότητα. Ὡστε τὸ νὰ εἴμεθα ἡμεῖς μὲ τὸν Πατέρα, δὲν εἶναι ἰδικόν μας ἔργον ἀλλὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὸ ὁποῖον ὑπάρχει καὶ μένει εἰς ἡμᾶς, ὅσον καιρὸν τὸν διατηροῦμεν μέσα μας διὰ τῆς ὁμολογίας, κατὰ τὸ ρητὸν πάλιν τοῦ Ἰωάννου· «ὅποιος θὰ ὁμολογήσῃ ὅτι ὁ Ἰησοῦς εἶναι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ Θεὸς μένει εἰς αὐτὸν καὶ αὐτὸς εἰς τὸν Θεόν»¹. Ποία λοιπὸν ἡ ὁμοιότης καὶ ἡ ἰσότης μας μὲ τὸν Υἱόν; Ἡ διατί δὲν ἀποδεικνύονται ἀπὸ παντοῦ οἱ Ἀρειανοί, καὶ μάλιστα ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου, ὅτι κατ' ἄλλον τρόπον εὐρίσκεται ὁ Υἱὸς εἰς τὸν Πατέρα, κατ' ἄλλον τρόπον δὲ ἡμεῖς συνενούμεθα μὲ αὐτόν· καὶ οὔτε ἡμεῖς θὰ γίνωμεν ποτὲ ὅπως εἶναι ἐκεῖνος, οὔτε ὁ Λόγος τυγχάνει νὰ εἶναι ὅπως εἴμεθα ἡμεῖς, ἐκτός, βέβαια, ἐὰν ἔχουν τὸ θράσος, ὅπως εἰς ὅλα, καὶ τώρα νὰ εἰποῦν ὅτι ὁ Υἱὸς μὲ τὴν μετοχὴν τοῦ Πνεύματος καὶ ἠθικὴν προκοπὴν ἔφθασε καὶ αὐτὸς εἰς τὸν Πατέρα. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ πάλιν εἶναι μεγάλη ἀσέβεια καὶ ἄν ἀκόμη μόνον τὸ διανοηθῆ κανεῖς. Διότι αὐτὸς, ὅπως ἔχει λεχθῆ, δίδει εἰς τὸ Πνεῦμα, καὶ ὅσα ἔχει τὸ Πνεῦμα, τὰ ἔχει ἀπὸ τὸν Λόγον.

25. Λέγων λοιπὸν ὁ Σωτὴρ δι' ἡμᾶς τὸ «ὅπως σὺ εἰς ἐμέ, Πάτερ, καὶ ἐγὼ εἰς σέ, διὰ νὰ εἶναι καὶ αὐτοὶ μαζὺ μὲ ἡμᾶς

τὴν ταυτότητα ἡμᾶς αὐτῷ μέλλοντας ἔχειν σημαίνει· ἐδείχθη γὰρ ἐκ τοῦ κατὰ τὸν Ἰωανῶν παραδείγματος καὶ τοῦτο· ἀλλὰ ἀξίωσίς ἐστι πρὸς τὸν Πατέρα, ὡς ὁ Ἰωάννης ἔγραψεν, ἵνα τὸ Πνεῦμα χαρίσῃται δι' αὐτοῦ τοῖς πιστεύουσι, δι' οὗ καὶ δοκοῦμεν ἐν τῷ

5 Θεῷ γίνεσθαι, καὶ κατὰ τοῦτο συνάπτεσθαι ἐν αὐτῷ. Ἐπειδὴ γὰρ ὁ Λόγος ἐστὶν τῷ Πατρὶ, τὸ δὲ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Λόγου δίδοται, θέλει λαβεῖν ἡμᾶς τὸ Πνεῦμα, ἵνα, ὅταν ἐκεῖνο λάβωμεν, τότε ἔχοντες τὸ Πνεῦμα τοῦ Λόγου τοῦ ὄντος ἐν τῷ Πατρὶ, δόξωμεν καὶ ἡμεῖς διὰ τὸ Πνεῦμα ἐν γίνεσθαι ἐν τῷ Λόγῳ, καὶ δι'

10 αὐτοῦ τῷ Πατρὶ. Τὸ δέ, ὡς ἡμεῖς, εἰς λέγει, οὐδὲν ἕτερον πάλιν ἐστίν, ἢ ἵνα ἡ γινομένη τοιαύτη τοῦ Πνεύματος χάρις εἰς τοὺς μαθητὰς ἀδιάπτωτος καὶ ἀμεταμέλητος γένηται. Τὸ γὰρ κατὰ φύσιν, ὡς προεῖπον, ὑπάρχον τῷ Λόγῳ ἐν τῷ Πατρὶ, τοῦτο ἡμῖν ἀμεταμελήτως διὰ τοῦ Πνεύματος δοθῆναι βούλεται· ὅπερ

15 ὁ Ἀπόστολος γινώσκων, ἔλεγε· «Τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ;». Ἀμεταμέλητα γὰρ τὰ χαρίσματα τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ χάρις τῆς κλήσεως». Τὸ ἄρα Πνεῦμά ἐστι τὸ ἐν τῷ Θεῷ τυγχάνον, καὶ οὐχ ἡμεῖς καθ' ἑαυτούς· καὶ ὡσπερ υἱοὶ καὶ θεοὶ διὰ τὸν ἐν ἡμῖν Λόγον, οὕτως ἐν τῷ Υἱῷ καὶ ἐν τῷ Πατρὶ

20 ἐσόμεθα καὶ νομισθησόμεθα ἐν Υἱῷ καὶ ἐν Πατρὶ ἐν γεγενῆσθαι διὰ τὸ ἐν ἡμῖν εἶναι Πνεῦμα, ὅπερ ἐστὶν ἐν τῷ Λόγῳ τῷ ὄντι ἐν τῷ Πατρὶ. Ὅτε γοῦν ἐκπίπτει τις ἀπὸ τοῦ Πνεύματος διὰ τινα κακίαν, ἢ μὲν χάρις ἀμεταμέλητος διαμένει τοῖς βουλομένοις, κἂν τις ἐκπεσὼν μετανοῇ· οὐκέτι δὲ ἐν τῷ Θεῷ ἐστὶν ἐ-

25 κείνος ὁ πεσὼν, διὰ τὸ ἀποστῆναι ἀπ' αὐτοῦ τὸ ἐν τῷ Θεῷ ἅγιον καὶ παράκλητον Πνεῦμα, ἀλλ' ἐν ἐκείνῳ ἔσται ὧ ἑαυτὸν ὑπέτα-

1. Ἰω. 17, 21.

2. Ρωμ. 8, 35.

ἔν»¹, δὲν ὑποδηλοῖ ὅτι πρόκειται νὰ ταυτισθοῦμε μὲ αὐτόν. Ἄλλωστε καὶ αὐτὸ ἀπεδείχθη ἀπὸ τὸ παράδειγμα τοῦ Ἰωνᾶ. Ἄλλὰ εἶναι μία παράκλησις πρὸς τὸν Πατέρα, ὅπως ἔγραψεν ὁ Ἰωάννης, διὰ νὰ χάριση τὸ Ἅγιον Πνεῦμα εἰς αὐτοὺς πού πιστεύουν, διὰ τοῦ ὁποῦ πιστεύομεν ὅτι θὰ ἐνωθοῦμε μὲ τὸν Θεόν, καὶ ὡς πρὸς αὐτὸ θὰ ἐνωθοῦμε μὲ αὐτόν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁ Λόγος ὑπάρχει εἰς τὸν Πατέρα, τὸ δὲ Πνεῦμα δίδεται διὰ τοῦ Λόγου, θέλει ἡμεῖς νὰ λάβωμεν τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ὥστε μετὰ τὴν λῆψίν του, τότε, ἐπειδὴ ἔχομεν λάβει τὸ Πνεῦμα τοῦ Λόγου πού ὑπάρχει εἰς τὸν Πατέρα, θὰ ἔχωμεν τὴν πεποίθησιν καὶ ἡμεῖς ὅτι ἐξ αἰτίας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος θὰ γίνωμεν ἓνα μὲ τὸν Λόγον καὶ δι' αὐτοῦ μὲ τὸν Πατέρα. Τὸ δὲ «ὡς ἡμεῖς» ὅταν τὸ λέγη, δὲν σημαίνει τίποτε ἄλλο, παρὰ διὰ νὰ γίνῃ ἡ διδομένη χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μόνιμη καὶ ὀριστικὴ εἰς τοὺς μαθητάς. Διότι αὐτὸ πού ὑπάρχει φυσικῶς, ὅπως προηγουμένως εἶπα, εἰς τὸν Λόγον διὰ τοῦ Πατρός, αὐτὸ θέλει ὁ Υἱὸς νὰ μᾶς δοθῇ ἀμετακλήτως διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Αὐτὸ γνωρίζων ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, ἔλεγε· «ποῖος ἡμπορεῖ νὰ μᾶς χωρίση ἀπὸ τὴν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ;»² «Διότι τὰ χαρίσματα τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ χάρις τῆς κλήσεως εἶναι ἀμετάκλητα»³. Ἐπομένως τὸ Πνεῦμα εἶναι αὐτὸ πού ὑπάρχει εἰς τὸν Θεόν καὶ ὄχι ἡμεῖς οἱ ἴδιοι. Καὶ ὅπως εἴμεθα υἱοὶ καὶ θεοὶ διότι ὑπάρχει εἰς ἡμᾶς ὁ Λόγος, ἔτσι θὰ εἴμεθα εἰς τὸν Υἱὸν καὶ τὸν Πατέρα, καὶ θὰ θεωρηθῶμεν ὅτι ἔχομεν γίνῃ ἓνα μὲ τὸν Υἱὸν καὶ τὸν Πατέρα, ἕνεκα τοῦ ὑπάρχοντος εἰς ἡμᾶς Ἁγίου Πνεύματος, τὸ ὁποῖον ὑπάρχει εἰς τὸν Λόγον πού ὑπάρχει εἰς τὸν Πατέρα. Ὅταν λοιπὸν κανεῖς ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐξ αἰτίας κάποιας ἁμαρτίας, ἡ μὲν χάρις παραμένει ἀμετάβλητος εἰς αὐτοὺς πού τὴν θέλουν, ἐὰν μετὰ τὴν πτώσιν μετανοήσουν. Δὲν παραμένει ὅμως εἰς τὸν Θεὸν ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἔπεσε, ἐπειδὴ ἔχει ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ αὐτόν τὸ Ἅγιον καὶ Παράκλητον Πνεῦμα πού ὑπάρχει

3. Ρωμ. 11, 29.

ξεν ὁ ἄμαρτάνων, ὡς ἐπὶ τοῦ Σαοὺλ γέγονεν· ἀπέστη γὰρ ἀπ' αὐτοῦ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, καὶ ἔθλιβεν αὐτὸν πνεῦμα πονηρόν. Ταῦτα ἀκούοντας τοὺς θεομάχους ἔδει λοιπὸν ἐντρέπεσθαι, καὶ μηκέτι ἑαυτοὺς ἀναπλάττειν ἴσα Θεῷ. Οὔτε δὲ νοοῦσιν. («Ὁ γὰρ 5 ἀσεβής, φησίν, οὐ νοεῖ γινώσιν») οὔτε λόγων εὐσεβῶν ἀνέχονται· βαρεῖς γὰρ αὐτοῖς εἰσι καὶ λεγόμενοι.

26. Ἴδον γάρ, ὡσπερ οὐκ ἀποκάμνοντες ἐν ταῖς δυσσεβείαις, ἀλλὰ κατὰ τὸν Φαραὼ σκληρυνόμενοι, τὰ ἀνθρώπινα 10 πάλιν τοῦ Σωτῆρος ἀκούοντας καὶ βλέποντες ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις, ἐπελάθοντο τέλεον κατὰ τὸν Σαμοσατέα τῆς πατρικῆς θεότητος τοῦ Υἱοῦ, καὶ τολμηρᾷ τῇ γλῶσση θρασυνόμενοι, λέγουσι· Πῶς δύναται ὁ Υἱὸς ἐκ τοῦ Πατρὸς εἶναι φύσει καὶ ὁμοιος αὐτῷ κατ' οὐσίαν, ὁ λέγων· «Ἐδόθη μοι πᾶσα ἐξουσία» καί, «Ὁ Πατὴρ οὐδένα κρίνει, ἀλλὰ τὴν κρίσιν πᾶσαν δέδωκε τῷ 15 Υἱῷ» καί, «Ὁ Πατὴρ ἀγαπᾷ τὸν Υἱὸν καὶ πάντα δέδωκεν ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ. Ὁ πιστεύων εἰς τὸν Υἱόν, ἔχει ζωὴν αἰώνιον» καὶ πάλιν· «Πάντα μοι παρεδόθη ὑπὸ τοῦ Πατρὸς μου· καὶ οὐδεὶς ἐπιγινώσκει τὸν Πατέρα εἰ μὴ ὁ Υἱός, καὶ ὃ ἐὰν θέλῃ ὁ Υἱὸς ἀποκαλύψαι» καὶ πάλιν· «Πᾶν δὲ δέδωκέ μοι ὁ Πατὴρ, πρὸς 20 ἐμὲ ἦξει». Εἶτα ἐπιλέγουσιν· Εἰ ἦν, ὡς λέγετε, Υἱὸς κατὰ φύσιν, οὐ χρεῖαν εἶχε λαβεῖν, ἀλλ' εἶχε κατὰ φύσιν ὡς υἱός. Ἡ πῶς δύναται δύναμις εἶναι φύσει καὶ ἀληθινῇ τοῦ Πατρὸς, ὁ παρὰ τὸν καιρὸν τοῦ πάθους λέγων· «Νῦν ψυχὴ μου τετάρακται· καὶ τί εἶπω; Πάτερ, σῶσόν με ἐκ τῆς ὥρας ταύτης· ἀλλὰ διὰ τοῦτο

1. Α' Βασ. 16, 14.

2. Παροιμ. 29, 7.

3. Ματθ. 28, 18.

4. Ἰω. 5, 22.

5. Ἰω. 5, 35.

εἰς τὸν Θεόν, ἀλλὰ περιπίπτει εἰς τὴν ἐξουσίαν ἐκείνου εἰς τὸν ὁποῖον ὑπετάγη ὁ ἁμαρτάνων, ὅπως συνέβη εἰς τὸν Σαούλ. Ἐπεμακρύνθη δηλαδὴ ἀπὸ αὐτὸν τὸ Ἅγιον Πνεῦμα καὶ τὸν ἔστενοχωροῦσε τὸ πονηρὸν Πνεῦμα¹. Ἀκούοντες αὐτὰ οἱ θεομάχοι Ἀρειανοὶ ἔπρεπε λοιπὸν νὰ ἐντρέπωνται καὶ νὰ μὴ ἐξισώσουν πλέον τὸν ἑαυτὸν των μὲ τὸν Θεόν. Ὅμως δὲν τὸ καταλαβαίνουν. «Διότι ὁ ἀσεβής, λέγει ἡ Ἁγία Γραφή, δὲν ἐννοεῖ τὴν ἀλήθειαν»². Οὔτε ἀνέχονται νὰ ἀκούουν εὐσεβῆ λόγια· καὶ μόνον ποὺ λέγονται τοὺς εἶναι ἐνοχλητικά.

26. Νὰ λοιπὸν, ποὺ δὲν κουράζονται νὰ ἐμμένουν εἰς τὰς ἀσεβείας των, ἀλλὰ σκληρυνόμενοι ὅπως ὁ Φαραώ, ἀκούοντες πάλιν τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν τοῦ Σωτῆρος καὶ βλέποντες ταῦτα γραμμένα εἰς τὰ εὐαγγέλια, λησμονοῦν τελείως, ὅπως ὁ Σαμοσατεὺς Παῦλος, ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι τέλειος Θεὸς ὅπως ὁ Πατήρ, καὶ ἀποθρασυνόμενοι λέγουν μὲ αὐθάδη γλῶσσαν. Πῶς εἶναι δυνατὸν ὁ Υἱὸς νὰ προέρχεται φυσικῶς ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ νὰ εἶναι οὐσιαστικὰ ὁμοιος μὲ αὐτόν, ὁ ὁποῖος λέγει· «μοῦ ἐδόθη ὅλη ἡ ἐξουσία;»³ καί, «ὁ Πατήρ δὲν κρίνει κανένα ἀλλ' ἔχει δώσει ὅλην τὴν κρίσιν εἰς τὸν Υἱόν»⁴, καί, «ὁ Πατήρ ἀγαπᾷ τὸν Υἱὸν καὶ τοῦ ἔδωσε τὰ πάντα ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του. Αὐτὸς ποὺ πιστεύει εἰς τὸν Υἱὸν ἔχει ζωὴν αἰώνιον»⁵· καὶ πάλιν, «τὰ πάντα μοῦ παρεδόθησαν ὑπὸ τοῦ Πατρὸς μου καὶ κανεὶς δὲν γνωρίζει τελείως τὸν Πατέρα παρὰ μόνον ὁ Υἱὸς καὶ αὐτὸς εἰς τὸν ὁποῖον θὰ θελήσῃ ὁ Υἱὸς νὰ τὸν ἀποκαλύψῃ»⁶· καὶ πάλιν· «κάθε τι ποὺ μοῦ ἔχει δώσει ὁ Πατήρ θὰ ἔλθῃ πρὸς ἐμέ»⁷. Ἐπειτα ἐπιλέγουν· ἐὰν ἦτο, ὅπως λέγετε, Υἱὸς κατὰ φύσιν, δὲν εἶχεν ἀνάγκην νὰ λάβῃ, ἀλλὰ θὰ εἶχε ὡς φυσικὸς υἱός. Ἡ πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι δύναμις φυσικὴ καὶ ἀληθινὴ τοῦ Πατρὸς, αὐτὸς ὁ ὁποῖος εἶπε κατὰ τὴν περίοδον τοῦ πάθους· «ἔχει ταραχθῆ τώρα ἡ ψυχὴ μου· καὶ τί νὰ εἰπῶ; Πάτερ, σῶσε με ἀπὸ αὐτὴν τὴν φοβερὴν ὥραν·

6. Λουκ. 10, 22.

7. Ἰω. 6, 37.

ἦλθον εἰς τὴν ὥραν ταύτην. Πάτερ, δόξασόν σου τὸ ὄνομα. Ἦλθεν οὖν φωνὴ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ· Καὶ ἐδόξασα, καὶ πάλιν δοξάσω». Πάλιν τε τὸ ὄμοιον ἔλεγε· «Πάτερ, εἰ δυνατόν, παρελθέτω τὸ ποτήριον τοῦτο»· καί, «Ταῦτα εἰπὼν ὁ Ἰησοῦς ἐταράχθη τῷ
 5 Πνεύματι, καὶ ἐμαρτύρησε, καὶ εἶπεν· Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν, εἷς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με». Καὶ ἐπὶ τούτοις δέ φασιν οἱ κακόφρονες· Εἰ δύναμις ἦν, οὐκ ἂν ἐδειλίασεν, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ ἑτέροις τὸ δύνασθαι παρεῖχεν. Εἰτά φασιν· Εἰ σοφία ἦν φύσει ἢ ἀληθινὴ καὶ ἰδία τοῦ Πατρὸς, πῶς γέγραπται· «Καὶ Ἰησοῦς προέκοπτε
 10 σοφία καὶ ἡλικία, καὶ χάριτι παρὰ Θεῶ καὶ ἀνθρώποις»· καὶ «ἐλθὼν εἰς μὲν τὰ μέρη Καισαρείας τῆς Φιλίππου, ἐπυνθάνετο τῶν μαθητῶν, τίνα λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι αὐτὸν εἶναι»· εἰς δὲ τὴν Βηθανίαν παραγενόμενος ἠρώτα τοῦ Λάζαρος κεῖται· ἔλεγε δὲ μετὰ ταῦτα τοῖς μαθηταῖς· «Πόσους ἄρτους ἔχετε;» Πῶς οὖν·
 15 φασίν, οὗτος σοφία, ὁ ἐν σοφίᾳ προκόπτων, καὶ ἀγνοῶν ἃ παρ' ἑτέρων μαθάνειν ἠξίου; Ἔστι δὲ καὶ τοῦτο παρ' αὐτῶν λεγόμενον. Πῶς δύναται ὁ Λόγος ἴδιος εἶναι τοῦ Πατρὸς, οὗ ἄνευ οὐκ ἦν ὁ Πατὴρ ποτε, δι' οὗ τὰ πάντα ποιεῖ, ὡς ὑμεῖς φρονεῖτε, ὁ ἐπὶ μὲν τοῦ σταυροῦ λέγων· «Θεέ μου, Θεέ μου, ἵνα τί με ἐγκα-
 20 τέλιπες;» πρὸ δὲ τούτων εὐχόμενος· «Δόξασόν σου τὸ ὄνομα»· καί, «Δόξασόν με σύ, Πάτερ, τῇ δόξῃ, ἣ εἶχον πρὸ τοῦ τὸν κό-

1. Ἰω. 12, 27-28.

2. Ματθ. 26, 30.

3. Ἰω. 13, 21.

4. Λουκ. 2, 52.

5. Πρόκειται περὶ τοῦ Φιλίππου τοῦ ἐπονομαζομένου Τετράρχου. Ἦτο υἱὸς τοῦ Μεγάλου Ἡρώδου ἐκ τῆς Κλεοπάτρας τῆς Ἱεροσολυμίτιδος. Εἰς τοῦτον ὁ πατὴρ του ἐκληροδότησε τὴν Βατανεάν, Γαυλανίτιδα, Τραχωνίτιδα καὶ Πανεάδα. Ἀπέθανε τὸ 34 μ.Χ. Ἡ Καισάρεια ἡ ὁποία ἀναφέρεται εἰς τὸ κείμενον, ἀνήκε εἰς τὴν Γαυλανίτιδα. Ὁ πληθυσμὸς τῆς Καισαρείας

ἀλλὰ δι' αὐτὸ ἔφθασα μέχρι τὴν ὥραν αὐτήν. Πάτερ, δόξασε τὸ ὄνομά σου. Ἦκούσθη δὲ φωνὴ ἀπὸ τὸν οὐρανόν, ἡ ὁποία εἶπε· καὶ σὲ ἐδόξασα καὶ πάλιν θὰ σὲ δοξάσω»¹. Καὶ πάλιν ἔλεγε παρόμοια λόγια· «Πάτερ, ἐὰν εἶναι δυνατὸν ὡς παρέλθη τὸ ποτήριον αὐτό»²· καὶ «ὅταν εἶπε αὐτὰ ὁ Ἰησοῦς ἐταράχθη ἀπὸ τὴν λύπην καὶ ἀπεκάλυψε καὶ εἶπε· ἀλήθεια σᾶς λέγω, κάποιος ἀπὸ σᾶς θὰ με παραδώσῃ»³. Καὶ ἐπὶ πλέον τούτων λέγουν οἱ ἀνόητοι. Ἐὰν ἦτο δύναμις, δὲν θὰ ἐδειλίαζε, ἀλλὰ μᾶλλον θὰ ἠμποροῦσε νὰ δώσῃ δύναμιν καὶ εἰς ἄλλους. Ἐπειτα λέγουν· ἐὰν ἦτο φυσικῶς ἡ ἀληθινή καὶ ἰδία Σοφία τοῦ Πατρός, διατί ἔχει γραφῆ, «καὶ ὁ Ἰησοῦς προώδευε εἰς σοφίαν καὶ ἡλικίαν καὶ χάριν ἔναντι τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων»⁴, καί, «ἀφοῦ ἦλθεν εἰς τὰ μέρη τῆς Καισαρείας, ἡ ὁποία ὑπήγετο εἰς τὴν ἐπικράτειαν τοῦ Φιλίππου»⁵, ἐρωτοῦσε τοὺς μαθητὰς ὡς ποῖον τὸν θεωροῦν οἱ ἄνθρωποι»⁶. Καὶ ὅταν ἦλθεν εἰς τὴν Βηθανίαν, ἐρωτοῦσε ποῦ ἔχει ταφῆ ὁ Λάζαρος⁷. Ἐπειτα, πλὴν τούτων, ἔλεγεν εἰς τοὺς μαθητὰς, «πόσα ψωμιὰ ἔχετε;»⁸ Πῶς λοιπόν, λέγουν, αὐτὸς ποῦ προκόπτει εἰς σοφίαν, ἐζητοῦσε νὰ μάθῃ ἀπὸ ἄλλους αὐτὰ ποῦ δὲν ἐγνώριζεν; Λέγεται δὲ ἀπὸ αὐτοὺς καὶ τὸ ἐξῆς· πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι ὁ Λόγος τοῦ Πατρός, ἄνευ τοῦ ὁποίου ποτὲ δὲν ὑπῆρχεν ὁ Πατήρ, διὰ τοῦ ὁποίου δημιουργεῖ τὰ πάντα, ὅπως ἐσεῖς πιστεῦετε, αὐτὸς ποῦ ἐπάνω εἰς τὸν σταυρὸν λέγει· «Θεέ μου, Θεέ μου, διατί με ἔγκατέλειψες»⁹, πρὸ δὲ τούτων προσευχόμενος· «δόξασε τὸ ὄνομά σου»¹⁰, καί, «δόξασέ με σύ, Πάτερ, με τὴν δόξαν τὴν ὁποίαν

ἀπετελεῖτο κυρίως ἀπὸ εἰδωλολάτρας, καὶ προφανῶς ὁ Κύριος δὲν ἐζήτηε ἐκεῖ ἔδαφος πρόσφορον διὰ κήρυγμα, ἀλλὰ ἡσυχον περιβάλλον δι' ἰδιαιτέραν διδασκαλίαν τῶν Ἀποστόλων, ἀποβλέπων εἰς τὸ ἐπικείμενον πάθος του.

6. Ματθ. 16, 13.

7. Πρβλ. Ἰω. 11, 18.

8. Μάρκ. 6, 38.

9. Ματθ. 27, 46.

10. Ἰω. 12, 28.

σμον εἶναι παρὰ σοί). Ἡῤῥητο δὲ ἐν ταῖς ἐρήμοις, καὶ παρήγγελλε τοῖς μαθηταῖς προσεύχασθαι μὴ εἰσελθεῖν εἰς πειρασμόν, καί, «Τὸ Πνεῦμα πρόθυμον, ἔλεγεν, ἢ δὰ σὰρξ ἀσθενής»· καί, «Περὶ τῆς ἡμέρας ἢ τῆς ὥρας ἐκείνης οὐδεὶς οἶδεν, οὐδὲ οἱ ἄγγελοι, οὐδὲ ὁ Υἱός». *Εἶτα* πάλιν φασὶν ἐπὶ τούτοις οἱ δέλταιοι· *Εἰ* ἦν κατὰ τὴν ὑμετέραν διάνοιαν ἀδιῶς ὑπάρχων ὁ Υἱὸς πρὸς τὸν Θεόν, οὐτ' ἂν ἠγνόησε περὶ τῆς ἡμέρας, ἀλλ' ἐγίνωσκεν ὡς Λόγος οὐτ' ἂν ἐγκατελείπετο ὁ συνυπάρχων, οὐτε δόξαν ἤτει λαβεῖν, ἔχων αὐτὴν ἐν τῷ Πατρὶ, οὐτε ὄλως ἠῤῥητο· οὐδενὸς γὰρ
 10 Λόγος ὧν ἐδέετο· ἀλλ' ἐπειδὴ κτίσμα ἐστὶ καὶ εἰς τῶν γεννητῶν, διὰ τοῦτο τοιαῦτα ἔλεγε, καὶ ἐδέετο ὧν οὐκ εἶχε· κτισμάτων γὰρ ἴδιον τὸ χρῆζειν καὶ δέεσθαι ὧν οὐκ ἔχουσιν».

27. Τοιαῦτα μὲν οὖν οἱ ἀσεβεῖς ἐξάγονται λαλοῦντες· ἔδει δὲ ταῦτα διαλογιζομένους εἰπεῖν καὶ τολμηρότερον· *Διὰ* τί ὄλως
 15 ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο; καὶ πάλιν ἐπειπεῖν· Πῶς γὰρ ἠδύνατο Θεὸς ὧν γενέσθαι ἄνθρωπος; Ἡ πῶς ἠδύνατο ὁ ἀσώματος σῶμα φορέσαι; ἢ καὶ Ἰουδαϊκώτερον κατὰ τὸν Καϊάφαν εἰπεῖν· *Διατί* ὄλως, ἄνθρωπος ὧν ὁ Χριστός, Θεὸν ἑαυτὸν ἐποίει; ταῦτα γὰρ καὶ τὰ τούτοις παραπλήσια τότε μὲν Ἰουδαῖοι βλέποντες ἐργό-
 20 γυζον, νῦν δὲ ἀναγινώσκοντες οἱ Ἀρειομανῖται ἀπιστοῦσι, καὶ εἰς βλασφημίας ἐκπεπτώκασιν. *Εἴ* τις οὖν ἐκ παραλλήλου τὰ τούτων κάκεινιων ἐξετάζοι ῥήματα, εὐρήσει πάντως εἰς τὴν αὐτὴν αὐτοὺς συναντῶντας ἀπιστίαν, καὶ ἴσην αὐτῶν τὴν τῆς ἀσεβείας τόλμαν, καὶ κοινὴν αὐτῶν οὐσαν τὴν πρὸς ἡμᾶς μάχην.
 25 Ἰουδαῖοι μὲν γὰρ ἔλεγον· Πῶς, ἄνθρωπος ὧν, δύναται Θεὸς εἶναι; Ἀρειανοὶ δέ· *Εἰ* Θεὸς ἦν ἀληθινὸς ἐκ τοῦ Θεοῦ, πῶς ἠδύ-

1. Ἰω. 17, 5.

2. Ματθ. 26, 41.

3. Μάρκ. 13, 32.

εἶχα πλησίον σου πρὶν νὰ δημιουργηθῆ ὁ κόσμος»¹. Προσηύχετο δὲ εἰς τὰς ἐρήμους καὶ προέτρεπε τοὺς μαθητὰς του νὰ προσεύχωνται διὰ νὰ μὴ πειρασθοῦν καὶ ἔλεγε, «τὸ μὲν πνεῦμα εἶναι πρόθυμον, ἀλλὰ ἡ σὰρξ ἀσθενής»², καί, «περὶ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἢ τῆς ὥρας κανεὶς δὲν γνωρίζει, οὔτε οἱ ἄγγελοι οὔτε ὁ Υἱός»³. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ ἰσχυρίζονται ἀκόμη οἱ ἔλεεινοί· Ἐάν, σύμφωνα μὲ τὴν ἰδική σας γνώμην ὑπῆρχε προαιωνίως πλησίον τοῦ Θεοῦ, δὲν θὰ ἀγνοοῦσε περὶ τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ἀλλὰ θὰ ἐγνώριζεν ὡς Λόγος, καὶ δὲν θὰ ἐγκατελείπετο ὁ συνυπάρχων, οὔτε θὰ ἐζήτηι νὰ λάβῃ δόξαν, ἀφοῦ ἔχει αὐτὴν εἰς τὸν Πατέρα, οὔτε, γενικῶς, θὰ προσηύχετο, διότι ὡς Λόγος δὲν θὰ εἶχεν ἀνάγκην ἀπὸ τίποτε. Ἄλλ' ἐπειδὴ εἶναι κτίσμα καὶ ἓνα ἀπὸ τὰ γενητά, δι' αὐτὸ ἔλεγε αὐτὰ καὶ παρεκάλει δι' αὐτὰ ποὺ δὲν εἶχε· διότι εἶναι γνώρισμα τῶν δημιουργημάτων τὸ νὰ ἔχουν ἀνάγκην καὶ νὰ παρακαλοῦν δι' αὐτὰ τὰ ὅποια δὲν ἔχουν.

27. Τέτοια λοιπὸν οἱ ἀσεβεῖς συμπεραίνουν καὶ λέγουν. Ἐπρεπε ὁμως, ἐφ' ὅσον σκέπτονται αὐτὰ, νὰ ἐρωτήσουν καὶ μὲ μεγαλυτέραν θρασύτητα· διατί γενικῶς ὁ Λόγος ἐγένεν ἄνθρωπος; Καὶ πάλιν νὰ προσθέσουν· πῶς δηλαδὴ ἦτο δυνατόν ἐνῶ εἶναι Θεὸς νὰ γίνῃ ἄνθρωπος; Ἡ πῶς ἤμποροῦσεν ὁ ἀσώματος νὰ φορέσῃ σῶμα; Ἡ καὶ Ἰουδαϊκώτερα, ὅπως ὁ Καϊάφας, νὰ ἐρωτήσουν· γενικῶς, διατί ἐνῶ ὁ Χριστὸς εἶναι ἄνθρωπος, ἔθεώρει τὸν ἑαυτὸν τοῦ Θεόν; Διότι αὐτὰ καὶ τὰ παραπλήσια μὲ αὐτὰ βλέποντες τότε οἱ Ἰουδαῖοι ἐγόγγυζον, τώρα δὲ ἀπιστοῦν οἱ Ἀρειομανῖται καὶ ἔχουν ἐκτραπή εἰς βλασφημίας. Ἐάν λοιπὸν ἐκ παραλλήλου ἐξετάζῃ κανεὶς τοὺς λόγους αὐτῶν καὶ ἐκείνων ἐξάπαντος θὰ τοὺς εὔρῃ νὰ συναντῶνται εἰς τὴν ἰδίαν ἀπιστίαν, καὶ νὰ ἔχουν ἴσην μεταξύ των θρασύτητα τῆς ἀσεβείας, καὶ ἡ διαμάχη των πρὸς ἡμᾶς νὰ εἶναι κοινή. Διότι οἱ μὲν Ἰουδαῖοι ἔλεγον· πῶς εἶναι δυνατόν, ἐνῶ εἶναι ἄνθρωπος, νὰ εἶναι Θεός⁴; Οἱ δὲ Ἀρειανοὶ λέγουν· ἐάν ἦτο Θεὸς ἄλη-

4. Πρβλ. Ἰω. 10, 33.

νατο ἄνθρωπος γενέσθαι; Καὶ Ἰουδαῖοι μὲν ἐσκανδαλίζοντο, καὶ ἐχλεύαζον λέγοντες· Οὐκ ἂν οὗτος, εἰ ἦν Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὑπέμεινε σταυρόν· Ἀρειανοὶ δὲ εἰς τὸ κατ' ἀντικρὺ στήκοντες αὐτῶν, φάσκουσιν ἡμῖν· πῶς τολμᾶτε λέγειν Λόγον ἴδιον εἶναι
 5 τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας τὸν ἔχοντα σῶμα, ὥστε τοῦτο ὑπομείναι; *Εἶτα τῶν Ἰουδαίων ζητούντων ἀποκτείνει τὸν Κύριον, ὅτι Πατέρα ἴδιον ἔλεγε τὸν Θεόν, καὶ ἴσον ἑαυτὸν ἐποίει, ἐργαζόμενος ἃ ἐργάζεται ὁ Πατήρ, ἔμαθον οἱ Ἀρειανοὶ λέγειν καὶ αὐτοί, ὅτι οὔτε ἴσος τῷ Θεῷ ἐστίν, οὔτε Πατήρ ἰδιός ἐστι καὶ φύσει τοῦ*
 10 *Λόγου ὁ Θεός· ἀλλὰ καὶ τοὺς ταῦτα φρονοῦντας ζητοῦσιν ἀποκτείνει. Πάλιν τε τῶν Ἰουδαίων λεγόντων: «Οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ Ἰωσήφ, οὗ ἡμεῖς οἶδαμεν τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα;» Πῶς οὖν λέγει· «Πρὶν Ἀβραὰμ γενέσθαι, ἐγὼ εἰμι», καὶ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβέβηκα; Οἱ Ἀρειανοὶ καὶ αὐτοὶ ἐπακούου-*
 15 *σιν ἐξ ἴσον λέγοντες: Πῶς δύναται Λόγος εἶναι ἢ Θεὸς ὁ κοιμώμενος ὡς ἄνθρωπος, καὶ κλαίων, καὶ πνιθανόμενος; Ἀμφότεροι γὰρ ἐκ τῶν ἀνθρωπίνων, ὧν ὑπέμεινε ὁ Σωτὴρ δι' ἣν εἶχε σάρκα, ἀρνοῦνται τὴν ἀιδιότητα καὶ θεότητα τοῦ Λόγου.*

28. Ἰουδαϊκῆς τοίνυν οὔσης, καὶ Ἰουδαϊκῆς τῆς ἐκ τοῦ προ-
 20 δότου Ἰούδα τῆς τοιαύτης παρανοίας, ἣ ἐκ φανεροῦ πάλιν ὁμολογείτωσαν ἑαυτοὺς τοῦ Καϊάφα καὶ Ἡρώδου μαθητὰς εἶναι, μὴ σκέπτοντες τὸν Ἰουδαϊσμόν τῷ τοῦ Χριστιανισμοῦ ὀνόματι, καὶ ἀρνείσθωσαν τέλος, καθὰ καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἰρήκαμεν, τὴν τοῦ Σωτῆρος ἕνσαρκον παρουσίαν· τοῦτο γὰρ τῆς αἰρέσεως
 25 αὐτῶν οἰκεῖον τὸ φρόνημα· ἢ εἰ δεδοίκασιν Ἰουδαῖζειν ἐκ φανεροῦ, καὶ περιτέμνεσθαι, διὰ τὴν πρὸς Κωνσταντῖον ἀρέσκειαν καὶ τοὺς ἀπατηθέντας παρ' αὐτῶν, μηδὲ λεγέτωσαν τὰ τῶν Ἰ-

θινὸς ἐκ τοῦ Θεοῦ, πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ ἄνθρωπος; Καὶ οἱ μὲν Ἰουδαῖοι ἐσκανδαλίζοντο καὶ ἔλεγον εἰρωνευόμενοι· ἐὰν αὐτὸς ἦτο Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, δὲν θὰ ὑφίστατο σταυρικὸν θάνατον. Οἱ δὲ Ἀρειανοὶ στέκονται ἀκριβῶς ἀπέναντι αὐτῶν καὶ μᾶς λέγουν· πῶς τολμᾶτε νὰ λέγετε ὅτι αὐτὸς ποῦ ἔχει σῶμα, εἶναι Λόγος ἴδιος τῆς Πατρικῆς οὐσίας, ὥστε τοῦτο νὰ ὑπομείνῃ; Ἀκόμη, ἐπειδὴ οἱ Ἰουδαῖοι ἐπεδίωκαν νὰ φονεύσουν τὸν Κύριον, διότι ἀπεκάλει Πατέρα του τὸν Θεὸν καὶ ἐξίσωνε τὸν ἑαυτὸν του μὲ τὸν Θεόν, ἐργαζόμενος τὰ ἔργα ποῦ ἐργάζεται ὁ Πατήρ, ἔμαθον οἱ Ἀρειανοὶ νὰ λέγουν καὶ αὐτοί, ὅτι οὔτε ἴσος μὲ τὸν Θεὸν εἶναι οὔτε Πατήρ ἴδιος εἶναι, φυσικά, ὁ Θεὸς τοῦ Λόγου· ἀλλὰ ἐπιδιώκουν νὰ φονεύσουν καὶ αὐτοὺς ποῦ πιστεύουν αὐτά. Καὶ πάλιν, ὅταν λέγουν οἱ Ἰουδαῖοι, «αὐτὸς δὲν εἶναι ὁ υἱὸς τοῦ Ἰωσήφ, τοῦ ὁποίου γνωρίζομεν καὶ τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα;»¹, πῶς λοιπὸν λέγει «πρὶν νὰ γεννηθῇ ὁ Ἀβραὰμ ἐγὼ ὑπάρχω»² καὶ κατέβηκα ἀπὸ τὸν οὐρανόν; Οἱ Ἀρειανοὶ καὶ αὐτοὶ συμφωνοῦν ἐπίσης καὶ λέγουν· πῶς ἤμπορεῖ νὰ εἶναι Λόγος ἢ Θεὸς αὐτὸς ποῦ κοιμᾶται καὶ κλαίει καὶ ζητεῖ νὰ μάθῃ ὡς ἄνθρωπος; Καὶ αἱ δύο δηλαδὴ παρατάξεις, ἐξ αἰτίας τῶν ἀνθρωπίνων τὰ ὁποῖα ὑπέστη ὁ Σωτὴρ ἐπειδὴ ἦτο ἄνθρωπος, ἀρνοῦνται τὴν ἀιδιότητα καὶ τὴν θεότητα τοῦ Λόγου.

28. Ἐφ' ὅσον λοιπὸν εἶναι Ἰουδαϊκὸς ὁ παραλογισμὸς καὶ χαρακτηρίζεται ὡς τέτοιος ἀπὸ τὴν παραφροσύνην τοῦ Ἰούδα, ἢ φανερὰ ἄς ὁμολογήσουν πάλιν ὅτι εἶναι μαθηταὶ τοῦ Καϊάφα καὶ τοῦ Ἡρώδου χωρὶς νὰ καλύπτουν τὸν Ἰουδαϊσμὸν μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστιανισμοῦ, καὶ ἄς ἀρνηθοῦν τελείως, ὅπως ἔχομεν εἰπῆ καὶ εἰς τὰ προηγούμενα, τὴν σωματικὴν παρουσίαν τοῦ Σωτῆρος· διότι αὐτὴ ἡ γνώμη εἶναι προσφιλὴς εἰς τὴν αἵρεσίν των. Ἡ, ἐὰν φοβοῦνται νὰ φερθοῦν ὡς Ἰουδαῖοι φανερὰ καὶ νὰ περιτέμνωνται, διὰ νὰ εἶναι ἀρεστοὶ εἰς τὸν Κωνσταντιῶν καὶ εἰς αὐτοὺς ποῦ οἱ ἴδιοι ἐξηπάτησαν, ἄς μὴ λέγουν τὰ λόγια

2. Ἰω. 8, 58.

ουδαίων· δίκαιον γὰρ ὦν τὰ ὀνόματα παραιτοῦνται, τούτων ἀπο-
 στρέφεται καὶ τὸ φρόνημα. Χριστιανοὶ γὰρ ἔσμεν, ὧ Ἀρειανοί,
 Χριστιανοὶ ἔσμεν ἡμεῖς· ἡμῶν τε ἴδιον καλῶς τὰ Εὐαγγέλια νοεῖν
 περὶ τοῦ Σωτῆρος, καὶ μήτε μετὰ Ἰουδαίων λιθάζειν αὐτόν, ἐὰν
 5 περὶ τῆς θεότητος καὶ τῆς ἀιδιότητος ἀκούωμεν αὐτοῦ, μήτε
 μεθ' ὑμῶν σκανδαλίζεσθαι, ἐφ' οἷς ἄν, ὡς ἄνθρωπος, ὑπὲρ ἡμῶν
 ταπεινοῖς φθέγγοιτο ῥήμασιν. Εἰ θέλετε γοῦν καὶ ὑμεῖς γενέσθαι
 Χριστιανοί, ἀπόθεσθε τὴν Ἀρείου μαρίαν, τὴν τε ἀκοήν ὑμῶν
 τὴν ῥυπωθεῖσαν ἀπὸ τῶν βλασφημῶν ῥημάτων ἀπονήσασθε τοῖς
 10 τῆς εὐσεβείας λόγοις· γινώσκοντες, ὡς πανόμενοι τοῦ εἶναι Ἀ-
 ρειανοί, παύσεσθε καὶ τῆς τῶν νῦν Ἰουδαίων κακοφροσύνης,
 εὐθύς τε ὡς ἀπὸ σκοτόους ἢ ἀλήθεια ὑμῖν λάμψει· καὶ οὐκέτι μὲν
 ἡμῖν ὀνειδίζετε, ὡς δύο αἰδία λέγουσιν, ἐπιγνώσεσθε δὲ καὶ ὑμεῖς,
 ὅτι τε ἀληθινὸς καὶ φύσει Υἱὸς ἐστὶ τοῦ Θεοῦ ὁ Κύριος, καὶ οὐχ
 15 ἀπλῶς αἰδίας, ἀλλὰ τῆ τοῦ Πατρὸς ἀιδιότητι συνὼν γινώσκειται.
 Ἔστι γὰρ λεγόμενα αἰδία, ὧν αὐτὸς δημιουργὸς ἐστίν· ἐν γὰρ
 τῷ κγ' ψαλμῷ γέγραπται· «Ἄρατε πύλας, οἱ ἄρχοντες, ὑμῶν,
 καὶ ἐπάρθητε, πύλαι αἰώνιοι». Δῆλον δὲ ἐστίν, ὅτι δι' αὐτοῦ
 καὶ ταῦτα γέγονεν· εἰ δὲ καὶ τῶν αἰωνίων αὐτὸς ἐστὶ δημιουργός,
 20 τίς ἡμῶν ἔτι λοιπὸν ἀμφιβάλλειν δυνήσεται, ὅτι καὶ τούτων τῶν
 αἰδίων ἀνώτερός ἐστι; Καὶ οὐ τοσοῦτον ἐκ τοῦ αἰδίου γνωρίζε-
 ται Κύριος, ὅσον ὅτι Υἱὸς ἐστὶ τοῦ Θεοῦ· Υἱὸς γὰρ ὦν, ἀχώριστός
 ἐστὶ τοῦ Πατρὸς, καὶ οὐκ ἦν ὅτε οὐκ ἦν, ἀλλ' αἶε ἦν· καὶ εἰκὼν
 καὶ ἀπαύγασμα ὦν τοῦ Πατρὸς, ἔχει καὶ τὴν ἀιδιότητα τοῦ Πα-
 25 τρός. Ὅπως μὲν οὖν ἠλέγχθησαν κακῶς νοοῦντες ἃ προεφασίζον-
 το ῥητά, δυνατόν πως ἐκ τῶν ἔμπροσθεν δι' ὀλίγων εἰρημένων
 καταμαθεῖν· ὅτι δὲ καὶ ἐν οἷς πάλιν προφασίζονται νῦν ἐκ τῶν

τῶν Ἰουδαίων. Διότι εἶναι δίκαιον, αὐτῶν τῶν ὁποίων ἀρνοῦνται τὰ ὀνόματα, αὐτῶν καὶ τὸ φρόνημα νὰ ἀποστρέφονται. Διότι ἡμεῖς εἴμεθα Χριστιανοί, ὡς Ἀρειανοί, εἴμεθα Χριστιανοί! Καὶ ἰδικόν μας χαρακτηριστικόν εἶναι νὰ ἐννοοῦμεν καλῶς τὰ εὐαγγέλια, πού ὁμιλοῦν περὶ τοῦ Σωτῆρος, καὶ οὔτε μαζὺ μὲ τοὺς Ἰουδαίους νὰ τὸν λιθοβολοῦμεν ὅταν τὸν ἀκούωμεν νὰ ὁμιλῇ περὶ τῆς θεότητος καὶ τῆς ἀνάρχου ὑπάρξεώς του, οὔτε νὰ σκανδαλιζώμεθα μαζὺ μ' ἐσᾶς ἀπὸ τὰ ταπεινὰ λόγια, τὰ ὁποῖα δι' ἡμᾶς λέγει ὡς ἄνθρωπος. Ἐὰν ἐπιθυμῆτε λοιπὸν καὶ σεῖς νὰ γίνετε Χριστιανοί, ἀπορρίψατε τὴν τρέλλαν τοῦ Ἀρείου, καὶ τ' αὐτιά σας τὰ ὁποῖα ἐμολύνθησαν ἀπὸ τὰ βλάσφημα λόγια, νίψατέ τα μὲ τὰ λόγια τῆς εὐσεβείας, γνωρίζοντες ὅτι μόλις παύσετε νὰ εἴσθε Ἀρειανοί, θὰ ἀποβάλετε καὶ τὴν ἐχθρότητα τῶν Ἰουδαίων καὶ ἀμέσως θὰ σᾶς φωτίσῃ ἡ ἀλήθεια μέσα εἰς τὸ σκοτάδι πού εὐρίσκεσθε. Καὶ δὲν θὰ μᾶς εἰρωνευθῆτε πλέον διότι δῆθεν παραδεχόμεθα δύο προαιωνίους ἀρχάς, θὰ γνωρίσητε δὲ καὶ σεῖς ὅτι ὁ Κύριος εἶναι ἀληθινὸς καὶ κατὰ φύσιν Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ ὄχι μόνον προαιώνιος ἀλλὰ καὶ ὅτι ἀναγνωρίζεται ὅτι συνυπάρχει μετὰ τῆς προαιωνίου ὑπάρξεως τοῦ Πατρὸς. Ὑπάρχουν βέβαια καὶ τὰ ὀνομαζόμενα αἰώνια, τῶν ὁποίων αὐτὸς εἶναι ὁ δημιουργός. Διότι εἰς τὸν εἰκοστὸν τρίτον ψαλμὸν εἶναι γραμμένον· «ἀνοίξατε τὰς θύρας, ὡς ἄρχοντες, καὶ σεῖς, θύραι αἰώνιαί γίνατε ὑψηλαί»¹. Εἶναι δὲ φανερόν ὅτι δι' αὐτοῦ ἐγιναν καὶ αὐτά. Ἐὰν δὲ αὐτὸς εἶναι ὁ δημιουργός καὶ τῶν αἰώνιων, ποῖος λοιπὸν ἀπὸ ἡμᾶς θὰ ἠμπορέσῃ νὰ ἀμφισβητήσῃ ὅτι εἶναι ἀνώτερος καὶ ἀπὸ αὐτὰ τὰ αἰώνια; Καὶ δὲν ἀναγνωρίζεται Κύριος τόσον ἀπὸ τὴν αἰωνιότητα, ὅσον ἀπὸ τὸ ὅτι εἶναι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Διότι ὡς Υἱὸς εἶναι ἀχώριστος ἀπὸ τὸν Πατέρα, καὶ δὲν ὑπῆρχε χρόνος κατὰ τὸν ὁποῖον δὲν ὑπῆρχε, ἀλλὰ πάντοτε ὑπῆρχε. Καὶ ἐπειδὴ εἶναι εἰκὼν καὶ ἀπαύγασμα τοῦ Πατρὸς, ἔχει καὶ τὴν αἰδιότητα τοῦ Πατρὸς. Ὅτι λοιπὸν ἀπεδείχθησαν πῶς κακῶς ἐννοοῦν τὰ ρητὰ πού ἀναφέρουν εἶναι κάπως δυνατόν νὰ τὸ γνωρίσωμεν ἀπὸ τὰ ὀλίγα πού ἔχουν εἰπωθῆ παραπάνω. Ὅτι δὲ καὶ μὲ αὐτὰ πάλιν πού

Εὐαγγελίων, γνωρίζονται σαθρὰν ἔχοντες τὴν διάνοιαν, ῥᾶδιόν ἐστι συνιδεῖν, ἐὰν μάλιστα καὶ νῦν τὸν σκοπὸν τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦς Χριστιανοὺς πίστεως λάβωμεν, καὶ τούτῳ ὡσπερ κανόνι χρησάμενοι, προσέχωμεν, ὡς εἶπεν ὁ Ἀπόστολος, τῇ ἀναγνώσει 5 τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς. Οἱ γὰρ χριστομάχοι, τοῦτον ἀγνοήσαντες, ἐπλανήθησαν ἀπὸ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀληθείας, καὶ προσέκοψαν τῷ λίθῳ τοῦ προσκόμματος, φρονοῦντες παρ' ὃ δεῖ φρονεῖν.

29. Σκοπὸς τοίνυν οὗτος καὶ χαρακτῆρ τῆς ἁγίας Γραφῆς, ὡς πολλάκις εἶπομεν, διπλὴν εἶναι τὴν περὶ τοῦ Σωτῆρος ἐπαγγελίαν ἐν αὐτῇ· ὅτι τε ἅει Θεὸς ἦν καὶ Υἱὸς ἐστι, Λόγος ὢν καὶ ἀπαύγασμα καὶ σοφία τοῦ Πατρὸς· καὶ ὅτι ὕστερον, δι' ἡμᾶς σάρκα λαβὼν ἐκ Παρθένου τῆς Θεοτόκου Μαρίας, ἄνθρωπος γέγονε. Καὶ ἔστι μὲν τοῦτο εὐρεῖν διὰ πάσης τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς 10 σημαινόμενον, ὡς αὐτὸς ὁ Κύριος εἶρηκεν· «Ἐρευνάτε τὰς Γραφάς, ὅτι αὐταὶ εἰσιν αἱ μαρτυροῦσαι περὶ ἐμοῦ»· ἵνα δὲ μή, πάντα τὰ ῥητὰ συνάγων, πολὺς ἐν τῷ γράφειν γένωμαι, ἀρκεσθῶμεν ὡς πάντων μνημονεῦσαι, τοῦ μὲν Ἰωάννου λέγοντος· «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος· οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν. Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ 15 χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲν ἓν». Εἶτα· «Καὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, καὶ ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογενοῦς παρὰ Πατρός»· τοῦ δὲ Παύλου γράφοντος· «Ὁς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἄρπαγμὸν ἠγῆσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ· ἀλλ' ἐαυτὸν ἐκένωσε, μορφὴν δούλου λαβὼν ἐν ὁμοιώ- 25 ματι ἀνθρώπων γενόμενος, καὶ σχήματι εὑρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος.

1. Πρβλ. Β' Τιμ. 3, 16.

2. Πρβλ. Ρωμ. 9, 33.

3. Ἰω. 5, 39.

4. Ἰω. 1, 1-3.

ἐπικαλοῦνται τώρα ἀπὸ τὰ εὐαγγέλια, ἀποδεικνύονται ὅτι ἔχουν σαθρὰν σκέψιν, εἶναι εὐκολοὶ νὰ τὸ γνωρίσωμεν, ἔαν μάλιστα λάβωμεν ἀκόμη καὶ τώρα τὸν σκοπὸν τῆς χριστιανικῆς μας πίστεως, καί, χρησιμοποιοῦντες αὐτὸν ὡς κανόνα, εἰμεθα προσεκτικοί, ὅπως εἶπεν ὁ ἀπόστολος Παῦλος εἰς τὴν μελέτην τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς ¹. Διότι οἱ Χριστομάχοι, ἐπειδὴ δὲν τὸν ἔλαβον ὑπ' ὄψιν, ἐξέφυγον ἀπὸ τὸν δρόμον τῆς ἀληθείας καὶ προσέκρουσαν εἰς τὴν πέτραν τοῦ σκανδάλου ², φρονοῦντες αὐτὰ ποὺ δὲν πρέπει νὰ φρονοῦν.

29. Σκοπὸς λοιπὸν καὶ χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῆς Ἁγίας Γραφῆς εἶναι τὸ ὅτι ὑπάρχει εἰς αὐτὴν διπλῆ ἑξαγγελία τοῦ Σωτῆρος καὶ ὅτι πάντοτε ἦτο Θεὸς καὶ εἶναι Υἱὸς, ἐπειδὴ εἶναι Λόγος καὶ ἀκτινοβολία καὶ Σοφία τοῦ Πατρός· καὶ ὅτι ὕστερα πρὸς χάριν μας ἔλαβε σάρκα ἀπὸ τὴν Θεοτόκον Παρθένον Μαρίαν καὶ ἔγινεν ἄνθρωπος. Καὶ ἠμπορεῖ κανεὶς τοῦτο νὰ τὸ εὕρῃ εἰς ὅλην τὴν Ἁγίαν Γραφήν, ὅπως ὁ ἴδιος ὁ Κύριος εἶπεν· «ἐρευνᾶτε τὰς Γραφάς, διότι αὐταὶ εἶναι αἱ ὁμιλοῦσαι περὶ ἐμοῦ» ³, διὰ νὰ μὴ ἀναφέρω δὲ ὅλα τὰ ρητὰ καὶ μακρηγορήσω, ἅς ἀρκεσθῶμεν ὡσὰν νὰ τὰ ἀνεφέραμεν ὅλα, θὰ μνημονεύσωμεν ἀφ' ἑνὸς τὸν Ἰωάννην, ὁ ὁποῖος λέγει· «πάντοτε ὑπῆρχε ὁ Λόγος καὶ ὁ Λόγος ὑπῆρχε ἐν τῷ Θεῷ καὶ ὁ Λόγος ἦτο Θεός· αὐτὸς εὐρίσκετο πάντοτε ἐν τῷ Θεῷ. Τὰ πάντα δι' αὐτοῦ ἐδημιουργήθησαν καὶ τίποτε δὲν ἐδημιουργήθη χωρὶς τὴν ἰδικήν του ἐνέργειαν» ⁴. Ἔπειτα· «καὶ ὁ Λόγος ἔγινεν ἄνθρωπος καὶ ἔζησε μέσα εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ εἶδαμε τὴν δόξαν του, δόξαν τὴν ὁποίαν ἔχει ὡς μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Πατρός» ⁵, καὶ ἀφ' ἐτέρου τὸν Παῦλον, ὁ ὁποῖος γράφει· «ὁ ὁποῖος (Υἱὸς) ἔχων τὴν οὐσίαν τοῦ Πατρός, δὲν ἐθεώρησε ὡς ὑφαρπαγὴν τὴν ἰσότητά του πρὸς τὸν Θεόν, ἀλλ' ἑταπείνωσε τὸν ἑαυτὸν του λαβὼν ἀνθρωπίνην μορφήν, ὁμοιωθεὶς πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, καί, ἐνῶ ἦτο Θεὸς εὐρέθη νὰ εἶναι καὶ ἄνθρωπος. Ἐταπείνωσε δὲ

5. Ἰω. 1, 14.

Ἐταπεινώσεν ἑαυτὸν, γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ». Ἀπὸ τούτων γάρ, τῇ αὐτῇ διανοία, διερχόμενός τις πᾶσαν τὴν Γραφήν, ὄψεται πῶς ἐν ἀρχῇ μὲν εἶπε τούτῳ ὁ Πατήρ· «Γενηθήτω φῶς», καί, «Γενηθήτω στερέωμα», καί, 5 «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον», ἐπὶ δὲ συντελείᾳ τῶν αἰῶνων ἀπέστειλεν αὐτὸν εἰς τὸν κόσμον, «οὐχ ἵνα κρίνῃ τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σωθῇ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ»: καὶ γέγραπται· «Ἴδού ἡ Παρθένος ἐν γαστρὶ ἕξει, καὶ τέξεται Υἱόν· καὶ καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ, ὃ ἔστι μεθερμηνευόμενον μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός».

10 30. Ὁ τοίνυν ἐντυγχάνων τῇ θείᾳ Γραφῇ, ἀπὸ μὲν τῶν Παλαιῶν τὰ ῥητὰ καταμανθανέτω, ἀπὸ δὲ τῶν Εὐαγγελίων θεωρεῖτω τὸν Κύριον γενόμενον ἄνθρωπον. «Ὁ Λόγος γάρ, φησί, σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν». Ἄνθρωπος δὲ γέγονε, καὶ οὐκ εἰς ἄνθρωπον ἦλθε· καὶ τοῦτο γὰρ ἀναγκαῖον εἰδέναι· μή-

15 ποτε καί, εἰς τοῦτο πεσόντες οἱ ἀσεβεῖς, ἀπατήσωσί τινας, κακεῖνοι νομίσωσιν, ὅτι, ὥσπερ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν χρόνοις εἰς ἕκαστον τῶν ἁγίων ἐγένετο, οὕτω καὶ νῦν εἰς ἄνθρωπον ἐπεδήμησεν ὁ Λόγος ἁγιάζων καὶ τοῦτον, καὶ φανερούμενος ὥσπερ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις. Εἰ γὰρ οὕτως ἦν, καὶ μόνον ἐν ἀνθρώπῳ φανεῖς

20 ἦν, οὐδὲν ἦν παράδοξον, οὔτε οἱ ὀρῶντες ἐξενίζοντο λέγοντες· Ποταπὸς ἄρα ἐστὶν οὗτος; καί, Λιὰ τί σύ, ἄνθρωπος ὢν, ποιεῖς σεαυτὸν Θεόν; Εἶχον γὰρ τὴν συνήθειαν ἀκούοντες· Καὶ ἐγένετο Λόγος Κυρίου πρὸς ἕκαστον τῶν προφητῶν. Νῦν δέ, ἐπειδὴ ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, δι' οὗ γέγονε τὰ πάντα, ὑπέμεινε καὶ Υἱὸν ἀν-

1. Φιλιπ. 2, 6-8.

2. Γέν. 1, 3.

3. Γέν. 1, 6.

4. Γέν. 1, 26.

5. Ἰω. 3, 17.

τὸν ἑαυτὸν του, ὑπακούσας εἰς τὸν Πατέρα μέχρι θανάτου καὶ μάλιστα σταυρικοῦ»¹. Διότι ἀπὸ αὐτά, μὲ τὸ ἴδιον πνεῦμα ἐρευνῶν κανεῖς ὅλην τὴν Γραφήν, θὰ ἀντιληφθῆ διατί εἰς τὴν ἀρχὴν, ἀφ' ἑνός, τῆς δημιουργίας εἶπε εἰς αὐτὸν ὁ Πατὴρ «νὰ γίνῃ τὸ φῶς»² καί, «νὰ γίνῃ τὸ οὐράνιον στερέωμα»³ καί, «ἄς δημιουργήσωμεν τὸν ἄνθρωπον»⁴, ἀφ' ἑτέρου δὲ κατὰ τοὺς ἐσχάτους καιροὺς ἀπέστειλεν αὐτὸν εἰς τὸν κόσμον, «ὄχι διὰ νὰ κρίνῃ τὸν κόσμον, ἀλλὰ διὰ νὰ σωθῆ δι' αὐτοῦ ὁ κόσμος»⁵· καὶ ἔχει γραφῆ· «ἡ Παρθένος θὰ συλλάβῃ καὶ θὰ γεννήσῃ Υἱὸν καὶ θὰ εἶναι τὸ ὄνομά του Ἐμμανουήλ, τὸ ὁποῖον ἐρμηνεύεται, ὁ Θεὸς εἶναι μαζί μας»⁶.

30. Αὐτὸς λοιπὸν ποὺ μελετᾷ τὴν ἀγίαν Γραφήν, ἀπὸ μὲν τὴν Παλαιὰν Διαθήκην ἄς κατανοήσῃ καλὰ τὰ ρητά, ἀπὸ δὲ τὰ εὐαγγέλια ἄς παρατηρήσῃ τὸν Κύριον, ὁ ὁποῖος ἐγένετο ἄνθρωπος. «Διότι, λέγει, ὁ Λόγος ἐγένετο ἄνθρωπος καὶ ἐζήσῃ μετὰ τῶν ἀνθρώπων»⁷. Ἐγένετο ἄνθρωπος καὶ δὲν εἰσῆλθεν εἰς κάποιον ἄνθρωπον· καὶ αὐτὸ λοιπὸν εἶναι ἀπαραίτητον νὰ τὸ γνωρίσωμεν· μὴ τυχὸν κάποτε οἱ ἄσεβεῖς, ἀφοῦ πλανηθοῦν καὶ ὡς πρὸς αὐτὸ ἐξαπατήσουν μερικοὺς καὶ νομίσουν κι' ἐκεῖνοι ὅτι, ὅπως εἰς τοὺς προηγουμένους χρόνους συνέβαινε εἰς κάθε ἅγιον, ἔτσι καὶ τώρα, ἦλθεν εἰς ἕνα ἄνθρωπον ὁ Λόγος διὰ νὰ ἀγιάζῃ καὶ αὐτὸν, καὶ φανερῶνεται ὅπως καὶ εἰς τοὺς ἄλλους. Διότι, ἐὰν ἦτο ἔτσι καὶ ἐφανεροῦτο μόνον εἰς ἄνθρωπον, δὲν θὰ ἦτο παράξενον, οὔτε θὰ ἐπαραξενεύοντο αὐτοὶ ποὺ τὸν ἔβλεπαν, διὰ νὰ λέγουν· ποῖος ἄρά γε εἶναι αὐτός; ⁸ καί, διατί κάμνεις τὸν ἑαυτὸν σου Θεόν, ἐνῶ εἶσαι ἄνθρωπος; ⁹ Διότι εἶχαν συνηθίσει νὰ ἀκούουν· καὶ ἐπεσκέφθη ὁ Λόγος τοῦ Κυρίου καθέναν ἀπὸ τοὺς προφήτας. Τώρα δέ, ἐπειδὴ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, διὰ τοῦ ὁποῖου ἐδημιουργήθησαν τὰ πάντα, ὑπέ-

6. Ματθ. 1, 23.

7. Ἰω. 1, 14.

8. Πρβλ. Ἰω. 19, 9.

9. Πρβλ. Ἰω. 10, 33.

θρώπου γενέσθαι, καὶ ἐταπεινώσεν ἑαυτόν, λαβὼν δούλου μορφήν, διὰ τοῦτο Ἰουδαίοις μὲν σκάνδαλόν ἐστιν ὁ τοῦ Χριστοῦ σταυρός, ἡμῖν δὲ Χριστὸς Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία. «Ὁ Λόγος γάρ, ὡς εἶπεν ὁ Ἰωάννης, σὰρξ ἐγένετο»· τῆς Γραφῆς ἔθος
 5 ἐχούσης λέγειν σάρκα τὸν ἄνθρωπον, ὡς διὰ Ἰωήλ τοῦ προφήτου φησὶν· «Ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα»· καὶ ὡς Δανιὴλ εἶρηκε τῷ Ἀστράγγῃ· «Οὐ σέβομαι εἰδῶλα χειροποίητα, ἀλλὰ τὸν ζῶντα Θεόν, τὸν κτίσαντα τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ ἔχοντα πάσης σαρκὸς κυρείαν»· σάρκα γὰρ καὶ οὐ-
 10 τος καὶ Ἰωήλ τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος λέγουσιν.

31. Πάλαι μὲν οὖν πρὸς ἕκαστον τῶν ἁγίων ἐγίνετο, καὶ ἠγίαζε μὲν τοὺς γνησίως δεχομένους αὐτόν· οὔτε δέ, γεννωμένων ἐκείνων, εἶρηται, ὅτι αὐτὸς γεγένηται ἄνθρωπος, οὔτε, πασχόντων ἐκείνων, εἶρηται· Πέπονθεν αὐτός. "Οτε δὲ ἐκ Μαρίας ἐπεδήμη-
 15 σεν ἅπαξ ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων εἰς ἀθέτησιν ἁμαρτίας (οὐ-
 τω γὰρ εὐδοκήσας ὁ Πατὴρ ἔπεμψε τὸν ἑαυτοῦ Υἱὸν γενόμενον ἐκ γυναικός, γενόμενον ὑπὸ νόμον), τότε εἶρηται, ὅτι σάρκα προσ-
 λαβὼν γεγένηται ἄνθρωπος, καὶ ἐν ταύτῃ πέπονθεν ὑπὲρ ἡμῶν, ὡς εἶπεν ὁ Πέτρος· «Χριστοῦ οὖν παθόντος ὑπὲρ ἡμῶν σαρκί»·
 20 ἵνα δεχθῆ, καὶ πάντες πιστεύσωμεν, ὅτι, αἰεὶ ὢν Θεός, καὶ ἁγιά-
 ζων, πρὸς οὐδὲς ἐγένετο, διακοσμῶν τε κατὰ τὸ βούλημα τοῦ Πα-
 τρός τὰ πάντα, ὕστερον καὶ δι' ἡμᾶς γέγονεν ἄνθρωπος, καὶ σω-
 ματικῶς, ὡς φησὶν ὁ Ἀπόστολος, κατώκησεν ἡ θεότης ἐν τῇ

1. Πρβλ. Α' Κορ. 1, 24.

2. Πρβλ. Ἰω. 1, 14.

3. Ἰωήλ 3, 1.

4. Πέρσης βασιλεὺς, πλησίον τοῦ ὁποίου ἔζη ὁ προφήτης Δανιὴλ ὡς συμβιωτής, ἦτοι ὡς φίλος καὶ εὐνοούμενος.

5. Δαν. (Βήλ) 5.

μεινε νὰ γίνη καὶ Υἱὸς ἀνθρώπου καὶ ἐταπεινώσε τὸν ἑαυτὸν του, μὲ τὸ νὰ λάβῃ μορφὴν δούλου· διὰ τοῦτο εἰς μὲν τοὺς Ἰουδαίους ὁ σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ ἀποτελεῖ σκάνδαλον, εἰς ἑμᾶς ὅμως ὁ Λόγος εἶναι δύναμις Θεοῦ καὶ σοφία Θεοῦ¹. «Διότι ὁ Λόγος, ὅπως εἶπεν ὁ Ἰωάννης, ἔγινεν ἄνθρωπος»², ἐπειδὴ ἡ Γραφὴ συνηθίζει νὰ ὀνομάζῃ τὸν ἄνθρωπον σάρκα, ὅπως λέγει διὰ τοῦ προφήτου Ἰωήλ· «θὰ ἐκχύσω χαρίσματα ἀπὸ τὸ Πνεῦμά μου εἰς κάθε ἄνθρωπον»³, καὶ ὅπως ἔχει εἰπῆ ὁ Δανιήλ εἰς τὸν Ἀστυάγη⁴. «δὲν λατρεύω τὰ ἀνθρώπινα εἶδωλα, ἀλλὰ τὸν ἀληθινὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος ἐδημιούργησε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ ἔχει τὴν κυριαρχίαν ὅλων τῶν ἀνθρώπων»⁵. δηλαδή, καὶ ὁ Δανιήλ καὶ ὁ Ἰωήλ ἀποκαλοῦν τὸ ἀνθρώπινον γένος σάρκα.

31. Παλαιότερα λοιπὸν ἐπεσκέπτετο κάθε ἅγιον καὶ ἡγίαζε μὲν αὐτούς, οἱ ὁποῖοι τὸν ἐδέχοντο εἰλικρινῶς· οὔτε δὲ ἔχει λεχθῆ, ὅταν ἐκεῖνοι γεννῶνται, ὅτι αὐτὸς ἔγινεν ἄνθρωπος οὔτε ὅταν ἐκεῖνοι πάσχουν, ἔχει λεχθῆ, ἔπαθεν αὐτός. Ὅταν δὲ μίαν φορὰν εἰς τοὺς ἐσχάτους καιροὺς ἦλθεν ἀπὸ τὴν Μαρίαν (διότι ἔτσι θελήσας ὁ Πατὴρ ἔστειλε τὸν Υἱὸν του, ὁ ὁποῖος ἦλθε γεννηθεὶς ὑπὸ γυναικὸς καὶ συνεμορφώθη πρὸς τὸν Μωσαϊκὸν Νόμον)⁶, τότε ἐλέχθη ὅτι ἔγινεν ἄνθρωπος ἀφοῦ προσέλαβε ἀνθρωπίνην σάρκα, καὶ ὡς πρὸς αὐτὴν ἔπαθε πρὸς χάριν μας, ὅπως εἶπεν ὁ Πέτρος· «ὁ Χριστὸς λοιπὸν, ὁ ὁποῖος ἔπαθε πρὸς χάριν μας ὡς πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν»⁷, διὰ νὰ ἀποδειχθῆ καὶ νὰ πιστεύσωμεν ὅλοι, ὅτι, πάντοτε ὑπάρχων Θεὸς καὶ ἀγιάζων αὐτούς ποὺ ἐπεσκέπτετο, καὶ τακτοποιῶν τὰ πάντα σύμφωνα μὲ τὴν θέλησιν τοῦ Πατρὸς, ἔπειτα ἔγινε καὶ ἄνθρωπος πρὸς χάριν μας, καί, ὅπως λέγει ὁ ἀπόστολος Παῦλος, σωματικῶς ἡ θεότης κατώκησεν εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν⁸. Τοῦτο εἶναι ἴσον μὲ τὸ νὰ λέγῃ ὅτι ἐνῶ ἦτο Θεός, ἔ-

6. Πρβλ. Γαλ. 4, 4.

7. Α' Πέτρ. 4, 1.

8. Πρβλ. Κολ. 2, 9.

σαρκί· ἴσον τῷ φάναι, Θεὸς ὢν, ἴδιον ἔσχε σῶμα, καὶ τούτῳ χρώ-
 μενος ὀργάνῳ, γέγονεν ἄνθρωπος δι' ἡμᾶς. Καὶ διὰ τοῦτο τὰ
 μὲν ἴδια ταύτης αὐτοῦ λέγεται, ἐπειδὴ ἐν αὐτῇ ἦν, οἷά ἐστι τὸ
 πεινῆν, τὸ διψῆν, τὸ πάσχειν, τὸ κοπιᾶν, καὶ τὰ ὅμοια, ὧν ἐστὶν
 5 ἡ σὰρξ δεικτική· τὰ δὲ αὐτοῦ τοῦ Λόγου ἴδια ἔργα, οἷά ἐστι,
 τὸ ἐγείρειν νεκρούς, καὶ τυφλοὺς ποιεῖν ἀναβλέπειν, καὶ τὴν
 αἰμορροῦσαν ἰᾶσθαι αὐτόν, διὰ τοῦ ἰδίου σώματος αὐτὸς ἐποίει·
 καὶ ὁ μὲν Λόγος τὰς τῆς σαρκὸς ἐβάσταζεν ἀσθενείας, ὡς ἰδίας·
 αὐτοῦ γὰρ ἦν ἡ σὰρξ· καὶ ἡ σὰρξ δὲ ὑπουργεῖ τοῖς τῆς θεότητος
 10 ἔργοις, ὅτι ἐν αὐτῇ ἐγένετο· Θεοῦ γὰρ ἦν σῶμα. Εὖ δὲ ὁ προφή-
 της εἶρηκεν, ἐβάσταξε· καὶ οὐκ εἶρηκε, τὰς ἀσθενείας ἡμῶν αὐ-
 τὸς ἐθεράπευσεν, ἵνα μὴ, ὡς ἐκτὸς ὢν τοῦ σώματος, καὶ μόνον
 αὐτὸ ἰασάμενος, ὡς αἰεὶ πεποίηκεν, ὑπευθύνους πάλιν τοῦ θανά-
 του τοὺς ἀνθρώπους καταλείψῃ. Τὰς δὲ ἀσθενείας ἡμῶν βαστά-
 15 ζει, καὶ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν αὐτὸς φέρει, ἵνα δειχθῇ ὅτι τε ἄνθρω-
 πος δι' ἡμᾶς γέγονε, καὶ σῶμα τὸ ἐν αὐτῷ φέρον αὐτὰς αὐτοῦ
 ἰδιὸν ἐστι· καὶ αὐτὸς μὲν οὐδὲν ἐβλάπτετο ἀναφέρων τὰς ἁμαρ-
 τίας ἡμῶν ἐπὶ τὸ ξύλον τῷ σώματι αὐτοῦ, ὡς εἶπεν ὁ Πέτρος·
 ἡμεῖς δὲ οἱ ἄνθρωποι, ἀπὸ μὲν τῶν ἰδίων παθῶν ἐλυτρούμεθα,
 20 τῆς δὲ τοῦ Λόγου δικαιοσύνης ἐπληρούμεθα.

32. Ὅθεν τῆς σαρκὸς πασχούσης, οὐκ ἦν ἐκτὸς ταύτης ὁ
 Λόγος· διὰ τοῦτο γὰρ αὐτοῦ λέγεται καὶ τὸ πάθος· καὶ θεϊκῶς
 δὲ ποιούντος αὐτοῦ τὰ ἔργα τοῦ Πατρὸς, οὐκ ἦν ἔξωθεν αὐτοῦ ἡ
 σὰρξ· ἀλλ' ἐν αὐτῷ τῷ σώματι ταῦτα πάλιν ὁ Κύριος ἐποίει·
 25 διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ἄνθρωπος γενόμενος ἔλεγεν· «Εἰ οὐ ποιῶ τὰ
 ἔργα τοῦ Πατρὸς μου, μὴ πιστεύετε μοι· εἰ δὲ ποιῶ, κἂν ἐμοὶ
 μὴ πιστεύητε, τοῖς ἔργοις πιστεύετε, ἵνα γινώσκητε, ὅτι ἐν ἐμοὶ

λαβεν ἰδικόν του σῶμα καί, χρησιμοποιῶν αὐτὸ ὡς ὄργανον, ἔγινεν ἄνθρωπος πρὸς χάριν μας. Καί διὰ τοῦτο αὐτὰ πού εἶναι ἴδια τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἀναφέρονται εἰς αὐτόν, ἀφοῦ εἰς αὐτὴν ὑπάρχουν ἡ πείνα, ἡ δίψα, τὰ παθήματα, ἡ κούρασις καὶ τὰ παρόμοια, τὰ ὁποῖα δέχεται ἡ σάρκα· τὰ δὲ ἰδιαίτερα ἔργα τοῦ Λόγου, ὅπως εἶναι ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν, ἡ ἀνάβλεψις τῶν τυφλῶν, ἡ θεραπεία τῆς αἱμορροούσης γυναικός, αὐτὸς τὰ ἔπραττε διὰ τὸ ἰδικόν του σῶμα. Καὶ ὁ μὲν Λόγος ὑπέμενε τὰς ἀδυναμίας τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ὡς ἰδικὰς του· διότι ἰδική του ἦτο ἡ ἀνθρωπίνη σάρκα. Καὶ ἡ ἀνθρωπίνη φύσις ὑπερηρετοῦσε εἰς τὰ ἔργα τῆς θείας φύσεως, διότι εἰς αὐτὴν ὑπῆρχε· διότι ἦτο σῶμα τοῦ Θεοῦ. Καλῶς δὲ εἶπεν ὁ προφήτης «ἐβάσταζε»¹. Καὶ δὲν εἶπε, τὰς ἀσθενείας μας αὐτὸς ἐθεράπευσε, διὰ νὰ μὴ ἐγκαταλείψῃ τοὺς ἀνθρώπους πάλιν ὑπευθύνους ἔναντι τοῦ θανάτου, ὡσὰν νὰ εἶναι αὐτὸς ἐκτὸς τοῦ σώματος καὶ ὡσὰν νὰ ἐθεράπευε μόνον αὐτό, ὅπως πάντοτε ἔχει κάμει. Τὰς ἀδυναμίας μας βαστάζει καὶ τὰς ἁμαρτίας μας αὐτὸς ἀναλαμβάνει, διὰ ν' ἀποδειχθῇ ὅτι πρὸς χάριν μας καὶ ἄνθρωπος ἔγινε, καὶ τὸ σῶμα τὸ ὁποῖον φέρει τὰ ἀσθενήματα ἐπάνω του εἶναι ἰδικόν του. Καὶ αὐτὸς μὲν δὲν ἐζημιώθη καθόλου πού ἔφερε τὰς ἁμαρτίας μας μὲ τὸ σῶμά του εἰς τὸν σταυρόν, ὅπως εἶπεν ὁ Πέτρος². Ἐμεῖς ὁμως οἱ ἄνθρωποι ἐλυτρούμεθα ἀφ' ἐνὸς μὲν ἀπὸ τὰ πάθη μας, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐγεμίζαμεν ἀπὸ τὴν δικαιοσύνην τοῦ Λόγου.

32. Ἐπομένως, ὅταν ἔπασχε ἡ σάρκα, ὁ Λόγος δὲν εὐρίσκετο ἔξω ἀπὸ αὐτὴν. Δι' αὐτὸ ἄλλωστε καὶ τὸ πάθος λέγεται ἰδικόν του. Καὶ ὅταν θεϊκῶς ἔκαμνε τὰ ἔργα τοῦ Πατρός του, δὲν ἦτο ἔξω ἀπὸ αὐτόν ἡ σάρκα, ἀλλ' εἰς αὐτὸ τὸ σῶμα ὁ Κύριος πάλιν ἔπραττεν αὐτά. Δι' αὐτὸ λοιπὸν καὶ ὅταν ἔγινεν ἄνθρωπος ἔλεγε· «ἐὰν δὲν ἐκτελῶ τὰ ἔργα τοῦ Πατρός μου μὴ μὲ πιστεύετε· ἐὰν ὁμως τὰ ἐκτελῶ, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν πιστεύετε εἰς ἐμέ, νὰ πιστεύετε εἰς τὰ ἔργα, διὰ νὰ ἐνοήσετε ὅτι ὁ Πατήρ

2. Πρβλ. Α' Πέτρ. 2, 24.

ὁ Πατήρ, καὶ γὰρ ἐν αὐτῷ». Ἀμέλει ὅτε χρεία γέγονε τὴν πενθε-
 ρὰν τοῦ Πέτρου πωρέσσουν ἐγεῖραι, ἀνθρωπίνως μὲν ἐξέτει-
 νε τὴν χεῖρα, θεϊκῶς δὲ ἦν παύων τὴν νόσον. Καὶ ἐπὶ μὲν τοῦ ἐκ
 γενετῆς τυφλοῦ ἀνθρώπινον ἀπὸ τῆς σαρκός, ἠφίει τὸ πτύσμα,
 5 θεϊκῶς δὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἤνοιγε διὰ τοῦ πηλοῦ· ἐπὶ δὲ τοῦ Λα-
 ζάρου φωνὴν μὲν, ὡς ἄνθρωπος, ἀνθρωπίνην ἠφίει· θεϊκῶς δέ,
 ὡς Θεός, τὸν Λάζαρον ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν. Ταῦτα δὲ οὕτως ἐγί-
 νετο, καὶ ἐδεικνυτο, ὅτι μὴ φαντασία ἀλλὰ ἀληθῶς ἦν ἔχων σῶμα·
 ἔπρεπε δὲ τὸν Κύριον, ἐνδιδυσκόμενον ἀνθρωπίνην σάρκα, ταύ-
 10 τὴν μετὰ τῶν ἰδίων παθῶν αὐτῆς ὄλην ἐνδύσασθαι, ἵνα, ὡσπερ
 ἴδιον αὐτοῦ λέγομεν εἶναι τὸ σῶμα, οὕτω καὶ τὰ τοῦ σώματος πά-
 θη ἴδια μόνον αὐτοῦ λέγηται, εἰ καὶ μὴ ἤπτετο κατὰ τὴν θεότη-
 τα αὐτοῦ. Εἰ μὲν οὖν ἐτέρου ἦν τὸ σῶμα, ἐκείνου ἂν λέγοιτο καὶ
 τὰ πάθη· εἰ δὲ τοῦ Λόγου ἢ σὰρξ (ὁ γὰρ Λόγος σὰρξ ἐγένετο),
 15 ἀνάγκη καὶ τὰ τῆς σαρκός πάθη λέγεσθαι αὐτοῦ, οὐ καὶ ἡ σὰρξ
 ἐστίν. Οὐ δὲ λέγεται τὰ πάθη, οἷά ἐστι μάλιστα τὸ κατακριθῆ-
 ναι, τὸ μαστιγωθῆναι, τὸ διψᾶν, καὶ ὁ σταυρός, καὶ ὁ θάνατος,
 καὶ αἱ ἄλλαι τοῦ σώματος ἀσθένειαι, τούτου καὶ τὸ κατόρθωμα
 καὶ ἡ χάρις ἐστὶ. Διὰ τοῦτο τοίνυν ἀκολούθως καὶ προεπόντως
 20 οὐκ ἄλλου, ἀλλὰ τοῦ Κυρίου λέγεται τὰ τοιαῦτα πάθη· ἵνα καὶ ἡ
 χάρις παρ' αὐτοῦ ἦ καὶ μὴ ἄλλου λάτραι γινώμεθα, ἀλλὰ ἀλη-
 θῶς θεοσεβεῖς, ὅτι μηδένα τῶν γενητῶν, μηδὲ κοινὸν τινὰ ἄν-
 θρωπον, ἀλλὰ τὸν ἐκ τοῦ Θεοῦ φύσει καὶ ἀληθινὸν Υἱὸν τοῦτον
 καὶ γενόμενον ἄνθρωπον, οὐδὲν ἥττον Κύριον αὐτὸν καὶ Θεὸν καὶ
 25 Σωτῆρα ἐπικαλούμεθα.

33. Τοῦτο δὲ τίς οὐκ ἂν θαυμάσειεν; ἢ τίς οὐκ ἂν σύνθοιτο
 θεῖον ἀληθῶς εἶναι τὸ προᾶγμα; Εἰ γὰρ τὰ τῆς θεότητος τοῦ Λό-

εὐρίσκεται εἰς ἐμέ καὶ ἐγὼ εἰς αὐτόν»¹. Ἄναμφιβόλως, ὅταν ἐχρειάσθη νὰ σηκώσῃ ἀπὸ τὸ κρεβάτι τὴν ἀσθενῆ με πυρετὸν πενθερὰν τοῦ Πέτρου, ἀνθρωπίνως μὲν ἀπλωνε τὸ χέρι, θεϊκῶς ὁμως ἔθεράπευε τὴν ἀσθένειαν². Καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ ἐκ γενετῆς τυφλοῦ, τὸ μὲν πτύσιμον προήρχετο ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην σάρκα, θεϊκῶς ὁμως ἤνοιξε τὰ μάτια του διὰ τοῦ πηλοῦ. Καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Λαζάρου, ὡς ἄνθρωπος τὸν ἐκάλεσε με ἀνθρωπίνην μορφήν, θεϊκῶς ὁμως, ὡς Θεός, ἀνέστησε τὸν Λάζαρον ἐκ τῶν νεκρῶν. Αὐτὰ δὲ ἔτσι ἐγίνοντο καὶ ἀπεδεικνύετο, ὅτι δὲν εἶχε φανταστικὸν ἀλλὰ πραγματικὸν σῶμα. Ἐπρεπε δὲ ὁ Κύριος, ἐνδυόμενος τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, νὰ τὴν ἐνδυσθῆ με ὅλας τὰς ἀδυναμίας της, ὥστε, ὅπως λέγομεν ὅτι τὸ σῶμα εἶναι ἰδικόν του, ἔτσι καὶ τὰ παθήματα τοῦ σώματος νὰ θεωροῦνται ἀποκλειστικῶς ἰδικά του, ἂν καὶ δὲν ἔθιγαν τὴν θεότητά του. Διότι, ἐὰν τὸ σῶμα ἦτο κάποιου ἄλλου, εἰς ἐκεῖνον θ' ἀπεδίδοντο καὶ τὰ παθήματα· ἐὰν ὁμως ἡ σάρκα ἦτο τοῦ Λόγου (διότι ὁ Λόγος ἐγένεν ἄνθρωπος)³, κατ' ἀνάγκην καὶ τὰ παθήματα τῆς σαρκὸς πρέπει νὰ ἀναφέρονται εἰς αὐτόν, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ σάρκα. Εἰς αὐτόν δὲ ποὺ ἀνήκουν τὰ παθήματα, ὅπως εἶναι ἡ καταδίκη, ἡ μαστίγωσις, ἡ δίψα, τὸ μαρτύριον τοῦ σταυροῦ καὶ ὁ θάνατος, καὶ τὰ ἄλλα παθήματα τοῦ σώματος, εἰς αὐτόν ἀνήκει καὶ τὸ κατόρθωμα καὶ ἡ εὐγνωμοσύνη. Δι' αὐτὸ λοιπόν, κατὰ συνέπειαν καὶ ἀνάγκην δὲν ἀποδίδονται εἰς ἄλλον τὰ παθήματα αὐτὰ ἀλλὰ εἰς τὸν Κύριον, ὥστε καὶ ἡ χάρις ἀπ' αὐτόν νὰ πηγάζῃ καὶ νὰ μὴ λατρεύωμεν ἄλλον, ἀλλὰ νὰ εἴμεθα πραγματικῶς θεοσεβεῖς διότι δὲν ἐπικαλούμεθα ἓνα δημιουργημα ἢ κάποιον κοινὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὸν κατ' οὐσίαν Θεοῦ ἀληθινὸν Υἱόν, ὁ ὁποῖος ἐγένεν ἄνθρωπος καὶ εἶναι ἀκριβῶς, Κύριος, Θεὸς καὶ Σωτῆρ.

33. Αὐτὸ δὲ ποῖος δὲν θὰ τὸ ἐθαύμαζεν; Ἡ ποῖος δὲν θὰ ἐσυμφωνοῦσεν ὅτι εἶναι πράγματι θεῖον; Διότι ἐὰν τὰ ἔργα τῆς

2. Πρβλ. Ματθ. 8, 14.

3. Ἰω. 1, 14.

γον ἔργα μὴ διὰ τοῦ σώματος ἐγίνετο, οὐκ ἂν ἐθεοποιήθη ἄνθρωπος· καὶ πάλιν, εἰ τὰ ἴδια τῆς σαρκὸς οὐκ ἐλέγετο τοῦ Λόγου, οὐκ ἂν ἠλευθερώθη παντελῶς ἀπὸ τούτων ὁ ἄνθρωπος· ἀλλ' εἰ ἄρα πρὸς ὀλίγον μὲν ἀνεπαύετο, ὡς προεῖπον, πάλιν δὲ ἔμενει

 5 ἡ ἁμαρτία ἐν αὐτῷ καὶ ἡ φθορά, ὥσπερ ἐπὶ τῶν ἔμπροσθεν ἀνθρώπων γέγονε, καὶ τοῦτο δείκνυται. Πολλοὶ γοῦν ἅγιοι γεγόνασι καὶ καθαροὶ πάσης ἁμαρτίας. Ἰερεμίας δὲ καὶ ἐκ κοιλίας ἠγιάσθη· καὶ Ἰωάννης ἔτι κνοφορούμενος ἐσκίρτησεν ἐν ἀγαλλιάσει ἐπὶ τῇ φωνῇ τῆς Θεοτόκου Μαρίας· καὶ ὁμῶς («Ἐβασί-

 10 λευσεν ὁ θάνατος ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι Μωσέως, καὶ ἐπὶ τοὺς μὴ ἁμαρτήσαντας, ἐπὶ τῷ ὁμοιώματι τῆς παραβάσεως Ἀδάμ») καὶ οὕτως ἔμενον οὐδὲν ἤττον οἱ ἄνθρωποι θνητοὶ καὶ φθαρτοί, δεκτικοὶ τῶν ἰδίων τῆς φύσεως παθῶν. Νῦν δὲ τοῦ Λόγου γενομένου ἄνθρωπον, καὶ ἰδιοποιουμένου τὰ τῆς σαρκὸς, οὐκέτι ταῦτα

 15 τοῦ σώματος ἄπτεται διὰ τὸν ἐν αὐτῷ γεγόμενον Λόγον· ἀλλ' ὑπ' αὐτοῦ μὲν ἀνήλωται, λοιπὸν δὲ οἱ ἄνθρωποι οὐκέτι κατὰ τὰ ἴδια πάθη μένουσιν ἁμαρτωλοὶ καὶ νεκροί, ἀλλὰ κατὰ τὴν τοῦ Λόγου δύναμιν ἀναστάντες, ἀθάνατοι καὶ ἄφθαρτοι αἰεὶ διαμένουσιν. Ὅθεν καὶ γεννωμένης τῆς σαρκὸς ἐκ τῆς Θεοτόκου Μα-

 20 ρίας, αὐτὸς λέγεται γεγενῆσθαι, ὁ τοῖς ἄλλοις γένεσιν εἰς τὸ εἶναι παρέχων· ἵνα τὴν ἡμῶν εἰς ἑαυτὸν μεταῆ γένεσιν, καὶ μηκέτι ὡς γῆ μόνη ὄντες εἰς γῆν ἀπέλθωμεν, ἀλλ' ὡς τῷ ἐξ οὐρανοῦ Λόγου συναφθέντες, εἰς οὐρανοὺς ἀναχθῶμεν παρ' αὐτοῦ. Οὐκοῦν οὕτω καὶ τὰ ἄλλα πάθη τοῦ σώματος οὐκ ἀπεικότως εἰς

 25 ἑαυτὸν μετέθηκεν· ἵνα μηκέτι ὡς ἄνθρωποι, ἀλλ' ὡς ἴδιοι τοῦ Λόγου, τῆς αἰωνίου ζωῆς μετάρχωμεν. Οὐκέτι γὰρ κατὰ τὴν προτέραν γένεσιν ἐν τῷ Ἀδὰμ ἀποθνήσκομεν· ἀλλὰ λοιπὸν τῆς

1. Πρβλ. Ἱερ. 1, 5.

θεότητος τοῦ Λόγου δὲν ἐγίνοντο διὰ τοῦ σώματος δὲν θὰ ἔθεοποιεῖτο ὁ ἄνθρωπος. Καὶ πάλιν, ἐὰν τὰ ἰδιαίτερα τῆς σαρκὸς δὲν ἀπεδίδοντο εἰς τὸν Λόγον δὲν θὰ ἠλευθεροῦτο ὁ ἄνθρωπος τελείως ἀπὸ αὐτά. Ἀλλά, ἐὰν προσωρινῶς μὲν κατέπαυεν, ὅπως εἶπα προηγουμένως, κι' ἔπειτα ἔμενε πάλιν εἰς αὐτὸν ἡ ἁμαρτία καὶ ἡ φθορά, ὅπως συνέβη ἐπὶ τῶν προηγουμένων ἀνθρώπων, καὶ αὐτὸ ἀποδεικνύεται. Πολλοὶ βεβαίως ἔγιναν ἅγιοι καὶ καθαροὶ ἀπὸ κάθε ἁμαρτίαν. Ὁ Ἱερεμίας μάλιστα ἠγιάσθη ἐκ κοιλίας μητρός¹ καὶ ὁ Ἰωάννης εὐρισκόμενος ἀκόμη εἰς τὴν κοιλίαν τῆς μητρός του ἐσκίρτησε ὅταν ἤκουσε τὴν φωνὴν τῆς Θεοτόκου Μαρίας² καὶ ὁμως «ἐκυριάρχησεν ὁ θάνατος ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ, μέχρι τοῦ Μωυσέως εἰς τοὺς μὴ ἁμαρτήσαντας, ἐξ αἰτίας τῆς παρακοῆς τοῦ Ἀδάμ»³. Καὶ ἔτσι πάλιν ἔμεναν οἱ ἄνθρωποι θνητοὶ καὶ φθαρτοί, ὑφιστάμενοι τὰ παθήματα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεώς των. Τώρα ὁμως, ἐπειδὴ ἔγινεν ὁ Λόγος ἄνθρωπος καὶ ἔκαμε ἰδικά του τὰ ἀνθρώπινα, αὐτὰ πλέον δὲν θίγουν τὸ σῶμα, ἐπειδὴ ἦλθεν εἰς αὐτὸ ὁ Λόγος, ἀλλ' ὑπ' αὐτοῦ μὲν ἐνικήθησαν τὰ πάθη, εἰς τὸ ἐξῆς δὲ οἱ ἄνθρωποι δὲν παραμένουν πλέον ἐξ αἰτίας τῶν παθῶν των ἁμαρτωλοὶ καὶ νεκροί, ἀλλὰ ἀναστηθέντες μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Λόγου, παραμένουν πάντοτε ἀθάνατοι καὶ ἀφθαρτοὶ. Ἐπομένως ἐνῶ ἡ σὰρκα γεννᾶται ἐκ τῆς Θεοτόκου Μαρίας, αὐτὸς λέγεται ὅτι ἐγεννήθη, ποὺ παρέχει ζωὴν εἰς τὰ ἄλλα ὄντα, διὰ νὰ μεταφέρῃ τὴν ἰδικὴν μας γένεσιν εἰς τὸν ἑαυτὸν του καὶ νὰ μὴ ἀπερχώμεθα εἰς τὸν τάφον ὡς ἀπλοῦν χῶμα, ἀλλὰ ὡς συνενωθέντες μὲ τὸν οὐράνιον Λόγον, νὰ ὀδηγηθῶμεν ἀπ' αὐτὸν εἰς τὸν οὐρανόν. Ἔτσι λοιπὸν καὶ τὰ ἄλλα παθήματα τοῦ σώματος ἀνέλαβεν αὐτὸς ὄχι παραλόγως, ὥστε, ὄχι πλέον ὡς ἄνθρωποι ἀλλ' ὡς ἀνήκοντες εἰς τὸν Λόγον νὰ πάρωμεν μέρος εἰς τὴν αἰώνιον ζωὴν. Διότι δὲν ἀποθνήσκομεν βεβαίως διὰ τοῦ Ἀδάμ, ὅπως συνέβαινε κατὰ τὴν πρώτην δημιουργίαν, ἀλλ' εἰς τὸ ἐξῆς ἀφοῦ ἀνετέθησαν ἡ γένεσις (πλᾶ-

2. Πρβλ. Λουκ. 1, 44.

3. Ρωμ. 5, 14.

γενέσεως ἡμῶν καὶ πάσης τῆς σαρκικῆς ἀσθενείας μετατεθέντων εἰς τὸν Λόγον, ἐγειρόμεθα ἀπὸ γῆς, λυθείσης τῆς δι' ἁμαρτίαν κατάρας διὰ τὸν ἐν ἡμῖν ὑπὲρ ἡμῶν γενόμενον κατάραν· καὶ εἰκότως γε. Ὡσπερ γὰρ ἐκ γῆς ὄντες πάντες ἐν τῷ Ἀδὰμ 5 ἀποθνήσκομεν, οὕτως ἄνωθεν ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος ἀναγεννηθέντες, ἐν τῷ Χριστῷ πάντες ζωοποιούμεθα, οὐδέτι ὡς γήινης, ἀλλὰ λοιπὸν λογωθείσης τῆς σαρκὸς διὰ τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον, ὃς δι' ἡμᾶς ἐγένετο σὰρξ.

34. Ἴνα δὲ καὶ τὸ ἀπαθὲς τῆς τοῦ Λόγου φύσεως, καὶ τὰς 10 διὰ τὴν σάρκα λεγομένας ἀσθενείας αὐτοῦ γινώσκων τις ἀκριβέστερον ἔχη, καλὸν ἀκοῦσαι τοῦ μακαρίου Πέτρου· ἀξιόπιστος γὰρ οὗτος γένοιτ' ἂν μάρτυς περὶ τοῦ Σωτῆρος· γράφει τοίνυν ἐν τῇ Ἐπιστολῇ λέγων· «Χριστοῦ οὖν παθόντος ὑπὲρ ἡμῶν σαρκί». Οὐκοῦν καὶ ὅταν λέγηται πεινᾶν, καὶ διψᾶν, καὶ κάμνειν, 15 καὶ μὴ εἰδέναι, καὶ καθεύδειν, καὶ κλαίειν, καὶ αἰτεῖν, καὶ φεύγειν, καὶ γεννᾶσθαι, καὶ παραιτεῖσθαι τὸ ποτήριον, καὶ ἀπλῶς πάντα τὰ τῆς σαρκὸς, λεχθεῖν ἂν ἀκολούθως ἐφ' ἐκάστου· Χριστοῦ οὖν πεινῶντος καὶ διψῶντος ὑπὲρ ἡμῶν σαρκί· καὶ μὴ εἰδέναι λέγοντος καὶ ῥαπιζομένου, καὶ κάμνοντος ὑπὲρ ἡμῶν σαρκί· 20 καὶ ὑφουμένου πάλιν, καὶ γεννωμένου, καὶ αὐξάνοντος σαρκί· καὶ φοβουμένου, καὶ κρυπτομένου σαρκί· καὶ λέγοντος, «Εἰ δυνατόν, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο», καὶ τυπτομένου, καὶ λαμβάνοντος ὑπὲρ ἡμῶν σαρκί· καὶ ὅλως πάντα τὰ τοιαῦτα ὑπὲρ ἡμῶν σαρκί. Καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς ὁ Ἀπόστολος διὰ τοῦτ' εἴρηκε, 25 Χριστοῦ οὖν παθόντος οὐ θεότητι, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν σαρκί, ἵνα μὴ αὐτοῦ τοῦ Λόγου ἴδια κατὰ φύσιν, ἀλλ' αὐτῆς τῆς σαρκὸς

σις) μας και ὄλαι αἱ σαρκικαὶ ἀδυναμῖαι μας εἰς τὸν Λόγον, ἀνιστάμεθα ἀπὸ τὴν γῆν, ἐπειδὴ κατηγορήθη ἡ ἐξ αἰτίας τῆς ἁμαρτίας τοῦ Ἀδάμ κατάρρα, διὰ τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος ἔγινε πρὸς χάριν μας κατάρρα. Καὶ εὐλόγως βέβαια. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ὄλοι ἀποθνήσκομεν διὰ τοῦ Ἀδάμ, προερχόμενοι ἀπὸ χῶμα, ἔτσι πάλιν ἀναγεννηθέντες με ὕδωρ καὶ πνεῦμα διὰ τοῦ Χριστοῦ ὄλοι ζωοποιούμεθα. Τὸ σῶμα δὲν εἶναι πλέον γήινον, ἀλλὰ ἡ σάρκα λοιπὸν ἐνεδυναμώθη ἐξ αἰτίας τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος πρὸς χάριν μας ἔγινεν ἄνθρωπος.

34. Διὰ νὰ γνωρίζῃ δὲ κανεὶς ἀκριβέστερον τὴν ἀπάθειαν τῆς φύσεως τοῦ Λόγου καὶ τὰς ἀδυναμίας, αἱ ὁποῖαι ἀποδίδονται εἰς αὐτὸν λόγῳ τῆς ἐνσαρκώσεως, εἶναι ὠφέλιμον νὰ ἀκούσῃ τὸν μακάριον Πέτρον. Διότι αὐτὸς εἶναι ἀξιόπιστος μάρτυς περὶ τοῦ Σωτῆρος. Γράφει λοιπὸν εἰς τὴν ἐπιστολὴν λέγων· «ὁ Χριστὸς, ὁ ὁποῖος ἔπαθε πρὸς χάριν μας κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν»¹. Ἐπομένως καὶ ὅταν λέγεται ὅτι πεινᾷ καὶ διψᾷ καὶ κουράζεται καὶ δὲν γνωρίζει, καὶ κοιμᾶται καὶ ζητεῖ νὰ λάβῃ, καὶ φεύγει, καὶ γεννᾶται, καὶ ἀποφεύγει τὸ ποτήριον τοῦ θανάτου καὶ γενικῶς ὄλα τὰ σαρκικά, θὰ ἠδύναντο νὰ λεχθῶν εἰς κάθε ἄνθρωπον. Ὅταν λοιπὸν ὁ Χριστὸς πεινᾷ καὶ διψᾷ πρὸς χάριν μας, καὶ ὅταν λέγῃ ὅτι δὲν γνωρίζει καὶ ραπίζεται καὶ κουράζεται, πρὸς χάριν μας, ὡς ἄνθρωπος τὰ ὑφίσταται, καὶ ὅταν πάλιν ὑψώνεται εἰς τὸν σταυρόν, καὶ γεννᾶται καὶ αὐξάνει εἰς ἡλικίαν, ἀνθρωπίνως συμβαίνουν αὐτά· καὶ ὅταν φοβῆται καὶ ὅταν κρύπτεται, ἀνθρωπίνως πάλιν φοβεῖται καὶ κρύπτεται· καὶ ὅταν λέγῃ, «ἐὰν εἶναι δυνατόν, νὰ ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ ἐμὲ αὐτὸ τὸ ποτήριον»², καὶ ὅταν δέρεται, καὶ ὅταν ὑπομένῃ, τὰ ὑφίσταται πρὸς χάριν μας ὡς ἄνθρωπος. Καὶ γενικῶς ὄλα αὐτὰ πρὸς χάριν μας ὡς ἄνθρωπος τὰ ὑφίσταται. Διότι καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ἀπόστολος δι' αὐτὸ ἔχει εἰπῆ· ὅταν ὁ Χριστὸς ἔπαθεν ὄχι ὡς Θεός, ἀλλὰ πρὸς χάριν μας ὡς ἄνθρωπος, δηλαδὴ διὰ νὰ μὴ θεωρηθῶν ὅτι ἀρμόζουν εἰς τὴν θείαν φύσιν τοῦ Λόγου,

2. Ματθ. 26, 39.

ἴδια φύσει τὰ πάθη ἐπιγνωσθῆ. Μὴ τοίνυν ἐκ τῶν ἀνθρωπίνων
 τις σκανδαλιζέσθω, ἀλλὰ μάλλον γινωσκέτω, ὡς τὴν φύσιν αὐτὸς
 ὁ Λόγος ἀπαθὴς ἐστι, καὶ ὁμῶς δι' ἣν ἐνεδύσατο σάρκα, λέγε-
 ται περὶ αὐτοῦ ταῦτα, ἐπειδὴ τῆς μὲν σαρκὸς ἴδια ταῦτα, τοῦ
 5 δὲ Σωτῆρος ἴδιον αὐτὸ τὸ σῶμα. Καὶ αὐτὸς μὲν ἀπαθὴς τὴν φύ-
 σιν, ὡς ἔστι, διαμένει, μὴ βλαπτόμενος ἀπὸ τούτων, ἀλλὰ μάλ-
 λον ἐξαφανίζων καὶ ἀπολλύων αὐτά· οἱ δὲ ἄνθρωποι, ὡς εἰς τὸν
 ἀπαθῆ μεταβάλλοντων αὐτῶν τῶν παθῶν καὶ ἀπηλειμμένων, ἀπα-
 θεῖς καὶ ἐλεύθεροι τούτων λοιπὸν καὶ αὐτοὶ εἰς τοὺς αἰῶνας γί-
 10 γνονται, καθὼς ἐδίδαξεν ὁ Ἰωάννης λέγων· «Καὶ οἴδατε, ὅτι ἐ-
 κείνος ἐφανερώθη, ἵνα τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ἄρῃ· καὶ ἁμαρτία
 ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστι». Τούτου δὲ οὕτως ὄντος, οὐκ ἐγκαλέσει τις
 αἰρετικὸς, Διὰ τί ἀνίσταται ἡ σὰρξ φύσει θνητὴ τυχάνουσα;
 Εἰ δὲ καὶ ἀνίσταται, διὰ τί μὴ πάλιν πεινᾷ καὶ διψᾷ, καὶ πάσχει,
 15 καὶ μένει θνητὴ; Ἐκ γὰρ τῆς γῆς γέγονε, καὶ τὸ κατὰ φύσιν πῶς
 ἂν ἀπ' αὐτῆς παύσοιτο; Δυναμένης τότε τῆς σαρκὸς ἀποκρίνε-
 σθαι πρὸς τὸν οὕτω φιλόνηκον αἰρετικόν, Εἰμὶ μὲν ἐκ γῆς κατὰ
 φύσιν θνητὴ, ἀλλ' ὕστερον τοῦ Λόγου γέγονα σὰρξ, καὶ αὐτὸς
 ἐβάσταξέ μου τὰ πάθη, καίτοι ἀπαθὴς ὢν· ἐγὼ δὲ γέγονα τού-
 20 των ἐλευθέρω, οὐκ ἀφιεμένη δουλεύειν ἔτι τούτοις διὰ τὸν ἐ-
 λευθερώσαντά με Κύριον ἀπὸ τούτων. Εἰ γὰρ ἐγκαλεῖς, ὅτι τῆς
 κατὰ φύσιν ἀπηλλάγην φθορᾶς, δεῖ μὴ ἐγκαλέσης, ὅτι ὁ τοῦ
 Θεοῦ Λόγος τὴν ἐμὴν τῆς δουλείας ἔλαβε μορφήν. Ὡς γὰρ ὁ
 Κύριος, ἐνδυσάμενος τὸ σῶμα, γέγονεν ἄνθρωπος, οὕτως ἡμεῖς
 25 οἱ ἄνθρωποι παρὰ τοῦ Λόγου τε θεοποιούμεθα προσληφθέντες
 διὰ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, καὶ λοιπὸν ζωὴν αἰώνιον κληρονομοῦμεν.

35. Ταῦτα ἀναγκαίως προεξητάσαμεν, ἵνα, ἐὰν ἴδωμεν ἀ-

ἀλλ' ὅτι εἶναι χαρακτηριστικὰ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τὰ παθήματα αὐτά. Ἴσως μὴ σκανδαλίζεται λοιπὸν κανεὶς ἀπὸ τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ἀλλὰ μᾶλλον ἄς ἐννοῇ ὅτι, ὡς πρὸς τὴν θείαν φύσιν ὁ Λόγος εἶναι ἀπαθής, καὶ ὁμως λόγῳ τῆς σαρκὸς τὴν ὁποίαν ἐνεδύθη ἀποδίδονται αὐτὰ εἰς τοῦτον, ἐπειδὴ αὐτὰ μὲν εἶναι χαρακτηριστικὰ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ὁ δὲ Σωτὴρ εἶχε ἰδικόν του αὐτὸ τὸ σῶμα. Καὶ αὐτὸς μὲν ἀπαθής ὡς πρὸς τὴν θείαν φύσιν, ὅπως εἶναι, παραμένει, καὶ δὲν ζημιούται ἀπὸ τὰ παθήματα τῆς σαρκὸς, ἀλλὰ μᾶλλον τὰ ἐξαφανίζει καὶ τὰ ἐξουδετερώνει· οἱ δὲ ἄνθρωποι, ὅταν αὐτὰ τὰ παθήματα μεταβιβασθοῦν εἰς τὸν ἀπαθῆ Λόγον κι' ἐξαφανισθοῦν, γίνονται καὶ αὐτοὶ ἀπαθεῖς καὶ ἐλεύθεροι ἀπὸ αὐτὰ αἰωνίως, ὅπως ἐδίδαξε ὁ Ἰωάννης, λέγων· «καὶ γνωρίζετε ὅτι ἐκεῖνος ἔγινεν ἄνθρωπος διὰ νὰ ἐξαλείψῃ τὰς ἁμαρτίας μας, καὶ ὅτι εἰς αὐτὸν ἁμαρτία δὲν ὑπάρχει»¹. Ἄφοῦ ὁμως συμβαίνει αὐτό, δὲν θὰ ἀντεῖπη κανεὶς αἰρετικός. Πῶς ἀνασταίνεται ἡ ἀνθρωπίνη σάρκα, ἐνῶ εἶναι ἐκ φύσεως θνητὴ; Καὶ ἐὰν ἀνασταίνεται, διατί πάλιν δὲν πεινᾷ καὶ δὲν διψᾷ καὶ δὲν πᾶσχει, καὶ δὲν παραμένει θνητὴ; Διότι ἐδημιουργήθη ἀπὸ τὸ χῶμα, καὶ πῶς θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ παύσῃ νὰ ὑπάρχῃ ἡ φυσικὴ ιδιότης; Τότε ἤμπορεῖ ἡ σάρκα νὰ ἀποκριθῆ πρὸς τὸν ἰσχυρογνώμονα αὐτὸν αἰρετικόν· εἶμαι βεβαίως θνητὴ ὡς πρὸς τὴν φύσιν, ἐπειδὴ κατάγομαι ἀπὸ χῶμα· κατόπιν ὁμως ἔγινα σάρκα τοῦ Λόγου, καὶ αὐτὸς ἐβάστασε ἀνθρωπίνως τὰ παθήματά μου, ἂν καὶ εἶναι ἀπαθής. Ἐγὼ δὲ ἠλευθερώθην ἀπὸ αὐτά, μὴ ἐπιθυμοῦσα πλέον νὰ εἶμαι δούλη τῶν παθῶν, χάρις εἰς τὸν Κύριον, ὁ ὁποῖος μὲ ἠλευθέρωσε ἀπὸ αὐτά. Διότι, ἐὰν κατηγορῆς διὰ τὸ ὅτι ἀπηλλάγην ἀπὸ τὴν φυσικὴν φθοράν, πρόσεξε μήπως κατηγορήσης τὸ ὅτι ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἔλαβε τὴν ἰδικὴν μου δουλικὴν μορφήν. Διότι, ὅπως ὁ Κύριος, ἀφοῦ ἐνεδύθη τὴν σάρκα, ἔγινεν ἄνθρωπος, ἔτσι καὶ ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι θεοποιούμεθα ὑπὸ τοῦ Λόγου, ἀφοῦ προσελήφθημεν διὰ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, καὶ τοῦ λοιποῦ κληρονομοῦμεν ζωὴν αἰώνιον.

35. Αὐτὰ τὰ προεξετάσαμεν ὑποχρεωτικῶς, διὰ νὰ γνω-

τὸν δι' ὄργανου τοῦ ἰδίου σώματος θεϊκῶς πράττοντά τι ἢ λέ-
 γοντα, γινώσκωμεν, ὅτι Θεὸς ὢν, ταῦτα ἐργάζεται· καὶ πάλιν,
 εἰάν ἴδωμεν αὐτὸν ἀνθρωπίνως λαλοῦντα, ἢ πάσχοντα, μὴ ἀγνοῶ-
 μεν, ὅτι σάρκα φορῶν γέγονεν ἄνθρωπος, καὶ οὕτω ταῦτα ποιεῖ
 5 καὶ λαλεῖ. Ἐκάστου γὰρ τὸ ἴδιον γινώσκοντες, καὶ ἀμφοτέρω
 ἐξ ἑνὸς πραττόμενα βλέποντες καὶ νοοῦντες, ὀρθῶς πιστεύομεν,
 καὶ οὐκ ἂν ποτε πλανηθησόμεθα. Ἐάν δέ τις, θεϊκῶς τὰ παρὰ
 τοῦ Λόγου γινόμενα βλέπων, ἀρνήσῃται τὸ σῶμα, ἢ καὶ τὰ τοῦ
 σώματος ἴδια βλέπων, ἀρνήσῃται τὴν τοῦ Λόγου ἔνσαρκον πα-
 10 ρουσίαν, ἢ ἐκ τῶν ἀνθρωπίνων ταπεινὰ περὶ τοῦ Λόγου φρονήσῃ,
 ὁ τοιοῦτος, ὡς μὲν Ἰουδαϊκὸς κάπηλος μίσγων τὸν οἶνον ὕδατι,
 σκάνδαλον νομίζει τὸν σταυρὸν, ὡς δὲ Ἕλληνας, μωρίαν ἠγήσε-
 ται τὸ κήρυγμα, οἷα δὴ καὶ οἱ θεομάχοι Ἀρειανοὶ πεπόνθασιν.
 Τὰ γὰρ ἀνθρώπινα βλέποντες τοῦ Σωτῆρος, ἐνόμισαν αὐτὸν εἰ-
 15 ναι κτίσμα. Οὐκοῦν ἔδει καὶ τὰ θεϊκὰ βλέποντες αὐτοὺς ἔργα τοῦ
 Λόγου, ἀρνήσασθαι τοῦ σώματος αὐτοῦ τὴν γένεσιν, καὶ λοι-
 πὸν καὶ Μανιχαίοις ἑαυτοὺς συγκαταριθμεῖν. Ἄλλ' ἐκεῖνοι μὲν
 κἂν ὀφεί ποτε μανθανέτωσαν, ὅτι ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο· ἡμεῖς
 δέ, τὸν σκοπὸν τῆς πίστεως ἔχοντες, ἐπιγινώσκωμεν ἃ διανοοῦν-
 20 ται οὗτοι κακῶς, ὀρθῆν ἔχοντα τὴν διάνοιαν. Τὸ γὰρ, «Ὁ Πα-
 τὴρ ἀγαπᾷ τὸν Υἱόν, καί, πάντα δέδωκεν ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ»·
 καὶ τό, «Πάντα μοι παρεδόθη ὑπὸ τοῦ Πατρὸς μου»· καὶ τό, «Οὐ
 δύναμαι ἐγὼ ποιεῖν ἀπ' ἑμαυτοῦ οὐδέν»· ἀλλὰ καθὼς ἀκούω,
 κρίνω· καὶ ὅσα τοιαῦτά ἐστι ῥητά, οὐ τὸ μὴ ἐσχηκέναι ποτὲ τὸν

1. Ἡ λέξις αὕτη σημαίνει τὸν μὴ πωλοῦντα γνησίως καὶ ἀκεραίως τὰ
 προϊόντα ἢ ἐμπορεύματά του ἀλλὰ νοθεύοντα ταῦτα ποικιλοτρόπως. Ἐν-
 ταῦθα χρησιμοποιοεῖται ὑπὸ μεταφορικὴν ἔννοιαν καὶ σημαίνει τὸν δόλιον,
 τὸν πανοῦργον, τὸν νοθεύοντα τὴν ἀλήθειαν.

2. Πρβλ. Ἦσ. 1, 22.

ρίζωμεν, ἔαν τὸν ἰδοῦμε θεϊκῶς νὰ ἐνεργῇ ἢ νὰ λέγη κάτι μὲ ὄργανόν του τὸ σῶμα, ὅτι αὐτὰ τὰ κάμνει, ἐνῶ εἶναι Θεός. Καὶ ἀκόμη, ἔαν τὸν ἰδοῦμε νὰ ὁμιλῇ ἀνθρωπίνως ἢ νὰ πάσχη, νὰ μὴ ἀγνοοῦμε ὅτι ἐγένεν ἀνθρωπος, ἀφοῦ ἐφόρεσε σάρκα καὶ ἔτσι κάμνει καὶ λέγει αὐτά. Διότι ἔχοντες ὑπ' ὄψει τὸ χαρακτηριστικὸν γνῶρισμα ἐκάστης φύσεως καὶ βλέποντες καὶ ἀντιλαμβανόμενοι ὅτι καὶ τὰ δύο πραγματοποιοῦνται ἐξ ἑνός, πιστεύομεν ὀρθῶς, καὶ ποτὲ δὲν θὰ πλανηθῶμεν. Ἐὰν δὲ κάποιος βλέπων αὐτὰ πού γίνονται ἀπὸ τὸν Λόγον ὑπὸ τὸ πρῖσμα τῆς θείας φύσεως, ἀρνηθῇ τὴν ὑπαρξιν σώματος, ἢ, ἐνῶ βλέπει τὰ χαρακτηρίζοντα τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ἀρνηθῇ τὴν σαρκικὴν παρουσίαν τοῦ Λόγου, ἢ ξεκινώντας ἀπὸ ἀνθρώπινα σκεφθῇ ταπεινὰ περὶ τοῦ Λόγου, αὐτὸς πού σκέπτεται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ὡσὰν Ἰουδαῖος κάπηλος¹ πού νοθεύει τὸ κρασί μὲ νερόν², θὰ θεωρήσῃ τὸν σταυρὸν ὡς σκάνδαλον, ὡσὰν Ἑλλην δὲ (εἰδωλολάτρης) θὰ θεωρήσῃ μωρίαν τὸ κήρυγμα³. Αὐτὸ ἀκριβῶς ἔχουν πάθει καὶ οἱ θεομάχοι Ἀρειανοί. Διότι βλέποντες τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν τοῦ Σωτῆρος τὸν ἐθεώρησαν δημιούργημα. Ἐπρεπε λοιπὸν καὶ ὅταν ἔβλεπον τὰ θεϊκὰ ἔργα τοῦ Σωτῆρος ν' ἀρνηθοῦν τὴν ἀνθρωπίνην του ὑπαρξιν, καὶ συνεπῶς νὰ κατατάξουν τοὺς ἑαυτοὺς των μὲ τοὺς Μανιχαίους. Ἄλλ' ἐκεῖνοι ἔστω καὶ ἀργά, ἄς μάθουν ὅτι ὁ Λόγος ἐγένεν ἀνθρωπος· ἐμεῖς ὅμως διαφυλάσσοντες ἀγρυπνα τὴν πίστιν, ἄς γνωρίζωμεν καλὰ ὅτι αὐτὰ διὰ τὰ ὁποῖα ἐκεῖνοι λαυθασμένως σκέπτονται, ἔχουν ὀρθὴν σημασίαν. Διότι τό, «ὁ Πατὴρ ἀγαπᾷ τὸν Υἱὸν καὶ ἔδωκε ὅλα εἰς τὴν ἐξουσίαν του»⁴ καὶ τὸ «ὅλα μοῦ παρεδόθησαν ὑπὸ τοῦ Πατρός μου»⁵ καὶ τὸ «δὲν ἤμπορῶ νὰ κάμω τίποτε μόνος μου»⁶, ἀλλὰ ὅπως ἀκούω, κρίνω, καὶ ὅσα τέτοια ρητὰ ὑπάρχουν, δὲν ἀποδεικνύουν

3. Πρβλ. Α' Κορ. 1, 23.

4. Ἰω. 3, 35.

5. Ματθ. 11, 27.

6. Ἰω. 5, 30.

Υἱὸν ταῦτα δείκνυσι. Πῶς γὰρ ἂ ἔχει ὁ Πατήρ, οὐκ εἶχεν αἰδίως ὁ μόνος κατ' οὐσίαν τοῦ Πατρὸς Λόγος καὶ Σοφία, ὁ καὶ λέγων «Πάντα ὅσα ἔχει ὁ Πατήρ, ἐμὰ ἐστιν», καί, τὰ ἐμὰ τοῦ Πατρὸς ἐστίν; Εἰ γὰρ τὰ τοῦ Πατρὸς τοῦ Υἱοῦ ἐστίν, αἰεὶ δὲ ταῦτα ἔχει 5 ὁ Πατήρ, δηλὸν ὅτι ἂ ἔχει ὁ Υἱός, ταῦτα ὄντα τοῦ Πατρὸς, αἰεὶ ἐστίν ἐν αὐτῷ. Οὐ διὰ τὸ μὴ ἐσχηκέναι οὐδὲν ποτε ταῦτα ἔλεγεν· ἀλλ' ὁ ἔχων αἰδίως ὁ Υἱός ἂ ἔχει, παρὰ τοῦ Πατρὸς ἔχει.

36. Ἴνα γὰρ μὴ τις, βλέπων τὸν Υἱὸν ἔχοντα πάντα ὅσα ἔχει ὁ Πατήρ, ἐκ τῆς ἀπαραλλάκτου ὁμοιότητος καὶ ταυτότη- 10 τος ὧν ἔχει, πλανηθεὶς κατὰ Σαβέλλιον ἀσεβήσῃ, νομίσας αὐτὸν εἶναι τὸν Πατέρα· διὰ τοῦτο τό, ἐδόθη μοι, καὶ τό, ἔλαβον, καὶ τό, παρεδόθη μοι, εἴρηκεν ὑπὲρ τοῦ μόνου δεῖξαι ὅτι οὐκ ἐστίν αὐτὸς ὁ Πατήρ, ἀλλὰ τοῦ Πατρὸς ὁ Λόγος, καὶ ὁ αἰδιος Υἱός ἐστι, διὰ μὲν τὴν ὁμοιότητα τοῦ Πατρὸς ἔχων αἰδίως ἅπερ ἔχει 15 παρ' αὐτοῦ· διὰ δὲ τὸ εἶναι αὐτὸν Υἱόν, ἐκ τοῦ Πατρὸς ἔχει ἅπερ αἰδίως ἔχει. Ὅτι γὰρ τό, ἐδόθη, καὶ τό, παρεδόθη, καὶ τὰ ὅμοια τούτοις, οὐκ ἐλαττοῖ τὴν θεότητα τοῦ Υἱοῦ, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον δείκνυσιν αὐτὸν ἀληθῶς Υἱόν, ἕξεστι καὶ ἀπ' αὐτῶν τῶν ῥητῶν καταμαθεῖν. Εἰ γὰρ πάντα αὐτῷ παρεδόθη· πρῶτον μὲν ἄλλος 20 ἐστὶ τῶν πάντων, ὧν παρέλαβεν· ἔπειτα, πάντων ὄν κληρονόμος, μόνος ὁ Υἱός ἐστι καὶ ἴδιος κατ' οὐσίαν τοῦ Πατρὸς. Εἰ γὰρ εἷς ἦν τῶν πάντων, οὐ πάντων ἦν αὐτὸς κληρονόμος· ἀλλὰ καὶ ἕκαστος ἐλάμβανε, ὡς ἤθελε καὶ ἐδίδου ὁ Πατήρ. Νῦν δέ, πάντα λαμβάνων αὐτός, ἄλλος ἐστὶ τῶν πάντων καὶ μόνος ἴδιος 25 τοῦ Πατρὸς. Ὅτι δὲ πάλιν τό, ἐδόθη, καί, παρεδόθη, οὐ τό ποτε

1. Ἰω. 16, 15.

2. Πρβλ. Ἰω. 17, 10.

3. Πρβλ. Ματθ. 28, 18.

ὅτι ὁ Υἱὸς δὲν εἶχε ποτέ αὐτά. Διότι πῶς εἶναι δυνατὸν αὐτὰ πού ἔχει ὁ Πατήρ, νὰ μὴ τὰ εἶχε προαιωνίως ὁ μόνος κατ' οὐσίαν Λόγος καὶ Σοφία τοῦ Πατρὸς, ὁ ὁποῖος λέγει· «ὅλα ὅσα ἔχει ὁ Πατήρ εἶναι ἰδικά μου»¹ καὶ, «τὰ ἰδικά μου προέρχονται ἀπὸ τὸν Πατέρα»²; Διότι ἐὰν ὅσα ἔχει ὁ Πατήρ ἀνήκουν εἰς τὸν Υἱόν, τὰ ἔχει δὲ πάντοτε ὁ Πατήρ, εἶναι φανερόν ὅτι αὐτὰ πού ἔχει ὁ Υἱός, ὡς προερχόμενα ἀπὸ τὸν Πατέρα, πάντοτε ὑπάρχουν εἰς αὐτόν. Ἐπομένως αὐτὰ δὲν τὰ ἔλεγε ἐπειδὴ δὲν τὰ εἶχε, ἀλλὰ ὁ Υἱὸς ὁ ὁποῖος προαιωνίως ἔχει ὅσα ἔχει, τὰ ἔχει ἀπὸ τὸν Πατέρα.

36. Διὰ νὰ μὴ ἀσεβήσῃ λοιπὸν κανεῖς, βλέπων τὸν Υἱὸν νὰ ἔχη ὅλα ὅσα ἔχει ὁ Πατήρ, λόγῳ τῆς ἀπαραλλάκτου ὁμοιότητος καὶ ταυτότητος πού ἔχει, ἀφοῦ πλανηθῆ ὅπως ὁ Σαβέλλιος, μὲ τὸ νὰ νομίσῃ ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ὁ Πατήρ, δι' αὐτὸ ἔχει εἰπῆ τὸ «ἐδόθη μοι»³ καὶ τὸ «ἔλαβον»⁴ καὶ τὸ «μοὶ παρεδόθη»⁵, μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ δείξῃ ὅτι αὐτὸς δὲν εἶναι ὁ Πατήρ, ἀλλὰ ὁ Λόγος τοῦ Πατρὸς καὶ ὁ ἀναρχος Υἱός, λόγῳ τῆς ὁμοιότητος πρὸς τὸν Πατέρα του, ἀφοῦ ἔχει προαιωνίως αὐτὰ πού ἔχει ἀπ' αὐτόν· ἐπειδὴ δὲ εἶναι Υἱός, ἔχει ἀπὸ τὸν Πατέρα αὐτὰ πού ἔχει προαιωνίως. Διότι ὅτι τό, «ἐδόθη» καὶ τό, «παρεδόθησαν», καὶ τὰ ὅμοια μὲ αὐτὰ δὲν μειώνουν τὴν θεότητα τοῦ Υἱοῦ, ἀλλὰ μᾶλλον φανερώνουν αὐτόν ὡς ἀληθινὸν Υἱόν, εἶναι δυνατὸν νὰ τὸ ἐννοήσωμεν καὶ ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ ρητά. Διότι, ἐφ' ὅσον παρεδόθησαν ὅλα εἰς αὐτόν, κατὰ πρῶτον μὲν εἶναι ἄλλος αὐτὸς παρὰ τοῦ ὁποίου τὰ παρέλαβε· δεύτερον, ἐφ' ὅσον εἶναι κληρονόμος ὄλων, μόνος ὁ Υἱὸς εἶναι, καὶ μάλιστα ἴδιος εἰς τὴν οὐσίαν τοῦ Πατρὸς. Διότι, ἐὰν ἦτο ἓνας ἀπὸ ὄλους, δὲν θὰ ἦτο αὐτὸς κληρονόμος ὄλων, ἀλλὰ καὶ ὁ καθένας θὰ ἐλάμβανεν, ὅπως θὰ ἤθελε καὶ θὰ ἔδιδεν ὁ Πατήρ. Τώρα ὁμως ἐπειδὴ ὅλα τὰ λαμβάνει αὐτός, εἶναι διάφορος ὄλων καὶ μόνος γνήσιος Υἱὸς τοῦ Πατρὸς. Καὶ ὅτι ἐπίσης τό, «ἐδόθη», καὶ τό, «παρε-

4. Πρβλ. Ἰω. 10, 18.

5. Πρβλ. Ματθ. 11, 27.

μὴ ἔχειν αὐτὸν δείκνυσι, δυνατὸν ἐκ τοῦ ὁμοίου ῥητοῦ καὶ περὶ πάντων συνιδεῖν τὸ τοιοῦτον. Φησὶ γὰρ αὐτὸς ὁ Σωτήρ· «Ὡσπερ ὁ Πατήρ ζωὴν ἔχει ἐν ἑαυτῷ, οὕτως καὶ τῷ Υἱῷ δέδωκε ζωὴν ἔχειν ἐν ἑαυτῷ». Ἐκ μὲν γὰρ τοῦ λέγειν, δέδωκε, σημαίνει ἑαυ-
 5 τὸν μὴ εἶναι τὸν Πατέρα· ἐν δὲ τῷ λέγειν, οὕτως, δείκνυσι τὴν πρὸς τὸν Πατέρα τοῦ Υἱοῦ φυσικὴν ὁμοιότητα καὶ ιδιότητα. Εἰ μὲν οὖν ἦν ποτε ὅτε οὐκ εἶχεν ὁ Πατήρ, δῆλον, ὅτι καὶ ὁ Υἱὸς ἦν ὅτε οὐκ εἶχεν. Ὡς γὰρ ὁ Πατήρ, οὕτως καὶ ὁ Υἱὸς ἔχει. Εἰ δὲ ἀσεβὲς μὲν τοῦτο λέγειν, εὐσεβὲς δὲ μᾶλλον ἐστὶν εἰπεῖν, ὅτι
 10 αἰεὶ ἔχει ὁ Πατήρ, πῶς οὐκ ἄτοπον τοῦ Υἱοῦ λέγοντος, ὅτι, ὡς ὁ Πατήρ ἔχει, οὕτως καὶ ὁ Υἱὸς ἔχει, τούτους λέγειν μὴ οὕτως ἔχειν, ἀλλ' ἄλλως ἔχειν; Μᾶλλον οὖν ὁ Λόγος πιστός ἐστι, καὶ πάντα, ἃ λέγει εἰληφέναι, αἰεὶ ἔχων, αὐτὰ ἔχει παρὰ τοῦ Πατρὸς· καὶ ὁ μὲν Πατήρ οὐ παρὰ τινος, ὁ δὲ Υἱὸς παρὰ τοῦ Πατρὸς ἔχει.
 15 Ὡς γὰρ καὶ ἐπὶ τοῦ ἀπαυγάσματος, εἰ αὐτὸ τὸ ἀπαύγασμα λέγοι· Πάντα τόπον δέδωκέ μοι τὸ φῶς φωτίζειν· καὶ οὐκ ἀπ' ἑμᾶν τοῦ φωτίζω, ἀλλ' ὡς τὸ φῶς βούλεται· τοῦτο δὲ λέγον, οὐ τό ποτε μὴ ἔχειν ἑαυτὸ δείκνυσιν, ἀλλ' ὅτι τοῦ φωτὸς ἰδιὸν εἰμι, καὶ τὰ ἐκείνου πάντα ἐμά ἐστιν. Οὕτως καὶ πλέον ἐπὶ τοῦ Υἱοῦ
 20 νοεῖν ἔξεστι. Καὶ γὰρ πάντα δεδωκώς ὁ Πατήρ τῷ Υἱῷ, πάντα πάλιν ὁ Πατήρ ἐν τῷ Υἱῷ ἔχει· καὶ τοῦ Υἱοῦ δὲ ἔχοντος, πάλιν ὁ Πατήρ αὐτὰ ἔχει. Ἡ γὰρ τοῦ Υἱοῦ θεότης τοῦ Πατρὸς θεότης ἐστί· καὶ οὕτως ὁ Πατήρ ἐν τῷ Υἱῷ τῶν πάντων τὴν πρόνοιαν ποιεῖται.

25 37. Τῶν μὲν οὖν τοιούτων ῥητῶν τοιοῦτος ὁ νοῦς· περὶ δὲ τῶν ἀνθρωπίνως λεγομένων περὶ τοῦ Σωτῆρος, καὶ ταῦτα πάλιν εὐσεβῆ τὴν διάνοιαν ἔχει. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ προεξητάσαμεν τὰ

δόθη», δὲν δεικνύει ὅτι δὲν τὰ εἶχε κάποτε, εἶναι δυνατὸν νὰ τὸ καταλάβωμεν ἀπὸ τὸ ὅμοιον ρητὸν καὶ περὶ ὄλων νὰ λάβωμεν γνῶσιν. Λέγει λοιπὸν ὁ ἴδιος ὁ Σωτῆρ· «ὅπως ἀκριβῶς ὁ Πατήρ ἔχει ζωὴν μέσα του, ἔτσι καὶ εἰς τὸν Υἱὸν ἔχει δώσει νὰ ἔχη ζωὴν μέσα του»¹. Διότι μὲ τὸ ρῆμα, «δέδωκε» φανερώ- νει ὅτι αὐτὸς δὲν εἶναι ὁ Πατήρ· μὲ τὸ ἐπίρρημα δέ, «οὕτως», φανερώνει τὴν φυσικὴν ὁμοιότητα καὶ ἰδιαίχουσαν σχέσιν τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα. Ἐὰν βεβαίως ὑπῆρχε κάποτε ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποίαν δὲν εἶχεν ὁ Πατήρ, τότε εἶναι φανερόν ὅτι ὑπῆρχε ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποίαν καὶ ὁ Υἱὸς δὲν εἶχε. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ὁ Πατήρ, ἔτσι καὶ ὁ Υἱὸς ἔχει. Ἐὰν ὅμως αὐτὸ εἶναι ἀσέβεια νὰ τὸ λέγη κανεὶς, μᾶλλον δὲ εὐσέβεια εἶναι νὰ εἰπῆ κανεὶς ὅτι πάν- τοτε ἔχει ὁ Πατήρ, πῶς δὲν εἶναι παράλογον, ἐνῶ ὁ Υἱὸς λέγει ὅτι ὅπως ἔχει ὁ Πατήρ ἔτσι ἔχει καὶ ὁ Υἱὸς, νὰ λέγουν αὐτοὶ ὅτι δὲν ἔχουν ἔτσι ἀλλ' ἔχουν διαφορετικά; Ἄρα ὁ Λόγος εἶναι ὁ ἀξιόπιστος καὶ ὅλα ὅσα λέγει ὅτι ἔχει λάβει, ἐπειδὴ τὰ ἔχει πάν- τοτε, τὰ ἔχει ἀπὸ τὸν Πατέρα. Καὶ ὁ μὲν Πατήρ δὲν τὰ λαμβάνει ἀπὸ κανένα, ὁ Υἱὸς ὅμως τὰ ἔχει ἀπὸ τὸν Πατέρα. Ὅπως δη- λαδὴ καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ἀκτίνας, ἐὰν ἡ ἴδια ἡ ἀκτίνα ἔλεγε, τὸ φῶς μου ἐπέτρεψε νὰ φωτίζω ὄλον τὸν χῶρον καὶ δὲν φωτίζω ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν μου, ἀλλὰ ὅπως θέλει τὸ φῶς. Καὶ ὅταν λέγη αὐτὸ ἡ ἀκτίνα, δὲν δεικνύει ὅτι τὸ φῶς δὲν εἶχε κάποτε τὴν ἀκτινοβολίαν, ἀλλὰ ὅτι εἶμαι ὁμοία μὲ τὸ φῶς, καὶ ὅλα ὅσα ἔχει τὸ φῶς εἶναι ἰδικά μου. Ἔτσι, καὶ ἀκόμη καλύτερα πρέπει νὰ σκεπτόμεθα διὰ τὸν Υἱόν. Διότι ὅλα ὅσα ἔχει δώσει ὁ Πατήρ εἰς τὸν Υἱόν, ὅλα πάλιν ὁ Πατήρ διὰ τοῦ Υἱοῦ τὰ ἔχει· καὶ ἐφ' ὅσον τὰ ἔχει ὁ Υἱὸς, πάλιν τὰ ἔχει ὁ Πατήρ. Διότι ἡ θεότης τοῦ Υἱοῦ εἶναι ἡ θεότης τοῦ Πατρός· καὶ ἔτσι ὁ Πατήρ διὰ τοῦ Υἱοῦ προνοεῖ δι' ὅλα.

37. Αὐτὸ λοιπὸν εἶναι τὸ νόημα τῶν ρητῶν αὐτῶν· ὅ- σον ἀφορᾷ δὲ εἰς τὰ ρητὰ ποὺ λέγονται ἀνθρωπίνως περὶ τοῦ Σωτῆρος, καὶ αὐτὰ πάλιν ἔχουν εὐσεβῆ ἔννοιαν. Δι' αὐτὸ ἀλλω- στε ἐξητάσαμεν προηγουμένως αὐτά, ὥστε ἐὰν τὸν ἀκούσωμεν

τοιαῦτα, ἵνα, ἐὰν ἀκούσωμεν ἐπερωτῶντος αὐτοῦ, ποῦ Λάζαρος
 κεῖται, καὶ ὅταν εἰς τὰ μέρη Καισαρείας ἐλθὼν πυνθάνεται, «Τί-
 να με λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι» καί, «Πόσους ἔχετε ἄρτους»
 καί, «Τί θέλετε ἵνα ποιήσω ὑμῖν;» γινώσκωμεν ἐκ τῶν προειρη-
 5 μένων τὴν ὀρθὴν τῶν ῥητῶν διάνοιαν, καὶ μὴ σκανδαλιζώμεθα
 κατὰ τοὺς χριστομάχους Ἀρειανούς. Πρῶτον μὲν οὖν τοῖς ἀσε-
 βοῦσι τοῦτο ῥητέον, πόθεν νομίζουσιν ἀγνοεῖν αὐτόν; Οὐ γὰρ ὁ
 ἐπερωτῶν πάντως καὶ ἀγνοῶν ἐπερωτᾷ· ἀλλ' ἔξεστι τὸν εἰδότα
 καὶ ἐρωτᾶν, περὶ ὧν ἐπίσταται. Ἀμέλει καὶ ὁ Ἰωάννης ἐ ερω-
 10 τῶντα τὸν Χριστόν, πόσους ἄρτους ἔχετε, οἶδε μὴ ἀγνοοῦντα,
 ἀλλὰ γινώσκοντα· φησὶ γάρ, «Τοῦτο δὲ ἔλεγε πειράζων τὸν Φί-
 λιππον· αὐτὸς γὰρ ἤδει, τί ἔμελλε ποιεῖν». Εἰ δὲ ἤδει ὅπερ ἐποίει,
 οὐκ ἄρα ἀγνοῶν, ἀλλὰ γινώσκων ἐπερωτᾷ. Ἀπὸ δὲ τούτου καὶ
 τὰ ὁμοία νοεῖν ἔξεστιν, ὅτι, ὅταν ἐρωτᾷ ὁ Κύριος, οὐκ ἀγνοῶν,
 15 ποῦ Λάζαρος κεῖται, οὐδὲ τίνα λέγουσιν αὐτόν εἶναι οἱ ἄνθρωποι,
 ἐπερωτᾷ, ἀλλὰ γινώσκων ὅπερ ἠρώτα αὐτός, εἰδὼς τί μέλλει
 ποιεῖν· καὶ ταχέως μὲν αὐτῶν οὕτω τὸ σοφὸν ἐκβάλλεται. Ἄν
 δὲ φιλονεικῶσιν ἔτι διὰ τὸ ἐπερωτᾶν, ἀκουέτωσαν ὅτι ἐν μὲν τῇ
 θεότητι οὐκ ἔστιν ἄγνοια, τῆς δὲ σαρκὸς ἰδιὸν ἔστι τὸ ἀγνοεῖν,
 20 καθάπερ εἴρηται. Καὶ ὅτι τοῦτο ἀληθές ἐστιν, ὅρα πῶς ὁ Κύριος
 ὁ πυνθανόμενος, ποῦ Λάζαρος κεῖται, αὐτὸς εἶπε μὴ παρών,
 ἀλλὰ καὶ μακρὰν ὄν, Λάζαρος ἀπέθανε, καὶ ποῦ ἀπέθανεν. Ὁ
 δὲ κατ' αὐτοὺς νομιζόμενος ἀγνοεῖν, αὐτὸς ἔστιν ὁ τοὺς διαλογι-
 σμοὺς τῶν μαθητῶν προγινώσκων, καὶ εἰδὼς τὰ ἐν τῇ ἐκάστου

1. Πρβλ. Ἰω. 11, 34.

2. Ματθ. 16, 13.

3. Μάρκ. 6, 38.

4. Ματθ. 20, 32.

νὰ ἐρωτᾷ, «ποῦ κεῖται ὁ Λάζαρος»¹, καὶ ὅταν, εὐρισκόμενος εἰς τὰ μέρη τῆς Καισαρείας ζητῆ νὰ μάθῃ «ποιὸς νομίζουν οἱ ἄνθρωποι ὅτι εἶμαι»²· καί, «πόσους ἄρτους ἔχετε»³· καί, «τί θέλετε νὰ σᾶς κάμω;»⁴, νὰ γνωρίζωμεν ἐξ ὅσων εἶπομεν προηγουμένως, τὴν ὀρθὴν ἔννοιαν τῶν ρητῶν, καὶ νὰ μὴ σκανδαλιζώμεθα ὅπως οἱ Χριστομάχοι Ἀρειανοί. Κατ' ἀρχὰς λοιπὸν πρέπει νὰ λεχθῆ αὐτὸ εἰς τοὺς ἄσεβεῖς· ἀπὸ ποῦ συμπεραίνουν ὅτι αὐτὸς δὲν γνωρίζει; Διότι, ὅπωςδὴποτε αὐτὸς ποῦ ἐρωτᾷ δὲν σημαίνει καὶ ὅτι δὲν γνωρίζει, ἀλλ' εἶναι δυνατὸν νὰ ἐρωτᾷ αὐτὸς ποῦ γνωρίζει περὶ αὐτῶν ποῦ γνωρίζει. Βεβαίως καὶ ὁ Ἰωάννης, ὅταν ὁ Χριστὸς ἐρωτᾷ, «πόσους ἄρτους ἔχετε», γνωρίζει ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν ἀγνοεῖ, ἀλλ' ὅτι γνωρίζει· διότι λέγει, «αὐτὸ δὲ τὸ ἔλεγε διὰ νὰ δοκιμάσῃ τὴν πίστιν τοῦ Φιλίππου· διότι αὐτὸς ἐγνώριζε τί ἐπρόκειτο νὰ κάμῃ»⁵. Ἐφ' ὅσον δὲ ἐγνώριζε αὐτὸ ποῦ ἔκαμε, ἄρα δὲν ἐρωτᾷ ὡς μὴ γνωρίζων, ἀλλὰ ὡς γνωρίζων. Ἀπὸ αὐτὸ δὲ εἶναι δυνατὸν νὰ ἐννοήσωμεν καὶ τὰ παρόμοια, ὅτι δηλαδὴ ὅταν ὁ Κύριος ἐρωτᾷ, ὄχι διότι δὲν γνωρίζει, ποῦ ἔχει ταφῆ ὁ Λάζαρος, ἢ ποῖος νομίζουν οἱ ἄνθρωποι ὅτι εἶναι αὐτός, ἀλλὰ γνωρίζων αὐτὸ ποῦ ἐρωτοῦσε, γνωρίζων πολὺ καλὰ τί πρόκειται νὰ κάμῃ. Καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἀμέσως ἐξουδετερώνει τὴν περιέργειάν των. Ἄν ὅμως ἐπιμένουν μὲ ἰσχυρογνωμοσύνην εἰς τὰς ἐρωτήσεις, ὡς πληροφορηθῶν ὅτι εἰς τὴν θεότητα δὲν ὑπάρχει ἄγνοια· αὐτὴ ὅπως ἔχει λεχθῆ, εἶναι χαρακτηριστικὸν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Καὶ διὰ νὰ καταλάβῃς ὅτι αὐτὸ εἶναι ὀρθόν, παρατήρησε, πῶς ὁ Κύριος ποῦ ἐρωτᾷ νὰ μάθῃ εἰς ποῖον μέρος κεῖται ὁ Λάζαρος, αὐτὸς εἶπε, χωρὶς νὰ εἶναι ἐκεῖ, ἀλλ' ἐνῶ ἦτο μακριά, ὅτι ὁ Λάζαρος ἀπέθανε καὶ μάλιστα ποῦ ἀπέθανεν. Αὐτὸς δὲ ποῦ κατὰ τὴν γνώμην των θεωρεῖται ὅτι δὲν γνωρίζει, αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος ποῦ προγνωρίζει τοὺς διαλογισμοὺς τῶν μαθητῶν καὶ γνωρίζει τὰ συναισθήματα τοῦ καθενὸς καὶ τί ὑπάρχει εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ

5. Ἰω. 6, 6.

καρδία, και τί ἐστιν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ· και τό γε μείζον, αὐτός μόνος γνωσκει τὸν Πατέρα, και λέγει· («Ὑγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, και ὁ Πατήρ ἐν ἐμοί»).

38. Οὐκοῦν παντὶ τοῦτο δηλόν ἐστιν, ὅτι τῆς μὲν σαρκός
 5 ἐστι τὸ ἀγνοεῖν, αὐτὸς δὲ ὁ Λόγος, ἢ Λόγος ἐστί, τὰ πάντα και
 πρὶν γενέσεως γνωσκει. Οὐδὲ γάρ, ἐπειδὴ γέγονεν ἄνθρωπος,
 πέπαιται τοῦ εἶναι Θεός· οὐδέ, ἐπειδὴ Θεός ἐστι, φεύγει τὸ
 ἀνθρώπινον· μὴ γένοιτο! ἀλλὰ μάλλον Θεός ὢν, προσελάμβανε
 τὴν σάρκα, και ἐν σαρκὶ ὢν ἐθεοποιεῖ τὴν σάρκα. Καὶ γὰρ ὡσπερ
 10 ἐν αὐτῇ ἐπνυθάνετο, οὕτω και ἐν αὐτῇ τὸν νεκρὸν ἤγειρε· και
 πᾶσιν ἔδειξεν, ὅτι ὁ νεκροὺς ζωοποιῶν και τὴν ψυχὴν ἀνακαλού-
 μενος, πολλῶ μάλλον τὰ κρυπτὰ πάντων ἐπιγινώσκει, και ἐγί-
 νωσκε ποῦ κεῖται Λάζαρος· ἀλλ' ἐπνυθάνετο· ἐποιεῖ γὰρ και
 τοῦτο ὁ πανάγιος τοῦ Θεοῦ Λόγος, ὁ πάντα δι' ἡμᾶς ὑπομείνας,
 15 ἵνα και οὕτω τὴν ἀγνοίαν ἡμῶν βαστάξας, χαρίσῃται γινώσκειν
 τὸν μόνον ἑαυτοῦ ἀληθινὸν Πατέρα, και ἑαυτὸν τὸν δι' ἡμᾶς ἐπι-
 σωτηρία πάντων ἀποσταλέντα, ἧς μείζων οὐκ ἂν γένοιτο χάρις.
 "Ὅταν τοίνυν και περὶ ὧν προφασίζονται ῥητῶν λέγῃ ὁ Σωτήρ,
 («Ἐδόθη μοι ἐξουσία»), και, («Δόξασόν σου τὸν Υἱόν»), λέγῃ τε ὁ
 20 Πέτρος, Ἐδόθη αὐτῷ ἐξουσία, τῇ αὐτῇ διανοίᾳ ταῦτα πάντα γι-
 νώσκομεν, ὅτι ἀνθρωπίνως διὰ τὸ σῶμα ταῦτα πάντα λέγει. Οὐ
 γὰρ χρεῖαν ἔχων, ὅμως αὐτὸς ὡς εἰληφὼς λέγεται ἅπερ ἐλάμβανε
 ἀνθρωπίνως· ἵνα πάλιν, ὡς τοῦ Κυρίου λαβόντος, και ὡς εἰς
 αὐτὸν ἀναπανομένης τῆς δόσεως, βεβαία ἢ χάρις διαμείνῃ. "Ἀν-
 25 θρωπος μὲν γὰρ μόνος λαμβάνων δυνατὸν ἔχει και τὸ ἀφαιρεθῆ-
 ναι· και τοῦτο ἐπὶ τοῦ Ἀδὰμ ἐδείχθη· λαβὼν γὰρ ἀπώλεσεν." Ἴνα

1. Ἰω. 14, 10.

2. Ματθ. 28, 18.

ἀνθρώπου· καὶ τὸ σπουδαιότερον βεβαίως εἶναι ὅτι μόνον αὐτὸς γνωρίζει τὸν Πατέρα καὶ λέγει· «ἐγὼ εὐρίσκομαι εἰς τὸν Πατέρα καὶ ὁ Πατὴρ εἰς ἐμέ»¹.

38. Λοιπὸν, εἶναι φανερὸν εἰς τὸν καθένα ὅτι ἡ ἄγνοια εἶναι χαρακτηριστικὸν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, αὐτὸς δὲ ὁ Λόγος, καθ' ὅτι εἶναι Λόγος, γνωρίζει τὰ πάντα, ἀκόμη καὶ πρὶν δημιουργηθῆναι. Καὶ δὲν ἔχει παύσει νὰ εἶναι Θεὸς ἐπειδὴ ἐγένεν ἀνθρώπος. Οὐτε πάλιν ἐπειδὴ εἶναι Θεὸς ἀποφεύγει τὸ ἀνθρώπινον· μὴ γένοιτο! ἀλλὰ μᾶλλον, ἐνῶ ἦτο Θεὸς ἐνεδύετο τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, καὶ ἐνῶ ἦτο ἀνθρώπος ἐθεοποιεῖ τὴν σάρκα. Καὶ πράγματι, ὅπως μὲ αὐτὴν ἐρωτοῦσε, τοιοῦτοτρόπως δι' αὐτῆς τὸν νεκρὸν ἀνέστησε. Καὶ ἔδειξεν εἰς ὅλους ὅτι αὐτὸς ποὺ ζωοποιεῖ τοὺς νεκροὺς καὶ ἐπαναφέρει τὴν ψυχὴν εἰς τὸ σῶμα, πολὺ περισσότερον γνωρίζει τὰ κρυπτὰ ὄλων, καὶ ἐπομένως ἐγνώριζε ποῦ κεῖται ὁ Λάζαρος. Ὅμως ἐρωτοῦσε νὰ μάθῃ. Καὶ αὐτὸ μάλιστα τὸ ἔκαμε ὁ πανάγιος Λόγος τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ὑπέμεινε ὅλα πρὸς χάριν μας, ὥστε καὶ ἔτσι, ἀφοῦ ἐβάσταξε τὴν ἰδικὴν μας ἄγνοιαν, μᾶς χαρίζει τὴν γνώσιν τοῦ μόνου ἀληθινοῦ Πατρὸς του καὶ τοῦ ἑαυτοῦ του, ὁ ὁποῖος ἀπεστάλη πρὸς χάριν μας διὰ τὴν σωτηρίαν ὄλων. Μεγαλυτέρα ἀπὸ αὐτὴν τὴν εὐεργεσίαν δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ γίνῃ. Ὅταν λοιπὸν λέγῃ ὁ Σωτὴρ αὐτὰ τὰ ρητὰ, ποὺ φέρουν ὡς ἐπιχειρήματα, «μοῦ ἐδόθη ἡ ἐξουσία»², καὶ, «δόξασε τὸν Υἱὸν σου»³, καὶ λέγῃ καὶ ὁ Πέτρος, «ἐδόθη εἰς αὐτὸν ἡ ἐξουσία», νὰ κατανοοῦμεν ὅλα αὐτὰ μὲ τὴν ἰδίαν διάνοιαν, ὅτι δηλαδὴ ἀνθρωπίνως τὰ λέγει ὅλα αὐτὰ, λόγῳ τοῦ σώματος ποὺ περιεβλήθη. Ὅχι διότι εἶχε ἀνάγκην, ἀλλ' αὐτὰ τὰ ὁποῖα ἐλάμβανε, λέγονται ὡσὰν νὰ τὰ εἶχε λάβει ἀνθρωπίνως, διὰ νὰ παραμείνῃ πάλιν ἀσφαλῆς ἡ χάρις, ἐφ' ὅσον τὰ ἔλαβεν ὁ Κύριος, καὶ ἐφ' ὅσον εἰς αὐτὸν παραμένει πάντοτε ἡ δωρεά. Διότι ὁ ἀνθρώπος ποὺ λαμβάνει μόνος του ἔχει καὶ τὴν δυνατὴν τῆς ἀπωλείας. Καὶ αὐτὸ ἀπεδείχθη εἰς τὸν Ἀδάμ. Ἐνῶ δηλαδὴ ἔλαβε, τὴν ἔχα-

3. Ἰω. 17, 1.

δὲ ἀναφαίρετος ἡ χάρις γένηται, καὶ βεβαία φυλαχθῆ τοῖς ἀνθρώποις, διὰ τοῦτο αὐτὸς ἰδιοποιεῖται τὴν δόσιν, καὶ λέγει ἐξουσίαν εἰληφέναι, ὡς ἄνθρωπος, ἦν αἰεὶ ἔχει ὡς Θεός· καὶ λέγει, Δόξασόν με, ὁ ἄλλους δοξάζων, ἵνα δείξη, ὅτι σάρκα χορῆζουσιν ἔχει 5 τούτων. Διὸ κακείνης λαβούσης, ἐπειδὴ ἡ λαβοῦσα ἐν αὐτῷ ἐστι, καὶ προσλαβὼν αὐτὴν ἄνθρωπος γέγονεν, ὡς αὐτὸς εἰληφῶς λέγεται.

39. Εἰ μὲν οὖν, ὡς πολλάκις εἴρηται, οὐ γέγονεν ἄνθρωπος ὁ Λόγος, ἔστω τοῦ Λόγου καθ' ἑμαῖς τὸ λαβεῖν, καὶ τὸ χρῆζειν 10 δόξης, καὶ τὸ ἀγνοεῖν· εἰ δὲ γέγονεν ἄνθρωπος· γέγονε γάρ· ἀνθρώπου δὲ ἐστὶ τὸ λαβεῖν, καὶ τὸ χρῆζειν, καὶ τὸ ἀγνοεῖν· διὰ τί τὸν διδόντα ὡς λαμβάνοντα νομίζομεν, καὶ τὸν ἄλλοις χορηγοῦντα χρεῖαν ἔχειν ὑπονοοῦμεν, καὶ τὸν μὲν Λόγον διαιροῦμεν ἀπὸ τοῦ Πατρὸς, ὡς ἀτελεῖ καὶ χρεῖαν ἔχοντα, τὴν δὲ ἀνθρωπό- 15 τητα τῆς χάριτος ἐρημοῦμεν; Εἰ γὰρ αὐτὸς ὁ Λόγος, ἢ Λόγος ἐστὶ, δι' ἑαυτὸν ἐστὶ λαβὼν καὶ δοξασθεὶς, καὶ εἰ ἐκεῖνος κατὰ τὴν θεότητά ἐστιν ὁ ἁγιασθεὶς καὶ ἀναστὰς ποία τοῖς ἀνθρώποις ἐστὶν ἐλπίς; Μένουσι γάρ, ὡσπερ ἦσαν, γυμνοὶ, καὶ δειλαιοὶ, καὶ νεκροὶ, οὐδὲν κοινὸν ἔχοντες, πρὸς τὰ δοθέντα τῷ Υἱῷ. Τί δὲ 20 καὶ ἐπεδήμει, καὶ ἐγένετο σὰρξ ὁ Λόγος; Εἰ μὲν ἵνα λάβῃ ταῦτα, ἅπερ λέγει εἰληφέναι· κενὸς ἦν τούτων πρὸ τούτου, ἐξ ἀνάγκης δὲ καὶ χάριν ὁμολογήσει μᾶλλον αὐτὸς τῷ σώματι, ὅτι, ὅτε γέγονεν εἰς αὐτό, τότε λαμβάνει ταῦτα παρὰ τοῦ Πατρὸς, ἃ μὴ εἶχε πρὸ τῆς εἰς τὴν σάρκα καθόδου. Καὶ γὰρ ἐκ τούτου βελτιωθεὶς 25 φαίνεται μᾶλλον αὐτὸς διὰ τὸ σῶμα ἢ τὸ σῶμα βελτιωθὲν δι' αὐτόν. Ἄλλὰ τοῦτο Ἰουδαϊκὸν ἐστὶ τὸ φρόνημα. Εἰ δ' ἵνα λυτρώσῃται τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, ἐπεδήμησεν ὁ Λόγος, καὶ ἵνα αὐτοὺς ἀγιάσῃ, καὶ θεοποιήσῃ, γέγονεν ὁ Λόγος σὰρξ (τούτου γὰρ χάριν καὶ γέγονε), τίνι λοιπὸν οὐκ ἐστὶ φανερόν, ὅτι

σε. Διὰ νὰ γίνῃ ὁμως ἀμετάκλητος ἡ χάρις καὶ νὰ διαφυλαχθῇ ἀσφαλῆς εἰς τοὺς ἀνθρώπους, διὰ τοῦτο αὐτὸς κάμνει ἰδικήν του τὴν δωρεὰν καὶ λέγει ὅτι ἔχει λάβει ἐξουσίαν, ὡς ἄνθρωπος, τὴν ὁποίαν ἐξουσίαν ἔχει πάντοτε ὡς Θεός. Καὶ λέγει, δόξασέ με, σὺ ποὺ δοξάζεις τοὺς ἄλλους, διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι ἔχει σάρκα, ἡ ὁποία ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ αὐτά. Δι' αὐτὸ καὶ ὅταν ἡ ἀνθρωπίνη φύσις λάβῃ, ἐπειδὴ αὕτη ὑπάρχει εἰς αὐτόν, καὶ ἐγίνεν ἄνθρωπος ἀφοῦ τὴν προσέλαβεν, λέγεται ὅτι αὐτὸς ἔχει λάβει.

39. Ἐὰν λοιπόν, ὅπως ἔχει λεχθῆ κατ' ἐπανάληψιν, δὲν ἐγίνεν ὁ Λόγος ἄνθρωπος, ἔστω, ὅπως δέχεσθε σεῖς, ὅτι ὁ Λόγος χρειάζεται τὴν δόξαν καὶ ὅτι αὐτὸς ἀγνοεῖ. Ἐὰν ὁμως ἐγίνεν ἄνθρωπος — καὶ βεβαίως, διότι ἐγίνεν — τοῦ ἀνθρώπου γνώρισμα εἶναι νὰ λάβῃ, νὰ ἔχῃ ἀνάγκην καὶ νὰ ἀγνοῇ. Διὰ τὴν θεωροῦμεν αὐτόν ποὺ δίδει, ὡς αὐτόν ποὺ λαμβάνει, καὶ φανταζόμεθα ὅτι ἔχει ἀνάγκην αὐτὸς ποὺ χορηγεῖ εἰς ἄλλους, καὶ ἀποχωρίζομεν τὸν Λόγον ἀπὸ τὸν Πατέρα, ὡς νὰ εἶναι ἀτελής καὶ νὰ ἔχῃ ἀνάγκην, τὴν δὲ ἀνθρωπίνην φύσιν ἀπογυμνώνομεν ἀπὸ τὴν χάριν; Διότι ἐὰν ὁ ἴδιος ὁ Λόγος, καθόσον εἶναι Λόγος διὰ τὸν ἑαυτὸν του ἔλαβε καὶ ἐδοξάσθη καὶ ἐὰν ἐκεῖνος ὡς Θεὸς ἡγιασθῆ καὶ ἀνεστήθῃ, ποία ἐλπίς ἀπομένει εἰς τοὺς ἀνθρώπους; Παραμένουν, δηλαδὴ ὅπως ἦσαν, γυμνοὶ ἀπὸ χάριν καὶ ἄθλιοι καὶ νεκροί, χωρὶς νὰ ἔχουν τίποτε κοινὸν μὲ αὐτὰ ποὺ ἐδόθησαν εἰς τὸν Υἱόν. Διὰ τὴν δὲ ἦλθεν εἰς τὴν γῆν καὶ ἐγίνεν ἄνθρωπος ὁ Λόγος; Ἐὰν μὲν ἦλθε διὰ νὰ λάβῃ αὐτὰ ποὺ λέγει ὅτι ἔχει λάβει, δὲν θὰ τὰ εἶχε αὐτὰ πρὸ τῆς σαρκώσεως. Κατ' ἀνάγκην δὲ θὰ χρεωστῶ χάριν αὐτὸς εἰς τὸ σῶμα μᾶλλον, διότι ὅταν ἐνεδύθη τοῦτο, τότε ἔλαβε ἀπὸ τὸν Πατέρα αὐτὰ ποὺ δὲν εἶχε πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως. Διότι ἀπὸ αὐτὸ φαίνεται ὅτι αὐτὸς μᾶλλον ἐβελιτώθη χάρις εἰς τὸ σῶμα, παρὰ ὅτι ἐβελιτώθη τὸ σῶμα χάρις εἰς αὐτόν. Αὕτη ὁμως ἡ γνώμη εἶναι Ἰουδαϊκὴ. Ἐὰν δὲ ὁ Λόγος ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον διὰ νὰ λυτρώσῃ τὸ ἀνθρώπινον γένος, καὶ ὁ Λόγος ἐσαρκώθη διὰ νὰ ἀγιάσῃ καὶ θεοποιήσῃ τοὺς ἀνθρώπους (διότι δι' αὐτόν τὸν σκοπὸν ἦλθε), εἰς ποῖον λοιπόν δὲν εἶναι φανερὸν ὅτι αὐτὰ ποὺ λέγει ὅτι ἔχει λάβει ὁ

ταῦθ' ἄπερ εἰληφέναι λέγει, ὅτε γέγονε σάρξ, οὐ δι' ἑαυτόν, ἀλλὰ διὰ τὴν σάρκα λέγει; ἐν ἧ γὰρ ἦν λέγων, ταύτης ἦν καὶ τὰ διδόμενα χαρίσματα δι' αὐτοῦ παρὰ τοῦ Πατρὸς. Τίνα δὲ ἦν ἃ ἠτεῖτο, ἴδωμεν, καὶ τίνα ἦν ὄλως, ἃ ἔλεγεν εἰληφέναι, ἵνα κἂν 5 οὕτως αἰσθῆσθαι δυνηθῶσιν ἐκεῖνοι. Δόξαν τοίνυν ἠτεῖτο, καὶ ἔλεγε· «Πάντα μοι παρεδόθη» καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐξουσίαν πᾶσάν φησιν εἰληφέναι. Ἐλλὰ καὶ πρὶν εἶπη, πάντα μοι παρεδόθη, πάντων ἦν Κύριος· «πάντα γὰρ δι' αὐτοῦ ἐγένετο» καὶ εἰς Κύριος ἦν, δι' οὗ τὰ πάντα· καὶ δόξαν μὲν αἰτῶν, Κύριος τῆς 10 δόξης ἦν καὶ ἔστιν, ὡς Παῦλός φησιν· «Εἰ γὰρ ἔγνωσαν οὐκ ἂν τὸν Κύριον τῆς δόξης ἐσταύρωσαν». Εἶχε γὰρ ἦν ἠτεῖτο λέγων· «Τῇ δόξῃ ἧ εἶχον πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι παρὰ σοί».

40. Καὶ τὴν ἐξουσίαν δὲ ἦν ἔλεγε μετὰ τὴν ἀνάστασιν εἰληφέναι ταύτην εἶχε καὶ πρὸ τοῦ λαβεῖν, καὶ πρὸ τῆς ἀναστάσεως. 15 Αὐτὸς μὲν γὰρ ἐπέτιμα δι' ἑαυτοῦ τῷ Σατανᾷ λέγων, «Ὑπαγε ὀπίσω μου, Σατανᾶ» τοῖς δὲ μαθηταῖς ἐδίδου κατ' αὐτοῦ τὴν ἐξουσίαν, ὅτε καί, ὑποστρεψάντων αὐτῶν, ἔλεγεν· («Ἐθεώρουν τὸν Σατανᾶν ὡς ἀστρατὴν, πεσόντα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ»). Ἐλλὰ καὶ πάλιν, ὅπερ ἔλεγεν εἰληφέναι, τοῦτο καὶ πρὸ τοῦ λαβεῖν ἔχων 20 δείκνυται· τοὺς τε γὰρ δαίμονας ἀπήλανε· καὶ ἄπερ ἔδησεν ὁ Σατανᾶς, ἔλυνεν αὐτός, ὡς ἐπὶ τῆς Ἀβραμιμαίας θυγατρὸς ἐποίησε· καὶ ἁμαρτίας ἠφίει, λέγων τῷ παραλυτικῷ, καὶ τῇ τοὺς πό-

1. Πρβλ. Ἰω. 17, 1.

2. Λουκ. 10, 22.

3. Πρβλ. Ματθ. 28, 18.

4. Ἰω. 1, 3.

5. Πρβλ. Α' Κορ. 8, 6.

6. Α' Κορ. 2, 8.

7. Ἰω. 17, 5.

ταν ἔγινεν ἄνθρωπος, δὲν τὰ ἔλαβε διὰ τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλὰ διὰ τὸν ἄνθρωπον; διότι τῆς φύσεως εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκετο λέγων, αὐτῆς ἦσαν καὶ χαρίσματα πού δίδονται ἀπὸ τὸν Πατέρα διὰ μέσου τοῦ Υἱοῦ. Ἄς ἐξετάσωμεν δὲ ποῖα ἦσαν αὐτὰ πού ἐζητοῦσε καὶ ποῖα ἦσαν γενικῶς αὐτὰ πού ἔλεγεν ὅτι ἔχει λάβει, διὰ νὰ ἠμπορέσουν ἔστω καὶ ἔτσι νὰ ἀντιληφθοῦν ἐκεῖνοι. Ἐζητοῦσε λοιπὸν δόξαν ¹, καὶ ὁμως ἔλεγεν· «ὅλα μοῦ παρεδόθησαν» ²· καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν λέγει ὅτι ἔχει λάβει κάθε ἐξουσίαν ³. Ἄλλὰ καὶ πρὶν νὰ εἰπῆ «ὅλα μοῦ παρεδόθησαν» ἦτο Κύριος ὅλων· «διότι ὅλα δι' αὐτοῦ ἐδημιουργήθησαν» ⁴· καὶ ἦτο μοναδικὸς Κύριος, διὰ τοῦ ὁποίου ἐδημιουργήθησαν τὰ πάντα ⁵· καὶ ὅταν ἀκόμη ἐζητοῦσε δόξαν ἦτο Κύριος τῆς δόξης καὶ εἶναι, ὅπως λέγει ὁ Παῦλος· «διότι ἐὰν ἀνεγνωρίζαν, δὲν θὰ ἔσταύρωναν τὸν Κύριον τῆς δόξης» ⁶. Δηλαδή εἶχε τὴν δόξαν τὴν ὁποίαν ἐζητοῦσε, διότι λέγει· «μὲ τὴν δόξαν τὴν ὁποίαν εἶχα πλησίον σου πρὶν δημιουργηθῆ ὁ κόσμος» ⁷.

40. Καὶ τὴν ἐξουσίαν τὴν ὁποίαν ἔλεγε μετὰ τὴν ἀνάστασιν ὅτι ἔχει λάβει, αὐτὴν τὴν εἶχε καὶ πρὶν τὴν πάρη, δηλαδή πρὸ τῆς ἀναστάσεως. Διότι αὐτὸς ὁ ἴδιος ἀφ' ἐνὸς μὲν κατέκρινε τὸν σατανᾶ λέγων· «ὑπάγε ὀπίσω μου σατανᾶ» ⁸, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἔδιδεν εἰς τοὺς μαθητάς του ἐξουσίαν κατ' αὐτοῦ ⁹, ὁπότε καὶ ἔλεγεν, ὅταν αὐτοὶ ἐπέστρεψαν ἀπὸ τὴν περιοδείαν των· «ἔβλεπα τὸν σατανᾶ ὡσὰν ἀστραπὴ πού ἔπεσε ἀπὸ τὸν οὐρανόν» ¹⁰. Ἄλλὰ καὶ πάλιν αὐτὸ πού ἔλεγεν ὅτι ἔχει λάβει ἀποδεικνύεται ὅτι τὸ εἶχε καὶ πρὶν τὸ λάβη. Διότι καὶ τοὺς δαίμονας ἔβγαζε, καὶ ὅσους εἶχε δέσει ὁ σατανᾶς τοὺς ἔλυνε, ὅπως ἔκαμε εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς γυναικὸς τῆς καταγομένης ἐκ τοῦ Ἀβραάμ ¹¹· καὶ ἁμαρτίας ἐσυγχωροῦσε λέγων εἰς τὸν παραλυτικόν καὶ εἰς τὴν γυναῖκα, ἡ ὁποία ἄλειψε τὰ πόδια του

8. Ματθ. 4, 10.

9. Πρβλ. Λουκ. 10, 19.

10. Λουκ. 10, 18.

11. Πρβλ. Λουκ. 13, 16.

δας ἀλειψάση γυναικί· (᾿Αφέονται σου αἱ ἁμαρτίαι). Καὶ νε-
κροὺς μὲν ἤγειρε, τοῦ δέ τυφλοῦ τὴν γένεσιν ἀποκαθίστα, χα-
ριζόμενος αὐτῷ τὸ βλέπειν. Καὶ ταῦτα ἐποίει, οὐ μέλλων, ἕως
λάβη, ἀλλ' ἐξουσιαστής ὢν. Ὡς ἐκ τούτων δῆλον εἶναι, ὅτι ἂ
5 εἶχε Λόγος ὢν, ταῦτα καὶ γενόμενος ἄνθρωπος, καὶ μετὰ τὴν
ἀνάστασιν, ἀνθρωπίνως εἰληφέναι λέγει, ἵνα δι' αὐτὸν οἱ ἄν-
θρωποι, ἐπὶ μὲν τῆς γῆς ὡς κοινωνοὶ γενόμεθα θείας φύσεως,
λοιπὸν ἐξουσίαν ἔχωσι κατὰ δαιμόνων, ἐν δὲ τοῖς οὐρανοῖς, ὡς
ἐλευθερωθέντες ἀπὸ τῆς φθορᾶς, αἰωνίως βασιλεύσωσι. Καθό-
10 λου γὰρ τοῦτο χρῆ γινώσκειν, ὅτι οὐδὲν ὢν λέγει εἰληφέναι, ὡς
μὴ ἔχων ἔλαβεν· εἶχε γὰρ αὐτὰ ἀεὶ Θεὸς ὢν ὁ Λόγος. Λέγεται δὲ
νῦν ἀνθρωπίνως, ὅτι ἔλαβεν, ἵνα, τῆς σαρκὸς ἐν αὐτῷ λαμβανού-
σης, λοιπὸν ἐξ ἐκείνης καὶ εἰς ἡμᾶς διαμείνη βεβαίως. Καὶ γὰρ
καὶ τὸ παρὰ τοῦ Πέτρου λεγόμενον· ὅτι λαβὼν παρὰ Θεοῦ τιμὴν
15 καὶ δόξαν, ὑποταγέντων αὐτῷ ἀγγέλων, τοιοῦτον ἔχει τὸν νοῦν.
Ὡς ἐπυνθάνετο ἀνθρωπίνως, ἤγειρε δὲ θεϊκῶς τὸν Λάζαρον·
οὕτω τὸ μὲν, ἔλαβεν, ἀνθρωπίνως εἰρηται· ἡ δὲ τῶν ἀγγέλων ὑπο-
ταγὴ τὴν θεότητα τοῦ Λόγου δείκνυσιν.

41. Παύσασθε τοιγαροῦν, ὧ θεοστρυγεῖς, καὶ μὴ ταπεινοῦ-
20 τε τὸν Λόγον· μηδὲ παραιρεῖσθε τὴν θεότητα αὐτοῦ, ἥτις ἐστὶ
τοῦ Πατρὸς, ὡς δεδομένου, ἢ ἀγνοοῦντος· ἵνα μὴ τὰ ἑαυτῶν ἐπιω-
ρίπτητε τῷ Χριστῷ, ὡς οἱ τότε λιθάζοντες αὐτὸν ἐποίουν Ἰου-
δαῖοι. Οὐ γὰρ τοῦ Λόγου, ἧ Λόγος ἐστὶ, ταῦτα τυγχάνει ὄντα,
ἀλλὰ τῶν ἀνθρώπων ἐστὶν ἴδια ταῦτα. Καὶ ὡσπερ πτύσαντος
25 αὐτοῦ, καὶ ἐκτείναντος τὴν χεῖρα, καὶ φωνήσαντος Λάζαρον,
οὐκ ἐλέγομεν ἀνθρώπινα εἶναι τὰ κατορθώματα, εἰ καὶ διὰ τοῦ
σώματος ἐγίνετο, ἀλλὰ Θεοῦ· οὕτως ἐὰν τὰ ἀνθρώπινα λέγηται

μέ μύρον· «σοῦ συγχωροῦνται αἱ ἁμαρτίαι σου»¹. Καί τοὺς νεκροὺς ἤγειρε καὶ ἀποκαθιστοῦσε τὴν ὄρασιν τοῦ τυφλοῦ, χαρίζοντας εἰς αὐτὸν τὴν ὄρασιν. Καὶ αὐτὰ τὰ ἔκαμνε ὄχι ἐνῶ ἐπρόκειτο νὰ λάβῃ, ἀλλ' ὡς κυρίαρχος. Ἀπὸ αὐτὰ γίνεται φανερὸν ὅτι αὐτὰ ποὺ εἶχεν ὡς Λόγος, αὐτὰ λέγει ὅτι εἶχε λάβει ὡς ἄνθρωπος, ὅταν ἐνηθρώπησε καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν, ὥστε χάρις εἰς αὐτὸν οἱ ἄνθρωποι, εἰς μὲν τὴν γῆν ἀφοῦ γίνουσι μέτοχοι τῆς θείας φύσεως, νὰ ἔχουν ἐξουσίαν κατὰ τῶν δαιμόνων, εἰς δὲ τοὺς οὐρανοὺς, ἀφοῦ ἐλευθερωθοῦν ἀπὸ τὴν φθοράν, νὰ βασιλεύσουν αἰωνίως. Γενικῶς λοιπὸν πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν καλὰ ὅτι, τίποτε ἀπ' ὅσα λέγει ὅτι ἔχει λάβει, δὲν ἔλαβε ἐπειδὴ δὲν τὰ εἶχε. Βεβαίως αὐτὰ τὰ εἶχε πάντοτε, διότι ὁ Λόγος ἦτο Θεός. Λέγεται ὁμοίως ἐδῶ, ὅτι ἀνθρωπίνως ἔλαβεν, ὥστε, ἐνῶ ἐλάμβανε ἢ σάρκα ποὺ ὑπῆρχε εἰς αὐτόν, ἀπὸ ἐκείνην τοῦ λοιποῦ νὰ παραμείνῃ καὶ εἰς ἡμᾶς ἀσφαλῶς. Πράγματι καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Πέτρου λεγόμενον ὅτι, ἔλαβε παρὰ τοῦ Θεοῦ τιμὴν καὶ δόξαν² ἀφοῦ ὑπετάγησαν εἰς αὐτόν οἱ ἄγγελοι³, αὐτὴν τὴν ἐννοίαν ἔχει. Ὅπως ἐρωτοῦσε διὰ νὰ μάθῃ ὡς ἄνθρωπος καὶ ἀνέστησε θεϊκῶς τὸν Λάζαρον, ἔτσι, τὸ μὲν «ἔλαβεν» ἀνθρωπίνως ἔχει λεχθῆ· ἡ δὲ ὑποταγὴ τῶν ἀγγέλων δεικνύει τὴν θεότητα τοῦ Λόγου.

41. Παύσατε λοιπόν, ἔχθροὶ τοῦ Θεοῦ, καὶ μὴ ὑποβιβάζετε τὸν Λόγον. Μὴ ἀφαιρεῖτε τὴν θεότητα του, ἡ ὁποία εἶναι ἡ θεότης τοῦ Πατρός, ἐπειδὴ ἔχει ἀνάγκην, ἢ ἀγνοεῖ, καὶ μὴ ἐπιρρίπτετε τὰ ἰδικὰ σας εἰς τὸν Χριστόν, ὅπως ἔκαμαν οἱ Ἰουδαῖοι ποὺ τότε τὸν ἐλιθοβολοῦσαν. Διότι αὐτὰ δὲν ἀνήκουν εἰς τὸν Λόγον, καθ' ὅτι εἶναι Λόγος, ἀλλ' εἶναι γνωρίσματα τῶν ἀνθρώπων. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ὅταν ἔπτυσε, καὶ ἐξέτεινε τὸ χέρι, καὶ ἐκάλεσε τὸν Λάζαρον, δὲν ἐλέγαμε ὅτι τὰ θαύματα εἶναι ἀνθρώπινα, ἂν καὶ ἐνηργοῦντο διὰ τοῦ σώματος, ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ, ἔτσι ὅταν εἰς τὸ Εὐαγγέλιον ἀναφέρονται εἰς τὸν Σωτῆρα

2. Πρβλ. Β' Πέτρ. 1, 17.

3. Πρβλ. Α' Πέτρ. 3, 22.

περὶ τοῦ Σωτῆρος ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ, πάλιν εἰς τὴν φύσιν τῶν
 λεγομένων ἐνορῶντες, καὶ ὡς ἀλλότρια ταῦτα Θεοῦ τυγχάνει
 ὄντα, μὴ τῇ θεότητι τοῦ Λόγου ταῦτα λογιζώμεθα, ἀλλὰ τῇ
 ἀνθρωπότητι αὐτοῦ. Εἰ γὰρ καὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, ἀλλὰ τῆς
 5 σαρκὸς ἴδια τὰ πάθη· καὶ εἰ ἡ σὰρξ θεοφορεῖται ἐν τῷ Λόγῳ, ἀλλ'
 ἡ χάρις καὶ ἡ δύναμις ἐστι τοῦ Λόγου. Τὰ γοῦν ἔργα τοῦ Πατρὸς
 διὰ τῆς σαρκὸς ἐποίει· καὶ οὐδὲν ἤττον πάλιν τὰ πάθη τῆς σαρ-
 κὸς ἐδείκνυτο ἐν αὐτῷ· οἷον ἐπνυθάνετο καὶ ἤγειρε Λάζαρον,
 ἐπέπληττε τῇ μητρὶ, λέγων· «Οὐπω ἤκει ἡ ὥρα μου», καὶ εὐθὺς
 10 τὸ ὕδωρ οἶνον ἐποίει. Ἀληθινὸς γὰρ Θεὸς ἦν ἐν τῇ σαρκί, καὶ
 ἀληθῆς σὰρξ ἦν τῷ Λόγῳ. Διὰ τοῦτο ἐκ μὲν τῶν ἔργων ἐγνώρι-
 ζεν ἑαυτὸν Υἱὸν τε τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα· ἐκ δὲ
 τῶν τῆς σαρκὸς παθῶν ἐδείκνυεν, ὅτι ἀληθὲς ἐφόρει σῶμα, καὶ
 ἴδιον ἦν αὐτοῦ τοῦτο.

15 42. Τούτων οὕτως ὄντων, φέρε καὶ τό, «Περὶ δὲ τῆς ἡμέ-
 ρας καὶ τῆς ὥρας οὐδεὶς οἶδεν, οὐδὲ οἱ ἄγγελοι, οὐδὲ ὁ Υἱός»,
 διερευνήσωμεν. Τοῦτο μὲν γὰρ μεγάλως μάλιστα ἀγνοήσαντες,
 καὶ ἐν τούτῳ σκοποδιυῖοντες, μεγάλην νομίζουσιν ἔχειν ἐν τού-
 τῳ πρόφασιν τῆς αἰρέσεως αὐτῶν. Ἐγὼ δὲ καὶ τοῦτο προφασι-
 20 ζομένους αὐτούς, καὶ ἐν τούτῳ παρασκευαζομένους τοὺς αἰρε-
 τικούς, ὡς τοὺς γίγαντας, πάλιν θεομαχοῦντας αὐτοὺς ὁρῶ. Ὁ
 γὰρ οὐρανοῦ καὶ γῆς Κύριος, δι' οὗ τὰ πάντα γέγονε, κρίνεται
 παρ' αὐτοῖς περὶ ἡμέρας καὶ ὥρας· καὶ ὁ τὰ πάντα γινώσκων Λό-
 γος κατηγορεῖται παρ' αὐτῶν, ὡς ἀγνοῶν περὶ ἡμέρας· καὶ ὁ

1. Ἰω. 2, 4.

2. Μάρκ. 13, 32.

3. Οὗτοι ἦσαν μυθικὸν φῦλον, τερατώδους μορφῆς καὶ ὑπερανθρώπου
 ρώμης, γνωστοὶ κυρίως διὰ τὴν πρὸς τοὺς Ὀλυμπίους θεοὺς σύγκρουσίν των.
 Οἱ πολλαπλοὶ καὶ συγκεχυμένοι μῦθοι ἀνάγονται κατὰ τὸν F. Vian εἰς ἀρ-

τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, πάλιν ἀτενίζοντες εἰς τὴν φύσιν τῶν λεγομένων, καὶ ἐπειδὴ αὐτὰ εἶναι ξένα πρὸς τὸν Θεόν, νὰ μὴ σκεπτώμεθα ὅτι αὐτὰ ἀναφέρονται εἰς τὴν θεότητα τοῦ Λόγου, ἀλλὰ εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν του. Διότι ἂν καὶ ὁ Λόγος ἐσαρκώθη, ὅμως τὰ παθήματα προσιδιάζουσι εἰς τὴν σάρκα. Καὶ ἐὰν ἡ ἀνθρωπίνη φύσις φορῆ διὰ τοῦ Λόγου τὴν θεότητα, ὅμως ἡ χάρις καὶ ἡ δύναμις ἀνήκει εἰς τὸν Λόγον. Τὰ ἔργα, λοιπόν, τοῦ Πατρὸς ἐνεργοῦσε διὰ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως· ἐπίσης δὲ κατ' οὐδὲν ὀλιγώτερον ἐδεικνύοντο εἰς αὐτὸν τὰ παθήματα τῆς σαρκός. Ὅπως π.χ. ἐζητοῦσε νὰ μάθη, καὶ ἀνέστησε τὸν Λάζαρον, ἐπέπληττε τὴν μητέρα του λέγων· «δὲν ἦλθεν ἀκόμη ἡ ὥρα μου»¹ καὶ ἀμέσως μετέβαλε τὸ νερὸ εἰς κρασί. Διότι ὁ ἀληθινὸς Θεὸς ὑπῆρχε εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, καὶ ἀληθινὸς ἄνθρωπος ὑπῆρχε εἰς τὸν Λόγον. Δι' αὐτὸ, ἀπὸ τὰ ἔργα μὲν ἔκαμνε γνωστὸν τὸν ἑαυτὸν τοῦ ὡς Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸν Πατέρα του, ἀπὸ τὰ παθήματα δὲ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἐδείκνυεν ὅτι περιεβάλλετο πραγματικὸν σῶμα, καὶ αὐτὸ ἦτο ἰδικόν του.

42. Ἐφοῦ αὐτὰ εἶναι ἔτσι, ὡς ἐξετάσωμεν καὶ τὸ «περὶ τῆς ἡμέρας καὶ τῆς ὥρας κανεὶς δὲν γνωρίζει, οὔτε οἱ ἄγγελοι οὔτε ὁ Υἱὸς»². Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲν τὸ κατενόησαν καθόλου, καὶ ἐπειδὴ ζαλίζονται ἀπὸ αὐτὸ, νομίζουν ὅτι εἰς αὐτὸ εὐρίσκουσι σοβαρὰν δικαιολογίαν διὰ τὴν αἵρεσίν των. Ἐγὼ ὅμως, καὶ ἂν ἀκόμη τὸ προβάλλουν αὐτὸ ὡς δικαιολογίαν, καὶ ἐτοιμάζονται μ' αὐτὸ οἱ αἰρετικοί, ὅπως οἱ γίγαντες³, τοὺς βλέπω πάλιν ὡς θεομάχους. Διότι ὁ Κύριος τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, διὰ τοῦ ὁποίου ἐδημιουργήθησαν ἐξετάζεται ἀπὸ αὐτοὺς περὶ τῆς ἡμέρας καὶ τῆς ὥρας. Καὶ ὁ Λόγος, ὁ ὁποῖος γνωρίζει τὰ πάντα, κατηγορεῖται ὑπ' αὐτῶν ὅτι ἀγνοεῖ τὴν ἡμέραν ἐκείνην. Καὶ ὁ

χαϊκὴν ποιητικὴν ἀποτύπωσιν πρωτογόνων θρησκευτικῶν ἀντιλήψεων περὶ τῆς δραστηριότητος δαιμονικῶν θιάσων πολεμικοῦ χαρακτῆρος, διαμορφωθείσαν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν Ἰνδοευρωπαϊκῶν καὶ ἀνατολικῶν μύθων περὶ διαμαχῶν μεταξὺ θεῶν καὶ δαιμόνων.

γνώσκων Υἱὸς τὸν Πατέρα λέγεται ἀγνοεῖν ἡμέρας ὥραν· ὧν
 τί ἂν τις ἀφρονέστερον εἴποι, ἢ ποίαν τίς τούτοις ἐξιώσοι μα-
 νίαν; Διὰ τοῦ Λόγου γέγονε τὰ πάντα, καὶ χρόνοι, καὶ καιροί,
 καὶ νύξ, καὶ ἡμέρα, καὶ πᾶσα ἡ κτίσις, καὶ ἀγνοεῖν ὁ δημιουρ-
 5 γὸς τὸ ποίημα λέγεται; καὶ αὐτὸς μὲν οὖν ὁ εἰρμὸς τοῦ ἀναγνώ-
 σματος δείκνυσιν εἰδέναι τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὴν ὥραν, καὶ τὴν
 ἡμέραν, κἄν οἱ Ἀρειανοὶ τῇ ἀγνοίᾳ καταπίπτωσιν. Εἰρηκῶς γάρ,
 οὐδὲ ὁ Υἱός, διηγεῖται τοῖς μαθηταῖς τὰ πρὸ τῆς ἡμέρας, λέγων.
 Τάδε ἔσται καὶ τάδε, εἴτα τὸ τέλος. Ὁ δὲ τὰ πρὸ τῆς ἡμέρας λέ-
 10 γων οἶδε πάντως καὶ τὴν ἡμέραν, ἥτις μετὰ τὰ προειρημένα φα-
 νήσεται. Εἰ δὲ μὴ ἤδει τὴν ὥραν, οὐκ ἂν τὰ πρὸ αὐτῆς ἐσήμανεν,
 οὐκ εἰδὼς πότε ἔσται ἡ ὥρα. Καὶ ὥσπερ ἂν τις οἰκίαν ἢ πόλιν τοῖς
 ἀγνοοῦσι σημᾶναι θέλων, τὰ μὲν πρὸ τῆς οἰκίας ἢ τῆς πόλεως
 διεξιόι· ἐπειδὴν δὲ πάντα σημάνας λέγοι, εἴτ' εὐθὺς ἢ πόλις ἢ ἡ
 15 οἰκία· οἶδε πάντως ὁ σημαίνων, ποῦ τε ἡ οἰκία ἢ ἡ πόλις ἐστίν·
 οὐκ ἂν γὰρ εἰ μὴ ἐγίνωσκεν, ἐσήμανε τὰ πρὸ ἐκείνων, μὴ ποτε
 δι' ἀγνοίαν ἢ μακρὰν ἀποστήσῃ τοὺς ἀκούοντας, ἢ αὐτὸς λέγων,
 λάθῃ καὶ ὑπερβῆ τὸ σημαινόμενον· οὕτω λέγων ὁ Κύριος τὰ
 πρὸ τῆς ἡμέρας καὶ τῆς ὥρας, οἶδεν ἀκριβῶς, καὶ οὐκ ἀγνοεῖ,
 20 πότε ἡ ὥρα καὶ ἡ ἡμέρα ἐνίσταται.

43. Τίνος οὖν ἔνεκεν γνώσκων, οὐκ εἶπε φανερῶς τότε τοῖς
 μαθηταῖς, οὐδενός ἐστι περιεργάσασθαι, ἃ σεσιώπηκεν αὐτός.
 «Τίς γὰρ ἔγνω νοῦν Κυρίου; ἢ τίς σύμβουλος αὐτοῦ ἐγένετο;»
 Τίνος δὲ χάριν γνώσκων ἔλεγεν, ὅτι οὐδὲ ὁ Υἱὸς οἶδεν, οὐδένα

Υἱός, ὁ ὁποῖος γνωρίζει τὸν Πατέρα, κατηγορεῖται ὅτι ἀγνοεῖ μίαν ὥραν τῆς ἡμέρας· τί παραλογώτερον ἀπὸ αὐτὰ θὰ ἤμποροῦσε κανεὶς νὰ εἰπῆ, ἢ ποῖαν παραφροσύνην θὰ ἤμποροῦσε κανεὶς νὰ ἐξισώσῃ μὲ αὐτά; Διὰ τοῦ Λόγου ἔχουν δημιουργηθῆ ὅλα· καὶ ὁ χρόνος καὶ αἱ ἐποχαὶ καὶ ἡ νύκτα καὶ ἡ ἡμέρα καὶ ὅλη ἡ δημιουργία, καὶ γίνεται λόγος περὶ ἀγνοίας τοῦ δημιουργήματος ἀπὸ τὸν δημιουργόν του; καὶ ἡ ἴδια ὁμως ἡ συνέχεια τοῦ ἀναγνώσματος δεικνύει ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ γνωρίζει τὴν ὥραν καὶ τὴν ἡμέραν, ἔστω καὶ ἂν οἱ Ἄρειανοὶ βυθίζωνται εἰς τὴν ἀγνοίαν. Διότι ἐνῶ εἶχε εἰπῆ, οὔτε ὁ Υἱός, ταυτοχρόνως διηγεῖται εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτά, πού θὰ συμβοῦν πρὸ τῆς ἡμέρας, λέγων 1· θὰ συμβοῦν αὐτὰ καὶ αὐτὰ καὶ μετὰ θὰ ἔλθῃ τὸ τέλος. Ἄυτὸς δὲ πού προλέγει αὐτὰ τὰ ὁποῖα θὰ συμβοῦν πρὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης, γνωρίζει ὅπως δὴποτε καὶ τὴν ἡμέραν πού θὰ φανῆ μετὰ τὰ προλεχθέντα. Ἐὰν ὁμως δὲν ἐγνώριζε τὴν ὥραν, δὲν θὰ προέλεγε τὰ πρὸ αὐτῆς, ἐφ' ὅσον δὲν γνωρίζει πότε θὰ ἔλθῃ ἡ ὥρα. Καὶ ὅπως κάποιος πού θέλει νὰ δείξῃ κάποιαν οἰκίαν ἢ πόλιν εἰς αὐτοὺς πού δὲν γνωρίζουν, διηγεῖται λεπτομερῶς τὰ πρὸ τῆς οἰκίας ἢ τῆς πόλεως· καὶ ἀφοῦ δείξῃ ὅλα, λέγει τότε ἀμέσως, νὰ ἡ πόλις ἢ ἡ οἰκία· ὅπως δὴποτε αὐτὸς πού δεικνύει, γνωρίζει ποῦ εὐρίσκεται ἡ οἰκία ἢ ἡ πόλις· διότι, ἐὰν δὲν ἐγνώριζε, δὲν θὰ ἐδείκνυε τὰ πρὸ ἐκείνων, διὰ νὰ μὴ τυχὸν ἀπὸ ἀγνοίαν, ἢ ἀπομακρύνῃ αὐτοὺς πού ἀκούουν, ἢ ὁμιλῶν αὐτός, κάμη λάθος καὶ ξεφύγη ἀπὸ αὐτὸ πού δείχνει, ἔτσι λέγων ὁ Κύριος τὰ πρὸ τῆς ἡμέρας καὶ τῆς ὥρας, γνωρίζει ἀκριβῶς καὶ δὲν ἀγνοεῖ πότε ἔρχεται ἡ ὥρα καὶ ἡ ἡμέρα ἐκείνη.

43. Διὰ ποῖον ἐπομένως λόγον, ἐνῶ ἐγνώριζε, δὲν εἶπε φανερά τότε εἰς τοὺς μαθητὰς, δὲν ἀνήκει εἰς κανένα νὰ ἐξετάσῃ μὲ περιέργειαν αὐτὰ πού ἐκεῖνος παρεσιώπησε. «Διότι ποῖος ἐγνώριζε τὴν διάνοιαν τοῦ Κυρίου; ἢ ποῖος ἔγινε σύμβουλός του;»². Πρὸς χάριν δὲ τίνος, ἐνῶ ἐγνώριζεν, ἔλεγεν ὅτι οὔτε ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου γνωρίζει· νομίζω ὅτι κανεὶς ἀπὸ τοὺς πι-

τῶν πιστῶν ἀγνοεῖν οἶμαι, ὅτι καὶ τοῦτο οὐδὲν ἦττον διὰ τὴν σάρκα ὡς ἄνθρωπος ἔλεγεν. Οὐδὲ γὰρ οὐδὲ τοῦτο ἐλάττωμα τοῦ Λόγου ἐστίν, ἀλλὰ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἧς ἐστὶν ἴδιον καὶ τὸ ἀγνοεῖν. Καὶ τοῦτο πάλιν ἂν τις ἴδοι καλῶς, ἐὰν καὶ τὸν και-
 5 ρὸν ἐξετάζη μετὰ συνειδήσεως ἀγαθῆς, πότε καὶ τίσιν ἔλεγε ταῦ-
 τα ὁ Σωτῆρ. Οὐ τοίνυν ὅτε ὁ οὐρανὸς δι' αὐτοῦ ἐγένετο, οὐδ' ὅτε ἦν παρ' αὐτῷ τῷ Πατρὶ ὁ Λόγος ἀρμόζων τὰ πάντα, οὐδὲ πρὸ τοῦ γενέσθαι ἄνθρωπος ἔλεγε ταῦτα· ἀλλ' ὅτε ὁ Λόγος σὰρξ ἐ-
 γένετο. Διὰ τοῦτο καὶ πάντα, ὅσα μετὰ τὸ γενέσθαι ἄνθρωπος,
 10 ἀνθρωπίνως λέγει, ταῦτα τῇ ἀνθρωπότητι δίκαιον ἀνατιθέναι. Τοῦ μὲν γὰρ Λόγου ἴδιόν ἐστιν εἰδέναι τὰ πεποιημένα, καὶ τού-
 των τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος μὴ ἀγνοεῖν· αὐτοῦ γὰρ ἐστὶν ἔργα· καὶ οἶδεν ὅπόσα, καὶ ἕως τίνος τὴν σύστασιν αὐτῶν εἰργάσατο. Εἰδὼς δὲ τὴν ἀρχὴν ἐκάστου καὶ τὸ τέλος, οἶδε πάντως καὶ τὸ
 15 καθόλου καὶ κοινὸν πάντων τέλος. Ἀμέλει λέγων ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ περὶ τοῦ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον αὐτοῦ, «Πάτερ, ἐλήλυθεν ἡ ὥρα, δόξασόν σου τὸν Υἱόν», δηλὸς ἐστίν, ὅτι καὶ τὴν περὶ τοῦ πάντων τέλους ὥραν, ὡς μὲν Λόγος, γινώσκει, ὡς δὲ ἄνθρωπος, ἀγνοεῖ· ἀνθρώπου γὰρ ἴδιον τὸ ἀγνοεῖν, καὶ μάλιστα ταῦτα. Ἀλ-
 20 λά καὶ τοῦτο τῆς φιλανθρωπίας ἴδιον τοῦ Σωτῆρος. Ἐπειδὴ γὰρ γέγονεν ἄνθρωπος, οὐκ ἐπαισχύνεται διὰ τὴν σάρκα τὴν ἀγνοῦσαν εἰπεῖν, οὐκ οἶδα, ἵνα δείξῃ, ὅτι, εἰδὼς ὡς Θεὸς ἀγνοεῖ σαρκικῶς. Οὐκ εἴρηκε γοῦν· Οὐδὲ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ οἶδεν, ἵνα μὴ ἡ θεότης ἀγνοῦσα φαίνεται· ἀλλ' ἀπλῶς, Οὐδὲ ὁ Υἱός· ἵνα τοῦ ἐξ
 25 ἀνθρώπων γενομένου Υἱοῦ ἡ ἄγνοια ᾗ.

44. Διὰ τοῦτο καὶ περὶ ἀγγέλων λέγων, οὐκ εἴρηκεν ἐπα-
 ναβαίνων, ὅτι οὐδὲ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· ἀλλ' ἐσιώπησε, δεικνὺς

στοὺς δὲν ἀγνοεῖ, ὅτι δηλαδὴ καὶ αὐτὸ πάλιν τὸ ἔλεγεν ὡς ἄνθρωπος, μὲ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. Διότι καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι μειονέκτημα τοῦ Λόγου, ἀλλὰ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, τῆς ὁποίας γνώρισμα εἶναι καὶ ἡ ἄγνοια. Καὶ αὐτὸ πάλιν θὰ ἤμποροῦσε νὰ τὸ διαπιστώσῃ κανεὶς καλῶς, ἐὰν ἐξήταζε τὸν χρόνον μὲ εἰλικρινῆ πρόθεσιν, πότε δηλαδὴ καὶ εἰς ποίους ἔλεγεν αὐτὰ ὁ Σωτὴρ. Ὅχι βεβαίως ὅταν ἐδημιουργήθη ὑπ' αὐτοῦ ὁ οὐρανός, οὔτε ὅταν ὑπῆρχε ὁ Λόγος εἰς τὸν ἴδιον τὸν Πατέρα καὶ ἔθεμελίωνε τὰ πάντα¹. οὔτε ἔλεγε αὐτὰ πρὶν νὰ δημιουργηθῇ ὁ ἄνθρωπος, ἀλλ' ὅταν ὁ Λόγος ἔγινε ἄνθρωπος. Δι' αὐτὸ καὶ ὅλα ὅσα μετὰ τὴν ἐνανθρώπησίν του, ὡς ἄνθρωπος, λέγει, αὐτὰ εἶναι ὀρθόν νὰ τὰ ἀναφέρωμεν εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. Διότι τοῦ μὲν Λόγου γνώρισμα εἶναι τὸ νὰ γνωρίζῃ τὰ δημιουργημένα καὶ νὰ μὴ ἀγνοῇ οὔτε τὴν ἀρχὴν, οὔτε τὸ τέλος των· διότι εἶναι ἰδικά του ἔργα. Καὶ γνωρίζει πόσα εἶναι καὶ μέχρι ποίου σημείου εἰργάσθη διὰ τὴν δημιουργίαν των. Ἐπειδὴ δὲ γνωρίζει τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος τοῦ καθενός, γνωρίζει ὅπως δὴποτε καὶ τὸ γενικὸν καὶ κοινὸν τέλος ὅλων. Καὶ βεβαίως ὅταν λέγῃ εἰς τὸ Εὐαγγέλιον διὰ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν του, «πάτερ, ἔχει ἔλθει ἡ ὥρα, δόξασε τὸν Υἱόν σου»², εἶναι σαφές, ὅτι ὡς Λόγος μὲν γνωρίζει τὴν ὥραν τοῦ τέλους τῶν πάντων, ὡς ἄνθρωπος ὁμως ἀγνοεῖ· διότι ἡ ἄγνοια εἶναι χαρακτηριστικὸν τοῦ ἀνθρώπου καὶ περισσότερο ἢ ἄγνοια αὐτῶν. Ἄλλὰ καὶ αὐτὸ εἶναι γνώρισμα τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Σωτῆρος. Ὅταν δηλαδὴ ἔγινε ἄνθρωπος, δὲν ἐντρέπεται νὰ εἰπῇ, λόγῳ τῆς σαρκὸς ἢ ὁποία ἀγνοεῖ, «δὲν γνωρίζω», διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ἐνῶ γνωρίζει ὡς Θεός, ἀγνοεῖ ὡς ἄνθρωπος. Δὲν εἶπεν ὁμως, «οὔτε ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ γνωρίζει», διὰ νὰ μὴ νομισθῇ ὅτι ἀγνοεῖ ἢ θεότης, ἀλλ' ἀπλῶς εἶπε, «οὔτε ὁ Υἱός», διὰ νὰ εἶναι ἄγνοια τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τοῦ Υἱοῦ.

44. Δι' αὐτὸ καὶ ὁμιλῶν περὶ τῶν ἀγγέλων, δὲν εἶπε συνεχίζων, ὅτι οὔτε τὸ Ἅγιον Πνεῦμα γνωρίζει, ἀλλ' ἐσιώπησε,

2. Ἰω. 17, 1.

καὶ τὰ δύο ταῦτα, ὅτι, εἰς τὸ Πνεῦμα οἶδεν, πολλῶ μᾶλλον ὁ
 Λόγος, ἢ Λόγος ἐστίν, οἶδε παρ' οὗ καὶ τὸ Πνεῦμα λαμβάνει
 καὶ ὅτι, περὶ τοῦ Πνεύματος σιωπήσας, φανερόν πεποιήκεν, ὅτι
 περὶ τῆς ἀνθρωπίνης αὐτοῦ λειτουργίας ἔλεγεν, οὐδὲ ὁ Υἱός. Καὶ
 5 τοῦτο τεκμήριον, ὅτι, ἀνθρωπίνως εἰρηκώς, οὐδὲ ὁ Υἱός οἶδε,
 δείκνυσιν ὅμως θεϊκῶς ἑαυτὸν τὰ πάντα εἰδότα. Ὅν γὰρ λέγει
 Υἱὸν τὴν ἡμέρα μὴ εἰδέναι, τοῦτον εἰδέναι λέγει τὸν Πατέρα·
 «Οὐδεὶς γάρ, φησί, γινώσκει τὸν Πατέρα εἰ μὴ ὁ Υἱός». Πᾶς
 δὲ πλὴν τῶν Ἀρειανῶν συνομολογήσειεν ὡς ὁ τὸν Πατέρα γι-
 10 νώσκων πολλῶ μᾶλλον οἶδε τῆς κτίσεως τὸ ὅλον· ἐν δὲ τῷ ὄλω
 καὶ τὸ τέλος ἐστὶ ταύτης. Καὶ εἰ ἤδη δὲ ὤρισται ἡ ἡμέρα καὶ ἡ
 ὥρα παρὰ τοῦ Πατρὸς, δηλόν ἐστιν, ὅτι διὰ τοῦ Υἱοῦ ὤρισται,
 καὶ οἶδεν αὐτὸς τὸ δι' αὐτοῦ ὄρισθέν. Οὐδὲν γάρ ἐστιν, ὃ μὴ διὰ
 Υἱοῦ γέγονέ τε καὶ ὤρισται· οὐκοῦν δημιουργὸς ὢν τοῦ παντός,
 15 οἶδεν ὅποιον καὶ ὀπόσον, καὶ ἕως τίνος αὐτὸ γενέσθαι βεβούλη-
 ται ὁ Πατήρ· ἐν δὲ τῷ πόσω καὶ μέχρι τίνος ἐστὶν ἡ τούτων ἀλ-
 λαγή. Πάλιν τε εἰ πάντα τὰ τοῦ Πατρὸς τοῦ Υἱοῦ ἐστι· τοῦτο γὰρ
 αὐτὸς εἶρηκε· τοῦ δὲ Πατρὸς ἐστὶ τὸ εἰδέναι τὴν ἡμέραν, δηλόν
 ὅτι καὶ ὁ Υἱός οἶδεν, ἴδιον ἔχων καὶ τοῦτο ἐκ τοῦ Πατρὸς. Καὶ
 20 πάλιν, εἰ ὁ Υἱός ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατήρ ἐν τῷ Υἱῷ, οἶδε δὲ ὁ
 Πατήρ τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ὥραν· φανερόν, ὅτι καὶ ὁ Υἱός ἐν τῷ
 Πατρὶ ὢν καὶ εἰδώς τὰ ἐν τῷ Πατρὶ, οἶδε καὶ αὐτὸς τὴν ἡμέραν
 καὶ τὴν ὥραν. Εἰ δὲ καὶ εἰκὼν ἐστὶν ἀληθινὴ τοῦ Πατρὸς ὁ
 Υἱός, οἶδε δὲ ὁ Πατήρ τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ὥραν, δηλόν, ὅτι
 25 καὶ τοῦ εἰδέναι ταῦτα τὴν ὁμοιότητα τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱός ἔχει.
 Καὶ οὐ θαυμαστόν, εἰ δι' οὗ τὰ πάντα γέγονε, καὶ ἐν ᾧ συνέστηκε

δεικνύων καὶ τὰ δύο αὐτά, ὅτι δηλαδή ἐάν τὸ Πνεῦμα γνωρίζῃ, πολὺ περισσότερον ὁ Λόγος, καθ' ὅτι εἶναι Λόγος, γνωρίζει αὐτὸν ἀπὸ τὸν ὁποῖον λαμβάνει καὶ τὸ Πνεῦμα, καὶ ὅτι μὲ τὸ νὰ μὴ ὁμιλήσῃ περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἐφανέρωσε ὅτι ὑπὸ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ἔλεγε, οὔτε ὁ Υἱός. Καὶ αὐτὸ εἶναι ἀπόδειξις ὅτι ἂν καὶ εἶπε ὡς ἄνθρωπος, «οὔτε ὁ Υἱός γνωρίζει», ὁμως ὡς Θεὸς ἀποδεικνύει τὸν ἑαυτὸν τοῦ ὅτι τὰ πάντα γνωρίζει. Διότι αὐτὸς ὁ Υἱὸς ποὺ λέγει ὅτι δὲν γνωρίζει τὴν ἡμέραν ἐκείνην, αὐτὸς ὁ Υἱὸς λέγει ὅτι γνωρίζει τὸν Πατέρα· «διότι κανεῖς, λέγει, δὲν γνωρίζει τὸν Πατέρα παρὰ μόνον ὁ Υἱός»¹. Ὅλοι δέ, πλὴν τῶν Ἀρειανῶν, θὰ ἐσυμφωνοῦσαν ὅτι αὐτὸς ποὺ γνωρίζει τὸν Πατέρα, πολὺ περισσότερον γνωρίζει τὸ σύνολον τῆς δημιουργίας· μέσα δὲ εἰς τὸ σύνολον εὐρίσκεται καὶ τὸ τέλος αὐτῆς. Καὶ ἐὰν ἔχη ὀρισθῆ ἤδη ἡ ἡμέρα καὶ ἡ ὥρα ἀπὸ τὸν Πατέρα, εἶναι φανερόν ὅτι ἔχει ὀρισθῆ διὰ τοῦ Υἱοῦ, καὶ γνωρίζει ὁ ἴδιος αὐτὸ ποὺ καθωρίσθη ἀπὸ αὐτόν. Διότι δὲν ὑπάρχει τίποτε, τὸ ὁποῖον δὲν ἔχει δημιουργηθῆ καὶ καθορισθῆ διὰ τοῦ Υἱοῦ· ἐπειδὴ λοιπὸν εἶναι δημιουργὸς τῶν πάντων, γνωρίζει ποῖον καὶ πόσον εἶναι καὶ μέχρι ποίου σημείου ἔχει ὀρίσει ὁ Πατὴρ νὰ γίνῃ, καὶ μέσα εἰς τὸ πόσον γνωρίζει καὶ μέχρι ποίου χρονικοῦ σημείου γίνεται ἡ ἀλλαγὴ τούτων. Καὶ πάλιν, ἐφ' ὅσον ὅλα ὅσα ἔχει ὁ Πατὴρ εἶναι τοῦ Υἱοῦ, διότι αὐτὸ τὸ εἶπεν ὁ ἴδιος²· εἰς τὸν Πατέρα ἀνήκει τὸ νὰ γνωρίζῃ τὴν ἡμέραν, εἶναι ὁμως φανερόν ὅτι καὶ ὁ Υἱὸς γνωρίζει, ἐπειδὴ ἔχει καὶ τοῦτο ἴδιον μὲ τὸν Πατέρα. Καὶ πάλιν, ἐὰν ὁ Υἱὸς ὑπάρχῃ εἰς τὸν Πατέρα καὶ ὁ Πατὴρ εἰς τὸν Υἱόν, γνωρίζει δὲ ὁ Πατὴρ τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ὥραν, εἶναι φανερόν ὅτι καὶ ὁ Υἱὸς ἐπειδὴ ὑπάρχῃ εἰς τὸν Πατέρα, γνωρίζει καὶ αὐτὸς τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ὥραν. Ἐὰν δὲ εἶναι καὶ ἀληθινὴ εἰκὼν τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱός, γνωρίζῃ δὲ ὁ Πατὴρ τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ὥραν, εἶναι φανερόν ὅτι ὁ Υἱὸς ἔχει τὴν ὁμοίότητα πρὸς τὸν Πατέρα καὶ ὡς πρὸς τὸ νὰ γνωρίζῃ αὐτά. Καὶ δὲν εἶναι παράδοξον, ἐὰν αὐτὸς διὰ τοῦ ὁ-

2. Πρβλ. Ἰω. 16, 15.

τὰ ὄλα, οἶδεν αὐτὸς τὰ γενόμενα, καὶ πότε τούτων ἐκάστου καὶ
 κοινῇ τὸ τέλος· ἀλλ' ὅτι καὶ αὕτη ἡ προπέτεια, πρέπουσα τῇ
 μαρία τῶν Ἀρειομανιτῶν οὐσα, εἰς τοσαύτην ἡμᾶς ἀπολογίαν
 ἠνάγκασεν ἔλθειν. Συναριθμοῦντες γὰρ τοῖς γενητοῖς τὸν Υἱὸν
 5 τοῦ Θεοῦ τὸν αἰδίου Λόγον, κατ' ὀλίγον καὶ αὐτὸν τὸν Πατέρα
 ἐλάττονα τῆς κτίσεως μελετῶσι λέγει. Εἰ γὰρ ὁ τὸν Πατέρα γι-
 νώσκων οὐκ οἶδε τὴν ἡμέραν οὐδὲ τὴν ὥραν, φοβοῦμαι μὴ μεί-
 ζων ἔσται, ὡς ἂν ἐκεῖνοι μανέντες εἴποιεν, ἡ περὶ τῆς κτίσεως,
 μᾶλλον δὲ ἡ περὶ τοῦ ἐλάττονος μέρους τῆς κτίσεως γνώσις, τῆς
 10 περὶ τοῦ Πατρὸς γνώσεως.

45. Ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν, οὕτως εἰς τὸ Πνεῦμα βλασφημοῦντες,
 προσδοκάτωσαν μὴ λαμβάνειν ποτὲ τῆς ἀσεβείας ταύτης ἄφε-
 σιν, ὡς ὁ Κύριος εἶρηκεν· οἱ δὲ φιλόχριστοι καὶ χριστοφόροι γι-
 νώσκομεν, ὡς οὐκ ἀγνοῶν ὁ Λόγος, ἢ Λόγος ἐστίν, ἔλεγεν, οὐκ
 15 οἶδα· οἶδε γάρ· ἀλλὰ τὸ ἀνθρώπινον δεικνύς, ὅτι τῶν ἀνθρώπων
 ἰδιὸν ἐστὶ τὸ ἀγνοεῖν, καὶ ὅτι σάρκα ἀγνοοῦσαν ἐνεδύσατο, ἐν
 ἧ ὢν, σαρκικῶς ἔλεγεν· οὐκ οἶδα. Τότε γοῦν εἰρηκώς, ὅτι οὐδὲ
 ὁ Υἱὸς οἶδε, καὶ τῶν κατὰ Νῶε ἀνθρώπων τὴν ἀγνοίαν παρα-
 θείς, εὐθὺς ἐπήγαγε· «Γρηγορεῖτε οὖν, ὅτι οὐκ οἴδατε οὐδὲ ὑμεῖς,
 20 ποία ὥρα ὁ Κύριος ὑμῶν ἔρχεται»· καὶ πάλιν, «ἢ οὐ δοκεῖτε ὥρα,
 ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται»· δι' ὑμᾶς γὰρ κἀγὼ γενόμενος ὡς
 ὑμεῖς εἶπον· οὐδὲ ὁ Υἱός. Ἐδει δέ, εἶπερ ἦν ἀγνοῶν θεϊκῶς, εἰ-

1. Πρβλ. Ἰω. 1, 3.

2. Πρβλ. Κολ. 1, 17.

3. Ἡ κατὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος βλασφημία θεωρεῖται ὑπὸ τοῦ Κυ-
 ρίου ἀσυγχώρητος ἔσαιε, ἐφ' ὅσον αὕτη, ὡς κατ' ἐπανάληψιν ἠθελημένη
 ἀπόρριψις τῆς χάριτος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ὑπὸ τοῦ πιστοῦ, ἀποδεικνύει
 αὐτὸν αὐτοκατάκριτον. Μεταξύ τῶν δωρεῶν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος περι-
 λαμβάνεται καὶ ἡ μετάνοια, ὡς καὶ ἡ δι' αὐτῆς ἐπιτυχανομένη ἄφεσις τῶν
 ἁμαρτιῶν· ἐφ' ὅσον δὲ ἀπορρίπτει κανεῖς τὴν μετάνοιαν ἠθελημένως καὶ ἐν-
 συνειδήτως, πάραυτα ἀποκλείεται καὶ τῆς ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν.

ποίου ἐδημιουργήθησαν τὰ πάντα¹, καὶ ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐξαρτῶνται τὰ πάντα², γνωρίζει αὐτὸς τὰ δημιουργηθέντα, καὶ πότε θὰ ἔλθῃ τὸ τέλος τοῦ καθενὸς καὶ ὄλων συνάμα. Ἄλλ' ἀκόμη ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ θρασύτης ἡ ὁποία ταιριάζει εἰς τὴν παραφροσύνην τῶν Ἀρειομανιτῶν μᾶς ἠνάγκασε νὰ ἀντιτάξωμεν τόσον ἐκτεταμένην ἀπολογία. Διότι μὲ τὸ νὰ κατατάσσουν μεταξὺ τῶν δημιουργημάτων τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν ἄναρχον Λόγον, σιγὰ-σιγὰ θὰ φθάσουν εἰς τὸ σημεῖον καὶ τὸν ἴδιον τὸν Πατέρα νὰ τὸν θεωρήσουν κατώτερον τῆς κτίσεως. Διότι, ἐὰν αὐτὸς ποὺ γνωρίζει τὸν Πατέρα, δὲν γνωρίζῃ τὴν ἡμέραν οὔτε τὴν ὥραν, φοβοῦμαι μήπως θὰ εἶναι ἀνωτέρα, ὅπως θὰ ἔλεγαν παραφρονήσαντες ἐκεῖνοι, ἢ περὶ δημιουργίας, μᾶλλον δὲ ἢ περὶ τοῦ μικροτέρου μέρους τῆς δημιουργίας γνῶσις, ἀπὸ τὴν γνῶσιν τοῦ Πατρὸς.

45. Ἄλλ' ἐκεῖνοι μὲν, ἐφ' ὅσον ἔτσι βλασφημοῦν³ τὸ Ἄγιον Πνεῦμα, ἄς μὴ περιμένουν ποτὲ νὰ λάβουν τὴν συγχώρησιν τῆς ἀσεβείας αὐτῆς, ὅπως ἔχει εἰπῆ ὁ Κύριος⁴· ἐμεῖς δὲ οἱ φιλόχριστοι καὶ Χριστοφόροι γνωρίζομεν ὅτι ὄχι ἐπειδὴ δὲν ἐγνώριζεν ὁ Λόγος, καθ' ὅτι εἶναι Λόγος, ἔλεγε, «δὲν γνωρίζω»· διότι γνωρίζει· ἀλλὰ δεικνύων τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ὅτι δηλαδὴ εἶναι χαρακτηριστικὸν τῶν ἀνθρώπων ἡ ἄγνοια, καὶ ὅτι ἐνεδύθη ἀνθρωπίνην σάρκα, ἡ ὁποία ἀγνοεῖ, καὶ ὑπὸ τὴν ὁποίαν εὕρισκόμενος, ἀνθρωπίνως ἔλεγε, «δὲν γνωρίζω». Τότε λοιπὸν ἀφοῦ εἶπεν ὅτι, «οὔτε ὁ Υἱὸς γνωρίζει», καὶ ἀφοῦ ἀνέφερε τὴν ἄγνοιαν τῶν ἀνθρώπων οἱ ὁποῖοι ἐζοῦσαν κοντὰ εἰς τὸν Νῶε, ἀμέσως προσέθεσε· «γρηγορεῖτε λοιπὸν, διότι οὔτε σεῖς γνωρίζετε κατὰ ποῖαν ὥραν ἔρχεται ὁ Κύριός σας»⁵· καὶ πάλιν· «καθ' ὥραν ποὺ δὲν ἀναμένετε ἔρχεται ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου»⁶· ἐπειδὴ πρὸς χάριν σας ἔγινα κι' ἐγὼ ὅπως ἐσεῖς, εἶπα· οὔτε ὁ Υἱός. Ἐπρεπε δέ, ἐὰν ἀγνοοῦσε ὁ Θεός, νὰ

4. Πρβλ. Ματθ. 12, 32.

5. Ματθ. 24, 42.

6. Ματθ. 24, 44.

πειν' γρηγορεῖτε οὖν, ὅτι οὐκ οἶδα· καί, ἥ οὐ δοκῶ ὥρα· νῦν δέ, τοῦτο μὲν οὐκ εἶπεν· εἰρηκῶς δέ, ὅτι οὐκ οἶδατε ὑμεῖς, καί, ἥ οὐ δοκεῖτε, ἔδειξεν, ὅτι τῶν ἀνθρώπων ἐστὶ τὸ ἀγνοεῖν· δι' οὗς καὶ αὐτός, τὴν ὁμοίαν αὐτῶν ἔχων σάρκα, καὶ ἄνθρωπος γε-
 5 νόμενος, ἔλεγεν, οὐδὲ ὁ Υἱὸς οἶδεν· οὐκ οἶδε γὰρ σαρκί, καίπερ ὡς Λόγος γινώσκων. Καὶ τὸ κατὰ Νῶε δὲ παράδειγμα πάλιν ἐλέγχει τὴν ἀναίδειαν τῶν χριστομάχων· καὶ γὰρ κάκει οὐκ εἶπεν· Οὐκ ἔγνω, ἀλλ', «Οὐκ ἔγνωσαν, ἕως ἦλθεν ὁ κατακλυσμός». Οἱ μὲν γὰρ ἄνθρωποι οὐκ ἐγίνωσκον· ὁ δὲ τὸν κατακλυ-
 10 σμὸν ἐπαγαγὼν (αὐτὸς δὲ ἦν ὁ Σωτὴρ)· ἐγίνωσκε τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ὥραν, ἐν ἣ τούς καταρράκτας τοῦ οὐρανοῦ ἤνοιγε, καὶ τὰς ἀβύσσους ἐρρήγγυε, καὶ τῷ Νῶε εἶρηκεν· «Ἐἰσελθε σὺ καὶ οἱ υἱοὶ σου εἰς τὴν κιβωτόν». Εἰ δὲ ἦν ἀγνοῶν, οὐκ ἂν προέλεγε τῷ Νῶε· «Ἔτι γὰρ ἡμερῶν ἐπτά, ἐγὼ ἐπάγω τὸν κατακλυσμὸν ἐπὶ
 15 τὴν γῆν». Εἰ δὲ ἐκ τῆς εἰκόνης τῆς κατὰ τὸν Νῶε σημαίνει τὴν ἡμέραν, ἔγνω δὲ τὴν ἡμέραν τοῦ κατακλυσμοῦ, οἶδεν ἄρα καὶ τὴν ἡμέραν τῆς ἑαυτοῦ παρουσίας.

46. Καὶ τὴν κατὰ τὰς παρθένους δὲ ὁμοίωσιν εἰρηκῶς, φανερώτερον πάλιν ἔδειξε, τίνες εἰσὶν οἱ ἀγνοοῦντες τὴν ἡμέραν
 20 καὶ τὴν ὥραν λέγων, «Γρηγορεῖτε οὖν, ὅτι οὐκ οἶδατε τὴν ἡμέραν ἢ τὴν ὥραν», ὁ πρὸ ὀλίγου λέγων, «Οὐδεὶς οἶδεν, οὐδὲ ὁ Υἱός», νῦν οὐκ εἶπεν, ὅτι ἐγὼ οὐκ οἶδα, ἀλλ' ὅτι ὑμεῖς οὐκ οἶδατε. Οὕτως ἄρα πυνθανομένων τῶν μαθητῶν περὶ τοῦ τέ-
 25 μα, ἵνα δείξη, ὅτι, ὡς ἄνθρωπος, οὐκ οἶδεν· ἀνθρώπων γὰρ ἴδιον τὸ ἀγνοεῖν. Εἰ μέντοι Λόγος ἐστὶ, καὶ αὐτός ἐστιν ὁ ἐρχόμενος,

1. Ματθ. 24, 39.

2. Γέν. 7, 1.

3. Γέν. 7, 4.

εἰπῆ· γρηγορεῖτε λοιπόν, διότι δὲν γνωρίζω· καί, εἰς ὥραν κατὰ τὴν ὁποῖαν δὲν ἀναμένω· τώρα ὅμως αὐτὸ μὲν δὲν τὸ εἶπε· ἐφ' ὅσον δὲ εἶπε, δὲν γνωρίζετε σεῖς, καί, εἰς ὥραν ποῦ δὲν ἀναμένετε, ἔδειξε ὅτι ἡ ἄγνοια εἶναι χαρακτηριστικὸν τῶν ἀνθρώπων, πρὸς χάριν τῶν ὁποίων ἐπειδὴ καὶ ὁ ἴδιος εἶχε ὁμοίαν πρὸς αὐτοὺς σάρκα καὶ ἔγινεν ἄνθρωπος ἔλεγεν, «οὔτε ὁ Υἱὸς γνωρίζει»· δὲν γνωρίζει βέβαια ὡς ἄνθρωπος, ἂν καὶ γνωρίζει ὡς Λόγος. Καὶ τὸ σχετικὸν μὲ τὸν Νῶε παραδειγμα ἐπίσης καταρρίπτει τὴν ἀναισχυντίαν τῶν Χριστομάχων. Διότι κι' ἐκεῖ δὲν εἶπε, δὲν ἤξερα, ἀλλά, «δὲν ἤξερα, μέχρις ὅτου ἦλθε ὁ κατακλυσμὸς»¹. Διότι οἱ μὲν ἄνθρωποι δὲν ἐγνώριζαν, αὐτὸς δὲ ποῦ ἐπέφερε τὸν κατακλυσμὸν (αὐτὸς δὲ ἦτο ὁ Σωτὴρ) ἐγνώριζε τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ὥραν κατὰ τὴν ὁποῖαν ἤνοιγε τοὺς καταρράκτας τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἔσχιζε τὰς ἀβύσσους τῶν ὑδάτων, καὶ εἰς τὸν Νῶε εἶχε εἰπῆ· «νὰ εἰσέλθῃς σὺ καὶ οἱ υἱοὶ σου εἰς τὴν Κιβωτόν»². Ἐὰν ὅμως δὲν ἐγνώριζε, δὲν θὰ προέλεγε εἰς τὸν Νῶε· «διότι ἐντὸς ἑπτὰ ἡμερῶν ἐπιφέρω ἐγὼ τὸν κατακλυσμὸν ἐπὶ τῆς γῆς»³. Ἐὰν δὲ ἐκ τοῦ παραδείγματος τοῦ σχετικοῦ μὲ τὸν Νῶε φανερώνη τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ἤξερε δὲ τὴν ἡμέραν τοῦ κατακλυσμοῦ, γνωρίζει ἄρα καὶ τὴν ἡμέραν τῆς ἰδικῆς του παρουσίας.

46. Καὶ ὅταν εἶχε εἰπῆ τὴν παραβολὴν τῶν παρθένων ἔδειξε πάλιν πιὸ καθαρά ποιοὶ ἀγνοοῦν τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ὥραν, λέγων, «γρηγορεῖτε λοιπόν, διότι δὲν γνωρίζετε τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ὥραν»⁴, αὐτὸς ποῦ λέγει πρὸ ὀλίγου, «κανεῖς δὲν γνωρίζει, οὔτε ὁ Υἱὸς»⁵, τώρα δὲν εἶπε, «ἐγὼ δὲν γνωρίζω», ἀλλά, σεῖς δὲν γνωρίζετε. Ἔτσι λοιπόν, ὅταν τὸν ἠρώτησαν οἱ μαθηταὶ πότε θὰ ἔλθῃ τὸ τέλος, καλῶς εἶπε τότε καὶ τό, «οὔτε ὁ Υἱὸς», ἀνθρωπίνως, ἐξ αἰτίας τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, διὰ νὰ δεῖξῃ ὅτι ὡς ἄνθρωπος δὲν γνωρίζει· διότι ἡ ἄγνοια εἶναι γνώρισμα τῶν ἀνθρώπων. Ἐφ' ὅσον λοιπόν εἶναι ὁ Λόγος,

4. Ματθ. 25, 13.

5. Ματθ. 24, 36. Μάρκ. 13, 32.

καὶ αὐτὸς κριτῆς, καὶ αὐτὸς ὁ νυμφίος, οἶδε πότε καὶ ποία ὥρα
 ἔρχεται, καὶ πότε μέλλει λέγειν· «Ἐγείραι, ὁ καθεύδων, καὶ ἀ-
 νάστα ἐκ τῶν νεκρῶν, καὶ ἐπιφάνουσι σοὶ ὁ Χριστός». Ὡσπερ γάρ,
 ἄνθρωπος γενόμενος, μετὰ ἀνθρώπων πεινᾶ καὶ διψᾶ καὶ πάσχει,
 5 οὕτω μετὰ μὲν τῶν ἀνθρώπων, ὡς ἄνθρωπος, οὐκ οἶδε· θεϊκῶς
 δέ, ἐν τῷ Πατρὶ ὧν Λόγος καὶ Σοφία, οἶδε, καὶ οὐδέν ἐστιν, ὃ
 ἄγνοεῖ. Οὕτως καὶ περὶ Λαζάρου πάλιν ἀνθρωπίνως πνυθάνε-
 ται, ὃ ἀπελθὼν ἐγείρει αὐτόν, καὶ εἰδὼς πότεν ἀνακαλέσεται
 τὴν Λαζάρου ψυχὴν· μεῖζον δὲ τὸ εἰδέναί, ποῦ ἦν ἢ ψυχὴ, τοῦ
 10 εἰδέναί, ποῦ ἔκειτο τὸ σῶμα· ἀλλὰ ἀνθρωπίνως ἐπηρώτα, ἵνα
 θεϊκῶς ἀνεγείρη. Οὕτω καὶ τῶν μαθητῶν πνυθάνεται ἐλθὼν εἰς
 τὰ μέρη Καισαρείας, καίπερ εἰδὼς καὶ πρὶν ἀποκρίνασθαι τὸν
 Πέτρον. Εἰ γὰρ ὁ Πατὴρ ἀπεκάλυψε τῷ Πέτρῳ περὶ ὧν ὁ Κύριος
 ἐπνυθάνετο, δῆλόν ἐστιν, ὅτι διὰ τοῦ Υἱοῦ γέγονεν ἢ ἀποκάλυ-
 15 ψις· «Οὐδεὶς γὰρ οἶδε τὸν Υἱόν, φησὶν, εἰ μὴ ὁ Πατήρ, καὶ τὸν
 Πατέρα, εἰ μὴ ὁ Υἱός, καὶ ὃ ἐὰν θέλῃ ὁ Υἱὸς ἀποκαλύψαι». Εἰ
 δὲ δι' Υἱοῦ ἢ τε τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ γινώσις ἀποκαλύπτε-
 ται, οὐκ ἀμφίβολον ὡς αὐτὸς ὁ πνυθανόμενος Κύριος, πρότερον
 ἀποκαλύψας τῷ Πέτρῳ παρὰ τοῦ Πατρὸς, ὕστερον ἀνθρωπίνως
 20 ἐπνυθάνετο· ἵνα καὶ τοῦτο δείξῃ, ὅτι σαρκικῶς πνυθανόμενος,
 ἦδει θεϊκῶς ἃ ἔμελλε λέγειν ὁ Πέτρος· οἶδεν ἄρα ὁ Υἱός, γινώ-
 σκων τὰ πάντα, καὶ γινώσκων τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα, ἧς γνώσεως
 οὔτε μεῖζον οὔτε τελειότερον ἂν τι γένοιτο.

47. Ἰκανὰ μὲν οὖν ταῦτα πρὸς ἔλεγχον αὐτῶν· ἐβουλόμην
 25 δὲ ἐρωτῆσαι, ἵνα καὶ οὕτως ἐχθροὶ μᾶλλον τῆς ἀληθείας δεικνύων-
 ται καὶ χριστομάχοι. Ὁ Ἀπόστολος ἐν τῇ δευτέρᾳ πρὸς Κο-
 ριθίους Ἐπιστολῇ γράφων φησὶν· «Οἶδα ἄνθρωπον ἐν Χριστῷ

1. Ἐφεσ. 5, 4.

2. Λουκ. 10, 22.

καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ ἐρχόμενος καὶ αὐτὸς ὁ κριτὴς καὶ αὐτὸς ὁ νυμφίος, γνωρίζει πότε καὶ ποῖαν ὥραν ἔρχεται καὶ πότε πρόκειται νὰ εἰπῆ· «Σήκω ἐπάνω σὺ πού κοιμᾶσαι καὶ ἀνάστα ἐκ τῶν νεκρῶν καὶ θὰ σὲ φωτίσῃ ὁ Χριστός»¹. Διότι, ὅπως ὅταν ἔγινε ἄνθρωπος, μετὰ τῶν ἀνθρώπων πεινᾷ καὶ διψᾷ καὶ πάσχει ἔτσι καὶ μετὰ τῶν ἀνθρώπων ὡς ἄνθρωπος δὲν γνωρίζει. Θεϊκῶς ὅμως, ἐπειδὴ εἶναι Λόγος καὶ Σοφία εἰς τὸν Πατέρα, γνωρίζει καὶ δὲν ὑπάρχει τίποτε πού νὰ τὸ ἀγνοῇ. Ἔτσι καὶ περὶ τοῦ Λαζάρου πάλιν ἀνθρωπίνως ἐρωτᾷ, αὐτὸς πού μετέβη διὰ νὰ τὸν ἀναστήσῃ, καὶ γνωρίζει ἀπὸ ποῦ θὰ ἐπαναφέρῃ τὴν ψυχὴν τοῦ Λαζάρου. Εἶναι δὲ σπουδαιότερον τὸ νὰ γνωρίζῃ ποῦ ἦτο ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὸ νὰ γνωρίζῃ ποῦ εὕρισκετο τὸ σῶμα· ἀλλὰ ὡς ἄνθρωπος ἐρωτοῦσε, διὰ νὰ τὸν ἀναστήσῃ ὡς Θεός. Ἔτσι, ζητεῖ νὰ μάθῃ καὶ ἀπὸ τοὺς μαθητὰς ὅταν ἦλθεν εἰς τὰ μέρη τῆς Καισαρείας, ἂν καὶ γνωρίζει καὶ πρὶν νὰ ἀπαντήσῃ ὁ Πέτρος. Διότι ἐὰν ὁ Πατὴρ ἀπεκάλυψε εἰς τὸν Πέτρον αὐτὰ πού ἐζητοῦσε νὰ μάθῃ ὁ Κύριος, εἶναι φανερόν ὅτι ἡ ἀποκάλυψις ἔγινε διὰ τοῦ Υἱοῦ· «διότι κανεὶς δὲν γνωρίζει τὸν Υἱόν, λέγει, παρὰ μόνον ὁ Πατὴρ, καὶ τὸν Πατέρα κανεὶς ἄλλος παρὰ μόνον ὁ Υἱός, καὶ αὐτὸς εἰς τὸν ὁποῖον θὰ θελήσῃ ὁ Υἱὸς νὰ ἀποκαλύψῃ»². Ἐὰν δὲ διὰ τοῦ Υἱοῦ ἀποκαλύπτεται ἡ γνῶσις καὶ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Κύριος πού ζητεῖ νὰ μάθῃ, ἀφοῦ προηγουμένως ἀπεκάλυψε εἰς τὸν Πέτρον παρὰ τοῦ Πατρὸς, κατόπιν ἐζητοῦσε νὰ μάθῃ ὡς ἄνθρωπος, διὰ νὰ δείξῃ καὶ αὐτό, ὅτι δηλαδὴ ἐνῶ ἄνθρωπίνως ἐρωτᾷ, θεϊκῶς ἐγνώριζε αὐτὰ πού ἐπρόκειτο νὰ εἰπῆ ὁ Πέτρος. Γνωρίζει ἐπομένως ὁ Υἱός, ὁ ὁποῖος γνωρίζει τὰ πάντα καὶ γνωρίζει τὸν Πατέρα του, καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν γνῶσιν δὲν θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ, οὔτε μεγαλύτερον, οὔτε τελειότερον πρᾶγμα.

47. Αὐτὰ μὲν εἶναι ἄρκετὰ πρὸς ἀντίκρουσιν τούτων ἠθέλα ὅμως νὰ ἐρωτήσω, διὰ νὰ ἀποδειχθοῦν καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον περισσότερο ἐχθροὶ τῆς ἀληθείας καὶ Χριστομάχοι. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος εἰς τὴν δευτέραν πρὸς Κορινθίους ἐπι-

πρὸ ἐτῶν δεκατεσσάρων εἴτε ἐν σώματι, οὐκ οἶδα, εἴτε ἐκτὸς
 τοῦ σώματος, οὐκ οἶδα· ὁ Θεὸς οἶδε). Τί τοίνυν φατέ; οἶδεν ὁ
 Ἄπόστολος ὁ πέπονθεν ἐν τῇ ὄπτασίᾳ, καὶ λέγει, οὐκ οἶδα, ἢ
 οὐκ οἶδεν; Εἰ μὲν οὖν οὐκ οἶδε, σκοπεῖτε, μή, μαθόντες πίπτειν,
 5 πέσητε καὶ εἰς τὴν τῶν Φρυγῶν παρανομίαν τῶν λεγόντων μὴ
 εἰδέναι τοὺς προφήτας, μηδὲ τοὺς ἄλλους τοὺς διακονήσαντας
 τὸν Λόγον, μήτε ἂ ποιούσι, μήτε περὶ τίνων ἀπαγγέλλουσιν·
 εἰ δὲ οἶδε λέγων, οὐκ οἶδα· εἶχε γὰρ ἐν ἑαυτῷ τὸν Χριστὸν ἀπο-
 καλύπτοντα αὐτῷ τὰ πάντα· πῶς οὐκ ἀληθῶς ἐξεστραμμένη τῶν
 10 θεομάχων καὶ αὐτοκατάκριτός ἐστιν αὐτῶν ἡ καρδία; τὸν μὲν
 ἀπόστολον λέγοντα, οὐκ οἶδα, λέγουσιν εἰδέναι, τὸν δὲ Κύριον
 λέγοντα, οὐκ οἶδα, λέγουσι μὴ εἰδέναι; Εἰ γὰρ, ἐπειδὴ Χριστὸς
 ἦν ἐν αὐτῷ, οἶδεν ὁ Παῦλος ἅπερ λέγει, οὐκ οἶδα· πῶς οὐχὶ μᾶλ-
 λον αὐτὸς ὁ Χριστὸς οἶδε, καὶ λέγει οὐκ οἶδα; Ὁ μὲν οὖν Ἄπο-
 15 στολος ἀποκαλύπτοντος αὐτῷ τοῦ Κυρίου οἶδεν ὁ πέπονθεν· διὰ
 τοῦτο γὰρ καὶ φησιν, «Οἶδα ἄνθρωπον ἐν Χριστῷ»· εἰδὼς δὲ
 τὸν ἄνθρωπον, οἶδε καὶ πῶς ὁ ἄνθρωπος ἠρπάγη. Ὁ γοῦν Ἐ-
 λισσαῖος, βλέπων τὸν Ἥλιαν, οἶδε καὶ πῶς ἀνελήφθη· ἀλλὰ καί-
 περ γινώσκων, ὅμως τῶν νύων τῶν προφητῶν νομιζόντων τὸν
 20 Ἥλιαν εἰς ἐν τῶν ὀρέων ὑπὸ τοῦ Πνεύματος ἐρρίφθαι, αὐτὸς
 τὴν μὲν ἀρχὴν γινώσκων ὁ εὔρακεν, ἔπειθε τοὺς ἄνδρας· βια-
 ζομένων δὲ ἐκείνων, σεσιώπηκε καὶ συνεχώρησεν ἀπελθεῖν. Ἄρ-
 οῦν, ἐπειδὴ σεσιώπηκεν, οὐκ ἐγίνωσκεν; Ἐγίνωσκε μὲν οὖν·

1. Β' Κορ. 12, 2.

2. Ἐννοεῖ τὸν Μοντανισμόν ὁ Μ. Ἀθανάσιος.

στολήν, γράφων, λέγει· «γνωρίζω κάποιον ἄνθρωπον, ἠνω-
 μένον διὰ τῆς πίστεως πρὸς τὸν Χριστόν, ὅτι πρὸ δεκατεσσάρων
 ἐτῶν, εἴτε ἦτο ἐντὸς τοῦ σώματος, εἴτε ἦτο ἐκτὸς τοῦ σώματος
 δὲν γνωρίζω, ὁ Θεὸς γνωρίζει»¹. Τί λέγετε λοιπόν; γνωρίζει
 ὁ Ἀπόστολος αὐτὸ πού εἶδε κατὰ τὴν ὄπτασίαν, ἔστω καὶ ἂν
 λέγη δὲν γνωρίζω, ἢ δὲν γνωρίζει; Ἐὰν λοιπόν δὲν γνωρίζη,
 προσέξατε μήπως ἐπειδὴ ἐμάθατε νὰ πίπτετε εἰς πλάνας, πέ-
 σετε καὶ εἰς τὴν αἵρεσιν τῶν Φρυγῶν², οἱ ὅποιοι ἰσχυρίζονται
 ὅτι οἱ προφῆται καὶ οἱ ἄλλοι, οἱ ὅποιοι ὑπηρέτησαν τὸν Λόγον
 δὲν γνωρίζουν οὔτε αὐτὰ πού κάμνουν, οὔτε αὐτὰ πού κηρύτ-
 τουν· ἐὰν δὲ γνωρίζη, ἐνῶ λέγει δὲν γνωρίζω, διότι εἶχε ὁ Ἀπό-
 στολος ἐντὸς αὐτοῦ τὸν Χριστόν, ὁ ὅποιος τοῦ ἀπεκάλυπτε τὰ
 πάντα, πῶς δὲν εἶναι πραγματικὰ διεστραμμένη καὶ αὐτοκα-
 τάκριτος ἡ καρδιά τῶν θεομάχων τούτων; Διὰ μὲν τὸν ἀπόστο-
 λον Παῦλον, ὁ ὅποιος λέγει ὅτι δὲν γνωρίζω, ἰσχυρίζονται ὅτι
 γνωρίζει, ἐνῶ διὰ τὸν Κύριον, ὁ ὅποιος λέγει, «δὲν γνωρίζω»,
 ἰσχυρίζονται ὅτι δὲν γνωρίζει; Διότι, ἐάν, ἐπειδὴ ὁ Χριστὸς
 ὑπῆρχε εἰς αὐτόν, γνωρίζη ὁ Παῦλος αὐτὰ πού λέγει, δὲν
 γνωρίζω», πῶς δὲν θὰ γνωρίζη περισσότερο ὁ ἴδιος ὁ Χριστός,
 ἔστω καὶ ἂν λέγη, δὲν γνωρίζω; Ὁ Ἀπόστολος λοιπόν, ἐπει-
 δὴ τοῦ ἀποκαλύπτει ὁ Χριστός, γνωρίζει αὐτὸ πού τοῦ συνέ-
 βη κατὰ τὸ ὄραμα· δι' αὐτὸ ἄλλωστε καὶ λέγει, «γνωρίζω ἄν-
 θρωπον συνδεδεμένον με τὸν Χριστόν»³. ἄφοῦ ὁμως γνωρίζει
 τὸν ἄνθρωπον, γνωρίζει καὶ πῶς ἀνηρπάγη αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος.
 Καὶ ὁ Ἐλισσαῖος, βλέπων τὸν Ἥλιαν, γνωρίζει καὶ πῶς ἀνε-
 λήφθη· ἀλλά, ἂν καὶ γνωρίζει, ἐπειδὴ τὰ μέλη τῆς προφητικῆς
 τάξεως ἐνόμιζον ὅτι ὁ Ἥλιος εἶχε ριφθῆ ὑπὸ τοῦ Πνεύματος εἰς
 ἓνα ὄρος, αὐτὸς μὲν, ἐπειδὴ ἐγνώριζε τὸ γεγονός, πρᾶγμα πού
 εἶχε ἰδῆ, προσεπάθησε νὰ πείσῃ τοὺς ἄνδρας ἐκείνους· ἐπειδὴ
 ὁμως τὸν ἐπίεξαν ἐσιώπησε καὶ ἐδέχθη νὰ ὑπάγουν⁴. Ἄρα,
 λοιπόν, ἐπειδὴ ἐσιώπησε, δὲν ἐγνώριζε; Ἐγνώριζε ἀσφαλῶς, ἀλ-

3. Β' Κορ. 12, 2.

4. Πρβλ. Δ' Βασ. 2.

ἀλλ' ὡς οὐκ εἰδὼς συνεχώρησεν, ἴν' ἐκεῖνοι, πεισθέντες, μηκέτι
 διστάζωσι περὶ τῆς ἀναλήψεως Ἡλίου. Οὐκοῦν πολλῶ μᾶλλον ὁ
 Παῦλος, αὐτὸς ὡς ὁ ἀρπαγείς, οἶδε καὶ πῶς ἤρπαγη. Καὶ γὰρ
 Ἡλίας ἐγίνωσκε· καὶ εἰ ἐπληθάνετό τις, εἶπεν ἂν πῶς ἀνελή-
 5 φθη. Λέγει δὲ ὁμοῦς ὁ Παῦλος, οὐκ οἶδα, δύο τούτων χάριν,
 ὥς γε νομίζω, ἑνὸς μὲν, ὡς αὐτὸς εἶπεν, ἵνα μὴ διὰ τὴν ὑπερβο-
 λὴν τῶν ἀποκαλύψεων ἕτερόν τις αὐτὸν λογίσηται, ὑπὲρ δ βλέ-
 πει· ἕτερον δέ, ὅτι, τοῦ Σωτῆρος εἰπόντος, οὐκ οἶδα, ἔπρεπε καὶ
 αὐτὸν εἰπεῖν, οὐκ οἶδα, ἵνα μὴ φαίνεται δοῦλος ὢν ὑπὲρ τὸν
 10 Κύριον αὐτοῦ, καὶ μαθητῆς ὑπὲρ τὸν διδάσκαλον.

48. Οὐκοῦν ὁ τῷ Παύλῳ δεδοκῶς εἰδέναι πολλῶ μᾶλλον
 αὐτὸς οἶδε. Καὶ γὰρ καὶ λέγων τὰ πρὸ τῆς ἡμέρας, οἶδε, καθὰ
 προεῖπον, καὶ πότε ἡ ἡμέρα καὶ πότε ἡ ὥρα· καὶ ὁμοῦς εἰδὼς, λέ-
 γει, οὐδὲ ὁ Υἱὸς οἶδε. Τίνος μὲν οὖν χάριν τότε εἰπεῖν, οὐκ οἶδα,
 15 ἢ αὐτὸς, ὡς Δεσπότης, οἶδεν; Ὡς διερευνῶντα στοχάζεσθαι χρή,
 τῆς ἡμῶν ἔνεκα λυσιτελείας, ὡς γε νομίζω, τοῦτο πεποίηκε·
 παράσχοι δὲ αὐτὸς τῇ προθέσει τὸν νοῦν τῆς ἀληθείας! Ἐν ἀμφο-
 τέροις ἡμῖν τὸ χρήσιμον ἐφύλαξεν ὁ Σωτῆρ· εἰ γὰρ τὰ μὲν πρὸ
 τοῦ τέλους ἀπαντῶντα δεδήλωκεν, ἵνα μή, ὡς εἶπεν αὐτὸς, ξε-
 20 νισθῶμεν, μηδὲ θροηθῶμεν, γινομένων αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τού-
 των τὸ μετὰ ταῦτα τέλος προσδοκῶμεν· περὶ δὲ τῆς ἡμέρας καὶ
 τῆς ὥρας οὐκ ἠθέλησε θεϊκῶς εἰπεῖν ὅτι οἶδα· ἀλλὰ σαρκικῶς
 διὰ τὴν σάρκα τὴν ἀγνοοῦσαν, καθὰ προεῖπον, εἶπεν, ὅτι οὐκ
 οἶδα· ἵνα μηκέτι ἐπερωτήσωσιν αὐτόν, καὶ λοιπὸν ἢ μὴ εἰρηκῶς
 25 λυπήσῃ τότε τοὺς μαθητάς, ἢ εἰρηκῶς, παρὰ τὸ συμφέρον αὐ-
 τοῖς καὶ πᾶσιν ἡμῖν ποιήσῃ. Ὁ γὰρ ἂν ποιῇ, τοῦτο πάντως ὑπὲρ
 ἡμῶν ἐστίν, ἐπειδὴ καὶ δι' ἡμᾶς ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο. Δι' ἡμᾶς
 τοίνυν εἶπε καὶ τό, οὐδὲ ὁ Υἱὸς οἶδε· καὶ οὔτε ἐφεύσατο τοῦτο

λά ἄφησε νὰ νομισθῆ ὅτι δὲν γνωρίζει διὰ νὰ πεισθοῦν ἐκεῖνοι καὶ νὰ μὴ ἀμφιβάλλουν πλέον περὶ τῆς ἀναλήψεως τοῦ Ἑλίου. Λοιπὸν, πολὺ περισσότερον ὁ Παῦλος, ὁ ὁποῖος ἀνηρπάγη ὁ ἴδιος, γνωρίζει καὶ πῶς ἀνηρπάγη. Ὅπως ἐγνώριζε καὶ ὁ Ἑλίας· καὶ ἐὰν κανεῖς τὸν ἐρωτοῦσε, θὰ τοῦ ἀπαντοῦσε πῶς ἀνελήφθη. Λέγει ὁμως ὁ Παῦλος, δὲν γνωρίζω, διὰ δύο λόγους, ὅπως τοῦλάχιστον νομίζω· ὁ μὲν ἕνας λόγος, ὅπως ὁ ἴδιος εἶπε, εἶναι, διὰ νὰ μὴ τὸν θεωρήσῃ κανεῖς λόγῳ τῶν ἐξόχων ἀποκαλύψεων, διαφορετικὸν ἀπ' ὅτι τὸν βλέπει· ὁ ἄλλος δὲ λόγος εἶναι ὅτι ἐφ' ὅσον ὁ Σωτὴρ εἶπε, δὲν γνωρίζω, ἔπρεπε καὶ αὐτὸς νὰ εἰπῆ, δὲν γνωρίζω, διὰ νὰ μὴ φαίνεται ἀνώτερος τοῦ Κυρίου, ἐνῶ εἶναι δοῦλος, καὶ ὑπεράνω τοῦ διδασκάλου ἐνῶ εἶναι μαθητῆς.

48. Ἄρα, αὐτὸς ποὺ ἔδωσε εἰς τὸν Παῦλον τὴν γνῶσιν, πολὺ περισσότερον γνωρίζει ὁ ἴδιος. Διότι, ἐφ' ὅσον ἀναφέρει τὰ πρὸ τῆς ἡμέρας, γνωρίζει, ὅπως εἶπα ἀνωτέρω, καὶ πότε εἶναι ἡ ἡμέρα καὶ πότε ἡ ὥρα. Καὶ πράγματι, ἂν καὶ γνωρίζει, λέγει ὅτι οὔτε ὁ Υἱὸς γνωρίζει. Διὰ ποῖον μὲν λόγον εἶπε τότε, δὲν γνωρίζω, αὐτὰ τὰ ὁποῖα ὡς Δεσπότης τοῦ παντὸς γνωρίζει; Πόσον βαθειὰ πρέπει νὰ σκεφθῆ κανεῖς ἐρευνῶν, διὰ νὰ καταλήξῃ εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι, ὅπως φαίνεται εἰς ἐμέ, χάριν τῆς ἰδικῆς μας ὠφελείας τὸ ἔκαμεν αὐτό! Καὶ εἰς τὰς δύο περιπτώσεις ἠθέλησεν ὁ Σωτὴρ νὰ ὠφεληθοῦμε ἐμεῖς. Διότι ἐὰν ἐφανέρωσε εἰς ἡμᾶς αὐτὰ ποὺ θὰ συμβοῦν πρὸ τοῦ τέλους, διὰ νὰ μὴ ἐκπλαγῶμεν καὶ ταραχθῶμεν ὅταν γίνουν αὐτὰ, ὅπως εἶπε ὁ ἴδιος, ἀλλὰ καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὰ νὰ ἀναμένωμεν τὸ τέλος, «περὶ τῆς ἡμέρας δὲ καὶ τῆς ὥρας» δὲν ἠθέλησε θεϊκῶς νὰ εἰπῆ, «γνωρίζω», ἀλλὰ ἀνθρωπίνως, λόγῳ τῆς σαρκὸς ἢ ὁποῖα ἀγνοεῖ, ὅπως εἶπα προηγουμένως, εἶπε «δὲν γνωρίζω», διὰ νὰ μὴ τὸν ἐρωτήσουν πλέον καὶ συμβῆ ἡ νὰ μὴ τοὺς εἰπῆ καὶ νὰ τοὺς λυπήσῃ, ἢ νὰ τοὺς εἰπῆ καὶ νὰ ἐνεργήσῃ ἔτσι ἀντιθέτως πρὸς τὸ ἰδικόν των καὶ τὸ ἰδικόν μας συμφέρον. Διότι, ὅ,τι καὶ ἂν κάμῃ, αὐτὸ ὅπως δὴποτε εἶναι πρὸς χάριν μας, ἐπειδὴ καὶ πρὸς χάριν μας ὁ Λόγος ἔγινεν ἄνθρωπος. Συνεπῶς πρὸς χάριν μας εἶπε καὶ τό,

εἰρηκῶς (ἀνθρωπίνως γὰρ εἶπεν, ὡς ἄνθρωπος, οὐκ οἶδα), οὔτε ἀφῆκε τοὺς μαθητὰς αὐτὸν βιάσασθαι εἰπεῖν· εἰρηκῶς γὰρ οὐκ οἶδα, ἔστησε κάκεινων τὴν ἐρώτησιν. Ἐν γοῦν ταῖς Πράξεσι τῶν ἀποστόλων ἐστὶ γεγραμμένον, ἠνίκα ἐπέβη τοῖς ἀγγέλοις, ἀναβαίνων ὡς ἄνθρωπος, καὶ ἀναφέρων εἰς τὸν οὐρανὸν ἦν ἐφόρει σάρκα· ὅτε καὶ οἱ μαθηταὶ τοῦτο βλέποντες, πάλιν ἠρώτων. Πότε τὸ τέλος ἔσται, καί, πότε σὺ παραγίγη, εἶπεν αὐτοῖς φανερώτερον· «Οὐχ ὑμῶν ἐστὶ γινῶναι χρόνους ἢ καιροὺς οὓς ὁ Πατὴρ ἔθετο ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ». Καὶ οὐκ εἶπε τότε, Οὐδὲ ὁ Υἱός, ὥσπερ εἶπεν πρὸ τούτου ἀνθρωπίνως, ἀλλ' ὑμῶν οὐκ ἐστὶ γινῶναι. Λοιπὸν γὰρ ἦν ἡ σὰρξ ἀναστᾶσα, καὶ ἀποθεμένη τὴν νέκρωσιν καὶ θεοποιηθεῖσα· καὶ οὐκέτι ἔπρεπε σαρκικῶς αὐτὸν ἀποκρίνασθαι ἀνερχόμενον εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ἀλλὰ λοιπὸν θεϊκῶς διδάξαι, ὅτι «Οὐχ ὑμῶν ἐστὶ γινῶναι χρόνους ἢ καιροὺς, οὓς ὁ Πατὴρ ἔθετο ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ· ἀλλὰ λήψεσθε δύναμιν». Τίς δὲ ἡ δύναμις τοῦ Πατρὸς ἢ ὁ Υἱός; «Χριστὸς γὰρ Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ Σοφία».

49. Οἶδεν ἄρα ὁ Υἱὸς Λόγος ὢν· τοῦτο γὰρ λέγων ἐσήμαινεν, ὅτι ἐγὼ οἶδα, ἀλλὰ οὐκ ἐστὶν ὑμῶν γινῶναι· δι' ὑμᾶς γὰρ καὶ ἐν τῷ ὄρει καθήμενος σαρκικῶς εἶπον, οὐδὲ ὁ Υἱὸς οἶδε, διὰ τὸ ὑμῶν καὶ πάντων συμφέρον· συμφέρει γὰρ ὑμῖν καὶ περὶ τῶν ἀγγέλων καὶ περὶ τοῦ Υἱοῦ οὕτως ἀκοῦσαι, διὰ τοὺς ἐσομένους μετὰ ταῦτα πλάνους, ἵνα κἄν ὡς ἄγγελοι μετασχηματίζωνται δαίμονες, καὶ περὶ τῆς συντελείας ἐπιχειρήσωσι λέγειν, μὴ πιστεύσητε, ὡς ἀγνοούντων αὐτῶν. Ἄν δὲ καὶ ὁ Ἀντίχριστος μετα-

1. Πράξ. 1, 7.

2. Πράξ. 1, 7-8.

«οὔτε ὁ Υἱὸς γνωρίζει», καὶ οὔτε ἐφεύσθη ὅταν εἶπε αὐτὸ (διότι τὸ εἶπε ἀνθρωπίνως, ὡς ἄνθρωπος, δὲν γνωρίζω), οὔτε ἐπέτρεψε εἰς τοὺς μαθητὰς νὰ ἐπιμένουν νὰ τοὺς εἰπῇ. Διότι ὅταν εἶπε, «δὲν γνωρίζω», ἀπέτρεψε καὶ τὴν ἐρώτησίν των. Εἰς δὲ τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων εἶναι γραμμένον, ὅταν ἀνέβη εἰς τοὺς ἀγγέλους, ἀναβαίνων ὡς ἄνθρωπος καὶ μεταφέρων εἰς τὸν οὐρανὸν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν τὴν ὁποίαν ἦτο ἐνδευμένος, ὁπότε ὅταν καὶ οἱ μαθηταὶ εἶδαν αὐτὸ καὶ ἠρώτησαν πάλιν, πότε θὰ συμβῆ τὸ τέλος, καί, πότε θὰ ἔλθῃς σύ, εἶπε εἰς αὐτοὺς φανερώτερα· «δὲν εἶναι ἰδική σας ἀρμοδιότης τὸ νὰ γνωρίσετε χρόνους ἢ καιροὺς, τοὺς ὁποίους ὁ Πατὴρ ἔθεσε εἰς τὴν ἰδικὴν του ἐξουσίαν»¹. Καὶ δὲν εἶπε τότε, «οὔτε ὁ Υἱὸς» ὅπως εἶχε εἰπῆ καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτὸ ἀνθρωπίνως, ἀλλὰ, «δὲν εἶναι ἰδική σας ἀρμοδιότης νὰ γνωρίσετε». Διότι ἦτο πλέον ἢ σὰρκα ποῦ εἶχε ἀναστηθῆ καὶ ἀποβάλλει τὴν νέκρωσιν καὶ θεοποιηθῆ· καὶ δὲν ἔπρεπε πλέον νὰ ἀπαντήσῃ ἀνθρωπίνως, ὅταν ἀνέβαινεν εἰς τὸν οὐρανὸν, ἀλλὰ ὡς Θεὸς πλέον νὰ διδάξῃ ὅτι, «δὲν εἶναι ἰδική σας ἀρμοδιότης τὸ νὰ γνωρίσετε τοὺς χρόνους ἢ τοὺς καιροὺς, τοὺς ὁποίους ὁ Πατὴρ ἔθεσε εἰς τὴν ἰδικὴν του ἐξουσίαν· ἀλλὰ θὰ λάβετε δύναμιν»². Καὶ δὲν ἦτο ἄλλη ἢ δύναμις τοῦ Πατρὸς ἀλλὰ ὁ Υἱός. «Διότι ὁ Χριστὸς εἶναι δύναμις Θεοῦ καὶ Σοφία Θεοῦ»³.

49. Ἄρα γνωρίζει ὁ Υἱὸς ὡς Λόγος ποῦ εἶναι. Διότι λέγων τοῦτο ἐδήλωνε ὅτι, «ἐγὼ γνωρίζω», ἀλλὰ δὲν εἶναι ἰδική σας δικαιοδοσία νὰ γνωρίσετε· διότι πρὸς χάριν σας καὶ εἰς τὸ ὄρος διδάσκων, ἀνθρωπίνως εἶπα, «οὔτε ὁ Υἱὸς γνωρίζει», διὰ τὸ συμφέρον σας καὶ τὸ συμφέρον ὅλων· διότι σὰς συμφέρει καὶ διὰ τοὺς ἀγγέλους καὶ διὰ τὸν Υἱόν, νὰ ἀκούσετε αὐτὰ λόγῳ τῶν μετέπειτα αἰρετικῶν, ὥστε καὶ ἂν ἀκόμη ἐμφανισθοῦν ὡς ἄγγελοι καὶ ἐπιχειρήσουν νὰ ὁμιλήσουν περὶ τῆς συντελείας νὰ μὴ τοὺς πιστεύσετε, διότι δὲν γνωρίζουν καὶ αὐτοί. Ἄν δὲ καὶ ὁ Ἄντίχριστος μεταμορφώσῃ τὸν ἑαυτὸν του καὶ εἰπῇ· ἐγὼ εἶ-

3. Α' Κορ. 1, 24.

ποιήσας ἑαυτὸν λέγει· Ἐγὼ εἰμι ὁ Χριστός, καὶ πειράσῃ καὶ αὐτὸς περὶ τῆς ἡμέρας καὶ συντελείας λέγειν, πρὸς τὸ πλανῆσαι τοὺς ἀκούοντας, ἔχοντες ὑμεῖς παρ' ἐμοῦ τὴν φωνήν, ὅτι οὐδὲ ὁ Υἱός, μηδὲ ἐκείνω πιστεύσητε. Ἄλλως τε οὐδὲ εἰδέναι πάλιν 5 πότε τὸ τέλος, ἢ πότε τοῦ τέλους ἡ ἡμέρα, συμφέρει τοῖς ἀνθρώποις, ἵνα μὴ, γνόντες, καταφρονηταὶ τοῦ μεταξὺ χρόνου γένωνται, περιμένοντες τὰς ἐγγὺς τοῦ τέλους ἡμέρας· τότε γὰρ μόνον ἑαυτῶν ἐπιμελεῖσθαι προφασίζονται. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ ἐκάστου τέλος τοῦ θανάτου σεσιώπηκεν, ἵνα μὴ προφάσει τῆς γνώσεως 10 φρυσιωθέντες οἱ ἄνθρωποι, ἀμελεῖν ἑαυτῶν τὸ πλεῖστον ἄρξωνται τοῦ χρόνου. Ἀμφότερα δὴ οὖν καὶ τὸ καθόλου τέλος, καὶ τὸ ἐκάστου πέρας ἔκρυψε ἀφ' ἡμῶν ὁ Λόγος (καὶ γὰρ καὶ ἐν καθόλου τὸ ἐκάστου τέλος ἐστὶ, καὶ ἐν τῷ ἐκάστου τέλει τὸ καθόλου συνάγεται), ἵνα, ἀδήλον αὐτοῦ ὄντος καὶ ἀεὶ προσδοκωμένου, 15 καθ' ἡμέραν ὡς καλούμενοι προκόπτωμεν, τοῖς ἔμπροσθεν ἐπεκτεινόμενοι, τῶν δὲ ὀπισθεν ἐπιλανθανόμενοι. Τίς γάρ, γινώσκων μὲν τὴν ἡμέραν τοῦ τέλους, οὐχ ὑπερτίθεται τὸν μεταξὺ χρόνον, ἀγνοῶν δέ, οὐ καθ' ἡμέραν ἑτοιμος γίνεται; Διὰ τοῦτο γὰρ ἐπὶ τούτοις ἐπέφερεν ὁ Σωτὴρ, λέγων· «Γρηγορεῖτε οὖν, ὅτι οὐκ οἴ- 20 δατε οὐδὲ ὑμεῖς, ποία ὥρα ὁ Κύριος ὑμῶν ἔρχεται»· καί, «Ἡ οὐ δοκεῖτε ὥρα, ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται»· διὰ τὸ συμφέρον ἄρα τὸ ἐκ τῆς ἀγνοίας τοῦτο εἴρηκε. Καὶ γὰρ καὶ τοῦτο λέγων, βούλεται διὰ παντὸς ἡμᾶς ἐτοιμοὺς γενέσθαι· Ὑμεῖς γάρ, φησὶν, οὐκ οἴδατε· ἐγὼ δὲ ὁ Κύριος οἶδα πότε ἔρχομαι, κἂν οἱ Ἄ- 25 ρειανοὶ με μὴ προσδοκῶσι Λόγον ὄντα τοῦ Πατρὸς.

50. Ὁ μὲν οὖν Κύριος, τὸ ἡμῶν συμφέρον ὑπὲρ ἡμᾶς γι-

1. Πρβλ. Φιλιπ. 3, 13.

2. Ματθ. 24, 42.

μαί ὁ Χριστός, καί ἐπιχειρήσῃ καί αὐτός νά ὀμιλήσῃ περὶ τῆς ἡμέρας ἐκείνης καί τῆς συντελείας τῶν πάντων διὰ νά ἐξαπατήσῃ αὐτούς πού θά τὸν ἀκούσουν, σεις πού ἔχετε ἤδη ἀπὸ ἐμὲ τὴν φράσιν, «οὔτε ὁ Υἱός», μὴ πιστεῦσετε οὔτε εἰς ἐκεῖνον. Καί οὔτε ἄλλωστε συμφέρει εἰς τοὺς ἀνθρώπους νά γνωρίσουν πότε εἶναι τὸ τέλος ἢ ποία ἡ ἡμέρα τοῦ τέλους, διὰ νά μὴ γνωρίσουν καί γίνουσι καταφρονηταὶ τοῦ μεσολαβοῦντος χρονικοῦ διαστήματος, ἀναμένοντες τὰς πλησίον τοῦ τέλους ἡμέρας. Διότι τότε μόνον θά ἀποφασίσουν νά φροντίσουν διὰ τοὺς ἑαυτούς των. Δι' αὐτὸ καί ἀπεσιώπησε τὴν ἡμέραν τοῦ θανάτου τοῦ καθενός, διὰ νά μὴ ὑπερηφανευθοῦν οἱ ἄνθρωποι λόγῳ τῆς γνώσεως καί ἀρχίσουν πλέον τὸν ὑπόλοιπον καιρὸν νά ἀδιαφοροῦν διὰ τοὺς ἑαυτούς των. Καί τὰ δύο λοιπόν, καί ἡ γενικὴ συντέλεια καί τὸ τέλος τοῦ καθενός τὰ ἔκρυψε ἀπὸ ἡμᾶς ὁ Λόγος (διότι καί εἰς τὴν γενικὴν συντέλειαν εὐρίσκεται τὸ τέλος τοῦ καθενός καί ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ καθενός συμπεραίνεται ἡ καθολικὴ συντέλεια), ὥστε, ἐπειδὴ θά εἶναι τοῦτο ἄγνωστον καί πάντοτε θά τὸ ἀναμένωμεν, νά προοδεύωμεν καθημερινῶς, ὡσάν νά καλούμεθα, μὲ τὸ νά λησμονοῦμεν ἀφ' ἑνὸς ὅσα ἀνήκουν εἰς τὸ παρελθόν καί ἀφ' ἑτέρου νά ἐπεκτείνωμεθα πρὸς τὰ ἐμπρός¹. Διότι ποῖος δὲν παραβλέπει τὸν χρόνον πού μεσολαβεῖ, ὅταν γνωρίζῃ τὴν ἡμέραν τοῦ τέλους, ἐνῶ ὅταν ἀγνοῇ δὲν προετοιμάζεται καθημερινῶς; Δι' αὐτὸ λοιπόν, ἐξ αἰτίας τούτων προσέθεσεν ὁ Σωτὴρ λέγων· «γρηγορεῖτε, λοιπόν, διότι οὔτε σεις γνωρίζετε κατὰ ποίαν ὥραν ἔρχεται ὁ Κύριός σας»²· καί, «εἰς ὥραν πού δὲν ἀναμένετε, ἔρχεται ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου»³· διὰ τὸ συμφέρον λοιπόν πού προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀγνοίαν τὸ ἔχει εἰπῆ αὐτό. Διότι λέγων καί τοῦτο, θέλει νά εἴμεθα πάντοτε ἑτοιμοὶ· σεις βεβαίως, λέγει, δὲν γνωρίζετε· ἐγὼ ὅμως ὁ Κύριος γνωρίζω πότε ἔρχομαι, ἔστω καὶ ἂν οἱ Ἀρειανοὶ δὲν μὲ ἀναμένουν, διότι εἶμαι ὁ Λόγος τοῦ Πατρὸς.

50. Ὁ Κύριος λοιπόν, ὁ ὁποῖος γνωρίζει καλύτερα ἀπὸ

3. Λουκ. 12, 40.

νώσκων, οὕτως ἠσφαλίσατο τοὺς μαθητάς· καὶ αὐτοὶ ταῦτα μα-
 θόντες, διωρθώσαντο μέλλοντας ἐν τούτῳ πλανᾶσθαι τοὺς ἀπὸ
 Θεσσαλονίκης. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Χριστομάχοι οὐδ' οὕτω καταδύον-
 ται, βούλομαι, καίπερ εἰδὼς σκληροτέραν ἔχοντας αὐτοὺς τοῦ
 5 Φαραῶ τὴν καρδίαν, ἐρωτηῆσαι πάλιν καὶ περὶ τούτου. Ἐν τῷ
 παραδείσῳ πνθάνεται ὁ Θεὸς λέγων· («Ἀδάμ, ποῦ εἶ»); Ἐξετά-
 ζει δὲ καὶ τὸν Κάϊν· «Ποῦ Ἰβελ ὁ ἀδελφός σου»; Τί τοίνυν καὶ
 περὶ τούτου φατέ; Εἰ γὰρ ἀγνοεῖν αὐτὸν νομίζετε, καὶ διὰ τοῦτο
 πνθάνεσθαι, Μανιχαῖοις μὲν ἤδη προσετέθητε· αὐτῶν γὰρ τὸ
 10 τοιοῦτον τόλμημα· εἰ δέ, φοβούμενοι φανερώς ὀνομασθῆναι Μα-
 νιχαῖοι, βιάζεσθε ἑαυτοὺς εἰπεῖν, ὅτι γινώσκων πνθάνεται· τί
 ἄτοπον ἢ τί ξένον ὀρῶντες, οὕτω πεπτώκατε, εἰ ὁ Υἱὸς, ἐν ᾧ τότε
 ἐπνθάνετο ὁ Θεός, ὁ αὐτὸς Υἱὸς καὶ νῦν σάρκα περιβεβλημένος
 πνθάνεται τῶν μαθητῶν ὡς ἄνθρωπος; εἰ μὴ ἄρα Μανιχαῖοι
 15 γενόμενοι μέμφεσθαι θελήσητε καὶ τὴν τότε γενομένην πρὸς τὸν
 Ἀδὰμ ἐρώτησιν, ἵνα μόνον καὶ ὑμεῖς νεανιεύησθε ἐν ταῖς κακο-
 νίαις. Καὶ γὰρ ἐν πᾶσιν ἐλεγχόμενοι, τονθορῶζετε πάλιν διὰ τὸ
 εἰρημένον παρὰ τοῦ Λουκᾶ, ὃ καλῶς μὲν εἴρηται, κακῶς δὲ ὑ-
 μεῖς διανοεῖσθε. Τί δὲ τοῦτό ἐστιν, ἀναγκαῖον παραθέσθαι, ἵνα
 20 καὶ οὕτως αὐτῶν ἢ διεφθαρμένη διάνοια δειχθῇ.

51. Φησὶ τοίνυν ὁ Λουκᾶς· «Καὶ Ἰησοῦς προέκοπτε σοφία,
 καὶ ἡλικία, καὶ χάριτι παρὰ Θεῷ καὶ ἀνθρώποις». Τὸ μὲν οὖν
 ῥητόν ἐστι τοῦτο· ἐπειδὴ δὲ καὶ ἐν τούτῳ προσκόπτουσιν, ἀναγ-
 καῖον πάλιν αὐτοὺς ὡς τοὺς Φαρισαίους καὶ τοὺς Σαδδουκαί-
 25 οὺς ἐρωτηῆσαι, περὶ οὗ φησιν ὁ Λουκᾶς. Ἔστι δὲ οὕτως· Ἰη-

-
1. Πρβλ. Β' Θεσ. 2, 2.
 2. Γέν. 3, 9.
 3. Γέν. 4, 9.
 4. Πρβλ. Γέν. 3, 9.

ἡμᾶς τὸ συμφέρον μας, ἔτσι κατωχύρωσε τοὺς μαθητάς· καὶ αὐτοί, διδαχθέντες ταῦτα, ἀπέτρεψαν τοὺς Θεσσαλονικεῖς, οἱ ὅποιοι ἐπρόκειτο νὰ πλανηθοῦν ὡς πρὸς τὸ σημεῖον αὐτό ¹. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ Χριστομάχοι οὔτε ἀπὸ αὐτὰ ἐντρέπονται, θέλω, ἂν καὶ γνωρίζω ὅτι αὐτοὶ ἔχουν καρδίαν σκληροτέραν ἀπὸ τοῦ Φαραῶ, νὰ τοὺς ἐρωτήσω πάλιν περὶ τούτου. Εἰς τὸν παράδεισον ἐρωτᾷ ὁ Θεός, λέγων· «Ἄδὰμ ποῦ εἶσαι» ²; Ἐξετάζει δὲ καὶ τὸν Κάϊν· «ποῦ εἶναι ὁ Ἄβελ, ὁ ἀδελφός σου» ³; Τί λέγετε λοιπὸν περὶ τούτου; Διότι ἐὰν νομίζετε ὅτι ἀγνοεῖ αὐτὸς καὶ δι' αὐτὸ ἐρωτᾷ, ἤδη προσετέθητε εἰς τοὺς Μανιχαίους· διότι αὐτοὶ δέχονται τὴν ἀσέβειαν αὐτῆν. Ἐὰν δέ, ἐπειδὴ φοβεῖσθε νὰ ὀνομασθῆτε Μανιχαῖοι, ἀναγκάζεσθε νὰ ὁμολογήσετε ὅτι ἐρωτᾷ, ἐνῶ γνωρίζει, τί τὸ παράδοξον καὶ τὸ παράξενον βλέπετε, καὶ ἔχετε πέσει ἔτσι, ἐὰν ὁ Υἱὸς, εἰς τὸν ὅποιον εὕρισκόμενος ὁ Θεὸς τότε ἐρωτοῦσε, ὁ ἴδιος Υἱὸς καὶ τώρα ἐνδεδυμένος τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ἐρωτᾷ τοὺς μαθητάς ὡς ἄνθρωπος; Ἐκτὸς βέβαια ἐὰν γίνετε Μανιχαῖοι καὶ θελήσετε νὰ κατηγορήσετε καὶ τὴν ἐρώτησιν ποῦ ἔγινε τότε εἰς τὸν Ἄδὰμ ⁴, διὰ νὰ φερθῆτε μόνον σεῖς ὡς αὐθάδεις νεαροί, ὡς πρὸς τὰς διεστραμμένους σκέψεις. Διότι ἐνῶ εἰς ὅλα καταισχύνεσθε, πάλιν μουρμουρίζετε διὰ τὸ ρητὸν ποῦ ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Λουκᾶ, τὸ ὅποιον βεβαίως ὀρθῶς ἔχει λεχθῆ, ἀλλὰ σεῖς τὸ ἐκλαμβάνετε ἐσφαλμένως. Εἶναι δὲ ἀπαραίτητον νὰ παρατεθῆ, ποῖον εἶναι τοῦτο, διὰ ν' ἀποδειχθῆ καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ διεστραμμένη σκέψις σας.

51. Λέγει λοιπὸν ὁ Λουκᾶς· «καὶ ὁ Ἰησοῦς προώδευε εἰς σοφίαν καὶ σωματικὴν ἡλικίαν καὶ ἐξεδήλωνε χαρίσματα, πράττων τὰ εἰς τὸν Θεὸν εὐάρεστα καὶ τὰ ἐπαινετὰ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους» ⁵. Τὸ ρητὸν λοιπὸν σημαίνει αὐτό· ἐπειδὴ ὅμως καὶ εἰς αὐτὸ σκοντάφουν, εἶναι ἀναγκαῖον πάλιν νὰ τοὺς ἐρωτήσωμεν, ὅπως τοὺς Φαρισαίους καὶ τοὺς Σαδδουκαίους, περὶ αὐ-

5. Λουκ. 2, 52.

σοὺς Χριστὸς ἄνθρωπός ἐστιν, ὡς οἱ ἄλλοι πάντες ἄνθρωποι,
 ἢ Θεός ἐστι σάρκα φορῶν; Εἰ μὲν οὖν κοινὸς ἄνθρωπος κατὰ τοὺς
 ἄλλους ἀνθρώπους καὶ αὐτὸς ἐστιν, ἔστω πάλιν ὡς ἄνθρωπος
 προκόπτων. Τοῦτο μέντοι τοῦ Σαμοσατέως ἐστὶ τὸ φρόνημα,
 5 δ τῆ μὲν δυνάμει καὶ ὑμεῖς φρονεῖτε, τῷ δὲ ὀνόματι μόνον ἀρ-
 νεῖσθε διὰ τοὺς ἀνθρώπους. Εἰ δὲ Θεός ἐστι σάρκα φορῶν, ἐπει-
 δὴ καὶ τοῦτό ἐστιν ἀληθῶς, καὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ Θεὸς
 ὢν ἐπὶ γῆς κατήλθε· ποίαν εἶχε προκοπὴν ὁ ἴσα Θεῷ ὑπάρχων;
 ἢ ποῦ εἶχεν ἀξίανειν ὁ Υἱὸς αἰεὶ ὢν ἐν τῷ Πατρὶ; Εἰ γὰρ ὁ αἰεὶ
 10 ὢν ἐν τῷ Πατρὶ προκόπτει, τί ἄρα ἐστὶν ἐπέκεινα τοῦ Πατρὸς,
 ἢν' ἀπὸ τούτου καὶ προκόψη; Ἔπειτα ὡς ἐπὶ τοῦ λαβεῖν καὶ δο-
 ξασθῆναι τὰ αὐτὰ καλὸν εἰπεῖν· εἰ ἄνθρωπος γενόμενος προέ-
 κοπτε, δῆλόν ἐστιν, ὡς πρὸ τοῦ γενέσθαι ἄνθρωπος, ἀτελής ἦν·
 καὶ μᾶλλον ἢ σὰρξ αἰτία τῆς τελειώσεως αὐτοῦ γέγονεν, ἢ αὐτὸς
 15 τῆς σαρκός. Πάλιν τε εἰ Λόγος ὢν προκόπτει, τί μείζον ἔχει
 γενέσθαι Λόγου καὶ Σοφίας, καὶ Υἱοῦ, καὶ Θεοῦ δυνάμειος; ταῦ-
 τα γὰρ ἐστὶν ὁ Λόγος, ὢν εἴ τις ὡς ἀκτῖνα μετασχεῖν πως δύ-
 ναιτο, ὁ τοιοῦτος παντέλειος ἐν ἀνθρώποις, καὶ ἴσος ἀγγέλοις
 γίνεται. Καὶ γὰρ καὶ ἄγγελοι, καὶ ἀρχάγγελοι, καὶ κυριότητες,
 20 καὶ πᾶσαι αἱ δυνάμεις, καὶ θρόνοι, τοῦ Λόγου μετέχοντες, βλέ-
 πουσι διαπαντὸς τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ. Πῶς οὖν
 ὁ ἄλλοις τὴν τελειότητα παρασχών, αὐτὸς μετ' ἐκείνους προκό-
 πτει; Ἄγγελοι γὰρ κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην αὐτοῦ γένεσιν διηκό-
 νησαν· καὶ τὸ λεγόμενον παρὰ τοῦ Λουκᾶ μετὰ τὴν διακονίαν
 25 τῶν ἀγγέλων εἴρηται. Πῶς οὖν ὅλως κἂν εἰς ἐνθύμησιν ἐλθεῖν
 ἀνθρώπου δύναται; Ἡ πῶς ἢ Σοφία ἐν σοφίᾳ προέκοπτεν; Ἡ
 πῶς ὁ ἄλλος χάριν διδούς (καθὼς ὁ Παῦλος, διὰ πάσης ἐπιστο-
 λῆς δι' αὐτοῦ δίδοσθαι τὴν χάριν γινώσκων, φησὶν· «Ἡ χάρις

τοῦ ποῦ λέγει ὁ Λουκᾶς. Εἶναι δὲ ἡ ἐξῆς ἡ ἐρώτησις· ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι ἄνθρωπος ὅπως ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, ἢ εἶναι Θεὸς ἐνδεδυμένος τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν; Ἐὰν λοιπὸν εἶναι καὶ αὐτὸς συνήθης ἄνθρωπος, ὅπως οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι, θὰ εἶναι πάλιν ὡς ἄνθρωπος ποῦ προκόπτει. Αὐτὸ ὅμως εἶναι τὸ φρόνημα τοῦ Παύλου Σαμοσατέως, τὸ ὁποῖον εἰς τὴν πραγματικότητα μὲν τὸ δέχεσθε, μόνον δὲ κατ' ὄνομα τὸ ἀρνεῖσθε, ἐξ αἰτίας τῶν ἀνθρώπων. Ἐὰν δὲ εἶναι Θεὸς φέρων ἀνθρωπίνην φύσιν, ἐπειδὴ αὐτὸ εἶναι πράγματι, καὶ ὁ Λόγος ἔγινεν ἄνθρωπος καὶ ἐνῶ ἦτο Θεὸς κατῆλθε εἰς τὴν γῆν, τί εἶδους προκοπὴν εἶχε αὐτός, ὁ ὁποῖος εἶναι ἴσος μὲ τὸν Θεόν; ἢ πῶς ἠδύνατο νὰ αὐξάνῃ ὁ Υἱός, ὑπάρχων πάντοτε εἰς τὸν Πατέρα; Διότι ἐὰν ὁ εὐρισκόμενος πάντοτε εἰς τὸν Πατέρα προκόπτῃ, τί ὑπάρχει μετὰ τὸν Πατέρα, ὥστε νὰ προκόπτῃ καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτόν; Ἀκόμη, κалὸν εἶναι νὰ ἀναφέρωμεν τὰ ἴδια ὡς πρὸς τὸ ὅτι ἔλαβε καὶ ἐδοξάσθη· ἐὰν προέκοπτε ἀφοῦ ἔγινεν ἄνθρωπος, εἶναι φανερόν ὅτι πρὶν νὰ γίνῃ ἄνθρωπος ἦτο ἀτελής· καὶ μᾶλλον ἢ ἐνανθρώπησις ἔγινε αἰτία τῆς τελειοποιήσεως αὐτοῦ, παρὰ αὐτὸς τῆς σαρκός. Καὶ πάλιν, ἐὰν, ἐνῶ εἶναι Λόγος πάντοτε προκόπτει, τί ἀνώτερον ἠμπορεῖ νὰ γίνῃ ἀπὸ Λόγον καὶ Σοφίαν καὶ δύναμιν Θεοῦ; διότι αὐτὰ εἶναι ὁ Λόγος, τῶν ὁποίων ἐὰν κάποιος ἠμποροῦσε νὰ μετᾶσχη κάπως ὡς ἄκτις, αὐτὸς θὰ γίνεταί τελειότατος μετὰ τῶν ἀνθρώπων καὶ ἴσος μὲ τοὺς ἀγγέλους. Διότι καὶ οἱ ἄγγελοι καὶ οἱ ἀρχάγγελοι καὶ αἱ κυριότητες καὶ ὅλοι αἱ δυνάμεις καὶ οἱ θρόνοι, ἐπειδὴ μετέχουν τοῦ Λόγου, βλέπουν πάντοτε τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ. Πῶς λοιπὸν αὐτὸς ποῦ ἔδωκε εἰς τοὺς ἄλλους τὴν τελείωσιν προκόπτει μετὰ ἀπὸ αὐτούς; Διότι καὶ τὴν ἐνανθρώπησίν του ἄγγελοι τὴν ὑπηρέτησαν. Καὶ τὸ ρητὸν τοῦ Λουκᾶ μετὰ τὴν διακονίαν τῶν ἀγγέλων ἔχει λεχθῆ. Πῶς λοιπὸν ἠμπορεῖ ἐξ ὀλοκλήρου νὰ ἐξισωθῆ πρὸς τὴν σκέψιν ἀνθρώπου; Ἡ πῶς προώδευεν ἡ Σοφία ὡς πρὸς τὴν σοφίαν; Ἡ πῶς αὐτὸς ποῦ δίδει τὴν χάριν εἰς τοὺς ἄλλους (ὅπως ὁ Παῦλος εἰς κάθε ἐπιστολὴν του δέχεται ὅτι δι' αὐτοῦ δίδεται ἡ χάρις, λέγων· «ἡ χάρις τοῦ Κυρίου

τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ πάντων ὑμῶν»), αὐτὸς ἐν χάριτι προέκοπτεν; Ἡ γὰρ ψεύδεσθαι τὸν Ἀπόστολον λεγέτωσαν, ἢ μηδὲ Σοφίαν εἶναι τὸν Υἱὸν λέγειν τολμάτωσαν. Ἡ εἰ Σοφία ἐστίν, ὡς εἶπεν ὁ Σολομών, καὶ ὁ Παῦλος ἔγραψε, 5 «Χριστὸς Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία»: ποίαν ἢ Σοφία προκοπὴν ἐπεδέχετο;

52. Ἄνθρωποι μὲν γάρ, κτίσματα τυγχάνοντες, ἐπεκτείνεσθαι πως καὶ προκόπτειν ἐν ἀρετῇ δύνανται. Ἐνώχ γοῦν οὕτω μετετέθη· καὶ Μωσῆς αὐξάνων ἐτελειοῦτο. Ἰσαὰκ δὲ προκό- 10 πτων ἐγένετο μέγας· καὶ ὁ Ἀπόστολος ἐπεκτείνεσθαι καθ' ἡμέραν τοῖς ἔμπροσθεν ἔλεγεν· εἶχε γὰρ ἕκαστος ποῦ προκόπτει, βλέπων εἰς τὸν ἔμπροσθεν αὐτοῦ βαθμόν· ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ Υἱός, ὁ μόνος ὢν, ποῦ εἶχεν ἐπεκτείνεσθαι; Πάντα γὰρ εἰς αὐτὸν βλέποντα προκόπτει· αὐτὸς δὲ μόνος ὢν, ἐν τῷ μόνῳ Πατρὶ ἐστιν, 15 ἀφ' οὗ οὐδὲ ἐπεκτείνεται, ἀλλ' ἐν αὐτῷ μένων ἐστὶν αἰεὶ. Ἄνθρώπων μὲν οὖν ἐστὶ τὸ προκόπτειν· ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ Υἱός, ἐπεὶ προκόπτειν οὐκ εἶχε, τέλειος ὢν ἐν τῷ Πατρὶ, ἐταπεινώσεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα ἐν τῷ ἐκείνου ταπεινῷ μᾶλλον ἡμεῖς αὐξῆσαι δυναθῶμεν. Ἡ δὲ αὐξησης ἡμῶν οὐκ ἄλλη τίς ἐστὶν ἢ τὸ 20 ἀφίστασθαι μὲν τῶν αἰσθητῶν, εἰς αὐτὸν δὲ τὸν Λόγον γενέσθαι· ἐπεὶ καὶ τὸ ἐκείνου ταπεινὸν οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν ἢ τὸ λαβεῖν τὴν ἡμετέραν σάρκα. Οὐκ ἄρα ὁ Λόγος ἦν, ἢ Λόγος ἐστίν, ὁ προκόπτων, ὁ τέλειος ἐκ τελείου ὢν τοῦ Πατρὸς, ὁ μηδενὸς δεόμενος, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους εἰς προκοπὴν ἀνάγων. Ἀλλὰ ἀνθρωπίνως 25 εἴρηται καὶ ἐνταῦθα τὸ προκόπτειν· ἐπεὶ καὶ τῶν ἀνθρώπων

1. Β' Θεσ. 3, 18.

2. Α' Κορ. 1, 24.

ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ὅς ἐστιν με ὄλους σας»¹), ὁ ἴδιος προώδευε εἰς χάριν; Διότι ἢ ὅς εἶποῦν ὅτι ψεύδεται ὁ Ἀπόστολος, ἢ ὅς τολμήσουν νὰ εἶποῦν ὅτι ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι Σοφία. Ἡ, ἐὰν εἶναι Σοφία, ὅπως εἶπε ὁ Σολομῶν καὶ ἔγραψε ὁ Παῦλος, «ὁ Χριστὸς εἶναι δύναμις τοῦ Θεοῦ καὶ σοφία Θεοῦ»², ποίου εἶδους τελείωσιν ἐπεδέχετο ἡ Σοφία;

52. Διότι οἱ μὲν ἄνθρωποι ἐπειδὴ εἶναι δημιουργήματα ἔχουν τὴν δυνατότητα νὰ ἐπεκταθοῦν καὶ νὰ προκόψουν ὡς πρὸς τὴν ἀρετὴν· ὁ Ἐνώχ παραδείγματος χάριν, ἔτσι ἀνελήφθη· καὶ ὁ Μωυσῆς ἐνῶ ἠῤῥαζανεν εἰς ἡλικίαν ἐγένετο τέλειος, ὁ δὲ Ἰσαὰκ προοδεύων ἐγένετο σπουδαῖος· καὶ ὁ Ἀπόστολος προέτρεπε νὰ ἐπεκτείνωνται κάθε ἡμέραν πρὸς τὰ ἀνώτερα³. Διότι ὁ καθένας εἶχε τὴν ἀνάγκην νὰ προοδεύσῃ εἰς ἕνα σημεῖον ἀρετῆς, ἀποβλέπων εἰς τὸν ἀνώτερον αὐτοῦ βαθμὸν τελειοποιήσεως· ὁ Υἱὸς ὅμως τοῦ Θεοῦ, ὁ μόνος ὑπάρχων, εἰς ποῖον σημεῖον ἠδύνατο νὰ τελειοποιηθῆ; Διότι τὰ πάντα ἀποβλέπουν εἰς αὐτὸν καὶ προκόπτουν· αὐτὸς δέ, ὁ μόνος ὑπάρχων, εὐρίσκεται εἰς τὸν μοναδικὸν Πατέρα, ἀπὸ τὸν ὁποῖον δὲν ἐπεκτείνεται πλέον, ἀλλ' αἰωνίως παραμένει εἰς αὐτόν. Εἰς τοὺς ἀνθρώπους λοιπὸν ὑπάρχει ἡ δυνατότης νὰ τελειοποιουῦνται· ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὅμως, ἐπειδὴ δὲν εἶχε ἀνάγκην τελειοποιήσεως, καθ' ὅτι εἶναι τέλειος εἰς τὸν Πατέρα, πρὸς χάριν μας ἐταπείνωσε τὸν ἑαυτὸν του διὰ νὰ ἡμπορέσωμεν νὰ ἀνέλθωμεν διὰ τῆς ταπεινότητος ἐκείνου. Ἡ δὲ ἀνοδὸς μας δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο ἐκτὸς ἀπὸ τὸ νὰ ἀπομακρυνώμεθα μὲν ἀπὸ τὰ αἰσθητά, νὰ φθάσωμεν δὲ εἰς τὸν ἴδιον τὸν Λόγον· διότι καὶ ἡ ἰδική του ταπείνωσις δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ τὸ ὅτι ἔλαβε τὴν ἰδικήν μας φύσιν. Ἐπομένως δὲν ἦτο ὁ Λόγος, καθ' ὅτι εἶναι Λόγος, αὐτὸς ποῦ ἐτελειοποιεῖτο, διότι εἶναι τέλειος ἀπὸ τὸν τέλειον Πατέρα καὶ δὲν ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ τίποτε, ἀλλὰ ὁδηγεῖ τοὺς ἄλλους εἰς τελειότητα. Ἀλλὰ ἀνθρωπίνως ἔχει λεχθῆ κι' ἐδῶ ἡ τελειοποίησις, διότι πάλιν, ἡ τελείωσις ἀνήκει εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Ἄλλωστε

3. Πρβλ. Φιλιπ. 3, 13.

ἐστὶ πάλιν ἡ προκοπή. Καὶ γὰρ καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς οὕτω μετὰ ἀκριβοῦς τῆς παρατηρήσεως λέγων, τῇ προκοπῇ συνῆψε τὴν ἡλικίαν· Λόγος δὲ καὶ Θεὸς ἡλικία οὐ μετρεῖται, ἀλλὰ τῶν σωμάτων εἰσὶν αἱ ἡλικίαι. Τοῦ σώματος ἄρα ἐστὶν ἡ προκοπή· αὐτοῦ
 5 γὰρ προκόπτοντος, προέκοπτεν ἐν αὐτῷ καὶ ἡ φανέρωσις τῆς θεότητος τοῖς ὁρῶσιν· ὅσῳ δὲ ἡ θεότης ἀπεκαλύπτετο, τοσοῦτω πλεῖον ἡ χάρις ἠΰξανε· ὡς ἀνθρώπου παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις. Παιδίον μὲν γὰρ ἐβαστάζετο, παῖς δὲ γενόμενος, ἀπέμενε ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ τοὺς ἱερέας ἀνέκρινε περὶ τοῦ νόμου· κατ' ὀλίγον
 10 δὲ τοῦ σώματος αὐξάνοντος, καὶ τοῦ Λόγου φανεροῦντος ἑαυτὸν ἐν αὐτῷ, ὁμολογεῖται λοιπὸν παρὰ μὲν Πέτρου πρῶτον, εἶτα καὶ παρὰ πάντων, ὅτι ἀληθῶς Υἱὸς Θεοῦ ἐστὶν οὗτος· εἰ καὶ Ἰουδαῖοι οἳ τε παλαιοὶ καὶ οἱ νέοι οὗτοι θέλοντες καμμύουσι τοὺς ὀφθαλμούς, ἵνα μὴ βλέπωσιν, ὅτι τό, ἐν σοφίᾳ προκόπτειν, οὐκ
 15 ἔστι τὴν Σοφίαν αὐτὴν προκόπτειν, ἀλλὰ τὸ ἀνθρώπινον μᾶλλον ἐν αὐτῇ προκόπτειν· «Καὶ Ἰησοῦς γὰρ προέκοπτε σοφία καὶ χάριτι»· εἰ χρεὴ δὲ καὶ πιθανῶς μετὰ τοῦ ἀληθοῦς εἰπεῖν, αὐτὸς ἐν ἑαυτῷ προέκοπτε. «Ἡ Σοφία γὰρ ὠκοδόμησεν ἑαυτῇ οἶκον», καὶ ἐν αὐτῇ τὸν οἶκον προκόπτειν ἐποίει.
 20 53. Τίς δὲ ἐστὶν ἡ λεγομένη προκοπή ἢ, καθὰ προεῖπον, ἡ παρὰ τῆς Σοφίας μεταδιδομένη τοῖς ἀνθρώποις θεοποίησις καὶ χάρις, ἐξαφανιζομένης ἐν αὐτοῖς τῆς ἁμαρτίας καὶ τῆς ἐν αὐτοῖς φθορᾶς κατὰ τὴν ὁμοιότητα καὶ συγγένειαν τῆς σαρκὸς τοῦ Λόγου; Οὕτω γὰρ αὐξάνοντος ἐν ἡλικίᾳ τοῦ σώματος συνεπε-
 25 δίδοτο ἐν αὐτῷ καὶ ἡ τῆς θεότητος φανέρωσις, καὶ ἐδείκνυτο παρὰ πᾶσιν, ὅτι ναὸς Θεοῦ ἐστὶ, καὶ Θεὸς ἦν ἐν τῷ σώματι. Ἐὰν δὲ φιλονεικῶσιν, ὅτι Ἰησοῦς ἐκλήθη ὁ Λόγος γενόμενος σάρξ, καὶ εἰς αὐτὸν ἀναφέρουσι τὸ λεγόμενον, προέκοπτεν· ἀκου-

καὶ ὁ Εὐαγγελιστής, ὁ ὁποῖος ἐκφράζεται τοιοῦτοτρόπως μὲ ἀκριβῆ παρατήρησιν, συνέδεσε τὴν πρόοδον μὲ τὴν ἡλικίαν· ὅμως ὁ Λόγος καὶ ὁ Θεὸς δὲν μετρῶνται μὲ ἡλικίαν, ἀλλὰ αἱ ἡλικίαι χαρακτηρίζουν τὰ σώματα. Ἐπομένως ἡ πρόοδος ἀνήκει εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν· διότι ἐνῶ ὁ ἴδιος προώδευε, ἠῤξανε εἰς αὐτὸν ἡ φανέρωσις τῆς θεότητος εἰς τοὺς βλέποντας· ὅσον δὲ περισσότερον ἀπεκαλύπτετο ἡ θεότης, τόσο περισσότερον ἠῤξανε ἡ χάρις του ὡς ἀνθρώπου μεταξὺ ὄλων τῶν ἀνθρώπων. Καὶ ὡς νήπιον μὲν ἐκρατεῖτο, ὅταν δὲ ἔγινε παιδί παρέμεινε εἰς τὸ ἱερὸν καὶ ἐξήταξε τοὺς ἱερεῖς περὶ τοῦ νόμου· ὅταν δὲ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἠῤξάνετο τὸ σῶμά του καὶ ὁ Λόγος διεκρίνετο πλέον εἰς αὐτόν, πρῶτον μὲν ὁμολογεῖται ὑπὸ τοῦ Πέτρου, ἔπειτα δὲ καὶ ὑπὸ ὄλων ὅτι πράγματι αὐτὸς εἶναι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ· καὶ ὅμως οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ οἱ παλαιοὶ καὶ αὐτοὶ οἱ νέοι, θεληματικὰ κλείνουν τὰ μάτια διὰ νὰ μὴ ἴδου ὅτι ἡ προκοπὴ ὡς πρὸς τὴν σοφίαν δὲν σημαίνει ὅτι ἡ ἴδια ἡ Σοφία προοδεύει, ἀλλὰ ἡ ἀνθρωπίνη φύσις προκόπτει ὡς πρὸς αὐτήν· «καὶ ὁ Ἰησοῦς ἐτελειοποιεῖτο ὡς πρὸς τὴν σοφίαν καὶ τὴν χάριν»¹ καὶ διὰ νὰ ἀκριβολογήσωμεν περισσότερον, αὐτὸς ὡς πρὸς τὸν ἑαυτὸν του προώδευε. «Διότι ἡ Σοφία ἔκτισε διὰ τὸν ἑαυτὸν της οἶκον»² καὶ ἐντὸς αὐτῆς ἔκαμνε νὰ προοδεύῃ ὁ οἶκος.

53. Ποία δὲ εἶναι ἡ καλουμένη προκοπὴ; Δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ, ὅπως εἶπα πρὶν, ἡ θεοποίησις καὶ χάρις ποὺ μεταδίδεται ἀπὸ τὴν Σοφίαν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἀφοῦ ἐξαφανίζεται ἐντὸς αὐτῶν ἡ ἁμαρτία καὶ ἡ ὑπάρχουσα εἰς αὐτοὺς φθορά, συμφώνως πρὸς τὴν ὁμοιότητα καὶ τὴν συγγένειαν τῆς σαρκὸς τοῦ Λόγου; Διότι, ἔτσι, ἐνῶ ἠῤξανε εἰς ἡλικίαν τὸ σῶμα, συνηῤξάνετο εἰς αὐτὸν καὶ ἡ φανέρωσις τῆς θεότητος καὶ ἐδεικνύετο εἰς ὅλους ὅτι εἶναι ναὸς τοῦ Θεοῦ καὶ ὅτι ὑπῆρχε Θεὸς εἰς τὸ σῶμα. Ἐὰν δὲ ἐπιμένουν ὅτι ὁ Ἰησοῦς ὠνομάσθη Λόγος ὅταν ἔγινε ἀνθρώπος³ καὶ εἰς αὐτὸν ἐντοπίζουν τὴν φράσιν, «προέκο-

2. Παροιμ. 9, 1.

3. Πρβλ. Ἰω. 1, 14.

έτωσαν, ὅτι οὐδὲ τοῦτο μὲν ἐλαττοῖ τὸ πατρικὸν φῶς· τοῦτο γάρ ἐστιν ὁ Υἱός· δείκνυσι δὲ πάλιν, ὅτι γέγονεν ἄνθρωπος ὁ Λόγος, καὶ ἀληθινὴν ἐφόρεσε σάρκα. Καὶ ὡσπερ εἶπομεν, ὅτι σαρκὶ πέπονθε, καὶ σαρκὶ ἐπέινα, καὶ σαρκὶ ἐκοπίασεν· οὕτω καὶ 5 εἰκότως ἂν λέγοιτο, ὅτι σαρκὶ προέκοπτεν. Οὐδὲν γὰρ οὐδὲ ἔξωθεν ὄντος τοῦ Λόγου ἐγίνετο ἡ προκοπή, οἷα ἐστίν, ἦν εἰρηκαμεν. Ἐν αὐτῷ γὰρ ἦν ἡ σὰρξ ἡ προκόπτουσα αὐτοῦ λέγεται· καὶ τοῦτο ἵνα πάλιν ἡ τῶν ἀνθρώπων προκοπή ἄπτωτος διὰ τὸν συνόντα Λόγον διαμεῖνῃ. Οὐτ' οὖν τοῦ Λόγου ἡ προκοπή, οὔτε 10 ἡ σὰρξ ἦν ἡ Σοφία, ἀλλὰ τῆς Σοφίας σῶμα γέγονεν ἡ σὰρξ. Διὰ τοῦτο, ὡς προείπομεν οὐχ ἡ Σοφία, ἢ Σοφία ἐστίν, αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν προέκοπτεν· ἀλλὰ τὸ ἀνθρώπινον ἐν τῇ Σοφίᾳ προέκοπτεν, ὑπεραναβαῖνον κατ' ὀλίγον τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, καὶ θεοποιούμενον, καὶ ὄργανον αὐτῆς πρὸς τὴν ἐνέργειαν τῆς Θεό- 15 τητος καὶ τὴν ἔκλαμψιν αὐτῆς γινόμενον καὶ φαινόμενον πᾶσι. Διὸ οὐδὲ εἶπεν, ὁ Λόγος προέκοπτεν, ἀλλ' ὁ Ἰησοῦς, ὅπερ ὄνομα γενόμενος ἄνθρωπος ὁ Κύριος ἐκλήθη· ὡς εἶναι τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τὴν προκοπὴν οὕτως ὡς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἶπομεν.

20 54. Οὐκοῦν ὡσπερ, προκοπτούσης τῆς σαρκός, λέγεται αὐτὸς προκόπτειν διὰ τὴν πρὸς τὸ σῶμα ιδιότητα· οὕτω καὶ τὰ περὶ τὸν καιρὸν τοῦ θανάτου λεγόμενα, τὸ ταραχθῆναι, τὸ κλαῦσαι, χρὴ λαμβάνειν τῇ αὐτῇ διανοίᾳ. Ἄνω γὰρ καὶ κάτω περι- 25 φάσκουσιν· Ἰδοὺ ἔκλαυσε καὶ εἶπε· «Νῦν ἡ ψυχὴ μου τετάρακται»· καὶ παρεκάλεσε παρελθεῖν τὸ ποτήριον· πῶς οὖν, εἰ ταῦτα εἴρηκε, Θεός ἐστι καὶ Λόγος τοῦ Πατρός; Ναι γέγραπται, ὅτι ἔκλαυσεν, ὧ Θεομάχοι, καὶ ὅτι εἶπον, ἐταράχθην, καὶ ἐπὶ

πτεν», ἄς ἀκούσουν ὅτι οὔτε αὐτὸ μειώνει τὸ Πατρικὸν φῶς. Διότι αὐτὸ εἶναι ὁ Υἱός. Δεικνύει δὲ πάλιν ὅτι ἔγινεν ἄνθρωπος ὁ Λόγος καὶ ἐφόρεσε πραγματικὴν σάρκα. Καὶ ὅπως εἶπαμε, ὅτι δηλαδὴ ἄνθρωπίνως ἔπαθε καὶ ἄνθρωπίνως ἐπεινοῦσε καὶ ἄνθρωπίνως ἐκουράσθη, ἔτσι εὐλόγως θὰ ἐλέγετο ὅτι ἄνθρωπίνως ἐτελειοποιεῖτο. Διότι ἡ προκοπή, ὁποῖα εἶναι, αὕτῃ πού ἀνεφέρχμεν, δὲν ἐγίνετο εὐρισκομένου τοῦ Λόγου ἐκτὸς τῆς ἄνθρωπίνης φύσεως. Διότι εἰς αὐτὸν ὑπῆρχεν ἡ ἄνθρωπίνη φύσις καὶ εἰς αὐτὸν ἀνήκει· καὶ αὐτὸ πάλιν, διὰ νὰ παραμείνῃ ἡ τελειοποίησις τῶν ἀνθρώπων σταθερά, λόγῳ τοῦ συνυπάρχοντος Λόγου. Οὔτε λοιπὸν ἀνήκει ἡ προκοπή εἰς τὸν Λόγον, οὔτε ἡ σάρκα ἦτο ἡ Σοφία, ἀλλὰ ἡ σάρκα ἔγινε τὸ σῶμα τῆς Σοφίας. Δι' αὐτό, ὅπως εἶπαμε πρὶν, δὲν ἐτελειοποιεῖτο ἡ ἴδια ἡ Σοφία, καθ' ὅτι εἶναι Σοφία, ἀλλὰ τὸ ἀνθρώπινον σῶμα ἐτελειοποιεῖτο ὡς πρὸς τὴν Σοφίαν μὲ τὸ νὰ ἀνεβαίνῃ σιγά-σιγά ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἄνθρωπίνην φύσιν καὶ νὰ θεοποιῆται καὶ νὰ γίνεταί ὄργανον αὐτῆς πρὸς τὴν ἐνέργειαν τῆς θεότητος καὶ τὴν ἐκλαμψίντης, καὶ νὰ φαίνεται εἰς ὅλους. Δι' αὐτὸ δὲν εἶπε, ὁ Λόγος ἐτελειοποιεῖτο, ἀλλὰ, ὁ Ἰησοῦς, ὄνομα τὸ ὁποῖον ἔλαβε ὁ Κύριος ὅταν ἔγινεν ἄνθρωπος, ὥστε νὰ εἶναι τελειοποίησις τῆς ἄνθρωπίνης φύσεως, ὅπως εἰς τὰ προηγούμενα εἶπαμε.

54. Λοιπὸν, ὅπως, ἐνῶ αὐξάνει τὸ σῶμα, λέγεται ὅτι αὐτὸς προκόπτει λόγῳ τῆς ἰδιότητος τοῦ ἀνθρώπινου σώματος, ἔτσι καὶ τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὸν καιρὸν τοῦ θανάτου, δηλαδὴ τὸ ὅτι ἐταράχθη, ἔκλαυσε, πρέπει νὰ τὰ ἐκλάβωμεν μὲ τὴν ἰδίαν ἔννοιαν. Διότι περιπατοῦντες ἄνω καὶ κάτω ἀνήσυχτοι καὶ ὡσὰν νὰ στηρίζουν τὴν αἵρεσίν των πάλιν εἰς αὐτά, ἰσχυρίζονται· νὰ λοιπὸν, ἔκλαυσε καὶ εἶπε· «τώρα ἡ ψυχὴ μου ἔχει ταραχθῆ»¹, καὶ παρεκάλεσε νὰ ἀποφύγῃ τὸ ποτήριον τοῦ θανάτου². πῶς λοιπὸν, ἐφ' ὅσον εἶπε αὐτά, εἶναι Θεὸς καὶ Λόγος τοῦ Πατρὸς; Βεβαίως, ὦ θεομάχοι, ἔχει γραφῆ ὅτι ἔκλαυσε καὶ

2. Πρβλ. Ματθ. 26, 39.

τοῦ σταυροῦ εἶπεν, «Ἐλωί, Ἐλωί λιμασαβαχθανί, ὃ ἐστι, Θεέ μου, Θεέ μου, ἵνα τί με ἐγκατέλιπες»; Καὶ παρεκάλεσε δὲ τοῦ παρελθεῖν τὸ ποτήριον γέγραπται γὰρ ταῦτα. Ἄλλ' ἠβουλόμην πάλιν ὑμᾶς ἀποκρίνασθαι· τὸ αὐτὸ γὰρ ἐφ' ἐκάστου τῶν παρ' ὅ
 5 ὑμῶν προτεινομένων ἀντικρούειν ἀνάγκη. Εἰ μὲν ἄνθρωπος ψιλός ἐστιν ὁ λαλῶν, κλαιέτω καὶ φοβείσθω τὸν θάνατον, ὡς ἄνθρωπος· εἰ δὲ Λόγος ἐστὶν ἐν σαρκὶ (τὰ αὐτὰ γὰρ λέγειν αἰετοὺς οὐκ ὀκνητέον), τίνα Θεὸς ὢν εἶχε φοβείσθαι; Ἡ διὰ τί τὸν θάνατον ἐφοβεῖτο ζωὴ ὢν αὐτός, καὶ ἄλλους ἐκ τοῦ θανάτου ὑνό-
 10 μενος; Ἡ πῶς λέγων, «Μὴ φοβεῖσθε τὸν ἀποκτείνοντα τὸ σῶμα», αὐτὸς ἐφοβεῖτο; Πῶς δὲ ὁ τῷ Ἀβραάμ λέγων, «Μὴ φοβοῦ, ὅτι μετὰ σοῦ εἰμί· καὶ τὸν Μωσῆν παραθαρσύνων κατὰ τοῦ Φαραῶ, καὶ τῷ τοῦ Ναυῆ λέγων, «Ἴσχυε καὶ ἀνδρίζου», αὐτὸς ἐδειλία τὸν Ἡρώδη καὶ τὸν Πιλάτον; Εἶτα, ἄλλοις γινόμενος
 15 βοηθὸς εἰς τὸ μὴ φοβείσθαι («Κύριος γὰρ, φησὶν, ἐμοὶ βοηθός· οὐ φοβηθήσομαι τί ποιήσει μοι ἄνθρωπος»), αὐτὸς ἠγεμόνας θνητούς ἀνθρώπους ἐφοβεῖτο; Αὐτὸς ἐλθὼν κατὰ τοῦ θανάτου, ἐδειλία τὸν θάνατον; Πῶς δὲ οὐκ ἄτοπον καὶ δυσσεβές, λέγειν τοῦτον δειλιᾶν τὸν θάνατον ἢ τὸν ἄδην, ὃν οἱ πυλωροὶ τοῦ ἄδου
 20 βλέποντες ἔπτηξαν; Εἰ δὲ καθ' ὑμᾶς ἐδειλία ὁ Λόγος, διὰ τί πρὸ πολλοῦ λέγων περὶ τῆς ἐπιβουλῆς τῶν Ἰουδαίων οὐκ ἔφεγγεν, ἀλλὰ καὶ ζητούμενος ἔλεγεν· («Ἐγὼ εἰμι;») Καὶ γὰρ ἠδύνατο μὴ ἀποθανεῖν, ὡς ἔλεγεν· («Ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι τὴν ψυχὴν μου· καὶ ἐξουσίαν ἔχω πάλιν λαβεῖν αὐτήν»· καί, «Οὐδεὶς αἴρει
 25 αὐτήν ἀπ' ἐμοῦ»).

1. Μάρκ. 15, 34.

2. Ματθ. 10, 28. Λουκ. 12, 4.

3. Γέν. 26, 24.

4. Ἰησ. Ν. 1, 6.

ὅτι εἶπε, ἐταράχθηκα, καὶ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ εἶπεν, «'Ελωί, 'Ελωί, λιμασσαβαχθανί, δηλαδή, Θεέ μου, Θεέ μου, διατί μὲ ἐγκατέλειψες»; ¹. Καὶ παρεκάλεσε νὰ ἀποφύγη τὸ ποτήριον. Βεβαίως ἔχουν γραφῆ αὐτά. Ἄλλὰ θὰ ἤθελα πάλιν νὰ μοῦ ἀπαντήσετε· διότι πρέπει μὲ τὸν ἴδιον τρόπον νὰ ἀντικρούσω καθένα ἀπὸ τὰ ἐπιχειρήματά σας· ἔάν μὲν εἶναι ἀπλοῦς ἄνθρωπος αὐτὸς ποὺ ὀμιλεῖ, ἄς κλαίῃ καὶ ἄς φοβῆται τὸν θάνατον ὡς ἄνθρωπος· ἔάν ὅμως εἶναι Λόγος μὲ ἀνθρωπίνην φύσιν (δὲν πρέπει νὰ κουράζωμαι νὰ λέγω πάντα τὰ ἴδια), ποῖον εἶχε νὰ φοβηθῆ ἀφοῦ ἦτο Θεός; Ἡ πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ ἐφοβεῖτο αὐτὸς ποὺ λέγει· «μὴ φοβῆσθε αὐτὸν ποὺ σκοτώνει τὸ σῶμα» ²; Καὶ πῶς εἶναι δυνατὸν αὐτὸς ποὺ ἔλεγε εἰς τὸν Ἀβραάμ, «μὴ φοβῆσαι διότι ἐγὼ εἶμαι μαζὺ σου» ³, καὶ ἐνεθάρρυνε τὸν Μωυσῆ κατὰ τοῦ Φαραῶ, καὶ εἶπε εἰς τὸν Ἰησοῦν τοῦ Ναυῆ, «νὰ εἶσαι δυνατὸς καὶ γενναῖος» ⁴, αὐτὸς ὁ ἴδιος νὰ ἐφοβεῖτο τὸν Ἡρώδη καὶ τὸν Πιλαῶτον; Ἐπειτα, αὐτὸς ποὺ ἔγινε εἰς ἄλλους βοηθὸς διὰ νὰ μὴ φοβοῦνται («διότι λέγει, ὁ Κύριός μου εἶναι βοηθός· τί κακὸν ἡμπορεῖ νὰ μοῦ κάμη ὁ ἄνθρωπος;» ⁵) ἐφοβεῖτο ἡγεμόνας, οἱ ὅποιοι ἦσαν θνητοὶ ἄνθρωποι; αὐτὸς ποὺ ἤλθε διὰ νὰ καταργήσῃ τὸν θάνατον, ἐφοβεῖτο τὸν θάνατον; Πῶς ὅμως δὲν εἶναι παραλογισμὸς καὶ ἀσέβεια νὰ ἰσχυρίζωνται ὅτι ἐφοβεῖτο τὸν θάνατον αὐτὸς, τὸν ὅποιον βλέποντες οἱ φύλακες τοῦ Ἄδου ἐφοβήθησαν; Ἐὰν δέ, ὅπως ἰσχυρίζεσθε σεῖς, ἐφοβεῖτο ὁ Λόγος, διατί ἐνῶ πρὸ πολλοῦ ὠμιλοῦσε περὶ τῆς κακῆς διαθέσεως τῶν Ἰουδαίων, δὲν ἔφευγε, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἐζητεῖτο ἔλεγε, ἐγὼ εἶμαι» ⁶; Διότι ἡμποροῦσε νὰ μὴ ἀποθάνῃ ὅπως ἔλεγε· «ἡμπορῶ νὰ παραδώσω τὴν ζωὴν μου, καὶ ἡμπορῶ νὰ λάβω αὐτὴν πάλιν» ⁷ καί, «κανεῖς δὲν ἡμπορεῖ χωρὶς τὴν θέλησίν μου νὰ ἀφαιρέσῃ τὴν ζωὴν μου» ⁸.

5. Ψαλμ. 117, 6.

6. Ἰω. 18, 5.

7. Ἰω. 10, 18.

8. Ἰω. 10, 18.

55. Ἐν δὲ τῇ τοιαύτῃ πασχούσῃ σαρκὶ ἦν ὁ Λόγος, ὃ Χριστομάχοι καὶ ἀχάριστοι Ἰουδαῖοι. Καὶ γὰρ οὐκ εἴρηται ταῦτα πρὸ τῆς σαρκός· ἀλλ' ὅτε ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ γέγονεν ἄνθρωπος, τὸ 5 τηρικαῦτα καὶ ἀνθρωπίνως εἰρησθαι γέγραπται ταῦτα. Ἄμελει, περὶ οὗ γέγραπται ταῦτα, αὐτὸς ἤγειρε τὸν Λάζαρον ἐκ νεκρῶν, καὶ τὸ ὕδωρ οἶνον πεποίηκε, καὶ τῷ ἐκ γενετῆς τυφλῷ ἐχαρίσατο τὸ βλέπειν, καὶ εἶπεν («Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐσμεν»). Εἶπερ οὖν ἐκ τῶν ἀνθρωπίνων προφασίζονται ταπεινὰ νοεῖν περὶ τοῦ 10 Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ· μᾶλλον δὲ ἄνθρωπον αὐτὸν ὄλον ἐκ γῆς, καὶ οὐκ ἐξ οὐρανοῦ νομίζουσι· διὰ τί μὴ καὶ ἐκ τῶν θεϊκῶν ἔργων ἐπιγινώσκουσι τὸν ἐν τῷ Πατρὶ Λόγον, καὶ λοιπὸν ἀροῦνται τὴν ἰδίαν ἀσέβειαν; Ἐξεστὶ γὰρ αὐτοὺς ὁρᾶν, πῶς ὁ τὰ ἔργα ποιῶν αὐτὸς ἐστὶν ὁ καὶ τὸ σῶμα παθητὸν δεικνὸς ἐν τῷ ἀφιέναι κλαίειν 15 καὶ πεινᾶν αὐτόν, καὶ τὰ ἴδια τοῦ σώματος ἐν αὐτῷ φαίνεσθαι. Ἐκ μὲν γὰρ τῶν τοιούτων ἐγνώριζεν, ὅτι, Θεὸς ὢν ἀπαθής, σάρκα παθητὴν ἔλαβεν· ἐκ δὲ τῶν ἔργων ἐδείκνυεν ἑαυτὸν Λόγον ὄντα τοῦ Θεοῦ, καὶ ὕστερον γενόμενον ἄνθρωπον, λέγων· Κἂν ἐμοὶ μὴ πιστεύητε, βλέποντες ἀνθρώπινόν με περιβεβλημένον 20 σῶμα, ἀλλὰ κἂν τοῖς ἔργοις πιστεύσατε, «ἵνα γινώτε, ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί». Πάνυ δέ μοι δοκοῦσιν ἀνασχυντίαν ἐσχηκέναι καὶ βλασφημίαν οἱ Χριστομάχοι. Ἀκούοντες μὲν γὰρ, («Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐσμεν»), βιάζονται τὴν διανοίαν παρεξηγεῖσθαι, καὶ διαιρεῖν τὴν ἐνότητα τοῦ Πατρὸς καὶ 25 τοῦ Υἱοῦ· ἀκούοντες δέ, ὅτι ἔκλαυσεν, ἰδρωσε, πέπονθεν, οὐκ ἐνορῶσι τῷ σώματι, ἀλλ' ἐκ τούτων τῇ κτίσει συναριθμοῦσι

1. Ἰω. 10, 30.

2. Ἰω. 10, 38.

55. Ἄλλ' αὐτὰ δὲν ἦσαν γνωρίσματα τοῦ Λόγου, καθ' ὅτι ἦτο Λόγος· εἰς τὸ ἀνθρώπινον σῶμα ὁμως, τὸ ὁποῖον ὑφίστατο αὐτὰ, ὑπῆρχε ὁ Λόγος, ὡς χριστομάχοι, καὶ ἀχάριστοι Ἰουδαῖοι. Ἄλλωστε αὐτὰ δὲν ἐλέχθησαν πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως, ἀλλ' ὅταν ἐνηνθρώπησεν ὁ Λόγος καὶ ἐγινεν ἄνθρωπος, τότε ἔχει γραφῆ ὅτι ἐλέχθησαν ταῦτα, ἀνθρωπίνως. Ὑπ' ὄψιν δὲ ὅτι αὐτὸς περὶ τοῦ ὁποίου ἔχουν γραφῆ ταῦτα ἀνέστησε ἐκ νεκρῶν τὸν Λάζαρον καὶ μετέβαλε τὸ ὕδωρ εἰς οἶνον, καὶ εἰς τὸν ἐκ γενετῆς τυφλὸν ἐχάρισε τὴν ὄρασιν, καὶ εἶπε· «ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ εἴμεθα ἓν»¹. Ἐὰν μὲν λοιπὸν ἐκ τῶν ἀνθρωπίνων ἐκδηλώσεων παίρνουν ἀφορμὴν διὰ νὰ σκεφθοῦν ταπεινὰ πράγματα περὶ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ μᾶλλον τὸν θεωροῦν ἐξ ὀλοκλήρου ὡς ἄνθρωπον ἐκ τῆς γῆς προερχόμενον καὶ ὄχι ἐκ τοῦ οὐρανοῦ κατερχόμενον, διατί ἐκ τῶν θεϊκῶν ἔργων δὲν ἀναγνωρίζουν τὸν εἰς τὸν Πατέρα εὐρισκόμενον Λόγον καὶ δὲν ἀπαρνοῦνται πλέον τὴν αἵρεσίν των; Διότι εἶναι δυνατὸν εἰς αὐτοὺς νὰ ἐννοήσουν ὅτι αὐτὸς ποὺ κάμνει τὰ ἔργα εἶναι ὁ ἴδιος ποὺ δεικνύει ὅτι ἔχει παθητὸν σῶμα, μὲ τὸ νὰ κλαίῃ καὶ νὰ πεινᾷ καὶ νὰ φαίνωνται εἰς αὐτὸν τὰ γνωρίσματα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Διότι μὲ αὐτὰ τὰ χαρακτηριστικὰ ἔκαμνε γνωστὸν ὅτι ἐνῶ ἦτο Θεὸς ἀπαθής, ἔλαβε παθητὸν σῶμα· μὲ τὰ ἔργα δὲ ἀπεδείκνυεν ὅτι εἶναι ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ ὕστερα ἐγινε ἄνθρωπος, λέγων· καὶ ἂν ἀκόμη, δὲν πιστεύετε εἰς ἐμένα ποὺ μὲ βλέπετε ἐνδεδυμένον μὲ ἀνθρώπινον σῶμα, ὁμως τοῦλάχιστον πιστεύσατε εἰς τὰ ἔργα μου «διὰ νὰ ἐννοήσετε ὅτι ἐγὼ εὐρίσκομαι εἰς τὸν Πατέρα καὶ ὁ Πατὴρ εἰς ἐμέ»². Ὅμως μοῦ φαίνεται ὅτι ἔχουν μεγάλην ἀναίδειαν καὶ ἀσέβειαν οἱ χριστομάχοι. Διότι ἀκούοντες «ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ εἴμεθα ἓν»³, προσπαθοῦν ἐπιμόνως νὰ διαστρέψουν τὸ νόημα καὶ νὰ διαιρέσουν τὴν ἐνότητα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ· ὅταν δὲ ἀκούουν ὅτι ἔκλαυσε, ἴδρωσε, ἔπαθε, δὲν τὰ ἀποδίδουν εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ἀλλ' ἀπὸ τὰς ἐκδηλώσεις αὐτὰς συγκαταλέγουν αὐτὸν μὲ τὰ

3. Ἰω. 10, 30.

τὸν δι' οὗ γέγονεν ἡ κτίσις. Τί οὖν ἔτι λοιπὸν οὗτοι τῶν Ἰουδαίων διαφέρουσιν; Ὡς γὰρ ἐκεῖνοι τὰ τοῦ Θεοῦ ἔργα τῷ Βεελζεβούλ ἐλογίζοντο βλασφημοῦντες· οὕτω καὶ οὗτοι, τὸν ταῦτα ἐργασάμενον Κύριον τοῖς κτίσμασι συναριθμοῦντες τὴν αὐτὴν ἐ-
5 κείνοισι ἀσύγγνωστον ὑποίσονται καταδίκην.

56. Ἔδει δὲ ἀκούοντας μὲν αὐτούς, Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἑσμεν, μίαν ὁρᾶν τὴν θεότητα καὶ τὸ ἴδιον τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς· ἀκούοντας δὲ τό, ἔκλαυσε, καὶ τὰ ὅμοια, ταῦτα τοῦ σώματος ἴδια λέγειν, μάλιστα ὅτι ἐν ἐκατέρῳ τούτων ἔχουσι τὴν ἀφορ-
10 μὴν εὐλογον, ὅτι τὰ μὲν ὡς περὶ Θεοῦ γέγραπται, τὰ δὲ διὰ τὸ ἀνθρώπινον αὐτοῦ σῶμα λέγεται. Οὐδὲ γὰρ ἐν ἀσωμάτῳ τὰ τοῦ σώματος ἂν ἐγεγόνει, εἰ μὴ σῶμα λαβὼν ἦν φθαρτὸν καὶ θνητόν· θνητὴ γὰρ ἦν ἡ ἁγία Μαρία, ἐξ ἧς ἦν καὶ τὸ σῶμα. Διὸ καὶ ἀνάγκη ἐν πάσχοντι σώματι, καὶ κλαίοντι, καὶ κάμνοντι γενομένου
15 αὐτοῦ, αὐτοῦ λέγεσθαι μετὰ τοῦ σώματος καὶ ταῦτα, ἅπερ ἐστὶν ἴδια τῆς σαρκός. Εἴτε τοίνυν ἔκλαυσε, καὶ ἐταράχθη, οὐκ ἦν ὁ Λόγος, ἢ Λόγος ἐστὶν ὁ κλαίων καὶ ταρασσόμενος, ἀλλὰ τῆς σαρκός ἴδιον ἦν τοῦτο· εἰ δὲ καὶ παρεκάλεσε παρελθεῖν τὸ ποτήριον, οὐκ ἦν ἡ θεότης ἡ δειλιῶσα, ἀλλὰ τῆς ἀνθρωπότητος ἦν ἴδιον καὶ
20 τοῦτο τὸ πάθος, καὶ τὸ λέγειν. («Ἴνα τί με ἐγκατέλιπες;») ὡς αὐτοῦ μέντοι πάλιν, κατὰ τὰ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἰρημένα, καίτοι μηδὲν πάσχοντος, ἀπαθῆς γὰρ ἦν ὁ Λόγος, εἰρήκασιν ὁμῶς οἱ εὐαγγελισταὶ ταῦτα· ἐπεὶ καὶ ἀνθρώπος γέγονεν ὁ Κύριος, καὶ ὡς παρὰ ἀνθρώπου γίνεται καὶ λέγεται ταῦτα, ἵνα καὶ ταῦτα
25 τὰ παθήματα τῆς σαρκός κουφίσας αὐτός, ἐλευθέραν αὐτῶν ταύτην κατασκευάσῃ. Ὅθεν οὐδὲ ἐγκαταλείπεσθαι δύναται παρὰ τοῦ Πατρὸς ὁ Κύριος ὁ ἐν αὐτῷ ὢν ἀεὶ καὶ πρὸ τοῦ εἰπεῖν, καὶ ὅτε ταύτην ἠφίει τὴν φωνήν. Ἄλλ' οὐδὲ θέμις πάλιν εἰπεῖν δει-

δημιουργήματα· αὐτὸν διὰ τοῦ ὁποίου συνετελέσθη ἡ δημιουργία. Εἰς τί διαφέρουν λοιπὸν αὐτοὶ ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους; Διότι ὅπως ἐκείνοι ἐβλασφημοῦσαν, ἀποδίδοντες τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν Βεελζεβούλ, ἔτσι καὶ αὐτοὶ μὲ τὸ νὰ κατατάσσουν εἰς τὰ δημιουργήματα τὸν Κύριον, ὁ ὁποῖος ἔκαμε τὰ ἔργα αὐτά, θὰ ὑποστοῦν τὴν ἰδίαν μὲ ἐκείνους ἀσυγχώρητον καταδίκην.

56. Ἐπρεπε δὲ αὐτοὶ ὅταν ἀκούουν, «ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ εἴμεθα ἓν», νὰ βλέπουν μίαν θεότητα καὶ τὸ κοινὸν τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς. Ὄταν δὲ ἀκούουν τό, «ἔκλαυσε» καὶ τὰ παρόμοια, νὰ θεωροῦν ὅτι αὐτὰ ἀνήκουν εἰς τὸ σῶμα, κατ' ἐξοχήν, ἐπειδὴ κάθε ἓνα ἀπὸ αὐτὰ ἔχει εὐλογον ἀφορμὴν, διότι τὰ μὲν πρῶτα ἔχουν γραφῆ ὡς πρὸς τὴν θείαν φύσιν, τὰ δὲ ἄλλα ἀναφέρονται εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν του. Διότι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἔχουν συμβῆ τὰ σωματικὰ χωρὶς νὰ ὑπάρχη σῶμα, ἐὰν δὲν ἐλάμβανε φθαρτὸν καὶ θνητὸν σῶμα· διότι θνητὴ ἦτο καὶ ἡ Παναγία Μαρία ἐκ τῆς ὁποίας καὶ ἔλαβε τὸ σῶμα. Δι' αὐτὸ καὶ εἶναι ἀναγκαῖον, ἐφ' ὅσον ἦλθε αὐτὸς εἰς τὸν κόσμον μὲ σῶμα ποῦ πάσχει καὶ κλαίει καὶ κουράζεται, νὰ ἀποδίδωνται μαζὺ μὲ τὸ σῶμα εἰς αὐτὸν αὐτὰ ποῦ εἶναι γνωρίσματα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Καὶ ἐὰν λοιπὸν ἔκλαυσε καὶ ἐὰν ἔταράχθη, δὲν ἦτο ὁ Λόγος αὐτὸς ποῦ κλαίει καὶ ταρασσεται, καθ' ὅτι εἶναι Λόγος, ἀλλὰ τοῦτο ἦτο χαρακτηριστικὸν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως· καὶ ἐὰν παρεκάλεσε νὰ ἀποφύγη τὸ ποτήριον, δὲν ἦτο ἡ θεότης αὐτὴ ποῦ ἐφοβεῖτο, ἀλλὰ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἦτο χαρακτηριστικὸν καὶ αὐτὸ τὸ πάθος καὶ αὐτὸ ποῦ λέγει «διατί μὲ ἐγκατέλειψες»¹; Ἄν καὶ αὐτὸς πάλιν, ὅπως εἶπαμε εἰς τὰ προηγούμενα, τίποτε δὲν παθαίνει, διότι ὁ Λόγος ἦτο ἀπαθής, ὅμως ἔχουν γράφει αὐτὰ οἱ εὐαγγελισταί, ἐπειδὴ ἔγινε καὶ ἀνθρώπος ὁ Κύριος, καὶ ἐπειδὴ αὐτὰ συμβαίνουν καὶ ἀναφέρονται εἰς ἀνθρώπον, διὰ νὰ ἐξουδετερώσῃ αὐτὸς τοὺς πόνους τοῦ ἀνθρώπινου σώματος καὶ νὰ καταστήσῃ πλέον τοῦτο ἐλεύθερον ἀπὸ αὐτοῦς. Οὕτε, ἐπομένως, εἶναι δυνατὸν νὰ ἐγκαταλείπεται ὑπὸ τοῦ Πατρὸς ὁ Κύριος, ὁ ὁποῖος αἰωνίως ὑπάρχει μετ' αὐτοῦ, καὶ πρὶν νὰ ὁμιλήσῃ, καὶ ὅταν εἶπε αὐτὴν τὴν φράσιν. Ἄλλὰ

λιᾶν τὸν Κύριον, ὃν οἱ πυλωροὶ τοῦ ἄδου πτήξαντες ἐξαφῆκαν τὸν
 ἄδην· καὶ τὰ μὲν μνήματα ἀνέωγε, πολλὰ δὲ σώματα τῶν ἁγίων
 ἀνέστησαν, καὶ ἐνεφανίσθησαν τοῖς ἰδίοις. Φιμούσθω τοῖνυν πᾶς
 αἰρετικός, καὶ φοβείσθω λέγειν δειλιᾶν τὸν Κύριον, ὃν ὁ θάνατος,
 5 ὡς δράκων, φεύγει, ὃν τρέμουσι δαίμονες, καὶ φοβεῖται θάλασσα·
 δι' ὃν οἱ οὐρανοὶ σχίζονται, καὶ πᾶσαι αἱ δυνάμεις σαλεύονται·
 ἰδοὺ γὰρ λέγοντος αὐτοῦ, Ἴνα τί με ἐγκατέλιπες; ἐδείκνυεν ὁ
 Πατήρ, ὡς αἶει καὶ τότε ἦν ἐν αὐτῷ. Ἡ γὰρ γῆ, γινώσκουσα τὸν
 λαλοῦντα Δεσπότην, εὐθὺς ἔτρεμε, καὶ τὸ καταπέτασμα ἐσχί-
 10 ζετο, ὁ ἥλιός τε ἐκρούπτετο, καὶ αἱ πέτραι διερρήγγυντο, καὶ τὰ
 μὲν μνημεῖα, ὡς προεῖπον ἠνοίγετο, οἱ δὲ ἐν αὐτοῖς νεκροὶ ἠ-
 γείροντο· καὶ τό γε θαυμαστόν, οἱ τότε παρόντες καὶ ἀρνούμε-
 νοι πρότερον αὐτόν, ὕστερον ταῦτα βλέποντες, ὁμολογοῦσιν ἀ-
 ληθῶς τοῦτον εἶναι τοῦ Θεοῦ τὸν Υἱόν.

15 57. Περὶ δὲ τοῦ λέγειν αὐτόν, «Εἰ δυνατόν, παρελθέτω τὸ
 ποτήριον», μάθετε πῶς ταῦτα εἰρηκῶς ἐπετίμα τῷ Πέτρῳ, λέ-
 γων· «Οὐ φρονεῖς τὰ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων». Ἦθε-
 λε γὰρ ὁ παρητεῖτο, καὶ διὰ τοῦτ' ἦν ἐλθών· ἀλλὰ τοῦ μὲν ἦν
 τὸ θέλειν· ἐπὶ τοῦτο γὰρ ἦλθε· τῆς δὲ σαρκὸς ἦν τὸ δειλιᾶν· διό
 20 καὶ ὡς ἄνθρωπος ἔλεγε τὴν τοιαύτην φωνήν. Καὶ ἀμφότερα πάλιν
 παρὰ τοῦ αὐτοῦ ἐλέγετο, ἵνα δείξη, ὅτι Θεὸς ἦν θέλων μὲν αὐτός,
 γενόμενος δὲ ἄνθρωπος εἶχε δειλιῶσαν τὴν σάρκα, δι' ἣν συνε-
 κέρασε τὸ ἑαυτοῦ θέλημα τῇ ἀνθρωπίνῃ ἀσθενείᾳ, ἵνα καὶ τοῦτο
 πάλιν ἀφανίσας, θαρραλέον τὸν ἄνθρωπον πάλιν πρὸς τὸν θάνα-

1. Πρβλ. Ματθ. 27, 53.

2. Δράκων. Ὁφίς περιγραφόμενος ὑπὸ τοῦ Ὀμήρου ὡς πελώριος τὸ μέγεθος, χρώματος ἐρυθροῦ ἢ κυανοῦ μὲ στίγματα πολλὰ εἰς τὸ σῶμα, κοιτικῶν εἰς τὰ ὄρη ἐντὸς ὀπῶν, τρεφόμενος μὲ δηλητηριώδη χόρτα. Εἰς τὴν Ἰλιάδα (Λ, 40) ἀναφέρεται ὡς τρικέφαλος. Ἐνίοτε ἐναλλάσσει ὁ Ὀμηρος τὰς λέξεις δράκων καὶ ὄφης, ἀδιαφόρως.

οὔτε ἐπιτρέπεται πάλιν νὰ εἰποῦμε ὅτι φοβεῖται ὁ Κύριος, τὸν ὁποῖον οἱ φύλακες τοῦ ἄδου ἐφοβήθησαν καὶ ἐγκατέλειψαν τὸν ἄδην· καὶ τὰ μὲν μνήματα εἶχε διανοίξει, πολλὰ δὲ σώματα δικαίων ἀνεστήθησαν καὶ παρουσιάσθησαν εἰς τοὺς ἰδικούς των ¹. Ἐὰς κλείση λοιπὸν κάθε αἰρετικὸς τὸ στόμα του καὶ ἄς μὴ τολμᾷ νὰ λέγῃ ὅτι φοβεῖται ὁ Κύριος, τὸν ὁποῖον ὁ θάνατος ὡς δράκων ² ἀποφεύγει, τὸν ὁποῖον τρέμουν οἱ δαίμονες καὶ φοβεῖται ἡ θάλασσα· ἐξ αἰτίας τοῦ ὁποῖου διανοίγονται οἱ οὐρανοὶ καὶ ὄλαι αἰ δυνάμεις σείονται· διότι ἐνῶ αὐτὸς ἔλεγε, «διατί μὲ ἐγκατέλειψες;» ὁ Πατήρ ἀπεδείκνυε ὅτι καὶ τότε, ὅπως πάντοτε, ἦτο μετ' αὐτοῦ. Διότι ἡ γῆ, ἡ ὁποία ἐγνώριζε τὸν ὁμιλοῦντα Δεσπότην, ἀμέσως ἔτρεμε, καὶ τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ἐσχίζετο καὶ ὁ ἥλιος ἐκρύπτετο καὶ αἱ πέτραι διεσπῶντο, καὶ τὰ μὲν μνήματα ἠνοίγοντο, οἱ δὲ ἐντὸς τούτων νεκροὶ ἀνίσταντο· καὶ τὸ πιὸ ἀξιοθαύμαστον εἶναι ὅτι οἱ ἐκεῖ παρευρισκόμενοι καὶ ἀρνούμενοι προηγουμένως αὐτόν, ὕστερα βλέποντες ταῦτα, ὁμολογοῦν ὅτι πράγματι αὐτὸς εἶναι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ.

57. Ὡς πρὸς τὴν φράσιν δὲ αὐτοῦ, «ἐὰν εἶναι δυνατὸν ἄς ἀποφύγω τὸ ποτήριον αὐτό» ³, πληροφορηθῆτε ὅτι ἂν καὶ ἔλεγε ταῦτα, ἀπεδοκίμαζε τὸν Πέτρον, λέγων· «δὲν συμφωνεῖς μὲ τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ ἀλλὰ μὲ τὰς ἐπιθυμίας τῶν ἀνθρώπων» ⁴. Διότι ἐπιθυμοῦσε αὐτὸ ποῦ ἀπέφευγε, καὶ δι' αὐτὸ εἶχε ἔλθει· ἀλλὰ ὡς Λόγος μὲν ἠθελε· δι' αὐτὸ ἄλλωστε ἦλθε εἰς τὸν κόσμον· ὅμως εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ἀναφέρεται ἡ δειλία· δι' αὐτὸ καὶ ὡς ἀνθρωπος ἔλεγε τὴν φράσιν αὐτήν. Καὶ τὰ δύο πάλιν ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἐλέγοντο, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι Θεὸς ἦτο ὁ θέλων, ὅταν ὅμως ἐγινεν ἀνθρωπος εἶχε τὴν σάρκα ποῦ ἐδειλιούσε, χάριν τῆς ὁποίας συνήνωσε τὸ ἰδικόν του θέλημα μὲ τὴν ἀνθρωπίνην ἀδυναμίαν, οὕτως ὥστε ἀφοῦ ἐξαφανίσῃ καὶ αὐτό, νὰ καταστήσῃ πάλιν τὸν ἀνθρωπον θαρραλέον ἐναντι

3. Ματθ. 26, 39.

4. Μάρκ. 8, 33.

τον κατασκευάση. Ἴδου γοῦν πράγμα παράδοξον ἀληθῶς· ὅς ὡς μετὰ δειλίαν λαλεῖν νομίζουσιν οἱ Χριστομάχοι, οὗτος τῇ νομιζομένη δειλίᾳ θαρραλέους καὶ ἀφόβους τοὺς ἀνθρώπους κατεσκευάζεν. Οἱ γοῦν μακάριοι ἀπόστολοι μετ' αὐτὸν οὕτως ἐκ
5 τῶν τοιούτων φωνῶν κατεφρόνουσαν τοῦ θανάτου, ὡς μηδὲ φροντίζεσαν τῶν ἀνακρινόντων αὐτούς, ἀλλὰ λέγειν· «Πειθαρχεῖν δεῖ Θεῷ μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις»· οἱ τε ἄλλοι ἅγιοι μάρτυρες οὕτως ἐθάρανον, ὡς μᾶλλον νομίζειν αὐτούς εἰς ζωὴν μεταβαίνειν, ἢ θάνατον ὑπομένειν. Πῶς οὖν οὐκ ἄτοπον τῶν μὲν θεραπεύοντων
10 τοῦ Λόγου θαυμάζειν τὴν ἀνδρείαν, αὐτὸν δὲ τὸν Λόγον λέγειν δειλιᾶν, δι' ὃν κἀκεῖνοι τοῦ θανάτου κατεφρόνησαν; Ἐκ δὲ τῆς τῶν ἁγίων μαρτύρων καρτερικωτάτης προθέσεως καὶ ἀνδρείας δείκνυται, ὡς οὐκ ἦν ἡ θεότης δειλιῶσα, ἀλλὰ τὴν ἡμῶν δειλίαν ἦν ἀφαιρούμενος ὁ Σωτήρ. Ὡς γὰρ τὸν θάνατον θανάτῳ κατήρ-
15 γησε, καὶ ἀνθρωπίνως πάντα τὰ ἀνθρώπινα, οὕτω τῇ νομιζομένη δειλίᾳ τὴν ἡμῶν δειλίαν ἀφηρεῖτο, καὶ πεποίηκε μηκέτι φοβεῖσθαι τοὺς ἀνθρώπους τὸν θάνατον. Ἐλεγεν οὖν ταῦτα καὶ ἅμα ἐποίει. Ἀνθρώπινα μὲν γὰρ ἦν τὸ λέγειν· «Παρελθέτω τὸ ποτήριον», καί, («Ἴνα τί με ἐγκατέλιπες;») θεϊκῶς δὲ ὁ αὐτὸς
20 ἐποίει τὸν ἥλιον ἐκλείπειν, καὶ τοὺς νεκροὺς ἐγείρεσθαι· πάλιν τε λέγων ἀνθρωπίνως, «Νῦν ἡ ψυχὴ μου τετάρακται»· ἔλεγε καὶ θεϊκῶς· («Ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι τὴν ψυχὴν μου, καὶ ἐξουσίαν ἔχω πάλιν λαβεῖν αὐτήν»). Τὸ μὲν γὰρ ταράττεσθαι τῆς σαρκὸς ἴδιον ἦν, τὸ δὲ ἐξουσίαν ἔχειν θεῖναι καὶ λαβεῖν, ὅτε βούλεται, τὴν ψυ-
25 χήν, οὐκέτι τοῦτο ἴδιον ἀνθρώπων, ἀλλὰ τῆς τοῦ Λόγου δυνάμεώς ἐστιν. Ἀνθρωπος γὰρ οὐ κατ' ἰδίαν ἐξουσίαν, ἀλλ' ἀνάγ-

1. Πράξ. 5, 29.

2. Ἰω. 12, 27.

τοῦ θανάτου. Νὰ λοιπὸν ἓνα ἀληθινὰ παράδοξον πρᾶγμα. Αὐτὸς τὸν ὁποῖον οἱ χριστομάχοι νομίζουν ὅτι ὀμιλεῖ μὲ δειλίαν, αὐτὸς μὲ τὴν θεωρουμένην δειλίαν ἔκαμε τοὺς ἀνθρώπους θαρραλέους καὶ ἀφόβους. Οἱ μακάριοι λοιπὸν ἀπόστολοι ὕστερα ἀπὸ αὐτόν, τόσον πολὺ ἐξ αἰτίας τῶν λόγων τούτων περιεφρόνουν τὸν θάνατον, ὥστε νὰ μὴ νοιάζωνται δι' αὐτοὺς πού τοὺς ἀνέκριναν ἀλλὰ νὰ λέγουν· «πρέπει νὰ πειθαρχοῦμε περισσότερον εἰς τὸν Θεὸν παρά εἰς τοὺς ἀνθρώπους»¹· καὶ οἱ ἄλλοι ἅγιοι μάρτυρες τόσον θαρραλέοι ἦσαν, ὥστε νὰ ἔχουν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι μεταβαίνουν εἰς τὴν ζωὴν, παρά ὅτι ὑπομένουν τὸν θάνατον. Δὲν εἶναι λοιπὸν παράλογον νὰ θαυμάζῃ μὲν κανεὶς τὴν ἀνδρείαν τῶν ὑπηρετῶν τοῦ Λόγου, νὰ λέγῃ δὲ ὅτι ὁ Λόγος δειλιᾷ ἐξ αἰτίας τοῦ ὁποίου κι' ἐκεῖνοι περιεφρόνησαν τὸν θάνατον; Ἐκ τῆν καρτερικωτάτην δὲ διάθεσιν καὶ τὴν γενναιότητα τῶν ἁγίων μαρτύρων ἀποδεικνύεται ὅτι δὲν ἦτο ἡ θεότης αὐτῆ πού ἐφοβεῖτο, ἀλλὰ τὴν ἰδικήν μας δουλείαν ἐξουδετέρωνεν ὁ Σωτῆρ. Διότι ὅπως κατήργησε τὸν θάνατον διὰ τοῦ θανάτου καὶ ἀνθρωπίνως ὅλα τὰ ἀνθρώπινα, κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον διὰ τῆς θεωρουμένης δειλίας ἀφαιροῦσε τὴν ἰδικήν μας δειλίαν καὶ ἔκαμε τοὺς ἀνθρώπους νὰ μὴ φοβοῦνται πλέον τὸν θάνατον. Τὰ ἔλεγε λοιπὸν αὐτὰ καὶ συγχρόνως τὰ ἔκαμε. Διότι ἀνθρώπινα μὲν εἶναι τὰ λόγια «ἄς φύγῃ τὸ ποτήριον» καὶ «διατί μὲ ἐγκατέλειψες;», θεϊκῶς δὲ ἔκαμε τὸν ἥλιον νὰ κρύβεται καὶ τοὺς νεκροὺς νὰ ἀνίστανται. Καὶ πάλιν, ἐνῶ ἔλεγε ὡς ἀνθρωπος «τώρα ἡ ψυχὴ μου ἔχει παραχθῆ»², ἔλεγε καὶ θεϊκῶς· «ἔχω ἐξουσίαν νὰ προσφέρω τὴν ζωὴν μου καὶ ἔχω πάλιν ἐξουσίαν νὰ τὴν λάβω»³. Διότι ἡ μὲν παραχθὴ εἶναι χαρακτηριστικὸν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, τὸ νὰ ἔχη δὲ ἐξουσίαν νὰ προσφέρῃ καὶ νὰ λάβῃ ὅταν θέλῃ τὴν ζωὴν του, αὐτὸ πλέον δὲν προσιδιάζει εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ ἀνήκει εἰς τὴν δύναμιν τοῦ Λόγου. Διότι ὁ ἀνθρωπος ἀποθνήσκει ὄχι

3. Ἰω. 10, 18.

κη φύσεως καὶ μὴ θέλων ἀποθνήσκει· ὁ δὲ Κύριος, ἀθάνατος αὐ-
 τὸς ὢν, σάρκα δὲ θνητὴν ἔχων, ἐπ' ἐξουσίας εἶχεν, ὡς Θεός,
 ἀπὸ τοῦ σώματος χωρισθῆναι, καὶ τοῦτο πάλιν ἀναλαβεῖν, ὅτε
 βούλεται. Περὶ τούτου καὶ Δαβὶδ ψάλλει· «Οὐκ ἐγκαταλείψεις
 5 τὴν ψυχὴν μου εἰς ἄδην, οὐδὲ δώσεις τὸν Ὅσιόν σου ἰδεῖν δια-
 φθοράν». Ἐπρεπε γάρ, φθαρτὴν οὖσαν τὴν σάρκα, μηκέτι κατὰ
 τὴν ἑαυτῆς φύσιν μένειν θνητὴν, ἀλλὰ διὰ τὸν ἐνδυσάμενον αὐτὴν
 Λόγον ἀφθαρτον διαμένειν. Ὡς γὰρ αὐτός, γενόμενος ἐν τῷ ἡ-
 μῶν σώματι, τὰ ἡμῶν ἐμιμήσατο, οὕτως ἡμεῖς, δεξάμενοι αὐ-
 10 τόν, τῆς παρ' ἐκείνου μεταλαμβάνομεν ἀθανασίας.

58. Μάτην τοίνυν σκανδαλίζεσθαι προσποιοῦνται, καὶ μικρὰ
 νοοῦσιν οἱ Ἀρειομανῖται περὶ τοῦ Λόγου, εἰ γέγραπται, ἐταρά-
 χθη, καὶ ἔκλανσεν. Ἐοίκασι γὰρ μηδὲ ἀνθρωπίνην αἴσθησιν ἔ-
 χειν, ἀγνοοῦντες τὴν τῶν ἀνθρώπων φύσιν καὶ τὰ τούτων ἴδια·
 15 δι' ἃ μᾶλλον ἔδει θαυμάζειν, ὅτι ἐν τοιαύτῃ πασχούσῃ σαρκὶ ἦν ὁ
 Λόγος· καὶ οὔτε ἐκώλυε τοὺς ἐπιβουλεύοντας, οὔτε ἐξεδίκει κατὰ
 τῶν ἀναιρούντων, καίπερ δυνάμενος, ὁ ἄλλους κωλύσας ἀποθα-
 νεῖν, καὶ ἀποθανόντας ἐγείρας ἐκ τῶν νεκρῶν· ἀλλ' ἠνείχετο
 πάσχειν τὸ ἴδιον σῶμα. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ἐλήλυθεν, ὡς προεῖ-
 20 πον, ἵνα σαρκὶ πάθῃ, καὶ λοιπὸν καὶ ἀπαθῆς καὶ ἀθάνατος ἢ
 σὰρξ κατασκευασθῇ· καὶ ἵνα, καθὼς πολλάκις εἶπομεν, ὡς εἰς
 αὐτὸν τῆς ὕβρεως καὶ τῶν γινομένων φθανόντων, μηκέτι τῶν
 ἀνθρώπων ἄπτηται ταῦτα, ἀλλ' ἐξαφανισθῇ παντελῶς παρ' αὐ-
 τοῦ· καὶ λοιπὸν δι' αἰῶνος ἀφθαρτοί, ὡς ναὸς τοῦ Λόγου, δια-
 25 μείνωσι. Ταῦτα εἰ οὕτως καὶ οἱ Χριστομάχοι διανοοῦντο, τὸν
 τε σκοπὸν τὸν ἐκκλησιαστικὸν ὡς ἄγκυραν τῆς πίστεως ἐπεγί-

θεληματικά, ἀλλ' ἐκ φυσικῆς ἀνάγκης καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ· ὁ Κύριος ὁμως, ὁ ὁποῖος εἶναι ἀθάνατος, ἔχει δὲ καὶ θνητὴν σάρκα, εἶχε εἰς τὴν ἐξουσίαν του ὡς Θεὸς νὰ χωρισθῆ ἀπὸ τὸ σῶμα, καὶ νὰ τὸ λάβῃ πάλιν ὅταν θέλῃ. Περὶ τούτου ψάλλει καὶ ὁ Δαβίδ· «δὲν θὰ ἐγκαταλείψῃς τὴν ψυχὴν μου εἰς τὸν ἄδην, οὔτε θὰ ἐπιτρέψῃς νὰ δοκιμάσῃ τὴν φθορὰν τοῦ τάφου ὁ ἀφωσιωμένος εἰς σέ»¹. Διότι ἔπρεπε ἡ σὰρκα ἢ ὁποῖα εἶναι φθαρτὴ νὰ μὴ μείνῃ πλέον, ὅπως εἶναι ἡ φύσις τῆς, θνητῆ, ἀλλ' ἐξ αἰτίας τοῦ Λόγου, ὁ ὁποῖος τὴν ἐνεδύθη, νὰ μείνῃ ἀφθαρτος. Διότι ὅπως αὐτὸς ἦλθε μὲ σῶμα ἀνθρώπινον, ὡσὰν τὸ ἰδικόν μας καὶ ἐμιμήθη τὰ ἀνθρώπινα, ἔτσι κι' ἐμεῖς μὲ τὸ νὰ τὸν δεχθῶμεν, μετέχομεν τῆς ἰδικῆς του ἀθανασίας.

58. Ἄδικαιολογῆτως λοιπὸν ὑποκρίνονται ὅτι σκανδαλίζονται, καὶ σκέπτονται ταπεινὰ οἱ Ἄρειομανῖται περὶ τοῦ Λόγου, ἐπειδὴ ἔχει γραφῆ «ἐταράχθη καὶ ἐκλαυσε». Διότι φαίνονται ὡσὰν νὰ μὴ ἔχουν ἀνθρωπίνας αἰσθήσεις, μὴ γνωρίζοντες τὴν φύσιν τῶν ἀνθρώπων καὶ τὰ εἰς αὐτοὺς ἀναφερόμενα· διὰ τὰ ὁποῖα μᾶλλον θὰ ἔπρεπε νὰ θαυμάζουν, διότι εἰς τέτοιαν σὰρκα, ποὺ πάσχει, εὐρίσκετο ὁ Λόγος· καὶ οὔτε ἠμπόδιζε αὐτοὺς ποὺ ἠθελον νὰ τοῦ κάμουν κακόν, οὔτε ἀντιδικοῦσε κατὰ τῶν σταυρωτῶν, ἂν καὶ εἶχε τὴν δύναμιν αὐτός, ποὺ ἠμπόδισε τοὺς ἄλλους νὰ ἀποθάνουν καὶ ποὺ τοὺς ἀνέστησε ἐκ νεκρῶν· ἀλλὰ ὑπέμενε νὰ πάσχη τὸ σῶμά του. Δι' αὐτὸ ἄλλωστε ἦλθεν, ὅπως εἶπα προηγουμένως, διὰ νὰ πάθῃ ἀνθρωπίνως καὶ νὰ γίνῃ πλέον μετέπειτα ἡ ἀνθρωπίνη φύσις ἀπαθῆς καὶ ἀθάνατος, οὕτως ὥστε, ὅπως εἶπαμε πολλὰς φορές, ὡσὰν νὰ ἀπευθύνονται εἰς αὐτὸ τὸ ἀνθρώπινον πάθος, καὶ τὰ συμβαίνοντα εἰς τὸν ἄνθρωπον νὰ μὴ ἐνοχλοῦν πλέον αὐτὰ τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ νὰ ἐξουδετερωθοῦν τελείως ὑπ' αὐτοῦ καὶ πλέον νὰ παραμείνουν αἰωνίως ἀφθαρτοὶ, ὡς ναὸς τοῦ Λόγου. Αὐτά, ἔαν τὰ ἐσκέπτοντο ἔτσι καὶ οἱ Χριστομάχοι, θὰ διέκρινον καὶ τὸν ἐκκλησιαστικὸν σκοπὸν ὡς ἄγκυραν ἐλπίδος², καὶ δὲν θὰ ἦσαν

2. Πρβλ. Α' Τιμ. 1, 19.

νωσκον, οὐτ' ἂν ἐναυάγησαν περὶ τὴν πίστιν, οὔτε τοσοῦτον ἠ-
 ναισχύντον, ὡς ἀντίστασθαι καὶ τοῖς βουλομένοις πεπτωκό-
 τας αὐτοὺς ἐγεῖραι, καὶ μᾶλλον ἐχθροὺς ἠγεῖσθαι τοὺς νουθε-
 τοῦντας αὐτοὺς εἰς εὐσέβειαν. Ἄλλ' ὡς ἔοικε, πονηρὸν ὁ αἰρε-
 5 τικὸς ἀληθῶς, καὶ πανταχόθεν ἐστὶν ἔχων διεφθαρμένην τὴν
 καρδίαν εἰς ἀσέβειαν. Ἴδου γὰρ ἐπὶ πᾶσιν ἐλεγχόμενοι, καὶ δει-
 κνύμενοι πάσης συνέσεως ἔρημοι, οὐκ αἰσχύνονται· ἀλλ' ὡσπερ ἡ
 λεγομένη παρὰ τοῖς Ἑλλησιν μύθοις ὕδρα τὸ θηρίον, ἀναιρου-
 μένων τῶν προτέρων ὄφειν, ὠδινεν ἐτέρους ὄφεις, φιλονεικοῦ-
 10 σα πρὸς τὸν ἀναιροῦντα τῇ τῶν ἐτέρων προβολῇ· τὸν αὐτὸν τρό-
 πον καὶ οἱ Θεομάχοι καὶ οἱ Θεοστρυγεῖς, ὡσπερ ὕδραι, τὴν ψυ-
 χὴν πίπτοντες ἐφ' οἷς προβάλλονται, ἄλλας ἐφευρίσκουσιν Ἰ-
 ουδαϊκὰς καὶ μωρὰς ἐαυτοῖς ἐκζητήσεις· καὶ ὡσπερ ἔχθραν τὴν
 ἀλήθειαν ἔχοντες, ἐπινοοῦσι καινότερα, ὅπως μᾶλλον Χριστο-
 15 μάχους ἐαυτοὺς διὰ πάντων ἐπιδείξωσιν.

59. Μετὰ γὰρ τοὺς τοσοῦτους κατ' αὐτῶν ἐλέγχους, ἐφ'
 οἷς καὶ ὁ διάβολος αὐτὸς ὁ τούτων πατήρ ἐντραπεῖς ἂν ἀπῆλθεν
 ὀπίσω, πάλιν ὡς ἀπὸ στρεβλῆς τῆς καρδίας αὐτῶν ἐπινοοῦντες
 περιβομβοῦσι λέγοντες· Ἔστω, ταῦτα οὕτως ἐρμηνεύετε, καὶ
 20 νικᾶτε τοῖς λογισμοῖς καὶ ταῖς ἀποδείξεσιν· ἀλλὰ δεῖ λέγειν
 βουλήσει καὶ θελήσει γεγενῆσθαι τὸν Υἱὸν ὑπὸ τοῦ Πατρὸς.
 Καὶ ἐν τούτῳ γὰρ πολλοὺς ἀπατῶσι προβαλλόμενοι τὸ βούλημα
 καὶ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Τοῦτο δὲ εἰ μὲν τις τῶν ὀρθῶς πιστευνόν-
 των ἀπλούστερον ἔλεγεν, οὐδὲν ἦν ὑποπτεῦσαι περὶ τοῦ λεγο-
 25 μένου, νικώσης τῆς ὀρθοδόξου διανοίας τὴν ἀπλουστέραν τῶν
 ῥημάτων προσφορὰν· ἐπειδὴ δὲ παρ' αἰρετικῶν ἐστὶν ἡ φωνή,

1. Προφανῶς ἐνταῦθα ὁ ἱερός Πατήρ ὁμιλεῖ περὶ τοῦ ὕδροβίου μυθικοῦ
 τέρατος, τῆς Λερναίας ὕδρας, τῆς ὁποίας ἡ ἐξόντωσις ἀποτελεῖ εἰς τὴν Ἑλ-
 ληνικὴν μυθολογίαν ἓνα ἐκ τῶν 12 ἄθλων τοῦ μυθικοῦ ἥρωος Ἡρακλέους.

τόσον ἀδιάντροποι, ὥστε ν' ἀντιστέκωνται εἰς αὐτοὺς ποὺ θέλουν νὰ τοὺς σώσουν ὡς πεπλανημένους, καὶ νὰ θεωροῦν μᾶλλον ὡς ἐχθροὺς αὐτοὺς ποὺ τοὺς νουθετοῦν διὰ νὰ γίνουν εὐσεβεῖς. Ἄλλ' ὅπως φαίνεται, ὁ αἰρετικὸς εἶναι ἐλεεινὸς ἄνθρωπος καὶ ἀπὸ πάσης πλευρᾶς ἡ καρδιά του εἶναι ἐστραμμένη πρὸς τὴν ἀσέβειαν. Διότι ἐνῶ εἰς ὅλα κατακρίνονται καὶ ἀποδεικνύονται τελείως ἄφρονες, δὲν ἐντρέπονται. Ἄλλὰ ὅπως ἡ ὀνομαζομένη Ὑδρα¹, τὸ θηρίον ποὺ ἀναφέρεται εἰς τοὺς μύθους τῶν Ἑλλήνων, ὅταν ἐφονεύοντο τὰ προηγούμενα φίδια, ἐγεννοῦσε ἄλλα φίδια, ἀντιμαχομένη πρὸς τὸν φονέα διὰ τῆς παρουσίας τῶν ἄλλων, ἔτσι καὶ οἱ θεομάχοι καὶ ἐχθροὶ τοῦ Θεοῦ, ὡσὰν ὕδραι, ὅταν καταρρίπτωνται τὰ ἐπιχειρήματά των εὐρίσκουν πάλιν ἄλλας ἀνοήτους ἐρεύνας· καὶ ὡσὰν νὰ εἶναι ἡ ἀλήθεια ἐχθρὸς των, ἐφευρίσκουν νεώτερα, διὰ νὰ ἀποδειχθοῦν ὅτι εἶναι περισσότερον ἀπ' ὅλους Χριστομάχοι.

59. Διότι μετὰ τὰς τόσας ἐναντίον των κατακρίσεις, ἐναντι τῶν ὁποίων καὶ ὁ ἴδιος ὁ διάβολος, ὁ πατήρ των, θὰ ἐντρέπετο καὶ θὰ ὠπισθοχωροῦσε, πάλιν γογγύζουν μὲ τὰς ἐπινοήσεις των ὡσὰν νὰ εἶναι διαστρεβλωμένη ἡ ψυχὴ των καὶ ἄλλους μὲν τοὺς γεμίζουν τὰ αὐτιά μὲ ὑπόπτους ψιθύρους, ἄλλους δὲ τοὺς τριγουρίζουν μὲ βοή ὡσὰν κουνούπια, μὲ τὸ νὰ λέγουν· ἔστω· αὐτὰ ἔτσι τὰ ἐρμηνεύετε καὶ ὑπερισχύετε ὡς πρὸς τοὺς συλλογισμοὺς καὶ τὰς ἀποδείξεις· ἀλλὰ πρέπει νὰ λέγετε ὅτι κατὰ βούλησιν καὶ θέλησιν ἔχει δημιουργηθῆ ὁ Υἱὸς ὑπὸ τοῦ Πατρὸς. Καὶ ὡς πρὸς αὐτὸ ὅμως πολλοὺς παραπλανοῦν παρουσιάζοντες τὸ βούλημα καὶ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Καὶ αὐτὸ μὲν, ἐὰν κανεῖς ἀπὸ τοὺς ὀρθῶς πιστεύοντας τὸ ἔλεγε μὲ ἀπλούστερον τρόπον, δὲν θὰ ἐδημιουργεῖτο οὔτε κἂν ὑποψία διὰ τὸ λεγόμενον, διότι ἡ ὀρθόδοξος σκέψις νικᾷ καὶ τὴν πλεον ἀπλήν ἔκφρασιν τῶν λόγων· ἐπειδὴ ὅμως ὑπὸ αἰρετικῶν ἐλέχθησαν τὰ

¹ Ἐντεῦθεν προέρχεται καὶ ἡ παροιμιώδης φράσις «ὕδρας τέμνειν», ἀναφερομένη εἰς ματαίας προσπάθειάς τινός, ὁ ὁποῖος παρακάμπτων ἐν ἐμπόδιον, συναντᾷ ἔπειτα περισσότερα.

ὑποπτα δὲ τῶν αἰρετικῶν τὰ ῥήματα, καί, ὡς γέγραπται, «Κυβερνωῦσι δὲ ἀσεβεῖς δόλους», καί, «Οἱ λόγοι αὐτῶν εἰσι δόλιοι», καὶ μόνον νεύσωσι, διεφθαρμένην γὰρ ἔχουσι τὴν καρδίαν· φέρε, καὶ τοῦτο τὸ λεγόμενον ἐξετάσωμεν, μήπως, ἐπὶ πᾶσιν ἐ-
 5 λεγθέντες, λοιπόν, ὡς ὕδραι, καινότερον ἐπενόησαν λεξιίδιον, ἵνα διὰ τῆς τοιαύτης κομπολογίας καὶ πιθανῆς ὑφαρπαγῆς τὴν ἑαυτῶν ἀσέβειαν πάλιν ἄλλως ἐπισπειρωσι. Ταῦτόν γὰρ σημαίνει ὁ λέγων, Βουλῆσει γέγονεν ὁ Υἱός, καὶ ὁ λέγων, Ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν, καί, Ἐξ οὐκ ὄντων γέγονεν ὁ Υἱός, καὶ κτίσμα ἐστίν.
 10 Ἄλλ' ἐπεὶ ταῦτα λέγοντες ἠσχύνθησαν, ἐτέρως αὐτὰ πάλιν σημαίνειν ἐπεχείρησαν οἱ δόλιοι, βούλησιν προβαλλόμενοι, ὡς τὸ μέλαν, αἱ σηπίαί, ἵν' ἐν τούτῳ τοὺς μὲν ἀκεραίους σκοτιζῶσιν, αὐτοὶ δὲ τῆς ἰδίας αἰρέσεως μὴ ἐπιλάβωνται. Πόθεν γὰρ τὸ βουλήσει καὶ θελήσει, ἢ ἐκ ποίας Γραφῆς τὰ τοιαῦτα πάλιν προφέ-
 15 ρουσιν, εἰπάτωσαν οἱ τοῖς ῥήμασιν ὑποπτοι, καὶ τῆς ἀσεβείας ἐφευρεταί. Ὁ μὲν γὰρ Πατὴρ ἀποκαλύπτων ἀπ' οὐρανοῦ τὸν ἑαυτοῦ Λόγον, ἐδείκνυνε, ὅτι «Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός»· καὶ διὰ μὲν τοῦ Δαβὶδ ἔλεγεν· «Ἐξηρρεύξατο ἡ καρδία μου Λόγον ἀγαθόν»· τῷ δὲ Ἰωάννῃ εἰπεῖν ἐνετείλατο· «Ἐν ἀρχῇ ἦν
 20 ὁ Λόγος»· καὶ ὁ Δαβὶδ δὲ ψάλλον φησὶν ὅτι «Παρὰ σοὶ πηγὴ ζωῆς, καὶ ἐν τῷ φωτί σου ὀφόμεθα φῶς»· ὁ τε Ἀπόστολος γράφει· «Ὁς ὢν ἀπαύγασμα τῆς δόξης»· καὶ πάλιν· «Ὁς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων»· καί, «Ὁς ἐστιν εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου».

1. Παροιμ. 12, 5.

2. Παροιμ. 12, 6.

3. Ματθ. 3, 17.

4. Ψαλμ. 44, 2.

5. Ἰω. 1, 1.

6. Ψαλμ. 35, 10.

7. Ἐβρ. 1, 3.

λόγια αὐτὰ καὶ ἐπειδὴ εἶναι ὕπουλα τὰ λόγια τῶν καί, ὅπως ἔχει γραφῆ «οἱ ἀσεβεῖς ἐνεργοῦν μὲ ὕπουλα σχέδια»¹, καί, «τὰ λόγια τῶν εἶναι ὕπουλα»² καὶ ἂν ἀκόμη ἐκφράζονται μὲ νεύματα, διότι ἔχουν διεστραμμένην ψυχὴν, ὡς ἐξετάσωμεν καὶ αὐτὸ ποῦ λέγεται, μήπως, δηλαδὴ, ἀφοῦ κατεκρίθησαν εἰς ὄλα, τοῦ λοιποῦ ὡσὰν ὕδραι ἐπενόησαν νεωτέραν λέξιν, ὥστε διὰ τῆς τοιαύτης κομψότητος τοῦ ὕφους τῶν καὶ πιθανῶς δολίας ἀρπαγῆς νὰ ἐνσπείρουν μὲ ἄλλον τρόπον τὴν αἰρεσίν τῶν πάλιν. Διότι τὸ αὐτὸ ἐννοεῖ αὐτὸς ποῦ λέγει, «διὰ τῆς βουλήσεως τοῦ Πατρὸς» ἐδημιουργήθη ὁ Υἱός, καὶ αὐτὸς ποῦ λέγει, «ὕπῆρχε χρόνος κατὰ τὸν ὁποῖον δὲν ὑπῆρχε», καί, «ὁ Υἱὸς ἐδημιουργήθη ἐκ τοῦ μηδενός, καὶ εἶναι δημιούργημα». Ἄλλ' ἐπειδὴ κατεντροπιάσθησαν λέγοντες αὐτὰ, ἐπεχείρησαν μὲ ἄλλον τρόπον οἱ ἄθλιοι νὰ παρουσιάσουν πάλιν αὐτὰ, προβάλλοντες τὴν βούλησιν, ὅπως οἱ σουπιές τὸ μαῦρον ὑγρὸν τῶν, οὕτως ὥστε δι' αὐτοῦ ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ παραπλανοῦν τοὺς ὀρθόφρονας, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ μὴ λησμονήσουν οἱ ἴδιοι τὴν αἰρεσίν τῶν. Διότι ἀπὸ ποῦ εὐρῆκαν τό, «κατὰ βούλησιν», καί, «κατὰ θέλησιν», ἢ ἀπὸ ποῖαν Γραφὴν λαμβάνουν τὰς τοιαύτας ἐκφράσεις, ὡς μᾶς ἀπαντήσουν οἱ ὕπουλοι εἰς τὰς ἐκφράσεις καὶ ἐφευρέται τῆς ἀσεβείας. Διότι ὁ μὲν Πατὴρ, ὅταν ἀπεκάλυπτε ἐξ οὐρανοῦ τὸν Λόγον του, ἐδείκνυε διὰ τῶν σημείων ὅτι «αὐτὸς εἶναι ὁ Υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός»³ καὶ διὰ τοῦ Δαβὶδ μὲν ἔλεγε· «ἡ καρδία μου ἀνέβλυσεν ὡς πηγὴ τὸν ἀγαθὸν Λόγον»⁴ εἰς δὲ τὸν Ἰωάννην ἔδωκε ἐντολὴν νὰ γράψῃ «προαιωνίως ὑπῆρχεν ὁ Λόγος»⁵· καὶ ὁ Δαβὶδ μὲν ψάλλων, λέγει «εἰς ἐσένα ὑπάρχει ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς καὶ εἰς τὸ ἰδικόν σου φῶς θὰ ἰδοῦμε τὸ ἀληθινὸν φῶς»⁶· ὁ δὲ Ἀπόστολος Παῦλος γράφει· «ὁ ὁποῖος εἶναι ἀκτινοβολία τῆς θείας δόξης»⁷ καὶ πάλιν, «ὁ ὁποῖος ὑπάρχει μὲ μορφήν Θεοῦ»⁸, καί, «ὁ ὁποῖος εἶναι ἀπαράλλακτος εἰκὼν τοῦ ἀοράτου Θεοῦ»⁹.

8. Φιλιπ. 2, 6.

9. Κολ. 1, 15.

60. Πανταχοῦ τὸ εἶναι τοῦ Λόγου πάντες καὶ οὐδαμοῦ ἐκ βουλήσεως αὐτὸν οὐδὲ ὄλως πεποιῆσθαι λέγουσιν· αὐτοὶ δὲ ποῦ ἄρα βούλησιν ἢ θέλησιν προηγουμένην εὔρον τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ, εἰ μὴ ἄρα, τὰς Γραφὰς ἀφέντες, ὑποκρίνονται καὶ τὴν Οὐαλεν-
 5 τίνου κακόνοιαν; Πτολεμαῖος γὰρ ὁ Οὐαλεντίνου ἔφη δύο ζυγοὺς ἔχειν τὸν ἀγέννητον, ἔννοιαν καὶ θέλησιν· καὶ πρῶτον ἐνενόησεν, εἶτα ἠθέλησε· καὶ ἄπερ ἐνενοεῖ, οὐκ ἠδύνατο προβάλλειν, εἰ μὴ ὅτε καὶ ἡ τοῦ θελήματος δύναμις ἐπεγένετο. Ἐνθεν οἱ Ἄρειανοὶ μαθόντες, θέλημα καὶ βούλησιν προηγεῖσθαι θέ-
 10 λουσι τοῦ Λόγου. Ἐκεῖνοι μὲν οὖν τὰ Οὐαλεντίνου ζηλούτωσαν· ἡμεῖς δέ, ἐντυχόντες τοῖς θείοις λόγοις, ἐπὶ μὲν τοῦ Υἱοῦ τό, ἦν, εὔρομεν· καὶ αὐτὸν μόνον ἠκούσαμεν ὄντα ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ εἰκόνα τοῦ Πατρός· ἐπὶ δὲ μόνων τῶν γενητῶν, ἐπεὶ καὶ τῇ φύσει οὐκ ἦν ποτε ταῦτα, ἀλλ' ἐπιγέγονε, προηγουμένην βού-
 15 λησιν καὶ θέλησιν ἀνεγγνωμεν, τοῦ Δαβὶδ ψάλλοντος ἐν μὲν τῷ ἑκατοστῷ δεκάτῳ τρίτῳ ψαλμῷ οὕτως· «Ὁ δὲ Θεὸς ἡμῶν ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ἐν τῇ γῆ πάντα, ὅσα ἠθέλησεν, ἐποίησεν»· ἐν δὲ τῷ ἑκατοστῷ δεκάτῳ· «Μεγάλα τὰ ἔργα Κυρίου, ἐξεζητημένα εἰς πάντα τὰ θελήματα αὐτοῦ»· καὶ πάλιν ἐν τῷ ἑκατοστῷ τρια-

1. Οὐαλεντίνος. Αἰρεσιάρχης γεννηθεὶς ἐν Αἰγύπτῳ, ἀγνωστον πότε, ἀποθανὼν δὲ περὶ τὸ 161 μ.Χ. Ἡ διδασκαλία του συνίσταται εἰς ἀνάμειξιν ἀφ' ἑνὸς μὲν ἑλληνικῶν θεωριῶν (ιδεῶν τοῦ Πλάτωνος, ἀριθμῶν τοῦ Πυθαγόρου, θεογονίας τοῦ Ἡσιόδου καὶ μυστικοπαθοῦς παραδόσεως τῶν Ὀρφικῶν), ἀφ' ἑτέρου δὲ τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου, τὸ ὁποῖον ἐθεώρει ὡς τὸ μόνον γνήσιον. Ἐσχημάτισε τοιοῦτοτρόπως σύστημα παρεμφερὲς πρὸς τὰς δοξασίας τῶν Γνωστικῶν καὶ τοῦ ὁποίου τὰ κύρια σημεῖα διελάμβανον τὴν μυθολογικὴν ἐξέλιξιν τῆς αὐθυπάρκτου καὶ ἀγεννήτου οὐσίας εἰς «πλήρωμα». Ἐδίδασκε δηλαδὴ ὅτι ἀπὸ αἰῶνων ἀνεπαύοντο ἀδράνεις καὶ σιωποῦντες εἰς τὸ Χάος, ὁ ἀπόλυτος Πατὴρ ἢ Βυθὸς καὶ ἡ σύζυγός του Σιγή, οἱ ὁποῖοι ἐγκαταλείψαντες τὴν ἀδράνειάν των ἔφερον εἰς τὸν κόσμον «αἰῶνας» κατὰ ζεύγη ἢ συζυγίας. Πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ πληρώματος

60. Παντοῦ τὴν οὐσίαν τοῦ Λόγου ἀναφέρουν ὅλοι καὶ πουθενὰ ἐκ βουλήσεως, οὔτε κἂν λέγουν ὅτι ἔχει δημιουργηθῆ· ποῦ εὐρήκαν, λοιπόν, αὐτοὶ τὴν βούλησιν ἢ τὴν θέλησιν νὰ προηγήται χρονικῶς, ἐκτὸς ἐὰν σκεφθοῦμε ὅτι ἐγκατέλειψαν τὰς Γραφὰς καὶ ἀσπάζονται τὴν αἴρεσιν τοῦ Οὐαλεντίνου¹; διότι ὁ Πτολεμαῖος, ὁ μαθητὴς τοῦ Οὐαλεντίνου, ἰσχυρίσθη ὅτι ὁ ἀδημιούργητος Θεὸς ἔχει δύο ζυγούς, τὴν διανόησιν καὶ τὴν θέλησιν. Καὶ κατὰ πρῶτον διανοήθη, ἔπειτα δὲ ἠθέλησε· καὶ δὲν ἠμποροῦσε νὰ προβάλῃ αὐτὰ τὰ ὁποῖα ἐσκέπτετο παρὰ μόνον ὅταν ἐπῆλθε ἡ δύναμις τῆς θελήσεως. Ἀπὸ αὐτὸν δὲ ἤκουσαν οἱ Ἀρειανοὶ καὶ δέχονται ὅτι τὸ θέλημα καὶ ἡ βούλησις προηγοῦνται χρονικῶς τοῦ Λόγου. Ἐκεῖνοι λοιπόν, ἄς μιμοῦνται τὰς δοξασίας τοῦ Οὐαλεντίνου· ἐμεῖς ὅμως οἱ ὁποῖοι ἠσχολήθημεν προσεκτικὰ μὲ τοὺς θείους λόγους, ἐπὶ τοῦ Υἱοῦ μὲν εὐρήκαμεν τό, «ὑπῆρχε» καὶ δι' αὐτὸν μόνον ἐμάθαμεν ὅτι ὑπάρχει εἰς τὸν Πατέρα καὶ εἶναι εἰκὼν τοῦ Πατρός· μόνον δὲ εἰς τὰ δημιουργήματα, ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχαν κάποτε αὐτὰ ὡς ὄντα, ἀλλ' ἐκ τῶν ὑστέρων ἐδημιουργήθησαν, ἐμελετήσαμεν ὅτι προηγήθησαν αὐτῶν χρονικῶς ἡ βούλησις καὶ ἡ θέλησις, ἐνῶ ὁ Δαβὶδ ψάλλει εἰς μὲν τὸν ἑκατοστὸν δέκατον τρίτον ψαλμὸν ἔτσι· «ὁ δὲ Θεὸς ἡμῶν ἐδημιούργησε ὅλα ὅσα ἠθέλησε εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν»², εἰς δὲ τὸν ἑκατοστὸν δέκατον· «μεγαλοπρεπῆ τὰ ἔργα τοῦ Κυρίου καὶ κατεσκευασμένα μὲ ἐξαιρέτον σοφίαν, ἀνταποκρινόμενα δὲ πρὸς πάσας τὰς βουλάς του»³.

ἐγεννήθη μία νέα συζυγία, ὁ Χριστὸς καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Ἐξ εὐγνωμοσύνης καὶ πρὸς δόξαν τοῦ Πατρός ὅλοι οἱ αἰῶνες συνέβαλον μὲ ὁ,τι ἄριστον ὑπῆρχεν εἰς αὐτούς, ἐκ τούτου δὲ ἐγεννήθη ὁ Ἰησοῦς, ὁ πρωτότοκος πάσης πλάσεως, προωρισμένος νὰ δράσῃ ὡς Σωτὴρ καὶ νὰ ἀποκαλύψῃ τὸν Χριστὸν εἰς τὸν κατώτερον κόσμον, τὸν πλασθέντα ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ.

Μὲ τὴν ἀναίρεσιν τῶν δοξασιῶν τοῦ Οὐαλεντίνου, πλὴν τῶν ἄλλων Πατέρων, ἰδιαίτερός ἠσχολήθη ὁ Εἰρηναῖος ἐπίσκοπος Λουγδούνου (Λυῶνος).

2. Ψαλμ. 113, 11.

3. Ψαλμ. 110, 2.

κοστῶ τετάρτῳ· «Πάντα, ὅσα ἠθέλησεν ὁ Κύριος, ἐποίησεν ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐν τῇ γῆ καὶ ἐν ταῖς θαλάσσαις καὶ ἐν πάσαις ταῖς ἀβύσσοις». Εἰ μὲν οὖν ἔργον καὶ ποίημα, καὶ εἰς τῶν πάντων ἐστὶ, λεγέσθω καὶ αὐτὸς βουλήσει γενόμενος· οὕτω γὰρ ἔ-
 5 δειξεν ἡ Γραφή τὰ ποιήματα γίνεσθαι. Καὶ Ἀστέριος δὲ ὁ συνήγορος τῆς αἰρέσεως, τούτῳ συντιθέμενος, οὕτως γράφει· «Εἴτε γὰρ ἀνάξιον τοῦ Δημιουργοῦ τὸ θέλοντα ποιεῖν, ἐπὶ πάντων ὁμοίως ἀνηγήσθω τὸ θέλειν, ἵνα ἀκέραιον αὐτῷ σφύζηται τὸ ἀξίωμα· εἴτε προσῆκον τῷ Θεῷ τὸ βούλεσθαι, καὶ ἐπὶ τοῦ
 10 πρώτου γεννήματος ὑπαρχέτω τὸ κρεῖττον. Οὐ γὰρ δὴ δυνατόν ἐνί τε καὶ τῷ αὐτῷ Θεῷ τὸ θέλειν ἐπὶ τῶν ποιουμένων ἀρμόττειν, καὶ τὸ μὴ βούλεσθαι προσήκειν». Πλείστην ὄσην ἀσέβειαν ἐν τοῖς ῥήμασιν ἑαυτοῦ συνθεῖς ὁ σοφιστής, ὅτι τό τε γέννημα καὶ τὸ ποίημα ταῦτόν ἐστι, καὶ εἰς ἕκ πάντων τῶν ὄντων γεννημά-
 15 των ἐστὶν ὁ Υἱός, εἰς τοῦτο συνέκλεισεν, ὅτι τὰ ποιήματα βουλήματι καὶ θελήματι προσήκει λέγειν.

61. Οὐκοῦν εἰ ἄλλος ἐστὶ τῶν πάντων ὥσπερ καὶ ἐν τοῖς πρὸ τούτων ἐδείχθη, καὶ μᾶλλον τὰ ἔργα δι' αὐτοῦ γέγονε, μὴ λεγέσθω βουλήσει, ἵνα μὴ καὶ αὐτὸς οὕτως γίνηται, ὥσπερ καὶ
 20 τὰ δι' αὐτοῦ γενόμενα συνέστη. Καὶ γὰρ ὁ μὲν Παῦλος, οὐκ ὢν πρότερον, ὕστερον ὁμοῦς διὰ θελήματος Θεοῦ ἀπόστολος γέγονεν· ἡ δὲ κλησις ἡμῶν, ὡς ποτε καὶ αὐτὴ μὴ οὐσα, νῦν δὲ ἐπιγενομένη, προηγουμένην ἔχει τὴν βούλησιν, καὶ ὡς αὐτὸς πάλιν ὁ Παῦλος φησι, κατὰ τὴν εὐδοκίαν τοῦ θελήματος αὐτοῦ γέγο-
 25 νε. Τό τε διὰ Μωσέως λεγόμενον, «Γενηθήτω φῶς», καί, (᾿Ε-

1. Ψαλμ. 134, 6.

2. Πρβλ. Α' Κορ. 1, 1.

Καὶ πάλιν εἰς τὸν ἑκατοστὸν τριακοστὸν τέταρτον ψαλμὸν λέγει· «ὄλα ὅσα ἠθέλησεν ἐδημιούργησεν ὁ Κύριος καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ εἰς τὴν γῆν καὶ εἰς τὰς θαλάσσας καὶ εἰς ὄλα τὰ ἀπύθμενα βάθη»¹. Ἐὰν λοιπὸν εἶναι καὶ ὁ Υἱὸς δημιουργήμα καὶ κατασκεύασμα καὶ ἓνα ἀπ' ὄλα αὐτά, ἃς λέγεται ὅτι καὶ αὐτὸς ἐδημιουργήθη ἀπὸ τὴν βούλησιν τοῦ Θεοῦ· διότι ἔτσι ἔδειξεν ἡ Γραφή ὅτι δημιουργοῦνται τὰ κτίσματα. Καὶ ὁ Ἀστέριος, ὁ ὑποστηρικτῆς τῆς αἰρέσεως, ὁ ὁποῖος συμφωνεῖ μὲ αὐτό, λέγει· «καὶ ἔαν μὲν εἶναι ὑπεράνω τῆς δυνάμεως τοῦ Δημιουργοῦ τὸ νὰ δημιουργῆ μὲ τὴν θέλησιν του, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἃς ἀφαιρεθῆ ἀπὸ ὄλα τὰ δημιουργήματα ἢ προϋπόθεσις τῆς θείας θελήσεως, διὰ νὰ διατηρῆται ἀκέραιος ὁ διακεκριμένος χαρακτήρ του· ἔαν δὲ προσιδιάζῃ εἰς τὸν Θεὸν ἢ βούλησις, ἃς ὑπάρχη ἢ καλυτέρα καὶ εἰς τὸν πρῶτον γεννηθέντα, τὸν Χριστόν. Διότι δὲν εἶναι δυνατὸν εἰς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν Θεὸν νὰ ὑπάρχη καὶ ἡ βούλησις διὰ τὴν δημιουργίαν τῶν δημιουργημάτων καὶ ἡ ἔλλειψις βουλήσεως». Καὶ ἀφοῦ διωχέτευσε εἰς τὰ λόγια του ὁ σοφιστῆς περισσὴν ἀσέβειαν, ὅτι δηλαδὴ αὐτὸ πού γεννᾶται καὶ αὐτὸ πού δημιουργεῖται εἶναι τὸ ἴδιον καὶ ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς συνήθεις ἀνθρώπους, κατέληξεν εἰς τὸ ἐξῆς· ὅτι τὰ δημιουργήματα πρέπει νὰ ὑπάγωνται εἰς τὴν βούλησιν καὶ τὴν θέλησιν.

61. Λοιπὸν, ἔαν προϋπάρχη κάποιος ὄλων τῶν ὄντων, ὅπως ἀπεδείχθη καὶ εἰς τὰ πρὸ αὐτῶν, καὶ τὰ δημιουργήματα ἐπλάσθησαν δι' αὐτοῦ, ἃς μὴ λέγωμεν ὅτι κατόπιν βουλήσεως ἔγιναν, διὰ νὰ μὴ συμβαίνῃ καὶ μὲ αὐτὸν τὸν ἴδιον ὅπως συνετελέσθησαν καὶ τὰ ὑπ' αὐτοῦ δημιουργηθέντα. Διότι καὶ ὁ Παῦλος, ὁ ὁποῖος δὲν ὑπῆρχε πρὶν, ἔπειτα ὁμως διὰ τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ ἔγινεν ἀπόστολος², ἡ δὲ ἰδική μας κλήσις ἐπειδὴ καὶ αὐτὴ δὲν ὑπῆρχε κάποτε καὶ ἔγινε τώρα, προϋποθέτει τὴν βούλησιν, καὶ ὅπως πάλιν λέγει ὁ Παῦλος, ἔγινε κατὰ συναίνεσιν τοῦ θελήματος αὐτοῦ³. Καὶ ὁ λόγος τοῦ Μωυσέως «ἃς

3. Πρβλ. Ἐφεσ. 1, 5.

ξαγαγέτω ἡ γῆ», καί, «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον», ἡγοῦμαι, καθὰ
 καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἴρηται, τῆς βουλήσεως τοῦ ποιούντος εἶναι
 τοῦτο σημαντικόν. Τὰ μὲν γὰρ μὴ ὄντα ποτέ, ἀλλ' ἔξωθεν ἐπι-
 γινόμενα, ὁ Δημιουργὸς βουλεύεται ποιῆσαι· τὸν δὲ ἴδιον Λόγον
 5 ἐξ αὐτοῦ φύσει γεννώμενον οὐ προβουλεύεται, ἐν τούτῳ γὰρ ὁ
 Πατὴρ τὰ ἄλλα, ὅσα βουλεύεται, ποιεῖ, καὶ δημιουργεῖ ἐν τού-
 τῳ· καθὼς καὶ Ἰάκωβος ὁ ἀπόστολος διδάσκων ἔλεγε· «Βουλη-
 θεὶς ἀπεκύησεν ἡμᾶς Λόγῳ ἀληθείας». Οὐκοῦν ἡ περὶ πάντων
 τῶν τε ἀναγεννωμένων καὶ τῶν ἅπαξ γινομένων τοῦ Θεοῦ βού-
 10 λησις ἐν τῷ Λόγῳ ἐστίν, ἐν ᾧ καὶ τὰ δόξαντα ποιεῖ καὶ ἀναγεν-
 νᾷ. Καὶ τοῦτο γὰρ πάλιν ὁ Ἀπόστολος σημαίνει, γράφων εἰς
 Θεσσαλονίκην· «Τοῦτο γὰρ θέλημα Θεοῦ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ εἰς
 ὑμᾶς». Εἰ δέ, ἐν ᾧ ποιεῖ, ἐν αὐτῷ καὶ ἡ βούλησις ἐστὶ, καὶ ἐν
 Χριστῷ ἐστὶ τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς· πῶς δύναται καὶ αὐτὸς ἐν
 15 βουλήσει καὶ θελήματι γίνεσθαι; Εἰ γὰρ καὶ αὐτὸς ἐν βουλήσει
 καθ' ὑμᾶς γέγονεν, ἀνάγκη καὶ τὴν περὶ αὐτοῦ βούλησιν ἐν ἐ-
 τέρω τινὶ λόγῳ συνίστασθαι, δι' οὗ καὶ αὐτὸς γίνεται· δέδεικται
 γὰρ ἡ τοῦ Θεοῦ βούλησις οὐκ ἐν τοῖς γινομένοις οὕσα, ἀλλ' ἐν
 τῷ δι' οὗ καὶ ἐν τῷ γίνεται τὰ ποιήματα πάντα. Ἐπειτα ἐπειδὴ
 20 ταῦτόν ἐστιν εἰπεῖν βουλήσει, καί, Ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν, ἀρκεί-
 σθωσαν τῷ λέγειν, Ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν· ἵνα, αἰσχνόμενοι διὰ
 τὸ ἐκ τούτου χρόνους σημαίνεσθαι, γνῶσιν, ὅτι καὶ βουλήσει λέ-

1. Γέν. 1, 3.

2. Γέν. 1, 11.

3. Γέν. 1, 26.

4. Ἰακ. 1, 18.

γίνῃ τὸ φῶς»¹, καί, «ἄς βγάλη ἡ γῆ»², καί, «ἄς δημιουργήσωμε τὸν ἄνθρωπον»³, νομίζω, ὅπως καὶ εἰς τὰ προηγούμενα ἔχει λεχθῆ, ὅτι αὐτὸ φανερώνει τὴν βούλησιν τοῦ δημιουργοῦ. Διότι αὐτὰ μὲν ποὺ δὲν ὑπῆρξαν ποτέ, ἀλλ' ἐδημιουργήθησαν ἐκ τοῦ μηδενὸς ἔπειτα, ὁ δημιουργὸς σκέπτεται νὰ τὰ κάμῃ· τὸν ἰδικόν του ὅμως Λόγον, ὁ ὁποῖος γεννᾶται ἐκ τῆς Πατρικῆς φύσεως αὐτοῦ, δὲν σκέπτεται ἐκ τῶν προτέρων νὰ τὸν γεννήσῃ, διότι δι' αὐτοῦ ὁ Πατὴρ ἐνεργεῖ τὰ ἄλλα, ὅσα σκέπτεται, καὶ δι' αὐτοῦ δημιουργεῖ, ὅπως ἐδίδασκε καὶ ὁ Ἰάκωβος, λέγων· «ἐπειδὴ ἠθέλησεν μᾶς ἔφερε εἰς τὴν ζωὴν, διὰ τοῦ Λόγου τῆς ἀληθείας»⁴. Ἄρα ἡ βούλησις τοῦ Θεοῦ περὶ ὄλων αὐτῶν ποὺ ἀναγεννῶνται καὶ ὄλων αὐτῶν ποὺ δημιουργοῦνται μίαν φοράν, εὐρίσκεται εἰς τὸν Λόγον, διὰ τοῦ ὁποῖου δημιουργεῖ καὶ ἀναγεννᾷ αὐτὰ ποὺ ἀπεφάσισε. Καὶ αὐτὸ πάλιν τὸ δεικνύει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, γράφων πρὸς τοὺς Θεσσαλονικεῖς· «διότι αὐτὸ εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ δι' ἐσᾶς διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ»⁵. Καὶ ἐὰν ὑπάρχη ἡ βούλησις εἰς αὐτὸν διὰ τοῦ ὁποῖου δημιουργεῖ καὶ εἰς τὸν Χριστὸν εὐρίσκεται τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς, πῶς εἶναι δυνατόν καὶ αὐτὸς νὰ γίνεται κατόπιν βουλήσεως καὶ θελήματος; Διότι ἐὰν καὶ αὐτὸς ἔγινεν ὅπως ἔμεῖς διὰ βουλήσεως, κατ' ἀνάγκην καὶ ἡ περὶ αὐτοῦ βούλησις θὰ ὑπάρχη εἰς κάποιον ἄλλον Λόγον, διὰ τοῦ ὁποῖου γίνεται καὶ αὐτός. Διότι ἔχει ἀποδειχθῆ ὅτι ἡ βούλησις τοῦ Θεοῦ δὲν εὐρίσκεται εἰς τὰ δημιουργήματα, ἀλλ' εἰς αὐτὸν διὰ τοῦ ὁποῖου ἔγιναν καὶ εἰς τὸν ὁποῖον ὀφείλονται τὰ δημιουργήματα ὅλα. Καὶ ἀκόμη, ἐπειδὴ εἶναι τὸ ἴδιον νὰ εἰπῆ κανεὶς «διὰ τῆς βουλήσεως», καὶ, «ὑπῆρχε καιρὸς κατὰ τὸν ὁποῖον δὲν ὑπῆρχε», ἄς ἀρκεσθοῦν νὰ λέγουν, «ὑπῆρχε καιρὸς κατὰ τὸν ὁποῖον δὲν ὑπῆρχε», διὰ νὰ γνωρίσουν, ἐντρεπόμενοι διὰ τὸ ὅτι μ' αὐτὸ ὑποδηλώνουν χρονικὸν διάστημα, ὅτι καὶ μὲ τὸ νὰ λέγουν ὅτι διὰ τῆς βουλήσεως ἔγινε ὁ Υἱός, σημαίνουν χρο-

5. Α' Θεσ. 5, 18.

γοντες χρόνους πρὸ Υἱοῦ σημαίνουσι· τῶν γὰρ ποτε μὴ ὄντων προηγεῖται τὸ βουλευέσθαι, ὡς ἐπὶ πάντων τῶν κτισμάτων. Εἰ δὲ ὁ Λόγος τῶν μὲν κτισμάτων ἐστὶ δημιουργός, αὐτὸς δὲ συν-
 5 πάρχει τῷ Πατρὶ, πῶς δύναται τοῦ αἰδιῶς ὄντος, ὡς μὴ ὄντος, προηγεῖσθαι τὸ βουλευέσθαι; Εἰ γὰρ προηγεῖται βουλή, πῶς δι' αὐτοῦ τὰ πάντα; Μᾶλλον γὰρ εἰς τῶν πάντων ἐστὶ βουλήσει καὶ αὐτὸς ἀποκνηθεὶς Υἱός, ὡσπερ καὶ ἡμεῖς Λόγῳ ἀληθείας γε-
 γόναμεν υἱοί· καὶ λοιπὸν ἡμᾶς ἀνάγκη ζητεῖν, ὡσπερ εἴρηται, ἄλλον Λόγον, δι' οὗ καὶ οὗτος γέγονε, καὶ ἀπεκνήθη μετὰ πάν-
 10 των ὧν ἠθέλησεν ὁ Θεός.

62. Εἰ μὲν οὖν ἐστὶν ἕτερος τοῦ Θεοῦ Λόγος, ἔστω καὶ οὗτος Λόγῳ γεγονώς· εἰ δὲ μὴ ἐστὶν ἄλλος (οὐκ ἔστι γάρ), ἀλλὰ πάντα δι' αὐτοῦ γέγονεν, ἅπερ ὁ Πατὴρ βεβούληται· πῶς οὐ δείκνυ-
 ται τούτων πολυκέφαλος πανουργία; "Οτι κατασχυνθέντες ἐπὶ
 15 τῷ λέγειν ποίημα καὶ κτίσμα, καί, Οὐκ ἦν πρὶν γεννηθῆ ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, ἄλλως πάλιν κτίσμα λέγουσιν αὐτὸν εἶναι, βούλη-
 σιν προβαλλόμενοι καὶ λέγοντες· εἰ μὴ βουλήσει γέγονεν, οὐ-
 κοῦν ἀνάγκη καὶ μὴ θέλων ἔσχεν ὁ Θεὸς Υἱόν. Καὶ τίς ὁ τὴν ἀνάγκη
 ἐπιβαλὼν αὐτῷ, πονηρότατοι, καὶ πάντα πρὸς τὴν αἵρε-
 20 σιν ἑαυτῶν ἔλκοντες; Τὸ μὲν γὰρ ἀντικείμενον τῇ βουλήσει ἐω-
 ράκασιν τὸ δὲ μεῖζον καὶ ὑπερκείμενον οὐκ ἔθεώρησαν. "Ὡσπερ
 γὰρ ἀντίκειται τῇ βουλήσει τὸ παρὰ γνώμην, οὕτως ὑπέρεκειται
 καὶ προηγεῖται τοῦ βουλευέσθαι τὸ κατὰ φύσιν. Οἰκίαν μὲν οὖν
 τις βουλευόμενος κατασκευάζει, υἱὸν δὲ γεννᾷ κατὰ φύσιν· καὶ
 25 τὸ μὲν βουλήσει κατασκευαζόμενον ἤρξατο γίνεσθαι, καὶ ἔξω-
 θέν ἐστὶ τοῦ ποιῶντος· ὁ δὲ υἱὸς ἴδιόν ἐστι τῆς οὐσίας τοῦ πα-
 τρός γέννημα, καὶ οὐκ ἔστιν ἔξωθεν αὐτοῦ· διὸ οὐδὲ βουλευέ-
 ται περὶ αὐτοῦ, ἵνα μὴ καὶ περὶ ἑαυτοῦ δοκῇ βουλευέσθαι. "Ὅσω

νικὸν διάστημα πρὸ τοῦ Υἱοῦ. Διότι ἡ βούλησις αὐτῶν ποῦ δὲν ὑπῆρξαν κάποτε, προηγείται χρονικῶς, ὅπως συμβαίνει εἰς ὅλα τὰ δημιουργήματα. Ἐφ' ὅσον ὁμοῦς ὁ Λόγος εἶναι ὁ δημιουργὸς τῶν ὄντων καὶ συνυπάρχει μὲ τὸν Πατέρα, πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ προηγήται τοῦ προαιωνίως ὑπάρχοντος ἡ βούλησις, ὡσὰν αὐτὸς νὰ μὴ ὑπῆρχε κάποτε; Διότι ἐὰν προηγήται αὐτοῦ ἡ βούλησις, πῶς ἐδημιουργήθησαν δι' αὐτοῦ τὰ πάντα; Εἶναι μᾶλλον ἓνας ἀπ' ὅλους, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη καὶ αὐτὸς Υἱὸς κατὰ βούλησιν, ὅπως κι' ἐμεῖς διὰ τοῦ Λόγου τῆς ἀληθείας ἔχομεν γίνεαι υἱοί, καὶ ἐπομένως, ὅπως ἔχει λεχθῆ, πρέπει νὰ ἀναζητήσωμεν ἄλλον Λόγον διὰ τοῦ ὁποῖου ἐδημιουργήθη καὶ αὐτὸς καὶ ἐγεννήθη μαζὺ μὲ ὅλους ποῦ ἠθέλησεν ὁ Θεός.

62. Ἐὰν λοιπὸν ὑπάρχη ἄλλος Λόγος τοῦ Θεοῦ, θὰ ἔχη γίνεαι καὶ αὐτὸς δι' ἄλλου Λόγου· ἐὰν ὁμοῦς δὲν ὑπάρχη (καὶ πράγματι δὲν ὑπάρχει), τότε ὅλα ὅσα ἠθέλησεν ὁ Πατὴρ δι' αὐτοῦ ἐδημιουργήθησαν· πῶς λοιπὸν δὲν ἀποδεικνύεται ἡ πολύπλευρος πονηρία των; Διότι, ἀφοῦ κατεντροπιάσθησαν ὀνομάζοντες αὐτὸν δημιούργημα καὶ κτίσμα, καὶ λέγοντες, «δὲν ὑπῆρχε πρὶν νὰ γεννηθῆ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ», κατ' ἄλλον τρόπον πάλιν λέγουν ὅτι εἶναι κτίσμα, προβάλλοντες τὴν βούλησιν καὶ λέγοντες· ἐὰν δὲν ἔγινε διὰ βουλήσεως, ἄρα ἐξ ἀνάγκης καὶ χωρὶς νὰ θέλη ἀπέκτησε Υἱὸν ὁ Θεός. Καὶ ποῖος εἶναι αὐτὸς ποῦ ἐπέβαλε τὴν ἀνάγκην εἰς αὐτόν, πονηρότατοι ἄνθρωποι, ποῦ θέλετε νὰ προσελκύσετε τὸν καθένα εἰς τὴν αἵρεσίν σας; Διότι τὸ μὲν ἀντικείμενον τῆς βουλήσεως τὸ ἔχουν ἰδίῃ, δὲν ἔχουν ὁμοῦς ἐξετάσει τὸ ἀνώτερον καὶ ὑπερκείμενον. Διότι, ὅπως ἀντιτίθεται εἰς τὴν βούλησιν τό, χωρὶς τὴν γνώμην, ἔτσι εὐρίσκεται ὑπεράνω καὶ προηγείται τῆς διανοήσεως ἡ φύσις. Σκέπτεται λοιπὸν κάποιος καὶ κτίζει σπίτι, γεννᾷ ὁμοῦς υἱὸν κατὰ φυσικὴν συνέπειαν· καὶ αὐτὸ ποῦ κατασκευάζεται κατὸ πιν βουλήσεως, ἤρχισε νὰ γίνεαι καὶ εὐρίσκεται ἐκτὸς τοῦ κτιζόντος, ὁ υἱὸς ὁμοῦς εἶναι γέννημα ἐκ τῆς ἰδίας τῆς οὐσίας τοῦ πατρὸς καὶ δὲν εἶναι ἐκτὸς αὐτοῦ. Δι' αὐτὸ καὶ δὲν σκέπτεται περὶ αὐτοῦ, διὰ νὰ μὴ θεωρηθῆ ὅτι σκέπτεται καὶ περὶ τοῦ ἑαυ-

οὖν τοῦ κτίσματος ὁ υἱὸς ὑπέρκειται, τοσοῦτω καὶ τῆς βουλή-
 σεως τὸ κατὰ φύσιν· καὶ ἔδει αὐτούς, ἀκούοντας, οὐ βουλήσει
 λογίζεσθαι τὸ κατὰ φύσιν. Οἱ δὲ ἐπιλαθόμενοι, ὅτι περὶ Υἱοῦ
 Θεοῦ ἀκούουσι, τολμῶσιν ἀνθρωπίνας ἀντιθέσεις λέγειν ἐπὶ Θεοῦ,
 5 ἀνάγκην καὶ παρὰ γνώμην, ἵνα τὸ εἶναι Υἱὸν ἀληθινὸν ἀρνήσω-
 νται τοῦ Θεοῦ· ἐπεὶ εἰπάτωσαν ἡμῖν αὐτοί· Τὸ ἀγαθὸν εἶναι καὶ
 οἰκτιρόμονα τὸν Θεὸν ἐκ βουλήσεως πρόσσεστιν αὐτῷ, ἢ οὐ βου-
 λήσει; Εἰ μὲν οὖν ἐκ βουλήσεως, σκοπεῖν δεῖ, ὅτι ἤρξατο μὲν
 εἶναι ἀγαθός, καὶ τὸ μὴ εἶναι δὲ αὐτὸν ἀγαθὸν ἐνδεχόμενόν
 10 ἐστὶ. Τὸ γὰρ βουλευέσθαι καὶ προαιρεῖσθαι εἰς ἑκάτερα τὴν ῥο-
 πὴν ἔχει, καὶ λογικῆς φύσεώς ἐστὶ τοῦτο πάθος. Εἰ δὲ διὰ τὸ ἐκ,
 τούτων ἄτοπον οὐκ ἐκ βουλήσεως ἀγαθὸς καὶ οἰκτιρόμων ἐστὶν
 ἀκουσάτωσαν ἅπερ εἰρήκασιν αὐτοί· οὐκοῦν ἀνάγκη καὶ μὴ θέ-
 λων ἐστὶν ἀγαθός. Καὶ τίς ὁ τὴν ἀνάγκην ἐπιβαλὼν αὐτῷ; Εἰ
 15 δὲ ἄτοπόν ἐστι λέγειν ἐπὶ Θεοῦ ἀνάγκην, καὶ διὰ τοῦτο φύσει ἀ-
 γαθός ἐστιν· εἴη ἂν πολλῶ μᾶλλον καὶ ἀληθέστερον τοῦ Υἱοῦ
 φύσει καὶ οὐκ ἐκ βουλήσεως Πατῆρ.

63. Εἰπάτωσαν δὲ πάλιν ἡμῖν καὶ τοῦτο (πρὸς γὰρ τὴν ἀ-
 ναισχυντίαν αὐτῶν ἐρώτησιν αὐτοῖς ἐπαγαγεῖν ἔτι βούλομαι,
 20 τολμηροτέραν μὲν, βλέπουσαν δὲ ὁμῶς εἰς εὐσέβειαν· ἰλάσθητι,
 Δέσποτα)· ὁ Πατὴρ αὐτός, βουλευσάμενος πρότερον, εἶτα θε-
 λήσας, οὕτως ὑπάρχει, ἢ καὶ πρὸ τοῦ βουλευσάσθαι; Χρὴ γὰρ,
 καὶ περὶ τοῦ Λόγου τοιαῦτα τολμῶντας αὐτούς, τοιαῦτα καὶ
 ἀκούειν, ἵνα γνῶσιν, ὅτι ἡ τοιαύτη αὐτῶν προπέτεια καὶ εἰς αὐ-
 25 τὸν τὸν Πατέρα φθάνει. Ἐὰν μὲν οὖν εἴπωσιν, ἅπαξ βουλευσά-
 μενοι περὶ βουλήσεως, ὅτι καὶ αὐτὸς ἐκ βουλήσεως· τί οὖν ἦν
 πρὸ τοῦ βουλευσάσθαι, ἢ τί πλέον ἔσχεν, ὡς ὑμεῖς λέγετε, μετὰ
 τὸ βουλευσάσθαι; Εἰ δὲ ἄτοπος καὶ ἀσύστατός ἐστὶν ἡ τοιαύτη

τοῦ του. Ὅσον λοιπὸν ὑψηλότερα εὐρίσκεται ὁ υἱὸς ἀπὸ τὸ κτίσμα, τόσον καὶ ἡ φύσις ἀπὸ τὴν βούλησιν. Καὶ ἔπρεπε αὐτοὶ ὅταν ἀκούουν, νὰ μὴ ἐξισώνουν τὴν φύσιν μὲ τὴν βούλησιν. Αὐτοὶ ὅμως ἐπειδὴ ξεχνοῦν ὅτι ἀκούουν περὶ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τολμοῦν νὰ ἀναφέρουν ἐπὶ τοῦ Θεοῦ ἀνθρωπίνας ἀντιθέσεις, δηλαδὴ τό, κατ' ἀνάγκην καὶ τό, παρὰ γνώμην διὰ νὰ ἀρνηθοῦν ὅτι εἶναι πραγματικὸς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ ἄς μᾶς ἀπαντήσουν αὐτοί. Ἡ ἀγαθότης καὶ ἡ εὐσπλαγχνία τοῦ Θεοῦ ὑπάρχει ἐκ βουλήσεως εἰς αὐτὸν ἢ ὄχι; Ἐὰν μὲν εἶναι ἀγαθὸς ἐκ βουλήσεως, πρέπει νὰ σκεφθοῦμε ὅτι ἤρχισε κάποτε νὰ εἶναι ἀγαθός, καὶ εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ μὴ εἶναι καὶ ἀγαθός. Διότι ἡ βούλησις καὶ ἡ προαίρεσις ρέπει εἰς τὸ κάθε ἓνα ἀπὸ αὐτὰ τὰ δύο, καὶ αὐτὴ ἡ ροπή εἶναι λογικὴ. Ἐὰν ὅμως, λόγῳ τοῦ ὅτι αὐτὰ εἶναι παράλογα, ὁ Θεὸς δὲν εἶναι ἀγαθὸς καὶ οἰκτίρμων ἐκ βουλήσεως, ἄς ἀκούσουν αὐτὰ πού οἱ ἴδιοι ἔχουν εἰπῆ· λοιπὸν, κατ' ἀνάγκην καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ εἶναι ἀγαθός. Ποῖος ὅμως εἶναι αὐτὸς πού τοῦ ἐπέβαλε τὴν ἀνάγκην αὐτὴν; Ἐφ' ὅσον ὅμως εἶναι παράλογον νὰ ἀναφέρεται ἐπὶ τοῦ Θεοῦ ἡ ἀνάγκη καὶ δι' αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι ἐκ τῆς φύσεώς του ἀγαθός, πολὺ περισσότερον καὶ ἀληθέστερον εἶναι ἐκ φύσεως Πατὴρ τοῦ Υἱοῦ καὶ ὄχι ἐκ βουλήσεως.

63. Ἄς μᾶς ἀπαντήσουν ὅμως καὶ εἰς αὐτὸ (διότι θέλω νὰ τοὺς ὑποβάλω μίαν ἀκόμη ἐρώτησιν διὰ νὰ κατεντροπισθοῦν, ἢ ὅποια εἶναι μὲν τολμηροτέρα, ἀποβλέπει ὅμως εἰς τὴν εὐσέβειαν· συγχώρεσέ με, Κύριε)· ὁ ἴδιος ὁ Πατὴρ ὑπάρχει ἀφοῦ πρῶτα ἐσκέφθη καὶ ὕστερα ἠθέλησεν, ἢ ὑπῆρχε καὶ πρὶν νὰ σκεφθῆ; Διότι πρέπει, ἐφ' ὅσον τολμοῦν νὰ λέγουν τέτοια καὶ περὶ τοῦ Λόγου, νὰ ἀκούουν καὶ τέτοια, διὰ νὰ ἐννοήσουν ὅτι ἡ ἀναίδειά των αὐτὴ φθάνει καὶ εἰς τὸν ἴδιον τὸν Πατέρα. Ἐὰν λοιπὸν εἰποῦν, ἐφ' ὅσον ὠμίλησαν μίαν φορὰν περὶ βουλήσεως, ὅτι καὶ αὐτὸς ἐκ βουλήσεως ὑπάρχει, τί ἦτο λοιπὸν πρὶν νὰ σκεφθῆ, ἢ τί περισσότερον ἀπέκτησε, ὅπως λέγετε σεῖς, μετὰ τὴν ἔκφρασιν τῆς βουλήσεως; Ἐὰν ὅμως εἶναι ἀλλόκοτος καὶ ἀστήρικτος ἢ τοιαύτη ἐρώτησις, καὶ δὲν ἐπιτρέπεται καθό-

ἐρώτησις, καὶ οὐ θέμις ὅλως τοιαῦτα λέγειν (ἄρκει γὰρ καὶ μό-
 νον ἀκούοντας ἡμᾶς περὶ Θεοῦ εἰδέναι καὶ νοεῖν, ὅτι αὐτός ἐστιν
 ὁ ὢν), πῶς οὐκ ἄλογον ἂν εἶη περὶ τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ τοιαῦτα
 ἐνθυμεῖσθαι, καὶ βούλησιν, καὶ θέλησιν προβάλλεσθαι; Ἄρκει
 5 γὰρ καὶ μόνον ἀκούοντας ἡμᾶς καὶ περὶ τοῦ Λόγου εἰδέναι καὶ
 νοεῖν, ὅτι ὁ μὴ ἐκ βουλήσεως ὑπάρχων Θεὸς οὐ βουλήσει, ἀλλὰ
 φύσει τὸν ἴδιον ἔχει Λόγον. Πῶς δὲ οὐκ ὑπερβάλλει πᾶσαν μα-
 νίαν, τὸ καὶ μόνον ἐνθυμεῖσθαι, ὅτι αὐτὸς ὁ Θεὸς βουλευέται καὶ
 σκέπτεται, καὶ προαιρεῖται, καὶ θέλειν ἑαυτὸν προτρέπεται, ἵνα
 10 μὴ ἄλογος καὶ ἄσοφος ᾗ, ἀλλὰ Λόγον καὶ Σοφίαν ἔχη; Περὶ ἑαυ-
 τοῦ γὰρ δοκεῖ σκέπτεσθαι ὁ περὶ τοῦ ἰδίου τῆς οὐσίας ἑαυτοῦ
 βουλευόμενος. Πολλῆς τοίνυν δυσφημίας οὕσης ἐν τῇ τοιαύτῃ
 φρονήσει, εὐσεβῶς ἂν λεχθείη, ὅτι τὸ μὲν γενητὰ εὐδοκία καὶ
 βουλήσει γέγονεν, ὁ δὲ Υἱὸς οὐ θελήματός ἐστι δημιουργημα
 15 ἐπιγεγονώς, καθάπερ ἢ κτίσις, ἀλλὰ φύσει τῆς οὐσίας ἴδιον γέν-
 νημα. Καὶ γὰρ ἴδιος ὢν Λόγος τοῦ Πατρὸς, οὐκ ἔῃ πρὸ ἑαυτοῦ
 λογίσασθαι τινα βούλησιν, αὐτὸς ὢν βουλὴ ζωσα τοῦ Πατρὸς,
 καὶ δύναμις, καὶ δημιουργὸς τῶν δοκούντων τῷ Πατρί. Καὶ ταῦ-
 τα αὐτὸς ἐν ταῖς Παραοιμίαις περὶ ἑαυτοῦ φησιν· («Ἐμὴ βουλὴ καὶ
 20 ἀσφάλεια, ἐμὴ φρόνησις, ἐμὴ δὲ ἰσχὺς»). Ὡς γὰρ αὐτὸς ὢν ἡ
 φρόνησις, ἐν ἧ τοὺς οὐρανοὺς ἠτοίμασε, καὶ αὐτὸς ὢν ἰσχὺς καὶ
 δύναμις· «Χριστὸς γὰρ Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία» νῦν
 παρακλίνων εἶπεν, Ἐμὴ φρόνησις, καὶ ἐμὴ ἰσχὺς· οὕτω λέγων,
 ἐμὴ βουλή, αὐτὸς ἂν εἶη τοῦ Πατρὸς ἡ ζωσα βουλή, καθὼς καὶ
 25 παρὰ τοῦ προφήτου μεμαθήκαμεν, ὅτι αὐτὸς τῆς μεγάλης βου-

1. Παραοιμ. 8, 14.

2. Πρβλ. Παραοιμ. 3, 19.

λου νὰ λέγη κανεὶς τέτοια (διότι μᾶς εἶναι ἄρκετον καὶ μόνον ὅταν ἀκούωμεν περὶ τοῦ Θεοῦ, νὰ γνωρίζωμεν καὶ νὰ ἐννοοῦμεν ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ ὑπάρχων), πῶς δὲν θὰ ἦτο παράλογον νὰ σκέπτεται κανεὶς τέτοια διὰ τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ προβάλλῃ τὴν βούλησιν καὶ τὴν θέλησιν; Διότι εἶναι ἄρκετόν, καὶ μόνον ὅταν ἀκούωμεν περὶ τοῦ Λόγου, νὰ γνωρίζωμεν καὶ νὰ σκεπτώμεθα ὅτι ὁ Θεός, ποῦ ὑπάρχει χωρὶς βούλησιν, ἔχει κατ' οὐσίαν τὸν Λόγον του καὶ ὄχι ἀπὸ βούλησιν. Καὶ πῶς δὲν ὑπερβαίνει κάθε παραφροσύνην τὸ νὰ σκέπτεται καὶ μόνον κανεὶς ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς ἀποφασίζει καὶ σκέπτεται καὶ προτιμᾷ, καὶ προτρέπεται νὰ θέλῃ τὸν ἑαυτὸν του ὥστε νὰ μὴ ἔχη λογικὸν καὶ σοφίαν, ἀλλὰ νὰ ἔχη Λόγον καὶ Σοφίαν; Διότι φαίνεται ὅτι σκέπτεται περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του, αὐτὸς ποῦ σκέπτεται περὶ τῆς ἰδικῆς του οὐσίας. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὑπάρχει πολλὴ κακολογία εἰς τὴν τοιαύτην γνώμην, εὐσεβῶς θὰ ἤμποροῦσε νὰ λεχθῆ ὅτι τὰ μὲν κτίσματα ἐδημιουργήθησαν κατ' ἔγκρισιν καὶ βούλησιν, ὁ Υἱὸς ὁμῶς δὲν εἶναι δημιούργημα ποῦ ἔγινε ἐκ τῶν ὑστέρων διὰ θελήσεως, ἀλλ' εἶναι γεννημένος ἀπὸ τὴν αὐτὴν οὐσίαν. Διότι λόγῳ τοῦ ὅτι εἶναι ἰδιαιτέρος Λόγος τοῦ Πατρὸς, δὲν ἐπιτρέπει εἰς κανένα νὰ σκεφθῆ πρὸ τοῦ ἰδίου καμμίαν βούλησιν, ἐπειδὴ αὐτὸς εἶναι ἡ ζῶσα θέλησις τοῦ Πατρὸς καὶ ἡ δύναμις καὶ δημιουργὸς αὐτῶν, ποῦ ἀνάγονται εἰς τὸν Πατέρα. Καὶ αὐτὰ λέγει ὁ ἴδιος περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του εἰς τὰς Παροιμίας· «ἰδική μου ἡ βουλή καὶ ἡ ἐπιδεξιότης, ἰδική μου ἡ φρόνησις καὶ ἡ δύναμις»¹. Διότι, ἂν αὐτὸς εἶναι ἡ διάνοια διὰ τῆς ὁποίας ἔθεμελίωσε τοὺς οὐρανοὺς², καὶ αὐτὸς εἶναι ἡ ἰσχὺς καὶ ἡ δύναμις, «διότι ὁ Χριστὸς εἶναι ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ Σοφία τοῦ Θεοῦ»³, τώρα, μεταβάλλων ὀλίγον τὴν φράσιν, εἶπεν, ἰδική μου εἶναι ἡ ἐπιδεξιότης καὶ ἰδική μου ἡ δύναμις· καὶ ἐπειδὴ λέγει, ἰδική μου εἶναι ἡ βούλησις, αὐτὸς θὰ εἶναι ἡ ζῶσα βούλησις τοῦ Πατρὸς ὅπως ἔχομεν πληροφορηθῆ καὶ ἀπὸ τὸν προφήτην, ὅτι αὐτὸς γίνεται ὁ ἀπεσταλμένος τοῦ μεγάλου σχε-

3. Α' Κορ. 1, 24.

λῆς Ἐγγελοσ γίνεται, καὶ θέλημα τοῦ Πατρὸς αὐτὸς ἐκλήθη. Χρῆ γὰρ οὕτω διελέγχειν αὐτοὺς, ἀνθρώπινα περὶ τοῦ Θεοῦ διανοομένους.

64. Οὐκοῦν εἰ τὰ ποιήματα βουλήσει καὶ εὐδοκία ὑπέστη,
 5 καὶ ἡ κτίσις πᾶσα θελήματι γέγονεν· ὁ τε Παῦλοσ διὰ θελήματος Θεοῦ ἀπόστολοσ ἐκλήθη, καὶ ἡ κλήσις ἡμῶν εὐδοκία καὶ θελήματι γέγονε, πάντα δὲ διὰ τοῦ Λόγου γέγονεν· ἐκτόσ ἐστιν οὗτοσ τῶν βουλήσει γεγονότων, καὶ μᾶλλον αὐτόσ ἐστιν ἡ ζῶσα βουλή τοῦ Πατρὸσ, ἐν ἣ ταῦτα πάντα γέγονεν· ἐν ἣ καὶ ὁ ἅγιοσ Δα-
 10 βιδὸς εὐχαρισιτῶν ἔλεγεν ἐν τῷ ἑβδομηκοστῷ δευτέρῳ ψαλμῷ· «Ἐκράτησασ τῆσ χειρὸσ τῆσ δεξιᾶσ μου· καὶ ἐν τῇ βουλῇ σου ὠδήγησάσ με». Πῶσ οὖν δύναται βουλή καὶ θέλημα τοῦ Πατρὸσ ὑπάρχων ὁ Λόγοσ γίνεσθαι καὶ αὐτόσ θελήματι καὶ βουλήσει, ὡσ ἕκαστοσ, εἰ μὴ, καθὰ προεῖπον, μανέντεσ πάλιν εἶπωσι αὐ-
 15 τὸν δι' ἑαυτοῦ γεγονέναι ἢ δι' ἑτέρου τινόσ; Τίσ οὖν ἐστί, δι' οὗ γέγονε; Πλασάσθωσαν ἕτερον Λόγον, καὶ τὰ Οὐαλεντίνου ζηλώσαντεσ, Χριστοῦν ἕτερον ὀνομασάτωσαν· οὐ γὰρ γέγραπται. Ἄλλὰ κἄν πλάσωνται, πάντωσ κἀκεῖνοσ διὰ τιοσ γίνεται· καὶ λοιπὸν οὕτωσ ἐπιλογιζομένων ἡμῶν, καὶ ἀνακρινόντων τὴν ἀκο-
 20 λουθίαν, εὐρίσκεται τῶν ἀθέων ἡ πολυκέφαλοσ αἵρεσισ εἰσ πολυθεότητα πίπτουσα καὶ ἄμετρον μανίαν, ἐν ἣ κτίσμα καὶ ἐξ οὐκ ὄντων θέλοντεσ εἶναι τὸν Υἱόν, ἐτέρωσ τὰ αὐτὰ σημαίνουσι, βούλησιν καὶ θέλησιν προβαλλόμενοι, ἃ μάλιστα ἐπὶ τῶν γενητῶν καὶ κτιστῶν ταῦτα εὐλόγωσ ἂν λέγοιτο. Πῶσ οὖν οὐκ ἀ-
 25 σεβέσ τὰ τῶν γενητῶν ἐπὶ τὸν Δημιουργὸν ἀναφέρειν; Ἡ πῶσ οὐ βλάσφημον λέγειν βούλησιν πρὸ τοῦ Λόγου εἶναι ἐν τῷ Πα-

1. Πρβλ. Ἐσ. 9, 6.

2. Πρβλ. Α' Τιμ. 1, 1.

3. Πρβλ. Ἐφεσ. 1, 5.

δίου¹, καί, αὐτὸς θέλημα τοῦ Πατρὸς ὠνομάσθη. Ἔτσι λοιπὸν πρέπει νὰ τοὺς καταπολεμήσωμεν, ἐφ' ὅσον σκέπτονται ἐπὶ τοῦ Θεοῦ τὰ ἀνθρώπινα.

64. Λοιπὸν, ἐὰν τὰ δημιουργήματα ἔγιναν διὰ τῆς βουλήσεως καὶ προαιρέσεως, καὶ ἡ κτίσις ὀλόκληρος ἔγινε διὰ τοῦ θελήματος, καὶ ὁ Παῦλος διὰ τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ ἐκλήθη εἰς τὸ ἀποστολικὸν ἀξίωμα², καὶ ἡ ἰδική μας κλήσις συνετελέσθη διὰ τῆς συναιρέσεως καὶ τῆς θελήσεως τοῦ Θεοῦ³, ὅλα δὲ διὰ τοῦ Λόγου ἐδημιουργήθησαν, αὐτὸς ὅμως εὐρίσκεται ἐκτὸς αὐτῶν τὰ ὁποῖα ἔχουν γίνεαι διὰ τῆς βουλήσεως καὶ μάλιστα αὐτὸς εἶναι ἡ ζῶσα βούλησις τοῦ Πατρὸς διὰ τῆς ὁποίας ἔγιναν ὅλα αὐτά. Δι' αὐτὴν εὐχαριστῶν καὶ ὁ ἅγιος Δαβὶδ ἔλεγεν εἰς τὸν ἑβδομηκοστὸν δεῦτερον ψαλμὸν· «ἐκράτησες τὸ δεξιὸν μου χέρι καὶ διὰ τῆς βουλήσεώς σου μὲ ὠδήγησες»⁴. Πῶς λοιπὸν εἶναι δυνατὸν ὁ Λόγος, ὁ ὁποῖος εἶναι βουλή καὶ θέλημα τοῦ Πατρὸς, νὰ γίνεται καὶ αὐτὸς διὰ θελήματος καὶ βουλήσεως, ὅπως ὁ καθένας, ἐκτὸς ἐάν, ὅπως εἶπα ἀνωτέρω, παραφρονήσουν πάλιν καὶ εἰποῦν ὅτι αὐτὸς ἔγινε διὰ τοῦ ἑαυτοῦ του ἢ διὰ κάποιου ἄλλου; Ποῖος λοιπὸν εἶναι αὐτὸς διὰ τοῦ ὁποίου ἔχει γίνεαι; Ἄς κατασκευάσουν ἄλλον Λόγον καὶ μιμηθέντες τὰς δοξασίας τοῦ Οὐαλεντίνου, ἄς ὀνομάσουν ἄλλον Χριστόν. Βεβαίως δὲν ἔχει γραφή. Ἄλλὰ καὶ ἂν κατασκευάσουν ἄλλον, ὅπωςδήποτε καὶ ἐκεῖνος διὰ κάποιου ἄλλου γίνεται· καὶ ἐνῶ καταλήγομεν ἔτσι καὶ ἐλέγχομεν τὴν σειρὰν τῶν νοημάτων, ἀποδεικνύεται ὅτι ἡ πολυκέφαλος αἴρεσις τῶν ἀθέων περιπίπτει εἰς πολυθεΐαν καὶ ἀμέτρητον παραφροσύνην, διὰ τῆς ὁποίας, ἐπιμένοντες ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι κτίσμα, ἐξηγοῦν ἀλλοιῶς τὰ ἴδια πράγματα, προβάλλοντες τὴν βούλησιν καὶ τὴν θέλησιν, τὰ ὁποῖα εὐλόγως θὰ ἀνεφέροντο ἐπὶ τῶν δημιουργηθέντων καὶ τῶν κτιστῶν. Πῶς λοιπὸν δὲν εἶναι ἀσέβεια νὰ ἀποδίδωμεν τὰ τῶν δημιουργημάτων εἰς τὸν δημιουργόν; Ἡ, πῶς δὲν εἶναι βλασφημία τὸ νὰ λέγη κανεὶς ὅτι ὑπάρχει βούλησις εἰς τὸν

4. Ψαλμ. 72, 23-24.

τρι; Εἰ γὰρ προηγεῖται βούλησις ἐν τῷ Πατρὶ, οὐκ ἀληθεύει
 λέγων ὁ Υἱός, Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ· ἢ εἰ καὶ αὐτὸς ἐν τῷ Πατρὶ
 ἐστίν, ἀλλὰ δεύτερος λογισθήσεται, καὶ οὐκ ἔπρεπε λέγειν αὐ-
 τόν, (Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ), οὔσης βουλήσεως πρὸ αὐτοῦ, ἐν ἣ τὰ
 5 πάντα γέγονε, καὶ αὐτὸς ὑπέστη καθ' ἑμαῖς. Κἄν γὰρ τῇ δόξει
 διαφέρει, ἀλλ' οὐδὲν ἦτιον εἰς ἐστὶ τῶν ἐκ βουλήσεως γινομέ-
 νων. Ὡς δὲ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἰρήκαμεν, εἰ οὕτως ἐστὶ, πῶς ὁ
 μὲν Κύριος, τὰ δὲ δοῦλα; Πάντων δὲ Κύριος τυγχάνει οὗτος,
 ὅτι τῇ τοῦ Πατρὸς κυριότητι ἠγῶνται καὶ πάντως ἢ κτίσις δού-
 10 λη, ἐπεὶ ἐκτὸς τῆς τοῦ Πατρὸς ἐνότητός ἐστι, καὶ οὐκ οὐσά
 ποτε γέγονε.

65. Ἔδει δὲ αὐτούς, λέγοντας βουλήσει τὸν Υἱόν, εἰπεῖν,
 ὅτι καὶ φρονήσει γέγονε· ταῦτόν γὰρ ἠγοῦμαι φρόνησιν καὶ βού-
 λησιν εἶναι. Ὁ γὰρ βουλευέται τις, τοῦτο πάντως καὶ φρονεῖ·
 15 καὶ ὁ φρονεῖ, τοῦτο καὶ βουλευέται. Αὐτὸς γοῦν ὁ Σωτὴρ ὡς
 ἀδελφὰ ταῦτα τῇ ἀναλογίᾳ συνῆψεν ἅμα λέγων· (Ἐμὴ βουλή
 καὶ ἀσφάλεια, ἐμὴ φρόνησις, ἐμὴ δὲ ἰσχύς). Ὡς γὰρ ἰσχύς καὶ
 ἀσφάλεια ταῦτόν ἐστιν, ἢ αὐτὴ γὰρ δύναμις ἐστίν· οὕτω ταῦτόν
 ἐστὶν εἰπεῖν τὴν φρόνησιν καὶ τὴν βουλήν εἶναι, ἅπερ ἐστὶν ὁ
 20 Κύριος. Ἄλλ' οἱ ἀσεβεῖς οὐ θέλουσι μὲν Λόγον καὶ βουλήν ζῶ-
 σαν εἶναι τὸν Υἱόν· περὶ δὲ τὸν Θεὸν φρόνησιν καὶ βουλήν καὶ
 σοφίαν ὡς ἔξω συμβαίνουσιν καὶ ἀποσυμβαίνουσιν ἀνθρωπί-
 νως γίνεσθαι μυθολογοῦσι, καὶ πάντα κινουῦσι, καὶ τὴν Οὐαλεν-
 τίνου ἔννοιαν καὶ θέλησιν προβάλλονται, ἵνα μόνον διαστήσωσι
 25 τὸν Υἱὸν ἀπὸ τοῦ Πατρὸς, καὶ μὴ εἴπωσιν ἴδιον αὐτὸν τοῦ Πα-
 τρὸς εἶναι Λόγον, ἀλλὰ κτίσμα. Ἐκεῖνοι μὲν οὖν ἀκουέτωσαν,

Πατέρα πρὸ τοῦ Λόγου; Διότι, ἐὰν προηγήται ἡ βούλησις εἰς τὸν Πατέρα, ψεύδεται ὅταν λέγη ὁ Υἱός, «ἐγὼ ὑπάρχω εἰς τὸν Πατέρα»· ἢ, ἐὰν καὶ αὐτὸς εὐρίσκεται εἰς τὸν Πατέρα ἀλλὰ θεωρηθῆ δεῦτερος, δὲν ἔπρεπε αὐτὸς νὰ λέγη, «ἐγὼ εἰς τὸν Πατέρα»¹, ἐφ' ὅσον ὑπῆρχε βούλησις πρὸ αὐτοῦ, διὰ τῆς ὁποίας συνετελέσθησαν τὰ πάντα καὶ αὐτὸς ἔλαβε ὑπαρξιν ὅπως ἐμεῖς. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη διαφέρῃ ὡς πρὸς τὴν δόξαν, δὲν παύει νὰ εἶναι ἓνας ἐκ τῶν δημιουργουμένων διὰ τῆς βουλήσεως. Καὶ ὅπως ἔχομεν τονίσει εἰς τὰ προηγούμενα, ἐὰν συμβαίη ἔτσι, πῶς αὐτὸς μὲν εἶναι Κύριος τὰ δὲ ἄλλα ὄντα ὑποτεταγμένα; Εἶναι δὲ αὐτὸς ὁ Κύριος τῶν ὄλων, διότι εἶναι ἐνωμένος μὲ τὴν ἐξουσίαν τοῦ Πατρὸς· καὶ ἀσφαλῶς ἡ κτίσις εἶναι δούλη, διότι εὐρίσκεται ἐκτὸς τῆς ἐνότητος τοῦ Πατρὸς καὶ συνετελέσθη χωρὶς νὰ ὑπάρχη ποτέ.

65. Ἐπρεπε δέ, ἐφ' ὅσον λέγουν ὅτι ἐκ βουλήσεως ὑπάρχει ὁ Υἱός, νὰ εἰποῦν καὶ ἐκ φρονήσεως ἔχει γίνεαι. Διότι νομίζω ὅτι τὸ ἴδιον εἶναι φρόνησις καὶ βούλησις. Διότι αὐτὸ ποῦ σκέπτεται κανεῖς, αὐτὸ ἐξάπαντος καὶ φρονεῖ· καὶ αὐτὸ ποῦ πιστεύει αὐτὸ καὶ σκέπτεται. Ὁ ἴδιος ὁ Σωτὴρ λοιπὸν συνήνωσε ταῦτα ὡς ἴσα κατ' ἐννοιαν, λέγων συγχρόνως· «ἰδική μου εἶναι ἡ σκέψις καὶ ἡ πρόνοια, ἰδική μου δὲ ἡ φρόνησις, ἰδική μου καὶ ἡ ἰσχὺς»². Διότι ὅπως ἰσχὺς καὶ πρόνοια εἶναι τὸ ἴδιον, διότι εἶναι ἡ ἰδία δύναμις, ἔτσι εἶναι τὸ ἴδιον ἡ φρόνησις καὶ ἡ σκέψις, τὰ ὁποῖα εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Κύριος. Ἄλλ' οἱ ἀσεβεῖς δὲν θέλουν νὰ παραδεχθοῦν ὅτι ὁ Υἱός εἶναι ὁ Λόγος καὶ ἡ ζῶσα βουλή τοῦ Θεοῦ. Ὡς πρὸς τὸν Θεὸν δὲ μυθολογοῦν ὅτι ἡ φρόνησις καὶ ἡ βουλή καὶ ἡ σκέψις εἶναι κατάστασις ποῦ ἄλλοτε ὑπάρχει εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἄλλοτε χάνεται, ὅπως εἰς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ κάμνουν τὰ πάντα καὶ προβάλλουν τὴν ἐννοιαν καὶ τὴν θέλησιν τοῦ Οὐαλεντίνου, μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ χωρίσουν τὸν Υἱὸν ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ νὰ μὴ παραδεχθοῦν ὅτι εἶναι Λόγος τοῦ Πατρὸς ἰδιαίτερος ἀλλὰ κτίσμα. Καὶ ἐκεῖνοι μὲν ἄς ἀκούσουν ὅ,τι

2. Παροιμ. 8, 14.

ὡς Σίμων ὁ Μάγος ἤκουσεν· Ἡ ἀσέβεια Οὐαλεντίνου σὺν ὑμῖν
 εἶη εἰς ἀπώλειαν! ἕκαστος δὲ Σολομῶνι μᾶλλον πειθέσθω λέ-
 γοντι αὐτὸν εἶναι σοφίαν καὶ φρόνησιν τὸν Λόγον. Φησὶ γάρ·
 «Θεὸς τῇ σοφίᾳ ἐθεμελίωσε τὴν γῆν· ἠτοίμασε δὲ οὐρανοὺς ἐν
 5 φρονήσει»· ὡς δὲ ὧδε ἐν φρονήσει, οὕτως ἐν Ψαλμοῖς· «Τῷ Λό-
 γῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν». Ὡς δὲ τῷ Λόγῳ οἱ οὐρα-
 νοί, οὕτω πάντα, ὅσα ἠθέλησεν, ἐποίησε· καὶ ὡς ὁ Ἀπόστολος
 γράφει Θεσσαλονικεῦσι· «Τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ἐν Χριστῷ Ἰη-
 σοῦ ἐστιν». Ὁ ἄρα τοῦ Θεοῦ Υἱός, αὐτός ἐστιν ὁ Λόγος καὶ ἡ
 10 σοφία, αὐτὸς ἡ φρόνησις καὶ ἡ ζῶσα βουλή· καὶ ἐν αὐτῷ τὸ θέ-
 λημα τοῦ Πατρὸς ἐστιν· αὐτὸς ἀλήθεια, καὶ φῶς, καὶ δύναμις,
 τοῦ Πατρὸς ἐστιν. Εἰ δὲ ἡ βούλησις τοῦ Θεοῦ, ἡ σοφία ἐστὶ καὶ
 ἡ φρόνησις, ὁ δὲ Υἱός ἐστιν ἡ σοφία ὁ ἄρα λέγων βουλήσει τὸν
 Υἱὸν ἴσον λέγει τῷ τὴν Σοφίαν ἐν Σοφίᾳ γεγονέναι, καὶ τὸν Υἱὸν
 15 ἐν Υἱῷ πεποιῆσθαι, καὶ διὰ τοῦ Λόγου τὸν Λόγον ἐκτίσθαι.
 Τοῦτο δὲ καὶ τῷ Θεῷ μάχεται, καὶ ταῖς παρ' αὐτοῦ Γραφαῖς
 ἐναντιοῦται· καὶ γὰρ καὶ ὁ Ἀπόστολος οὐ βουλήσεως, ἀλλὰ αὐ-
 τῆς τῆς πατρικῆς οὐσίας ἴδιον ἀπαύγασμα καὶ χαρακτῆρα τὸν
 Υἱὸν κηρύττει, λέγων· («Ὅς ὢν ἀπαύγασμα τῆς δόξης καὶ χαρα-
 20 κτῆρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ»). Εἰ δέ, ὡς προειρήκαμεν, ἐκ βου-
 λήσεως οὐκ ἔστιν ἡ πατρικὴ οὐσία καὶ ὑπόστασις, εὐδηλον, ὡς
 οὔτε τὸ ἴδιον τῆς πατρικῆς ὑποστάσεως ἐκ βουλήσεως ἂν εἶη.
 Ὅποια γὰρ ἦ καὶ ὡς ἐὰν ἦ μακαρία ἐκείνη ὑπόστασις, τοιοῦ-
 τον καὶ οὕτως εἶναι καὶ τὸ ἴδιον ἐξ αὐτῆς γέννημα δεῖ. Καὶ αὐ-
 25 τὸς γοῦν ὁ Πατὴρ οὐκ εἶπεν· Οὗτός ἐστιν ὁ βουλήσει μου γεγο-

1. Πρβλ. Πράξ. 8, 20.

2. Παροιμ. 3, 19.

3. Ψαλμ. 32, 6.

4. Πρβλ. Ψαλμ. 134, 6.

ἤκουσεν ὁ Σίμων ὁ Μάγος: ¹ ἡ βλασφημία τοῦ Οὐαλεντίνου ἄς ἀπολεσθῆ μαζύ σας! ὁ καθέννας δὲ μᾶλλον ἄς πείθεται εἰς τὸν Σολομῶντα, ὁ ὁποῖος λέγει ὅτι ὁ Λόγος εἶναι σοφία καὶ φρόνησις. Διότι λέγει· «ὁ Θεὸς διὰ τῆς σοφίας ἐθεμελίωσε τὴν γῆν, ἐστερέωσε δὲ τοὺς οὐρανοὺς διὰ τῆς φρονήσεως» ². ὅπως δὲ ἐδῶ διὰ τῆς φρονήσεως, ἔτσι καὶ εἰς τοὺς ψαλμοὺς· «διὰ τοῦ Λόγου τοῦ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν» ³. Ὅπως δὲ διὰ τοῦ Λόγου οἱ οὐρανοί, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ὅλα ὅσα ἠθέλησεν ἐδημιούργησε ⁴ καὶ ὅπως γράφει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος εἰς τοὺς Θεσσαλονικεῖς, «τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ εὐρίσκεται εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν» ⁵. Ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐπομένως, αὐτὸς εἶναι ὁ Λόγος καὶ ἡ σοφία, αὐτὸς ἡ φρόνησις καὶ ἡ ζῶσα σκέψις καὶ εἰς αὐτὸν εὐρίσκεται τὸ θέλημα τοῦ Πατρός· αὐτὸς εἶναι ἡ ἀλήθεια καὶ τὸ φῶς καὶ ἡ δύναμις τοῦ Πατρός. Ἐὰν δὲ ἡ βούλησις τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ σοφία καὶ ἡ φρόνησις, ὁ δὲ Υἱὸς εἶναι ἡ σοφία, ἄρα αὐτὸς ποὺ λέγει ὅτι ὁ Υἱὸς ἐγίνε διὰ τῆς βουλήσεως, εἶναι ὡσάν νὰ λέγη ὅτι ἡ Σοφία διὰ τῆς Σοφίας ἐδημιουργήθη καὶ ὁ Υἱὸς ἔχει γίνε διὰ τοῦ Υἱοῦ καὶ ὁ Λόγος διὰ τοῦ Λόγου ἐγίνε. Αὐτὸ ὅμως καὶ εἰς τὸν Θεὸν ἀντιτίθεται καὶ εἰς τὰς Γραφάς του ἐναντιοῦται· διότι καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος κηρύττει ὅτι ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς βουλήσεως, ἀλλὰ ἀκτινοβολία καὶ χαρακτήρ τῆς ἰδίας τῆς πατρικῆς οὐσίας, λέγων· «ὁ ὁποῖος (Υἱὸς) εἶναι ἀκτινοβολία τῆς δόξης καὶ πρότυπον τῆς ὄντοτης αὐτοῦ» ⁶. Ἐὰν δέ, ὅπως ἔχομεν εἶπη ἀνωτέρω, δὲν προέρχεται ἀπὸ τὴν βούλησιν ἢ πατρικὴ οὐσία καὶ ὄντοτης, εἶναι εὐνόητον ὅτι οὔτε καὶ αὐτὸ ποὺ εἶναι ἴδιον τῆς πατρικῆς οὐσίας θὰ εἶναι ἀποτέλεσμα βουλήσεως. Διότι ὅ,τι λογῆς εἶναι καὶ ὅπως εἶναι ἡ μακαρία ἐκείνη ὑπαρξις, τέτοιον καὶ ἔτσι πρέπει νὰ εἶναι καὶ τὸ προερχόμενον ἀπὸ αὐτὴν μὲ τὴν γέννησιν προῖόν της. Διότι καὶ ὁ ἴδιος ὁ Πατὴρ δὲν εἶπεν, αὐτὸς εἶναι ὁ Υἱὸς μου ὁ ὁποῖος ἐγίνε διὰ τῆς βουλήσεως, οὔτε, αὐτὸν ποὺ

5. Α' Θεσ. 5, 18.

6. Ἐβρ. 1, 3.

νὼς Υἱός, οὐδέ, Ὅν κατ' εὐδοκίαν ἔσχον Υἱόν· ἀλλ' ἀπλῶς, Ὁ Υἱός μου, καὶ μᾶλλον, Ἐν ᾧ ἠδόκησα· δεικνὺς ἐκ τούτων, ὅτι, Φύσει μὲν οὗτός ἐστιν Υἱός, ἐν αὐτῷ δὲ τῶν ἐμοὶ δοκούντων ἢ βούλησις ἀπόκειται.

5 66. Ἐὰρ οὖν ἐπεὶ φύσει καὶ μὴ ἐκ βουλήσεώς ἐστιν ὁ Υἱός, ἤδη καὶ ἀθέλητός ἐστι τῷ Πατρὶ, καὶ μὴ βουλομένου τοῦ Πατρὸς ἐστιν ὁ Υἱός; Οὐμένουν· ἀλλὰ καὶ θελούμενός ἐστιν ὁ Υἱός παρὰ τοῦ Πατρὸς, καί, ὡς αὐτός φησιν, (Ὁ Πατὴρ φιλεῖ τὸν Υἱόν, καὶ πάντα δείκνυσιν αὐτῷ). Ὡς γὰρ τὸ εἶναι ἀγαθός οὐκ
10 ἐκ βουλήσεως μὲν ἤρξατο, οὐ μὴν ἀβουλήτως καὶ ἀθελήτως ἐστὶν ἀγαθός· ὁ γὰρ ἐστι, τοῦτο καὶ θελητόν ἐστιν αὐτῷ· οὕτω καὶ τὸ εἶναι τὸν Υἱόν, εἰ καὶ μὴ ἐκ βουλήσεως ἤρξατο, ἀλλ' οὐκ ἀθέλητον, οὐδὲ παρὰ γνώμην ἐστὶν αὐτῷ. Ὡσπερ γὰρ τῆς ἰδίας ὑποστάσεώς ἐστι θελητής, οὕτω καὶ ὁ Υἱός, ἴδιος ὢν αὐτοῦ τῆς
15 οὐσίας, οὐκ ἀθέλητός ἐστιν αὐτῷ. Θελέσθω καὶ φιλεέσθω τοίνυν ὁ Υἱός παρὰ τοῦ Πατρὸς· καὶ οὕτω τὸ θέλει καὶ τὸ μὴ ἀβουλήτον τοῦ Θεοῦ τις εὐσεβῶς λογιζέσθω. Καὶ γὰρ ὁ Υἱός τῇ θελήσει ἢ θέλεται παρὰ τοῦ Πατρὸς, ταύτη καὶ αὐτὸς ἀγαπᾷ, καὶ θέλει, καὶ τιμᾷ τὸν Πατέρα· καὶ ἐν ἐστὶ θέλημα τὸ ἐκ Πατρὸς ἐν
20 Υἱῷ, ὡς καὶ ἐκ τούτου θεωρεῖσθαι τὸν Υἱόν ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ τὸν Πατέρα ἐν τῷ Υἱῷ. Μὴ μέντοι κατὰ Οὐαλεντίνου προηγουμένην τις βούλησιν ἐπαισαγέτω· μηδὲ μέσον τις ἑαυτὸν ὠθείτω τοῦ μόνου Πατρὸς πρὸς τὸν μόνον Λόγον, προφάσει τοῦ βουλεύεσθαι. Μαίνοιτο γὰρ ἂν τις μεταξὺ τιθεὶς Πατρὸς καὶ Υἱοῦ
25 βούλησιν καὶ σκέψιν. Καὶ γὰρ ἕτερόν ἐστι λέγειν, Βουλήσει γέγονεν, ἕτερον δέ, ὅτι Ἴδιον φύσει τὸν Υἱόν αὐτοῦ ἀγαπᾷ καὶ θέλει

κατ' ἔγκρισίν μου ἀπέκτησα Υἱόν, ἀλλ' ἀπλῶς, ὁ Υἱός μου, καὶ μάλιστα, «εἰς τὸν ὁποῖον εὐηρεστήθην»¹, ἀποδεικνύων δι' αὐτῶν ὅτι εἶναι ἐκ φύσεως ἀπὸ τὴν Πατρικὴν φύσιν Υἱός, εἰς αὐτὸν δὲ εἶναι ἐναποτεθειμένη ἢ βούλησις αὐτῶν ποῦ ἀνάγονται εἰς ἐμέ.

66. Ἄρα λοιπὸν ἐπειδὴ ὁ Υἱὸς προέρχεται ἐκ τῆς Πατρικῆς φύσεως καὶ ὄχι ἐκ τῆς βουλήσεως, εἶναι καὶ ἀνεπιθύμητος εἰς τὸν Πατέρα καὶ ὑπάρχει χωρὶς τὴν θέλησιν τοῦ Πατρός; Ὁχι, ἀσφαλῶς· ἀλλὰ εἶναι καὶ ἐπιθυμητὸς ὁ Υἱὸς ἀπὸ τὸν Πατέρα, καί, ὅπως λέγει ὁ ἴδιος, «ὁ Πατὴρ ἀγαπᾷ τὸν Υἱὸν καὶ ὅλα τὰ δεικνύει εἰς αὐτόν»². Διότι ὅπως τὸ ὅτι εἶναι ἀγαθὸς δὲν προῆλθε ἐκ τῆς βουλήσεως, οὔτε πάλιν εἶναι ἀγαθὸς χωρὶς τὴν βούλησιν καὶ τὴν θέλησιν του, διότι ὅ,τι ὑπάρχει εἰς αὐτὸν εἶναι καὶ ἐπιθυμητὸν εἰς ἐκεῖνον, τοιοῦτοτρόπως καὶ τὸ ὅτι ὑπάρχει ὁ Υἱός, ἂν καὶ δὲν ἔγινε ἐκ βουλήσεως, ὅμως δὲν εἶναι ἀνεπιθύμητον οὔτε παρὰ τὴν γνώμην αὐτοῦ. Διότι ὅπως ἐπιθυμεῖ τὴν ἰδικὴν του ὑπόστασιν, τοιοῦτοτρόπως καὶ ὁ Υἱὸς ὁ ὁποῖος ἔχει κοινὴν πρὸς τὸν Πατέρα οὐσίαν, δὲν εἶναι ἀνεπιθύμητος εἰς αὐτόν. Ἄς ἐπιθυμῆται καὶ ἄς ἀγαπᾶται λοιπὸν ὁ Υἱὸς ὑπὸ τοῦ Πατρός· καὶ ἔτσι ἄς σκέπτεται κανεὶς μὲ εὐσέβειαν τὴν θέλησιν καὶ τὴν βούλησιν τοῦ Θεοῦ. Διότι καὶ ὁ Υἱὸς μὲ τὴν θέλησιν ποῦ ἐπιθυμεῖται ὑπὸ τοῦ Πατρός, μὲ τὴν ἰδίαν καὶ αὐτὸς ἀγαπᾷ καὶ θέλει καὶ τιμᾷ τὸν Πατέρα· καὶ εἶναι κοινὸν τὸ θέλημα τοῦ Πατρός καὶ εἰς τὸν Υἱόν, ὥστε καὶ ἐξ αὐτοῦ νὰ θεωρῆται ὅτι ὑπάρχει ὁ Υἱὸς εἰς τὸν Πατέρα καὶ ὁ Πατὴρ εἰς τὸν Υἱόν. Ἄς μὴ εἰσαγάγῃ λοιπὸν κανεὶς ἐπὶ πλεόν, ὅπως ὁ Οὐαλεντίνος, κάποιαν βούλησιν ποῦ προηγεῖται· οὔτε νὰ τίθεται κανεὶς εἰς τὸ μέσον μεταξὺ τοῦ μόνου Πατρός πρὸς τὸν μόνον Λόγον, μὲ τὴν πρόφασιν τῆς βουλήσεως. Διότι θὰ ἦτο κανεὶς παράφρων ἔὰν ἔθετε μεταξὺ τοῦ Πατρός καὶ τοῦ Υἱοῦ βούλησιν καὶ σκέψιν. Ἄλλωστε, ἄλλο εἶναι τὸ νὰ λέγῃ κανεὶς, «διὰ τῆς βουλήσεως ἔχει γίνεαι» καὶ ἄλλο τὸ ὅτι «ἀγαπᾷ καὶ θέλει τὸν Υἱόν του», ὁ ὁποῖος εἶ-

2. Ἰω. 3, 35.

αὐτόν. Τὸ μὲν γὰρ λέγειν, Ἐκ βουλήσεως γέγονε, πρῶτον μὲν τὸ μὴ εἶναι ποτε τοῦτον σημαίνει· ἔπειτα δέ, καὶ τὴν ἐπ' ἄμφω ῥοπήν ἔχει, καθάπερ εἴρηται· ὥστε δύνασθαι τινα νοεῖν, ὅτι ἡδύνατο καὶ μὴ βούλεσθαι τὸν Υἱόν. Ἐπὶ Υἱοῦ δὲ λέγειν, Ἡδύνατο καὶ μὴ εἶναι, δυσσεβές ἐστὶ καὶ φθάνον εἰς τὴν τοῦ Πατρὸς οὐσίαν τὸ τόλμημα· εἴ γε τὸ ἴδιον αὐτῆς ἡδύνατο μὴ εἶναι. Ὁμοιον γὰρ ὡς εἰ ἐλέγετο, Ἡδύνατο καὶ μὴ εἶναι ἀγαθὸς ὁ Πατήρ. Ἄλλ' ὡσπερ ἀγαθὸς αἰεὶ καὶ τῇ φύσει, οὕτως αἰεὶ γεννητικὸς τῇ φύσει ὁ Πατήρ· τὸ δὲ λέγειν, Ὁ Πατήρ θέλει τὸν Υἱόν, καί, Ὁ Λόγος θέλει τὸν Πατέρα, οὐ βούλησιν προηγουμένην δείκνυσιν, ἀλλὰ φύσεως γνησιότητα, καὶ οὐσίας ιδιότητα καὶ ὁμοίωσιν γνωρίζει. Ὡς γὰρ καὶ ἐπὶ τοῦ ἀπαυγάσματος ἂν τις εἴποι καὶ τοῦ φωτός, ὅτι τὸ ἀπαύγασμα οὐκ ἔχει μὲν βούλησιν προηγουμένην ἐν τῷ φωτί· ἐστὶ δὲ φύσει αὐτοῦ γέννημα θελόμενον παρὰ τοῦ φωτός τοῦ καὶ γεννήσαντος αὐτό, οὐκ ἐν σκέψει βουλήσεως, ἀλλὰ φύσει καὶ ἀληθείᾳ· οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ ὀρθῶς ἂν τις εἴποι, ὅτι ὁ Πατήρ ἀγαπᾷ καὶ θέλει τὸν Υἱόν, καὶ ὁ Υἱὸς ἀγαπᾷ καὶ θέλει τὸν Πατέρα.

67. Οὐκοῦν μὴ λεγέσθω θελήματος δημιουργημα ὁ Υἱός, μηδὲ τὰ Οὐαλεντίνου ἐπεισαγέσθω τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἀλλὰ βουλή ζῶσα, καὶ ἀληθῶς φύσει γέννημα, ὡς τοῦ φωτός τὸ ἀπαύγασμα. Οὕτω γὰρ καὶ ὁ μὲν Πατήρ εἴρηκεν, («Ἐξηρεύξατο ἡ καρδία μου Λόγον ἀγαθόν»)· ὁ δὲ Υἱὸς ἀκολούθως, («Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατήρ ἐν ἐμοί»). Εἰ δὲ ὁ Λόγος ἐν καρδίᾳ, ποῦ ἢ βούλησις; Καὶ εἰ ὁ Υἱὸς ἐν τῷ Πατρὶ, ποῦ ἢ θέλησις; Καὶ εἰ ἡ βούλησις αὐτός, πῶς ἐν βουλήσει ἢ βουλή; Ἄτοπον γάρ· ἵνα μὴ καὶ ἐν

ναι ἰδικός του κατὰ πατρικὴν φύσιν. Διότι τὸ νὰ λέγη, «ἐκ βουλήσεως ἔγινε», κατ' ἀρχὰς μὲν σημαίνει ὅτι κάποτε δὲν ὑπῆρχεν· ἔπειτα δέ, ρέπει καὶ πρὸς τὰ δύο, ὅπως ἔχει λεχθῆ, ὥστε νὰ ἡμπορῆ κανεὶς νὰ σκεφθῆ ὅτι ὑπῆρχε περίπτωσις καὶ νὰ μὴ θέλη τὸν Υἱόν. Τὸ νὰ λέγη δὲ κανεὶς ἐπὶ τοῦ Υἱοῦ, «ἡμποροῦσε καὶ νὰ μὴ ὑπάρχη», εἶναι βλάσφημον καὶ ἡ θρασύτης αὐτῆ φθάνει μέχρι τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς· ἐὰν εἶναι δυνατόν βέβαια τὸ κοινὸν τῆς οὐσίας νὰ μὴ ὑπάρχη. Διότι εἶναι τὸ ἴδιον ὡσὰν νὰ ἐλέγετο, ὑπῆρχε περίπτωσις καὶ νὰ μὴ εἶναι ἀγαθὸς ὁ Πατήρ. Ἄλλ' ὅπως ἐκ τῆς φύσεώς του εἶναι πάντοτε ἀγαθός, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, αἰωνίως ἀπὸ τὴν φύσιν του γεννᾷ ὁ Πατήρ· τὸ νὰ λέγη δὲ κανεὶς, ὁ Πατήρ θέλει τὸν Υἱόν, καί, ὁ Λόγος θέλει τὸν Πατέρα, δὲν σημαίνει ὅτι ὑπάρχει προηγουμένη βούλησις, ἀλλὰ γνωστοποιεῖ τὴν γνησιότητα τῆς φύσεως καὶ τὴν ταυτότητα καὶ ὁμοιότητα τῆς οὐσίας. Διότι ὅπως θὰ ἔλεγε κανεὶς περὶ τῆς ἀκτινοβολίας καὶ τοῦ φωτὸς ὅτι ἡ ἀκτινοβολία δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ προηγουμένην βούλησιν τοῦ φωτὸς, εἶναι δὲ φυσικὸν αὐτοῦ προϊόν ἐπιθυμητὸν ἀπὸ τὸ φῶς ποῦ τὸ ἐγέννησε ὄχι κατόπιν βουλήσεως μὲ σκέψιν, ἀλλὰ φυσικῶς καὶ πραγματικῶς, ἔτσι καὶ ἐπὶ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ ὁρθῶς θὰ ἔλεγε κανεὶς ὅτι ὁ Πατήρ ἀγαπᾷ καὶ θέλει τὸν Υἱόν, καὶ ὁ Υἱὸς ἀγαπᾷ καὶ θέλει τὸν Πατέρα.

67. Ἄς μὴ ὀνομάζεται λοιπὸν ὁ Υἱὸς δημιουργημα ἐκ θελήματος οὔτε νὰ εἰσάγωνται αἱ δοξασαί τοῦ Οὐαλεντίνου εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἀλλὰ ἃς ὀνομάζεται ζῶσα βουλή καὶ πραγματικῶς ἐκ τῆς πατρικῆς φύσεως γέννημα, ὅπως ἡ ἀκτινοβολία τοῦ φωτὸς. Διότι ἔτσι εἶπε μὲν ὁ Πατήρ «ἐξεχείλισε ἀπὸ τὴν καρδίαν μου Λόγος ἀγαθός»¹, ὁ δὲ Υἱὸς ἀκολούθως, «ἐγὼ εἰς τὸν Πατέρα καὶ ὁ Πατήρ εἰς ἐμέ»². Ἐὰν δὲ ὁ Λόγος εὑρίσκεται εἰς τὴν καρδίαν, ποῦ εἶναι ἡ βούλησις; Καὶ ἐὰν αὐτὸς εἶναι ἡ βούλησις, πῶς εἶναι δυνατόν ἡ βούλησις νὰ εὑρίσκεται εἰς τὴν βουλήν; Εἶναι παράλογον νὰ τὸ δεχθῶμεν, διὰ νὰ μὴ καταλή-

2. Ἰω. 14, 10.

Λόγῳ ὁ Λόγος, καὶ ὁ Υἱὸς ἐν Υἱῶ, καὶ ἡ Σοφία ἐν Σοφίᾳ γίνη-
 ται, καθάπερ πολλάκις εἴρηται. Πάντα γὰρ ἐστὶν ὁ Υἱὸς τοῦ Πα-
 τρός· καὶ οὐδὲν ἐν τῷ Πατρὶ πρὸ τοῦ Λόγου· ἀλλ' ἐν τῷ Λόγῳ
 καὶ ἡ βούλησις· καὶ δι' αὐτοῦ τὰ τοῦ βουλήματος εἰς ἔργον τε-
 5 λειοῦται, ὡς ἔδειξαν αἱ θεῖαι Γραφαί. Ἐβουλόμην δὲ τοὺς ἀσε-
 βεῖς οὕτως εἰς ἀλογίαν πεπτωκότας, καὶ περὶ βουλήσεως σκε-
 πτομένους, νῦν ἐρωτῆσαι μηκέτι τὰς τικτούσας αὐτῶν γυναῖ-
 κας, ἃς οὗτοι πρότερον ἠρώτων λέγοντες, Εἰ εἶχες υἱόν, πρὶν
 γεννήσης; ἀλλὰ τοὺς πατέρας, καὶ εἰπεῖν αὐτοῖς· Πότερον βου-
 10 λευόμενοι γίνεσθε πατέρες, ἢ κατὰ φύσιν καὶ τῆς ὑμῶν βουλή-
 σεως; Ἡ τῆς φύσεως καὶ οὐσίας ὑμῶν ἐστὶν ὁμοία τὰ τέκνα;
 ἵνα κἂν παρὰ τῶν γονέων ἐντραπῶσι, παρ' ὧν τὸ λῆμμα τῆς γε-
 νέσεως ἀπήτησαν, καὶ παρ' ὧν ἤλπισαν ἔχειν τὴν γνῶσιν. Ἀπο-
 κριθήσονται γὰρ αὐτοῖς, ὅτι Ἄ γεννῶμεν, οὐ τοῦ θελήματος,
 15 ἀλλ' ἡμῶν ἐστὶν ὁμοία· οὐδὲ προβουλευσάμενοι γινόμεθα γο-
 νεῖς, ἀλλὰ τῆς φύσεως ἰδιὸν ἐστὶν τὸ γεννᾶν· ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς τῶν
 τεκόντων ἐσμὲν εἰκόνες. Ἡ τοίνυν καταγινωσκέτωσαν ἑαυτῶν,
 καὶ πανέσθωσαν πνιθανόμενοι γυναικῶν περὶ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θε-
 οῦ, ἢ μανθανέτωσαν παρ' αὐτῶν, ὅτι οὐ βουλήσει γεννᾶται ὁ
 20 υἱός, ἀλλὰ φύσει καὶ ἀληθείᾳ. Πρέπων δὲ καὶ ἀρμόζων τούτοις
 ὁ ἐξ ἀνθρώπων ἔλεγχος, ἐπειδὴ καὶ ἀνθρώπινα περὶ τῆς θεότη-
 τος διαλογίζονται οἱ κακόφρονες. Τί τοίνυν ἔτι μαινόνται οἱ
 Χριστομάχοι; Καὶ τοῦτο γὰρ αὐτῶν ὡσπερ οὖν καὶ τὰ ἄλλα προ-
 βλήματα δέδεικται καὶ ἠλέγχθη φαντασία καὶ μυθοπλαστία μό-
 25 νον ὄντα· καὶ διὰ τοῦτο ὀφείλουσι, κἂν ὀψέ ποτε θεωρήσαντες
 εἰς ὅσον ἀφροσύνης πεπτώκασιν κρημνόν, ἀναδῦναι καὶ φυγεῖν

ξωμεν νὰ δεχθῶμεν ὅτι καὶ ὁ Λόγος γίνεται διὰ τοῦ Λόγου καὶ ὁ Υἱὸς διὰ τοῦ Υἱοῦ καὶ ἡ σοφία διὰ τῆς Σοφίας, ὅπως πολλάκις ἔχει λεχθῆ. Διότι ὅλα τὰ τοῦ Πατρὸς εἶναι ὁ Υἱὸς καὶ τίποτε δὲν ὑπάρχει εἰς τὸν Πατέρα πρὸ τοῦ Λόγου, ἀλλὰ καὶ βούλησις ὑπάρχει εἰς τὸν Λόγον καὶ δι' αὐτοῦ πραγματοποιιοῦνται τὰ ἀντικείμενα τῆς βουλήσεως, ὅπως ἀπέδειξαν αἱ θεῖαι Γραφαί. Ἦθελα δὲ οἱ ἄσεβεῖς, οἱ ὅποιοι ἔχουν ξεπέσει κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εἰς τὸν παραλογισμόν καὶ σκέπτονται περὶ τῆς βουλήσεως, νὰ ἐρωτήσουν ὄχι πλέον τὰς γυναικῶν των, αἱ ὅποια γεννοῦν καὶ τὰς ὁποίας προηγουμένως ἐρωτοῦσαν, εἶχες υἷον πρὶν νὰ τὸν γεννήσης, ἀλλὰ τοὺς πατέρας καὶ νὰ εἰποῦν εἰς αὐτούς· τί ἐκ τῶν δύο δέχεσθε· κατόπιν σκέψεως γίνεσθε πατέρες ἢ ἀπὸ τὴν φύσιν σας καὶ τὴν θέλησίν σας; Ἡ, ἔχουν τὰ παιδιὰ σας κοινὴν μὲ τὴν ἰδικὴν σας φύσιν; διὰ νὰ ἐντραποῦν ἔστω ἀπὸ τοὺς γονεῖς, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐζήτησαν νὰ μάθουν τὴν ὕλην τῆς δημιουργίας των καὶ παρὰ τῶν ὁποίων ἤλπισαν νὰ λάβουν τὴν γνῶσιν αὐτήν. Διότι θὰ ἀπαντήσουν εἰς αὐτοὺς ὅτι, «αὐτὰ ποὺ γεννᾶμε εἶναι ὅμοια πρὸς ἡμᾶς καὶ ὄχι τοῦ θελήματός μας»· οὔτε γινόμεθα γονεῖς ἐπειδὴ τὸ ἐσκεφθήκαμε προηγουμένως, ἀλλ' ἀνήκει εἰς τὴν φύσιν μας τὸ νὰ γεννᾶμε· ὅπως κι' ἡμεῖς εἴμεθα πρότυπα τῶν γονέων μας. Ἡ, λοιπόν, ἄς ἀναγνωρίσουν ὅτι πλανῶνται καὶ ἄς παύσουν νὰ ἐρωτοῦν τὰς γυναικῶν των διὰ νὰ μάθουν περὶ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ἢ ἄς πληροφορηθοῦν ἀπὸ αὐτὰς ὅτι ὁ υἱὸς δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς βουλήσεως, ἀλλὰ γεννᾶται ἐκ τῆς φυσικῆς ιδιότητος καὶ πραγματικότητος. Εἶναι δὲ ἀπαραίτητος καὶ τοὺς ταιριάζει αὐτὸς ὁ ἔλεγχος, διότι ἀνάγουν τὰ ἀνθρώπινα εἰς τὴν θεότητα οἱ διεστραμμένοι. Διατί λοιπόν ἀκόμη λυσομανοῦν οἱ χριστομάχοι; Διότι καὶ αὐτὸ τὸ ἐπιχείρημά των ὅπως καὶ τὰ ἄλλα ποὺ προέβαλον ἀπεδείχθη καὶ κατεκρίθη ὡς φαντασία καὶ δημιουργία μύθων, καὶ δι' αὐτὸ ὀφείλουν, ἔστω καὶ ἀργά, κάποτε ἂν ἀντιληφθοῦν εἰς πόσον βαθὺν κρημνὸν παραφροσύνης ἔχουν πέσει, νὰ ἀνέλθουν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν καὶ νὰ ξεφύγουν ἀπὸ τὴν

ἀπὸ τῆς τοῦ διαβόλου παγίδος, νοθετούμενοι παρ' ἡμῶν. Φιλάνθρωπος γὰρ ἡ ἀλήθεια κράζουσα διαπαντός· Εἰ ἐμοὶ μὴ πιστεύετε διὰ τὴν τοῦ σώματος περιβολήν, κὰν τοῖς ἔργοις πιστεύσατε· «Ἴνα γνῶτε, ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν
 5 ἐμοί»· καί, «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἓν ἐσμεν»· καί, «Ὁ ἑώρακὼς ἐμέ, ἑώρακε τὸν Πατέρα». Ἐπὶ οὖν ὁ μὲν Κύριος συνήθως φιλανθρωπεύεται, καὶ θέλει πάντας ἀνορθοῦσθαι τοὺς κατερραγμένους, ὡς ἡ αἴνεσις λέγει τοῦ Δαβίδ· οἱ δὲ ἀσεβεῖς οὐ θέλοντες ἀκούειν Κυριακῆς φωνῆς, οὐδὲ φέροντες ὄραν τὸν Κύριον ὑπὸ πάντων
 10 ὁμολογούμενον Θεόν, καὶ Θεοῦ Υἱόν, περιέρονται οἱ ἄθλιοι, ὡς οἱ κύνες, μετὰ τοῦ πατρὸς ἑαυτῶν τοῦ διαβόλου προφάσεις εἰς ἀσέβειαν ζητοῦντες. Ποίας οὖν ἄρα μετὰ ταῦτα πάλιν, ἢ πόθεν εὐρεῖν δυνήσονται, εἰ μὴ ἄρα παρὰ μὲν Ἰουδαίων καὶ τοῦ Καϊάφα δανείσονται τὰς δυσφημίας, παρ' Ἑλλήνων δὲ λά-
 15 βωσι τὴν ἀθεότητα; αἱ γὰρ θεῖαι Γραφαὶ τούτοις ἐκλείσθησαν, καὶ πανταχόθεν ἐξ αὐτῶν ἠλέγχθησαν ἄφρονες καὶ Χριστομάχοι.

1. Ἰω. 10, 38.

2. Ἰω. 10, 30.

παγίδα τοῦ διαβόλου, νουθετούμενοι ἀπὸ ἐμαῶς. Διότι ἡ ἀλήθεια (ὁ Χριστὸς) ἀγαπᾷ τὸν ἄνθρωπον καὶ πάντοτε κρᾶζει· ἐὰν δὲν πιστεύσετε εἰς ἐμὲ ἐξ αἰτίας τῆς ἀνθρωπίνης φύσεώς μου, τοῦλάχιστον πιστεύσατε εἰς τὰ ἔργα μου· «διὰ νὰ γνωρίσετε ὅτι ἐγὼ εὐρίσκομαι εἰς τὸν Πατέρα καὶ ὁ Πατὴρ εἰς ἐμέ»¹, καί, «ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ εἴμεθα ἓν»², καί, «αὐτὸς ποὺ ἔχει ἰδῆ ἐμένα, ἔχει ἰδῆ τὸν Πατέρα»³. Ἄλλ' ὁ μὲν Κύριος συνήθως εἶναι φιλόανθρωπος καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ ἀνωρθωθοῦν ὅλοι οἱ διαλελυμένοι, ὅπως λέγει ὁ ψαλμὸς τοῦ Δαβίδ⁴· οἱ ἀσεβεῖς ὅμως ποὺ δὲν θέλουν νὰ ἀκούουν τὴν φωνὴν τοῦ Κυρίου καὶ δὲν ἀνέχονται νὰ βλέπουν τὸν Κύριον νὰ ἀναγνωρίζεται ἀπὸ ὅλους ὡς Θεὸς καὶ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, τριγυρίζουν οἱ ἄθλιοι, ὅπως οἱ κύνες μαζὺ μὲ τὸν Πατέρα τῶν διαβόλων, ζητοῦντες προφάσεις διὰ τὴν ἀσέβειαν. Ποίας ὅμως δικαιολογίας ὕστερα ἀπὸ αὐτὰ θὰ εὔρουν πάλιν, ἢ ἀπὸ ποῦ θὰ ἠμπορέσουν νὰ τὰς εὔρουν, ἐκτὸς ἐὰν βέβαια δανειστοῦν τὰς βλασφημίας τῶν Ἰουδαίων καὶ τοῦ Καϊάφα καὶ λάβουν τὴν ἀθείαν τῶν Ἑλλήνων; Διότι ἐκλείσθησαν πλέον δι' αὐτοὺς αἱ θεῖαι Γραφαὶ καὶ ἀπὸ παντοῦ, ἀπὸ πλευρᾶς Γραφῆς ἀπεδείχθησαν ἀνόητοι καὶ χριστομάχοι.

3. Ἰω. 14, 9.

4. Πρβλ. Ψαλμ. 145, 8.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΛΟΓΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ

1. Ἐκ Θεοῦ Θεός ἐστιν ὁ Λόγος· «καὶ Θεὸς γὰρ ἦν ὁ Λόγος»· καὶ πάλιν· «Ὡς οἱ πατέρες, καὶ ἐξ ὧν ὁ Χριστός, ὁ ὢν ἐπὶ πάντων Θεὸς εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν». Καὶ ἐπειδὴ ἐκ Θεοῦ Θεός ἐστι, καὶ τοῦ Θεοῦ Λόγος, Σοφία, Υἱός, καὶ δύναμις ἐστιν ὁ Χριστός, διὰ τοῦτο εἷς Θεὸς ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς καταγγέλλεται. Τοῦ ἐνὸς γὰρ Θεοῦ Υἱὸς ὢν ὁ Λόγος, εἰς αὐτόν, οὗ καὶ ἔστιν, ἀναφέρεται· ὥστε δύο μὲν εἶναι Πατέρα καὶ Υἱόν, μονάδα δὲ θεότητος ἀδιαίρετον καὶ ἄσχιτον. Λεχθείη δ' ἂν καὶ οὕτω μία ἀρχὴ θεότητος, καὶ οὐ δύο ἀρχαί· ὅθεν κυρίως
 10 καὶ μοναρχία ἐστίν. Ἐξ αὐτῆς δὲ τῆς ἀρχῆς ἐστι φύσει Υἱὸς ὁ Λόγος, οὐχ ὡς ἀρχὴ ἑτέρα καθ' ἑαυτὸν ὑφεστῶς οὐδ' ἔξωθεν ταύτης γεγονώς, ἵνα μὴ τῇ ἑτερότητι δυαρχία καὶ πολυαρχία γένηται, ἀλλὰ τῆς μιᾶς ἀρχῆς ἴδιος Υἱός, ἴδια σοφία, ἴδιος Λόγος, ἐξ αὐτῆς ὑπάρχων. Κατὰ γὰρ τὸν Ἰωάννην, ἐν ταύτῃ τῇ
 15 «ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν»· Θεὸς γὰρ ἐστὶν ἡ ἀρχή· καὶ ἐπειδὴ ἐξ αὐτῆς ἐστὶ, διὰ τοῦτο «καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος». Ὡσπερ δὲ μία ἀρχὴ καὶ κατὰ τοῦτο εἷς Θεός, οὕτως ἡ τῶ ὄντι καὶ ἀληθῶς καὶ ὄντως οὐσα οὐσία καὶ ὑπόστασις

1. Ἰω. 1, 1.

2. Ρωμ. 9, 5.

3. Ἡ ὑπαρξίς δύο πρωταιτίων ἀρχῶν.

4. Ἰω. 1, 1.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΛΟΓΟΣ Δ΄

1. Ὁ Λόγος εἶναι Θεὸς ἐκ Θεοῦ· «διότι, καὶ Θεὸς ἦτο ὁ Λόγος»¹· καὶ πάλιν· «αὐτῶν εἶναι πατέρες οἱ πατριάρχαι ἐκ τῶν ὁποίων κατάγεται ὁ Χριστὸς κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν του, ὁ ὁποῖος εἶναι καὶ τῶν πάντων Θεὸς καὶ ἐξουσιαστής, ἄξιός νὰ ὑμνῆται εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν»². Καὶ ἐπειδὴ εἶναι Θεὸς ἐκ Θεοῦ καὶ τοῦ Θεοῦ Λόγος, Σοφία, Υἱὸς καὶ δύναμις ὁ Χριστός, διὰ τοῦτο εἰς Θεὸς ἀναγγέλλεται εἰς τὰς θείας Γραφάς. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶναι ὁ Λόγος Υἱὸς τοῦ μόνου Θεοῦ, εἰς αὐτόν, εἰς τὸν ὁποῖον καὶ ἀνήκει, ἀναφέρεται· ὥστε ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς εἶναι μὲν δύο, ἀλλὰ ἀποτελοῦν μονάδα θεότητος, ἀδιαίρετον καὶ ἀχώριστον. Ἐπομένως θὰ ὠνομάζετο ἔτσι μία ἀρχὴ θεότητος καὶ ὄχι δύο ἀρχαί· δι' αὐτὸ ἄλλωστε ἀποτελεῖ καὶ μοναρχίαν. Ἐκ τῆς αὐτῆς δὲ ἀρχῆς εἶναι πραγματικὸς Υἱὸς ὁ Λόγος, ὄχι ὡς ἀρχὴ ἄλλη πού ὑπάρχει ἀφ' ἑαυτοῦ, οὔτε ἔχει προέλθει ἔξω ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀρχὴν, ὥστε νὰ μὴ εἰσαχθῆ διὰ τῆς διαφορᾶς αὐτῆς δυαρχία³ καὶ πολυαρχία, ἀλλὰ εἶναι ἀπὸ τὴν οὐσίαν τῆς μιᾶς ἀρχῆς Υἱός, ἰδικὴ τῆς σοφία, ἰδικὸς τῆς Λόγος προερχόμενος ἀπὸ αὐτὴν. Διότι κατὰ τὸν Ἰωάννην, εἰς αὐτὴν τὴν «ἀρχὴν ὑπῆρχεν ὁ Λόγος καὶ ὁ Λόγος ὑπῆρχεν εἰς τὸν Θεόν»⁴. Διότι ὁ Θεὸς εἶναι ἡ προαιώνιος ἀρχὴ καὶ ἐπειδὴ προέρχεται ἀπὸ αὐτὴν, δι' αὐτὸ «καὶ Θεὸς ἦτο ὁ Λόγος»⁵. Ὅπως δὲ ὑπάρχει μία ἀρχὴ καὶ ὡς ἐκ τούτου εἰς Θεός, ἔτσι ἡ πραγματικὴ καὶ ἀληθινὴ καὶ πραγματικῶς ὑπάρχουσα οὐσία καὶ ὄντοτης εἶναι μία, ἡ

5. Ἰω. 1, 1.

μία ἐστὶν ἢ λέγουσα, («*Εγὼ εἰμι ὁ ὢν*»), καὶ οὐ δύο, ἵνα μὴ δύο ἀρχαί. Ἐκ δὲ τῆς μιᾶς φύσει καὶ ἀληθῶς Υἱός, ὁ Λόγος, ἢ σοφία, ἢ δύναμις ἰδία ὑπάρχουσα αὐτῆς, καὶ ἐξ αὐτῆς ἀχώριστος. Ὡσπερ δὲ οὐκ ἄλλη, ἵνα μὴ δύο ἀρχαί, οὕτως ὁ ἐκ τῆς μιᾶς
 5 Λόγος οὐ διαλελυμένος, ἢ ἀπλῶς φωνῆ σημαντικῆ, ἀλλὰ οὐσιώδης Λόγος καὶ οὐσιώδης σοφία, ἣτις ἐστὶν ὁ Υἱὸς ἀληθῶς. Εἰ γὰρ δὴ μὴ οὐσιώδης εἴη, ἔσται ὁ Θεὸς λαλῶν εἰς ἄερα, καὶ σῶμα οὐδὲν πλέον ἔχων τῶν ἀνθρώπων. Ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἔστιν ἀνθρωπος, οὐκ ἂν εἴη οὐδὲ ὁ Λόγος αὐτοῦ κατὰ τὴν τῶν ἀνθρώ-
 10 πων ἀσθένειαν. Ὡσπερ γὰρ μία οὐσία ἢ ἀρχή, οὕτως εἷς οὐσιώδης καὶ ὑφεστῶς ὁ ταύτης Λόγος καὶ ἡ σοφία. Ὡς γὰρ ἐκ Θεοῦ Θεὸς ἐστὶ, καὶ ἐκ σοφοῦ σοφία, καὶ ἐκ λογικοῦ Λόγος, καὶ ἐκ Πατρὸς Υἱός· οὕτως ἐξ ὑποστάσεως ὑπόστατος, καὶ ἐξ οὐσίας οὐσιώδης καὶ ἐνούσιος, καὶ ἐξ ὄντος ὢν.

15 2. Ἐπεὶ εἰ μὴ οὐσιώδης σοφία, καὶ ἐνούσιος Λόγος, καὶ ὢν Υἱός, ἀλλὰ ἀπλῶς σοφία, καὶ Λόγος, καὶ Υἱὸς ἐν τῷ Πατρὶ, εἴη ἂν αὐτὸς ὁ Πατὴρ σύνθετος ἐκ σοφίας καὶ Λόγου. Εἰ δὲ τοῦτο, ἀκολουθήσει τὰ προειρημένα ἄτοπα· ἔσται δὲ καὶ αὐτὸς ἑαυτοῦ Πατὴρ, καὶ ὁ Υἱὸς αὐτὸς ἑαυτὸν γεννῶν, καὶ γεννώμε-
 20 νος ὑφ' ἑαυτοῦ· ἢ ὄνομα μόνον ἐστὶ Λόγος, καὶ Σοφία, καὶ Υἱός, οὐχ ὑφέστηκε δέ, καθ' οὗ λέγεται ταῦτα, μᾶλλον δὲ ὅς ἐστι ταῦτα. Εἰ οὖν οὐχ ὑφέστηκεν, ἀργὰ ἂν εἴη καὶ κενὰ τὰ ὀνόματα, ἐκτὸς εἰ μὴ ἂν τις εἴποι αὐτοσοφίαν εἶναι καὶ Αὐτολόγον τὸν Θεόν. Ἄλλ' εἰ τοῦτο, εἴη ἂν αὐτὸς ἑαυτοῦ Πατὴρ καὶ Υἱός· Πα-
 25 τήρ μὲν, ὅτε σοφός, Υἱὸς δέ, ὅτε σοφία. Ἀλλὰ μὴ ὡς ποιότης τις ταῦτα ἐν τῷ Θεῷ· ἀπαγε! ἀπρεπὲς τοῦτο· εὐρεθήσεται γὰρ σύνθετος ὁ Θεὸς ἐξ οὐσίας καὶ ποιότητος. Πᾶσα γὰρ ποιότης

ὅποια λέγει «ἐγὼ εἶμαι ὁ ὑπάρχων»¹, καὶ ὄχι δύο, διὰ νὰ μὴ ὑπάρχουν δύο ἀρχαί. Ἐκ τῆς μιᾶς δὲ ὑπάρχει ὁ Υἱός, ὁ ὅποιος εἶναι ὁ Λόγος, ἡ σοφία, ἡ δύναμις, πού ὑπάρχει εἰς αὐτὴν καὶ εἶναι ἀχώριστος ἀπὸ αὐτὴν. Ὅπως λοιπὸν δὲν ὑπάρχει ἄλλη, διὰ νὰ μὴ εἰσαχθοῦν δύο ἀρχαί, τοιουτοτρόπως ὁ ἐκ τῆς μιᾶς ἀρχῆς προερχόμενος Λόγος δὲν εἶναι ἀποκεκομμένος ἀπὸ αὐτὴν ἢ ἀπλῶς φανερωτικὴ φωνὴ ἀλλὰ οὐσιαστικὸς Λόγος καὶ οὐσιαστικὴ σοφία, ἡ ὅποια ἀληθῶς εἶναι ὁ Υἱός. Διότι ἐὰν δὲν ἦτο οὐσιαστικὸς, εἶναι ὡσάν νὰ ὁμιλῇ ὁ Θεὸς εἰς τὸν ἀέρα καὶ ὡσάν νὰ μὴ ἔχη πλέον ἀνθρώπινον σῶμα. Ἐὰν ὅμως δὲν εἶναι ἀνθρώπος δὲν θὰ ἔχη πλέον ὁ Λόγος τοῦ τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ἀνθρωπίνης ἀδυναμίας. Διότι ὅπως ἀκριβῶς εἶναι μία οὐσία ἡ ἀρχή, ἔτσι εἶναι ἓνας κατ' οὐσίαν ἀποτελεσθεὶς ὁ Λόγος καὶ ἡ σοφία αὐτῆς. Διότι ὅπως εἶναι Θεὸς ἐκ Θεοῦ καὶ ἀπὸ σοφὸν σοφὸς καὶ ἀπὸ λογικὸν Λόγος καὶ ἀπὸ Πατέρα Υἱός, ἔτσι γίνεται ἀπὸ τὴν ὑπόστασιν ὑποστατικὸς, καὶ ἀπὸ οὐσίαν οὐσιαστικὸς καὶ ἐνούσιος, καὶ ἀπὸ τὴν ὄντοτητα ὄντοτης.

2. Διότι, ἐὰν δὲν εἶναι σοφία οὐσιαστικὴ καὶ Λόγος οὐσιαστικὸς καὶ Υἱὸς ὑπαρκτὸς ἀλλ' ἀπλῶς σοφία καὶ Λόγος καὶ Υἱὸς εἰς τὸν Πατέρα, τότε ὁ Πατὴρ θὰ εἶναι σύνθετος, ἀποτελούμενος ἀπὸ σοφίαν καὶ Λόγον. Ἐὰν ὅμως συμβαίῃ αὐτό, θὰ ἐπακολουθήσουν τὰ ἄτοπα πού προαναφέραμεν. Θὰ εἶναι δὲ αὐτὸς Πατὴρ τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ ὁ Υἱὸς θὰ γεννᾷ τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτόν του καὶ θὰ γεννᾶται ὑπὸ τοῦ ἑαυτοῦ του, ἢ θὰ εἶναι κατ' ὄνομα μόνον Λόγος καὶ Σοφία καὶ Υἱός, χωρὶς νὰ ἔχη ὑποστῆ, αὐτὰ πού ἀναφέρονται εἰς αὐτόν, μᾶλλον δὲ αὐτὸς εἶναι αὐτά. Ἐὰν λοιπὸν δὲν ὑπῆρχε, οἱ χαρακτηρισμοὶ θὰ εἶναι ἀνενέργητοι καὶ χωρὶς περιεχόμενον, ἐκτὸς πλέον ἐὰν ἰσχυρισθῇ κανεὶς ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ὁ ἴδιος σοφία καὶ ὁ ἴδιος Λόγος. Ἄλλ' ἐὰν συνέβαινε αὐτό, θὰ ἦτο ὁ ἴδιος Πατὴρ τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ Υἱός· Πατὴρ μὲν ὅταν εἶναι σοφός, Υἱὸς δὲ ὅταν εἶναι σοφία. Ἄλλὰ ὅς μὴ ἀποδοθοῦν αὐτὰ ποιοτικῶς εἰς τὸν Θεόν· μὴ γένοιτο! Αὐτὸ εἶναι ἀνάρμοστον· διότι θὰ εὗρεθῇ νὰ εἶναι ὁ Θεὸς σύνθετος ἀπὸ οὐσίαν καὶ ποιότητα. Διότι κάθε εἶδους ποιότης ὑπάρχει εἰς

ἐν οὐσίᾳ ἐστί. Κατὰ τοῦτο δὲ ἡ θεία μονάς, ἀδιαίρετος οὐσα, σύνθετος φανίσκεται, τεμνομένη εἰς οὐσίαν καὶ συμβεβηκός. Πενστέον οὖν τῶν προπετιῶν ὁ Υἱὸς σοφία καὶ Λόγος ἐκηρύχθη τοῦ Θεοῦ πῶς τοίνυν ἐστίν; Εἰ μὲν ὡς ποιότης, ἐδείχθη τὸ ἄ-
 5 τοπον· εἰ δὲ αὐτοσοφία ὁ Θεός, καὶ τὸ ἐκ τούτου ἄτοπον εἴρη-
 ραι παρὰ Σαβελλίῳ. Οὐκοῦν ὡς γέννημα κυρίως ἐξ αὐτοῦ τοῦ Πατρὸς, κατὰ τὸ τοῦ φωτὸς παράδειγμα. Ὡς γὰρ ἀπὸ πυρὸς φῶς, οὕτως ἐκ Θεοῦ Λόγος, καὶ σοφία ἐκ σοφοῦ, καὶ ἐκ Πατρὸς Υἱός. Ταύτῃ γὰρ καὶ ἡ μονάς ἀδιαίρετος καὶ ὁλόκληρος μένει,
 10 καὶ ὁ ταύτης Υἱὸς Λόγος οὐκ ἀνούσιος, οὐδὲ οὐχ ὑφεστώς, ἀλλ' οὐσιώδης ἀληθῶς. Ἐπεὶ εἰ μὴ τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον, εἴη ἂν πάντα, ἃ λέγεται, κατ' ἐπίνοιαν καὶ ἀπλῶς λεγόμενα. Εἰ δὲ φευκτέον τὸ ἐκ τῆς ἐπινοίας ἄτοπον, ἄρα ἀληθῆς Λόγος οὐσιώ-
 δης ἐστίν. Ὡσπερ γὰρ ἀληθῶς Πατήρ, οὕτως ἀληθῶς Σοφία.
 15 Κατὰ τοῦτο οὖν δύο μὲν, ὅτι μὴ κατὰ Σαβέλλιον ὁ αὐτὸς Πατήρ καὶ Υἱός, ἀλλὰ ὁ Πατήρ Πατήρ, καὶ ὁ Υἱὸς Υἱός· ἐν δέ, ὅτι Υἱὸς τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς ἐστι φύσει, ἴδιος ὑπάρχων Λόγος αὐτοῦ. Τοῦτο ὁ Κύριος ἔλεγεν, («Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ ἐν ἐσμεν»). Οὔτε γὰρ ὁ Λόγος κεχώρισται τοῦ Πατρὸς, οὔτε ὁ Πατήρ ἄλογος πώ-
 20 ποτε ἦν ἢ ἐστί. Καὶ ὁ Λόγος οὖν Θεός, καὶ ὁ Πατήρ οὐκ ἄλογος διὰ τοῦτο, («Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατήρ ἐν ἐμοί»), εἴρηκεν.

3. Καὶ πάλιν ὁ Χριστὸς Λόγος τοῦ Θεοῦ ἐστί. Πότερον οὖν ἀφ' ἑαυτοῦ ὑπέστη, καὶ ὑποστάς προσκεκόλληται τῷ Πατρὶ; ἢ ὁ Θεὸς αὐτὸν πεποίηκε καὶ ὠνόμασεν ἑαυτοῦ Λόγον; Εἰ μὲν οὖν
 25 τὸ πρῶτον, λέγω δὴ τό, ἑαυτῷ ὑπέστη καὶ Θεὸς ἐστί, δύο ἂν

ουσίαν. Ὡς πρὸς αὐτὸ δὲ ἡ θεία μονάς, ἡ ὁποία εἶναι ἀδιαίρετος, θὰ φανῆ σύνθετος, διαιρουμένη εἰς οὐσίαν καὶ τυχαίαν ὑπαρξιν. Ἐὰν ἐρωτήσωμεν λοιπὸν τοὺς ἄσεβεις· ὁ Υἱὸς ἐκηρύχθη σοφία καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ· πῶς λοιπὸν συμβαίνει τοῦτο; Ἐὰν μὲν ὡς ποιότης, ἀπεδείχθη τὸ παράλογον τούτου· ἐὰν δὲ ὁ Θεὸς εἶναι ὁ ἴδιος σοφία, καὶ τὸ παράλογον τοῦτο ἔχει ὑποστηρικτῆ ἀπὸ τὸν Σαβέλλιον. Ἄρα ὡς γεννηθεὶς ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ ἰδίου τοῦ Πατρὸς κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ φωτός. Ὅπως δηλαδὴ τὸ φῶς προέρχεται ἀπὸ τὴν φωτιάν, ἔτσι καὶ ὁ Λόγος ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ σοφία ἀπὸ σοφόν καὶ Υἱὸς ἀπὸ Πατέρα. Ἔτσι δὲ καὶ ἡ μονάς παραμένει ἀδιαίρετος καὶ ὁλόκληρος καὶ ὁ Υἱὸς αὐτῆς εἶναι Λόγος κατ' οὐσίαν, ὄχι μὴ προερχόμενος, ἀλλὰ πραγματικῶς μὲ οὐσίαν. Διότι ἐὰν δὲν συμβαίῃ ἔτσι, ὅλα ὅσα λέγονται, λέγονται μόνον μὲ τὴν σκέψιν. Ἐὰν ὅμως πρέπει ν' ἀποφύγωμεν τὸ παράλογον τῆς ἄνευ περιεχομένου σκέψεως, τότε ὁ ἀληθὴς Λόγος εἶναι οὐσιαστικός. Ἐπειδὴ ὅπως ὑπάρχει πραγματικὰ ὁ Πατήρ, ἔτσι ὑπάρχει πραγματικὰ καὶ ἡ Σοφία. Κατὰ τοῦτο μὲν εἶναι δύο καὶ ὄχι ὅπως δέχεται ὁ Σαβέλλιος ὅτι ὁ ἴδιος εἶναι Πατήρ καὶ Υἱός, ἀλλὰ ὁ Πατήρ εἶναι μόνον Πατήρ καὶ ὁ Υἱὸς μόνον Υἱός· εἶναι δὲ ἓνα, διότι εἶναι Υἱὸς πραγματικὸς ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς καὶ Λόγος ἰδικός του. Αὐτὸ ἔλεγε ὁ Κύριος μὲ τὸ «ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ εἴμεθα ἓνα»¹. Διότι οὔτε ὁ Υἱὸς εἶναι χωρισμένος ἀπὸ τὸν Πατέρα, οὔτε ὑπῆρχε ποτὲ χωρὶς τὸν Λόγον ὁ Πατήρ ἢ ὑπάρχει τώρα χωρὶς αὐτόν. Καὶ ὁ Λόγος λοιπὸν εἶναι Θεὸς καὶ δι' αὐτὸ ὁ Πατήρ δὲν ὑφίσταται χωρὶς τὸν Λόγον καὶ δι' αὐτὸ εἶπε «ἐγὼ εἰς τὸν Πατέρα καὶ ὁ Πατήρ εἰς ἐμένα»².

3. Καὶ πάλιν, λέγω, ὁ Χριστὸς εἶναι ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ. Τί ἐκ τῶν δύο λοιπὸν συμβαίνει; Ἐγινε μόνος του καὶ ἀφ' οὗ ἔγινε προσεκολληθῆ εἰς τὸν Πατέρα, ἢ τὸν ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς καὶ τὸν ὠνόμασε Λόγον του; Ἐὰν μὲν λοιπὸν συμβαίῃ τὸ πρῶτον, ἐννοῶ δηλαδὴ τὸ ὅτι ἔγινε μόνος του καὶ εἶναι Θεός,

2. Ἰω. 14, 10.

εἶεν ἀρχαί, οὐκ ἔσται δὲ εἰκότως οὐδὲ τοῦ Πατρὸς ἴδιος, διὰ
 τὸ μὴ αὐτοῦ τοῦ Πατρὸς, ἀλλ' ἑαυτοῦ εἶναι· εἰ δὲ ἔξωθεν πε-
 ποίηται, εἴη ἂν κτίσμα. Λείπεται δὴ ἐξ αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ λέγειν
 αὐτόν· εἰ δὲ τοῦτο, ἄλλο ἂν εἴη τὸ ἕκ τινος, καὶ ἄλλο τὸ ἐξ οὗ
 5 ἔστι· κατὰ τοῦτο ἄρα δύο. Εἰ δὲ μὴ δύο εἴη, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ
 λέγοιτο, ἔσται τὸ αὐτὸ αἴτιον, καὶ αἰτιατόν, καὶ γεννώμενον καὶ
 γεννῶν, ὅπερ ἄτοπον ἐπὶ Σαβελλίου δέδεικται. Εἰ δὲ ἐξ αὐτοῦ
 μὲν ἔστιν, οὐκ ἄλλο δέ, ἔσται καὶ γεννῶν, καὶ μὴ γεννῶν· γεν-
 νῶν μὲν, ὅτι ἐξ αὐτοῦ προφέρει, μὴ γεννῶν δέ, ὅτι μὴ ἄλλο αὐ-
 10 τοῦ ἔστιν. Εἰ δὲ τοῦτο, εἴη ἂν κατ' ἐπίνοιαν λεγόμενος ὁ αὐτὸς
 Πατὴρ καὶ Υἱός. Εἰ δὲ ἀπρεπὲς οὕτως, εἴη ἂν δύο, Πατὴρ καὶ
 Υἱός· ἐν δέ, ὅτι ὁ Υἱὸς οὐκ ἔξωθεν, ἀλλ' ἐκ τοῦ Θεοῦ γεγέννη-
 ται. Εἰ δὲ φεύγει τις τὸ λέγειν γέννημα, μόνον δὲ λέγει ὑπάρχειν
 τὸν Λόγον σὺν τῷ Θεῷ· φοβηθήτω ὁ τοιοῦτος μὴ, φεύγων τὸ
 15 ὑπὸ τῆς Γραφῆς λεγόμενον, ἐμπέση εἰς ἀτοπίαν, διφνη τινὰ εἰσ-
 άγων τὸν Θεόν· μὴ διδοὺς γὰρ ἐκ τῆς μονάδος εἶναι τὸν Λό-
 γον, ἀλλ' ἀπλῶς κεκολληθῆσθαι τῷ Πατρὶ Λόγον, δυάδα οὐσίας
 εἰσάγει, μηδετέραν τῆς ἐτέρας Πατέρα τυγχάνουσαν. Τὸ αὐτὸ
 δὲ καὶ περὶ δυνάμεως. Φανερώτερον δ' ἂν τις ἴδοι τοῦτο, εἰ
 20 ἐπὶ Πατρὸς λάβου· εἷς γὰρ Πατήρ, καὶ οὐ δύο, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἑνὸς
 ὁ Υἱός. Ὡσπερ οὖν οὐ δύο Πατέρες, ἀλλ' εἷς, οὕτως οὐ δύο ἀρ-
 χαί, ἀλλὰ μία, καὶ ἐκ τῆς μιᾶς οὐσιώδης ὁ Υἱός. Πρὸς Ἀρειαν-
 οὺς δὲ ἀνάπαλιν ἐρωτητέον· τοὺς μὲν γὰρ Σαβελλίζοντας ἀπὸ
 τῆς περὶ Υἱοῦ ἐννοίας ἐλεγκτέον, τοὺς δὲ Ἀρειανούς ἀπὸ τῆς
 25 περὶ Πατρὸς.

θὰ ἦσαν δύο αἱ ἀρχαί, καὶ συνεπῶς δὲν θὰ εἶναι ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς διότι δὲν προέρχεται ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Πατέρα ἀλλὰ ὑπάρχει ἀφ' ἑαυτοῦ· ἐὰν δὲ ἐδημιουργήθη ἔξω ἀπὸ τὴν οὐσίαν τοῦ Πατρὸς, θὰ εἶναι κτίσμα. Ἀπομακρύνεται ὁμως ἀπὸ τὸν Θεὸν ἐὰν θεωρηθῇ ἔτσι· ἐὰν δὲ συμβαίνει αὐτό, διαφορετικὸν εἶναι τὸ νὰ προέρχεται ἀπὸ κάποιον, καὶ ἄλλο εἶναι τὸ «ἐξ οὗ» προέρχεται. Σύμφωνα λοιπὸν μὲ αὐτό, θὰ εἶναι δύο. Ἐὰν ὁμως δὲν εἶναι δύο, ἀλλὰ ἀναφέρονται εἰς τὸν ἴδιον, θὰ εἶναι τὸ ἴδιον αἰτία καὶ ἀποτέλεσμα τῆς αἰτίας καὶ θὰ γεννᾶται καὶ θὰ γεννᾷ, πρᾶγμα ποῦ ἀπεδείχθη παράλογον ἐπὶ τοῦ Σαβελλίου. Ἐὰν δὲ ὑπάρχη μὲν ἐξ αὐτοῦ, δὲν εἶναι ὁμως ἄλλο, θὰ συμβαίνει καὶ νὰ γεννᾷ καὶ νὰ μὴ γεννᾷ· θὰ γεννᾷ μὲν διότι προβάλλεται ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του, δὲν θὰ γεννᾷ δέ, διότι δὲν εἶναι ἄλλο ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του. Ἐὰν ὁμως συμβαίνει αὐτό, θὰ λέγεται κατ' ἰδέαν ὁ ἴδιος Πατὴρ καὶ Υἱός· ἐὰν δὲ συμβαίνει τοῦτο τὸ ἀνάρμοστον, θὰ εἶναι δύο ταυτοχρόνως, δηλαδή καὶ Πατὴρ καὶ Υἱός· ἓνα δέ, διότι ὁ Υἱὸς δὲν ὑπάρχει ἔξω ἀπὸ τὸν Πατέρα, ἀλλ' ἔχει γεννηθῆ ἐκ τοῦ Θεοῦ. Ἐὰν δὲ ἀποφεύγη κανεὶς νὰ λέγη τὴν λέξιν γέννημα, λέγη δὲ μόνον ὅτι ὑπάρχει ὁ Λόγος μὲ τὸν Θεόν, ἄς προσέξῃ καλὰ αὐτὸς ποῦ θὰ τὸ δεχθῆ, μήπως μὲ τὸ νὰ ἀποφεύγη τὸ ὑπὸ τῆς Γραφῆς λεγόμενον, περιπέση εἰς παραλογισμόν, διότι δέχεται τὸν Θεὸν ὡς διμερῆ. Διότι μὲ τὸ νὰ μὴ παραδέχεται ὅτι ὁ Λόγος προέρχεται ἐκ τῆς μονάδος ἀλλὰ ὅτι ἀπλῶς ἔχει προσκολληθῆ εἰς τὸν Πατέρα, εἰσάγει δυάδα οὐσίας, ἐκ τῆς ὁποίας καμμία δὲν εἶναι Πατὴρ τῆς ἄλλης. Τὸ ἴδιον δὲ συμβαίνει ἐὰν θεωρηθῆ ὡς δύναμις. Τοῦτο δὲ θὰ τὸ διαπιστώσῃ κανεὶς καλύτερα ἐὰν τὸ θεωρήσῃ ἐπὶ τοῦ Πατρὸς· διότι ἓνας εἶναι ὁ Πατὴρ καὶ ὄχι δύο καὶ ἐκ τοῦ ἑνὸς ὑπάρχει ὁ Υἱός. Ὅπως λοιπὸν δὲν ὑπάρχουν δύο Πατέρες, ἀλλ' ἓνας, ἔτσι δὲν ὑπάρχουν δύο ἀρχαί, ἀλλὰ μία καὶ ἐκ τῆς μιᾶς προέρχεται κατ' οὐσίαν ὁ Υἱός. Ἄς ἐρωτήσωμεν ὁμως πάλιν τοὺς Ἀρειανούς· καὶ τοὺς μὲν ἀποδεχομένους τὰς δοξασίας τοῦ Σαβελλίου ἄς τοὺς ἐλέγξωμεν ἀπὸ τὸ πῶς ἐννοοῦν οὗτοι τὸν Υἱόν, τοὺς δὲ Ἀρειανούς ἀπὸ τὸ πῶς ἐννοοῦν τὸν Πατέρα.

4. Λεκτέον οὖν· Ὁ Θεὸς σοφὸς καὶ οὐκ ἄλογός ἐστιν, ἢ τούναντίον ἄσοφος καὶ ἄλογος. Εἰ μὲν οὖν τὸ δεύτερον, αὐτόθεν ἔχει τὴν ἀτοπίαν· εἰ δὲ τὸ πρῶτον, ἐρωτητέον, πῶς ἐστι σοφός, καὶ οὐκ ἄλογος· πότερον ἔξωθεν ἐσχηκώς τὸν Λόγον καὶ τὴν
5 σοφίαν, ἢ ἐξ ἑαυτοῦ; Εἰ μὲν οὖν ἔξωθεν, ἔσται τις ὁ προοδεω-
κῶς αὐτῷ, καὶ πρὶν λαβεῖν ἄσοφος καὶ ἄλογος· εἰ δὲ ἐξ αὐτοῦ, δῆλον ὅτι οὐκ ὄντων, οὐδ' ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν· αἰεὶ γὰρ ἦν· ἐπεὶ καὶ οὗ ἐστιν εἰκῶν, αἰεὶ ὑπάρχει. Ἐὰν δὲ λέγωσιν, ὅτι σοφὸς μὲν ἔστι καὶ οὐκ ἄλογος, ἰδίαν δὲ ἔχει ἐν ἑαυτῷ σοφίαν καὶ ἴδιον Λό-
10 γον, οὐ τὸν Χριστὸν δέ, ἀλλ' ἐν ᾧ καὶ τὸν Χριστὸν ἐποίησε· λε-
κτέον, ὅτι, εἰ ὁ Χριστὸς ἐν ἐκείνῳ τῷ Λόγῳ γέγονε, δῆλον ὅτι καὶ τὰ πάντα· καὶ αὐτὸς ἂν εἴη, περὶ οὗ λέγει Ἰωάννης, «Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο»· καὶ ὁ Ψαλμωδὸς δέ, «Πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας». Εὐρεθήσεται δὲ ὁ Χριστὸς ψευδόμενος, «Ἐγὼ ἐν τῷ Πα-
15 τρὶ», ὄντος ἐτέρου ἐν τῷ Πατρὶ. Καί, «Ὁ Λόγος δὲ σὰρξ ἐγένετο», οὐκ ἀληθὲς κατ' αὐτούς· εἰ γάρ, ἐν ᾧ τὰ πάντα ἐγένετο, αὐτὸς ἐγένετο σὰρξ, ὁ δὲ Χριστὸς οὐκ ἔστιν ἐν τῷ Πατρὶ Λό-
γος, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο· ἄρα ὁ Χριστὸς οὐ γέγονε σὰρξ, ἀλλ' ἴσως ὠνομάσθη Λόγος ὁ Χριστὸς. Καὶ εἰ τοῦτο, πρῶτον μὲν
20 ἄλλος ἂν εἴη παρὰ τὸ ὄνομα· ἔπειτα οὐ δι' αὐτοῦ ἐγένετο τὰ πάντα, ἀλλ' ἐν ἐκείνῳ, ἐν ᾧ καὶ ὁ Χριστὸς. Εἰ δὲ φησάμεν, ὡς ποιότητα εἶναι ἐν τῷ Πατρὶ τὴν σοφίαν, ἢ αὐτοσοφίαν εἶναι, ἀκολουθήσει τὰ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἄτοπα εἰρημένα. Ἔσται γὰρ σύνθετος, καὶ αὐτὸς ἑαυτοῦ Υἱὸς καὶ Πατὴρ γενόμενος. Πλὴν
25 ἐλεγκτέον καὶ δυσωπητέον αὐτούς, ὅτι ὁ ἐν τῷ Θεῷ Λόγος, οὐκ

1. Ἰω. 1, 3.

2. Ψαλμ. 103, 24.

3. Ἰω. 1, 14.

4. Πρέπει λοιπόν να λεχθῆ· ὁ Θεὸς εἶναι σοφὸς καὶ ἔχει Λόγον ἢ, ἀντιθέτως, δὲν εἶναι σοφὸς καὶ δὲν ἔχει Λόγον; Ἐὰν παραδεχθοῦν τὸ δεύτερον, αὐτὸ ἤδη ἔχει μέσα του τὸν παραλογισμόν· ἐὰν δὲ τὸ πρῶτον, ὡς ἐρωτηθῆ, πῶς εἶναι σοφὸς καὶ δὲν εἶναι ὁ Λόγος; Τί ἐκ τῶν δύο συμβαίνει; ἀπέκτησε ἀπὸ ἔξω τὸν Λόγον καὶ τὴν σοφίαν, ἢ προέρχεται ἀφ' ἑαυτοῦ; Ἐὰν μὲν λοιπόν ἀπὸ ἔξω, θὰ ὑπάρχη κάποιος ποῦ τοῦ τὸν ἔχει δώσει πρὶν, καὶ προτοῦ νὰ τὸν λάβῃ ἦτο χωρὶς σοφίαν καὶ Λόγον· ἐὰν δὲ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του, εἶναι φανερὸν ὅτι δὲν ὑπῆρχον, οὔτε ὑπῆρχε χρονικὴ περίοδος κατὰ τὴν ὁποίαν δὲν ὑπῆρχε· δηλαδὴ ὑπῆρχε πάντοτε. Διότι καὶ αὐτὸς τοῦ ὁποίου εἶναι εἰκὼν ὑπάρχει προαιωνίως. Ἐὰν ὅμως λέγουν ὅτι εἶναι σοφὸς καὶ ἔχει Λόγον, ἔχει δὲ ἰδικὴν του σοφίαν καὶ ἰδικόν του Λόγον, ὅχι ὅμως τὸν Χριστόν, διὰ τοῦ ὁποίου δὲ Λόγου ἐδημιούργησε καὶ τὸν Χριστόν, πρέπει δὲ νὰ λεχθῆ ὅτι ἐὰν ὁ Χριστὸς ἐδημιουργήθη δι' ἐκείνου τοῦ Λόγου, εἶναι φανερὸν ὅτι καὶ τὰ πάντα δι' αὐτοῦ ἔγιναν· καὶ αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος περὶ τοῦ ὁποίου ὁ Ἰωάννης λέγει «ὅλα δι' αὐτοῦ ἐδημιουργήθησαν»¹, καὶ ὁ Ψαλμωδός, «ὅλα διὰ τῆς σοφίας τὰ ἐδημιούργησες»². Θὰ εὑρεθῆ δὲ νὰ ψεύδεται ὁ Χριστὸς, ὁ ὁποῖος λέγει, «ἐγὼ εὐρίσκομαι εἰς τὸν Πατέρα», ἐφ' ὅσον ὑπάρχει ἄλλος εἰς τὸν Πατέρα. Καὶ «ὁ Λόγος ἔγινεν ἄνθρωπος»³, δὲν εἶναι ἀληθὲς κατ' αὐτούς· διότι ἐὰν αὐτὸς διὰ τοῦ ὁποίου ἐδημιουργήθησαν τὰ πάντα, αὐτὸς ἔγινεν ἄνθρωπος, ὁ δὲ Χριστὸς δὲν εἶναι Λόγος τοῦ Πατρὸς, ἄρα ὁ Χριστὸς δὲν ἔγινεν ἄνθρωπος, ἀλλὰ ἴσως ἔλαβε τὴν ὀνομασίαν Λόγος ὁ Χριστὸς. Καὶ ἐὰν αὐτὸ γίνῃ δεκτόν, πρῶτον μὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἶναι ἄλλος, παρὰ τὸ ὅτι ἔχει τὸ ἴδιον ὄνομα· ἔπειτα δέ, δὲν ἔγιναν τὰ πάντα δι' αὐτοῦ ἀλλὰ δι' ἐκείνου, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ ὁ Χριστὸς ἐδημιουργήθη. Ἐὰν δὲ ἰσχυρισθοῦν ὅτι ἡ σοφία εἶναι ὑποδεεστέρα πλησίον τοῦ Πατρὸς, ἢ αὐθύπαρκτος σοφία, θὰ καταλήξουν εἰς τὰ λεχθέντα προηγουμένως παράλογα συμπεράσματα. Διότι θὰ εἶναι σύνθετος, ἐφ' ὅσον γίνεται αὐτὸς Υἱὸς καὶ Πατὴρ τοῦ ἑαυτοῦ του. Πλὴν ὅμως πρέπει νὰ τοὺς ἐλέγξωμεν καὶ νὰ τοὺς ἐντροπιάσωμεν, διότι

ἂν εἶη κτίσμα, οὐδὲ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος· ὄντος δὲ ἅπαξ ἐν Θεῷ Λό-
 γου, αὐτὸς ἂν εἶη ὁ Χριστὸς ὁ λέγων, «Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ
 ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί»), ὁ διὰ τοῦτο καὶ μονογενῆς ὢν, ἐπειδὴ οὐκ
 ἄλλος τις ἐξ αὐτοῦ ἐγεννήθη. Εἷς οὗτος Υἱός, ὅς ἐστι Λόγος, σο-
 5 φία, δύναμις· οὐ γὰρ σύνθετος ἐκ τούτων ὁ Θεός, ἀλλὰ γεννητι-
 κός. Ὡσπερ γὰρ τὰ κτίσματα Λόγῳ δημιουργεῖ, οὕτω κατὰ φύ-
 σιν τῆς ἰδίας οὐσίας ἔχει γέννημα τὸν Λόγον, δι' οὗ καὶ δημιουρ-
 γεῖ, καὶ κτίζει, καὶ οἰκονομεῖ τὰ πάντα. Τῷ γὰρ Λόγῳ καὶ τῇ
 σοφίᾳ τὰ πάντα γέγονε, καὶ τῇ διατάξει αὐτοῦ διαμένει τὰ σύμ-
 10 παντα. Τὸ αὐτὸ δὲ καὶ περὶ Υἱοῦ· εἰ ἄγονος, καὶ ἀνερέργητος
 ὁ Θεός· γέννημα γὰρ αὐτοῦ ὁ Υἱὸς δι' οὗ ἐργάζεται. Εἰ δὲ μή,
 αἱ αὐταὶ ἐρωτήσεις καὶ τὰ αὐτὰ ἄτοπα τοῖς ἀναισχυρτοῦσιν
 ἀκολουθήσει.

5. Ἐκ τοῦ Λευτερονομίου· «Ἐγὼ δὲ οἱ προσκείμενοι
 15 Κυρίῳ τῷ Θεῷ ὑμῶν, ζητε πάντες ἐν τῇ σήμερον». Ἐκ τούτου
 δυνατὸν εἰδέναι τὴν διαφορὰν, καὶ γινῶναι, ὅτι οὐκ ἔστι κτίσμα
 ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Ὁ μὲν γὰρ Υἱὸς λέγει, «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν
 ἔσμεν»· καί, «Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί»· τὰ δὲ
 γενητά, ὅτ' ἂν προκόπτη, πρόσκειται τῷ Κυρίῳ. Ὁ μὲν γὰρ
 20 Λόγος, ὡς ἴδιος, ἐν τῷ Πατρὶ ἐστι· τὰ δὲ γενητά, ἔξωθεν ὄντα,
 πρόσκειται, ὡς τῇ μὲν φύσει ἀλλότρια, τῇ δὲ προαιρέσει προσ-
 κείμενα. Καὶ γὰρ καὶ υἱὸς μὲν ὁ φύσει, ἐν ἐστὶ μετὰ τοῦ γεννῶν-
 τος· ὁ δὲ ἔξωθεν υἰοποιούμενος προσκείσεται τῷ γένει. Διὰ τοῦ-
 το καὶ εὐθὺς ἐπιφέρει, ὅτι «Ποῖον ἔθνος μέγα, ᾧ ἐστὶν αὐτῷ Θεὸς
 25 ἐγγίζων;» καὶ ἀλλαχοῦ· «Θεὸς ἐγγίζων ἐγώ»· τοῖς γὰρ γεννη-

1. Ἱω. 14, 10.

2. Πρβλ. Ψαλμ. 118, 91.

3. Δευτ. 4, 4.

4. Ἱω. 10, 30.

ὁ Λόγος ὁ ὁποῖος εἶναι εἰς τὸν Θεόν, δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ εἶναι κτίσμα, οὔτε προέρχεται ἀπὸ τὸ μηδέν· ἐφ' ὅσον δὲ ὑπάρχει εἰς τὸν Θεὸν Λόγος, αὐτὸς θὰ εἶναι ὁ Χριστός, ὁ ὁποῖος λέγει «ἐγὼ εὐρίσκομαι εἰς τὸν Πατέρα καὶ ὁ Πατὴρ εἰς ἐμένα»¹, καὶ διὰ τοῦτο εἶναι καὶ μονογενής, ἐπειδὴ δὲν ἐγεννήθη κανεὶς ἄλλος ἀπὸ αὐτόν. Ἔνας εἶναι αὐτὸς ὁ Υἱός, ὁ ὁποῖος εἶναι Λόγος, σοφία καὶ δύναμις. Δὲν εἶναι βέβαια σύνθετος ἐξ αὐτῶν ὁ Θεός, ἀλλὰ ἔχει τὴν γεννητικὴν ιδιότητα. Διότι ὅπως δημιουργεῖ τὰ κτίσματα διὰ τοῦ Λόγου, ἔτσι ἔχει τὸν Λόγον ποῦ εἶναι γέννημα τῆς οὐσίας του, διὰ τοῦ ὁποῖου καὶ δημιουργεῖ καὶ κτίζει καὶ κυβερνεῖ τὰ πάντα. Διότι διὰ τοῦ Λόγου καὶ τῆς σοφίας ἐδημιουργήθησαν τὰ πάντα καὶ μὲ τὴν προσταγὴν αὐτοῦ διατηροῦνται τὰ σύμπαντα². Τὸ ἴδιον δὲ καὶ περὶ τοῦ Υἱοῦ· ἐὰν δὲν γεννᾷ ὁ Θεός καὶ δὲν ἐνεργῆ· διότι ἐξ αὐτοῦ ἐγεννήθη ὁ Υἱός, διὰ τοῦ ὁποῖου ἐργάζεται. Ἀλλοιῶς, αἱ αὐτὰ ἐρωτήσεις καὶ τὰ αὐτὰ παράλογα θὰ ἐπακολουθήσουν διὰ τοὺς ἀναισχύντους.

5. Εἰς τὸ Δευτερονόμιον λέγεται· «σεῖς δὲ οἱ ὁποῖοι προσκολλήθητε εἰς τὸν Κύριον τὸν Θεόν σας, ὅλοι ζητε σήμερον»³. Ἐκ τούτου ἡμποροῦμε νὰ ἐννοήσωμεν τὴν διαφορὰν καὶ νὰ γνωρίσωμεν ὅτι ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι κτίσμα. Διότι ὁ μὲν Υἱός λέγει, «ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ εἴμεθα ἓν»⁴, καὶ, «ἐγὼ εὐρίσκομαι εἰς τὸν Πατέρα καὶ ὁ Πατὴρ εἰς ἐμένα», τὰ δὲ δημιουργήματα ὅταν προκόπτουν εἰς τὴν ἀρετὴν προσκολλῶνται εἰς τὸν Κύριον. Καὶ ὁ μὲν Λόγος ὑπάρχει εἰς τὸν Πατέρα ὡς ἰδικός του, τὰ δὲ δημιουργήματα, ποῦ δὲν προέρχονται ἀπὸ τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ, πρόσκεινται ὡς ξένα τῆς θεϊκῆς φύσεως, προσκολλώμενα ὁμως διὰ τῆς ἰδικῆς των βουλήσεως. Διότι πράγματι ὁ κατὰ φύσιν υἱός εἶναι ἓνα μὲ αὐτόν ποῦ τὸν γεννᾷ, ἐνῶ ὁ υιοθετούμενος ἀπὸ ἀλλοῦ, θὰ προσκολληθῆ εἰς τὴν οἰκογένειαν. Διὰ τοῦτο καὶ ἀμέσως προσθέτει ὅτι «ποῖον εἶναι τὸ μέγα ἔθνος εἰς τὸ ὁποῖον πλησιάζει ὁ Θεός»⁵; καὶ ἀλλοῦ· «Θεὸς ποῦ σᾶς

5. Δευτ. 4, 7.

τοῖς ἐγγίξει, ὡς ξένοις αὐτοῦ οὖσι· τῷ δὲ Υἱῷ, οὐκ ἐγγίξει, ἀλλ' ἐν αὐτῷ ἔστι· καὶ ὁ Υἱὸς οὐ πρόσκειται, ἀλλὰ σύνεστι τῷ Πατρὶ. Ὅθεν καὶ πάλιν λέγει Μωσῆς ἐν αὐτῷ τῷ Λευτερονομίῳ· «Τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσεσθε, καὶ αὐτῷ προστεθήσεσθε». Τὸ δὲ προσ-
5 τιθέμενον ἔξωθεν προστίθεται.

6. Πρὸς δὲ τὴν ἀσθενῆ καὶ ἀνθρωπίνην ἔννοιαν τῶν Ἄρει-
ανῶν, διὰ τὸ ὑπονοεῖν τὸν Κύριον ἐνδεᾶ, ὅταν λέγῃ, («Ἐδόθη μοι»),
καί, ἔλαβον· καὶ ἐὰν λέγῃ ὁ Παῦλος, «Διὰ τοῦτο ὑπερύψωσεν
αὐτόν»), καί, («Ἐκάθισεν ἐν δεξιῷ»), καὶ τὰ τοιαῦτα, λεκτέον,
10 ὅτι ὁ Κύριος ἡμῶν, Λόγος ὢν Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἐφόρσε σῶμα, καὶ
γένετο καὶ Υἱὸς ἀνθρώπου, ἵνα, μεσίτης γενόμενος Θεοῦ καὶ
ἀνθρώπων, τὰ μὲν Θεοῦ ἡμῖν, τὰ δὲ ἡμῶν τῷ Θεῷ διακονῇ.
Ὅταν οὖν λέγῃται πειῶν, καὶ δακρύνειν, καὶ κοιῶν, καὶ Ἐλωί,
Ἐλωί, ἀνθρώπινα ὄντα, καὶ ἡμέτερα πάθη, δέχεται παρ' ἡμῶν,
15 καὶ τῷ Πατρὶ ἀναφέρει, πρεσβεύων ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα ἐν αὐτῷ ἐξα-
φανισθῇ· ὅταν δέ, ὅτι («Ἐδόθη μοι ἐξουσία»), καί, («ἔλαβον»),
καί, «Διὰ τοῦτο ὑπερύψωσεν αὐτόν ὁ Θεός»), τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ
εἰς ἡμᾶς ἔστι χαρίσματα δι' αὐτοῦ διδόμενα. Οὐ γὰρ ὁ Λόγος
ἐνδεής ἦν ἢ γέγονε πώποτε· οὐδὲν πάλιν οἱ ἄνθρωποι ἱκανοὶ ἦ-
20 σαν ἑαυτοῖς διακονῆσαι ταῦτα· διὰ δὲ τοῦ Λόγου δίδοται ἡμῖν·
διὰ τοῦτο, ὡς αὐτῷ διδόμενα, ἡμῖν μεταδίδονται· διὰ τοῦτο γὰρ
καὶ ἐνηθρώπησεν, ἵνα, ὡς αὐτῷ διδόμενα, εἰς ἡμᾶς διαβῇ. Ἄν-
θρωπος γὰρ ψιλὸς οὐκ ἂν ἠξιώθη τούτων· Λόγος δὲ πάλιν μό-
νος, οὐκ ἂν ἐδεήθη τούτων. Συνήφθη οὖν ἡμῖν ὁ Λόγος, καὶ τότε

1. Ἱερ. 23, 23.

2. Δευτ. 13, 5.

3. Ματθ. 28, 18.

4. Φιλιπ. 2, 9.

5. Πρβλ. Κολ. 3, 1.

πλησιάζει εἶμαι ἐγώ»¹· δηλαδή εἰς τὰ δημιουργήματα πλησιάζει, διότι εἶναι μακρὰ ἀπὸ αὐτόν· εἰς τὸν Υἱὸν ὅμως δὲν πλησιάζει, ἀλλὰ εὐρίσκεται εἰς αὐτόν· καὶ ὁ Υἱὸς δὲν προσκολλᾶται, ἀλλὰ συνυπάρχει μετὰ τοῦ Πατρὸς. Δι' αὐτὸ καὶ λέγει πάλιν ὁ Μωυσῆς εἰς τὸ ἴδιον τὸ Δευτερονόμιον· «νὰ ὑπακούετε εἰς τὴν φωνὴν του καὶ νὰ εἰσθε προσκεκολλημένοι εἰς αὐτόν»². Καὶ αὐτὸ πού προστίθεται, ἀπὸ ἔξω βεβαίως προστίθεται.

6. Ὡς πρὸς τὴν ἀσθενῆ καὶ ἀνθρωπίνην σκέψιν τῶν Ἀρειανῶν, ἐπειδὴ ὑπονοοῦν ὅτι ὁ Κύριος ἔχει ἀνάγκην ὅταν λέγη οὗτος «μοῦ ἐδόθη»³, καί, «ἔλαβα», καὶ δι' αὐτὰ πού λέγει ὁ Παῦλος «δι' αὐτὸ τὸν ὑπερύψωσεν»⁴ καί, «ἐκάθισεν εἰς τὰ δεξιά»⁵ καὶ τὰ παρόμοια, πρέπει ν' ἀπαντήσωμεν ὅτι ὁ Κύριος ἡμῶν, ἐνῶ εἶναι Λόγος καὶ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἐφόρεσε ἀνθρώπινον σῶμα καὶ ἔγινε καὶ Υἱὸς ἀνθρώπου, ὥστε, ἀφοῦ γίνῃ μεσίτης μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, νὰ ὑπηρετῇ τὰ μὲν τοῦ Θεοῦ εἰς ἐμᾶς, τὰ δὲ ἰδικὰ μας εἰς τὸν Θεόν. Ὅταν λοιπὸν λέγεται ὅτι πεινᾷ, καὶ δακρῦζει, καὶ κουράζεται, καί, «Θεέ μου, Θεέ μου», ἐνῶ εἶναι ἀνθρώπιναι ἀδυναμίαι καὶ ἰδικὰ μας παθήματα, τὰ παίρνει ἀπὸ ἐμᾶς καὶ τὰ δίδει εἰς τὸν Πατέρα, παρακαλῶν ὑπὲρ ἡμῶν διὰ νὰ ἐξαφανισθοῦν, δι' αὐτοῦ. Ὅταν δὲ λέγη «μοῦ ἐδόθη ἐξουσία»⁶ καί, «ἔλαβα»⁷ καί, «δι' αὐτὸ τὸν ὑπερύψωσεν ὁ Θεός»⁸, αὐτὰ εἶναι τὰ χαρίσματα πού λαμβάνονται ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ δι' αὐτοῦ δίδονται εἰς ἐμᾶς. Διότι δὲν εἶχε ἀνάγκη ὁ Λόγος, οὔτε αὐτὸς ἐδημιουργήθη κάποτε· οὔτε πάλιν οἱ ἀνθρώποι ἦσαν ἱκανοὶ νὰ ὑπηρετήσουν πρὸς χάριν των αὐτὰ, ἀλλὰ διὰ τοῦ Λόγου δίδονται εἰς ἐμᾶς· δι' αὐτό, ὡς προσφερόμενα εἰς αὐτόν δίδονται εἰς ἐμᾶς· δι' αὐτό, ἄλλωστε, ἐνηθρώπησε, ὥστε χαριζόμενα εἰς αὐτόν νὰ μεταβιβασθοῦν εἰς ἐμᾶς. Διότι ἓνας κοινὸς ἀνθρώπος δὲν θὰ ἦτο ἄξιος νὰ τὰ λάβῃ· ὁ δὲ Λόγος, μόνος δὲν θὰ τὰ ἐχρειάζετο. Συνηνώθη λοιπὸν μετὰ τὴν

6. Ματθ. 28, 18.

7. Πρβλ. Ἰω. 10, 18.

8. Φιλιπ. 2, 9.

ἐξουσίαν ἡμῖν μετέδωκε, καὶ ὑπερύψωσεν. Ἐν ἀνθρώπῳ γὰρ ὢν ὁ Λόγος ὑπερύψωσε τὸν ἄνθρωπον· καὶ ἐν ἀνθρώπῳ ὄντος τοῦ Λόγου, ἔλαβεν ὁ ἄνθρωπος. Ἐπεὶ οὖν τοῦ Λόγου ὄντος ἐν σαρκί, ὑψώθη ὁ ἄνθρωπος, καὶ ἔλαβεν ἐξουσίαν· διὰ τοῦτο εἰς τὸν Λό-
 5 γον ἀναφέρεται ταῦτα, ἐπειδὴ δι' αὐτὸν ἐδόθη· διὰ γὰρ τὸν ἐν ἀνθρώπῳ Λόγον ἐδόθη ταῦτα τὰ χαρίσματα. Καὶ ὡσπερ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, οὕτω καὶ ὁ ἄνθρωπος τὰ διὰ τοῦ Λόγου εἴληφε. Πάντα γὰρ ὅσα ὁ ἄνθρωπος εἴληφεν, ὁ Λόγος λέγεται εἴληφέναι· ἵνα δειχθῆ, ὅτι οὐκ ἄξιός ὢν ὁ ἄνθρωπος λαβεῖν, ὅσον
 10 ἦκεν εἰς τὴν αὐτοῦ φύσιν, ὅμως διὰ τὸν γενόμενον σάρκα Λόγον εἴληφεν. Ὅθεν ἐάν τις λέγεται δίδοσθαι τῷ Κυρίῳ, ἢ τι τοιοῦτον νοεῖν δεῖ μὴ αὐτῷ ὡς χρήζοντι δίδοσθαι, ἀλλὰ τῷ ἀνθρώπῳ διὰ τοῦ Λόγου, Καὶ γὰρ πᾶς πρεσβεύων ὑπὲρ ἄλλου αὐτὸς τὴν χάριν λαμβάνει, οὐ χρήζων, ἀλλὰ διὰ τὸν ὑπὲρ οὗ πρεσβεύει.
 15 7. Ὅσπερ γὰρ τὰς ἀσθενείας ἡμῶν λαμβάνει οὐκ ἀσθενῶν, καὶ πεινᾶ, οὐ πεινῶν, ἀλλὰ τὰ ἡμῶν ἀναπέμπει εἰς τὸ ἐξαλειφθῆναι, οὕτω τὰς ἀντὶ τῶν ἀσθενειῶν παρὰ Θεοῦ δωρεὰς πάλιν αὐτὸς δέχεται, ἵνα συναφθῆς ἄνθρωπος μεταλαβεῖν δυνηθῆ. Λέγει γοῦν ὁ Κύριος· «Πάντα ὅσα δέδωκάς μοι, δέδωκα αὐτοῖς»·
 20 καὶ πάλιν, «Ὑπὲρ αὐτῶν ἐρωτῶ». Ἡρώτα γὰρ ὑπὲρ ἡμῶν τὰ ἡμῶν ἀναδεχόμενος, καὶ ἐδίδου ἃ ἐλάμβανεν. Ἐπειδὴ οὖν, συναφθέντος τοῦ Λόγου τῷ ἀνθρώπῳ, εἰς τὸν Λόγον ἀποβλέπων ἐχαρίζετο ὁ Πατὴρ τῷ ἀνθρώπῳ τὸ ὑψωθῆναι, τὸ ἔχειν πᾶσαν ἐξουσίαν, καὶ ὅσα τοιαῦτα, διὰ τοῦτο αὐτῷ τῷ Λόγῳ πάντα ἀνα-

ἀνθρωπίνην φύσιν ὁ Λόγος καὶ τότε μᾶς ἔδωσε δύναμιν καὶ μᾶς ὑπερύψωσε. Ὡς ἄνθρωπος δηλαδὴ ὁ Λόγος ὑπερύψωσε τὸν ἄνθρωπον, καὶ ὁ ἄνθρωπος ἔλαβε τὰ χαρίσματα, ὅταν ὁ Λόγος ἔλαβε ἀνθρώπινον σῶμα. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος ὑψώθη καὶ ἔλαβε ἐξουσίαν ὅταν ὁ Λόγος ἔγινε ἄνθρωπος, δι' αὐτὸ ἀναφέρονται ταῦτα εἰς τὸν Λόγον, ἐπειδὴ ἀκριβῶς ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ἐδόθησαν· ἐξ αἰτίας δηλαδὴ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ποῦ ἔλαβε ὁ Λόγος ἐδόθησαν τὰ χαρίσματα αὐτά. Καὶ ὅπως ἔγινε ἄνθρωπος ὁ Λόγος, ἔτσι καὶ ὁ ἄνθρωπος ἔλαβε τὰ διὰ τοῦ Λόγου διδόμενα χαρίσματα. Ὅλα ἐπομένως ὅσα ἔχει λάβει ὁ ἄνθρωπος, ἀναφέρονται ὅτι ἔχουν ληφθῆ ὑπὸ τοῦ Λόγου, διὰ νὰ καταδειχθῆ ὅτι παρὰ τὸ ὅτι δὲν ἦτο ἄξιος ὁ ἄνθρωπος νὰ τὰ λάβῃ, ὅσον ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τὴν φύσιν του, ὅμως τὰ ἔχει λάβει ἐξ αἰτίας τοῦ Λόγου, ὁ ὁποῖος ἔγινε ἄνθρωπος. Ἐπομένως, ὅταν ἀναφέρεται ὅτι δίδεται κάτι εἰς τὸν Κύριον ἢ κάτι παρόμοιον, πρέπει νὰ σκεπτώμεθα ὅτι δὲν δίδεται εἰς αὐτὸν ἐπειδὴ τὸ ἔχει ἀνάγκην, ἀλλὰ εἰς τὸν ἄνθρωπον διὰ τοῦ Λόγου. Καὶ ἄλλωστε, καθέννας ποῦ παρακαλεῖ ὑπὲρ ἄλλου λαμβάνει αὐτὸς τὴν χάριν, ὄχι διότι ἔχει αὐτὸς ἀνάγκην, ἀλλὰ δι' ἐκεῖνον ὑπὲρ τοῦ ὁποῖου παρακαλεῖ.

7. Ὅπως λοιπὸν ἀναλαμβάνει τὰς ἀδυναμίας μας χωρὶς νὰ εἶναι ἀδύναμος καὶ πεινᾷ χωρὶς νὰ ἔχη ἀνάγκην τροφῆς, ἀλλὰ ἀναλαμβάνει τὰ ἰδικὰ μας διὰ νὰ ἐξαλειφθοῦν, ἔτσι πάλιν αὐτὸς ἔναντι τῶν ἀδυναμιῶν λαμβάνει χαρίσματα ἀπὸ τὸν Θεὸν διὰ νὰ ἡμπορέσῃ ὁ ἄνθρωπος, ἀφοῦ ἔνωθῃ μὲ αὐτόν, νὰ μετέχῃ αὐτῶν. Λέγει λοιπὸν ὁ Κύριος· «ὅλα ὅσα μοῦ ἔχεις δώσει τὰ ἔχω δώσει εἰς αὐτούς»¹· καὶ πάλιν, «ὑπὲρ αὐτῶν παρακαλῶ»². Παρεκάλει δηλαδὴ ὑπὲρ ἡμῶν, ἀναλαμβάνων τὰ ἰδικὰ μας καὶ μᾶς ἔδιδεν αὐτὰ ποῦ ἐλάμβανε. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὅταν ἠνώθη ὁ Λόγος μὲ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ἀποβλέπων εἰς τὸν Λόγον ὁ Πατὴρ ἐχάριζε εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν ἀνύψωσιν, τὸ νὰ ἔχη κάθε ἐξουσίαν καὶ τὰ παρόμοια, δι' αὐτὸ εἰς τὸν ἴδιον

2. Ἰω. 17, 9.

φέρεται, καὶ ὡς αὐτῷ διδόμενά ἐστιν, ἃ δι' αὐτοῦ ἡμεῖς λαμβάνομεν. Ὡς γὰρ δι' ἡμᾶς ἐνηρθρώπησεν αὐτός, οὕτως ἡμεῖς δι' αὐτὸν ὑφούμεθα. Οὐδὲν οὖν ἄτοπον, εἰ, ὥσπερ δι' ἡμᾶς ἐταπείνωσεν ἑαυτόν, καὶ δι' ἡμᾶς λέγεται ὑπερυψῶσθαι. Ἐχαρί-
 5 σατο οὖν αὐτῷ, ἀντὶ τοῦ, ἡμῖν δι' αὐτόν, καὶ ὑπερύψωσεν, ἀντὶ τοῦ, ἡμᾶς ἐν αὐτῷ. Καὶ αὐτός δὲ ὁ Λόγος, ἡμῶν ὑφουμένων, καὶ λαμβανόντων, καὶ βοηθουμένων, ὡς αὐτός ὑφούμενος, καὶ λαμβάνων, καὶ βοηθούμενος, εὐχαριστεῖ τῷ Πατρὶ, τὰ ἡμέτερα εἰς ἑαυτὸν ἀναφέρων καὶ λέγων· «Πάντα ὅσα δέδωκάς μοι, δέ-
 10 δωκα αὐτοῖς».

8. Οἱ περὶ Εὐσέβιον οἱ Ἀρειομανῖται, ἀρχὴν τοῦ εἶναι τῷ Υἱῷ διδόντες, προσποιοῦνται μὴ βούλεσθαι ἀρχὴν αὐτὸν ἔχειν βασιλείας. Ἔστι δὲ γελοῖον. Ὁ γὰρ ἀρχὴν τοῦ εἶναι διδοὺς τῷ Υἱῷ, πρόδηλον, ὅτι καὶ τοῦ βασιλεύειν ἀρχὴν δίδωσιν αὐτῷ,
 15 ὥστε ὁμολογοῦντες δ' ἀρνοῦνται τυφλώπτουσι. Καὶ πάλιν οἱ λέγοντες μόνον ὄνομα εἶναι Υἱοῦ, ἀνούσιον δὲ καὶ ἀνυπόστατον εἶναι τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τουτέστι τὸν Λόγον τοῦ Πατρὸς, προσποιοῦνται ἀγανακτεῖν κατὰ τῶν λεγόντων, Ἦν ποτε, ὅτε οὐκ ἦν. Ἔστι δὲ καὶ τοῦτο γελοῖον. Οἱ γὰρ ὅλως τὸ εἶναι αὐτῷ μὴ
 20 διδόντες, ἀγανακτοῦσι κατὰ τῶν κἄν χρόνῳ διδόντων. Καὶ οὗτοι οὖν ὅπερ ἀρνοῦνται, διὰ τοῦ ἐπιτιμᾶν τοῖς ἄλλοις, ὁμολογοῦσι· Πάλιν τε οἱ περὶ Εὐσέβιον Υἱὸν ὁμολογοῦντες, ἀρνοῦνται αὐτὸν εἶναι φύσει Λόγον, καὶ κατ' ἐπίνοιαν Λόγον λέγεσθαι τὸν Υἱὸν βούλονται· οἱ δὲ ἕτεροι, Λόγον ὁμολογοῦντες, ἀρνοῦνται αὐτὸν
 25 εἶναι Υἱόν, καὶ κατ' ἐπίνοιαν Υἱὸν λέγεσθαι τὸν Λόγον βούλονται, ἐξ ἴσου κενοβατοῦντες.

9. («Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἑσμεν»). Τὰ δύο ἐν εἶναι φατε, ἢ τὸ

τὸν Λόγον ἀναφέρονται ὅλα αὐτά, καὶ αὐτὰ ποὺ λαμβάνομεν, ὡς διδόμενα εἰς αὐτὸν τὰ λαμβάνομεν. Διότι ὅπως αὐτὸς πρὸς χάριν μας ἔγινε ἄνθρωπος, ἔτσι κι' ἐμεῖς ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ὑφούμεθα. Τίποτε λοιπὸν τὸ παράδοξον, ἐάν, ὅπως πρὸς χάριν μας ἔταπείνωσε τὸν ἑαυτὸν του, λέγεται ὅτι ὑπερυψώθη δι' ἡμᾶς. Ἐχάρισε λοιπὸν εἰς αὐτόν, ἀντὶ νὰ εἰπῆ εἰς ἡμᾶς ἐξ αἰτίας αὐτοῦ, καὶ τὸν ὑπερύψωσε, ἀντὶ νὰ εἰπῆ ἡμᾶς, δι' αὐτοῦ. Καὶ ὁ ἴδιος ὁ Λόγος, ἐνῶ ἐμεῖς ὑφούμεθα καὶ λαμβάνομεν καὶ βοηθούμεθα, ὡς ὑφούμενος αὐτὸς καὶ λαμβάνων καὶ βοηθούμενος εὐχαριστεῖ τὸν Πατέρα ἀνάγων τὰ ἰδικά μας εἰς τὸν ἑαυτὸν του καὶ λέγων· «ὅλα ὅσα μοῦ ἔχεις δώσει τὰ ἔχω δωρήσει εἰς αὐτούς»¹.

8. Οἱ Ἀρειομανῖται οἱ περὶ τὸν Εὐσέβιον, ἰσχυριζόμενοι ὅτι ὁ Υἱὸς ἔχει χρονικὴν ἀρχήν, ὑποστηρίζουν ὅτι αὐτὸς δὲν θέλει νὰ ἔχη βασιλικὴν ἐξουσίαν. Αὐτὸ ὅμως εἶναι γελοῖον. Διότι αὐτὸς ποὺ τοῦ δίδει τὴν ἀρχὴν τῆς ὑπάρξεως εἶναι φανερὸν ὅτι τοῦ δίδει καὶ τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν· ὥστε ἀποδεικνύονται τυφλοὶ μὲ τὸ νὰ ὁμολογοῦν αὐτὸ ποὺ ἀρνοῦνται. Καὶ πάλιν, αὐτοὶ ποὺ ἰσχυρίζονται ὅτι μόνον κατ' ὄνομα εἶναι Υἱὸς καὶ δὲν ἔχει οὐσίαν καὶ ὑπόστασιν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, δηλαδὴ ὁ Λόγος τοῦ Πατρὸς, ὑποκρίνονται ὅτι ἀγανακτοῦν ἐναντίον ἐκείνων οἱ ὁποῖοι λέγουν, «ὑπῆρχε χρόνος κατὰ τὸν ὁποῖον δὲν ὑπῆρχε». Καὶ αὐτὸ πάλιν εἶναι γελοῖον. Διότι αὐτοὶ ποὺ ἀρνοῦνται ἐξ ὀλοκλήρου τὴν ὑπαρξίν του, ἀγανακτοῦν ἐναντίον ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι τὴν δέχονται ἔστω καὶ ἐν χρόνῳ. Καὶ αὐτοὶ λοιπὸν μὲ τὸ νὰ κατακρίνουν τοὺς ἄλλους, ὁμολογοῦν αὐτὸ ποὺ ἀρνοῦνται· καὶ οἱ ὁπαδοὶ τοῦ Εὐσεβίου πάλιν, οἱ ὁποῖοι δέχονται τὸν Υἱόν, ἀρνοῦνται ὅμως ὅτι εἶναι κατὰ φύσιν Λόγος καὶ ὑποστηρίζουν ὅτι κατ' ἐπινόησιν ὁ Υἱὸς ὀνομάζεται Λόγος· οἱ δὲ ἄλλοι οἱ ὁποῖοι τὸν δέχονται μὲν ὡς Λόγον ἀρνοῦνται ὅμως ὅτι εἶναι Υἱὸς καὶ ὑποστηρίζουν ὅτι κατ' ἐπινόησιν ὁ Λόγος ὀνομάζεται Υἱός, ἐξ ἴσου ἀερολογοῦν.

9. «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ εἴμεθα ἓν»². Ἰσχυριζεσθε ὅτι τὰ

2. Ἰω. 10, 30.

ἐν διώνυμον, ἢ πάλιν τὸ ἐν εἰς δύο διηρηθῆναι. Εἰ μὲν οὖν τὸ ἐν εἰς δύο διηρηται, ἀνάγκη σῶμα εἶναι τὸ διαιρεθῆν, καὶ μηδέτερον τέλειον, μέρος γὰρ ἐκάτερον καὶ οὐχ ὅλον· εἰ δὲ τὸ ἐν διώνυμον, Σαβελλίον τὸ ἐπιτήδευμα, τὸν αὐτὸν Υἱὸν καὶ Πατέρα λέγοντος, καὶ ἐκάτερον ἀναιροῦντος, ὅτε μὲν Υἱός, τὸν Πατέρα, ὅτε δὲ Πατήρ, τὸν Υἱόν. Εἰ δὲ τὰ δύο ἐν, ἀνάγκη δύο μὲν εἶναι, ἐν δὲ κατὰ τὴν θεότητα, καὶ κατὰ τὸ ὁμοούσιον εἶναι τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ, καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ Πατρὸς εἶναι τὸν Λόγον· ὥστε δύο μὲν εἶναι, ὅτι Πατήρ ἐστι καὶ Υἱός, ὃ ἐστι Λόγος, ἐν δέ, ὅτι εἰς Θεός.

10 Εἰ γὰρ μὴ οὕτως ἐστίν, ἔδει εἰπεῖν, Ἐγὼ εἰμι ὁ Πατήρ ἢ, Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ εἰμι. Νῦν δὲ ἐν τῷ, Ἐγὼ, τὸν Υἱὸν σημαίνει· ἐν δὲ τῷ, καὶ ὁ Πατήρ, τὸν γεννήσαντα· ἐν δὲ τῷ, ἐν, τὴν μίαν θεότητα καὶ τὸ ὁμοούσιον αὐτοῦ. Οὐ γὰρ καθ' Ἑλληνας ὁ αὐτὸς σοφὸς καὶ σοφία ἐστίν, ἢ ὁ αὐτὸς Πατήρ καὶ Λόγος ἐστίν· ἀπρεπὲς

15 γὰρ αὐτὸν ἑαυτοῦ πατέρα εἶναι· ἢ δὲ θεία διδασκαλία οἶδε Πατέρα καὶ Υἱόν, καὶ σοφὸν καὶ σοφίαν, καὶ Θεὸν καὶ Λόγον· καθόλον μέντοι φυλάττει ἀδιαίρετον, καὶ ἀδιάσπαστον, καὶ ἀμέριστον κατὰ πάντα.

10. Ἐὰν δέ, ὅτι δύο ἐστίν ὁ Πατήρ καὶ ὁ Υἱός, ἀκούων τις

20 διάβαλλοι, ὡς δύο θεῶν καταγγελλομένων (τοιαῦτα γὰρ τινες ἑαυτοῖς ἀναπλάττονται, καὶ εὐθέως γελῶσιν, ὅτι δύο θεοὺς λέγετε)· λεκτέον πρὸς τοὺς τοιούτους· Εἰ ὁ Πατέρα καὶ Υἱὸν γινώσκων δύο θεοὺς λέγει, ὥρα καὶ τὸν λέγοντα ἕνα, ἀναιρεῖν τὸν Υἱόν, καὶ Σαβελλίζειν. Εἰ γὰρ ὁ λέγων δύο Ἑλληνίζει, οὐκοῦν ὁ

25 λέγων ἐν Σαβελλίζει. Τοῦτο δὲ οὐκ ἔστι· μὴ γένοιτο! ἀλλ' ὥσπερ ὁ λέγων Πατέρα καὶ Υἱὸν δύο ἕνα Θεὸν λέγει, οὕτως ὁ λέγων ἕνα

δύο εἶναι ἓνα, ἢ τὸ ἓνα ἔχει δύο ὀνόματα, ἢ πάλιν ὅτι τὸ ἓνα ἔχει διαιρεθῆ εἰς δύο. Ἐὰν λοιπὸν τὸ ἓνα διαιρεθῆ εἰς δύο, πρέπει νὰ εἶναι σῶμα αὐτὸ ποῦ διηρέθη καὶ κανένα ἀπὸ τὰ δύο δὲν εἶναι τέλειον, διότι τὸ καθένα εἶναι κομμάτι καὶ ὄχι ὀλόκληρον. Ἐὰν δὲ τὸ ἓνα ἔχη δύο ὀνόματα, αὐτὴ ἡ κακοδοξία ἀνήκει εἰς τὸν Σαβέλλιον, ὁ ὁποῖος δέχεται τὸν ἴδιον ὡς Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἀναιρεῖ τὸν καθένα χωριστά, ὅταν μὲν εἶναι Υἱὸς ἀποβάλλει τὸν Πατέρα, ὅταν δὲ εἶναι Πατὴρ ἀποβάλλει τὸν Υἱόν. Ἐὰν δὲ τὰ δύο εἶναι ἓνα, πρέπει μὲν νὰ εἶναι δύο, ἓνα ὅμως ὡς πρὸς τὴν θεότητα καὶ ὡς πρὸς τὴν ταυτότητα τῆς οὐσίας ὁ Υἱὸς μὲ τὸν Πατέρα, καὶ ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Πατέρα νὰ προέρχεται ὁ Λόγος· ὥστε εἶναι μὲν δύο, διότι εἶναι ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱός, ὁ ὁποῖος εἶναι Λόγος, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἓνα, διότι ἓνας εἶναι ὁ Θεός. Διότι ἔὰν δὲν εἶναι ἔτσι, ἔπρεπε νὰ εἴπῃ, ἐγὼ εἶμαι ὁ Πατὴρ, ἢ, ἐγὼ εἶμαι ταυτοχρόνως καὶ ὁ Πατὴρ. Τώρα ὅμως διὰ τοῦ, «ἐγώ», φανερώνει τὸν Υἱόν· διὰ δὲ τοῦ, «καὶ ὁ Πατὴρ», αὐτὸν ὁ ὁποῖος τὸν ἐγέννησε· διὰ δὲ τοῦ, «ἓνα», δεικνύει τὴν μίαν θεότητα καὶ τὸ ὁμοούσιον αὐτοῦ. Διότι οὔτε κατὰ τοὺς Ἕλληνας ὁ ἴδιος εἶναι σοφὸς καὶ σοφία, ἢ ὁ ἴδιος εἶναι καὶ Πατὴρ καὶ Λόγος· διότι εἶναι παράλογον νὰ εἶναι Πατὴρ τοῦ ἑαυτοῦ του· ἢ θεία ὅμως διδασκαλία γνωρίζει Πατέρα καὶ Υἱόν, καὶ σοφὸν καὶ σοφίαν, καὶ Θεὸν καὶ Λόγον. Γενικῶς λοιπὸν διαφυλάττει οὐσίαν ἀδιαίρετον καὶ ἀδιάσπαστον καὶ ἀμέριστον εἰς ὅλα.

10. Ἐὰν δέ, ἐπειδὴ ἀκούει κανεὶς ὅτι δύο εἶναι ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱός, κατηγοροῦσε ὅτι ἀναγνωρίζονται δύο θεοὶ (διότι μερικοὶ κατασκευάζουν τέτοια καὶ ἀμέσως εἰρωνεύονται, διότι δύο θεοὺς δέχεσθε), πρέπει ν' ἀπαντήσωμεν λοιπὸν πρὸς αὐτούς· ἔὰν αὐτὸς ποῦ ἀναγνωρίζει Πατέρα καὶ Υἱὸν παραδέχεται δύο θεοὺς, θὰ φθάσῃ εἰς τὸ σημεῖον νὰ ὑποστηρίξῃ ὅτι καὶ αὐτὸς ποῦ δέχεται ἓνα, ἀποβάλλει τὸν Υἱὸν καὶ σαβελλιανίζει. Διότι, ἔὰν αὐτὸς ποῦ δέχεται δύο μιμῆται τοὺς Ἕλληνας, ἄρα αὐτὸς ποῦ δέχεται ἓνα σαβελλιανίζει. Αὐτὸ ὅμως δὲν συμβαίνει· μὴ γένοιτο! ἀλλ' ὅπως αὐτὸς ποῦ δέχεται τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν ἐννοεῖ ἓνα Θεόν, ἔτσι καὶ αὐτὸς ποῦ δέχεται ἓνα Θεόν, ἄς παρα-

Θεὸν δύο φρονεῖτω Πατέρα καὶ Υἱόν, ἐν ὄντας τῇ θεότητι, καὶ τῷ ἐξ αὐτοῦ ἀμέριστον καὶ ἀδιαίρετον καὶ ἀχώριστον εἶναι τὸν Λόγον ἀπὸ τοῦ Πατρὸς. Ἔστι δὲ παράδειγμα ἀνθρώπινον, τὸ πῦρ καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ ἀπαύγασμα, δύο μὲν τῷ εἶναι καὶ ὁραῖσθαι, 5 ἐν δὲ τῷ ἐξ αὐτοῦ καὶ ἀδιαίρετον εἶναι τὸ ἀπαύγασμα αὐτοῦ.

11. Εἰς τὴν αὐτὴν μὲν ἄνοιαν τοῖς Ἀρειανοῖς πίπτουσι· κἀκεῖνοι γὰρ φασὶ δι' ἡμᾶς αὐτὸς ἐκτίσθαι, ἵνα ἡμᾶς κτίσῃ, ὡσπερ τοῦ Θεοῦ περιμένοντος τὴν ἡμετέραν κτίσιν, ἵνα ἢ προβάλληται κατ' ἐκείνους, ἢ κτίσῃ κατὰ τούτους. Ἀρειανοὶ μὲν οὖν πλέον 10 ἡμῖν ἢ τῷ Υἱῷ χαρίζονται· οὐ γὰρ ἡμεῖς δι' ἐκεῖνον, φασίν, ἀλλ' ἐκεῖνος δ' ἡμᾶς γέγονεν· εἶγε διὰ τοῦτο ἐκτίσθη καὶ ὑπέστη, ἵνα ἡμᾶς δι' αὐτοῦ κτίσῃ ὁ Θεός. Οὗτοι δέ, ἐξ ἴσου ἢ καὶ μειζρόνως ἀσεβοῦντες, ἔλαττον τῷ Θεῷ ἢ ἡμῖν διδόασιν. Ἡμεῖς γὰρ πολλάκις καὶ σιωπῶντες μὲν, ἐνθυμούμενοι δὲ ἐνεργοῦμεν, ὥστε τὰ 15 ἐκ τῆς ἐνθυμήσεως καὶ εἰδωλοποιεῖσθαι· τὸν δὲ Θεόν, σιωπῶντα μὲν ἀνερέργητον, λαλοῦντα δὲ ἰσχύειν αὐτὸν βούλονται· εἶγε σιωπῶν μὲν οὐκ ἠδύνατο ποιεῖν, λαλῶν δὲ κτίζειν ἤρξατο. Ἐρέσθαι γὰρ αὐτοὺς δίκαιον, εἰ ὁ Λόγος, ἐν τῷ Θεῷ ὢν, τέλειος ἦν, ὥστε καὶ ποιεῖν δύνασθαι. Εἰ μὲν οὖν ἀτελὴς ἦν, ἐν Θεῷ ὢν, γεν- 20 νηθεὶς δὲ τέλειος γέγονεν· ἡμεῖς αἴτιοι τῆς τελειότητος αὐτοῦ, εἶγε δι' ἡμᾶς γεγέννηται, δι' ἡμᾶς γὰρ καὶ τὸ δύνασθαι ποιεῖν προσεῖληφεν· εἰ δὲ τέλειος ἦν ἐν Θεῷ, ὥστε καὶ ποιεῖν δύνασθαι, περιττὴ ἢ γέννησις αὐτοῦ· ἐδύνατο γὰρ, καὶ ἐν Πατρὶ ὢν, δημιουργεῖν· ὥστε ἢ οὐ γεγέννηται, ἢ γεγέννηται οὐ δι' ἡμᾶς, 25 ἀλλ' ὅτι ἀεὶ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐστίν. Ἡ γὰρ γέννησις αὐτοῦ οὐ

δέχεται ὡς δύο, τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν, οἱ ὅποιοι ὁμως εἶναι ἓνα ὡς πρὸς τὴν θεότητα καὶ ὅτι ὁ Λόγος εἶναι ὡς ἐκ τούτου ἀμέριστος καὶ ἀδιαίρετος καὶ ἀχώριστος ἀπὸ τὸν Πατέρα. Ὑπάρχει δὲ τὸ ἀνθρώπινον παράδειγμα, δηλαδὴ ἡ φωτιὰ καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς προερχομένη φλόγα, τὰ ὅποια φαίνονται μὲν ὡς δύο, εἶναι ὁμως ἓνα, διότι ἡ φλόγα δὲν ξεχωρίζεται ἀπὸ τὴν φωτιάν.

11. Εἰς αὐτὴν λοιπὸν τὴν παραφροσύνην τῶν Ἀρειανῶν καταλήγουν· διότι καὶ ἐκεῖνοι ἰσχυρίζονται ὅτι ἐξ αἰτίας μας ἐδημιουργήθη διὰ νὰ μᾶς δημιουργήσῃ, ὡσάν νὰ ἐπερίμενεν ὁ Θεὸς τὴν ἰδικὴν μας δημιουργίαν, ὥστε ἡ νὰ τὸν προβάλλῃ, συμφώνως πρὸς ἐκείνους, ἢ νὰ τὸν δημιουργήσῃ συμφώνως πρὸς αὐτούς. Οἱ Ἀρειανοὶ λοιπὸν κλίνουν εὐνοϊκώτερα πρὸς τοὺς ἀνθρώπους παρὰ πρὸς τὸν Υἱόν· διότι ἰσχυρίζονται ὅτι δὲν ἐδημιουργηθήκαμε ἡμεῖς ἐξ αἰτίας ἐκείνου, ἀλλ' ἐκεῖνος ἐξ αἰτίας μας· ὥστε διὰ τοῦτο ἐδημιουργήθη καὶ ἔγινεν ὕπαρξις, διὰ νὰ δημιουργήσῃ δι' αὐτοῦ ἡμᾶς ὁ Θεός. Αὐτοὶ ὁμως, ἐξ ἴσου βλασφημοῦντες, ἢ καὶ περισσότερον, θεωροῦν τὸν Θεὸν ὀλιγώτερον ἱκανὸν ἀπὸ ἡμᾶς. Διότι ἡμεῖς πολλάκις καὶ ἐνῶ σιωποῦμεν, ὁμως σκεπτόμεθα καὶ ἐνεργοῦμεν, ὥστε ἐκ τῆς σκέψεως νὰ δημιουργοῦμεν εἰς τὸν νοῦν μας εἰκόνας· ἐνῶ ὁ Θεός, ὅταν μὲν σιωπᾷ δὲν ἐνεργεῖ, ἀλλὰ ὑποστηρίζουν ὅτι ὅταν ὁμιλῇ ἔχει ἐξουσίαν· ἐφ' ὅσον λοιπὸν ὅταν ἐσιωποῦσε δὲν ἤμποροῦσε νὰ ἐνεργῇ, ἄρα ἤρχισε νὰ δημιουργῇ, ὅταν ὠμιλοῦσε. Εἶναι ὁμως ὀρθὸν νὰ τοὺς ἐρωτήσωμεν ἐὰν ὁ Λόγος, ὑπάρχων εἰς τὸν Θεόν, ἦτο τέλειος, ὥστε νὰ δύναται νὰ δημιουργῇ. Ἐὰν λοιπὸν δὲν ἦτο τέλειος εὐρισκόμενος εἰς τὸν Θεόν, ἀλλὰ ἔγινε τέλειος ὅταν ἐγεννήθη, ἄρα ἡμεῖς εἴμεθα αἴτιοι τῆς τελειότητός του (ἐὰν βεβαίως ἐγεννήθη ἐξ αἰτίας μας εἶναι φανερόν ὅτι καὶ τὴν δυνατότητα νὰ δημιουργῇ ἐξ αἰτίας μας τὴν προσέλαβε)· ἐὰν δὲ εἰς τὸν Θεόν ἦτο τέλειος ὥστε νὰ δύναται καὶ νὰ δημιουργῇ, εἶναι περιττὴ ἡ γέννησίς του· διότι ἤμποροῦσε νὰ δημιουργῇ καὶ εὐρισκόμενος εἰς τὸν Πατέρα· ἐπομένως ἢ δὲν ἐγεννήθη, ἢ ἐγεννήθη, ὄχι ὁμως ἐξ αἰτίας μας, ἀλλὰ διότι προέρχεται αἰδιῶς ἐκ τοῦ Πατρός. Διότι ἡ γέννησίς του δὲν φανερώνει τὴν ἰδικὴν

τὴν ἡμῶν κτίσιν δείκνυσιν, ἀλλὰ τὸ ἐκ Θεοῦ εἶναι· ἦν γὰρ καὶ πρὸ τῆς κτίσεως ἡμῶν.

12. Τὸ αὐτὸ δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ Πατρὸς τολμῶντες φανήσονται. Εἰ γὰρ σιωπῶν οὐκ ἠδύνατο ποιεῖν, ἀνάγκη προσειληφέναι
 5 αὐτὸν δύναμιν γεννήσαντα, ὃ ἔστι, λαλήσαντα. Καὶ πόθεν προσείληφε; καὶ διὰ τί; Εἰ δὲ ἠδύνατο, ἔχων ἐν ἑαυτῷ τὸν Λόγον, ποιεῖν, περιττῶς γεννᾷ, δυνάμενος καὶ σιωπῶν ποιεῖν. Ἐπειτα, εἰ πρὸ τοῦ γεννηθῆναι, ἐν τῷ Θεῷ ἦν ὁ Λόγος, ἄρα γεννηθεὶς ἐκτὸς καὶ ἔξω τοῦ Θεοῦ ἔστιν. Εἰ δὲ τοῦτο, πῶς νῦν λέγει
 10 («Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί»); Εἰ δὲ νῦν ἐν τῷ Πατρὶ ἔστιν, ἄρα αἰεὶ ἦν ἐν τῷ Πατρὶ, ὥσπερ καὶ νῦν ἔστι, καὶ περιττὸν τὸ λέγειν, Δι' ἡμᾶς γεγέννηται, καὶ μεθ' ἡμᾶς ἀνατρέχει, ἵνα ἡ ὥσπερ ἦν. Οὐ γὰρ ἦν ὅπερ οὐκ ἔστι νῦν, οὐδὲ ἔστιν ὅπερ οὐκ ἦν· ἀλλ' ἔστιν ὥσπερ ἦν αἰεὶ, καὶ ὡσαύτως καὶ κατὰ τὰ αὐτὰ
 15 ἔχων· ἐπεὶ ἀτελής καὶ τρεπτὸς φανήσεται. Εἰ γάρ, ὅπερ ἦν, τοῦτ' ἔσται μετὰ ταῦτα, ὡς νῦν οὐκ ὦν· δῆλον, ὅτι οὐκ ἔστι νῦν, ὅπερ ἦν καὶ ἔσται. Λέγω δέ· Εἰ ἐν Θεῷ ἦν πρότερον, καὶ μετὰ ταῦτα πάλιν ἔσται· δῆλον, ὅτι οὐκ ἔστι νῦν ἐν τῷ Θεῷ ὁ Λόγος. Ἄλλ' ἐλέγχει τούτους ὁ Κύριος λέγων· Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ
 20 ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί· οὕτω γάρ ἔστι νῦν, ὥσπερ ἦν αἰεὶ. Εἰ δὲ οὕτω νῦν ἔστιν, ὥσπερ ἦν αἰεὶ, δῆλον, ὅτι οὐ ποτὲ μὲν ἐγεννᾶτο, ποτὲ δὲ οὐ· οὐδὲ ποτὲ μὲν ἐν Θεῷ ἠσυχία ἦν, ποτὲ δὲ ἐλάλει· ἀλλ' ἔστιν αἰεὶ Πατὴρ, καὶ Υἱὸς ὁ τούτου Λόγος, οὐκ ὀνόματι μόνον Λόγος, οὐδὲ κατ' ἐπίνοιαν Υἱὸς ὁ Λόγος, ἀλλ' ὑπάρχων ὁμοού-
 25 σιος τῷ Πατρὶ· οὐ δι' ἡμᾶς γεννηθεὶς· ἡμεῖς γὰρ δι' ἐκεῖνον γεγόναμεν. Ἐπεὶ εἰ δι' ἡμᾶς ἐγεννήθη, καὶ ἐν τῷ γεγεννηθῆναι αὐτὸν ἐκτίσθημεν, καὶ τῇ γεννήσει αὐτοῦ συνέστηκεν ἡ κτίσις,

μας δημιουργίαν, ἀλλὰ τὸ ὅτι προέρχεται ἐκ τοῦ Θεοῦ· διότι ὑπῆρχε καὶ πρὸ τῆς ἰδικῆς μας δημιουργίας.

12. Θὰ ἀποδειχθῶν ὁμως ὅτι τὰ ἴδια παράλογα δέχονται καὶ ὡς πρὸς τὸν Πατέρα. Διότι ἐὰν δὲν ἤμποροῦσε νὰ δημιουργῆ ὅταν ἐσιωποῦσε, πρέπει νὰ προσέλαβε δύναμιν ὅταν ἐγέννησε, δηλαδὴ ὅταν ὠμίλησε. Καὶ ἀπὸ ποῦ τὴν προσέλαβε; Καὶ διὰ ποῖον λόγον; Ἐὰν δὲ ἤμποροῦσε, ἔχων μέσα του τὸν Λόγον, νὰ δημιουργῆ, εἶναι περιττὴ ἡ γέννησις, ἐφ' ὅσον ἤμπορεῖ νὰ δημιουργῆ καὶ σιωπῶν. Ἐπειτα δέ, ἐὰν πρὶν νὰ γεννηθῆ ὁ Λόγος ὑπῆρχε εἰς τὸν Θεόν, ἄρα ἀφοῦ ἐγεννήθη ἐκτός, ὑπάρχει καὶ ἔξω ἀπὸ τὸν Θεόν. Ἐὰν ὁμως συμβαίνη αὐτό, πῶς τώρα λέγει «ἐγὼ εὐρίσκομαι εἰς τὸν Πατέρα καὶ ὁ Πατὴρ εἰς ἐμένα»¹; Ἐὰν δὲ τώρα ὑπάρχη εἰς τὸν Πατέρα, ἄρα πάντοτε ὑπῆρχε εἰς τὸν Πατέρα, ὅπως εἶναι καὶ τώρα, καὶ εἶναι περιττὴ ἡ φράσις, ἐξ αἰτίας μας ἐγεννήθη, καὶ ἀκολουθεῖ μετὰ ἀπὸ ἐμᾶς διὰ νὰ γίνῃ, ὅπως ἦτο. Διότι δὲν ἦτο αὐτὸ ποῦ δὲν εἶναι τώρα, οὔτε εἶναι αὐτὸ ποῦ δὲν ἦτο· ἀλλ' εἶναι ὅπως ἦτο πάντοτε καὶ καθ' ὁμοίον τρόπον καὶ ἔχων τὰς αὐτὰς ἰδιότητας, διότι διαφορετικὰ, θὰ θεωρηθῆ ὡς ἀτελής καὶ μεταβαλλόμενος. Διότι ἐὰν αὐτὸ ποῦ ἦτο, αὐτὸ θὰ εἶναι καὶ μετὰ ταῦτα, ὅπως δὲν εἶναι τώρα, εἶναι φανερόν ὅτι δὲν εἶναι τώρα αὐτὸ ποῦ ἦτο καὶ θὰ εἶναι. Ἐννοῶ δέ· ἐὰν προηγουμένως ὑπῆρχε εἰς τὸν Θεόν καὶ μετὰ ταῦτα πάλιν θὰ εἶναι, εἶναι φανερόν ὅτι δὲν ὑπάρχει τώρα ὁ Λόγος εἰς τὸν Θεόν. Ἀλλὰ τοὺς ἐλέγχει ὁ Κύριος, λέγων· «ἐγὼ εἰς τὸν Πατέρα καὶ ὁ Πατὴρ εἰς ἐμένα»· διότι ὅπως ἦτο πάντα, ἔτσι εἶναι καὶ τώρα. Ἐὰν δὲ τώρα εἶναι ἔτσι ὅπως ἦτο πάντοτε, εἶναι φανερόν ὅτι δὲν θὰ ἐγεννᾶτο ἄλλοτε, καὶ ἄλλοτε θὰ ἐγεννᾶτο· οὔτε ἄλλοτε μὲν θὰ ὑπῆρχε σιωπὴ εἰς τὸν Θεόν, καὶ ἄλλοτε θὰ ὠμιλοῦσε· ἀλλὰ ὑπάρχει αἰδίως ὁ Πατὴρ καὶ Υἱὸς ὁ Λόγος αὐτοῦ, ὄχι μόνον κατ' ὄνομα Λόγος οὔτε κατ' ἐπίνοιαν εἶναι Υἱὸς ὁ Λόγος, ἀλλ' ἔχει τὴν αὐτὴν μὲ τὸν Πατέρα οὐσίαν· δὲν ἐγεννήθη ἐξ αἰτίας μας· ἀντιθέτως ἐμεῖς ὀφείλομεν τὴν ὑπαρξίν μας. Διότι ἐὰν ἐξ αἰτίας μας ἐγεννήθη καὶ ἐδημιουργήθημεν, ὅταν εἶχε γεννηθῆ, καὶ ἡ κτίσις συνετελέσθη διὰ τῆς γεννήσεώς

ἀνατρέχει δὲ ἵνα ἢ ὅπερ πρότερον ἦν· πρῶτον μὲν ἔσται πάλιν μὴ
γεννώμενος ὁ γεννηθείς. Εἰ γὰρ ἡ πρόοδος αὐτοῦ γέννησις ἐστίν,
ἡ ἀναδρομὴ πάλιν παῦλα τῆς γεννήσεως· γενομένου γὰρ αὐτοῦ
ἐν τῷ Θεῷ, σιωπήσει πάλιν ὁ Θεός. Εἰ δὲ σιωπήσει, ἔσται ὅπερ
5 ἦν, σιωπῶντος αὐτοῦ, ἡσυχία, καὶ οὐ κτίσις· παύσεται ἄρα ἡ
κτίσις. Ὡσπερ γὰρ προελθόντος τοῦ Λόγου, γέγονεν ἡ κτίσις,
καὶ ὑπῆρξεν οὕτω παλινδρομοῦντος τοῦ Λόγου, οὐκ ὑπάρξει ἡ
κτίσις. Τίς οὖν χρεία τοῦ γενέσθαι, εἰ παύσεται; Ἡ τί καὶ ἐλά-
λει ὁ Θεός, ἵνα μετὰ ταῦτα σιωπήσῃ; Τί δὲ προεβιάλλετο, ὄν
10 ἀνακαλεῖται; Τί δὲ καὶ ἐγέννα, οὐ τὴν γέννησιν παύσειν ἤθελε;
Τί δὲ πάλιν ἔσται, ἄδηλον. Ἡ γὰρ σιωπήσει αἰεὶ, ἢ πάλιν γεν-
νήσει, καὶ ἑτέραν κτίσιν ἐπινοήσει· οὐ γὰρ τὴν αὐτὴν ποιήσει
ἢ γὰρ ἂν διέμεινεν ἡ γενομένη· ἀλλ' ἑτέραν· ἀκολουθῶς δὲ καὶ
ταύτην παύσει, καὶ ἑτέραν ἐπινοήσει, καὶ τοῦτο εἰς ἄπειρον.

15 13. Τοῦτο δὲ ἴσως ἀπὸ τῶν Στωικῶν ὑπέλαβε, διαβεβαι-
ομένων συστέλλεσθαι καὶ πάλιν ἐκτείνεσθαι τὸν Θεὸν μετὰ τῆς
κτίσεως, καὶ ἀπείρως παύεσθαι. Τὸ γὰρ πλατυνόμενον ἀπὸ στε-
νότητος πλατύνεται· καὶ τὸ ἐκτεινόμενον συνεσταλμένον ἐκτεί-
νεται· καὶ αὐτὸ μὲν ἔστι, πλεόν δὲ οὐδὲν ἢ πάθος ὑπομένει. Εἰ
20 τοίνυν ἡ Μονάς, πλατυνθεῖσα, γέγονε Τριάς· ἡ δὲ Μονάς ἐστίν
ὁ Πατήρ, Τριάς δὲ Πατήρ, Υἱός, ἅγιον Πνεῦμα· πρῶτον μὲν
πλατυνθεῖσα ἡ Μονάς, πάθος ὑπέμεινε, καὶ γέγονεν ὅπερ οὐκ
ἦν· ἐπλατύνθη γὰρ οὐκ οὕσα πλατεῖα· ἔπειτα εἰ αὐτὴ ἡ Μονάς
ἐπλατύνθη εἰς Τριάδα, Τριάς δὲ ἐστὶ Πατήρ καὶ Υἱός καὶ ἅγιον
25 Πνεῦμα· ὁ αὐτὸς ἄρα Πατήρ γέγονε καὶ Υἱός καὶ Πνεῦμα κατὰ
Σαβέλλιον, ἐκτὸς εἰ μὴ ἡ λεγομένη παρ' αὐτῷ Μονάς ἄλλο τί
ἔστι παρὰ τὸν Πατέρα. Οὐκ ἔτι οὖν πλατύνεσθαι ἔδει λέγειν, ἀλλ'
ἡ Μονάς τριῶν ποιητικῆ, ὥστε εἶναι Μονάδα· εἶτα καὶ Πατέρα,
καὶ Υἱόν, καὶ Πνεῦμα. Εἰ γὰρ ἐπλατύνθη αὕτη, καὶ ἐξέτεινεν

του, ἀκολουθῆ δὲ διὰ νὰ φθάσῃ ἐκεῖνο ποῦ δὲν ἦτο πρὶν, πρῶτον μὲν θὰ συμβῆ, πάλιν νὰ μὴ γεννᾶται αὐτὸς ποῦ ἐγεννήθη. Διότι ἐὰν ἡ πρόοδος του εἶναι γέννησις, ἡ ἀναδρομὴ πάλιν εἶναι παῦσις τῆς γεννήσεως· διότι ὅταν αὐτὸς θὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸν Θεόν, θὰ σιωπήσῃ πάλιν ὁ Θεός. Ἐὰν δὲ σιωπήσῃ, θὰ γίνῃ αὐτὸ ποῦ ἦτο ὅταν ἐσιωποῦσε, δηλαδὴ ἡσυχία καὶ ὄχι δημιουργία. Ἐπομένως θὰ σταματήσῃ ἡ δημιουργία. Ποία ὅμως εἶναι ἡ ἀνάγκη νὰ φθάσῃ, ἐὰν θὰ σταματήσῃ; Καὶ διατί ὠμιλοῦσε ὁ Θεὸς διὰ νὰ σιωπήσῃ μετέπειτα; Διατί δὲ προέβαλλε αὐτὸν ποῦ ἀνακαλοῦσε; Καὶ διατί ἐγεννοῦσε αὐτόν, τοῦ ὁποίου τὴν γέννησιν ἤθελε νὰ παύσῃ; Καὶ τί θὰ γίνῃ πάλιν εἶναι ἄγνωστον. Διότι ἡ θὰ σιωπήσῃ παντοτεινά, ἡ θὰ γεννήσῃ πάλιν καὶ θὰ ἐπινοήσῃ ἄλλην κτίσιν· διότι δὲν θὰ κάμῃ βεβαίως τὴν ἰδίαν· διότι δὲν θὰ παρέμενε ἡ ἰδία, ἀλλὰ θὰ κάμῃ ἄλλην· ἀκολουθῶς δὲ καὶ αὐτὴν θὰ καταργήσῃ καὶ θὰ ἐπινοήσῃ ἄλλην, καὶ αὐτὸ θὰ γίνεται ἐπ' ἄπειρον.

13. Αὐτὸ ἴσως νὰ τὸ ἐδανείσθῃ ἀπὸ τοὺς Στωικούς, οἱ ὁποῖοι δέχονται ὅτι ὁ Θεὸς συστέλλεται καὶ πάλιν ἐκτείνεται μαζὺ μὲ τὴν κτίσιν καὶ ἐπ' ἄπειρον σταματᾷ. Διότι αὐτὸ ποῦ πλατύνεται, ἀπὸ στενὸν γίνεται πλατὺ· καὶ αὐτὸ ποῦ ἐκτείνεται, εἶναι συνεσταλμένον καὶ ἐκτείνεται. Καὶ αὐτὸ μὲν συμβαίνει, τίποτε ὅμως περισσότερο δὲν ὑφίσταται. Ἐὰν λοιπὸν ἡ Μονὰς ἐπλατύνθη καὶ ἔγινε Τριάς, ἡ δὲ Μονὰς εἶναι ὁ Πατήρ, Τριάς δὲ ὁ Πατήρ, ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, κατ' ἀρχὰς μὲν ἐφ' ὅσον ἐπλατύνθη ἡ Μονὰς ὑπέστη ἀλλοίωσιν καὶ ἔχει γίνῃ αὐτὸ ποῦ δὲν ἦτο· δηλαδὴ ἐπλατύνθη ἐνῶ δὲν ἦτο εὐρεῖα· ἔπειτα δὲ ἐὰν ἡ ἰδία ἡ Μονὰς διηυρύνθη καὶ ἔγινε Τριάς, Τριάς δὲ εἶναι ὁ Πατήρ, ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἄρα ὁ ἴδιος ὁ Πατήρ ἔγινε καὶ Υἱὸς καὶ Ἅγιον Πνεῦμα ὅπως δέχεται ὁ Σαβέλλιος, ἐκτὸς ἐὰν ἡ ὑπ' αὐτοῦ καλουμένη Μονὰς δὲν εἶναι ἄλλο τι παρὰ ὁ Πατήρ. Δὲν ἔπρεπε λοιπὸν νὰ λέγουν ὅτι πλατύνεται, ἀλλ' εἶναι Μονὰς δημιουργικὴ ἐκ τριῶν, ὥστε νὰ εἶναι Μονὰς· ἔπειτα δὲ ἡ Μονὰς εἶναι ὁ Πατήρ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα. Διότι ἐὰν

ἑαυτήν, αὐτὴ ἂν εἶη, ὅπερ ἐξετάθη. Καὶ Τριὰς μὲν πλατυνθεῖσα οὐκ ἔτι Μονάς ἐστι· Μονὰς δὲ οὐσα οὐπω ἦν Τριὰς. Καὶ ὁ Πατὴρ ἄρα ὢν οὐπω ἦν Υἱὸς καὶ Πνεῦμα· γενόμενος δὲ ταῦτα, οὐκ ἔτι Πατὴρ μόνον ἐστί. Ταῦτα δὲ καταφευδόμενος ἂν τις εἴποι, τοῦ
 5 Θεοῦ σῶμα καὶ παθητὸν αὐτὸν εἰσάγων· τί γὰρ ἐστι πλατύνεσθαι ἢ πάθος τοῦ πλατυνομένου; Ἡ τί ἐστι τὸ πλατυνόμενον, ἢ τὸ πρότερον μὴ τοιοῦτον, ἀλλὰ στενὸν τυγχάνον; ταῦτόν γὰρ ἐστι χρόνω μόνον διαφέρων ἑαυτοῦ.

14. Τοῦτο καὶ ὁ θεῖος γινώσκει Ἐπίσκοπος πρὸς Κοριν-
 10 θίους ἐπιστέλλων· «Μὴ στενοχωρεῖσθε ἐν ἡμῖν, πλατύνθητε δὲ καὶ ὑμεῖς, Κορίνθιοι». Τοὺς γὰρ αὐτοὺς ἀπὸ στενότητος εἰς πλατυσμόν μεταβάλλειν συμβουλεύει. Ὡσπερ δὲ εἰ ἐπλατύνθησαν πάλιν Κορίνθιοι καὶ στενοχωρούμενοι, οὐκ ἄλλοι ἐτύγγα-
 15 εἰς Τριάδα, ἢ Τριὰς πάλιν ἐστὶν ὁ Πατὴρ μόνος. Τὸ αὐτὸ δὲ πάλιν φησὶν («Ἡ καρδία ἡμῶν πεπλάτνται»)· καὶ ὁ Νῶε λέγει, «Πλατύναι ὁ Θεὸς τῶ Ἰάφεθ»· ἡ αὐτὴ γὰρ καρδία καὶ ὁ αὐτὸς Ἰάφεθ ἐστὶν ἐν τῷ πλατυσμῷ· Εἰ μὲν οὖν ἡ Μονὰς ἐπλάτνεν, ἄλλοις ἂν ἐπλάτνεν· εἰ δὲ αὐτὴ ἐπλάτνεν, αὐτὴ ἂν εἶη, ὅπερ
 20 ἐπλατύνθη. Τί δὲ ἐστὶν ἢ ὁ Υἱὸς καὶ Πνεῦμα ἅγιον; Ἐρῆσθαι δὲ αὐτὸν τοιαῦτα λέγοντα, καλόν· Τίς ἢ ἐνέργεια τοῦ τοιούτου πλατυσμοῦ; Ἡ, ὡς ἐπ' αὐτῆς ἀληθείας, διὰ τί ὅλως ἐπλατύνθη; Τὸ γὰρ μὴ μένον τὸ αὐτό, ἀλλ' ὕστερον πλατυνόμενον, ἔχειν ἀνάγκη δεῖ τὴν αἰτίαν, δι' ἣν καὶ ἐπλατύνθη. Εἰ μὲν οὖν ἵνα Λόγος καὶ
 25 Πνεῦμα συνῆ αὐτῷ, περιττὸν τὸ λέγειν, Μονάς· εἶτα, ἐπλατύνθη.

1. Β' Κορ. 6, 12-13.

2. Β' Κορ. 6, 11.

ἐπλατύνθη αὐτὴ καὶ ἐξέτεινε τὸν ἑαυτὸν της, θὰ ἦτο αὐτὴ ἡ ὁποία ἐξετάθη. Καὶ Τριάς, βεβαίως, πὺ διηυρύνθη, δὲν εἶναι πλέον Τριάς· ἐπειδὴ δὲ εἶναι Μονάς, δὲν ἦτο ποτὲ Τριάς. Καὶ ὁ Πατὴρ λοιπὸν δὲν ἦτο ἀκόμη Υἱὸς καὶ Πνεῦμα· ἀφοῦ δὲ ἔγινε αὐτὰ ἔπειτα, δὲν εἶναι πλέον μόνον Πατὴρ. Αὐτὰ ὅμως θὰ τὰ ἔλεγε κάποιος πὺ ψεύδεται ἐξ ὀλοκλήρου, διότι χαρακτηρίζει τὸν Θεὸν ὡς ἄνθρωπον καὶ ὡς ἔχοντα ἀδυναμίας. Διότι τί ἄλλο εἶναι ἡ πλάτυνσις παρὰ ἀδυναμία τοῦ διευρυνομένου; Ἡ τί εἶναι αὐτὸ πὺ πλατύνεται, παρὰ αὐτὸ πὺ προηγουμένως δὲν ἦτο τέτοιο, ἀλλὰ στενόν; εἶναι ἀκριβῶς τὸ ἴδιον πρᾶγμα, πὺ διαφέρει μόνον ὡς πρὸς τὸν χρόνον ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του.

14. Αὐτὸ γνωρίζει καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ὅταν γράφῃ πρὸς τοὺς Κορινθίους· «μὴ αἰσθάνεσθε καμμίαν ἔλλειψιν, ἀλλὰ κάμετε εὐρύχωρον τὴν καρδίαν σας καὶ σεῖς, ὡς Κορίνθιοι»¹. Τοὺς συμβουλεύει δηλαδὴ νὰ ἀλλάξουν καὶ ἀπὸ στενόκαρδοι νὰ γίνουν εὐρύχωροι ὡς πρὸς τὴν καρδίαν. Ὅπως δέ, καὶ ὅταν ἐπλατύνθησαν οἱ Κορίνθιοι καὶ ὅταν ἦσαν στενόκαρδοι, δὲν ἦσαν ἄλλοι ἀλλὰ πάλιν οἱ ἴδιοι Κορίνθιοι, ἔτσι καὶ ὁ Πατὴρ, παρ' ὅτι διηυρύνθη εἰς Τριάδα, ἡ Τριάς πάλιν εἶναι ὁ Πατὴρ μόνος. Τὸ ἴδιον δὲ λέγει πάλι· «ἡ καρδία σας ἔχει πλατυνθῆ»²· καὶ ὁ Νῶε λέγει, «εἶθε ὁ Θεὸς νὰ πληθύνῃ τὸν Ἰάφεθ»³· δηλαδὴ ἡ ἰδία καρδία καὶ ὁ ἴδιος Ἰάφεθ εἶναι εἰς τὴν πληθυνσιν. Ἐὰν μὲν λοιπὸν ἡ Μονάς ἐπλάτυνεν, ἄλλους θὰ ἐπλάτυνεν· ἐὰν δὲ ἡ ἰδία ἐπλάτυνεν, αὐτὴ θὰ εἶναι αὐτὸ πὺ ἐπλατύνθη. Ποῖον ὅμως εἶναι αὐτό, παρὰ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον; Ὅρθον εἶναι ὅμως νὰ ἐρωτήσωμεν αὐτὸν πὺ ὑποστηρίζει τέτοια· ποία εἶναι ἡ ἐνέργεια τοῦ τέτοιου πλατυασμοῦ; Ἡ, ὡσάν νὰ εἶναι αὐτὸ ἀληθινόν, διὰ ποῖον λόγον ἐπλατύνθη ἐξ ὀλοκλήρου; Διότι αὐτὸ πὺ δὲν παραμένει τὸ ἴδιον ἀλλὰ πλατύνεται ἐκ τῶν ὑστέρων, πρέπει νὰ ἔχη αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποίαν καὶ ἐπλατύνθη. Ἐὰν μὲν λοιπὸν ἐπλατύνθη διὰ νὰ συνεωθῆ μὲ αὐτὸν ὁ Λόγος καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, περιττὸν νὰ λέ-

3. Γέν. 9, 27.

Οὐ γὰρ ὕστερον Λόγος καὶ Πνεῦμα, ἀλλ' αἰεὶ, ἵνα μὴ ἄλογος ὁ
 Θεὸς κατὰ τοὺς Ἀρειανούς. Ὡστε, εἰ αἰεὶ ἦν Λόγος καὶ Πνεῦμα,
 αἰεὶ πλατεῖα, καὶ οὐ προῶτον Μονάς. Εἰ δὲ ὕστερον ἐπλατύνθη,
 ὕστερον καὶ Λόγος. Εἰ δὲ διὰ τὴν ἐνανθρωπίσιν ἐπλατύνθη, καὶ
 5 γέγονε τότε Τριάς· ἄρα πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως οὐπω ἦν Τριάς.
 Φανήσεται δὲ ὁ Πατὴρ καὶ γεγονώς σὰρξ, εἶγε αὐτός, Μονάς ὢν,
 ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἐπλατύνθη· καὶ τάχα λοιπὸν Μονάς ἔσται καὶ
 σὰρξ, καί, τὸ τρίτον, Πνεῦμα· εἶγε αὐτὸς ἐπλατύνθη· ἔσται δὲ
 καὶ ὀνόματι μόνον Τριάς. Εἰ δὲ διὰ τὸ κτίσαι ἐπλατύνθη, ἄτο-
 10 πον. Ἄτοπον γὰρ ἦν, καὶ Μονάδα μένουσαν αὐτὴν πάντα ποιεῖν·
 οὐ γὰρ ἐνδεής ἦν πλατυσμοῦ ἢ Μονάς, οὐδὲ ἀσθενής ἦν πρὸ τοῦ
 πλατυθῆναι. Ἄτοπον γὰρ καὶ ἀσεβές τοῦτό γε ἐπὶ Θεοῦ νοεῖν
 καὶ λέγειν. Ἀκολουθήσει δὲ καὶ ἄλλο ἄτοπον. Εἰ γὰρ διὰ τὴν
 κτίσιν ἐπλατύνθη, ἕως δὲ Μονάς ἦν, οὐκ ἦν ἡ κτίσις· πάλιν ἔ-
 15 ἔσται μετὰ τὴν συντέλειαν Μονάς ἀπὸ πλατυσμοῦ· ἀναιρεθί-
 σεται καὶ ἡ κτίσις. Ὡσπερ γὰρ διὰ τὸ κτίσαι ἐπλατύνθη, οὕτω
 παυόμενον τοῦ πλατυσμοῦ, παύσεται καὶ ἡ κτίσις.

15. Τοιαῦτα μὲν οὖν ἄτοπα ἐκ τοῦ πλατύνεσθαι λέγειν εἰς
 Τριάδα τὴν Μονάδα ἀπαντήσεται. Ἐπειδὴ δὲ οἱ τοῦτο λέγοντες
 20 τολμῶσι διαιρεῖν Λόγον καὶ Υἱόν, καὶ λέγειν ἄλλον μὲν εἶναι
 τὸν Λόγον, ἕτερον δὲ τὸν Υἱόν, καὶ πρότερον μὲν εἶναι τὸν Λό-
 γον, εἶτα τὸν Υἱόν· φέρε, καὶ περὶ τούτων ἴδωμεν, Ἔστι δὲ
 τούτων διάφορος ἡ τόλμα. Οἱ μὲν γὰρ τὸν ἄνθρωπον, ὃν ἀνέλα-
 βεν ὁ Σωτὴρ, αὐτὸν εἶναι τὸν Υἱὸν λέγουσιν· οἱ δὲ τὸ συναμφό-
 25 τερον, τὸν τε ἄνθρωπον καὶ τὸν Λόγον, Υἱὸν τότε γεγενῆσθαι,
 ὅτε συνήφθησαν. Ἄλλοι δὲ εἰσιν οἱ λέγοντες, αὐτὸν τὸν Λόγον

γεται Μονάς· ἔπειτα ἐπλατύνθη. Δὲν εἶναι μεταγενέστερος ὁ Λόγος καὶ τὸ Πνεῦμα, ἀλλὰ ὑπάρχουν αἰωνίως ὥστε νὰ μὴ εἶναι ὁ Θεὸς χωρὶς τὸν Λόγον ὅπως ὑποστηρίζουν οἱ Ἀρειανοί. Ὡστε ἐὰν πάντοτε ὑπῆρχε ὁ Λόγος καὶ τὸ Πνεῦμα, ὑπῆρχε αἰωνίως εὐρύτης καὶ ὄχι πρωταρχικῶς Μονάς. Ἐὰν δὲ ἐκ τῶν ὑστέρων ἐπλατύνθη, ἄρα ἐκ τῶν ὑστέρων ἐνεφανίσθη ὁ Λόγος. Ἐὰν δὲ λόγῳ τῆς ἐνανθρωπήσεως ἐπλατύνθη καὶ τότε ἔγινε Τριάς, ἄρα πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως δὲν ἦτο Τριάς. Καὶ θὰ φανῆ ὅτι ὁ Πατήρ ἔχει γίνεαι ἄνθρωπος, ἐὰν βεβαίως αὐτός, ἐνῶ ἦτο Μονάς ἐπλατύνθη μὲ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν· καὶ ἀμέσως ἔπειτα θὰ εἶναι Μονάς καὶ ἄνθρωπος καί, τρίτον, Πνεῦμα· ἐὰν δὲ αὐτὸς ἐπλατύνθη θὰ εἶναι μόνον κατ' ὄνομα Τριάς. Ἐὰν δεχθῶμεν δὲ ὅτι ἐπλατύνθη διὰ νὰ δημιουργήσῃ, αὐτὸ εἶναι παράλογον. Διότι ἦτο δυνατόν νὰ μείνῃ Μονάς καὶ νὰ δημιουργήσῃ τὰ πάντα· διότι δὲν εἶχεν ἀνάγκην διευρύνσεως ἢ Μονάς, οὔτε ἦτο ἑλλιπὴς πρὸ τῆς διευρύνσεως. Διότι αὐτὸ εἶναι παράλογον καὶ ἀσεβὲς νὰ τὸ σκεπτῶμεθα καὶ νὰ τὸ λέγωμεν διὰ τὸν Θεόν. Θὰ ἐπακολουθήσῃ ὁμως καὶ ἄλλο παράλογον. Ἐὰν δηλαδὴ ἐπλατύνθη χάριν τῆς δημιουργίας, μέχρις οὗτο ἦτο Μονάς δὲν ὑπῆρχε ἡ δημιουργία· καὶ μετὰ τὴν πραγματοποίησιν τῆς δημιουργίας θὰ γίνῃ πάλιν Μονάδα ἀπὸ τὴν διέυρυνσιν, θὰ ἐξαλειφθῇ δὲ καὶ ἡ δημιουργία. Διότι ὅπως ἐπλατύνθη χάριν τῆς δημιουργίας, ἔτσι, ὅταν παύσῃ νὰ ὑπάρχη ἡ πλάτυνσις, παύει νὰ ὑπάρχη καὶ ἡ δημιουργία.

15. Τέτοια λοιπὸν παράλογα θὰ συναντήσῃ κανεὶς ἀπὸ τὴν ἐκδοχὴν ὅτι ἡ Μονάς διευρύνεται εἰς Τριάδα. Ἐπειδὴ ὁμως αὐτοὶ ποὺ τὸ ὑποστηρίζουν ἔχουν τὸ θράσος νὰ χωρίζουν τὸν Λόγον ἀπὸ τὸν Υἱὸν καὶ νὰ ἰσχυρίζονται ὅτι ἄλλος μὲν εἶναι ὁ Λόγος καὶ ἄλλος ὁ Υἱός, καὶ προηγείται χρονικῶς τοῦ Υἱοῦ ὁ Λόγος, ἃς ἐξετάσωμεν καὶ περὶ αὐτῶν. Εἶναι δὲ διαφορετικὴ ἡ θρασύτης τούτων. Διότι οἱ μὲν δέχονται ὅτι ὁ ἄνθρωπος, τὸν ὁποῖον ἐφόρεσεν ὁ Σωτὴρ, αὐτὸς εἶναι ὁ Υἱός· οἱ δὲ ὑποστηρίζουν καὶ τὰ δύο· ὅτι δηλ. ὁ ἄνθρωπος καὶ Λόγος, τότε ἔγινε Υἱός, ὅταν συνηνώθησαν. Ἄλλοι δὲ ὑποστηρίζουν ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Λόγος τότε

τότε Υἱὸν γεγενῆσθαι, ὅτε ἐνηθρώπησεν. Ἐκ γὰρ Λόγου, φασί, γέγονεν Υἱός, οὐκ ὢν πρότερον Υἱός, ἀλλὰ Λόγος μόνον. Στωικὰ μὲν οὖν ἀμφοτέρω, τότε πλατύνεσθαι λέγειν τὸν Θεόν, καὶ ἀρνεῖσθαι τὸν Υἱόν. Κατὰ περιττὸν δὲ ἀνόητον, ὅτι ὀνομά-
 5 ζοντες Λόγον, ἀρνοῦνται αὐτὸν Υἱὸν εἶναι. Εἰ μὲν γὰρ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ Θεοῦ ὁ Λόγος, εἰκότως ἂν αὐτὸν ἀρνοῖντο εἶναι Υἱόν· εἰ δὲ ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστι, διὰ τί μὴ συνορῶσιν, ὅτι τὸ ἕκ τινος ὑπάρχον υἱός ἐστιν ἐκείνου, ἐξ οὗ καὶ ἔστιν; Εἶτα εἰ τοῦ Λόγου Πατὴρ ἐστιν ὁ Θεός, διὰ τί μὴ καὶ ὁ Λόγος Υἱός ἂν εἴη τοῦ ἑαυτοῦ
 10 Πατρός; Πατὴρ γὰρ τίς ἐστι καὶ λέγεται, οὗ ἐστιν ὁ υἱός· καὶ υἱός τίς ἐστι καὶ λέγεται ἐκείνου, οὗ ἐστιν ὁ πατήρ. Εἰ τοίνυν τοῦ Χριστοῦ οὐκ ἔστι Πατὴρ ὁ Θεός, οὐδὲ ὁ Λόγος Υἱός ἂν εἴη· εἰ δὲ Πατὴρ ὁ Θεός εἰκότως ἂν εἴη καὶ ὁ Λόγος Υἱός. Εἰ δὲ ὕστερον μὲν Πατὴρ καὶ πρότερον Θεός, Ἀρειανῶν μὲν τὸ φρόνη-
 15 μα· ἔπειτα ἄτοπον μεταβάλλεσθαι τὸν Θεόν· σωματικὸν γάρ· εἰ δὲ ὡσπερ ἐπὶ τῆς κτίσεως ὕστερον ποιητής, ἰστέον, ὅτι τῶν γινομένων ὕστερόν ἐστιν ἢ μεταβολή, οὐχὶ τοῦ Θεοῦ.

16. Εἰ μὲν οὖν ποίημα καὶ ὁ Υἱός, καλῶς ἂν ὕστερον Πατὴρ καὶ ἐπ' αὐτοῦ· εἰ δὲ οὐ ποίημα ὁ Υἱός, ἀεὶ ἄρα ὁ Πατήρ, ἀεὶ
 20 καὶ ὁ Υἱός. Εἰ δὲ ἀεὶ ὁ Υἱός, αὐτὸς ἂν εἴη ὁ Λόγος. Εἰ γὰρ μὴ Υἱός εἴη ὁ Λόγος, καὶ τοῦτό τις ἀποτολμῶν εἶποι· ἢ τὸν Λόγον Πατέρα, ἢ τὸν Υἱὸν κρείττονα τοῦ Λόγου. Τοῦ γὰρ Υἱοῦ ἐν κόλποις ὄντος τοῦ Πατρός, ἀνάγκη ἢ μὴ εἶναι πρὸ Υἱοῦ τὸν Λόγον· οὐδὲν γὰρ ἐστι πρὸ τοῦ ὄντος ἐν τῷ Πατρὶ· ἢ εἰ ὁ
 25 Λόγος ἄλλος ἐστὶ πρὸ τὸν Υἱόν, ὁ Λόγος ἂν εἴη ὁ Πατήρ, ἐν ᾧ ἐστιν ὁ Υἱός. Εἰ δὲ οὐκ ἔστιν ὁ Λόγος Πατήρ, ἀλλὰ Λόγος,

ἔγινε Υἱός, ὅταν ἐνηθρώπησε. Διότι ἀπὸ Λόγος πού ἦτο, ἰσχυρίζονται, ἔγινεν Υἱός, ἐνῶ πρὶν δὲν ἦτο Υἱός, ἀλλὰ μόνον Λόγος. Αὐταὶ ὅμως εἶναι ἀπόψεις τῶν Στωικῶν, καὶ ὁ ἰσχυρισμὸς δηλαδὴ ὅτι διευρύνεται ὁ Θεός, καὶ ἡ ἄρνησις τοῦ Υἱοῦ. Ἀκόμη δὲ μεγαλυτέρα ἀνοησία εἶναι ὅτι ἐνῶ τὸν ἀποκαλοῦν Λόγον ἀρνοῦνται ὅτι εἶναι Υἱός. Ἐὰν βεβαίως δὲν προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεὸν ὁ Λόγος, θὰ ἦτο εὐλογον νὰ ἀρνοῦνται ὅτι εἶναι Υἱός· ἐφ' ὅσον ὅμως προέρχεται ἐκ τοῦ Θεοῦ, διατί δὲν βλέπουν συνάμα ὅτι αὐτὸ πού ὑπάρχει ἀπὸ κάποιον εἶναι υἱὸς αὐτοῦ, ἀπὸ τὸν ὁποῖον καὶ ὑπάρχει; Ἐπειτα, ἐὰν ὁ Θεὸς εἶναι Πατὴρ τοῦ Λόγου, διατί νὰ μὴ εἶναι καὶ ὁ Λόγος Υἱὸς τοῦ Πατρὸς του; Διότι εἶναι κάποιος Πατὴρ καὶ ὀνομάζεται, αὐτὸς τοῦ ὁποῖου εἶναι ὁ υἱός· καὶ εἶναι κάποιος υἱὸς καὶ ὀνομάζεται, αὐτὸς πού ἔχει πατέρα. Ἐὰν λοιπὸν ὁ Θεὸς δὲν εἶναι Πατὴρ τοῦ Χριστοῦ, οὕτε ὁ Λόγος θὰ εἶναι Υἱός· ἐὰν ὅμως εἶναι Πατὴρ ὁ Θεός, εὐλόγως θὰ εἶναι καὶ ὁ Λόγος Υἱός. Ἐὰν δὲ δεχθῶμεν ὅτι πρῶτον ἦτο Θεὸς καὶ ἔπειτα ἔγινε Πατὴρ, αὐτὸ εἶναι Ἀρειανικὴ κακοδοξία· ἄλλωστε εἶναι παράλογον νὰ μεταβάλλεται ὁ Θεός, διότι αὐτὸ εἶναι ἀνθρωπίνη ιδιότης· ἐὰν δὲ δεχθῶμεν ὅτι ἔγινε δημιουργὸς διὰ νὰ συντελεσθῇ ἡ κτίσις, πρέπει νὰ γνωρίζωμεν ὅτι ἡ μεταβολὴ ἀνήκει εἰς τὰ ἐκ τῶν ὑστέρων δημιουργηθέντα καὶ ὄχι εἰς τὸν Θεόν.

16. Ἐὰν λοιπὸν εἶναι ποίημα καὶ ὁ Υἱός, ὀρθὸν θὰ ἦτο νὰ λάβῃ ἐκ τῶν ὑστέρων τὴν ιδιότητα αὐτὴν ὁ Πατὴρ ἐπὶ τοῦ Υἱοῦ· ἐὰν ὅμως δὲν εἶναι ποίημα ὁ Υἱός, ἄρα πάντοτε ὑπῆρχε ὁ Πατὴρ καὶ πάντοτε ὁ Υἱός. Ἐὰν δὲν αἰωνίως ὑπάρχη ὁ Υἱός, αὐτὸς θὰ εἶναι ὁ Λόγος. Διότι ἐὰν δὲν ἦτο Υἱὸς ὁ Λόγος, θὰ ἐτολμοῦσε κανεὶς νὰ εἰπῇ καὶ τὸ ἐξῆς· ἡ ἀποκαλεῖ Πατέρα τὸν Λόγον, ἢ θεωρεῖ τὸν Υἱὸν ἀνώτερον τοῦ Λόγου. Διότι ἐφ' ὅσον ὁ Υἱὸς ὑπάρχει ἐντὸς τοῦ Πατρὸς¹, πρέπει ἢ νὰ μὴ ὑπάρχη πρὸ τοῦ Υἱοῦ ὁ Λόγος, διότι τίποτε δὲν ὑπάρχει πρὸ τοῦ ὄντος εἰς τὸν Πατέρα, ἢ ἐὰν ὁ Λόγος εἶναι διάφορος τοῦ Υἱοῦ, ὁ Λόγος θὰ εἶναι ὁ Πατὴρ, εἰς τὸν ὁποῖον εὐρίσκεται ὁ Υἱός. Καὶ ἐὰν δὲν εἶναι Πατὴρ ὁ Λόγος, ἀλλὰ Λόγος, θὰ ἦτο ἔξω ἀπὸ τὸν

ἐκτός ἂν εἶη ὁ Λόγος τοῦ Πατρὸς, ὄντος τοῦ Υἱοῦ ἐν τοῖς κόλποις τοῦ Πατρὸς. Οὐ γὰρ ἀμφοτέρω, ὃ τε Λόγος καὶ ὁ Υἱός, ἐν τοῖς κόλποις, ἀλλ' ἓνα εἶναι δεῖ, καὶ τοῦτον τὸν Υἱόν, ὅς ἐστι μονογενής. Καὶ πάλιν, εἰ ἄλλος ἐστὶν ὁ Λόγος, καὶ ἄλλος ὁ Υἱός, 5 κρείττων εὐρεθήσεται ὁ Υἱός τοῦ Λόγου· οὐδεὶς γὰρ γινώσκει τὸν Πατέρα, εἰ μὴ ὁ Υἱός, οὐχ ὁ Λόγος. Ἡ τοίνυν οὐκ οἶδεν ὁ Λόγος, ἢ εἰ οἶδε ψεῦδος τό, «Οὐδεὶς γινώσκει». Τὸ αὐτὸ δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ, («Ὁ ἑωρακὼς ἐμέ, ἑώρακε τὸν Πατέρα»), καί, («Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ ἐν ἑσμεν»)· Υἱοῦ γὰρ εἰσι φωναί, καὶ οὐ Λόγου κατ' 10 αὐτοῦ· δῆλον δὲ ἀπὸ τῶν Εὐαγγελίων. Κατὰ γὰρ τὸν Ἰωάννην, λέγοντος τοῦ Κυρίου, («Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ ἐν ἑσμεν»), ἐβάστασαν λίθους οἱ Ἰουδαῖοι, ἵνα λιθάσωσιν αὐτόν. Ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Πολλὰ ἔργα καλὰ ἔδειξα ὑμῖν ἐκ τοῦ Πατρὸς· διὰ ποῖον αὐτῶν ἔργον ἐμὲ λιθάζετε; Ἀπεκρίθησαν αὐτῷ οἱ Ἰουδαῖοι· Περὶ 15 καλοῦ ἔργου οὐ λιθάζομέν σε, ἀλλὰ περὶ βλασφημίας, καὶ ὅτι σύ, ἄνθρωπος ὢν, ποιεῖς σεαυτὸν Θεόν. Ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Οὐκ ἔστι γεγραμμένον ἐν τῷ νόμῳ ὑμῶν, ὅτι ἐγὼ εἶπα, Θεοὶ ἐστε; Εἰ ἐκείνους εἶπε θεούς, πρὸς οὓς ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἐγένετο, καὶ οὐ δύναται ληθῆναι ἡ Γραφή· ὃν ὁ Πατήρ ἡ- 20 γίασε καὶ ἀπέστειλεν εἰς τὸν κόσμον, ὑμεῖς λέγετε, ὅτι βλασφημείς, ὅτι εἶπον, Υἱὸς τοῦ Θεοῦ εἰμι; Εἰ οὐ ποιῶν τὰ ἔργα τοῦ Πατρὸς, μὴ πιστεύετε μοι· εἰ δὲ ποιῶ, κὰν ἐμοὶ μὴ πιστεύητε, τοῖς ἔργοις πιστεύσατε, ἵνα γνῶτε καὶ γινώσκητε, ὅτι (ἐν ἐμοὶ ὁ Πατήρ, κὰγὼ ἐν τῷ Πατρί). Καίτοι, ὅσον ἐκ τοῦ προφανοῦς 25 δεῖ νοεῖν, οὐθ' ὅτι Θεός εἰμι, οὐδ' ὅτι Υἱὸς Θεοῦ εἰμι, εἶπεν, ἀλλ', («Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ ἐν ἑσμεν»).

1. Πρβλ. Ματθ. 11, 27.

2. Ἰω. 14, 9.

Πατέρα ὁ Λόγος, ἀφοῦ ὁ Υἱὸς ὑπάρχει εἰς τοὺς Πατρικοὺς κόλπους. Διότι δὲν εἶναι καὶ οἱ δύο, δηλαδή καὶ ὁ Λόγος καὶ ὁ Υἱός, ἐντὸς τοῦ Πατρὸς, ἀλλὰ πρέπει νὰ εἶναι ἕνας, καὶ μάλιστα ὁ Υἱός, ὁ ὁποῖος εἶναι μονογενής. Καὶ πάλιν, ἐὰν ἄλλος εἶναι ὁ Λόγος καὶ ἄλλος ὁ Υἱός, θὰ εὕρεθῆ ἀνώτερος τοῦ Λόγου ὁ Υἱός· διότι κανεὶς δὲν γνωρίζει τὸν Πατέρα παρὰ μόνον ὁ Υἱός¹ καὶ ὄχι ὁ Λόγος. Ἡ λοιπὸν δὲν γνωρίζει ὁ Λόγος, ἢ, ἐὰν γνωρίζῃ, εἶναι ψευδὲς τό, «κανεὶς δὲν γνωρίζει». Τὸ ἴδιον συμβαίνει δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ «αὐτὸς ποὺ ἔχει ἰδῆ ἐμένα, ἔχει ἰδῆ τὸν Πατέρα»², καὶ, «ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ εἴμεθα ἕν»³· διότι οἱ λόγοι αὐτοὶ εἶναι τοῦ Υἱοῦ καὶ ὄχι τοῦ Λόγου κατὰ τὴν γνώμην των. Εἶναι δὲ φανερὸν ἀπὸ τὰ εὐαγγέλια. Διότι κατὰ τὸν Ἰωάννην, ὅταν ὁ Κύριος λέγει «ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἕν ἐσμεν», ἐπῆραν λίθους οἱ Ἰουδαῖοι διὰ νὰ τὸν λιθοβολήσουν. Εἶπε τότε ὁ Ἰησοῦς εἰς αὐτούς· πολλὰ κατὰ ἔργα σὰς ἔδειξα ἀπὸ τὸν Πατέρα· ἐξ αἰτίας ποίου ἔργου μὲ λιθοβολεῖτε; Ἀπήντησαν δὲ εἰς αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι· δὲν σὲ λιθοβολοῦμεν ἐξ αἰτίας καλοῦ ἔργου, ἀλλὰ λόγῳ τῆς βλασφημίας, διότι ἐσύ, ἐνῶ εἶσαι ἄνθρωπος, ἐξισώνεις τὸν ἑαυτὸν σου μὲ τὸν Θεόν. Ἀπήντησε δὲ εἰς αὐτούς ὁ Ἰησοῦς· δὲν εἶναι γραμμένον εἰς τὸν νόμον σας, «ὅτι ἐγὼ εἶπα, εἰσθε θεοί»; Ἐὰν ὠνόμασε θεοὺς ἐκείνους πρὸς τοὺς ὁποίους ἦλθε ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡ Γραφή δὲν ἠμπορεῖ νὰ καταργηθῆ· αὐτὸν τὸν ὁποῖον ἠγάσεν ὁ Πατὴρ καὶ ἀπέστειλε εἰς τὸν κόσμον, σεῖς λέγετε ὅτι βλασφημεῖ, διότι εἶπα, εἶμαι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ; Ἐὰν δὲν ἐκτελῶ τὰ ἔργα τοῦ Πατρὸς μὴ μὲ πιστεῦετε· ἐφ' ὅσον ὁμως τὰ ἐκτελῶ, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν πιστεῦετε εἰς ἐμένα, πιστεύσατε εἰς τὰ ἔργα διὰ νὰ ἐννοήσετε καὶ νὰ γνωρίσετε ὅτι εἰς ἐμένα εὐρίσκεται ὁ Πατὴρ καὶ ἐγὼ εἰς τὸν Πατέρα»⁴. Ἄν καὶ πρέπει νὰ καταλάβωμεν ἀπὸ τὴν σαφήνειαν ποῦ ὑπάρχει ἐδῶ ὅτι δὲν εἶπε, εἶμαι Θεός, οὔτε εἶπε, εἶμαι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἀλλά, «ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ εἴμεθα ἕν».

3. Ἰω. 10, 30.

4. Ἰω. 10, 30-38.

17. Οἱ μὲν οὖν Ἰουδαῖοι ἐν τῷ ἀκούσαι, ἐν, ἐνόμιζον κατὰ
 Σαβέλλιον αὐτὸν εἰρηκέναι εἶναι τὸν Πατέρα· ὁ δέ γε Σωτήρ
 ἡμῶν συλλογίζεται μὲν αὐτῶν τὴν ἁμαρτίαν ὅτι· Εἰ καὶ Θεὸν
 εἶπον, ἔδει ὑμᾶς εἰδέναι τὸ γεγραμμένον, Ἐγὼ εἶπα, Θεοὶ ἐστε·
 5 εἶτα τό, Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἔσμεν, σαφηνίζων, ἐν τῷ Υἱῷ
 τὴν πρὸς τὸν Πατέρα ἐνότητα ἀποδέδωκε λέγων, Ὅτι εἶπον·
 Υἱὸς εἰμι τοῦ Θεοῦ. Εἰ γὰρ τῇ λέξει οὐκ εἶπεν, ἀλλὰ τὴν διάνοιαν
 τοῦ, ἐν ἔσμεν, ἀποδέδωκε τῷ Υἱῷ. Οὐδὲν γὰρ ἐν πρὸς τὸν Πα-
 τέρα, εἰ μὴ τὸ ἐξ αὐτοῦ. Τί δ' ἂν εἶη τὸ ἐξ αὐτοῦ ἢ ὁ Υἱός; Ἐπι-
 10 φέρει γοῦν, Ἴνα γινώσκητε, ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ
 ἐν ἐμοί. Τὸ γὰρ ἐν ἐπεξηγοῦμενος, οὐκ ἐν τῷ αὐτὸ εἶναι ἐκεῖνο
 πρὸς ὃ ἐν ἔστιν εἶπεν, ἀλλ' ἐν τῷ αὐτὸν ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ τὸν
 Πατέρα ἐν τῷ Υἱῷ, τὴν συνάφειαν, καὶ τὸ ἀχώριστον. Καὶ γὰρ
 καὶ Σαβέλλιον ἐν τούτῳ ἀνατρέπει, ἐν τῷ εἰπεῖν οὐχ, Ὁ Πατὴρ
 15 εἰμι, ἀλλὰ, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ· καὶ Ἄρειον ἐν τῷ εἰπεῖν, Ἐν ἔσμεν.
 Εἰ τοίνυν ὁ Υἱὸς ἄλλο, καὶ ὁ Λόγος ἄλλο, οὐχ ὁ Λόγος ἐν ἔστι
 πρὸς τὸν Πατέρα, ἀλλ' ὁ Υἱός· οὐδὲ ὁ τὸν Λόγον ἐώρακώς ἐώ-
 ρακε τὸν Πατέρα, ἀλλ' ὁ τὸν Υἱόν. Τούτων δὲ δεικνυμένων, ἢ
 μεῖζων ὁ Υἱὸς τοῦ Λόγου, ἢ πλεῖον οὐδὲν ὁ Λόγος τοῦ Υἱοῦ
 20 ἔχει. Τί γὰρ μεῖζον ἢ τελειότερον τοῦ, («Ἐν»), καὶ τοῦ, («Ἐγὼ
 ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί»), καὶ τοῦ, («Ὁ ἐώρακώς ἐμέ,
 ἐώρακε τὸν Πατέρα»); Καὶ γὰρ καὶ αὐταὶ αἱ φωναὶ τοῦ Υἱοῦ εἰ-
 σι. Φησὶ γοῦν ὁ αὐτὸς Ἰωάννης· («Ὁ ἐώρακώς ἐμέ, ἐώρακε τὸν
 πέμπαντά με») καί, («Ὁ ἐμὲ δεχόμενος, δέχεται τὸν ἀποστεί-
 25 λαντά με») καί, («Ἐγὼ φῶς εἰς τὸν κόσμον ἐλήλυθα, ἵνα πᾶς ὁ

1. Ἰω. 10, 30.

2. Ἰω. 14, 10.

3. Ἰω. 14, 9.

4. Πρβλ. Ἰω. 12, 45.

17. Οἱ Ἰουδαῖοι λοιπὸν μόλις ἤκουσαν, «ἕνα», ἐνόμισαν πὼς εἶπε ὅτι ὁ Πατὴρ εἶναι ὅπως τὸν θεωρεῖ ὁ Σαβέλλιος. Ὁ Σωτὴρ ἡμῶν ὅμως, σκέπτεται μὲν τὸ σφάλμα των, ὅτι δηλαδὴ ἂν ὠνόμασα καὶ Θεὸν τὸν ἑαυτὸν μου, ἔπρεπε νὰ γνωρίζετε τὸ ρητὸν, «ἐγὼ εἶπα, εἴσθε θεοί·» ἔπειτα τό, «ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ, ἓν ἐσμεν», διευκρινίζων, ἀπέδωσε εἰς τὸν Υἱὸν τὴν ἐνότητα μὲ τὸν Πατέρα, λέγων, διότι εἶπα· εἶμαι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Δηλαδὴ, ἂν καὶ δὲν ἀνέφερε τὴν λέξιν, ὅμως τὴν ἐννοιαν τοῦ, «εἶμεθα ἕνα» ἀπέδωσε εἰς τὸν Υἱόν. Διότι τίποτε δὲν εἶναι ἕνα μὲ τὸν Πατέρα, παρὰ μόνον αὐτὸ ποὺ προέρχεται ἀπὸ αὐτόν. Τί ὅμως θὰ ἤμποροῦσε νὰ ἦτο αὐτὸ ποὺ προέρχεται ἀπὸ αὐτόν παρὰ ὁ Υἱός; Συνεχίζει λοιπὸν· «διὰ νὰ γνωρίζετε ὅτι ἐγὼ εὐρίσκομαι εἰς τὸν Πατέρα καὶ ὁ Πατὴρ εἰς ἐμένα». Διότι ἐπεξηγῶν τὴν σημασίαν τῆς λέξεως, «ἕνα», δὲν εἶπε ὅτι αὐτὸ εἶναι ἐκεῖνο μὲ τὸ ὁποῖον εἶναι ἓν, ἀλλ' ὅτι αὐτὸς ὑπάρχει εἰς τὸν Πατέρα καὶ ὁ Πατὴρ εἰς τὸν Υἱόν, δηλαδὴ τὴν ἐνότητα καὶ τὸ ἀδιαίρετον. Ἄλλωστε μὲ αὐτὸ ἀνατρέπει καὶ τὸν Σαβέλλιον, διότι δὲν εἶπε, εἶμαι ὁ Πατὴρ, ἀλλὰ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ· ἀνατρέπει ὅμως καὶ τὸν Ἄρειον μὲ τὴν φράσιν, «ἓν εἶμεθα». Ἐὰν λοιπὸν ἄλλος εἶναι ὁ Υἱὸς καὶ ἄλλος ὁ Λόγος, δὲν εἶναι ὁ Λόγος ἕνα μὲ τὸν Πατέρα, ἀλλὰ ὁ Υἱός· οὔτε αὐτὸς ποὺ ἔχει ἰδῆ τὸν Λόγον ἔχει ἰδῆ καὶ τὸν Πατέρα, ἀλλ' αὐτὸς ποὺ ἔχει ἰδῆ τὸν Υἱόν. Ὅταν ἀποδεικνύωνται αὐτά, ἢ ὁ Υἱὸς εἶναι ἀνώτερος τοῦ Λόγου, ἢ δὲν ἔχει τίποτε περισσότερον ὁ Λόγος ἀπὸ τὸν Υἱόν. Διότι τί μεγαλύτερον ἢ τί τελειότερον ἀπὸ τὸ «ἓν»¹ καὶ τὸ «ἐγὼ εἰς τὸν Πατέρα καὶ ὁ Πατὴρ εἰς ἐμέ»² καὶ τὸ «αὐτὸς ποὺ ἔχει ἰδῆ ἐμένα, ἔχει ἰδῆ καὶ τὸν Πατέρα»³; Καὶ αὐτὰ τὰ λόγια εἶναι τοῦ Υἱοῦ. Λέγει λοιπὸν ὁ ἴδιος Ἰωάννης· «αὐτὸς ποὺ ἔχει ἰδῆ ἐμένα, ἔχει ἰδῆ καὶ αὐτόν, ὁ ὁποῖος μὲ ἀπέστειλε»⁴, καί, «αὐτὸς ὁ ὁποῖος δέχεται ἐμένα, δέχεται αὐτόν ποὺ μὲ ἀπέστειλε»⁵, καί, «ἐγὼ, ἔχω ἔλθει εἰς τὸν κόσμον ὡς φῶς, ὥστε ὁ καθεὶς ποὺ πιστεύει

5. Ματθ. 10, 40.

πιστεύων εἰς ἐμὲ ἐν τῇ σκοτίᾳ μὴ μείνην· καί, «Ἐάν τις μου ἀκούσῃ τῶν λόγων, καὶ μὴ φυλάξῃ, ἐγὼ οὐ κρίνω αὐτόν· οὐ γὰρ ἦλθον ἵνα κρίνω τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σώσω τὸν κόσμον. Ὁ λόγος δὲ ὃν ἀκούει, ἐκεῖνος κρινεῖ αὐτόν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ·
 5 ὅτι ἐγὼ πρὸς τὸν Πατέρα πορεύομαι». Τὸ κήρυγμα δὲ φησι κρίνειν τὸν μὴ φυλάξαντα τὴν ἐντολήν. «Εἰ γὰρ φησι, μὴ ἦλθον, καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, ἁμαρτίαν οὐκ εἶχον· νῦν δὲ πρόφασιν οὐχ ἔξουσιν», φησί, ἀκηκοότες μου τῶν ῥημάτων, δι' ὧν σωτηρίαν καρπίζονται οἱ φυλάσσοντες.

- 10 18. Ἴσως μὲν οὖν ἂν εἴποιεν ἀναιδῶς, μὴ Υἱοῦ, ἀλλὰ Λόγου εἶναι τὴν φωνὴν ταύτην. Ἀλλ' ἐν τοῖς ἀνωτέρω λεχθεῖσι δῆλον ἐγένετο, ὅτι Υἱὸς ἐστὶν ὁ λέγων. Ὁ γὰρ λέγων ἐνταῦθα, Οὐκ ἦλθον κρίναι τὸν κόσμον, ἀλλὰ σῶσαι, δείκνυται οὐκ ἄλλος εἶναι ἢ ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Φησὶ γὰρ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν
 15 ὁ αὐτὸς Ἰωάννης· «Οὕτω γὰρ ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἔδωκεν, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων ἐπ' αὐτόν μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον. Οὐ γὰρ ἀπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν Υἱὸν εἰς τὸν κόσμον, ἵνα κρίνῃ τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σωθῇ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ. Ὁ πιστεύων εἰς αὐτόν οὐ κρίνεται·
 20 ὁ δὲ μὴ πιστεύων ἤδη κέκριται, ὅτι μὴ πεπίστευκεν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Αὕτη δὲ ἐστὶν ἡ κρίσις, ὅτι φῶς ἐλήλυθεν εἰς τὸν κόσμον, καὶ ἠγάπησαν οἱ ἄνθρωποι μᾶλλον τὸ σκότος ἢ τὸ φῶς· ἦν γὰρ αὐτῶν πονηρὰ τὰ ἔργα». Εἰ ὁ λέγων, «Οὐ γὰρ ἦλθον, ἵνα κρίνω τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σώσω αὐτόν»,
 25 αὐτὸς ἐστὶν ὁ λέγων, «Ὁ θεωρῶν ἐμέ, θεωρεῖ τὸν πέμψαντά με»· ὁ δὲ ἐλθὼν σῶσαι τὸν κόσμον, καὶ μὴ κρίναι αὐτόν, ὁ μονογενὴς

1. Ἰω. 12, 46-48.

2. Ἰω. 14, 12.

εἰς ἐμένα νὰ μὴ μείνη εἰς τὸ σκοτάδι», καί, «ἐὰν κανεῖς ἀκούση τὰς ἐντολὰς μου καὶ δὲν τὰς τηρήσῃ, ἐγὼ δὲν τὸν κατακρίνω· διότι δὲν ἤλθα διὰ νὰ κρίνω τὸν κόσμον, ἀλλὰ διὰ νὰ σώσω τὸν κόσμον. Ἡ διδασκαλία δὲ τὴν ὁποῖαν ἀκούει, αὐτὴ θὰ τὸν κρίνῃ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως ¹· διότι ἐγὼ πηγαίνω εἰς τὸν Πατέρα» ². Λέγει δηλαδὴ ὅτι τὸ κήρυγμα θὰ κρίνῃ αὐτὸν ποὺ δὲν ἐφύλαξε τὴν ἐντολήν. «Διότι», λέγει, «ἐὰν δὲν ἐρχόμουν καὶ δὲν ἐδίδασκα εἰς αὐτούς, δὲν θὰ τοὺς κατελογίζετο εὐθύνη· τὴν ὁμοίως δὲν ἔχουν δικαιολογίαν» ³ λέγει, ἐφ' ὅσον ἔχουν ἀκούσει τὴν διδασκαλίαν μου, διὰ τῆς ὁποίας, αὐτοὶ ποὺ τὴν φυλάσσουν, καρποῦνται τὴν σωτηρίαν.

18. Ἴσως βεβαίως νὰ εἰποῦν μὲ θράσος ὅτι τὰ λόγια αὐτὰ δὲν εἶναι τοῦ Υἱοῦ, ἀλλὰ τοῦ Λόγου. Ἄλλὰ διὰ τῶν ἀνωτέρω λεχθέντων ἔγινε φανερόν ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι αὐτὸς ποὺ τὰ λέγει. Διότι αὐτὸς ποὺ λέγει ἐδῶ, «δὲν ἤλθα διὰ νὰ κρίνω τὸν κόσμον ἀλλὰ διὰ νὰ τὸν σώσω, ἀποδεικνύεται ὅτι δὲν εἶναι ἄλλος, παρὰ ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Διότι λέγει εἰς τὰ προηγούμενα ὁ ἴδιος Ἰωάννης· «διότι τόσον πολὺ ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον ὥστε ἔδωκε τὸν μονογενῆ Υἱόν του διὰ νὰ μὴ καταδικάζεται εἰς ἀπώλειαν ἀλλὰ νὰ ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον. Διότι δὲν ἔστειλε ὁ Θεὸς τὸν Υἱόν εἰς τὸν κόσμον διὰ νὰ κρίνῃ τὸν κόσμον ἀλλὰ διὰ νὰ σωθῇ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ. Αὐτὸς ποὺ τὸν πιστεύει δὲν κρίνεται· αὐτὸς δὲ ποὺ δὲν τὸν πιστεύει ἤδη ἔχει κριθῆ, διότι δὲν ἐπίστευσε εἰς τὸ ὄνομα τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Αὐτὴ δὲ εἶναι ἡ κατάκτισις, ὅτι ἤλθε τὸ φῶς εἰς τὸν κόσμον καὶ οἱ ἄνθρωποι ἠγάπησαν περισσότερον τὸ σκότος παρὰ τὸ φῶς, διότι τὰ ἔργα των ἦσαν ἀμαρτωλά» ⁴. Ἐὰν αὐτὸς ποὺ λέγει, «διότι δὲν ἤλθα διὰ νὰ κρίνω τὸν κόσμον, ἀλλὰ διὰ νὰ τὸν σώσω», εἶναι ὁ ἴδιος ὁ ὁποῖος λέγει, «αὐτὸς ποὺ βλέπει ἐμένα, βλέπει αὐτὸν ποὺ μὲ ἔστειλε»· αὐτὸς δὲ ποὺ ἤλθε διὰ νὰ σώσῃ τὸν κόσμον καὶ ὄχι νὰ τὸν κρίνῃ, εἶναι ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, εἶναι φανε-

3. Ἰω. 15, 22.

4. Ἰω. 3, 16-19.

ἐστιν Υἱὸς τοῦ Θεοῦ· δηλὸν ὅτι ὁ αὐτὸς Υἱὸς ἐστιν ὁ λέγων, «Ὁ
 θεωρῶν ἐμέ, θεωρεῖ τὸν πέμψαντά με». Καὶ γὰρ ὁ λέγων, «Ὁ
 πιστεύων εἰς ἐμέ», καί, Ἐάν τις μου ἀκούσῃ τῶν ῥημάτων, ἐγὼ
 οὐ κρίνω αὐτόν, αὐτὸς ἐστιν ὁ Υἱός, περὶ οὗ ταῦτά φησιν, Ὁ
 5 πιστεύων εἰς αὐτόν οὐ κρίνεται· ὁ δὲ μὴ πιστεύων ἤδη κέκριται,
 ὅτι μὴ πεπίστευκεν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ.
 Καὶ πάλιν, «Καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ κρίσις τοῦ μὴ πιστεύοντος εἰς
 τὸν Υἱόν, ὅτι τὸ φῶς ἐλήλυθεν εἰς τὸν κόσμον, καὶ οὐκ ἐπίστευ-
 σαν αὐτῷ», δηλονότι τῷ Υἱῷ. Αὐτὸς γὰρ ἂν εἶη «τὸ φῶς τὸ
 10 φωτίζον πάντα ἄνθρωπον τὸν ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον»· καὶ
 ὅσον χρόνον ἐπὶ γῆς ὑπῆρχε κατὰ τὴν ἐνανθρώπησιν, φῶς εἰς
 τὸν κόσμον ἦν, ὡς ἔφη αὐτός· «Ἐως τὸ φῶς ἔχετε, πιστεύετε
 εἰς τὸ φῶς, ἵνα υἱοὶ φωτὸς γένησθε». «Ἐγὼ γὰρ φῶς, φησὶν, εἰς
 τὸν κόσμον ἐλήλυθα».

15 19. Καὶ τούτου τοίνυν δειχθέντος, δηλὸν ὅτι Υἱός ἐστιν ὁ
 Λόγος. Εἰ δὲ ὁ Υἱός ἐστι τὸ φῶς τὸ εἰς τὸν κόσμον ἐληλυθός,
 ἀναντιρρήτως διὰ τοῦ Υἱοῦ ὁ κόσμος ἐγένετο. Ἐν γὰρ τῇ ἀρχῇ
 τοῦ Εὐαγγελίου περὶ τοῦ Βαπτιστοῦ λέγων Ἰωάννου ὁ Εὐαγγε-
 λιστῆς φησιν· «Οὐκ ἦν ἐκεῖνος τὸ φῶς, ἀλλ' ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ
 20 τοῦ φωτός». Ἦν γὰρ, ὡς προέφημεν, «τὸ φῶς αὐτὸς ὁ Χριστὸς
 τὸ ἀληθινόν, τὸ φωτίζον πάντα ἄνθρωπον τὸν ἐρχόμενον εἰς τὸν
 κόσμον». Εἰ γὰρ ἐν τῷ κόσμῳ ἦν, καὶ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ ἐγέν-
 ετο, ἀνάγκη οὖν αὐτὸν εἶναι τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ, περὶ οὗ καὶ
 πάντα δι' αὐτοῦ γεγενῆσθαι ἔφησεν. Ἡ γὰρ δύο κόσμους ἀναγ-
 25 κασθήσονται λέγειν, ἢ ὁ μὲν δι' Υἱοῦ, ὁ δὲ διὰ τοῦ Λόγου εἶη
 γεγονώς· ἢ, εἰ εἷς ἐστιν ὁ κόσμος καὶ μία ἡ κτίσις, ἀκόλουθον

1. Πρβλ. Ἰω. 3, 19.

2. Ἰω. 1, 9.

3. Ἰω. 12, 36.

ρὸν ὅτι εἶναι ὁ ἴδιος Υἱός, ὁ ὁποῖος λέγει «αὐτὸς ποὺ βλέπει ἐμένα, βλέπει αὐτὸν ποὺ με ἀπέστειλε». Διότι καὶ αὐτὸς ποὺ λέγει «αὐτὸς ποὺ πιστεύει εἰς ἐμένα» καί, ἐὰν κάποιος ἀκούσῃ τὴν διδασκαλίαν ἐγὼ δὲν τὸν κρίνω, αὐτὸς εἶναι ὁ Υἱός, περὶ τοῦ ὁποῖου λέγει αὐτά, δηλαδὴ ὅτι «ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν δὲν κρίνεται, ὁ δὲ μὴ πιστεύων ἔχει ἤδη κριθῆ διότι δὲν ἐπίστευσε εἰς τὸ ὄνομα τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ». Καὶ πάλιν λέγει· «καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ αἰτία τῆς κατακρίσεως ἐκείνου ὁ ὁποῖος δὲν πιστεύει εἰς τὸν Υἱόν, ὅτι δηλαδὴ τὸ φῶς ἦλθε εἰς τὸν κόσμον καὶ δὲν ἐπίστευσαν εἰς αὐτό»¹ δηλαδὴ εἰς τὸν Υἱόν. Διότι αὐτὸς εἶναι «τὸ φῶς τὸ ὁποῖον φωτίζει κάθε ἄνθρωπον, ποὺ ἔρχεται εἰς τὸν κόσμον»²· καὶ ὅσον χρόνον εὐρίσκετο εἰς τὴν γῆν κατὰ τὴν ἐνανθρώπησιν, ἦτο φῶς εἰς τὸν κόσμον ὅπως εἶπε αὐτός· «ἐν ὅσῳ ἔχετε τὸ φῶς νὰ πιστεύετε εἰς τὸ φῶς, διὰ νὰ γίνετε τέκνα φωτός»³. «Διότι ἐγὼ, λέγει, ἦλθα ὡς φῶς εἰς τὸν κόσμον»⁴.

19. Ἀφοῦ λοιπὸν καὶ αὐτὸ ἀπεδείχθη, εἶναι φανερὸν ὅτι ὁ Λόγος εἶναι Υἱός. Ἐὰν δὲ ὁ Υἱός εἶναι τὸ φῶς ποὺ ἦλθε εἰς τὸν κόσμον, ἀναμφισβητήτως διὰ τοῦ Υἱοῦ ἐδημιουργήθη ὁ κόσμος. Διότι εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ Εὐαγγελίου, ὁμιλῶν ὁ εὐαγγελιστὴς περὶ τοῦ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου, λέγει· «Δὲν ἦτο ἐκεῖνος τὸ φῶς, ἀλλ' ἐκεῖνος ποὺ θὰ ὁμιλήσῃ περὶ τοῦ φωτός»⁵. Διότι ἦτο ὡς προείπομεν, «ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, τὸ ὁποῖον φωτίζει κάθε ἄνθρωπον ὁ ὁποῖος ἔρχεται εἰς τὸν κόσμον»⁶. Ἐφ' ὅσον λοιπὸν εὐρίσκετο εἰς τὸν κόσμον καὶ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ ἐδημιουργήθη, πρέπει αὐτὸς νὰ εἶναι ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, περὶ τοῦ ὁποῖου καὶ εἶπεν ὅτι ὅλα δι' αὐτοῦ ἔχουν δημιουργηθῆ. Διότι ἢ θὰ ἀναγκασθοῦν νὰ παραδεχθοῦν δύο κόσμους, ὥστε ὁ μὲν πρῶτος νὰ ἔχη δημιουργηθῆ ὑπὸ τοῦ Υἱοῦ, ὁ δὲ δεύτερος ὑπὸ τοῦ Λόγου, ἢ ἓνας εἶναι ὁ κόσμος καὶ μία ἡ κτίσις, ὁπότε

4. Ἰω. 12, 46.

5. Ἰω. 1, 8.

6. Ἰω. 1, 9.

καὶ ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν Υἱὸν καὶ Λόγον πρὸ πάσης κτίσεως· δι' αὐτοῦ γὰρ γέγονεν. Οὐκοῦν εἰ ὡς διὰ τοῦ Λόγου, οὕτω καὶ διὰ Υἱοῦ τὰ πάντα γέγονεν, οὐδὲν ἐναντίον φανήσεται, ἀλλὰ καὶ ταῦτόν εἴη ἂν εἰπεῖν, ὡς, Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ 5 Υἱός. Εἰ δέ, ὅτι μὴ εἶπεν ὁ Ἰωάννης, Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Υἱός, οὐχ ἀνομόζειν φήσουσι τῷ Υἱῷ τὰ τοῦ Λόγου, ὥρα καὶ τὰ τοῦ Υἱοῦ μὴ ἀνομόζειν τῷ Λόγῳ. Τοῦ δὲ Υἱοῦ ἐδείχθη, τό, «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ ἐν ἑσμεν», καὶ τό, «Ὁ ὢν ἐν τοῖς κόλποις τοῦ Πατρὸς», ὑπάρχειν αὐτόν· καὶ τό, «Ὁ θεωρῶν ἐμέ, θεωρεῖ τὸν πέμψαν-

10 τά με), κοινὸν μέντοι πρὸς τε τὸν Λόγον καὶ τὸν Υἱὸν τὸν κόσμον δι' αὐτοῦ γεγενῆσθαι ὡς ἐκ τούτου δείκνυσθαι πρὸ τοῦ κόσμου εἶναι τὸν Υἱόν. Ἀνάγκη γὰρ τὸν δημιουργὸν πρὸ τῶν γινομένων εἶναι. Καὶ τὸ πρὸς Φίλιππον δὲ λεγόμενον οὐ τοῦ Λόγου κατ' αὐτοὺς ἂν εἴη ἀλλὰ τοῦ Υἱοῦ. Εἶπε γὰρ, φησὶν, ὁ 15 Ἰησοῦς· «Τοσοῦτον χρόνον μεθ' ὑμῶν εἰμι, καὶ οὐκ ἔγνωκάς με, Φίλιππε; Ὁ ἐωρακὼς ἐμέ, ἐώρακε τὸν Πατέρα. Καὶ πῶς σὺ λέγεις, Δεῖξον ἡμῖν τὸν Πατέρα; Οὐ πιστεύεις, ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατήρ ἐν ἐμοὶ ἐστι; Τὰ ῥήματα, ἃ ἐγὼ λαλῶ ὑμῖν, ἀπ' ἐμαντοῦ οὐ λαλῶ· ὁ δὲ Πατήρ, ὁ ἐν ἐμοὶ μένων, αὐτὸς ποιεῖ

20 τὰ ἔργα. Πιστεύετε μοι, ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατήρ ἐν ἐμοὶ. Εἰ δὲ μή, διὰ τὰ ἔργα αὐτὰ πιστεύετε μοι. Ἀμὴν, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, τὰ ἔργα, ἃ ἐγὼ ποιῶ, κάκεινος ποιήσει, καὶ μείζονα τούτων ποιήσει, ὅτι ἐγὼ πρὸς τὸν Πατέρα πορεύομαι. Καὶ ὅ,τι ἂν αἰτήσητε ἐν τῷ ὀνόματί μου, τοῦτο ποιή-

25 σω, ἵνα δοξασθῇ ὁ Πατήρ ἐν τῷ Υἱῷ». Οὐκοῦν εἰ ὁ Πατήρ δοξάζεται ἐν τῷ Υἱῷ, ὁ Υἱὸς ἂν εἴη ὁ λέγων· «Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ

1. Ἰω. 10, 30.

2. Ἰω. 1, 18.

ένας και ό αυτός είναι ό Υίός και Λόγος προαιωνίως· διότι δι' αὐτοῦ ἐδημιουργήθη ό κόσμος. Λοιπόν έάν, όπως δια του Λόγου, έτσι και δια του Υίου έχουν δημιουργηθῆ, δέν θά φανῆ αντίθετον, αλλά θά είναι τό ίδιον νά εἰπῆ, όπως, προαιωνίως ὑπῆρχε ό Λόγος, προαιωνίως ὑπῆρχε ό Υίός. Έάν δέ ισχυρισθοῦν ότι δέν άρμόζουν τά του Λόγου εἰς τόν Υίόν διότι ό 'Ιωάννης δέν εἶπε, «έν άρχῆ ὑπῆρχεν ό Υίός», τότε και τά του Υίου δέν άρμόζουν εἰς τόν Λόγον. Ἀπεδείχθη όμως ότι του Υίου τό «έγώ και ό Πατήρ εἴμεθα έν»¹ και τό «ό ὑπάρχων εἰς τοὺς κόλπους του Πατρός»², ότι ὑπάρχει αὐτός· και τό «ό βλέπων έμέ, βλέπει αὐτόν πού μέ απέστειλε»³, δεικνύει ότι ό Λόγος και ό Υίός είναι ό ίδιος δια του όποίου έχει δημιουργηθῆ ό κόσμος· έπομένως ό Υίός ὑπάρχει πρό του κόσμου. Διότι πρέπει ό δημιουργός νά ὑπάρχη πρό τῶν δημιουργημάτων. Και ἦ πρός τόν Φίλιππον δοθεῖσα άπάντησις, κατ' αὐτούς, δέν θά ἦτο του Λόγου, αλλά του Υίου. Διότι, λέγει, εἶπεν ό 'Ιησοῦς· «τόσον καιρόν εἶμαι μαζί σας και δέν μέ έχεις γνωρίσει Φίλιππε; Αὐτός ό όποῖος έχει ιδῆ έμένα, έχει ιδῆ τόν Πατέρα. Και διατί σύ λέγεις, δεῖξε μας τόν Πατέρα; Δέν πιστεύεις ότι έγώ εύρίσκομαι εἰς τόν Πατέρα και ό Πατήρ εἰς έμέ; Τά λόγια πού σᾶς λέγω, δέν τά λέγω άπό τόν έαυτόν μου· ό Πατήρ δέ, ό όποῖος διαμένει εἰς έμένα, αὐτός πραγματοποιεῖ τά έργα. Νά μέ πιστεύετε ότι έγώ εύρίσκομαι εἰς τόν Πατέρα και ό Πατήρ εἰς έμένα. Έάν όμως δέν πιστεύετε εἰς αὐτά, τουλάχιστον νά μέ πιστεύετε λόγω τῶν ιδίων τῶν έργων μου. Ἀληθῶς, αληθῶς σᾶς λέγω, αὐτός πού πιστεύει εἰς έμέ θά πράξη τά έργα πού κάμνω έγώ και άκόμη μεγαλύτερα, διότι έγώ πηγαίνω πρός τόν Πατέρα. Και ότιδήποτε ζητήσετε επικαλούμενοι τό όνομά μου, θά τό κάμω, δια νά δοξασθῆ ό Πατήρ δια του Υίου»⁴. Λοιπόν, έφ' όσον ό Πατήρ δοξάζεται δια του Υίου, ό Υίός θά είναι αὐτός πού λέγει· «έγώ ὑπάρχω εἰς τόν Πατέρα και ό Πατήρ εἰς έμέ», και

3. 'Ιω. 12, 45.

4. 'Ιω. 14, 9-13.

ὁ Πατήρ ἐν ἐμοί»· αὐτὸς καὶ τό, («Ὁ ἐμὲ ἐωρακώς, ἐώρακε τὸν Πατέρα»). Αὐτὸς γὰρ ὁ ταῦτα λέγων Υἱὸν ἑαυτὸν δείκνυσιν ἐπάγων, ἵνα δοξασθῇ ὁ Πατήρ ἐν τῷ Υἱῷ.

20. Εἰ μὲν οὖν τὸν ἄνθρωπον, ὃν ἐφόρεσεν ὁ Λόγος, αὐτὸν
 5 εἶναι λέγουσι τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν μονογενῆ, καὶ μὴ τὸν Λόγον Υἱόν, ὁ ἄνθρωπος ἂν εἶη ἀκολούθως ὁ ἐν τῷ Πατρὶ, ἐν ᾧ καὶ ὁ Πατήρ ἐν αὐτῷ· καὶ ὁ ἄνθρωπος ἂν εἶη, ὁ ἐν ὧν αὐτὸς καὶ ὁ Πατήρ, καὶ ὁ ἐν τοῖς κόλποις τοῦ Πατρὸς, καὶ τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν. Ἀναγκασθήσονται δὲ καὶ δι' αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου εἰπεῖν
 10 τὸν κόσμον γεγενῆσθαι, καὶ τὸν ἄνθρωπον εἶναι τὸν ἐλθόντα μὴ κρῖναι τὸν κόσμον, ἀλλὰ σῶσαι αὐτόν· αὐτὸν δὲ εἶναι καὶ πρὶν Ἀβραάμ γενέσθαι. Ἰησοῦς γάρ, φησίν, εἶπεν αὐτοῖς· («Ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, πρὶν Ἀβραάμ γενέσθαι, ἐγὼ εἰμι»). Καὶ πῶς οὐκ ἄτοπον κατ' αὐτοὺς τὸν ἐκ σπέρματος Ἀβραάμ μετὰ δύο
 15 καὶ τεσσαράκοντα γενεὰς γενόμενος λέγει, πρὶν Ἀβραάμ γενέσθαι, ὑπάρχειν; Πῶς δὲ οὐκ ἄτοπον, εἰ ἡ σὰρξ, ἣν ἐφόρεσεν ὁ Λόγος, αὕτη ἐστὶν ὁ Υἱός, λέγειν τὴν ἐκ Μαρίας σάρκα ταύτην εἶναι, δι' ἧς ὁ κόσμος ἐγένετο; Πῶς δὲ φήσουσι καὶ τό, Ἐν τῷ κόσμῳ ἦν; Τὸ γὰρ πρὸ τῆς κατὰ σάρκα γενέσεως τοῦ Υἱοῦ σημαίνων ὁ εὐαγγελιστής, ἐπήγαγε λέγων, («Ἐν τῷ κόσμῳ ἦν»).
 20 Πῶς δὲ εἰ μὴ ὁ Λόγος Υἱός ἐστιν, ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος Υἱός, δύναται τὸν κόσμον σῶσαι, εἷς ὧν καὶ αὐτὸς τοῦ κόσμου; Εἰ δὲ ἀναισχυντοῖεν ἐπὶ τούτοις, ποῦ ἔσται ὁ Λόγος, τοῦ ἀνθρώπου ὄντος ἐν τῷ Πατρὶ; Πόστος δὲ ἔσται ὁ Λόγος πρὸς τὸν Πατέρα, τοῦ
 25 ἀνθρώπου καὶ τοῦ Πατρὸς ἐν ὄντων; Εἰ δὲ ὁ ἄνθρωπος μονογενής ἐστι, πόστος ἔσται ὁ Λόγος; Ἡ γὰρ δευτέρον εἶναι αὐτὸν λέξειέ τις· ἢ εἰ ὑπὲρ τὸ Μονογενές ἐστιν, αὐτὸς ἂν εἶη ὁ Πατήρ.

αὐτὸς ποὺ λέγει τό, «αὐτὸς ποὺ ἔχει ἰδῆ ἐμένα, ἔχει ἰδῆ τὸν Πατέρα». Διότι αὐτὸς ποὺ τὰ λέγει αὐτά, δεικνύει ὅτι εἶναι Υἱός, μὲ τὸ νὰ προσθέσῃ τό, «διὰ νὰ δοξασθῇ ὁ Πατὴρ διὰ τοῦ Υἱοῦ».

20. Ἐὰν λοιπὸν ἰσχυρίζονται ὅτι ὁ ἄνθρωπος τὸν ὁποῖον ἐφόρεσεν ὁ Λόγος αὐτὸς εἶναι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὁ μονογενῆς καὶ ὁ Λόγος δὲν εἶναι ὁ Υἱός, θὰ ἦτο κατὰ συνέπειαν ὁ ἄνθρωπος ὁ εὐρισκόμενος εἰς τὸν Πατέρα καὶ ὁ Πατὴρ θὰ εὐρίσκεται εἰς αὐτόν· καὶ ὁ ἄνθρωπος θὰ ἦτο αὐτὸς ποὺ εἶναι ἓνα μὲ τὸν Πατέρα καὶ ποὺ ὑπάρχει εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Πατρός, καὶ τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν. Θὰ ἀναγκασθοῦν δὲ νὰ εἰποῦν ὅτι δι' αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἔχει δημιουργηθῆ ὁ κόσμος καὶ ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι αὐτὸς ποὺ ἦλθε ὄχι διὰ νὰ κρίνῃ τὸν κόσμον, ἀλλὰ διὰ νὰ τὸν σώσῃ· καὶ ὅτι αὐτὸς ὑπάρχει πρὸ τῆς ὑπάρξεως τοῦ Ἄβραάμ. Διότι, λέγει, ὁ Ἰησοῦς εἶπεν εἰς αὐτούς· «ἀληθῶς σᾶς λέγω, ἐγὼ ὑπάρχω πρὶν νὰ ὑπάρξῃ ὁ Ἄβραάμ»¹. Καὶ πῶς δὲν εἶναι παράλογον κατ' αὐτούς, νὰ λέγῃ ὅτι αὐτὸς ποὺ ἐγεννήθη ἀπὸ τὴν γενεάν τοῦ Ἄδὰμ μετὰ ἀπὸ τεσσαράκοντα δύο γενεάς, ὑπάρχει πρὸ τοῦ Ἄβραάμ; Καὶ πῶς δὲν εἶναι παράλογον, ἐὰν ὁ ἄνθρωπος, τὸν ὁποῖον ἐφόρεσεν ὁ Λόγος, αὐτὸς εἶναι ὁ Υἱός, νὰ λέγῃ ὅτι αὐτὸς ποὺ προῆλθε ἀπὸ τὴν Μαρίαν, εἶναι αὐτὸς διὰ τοῦ ὁποῖου ἐγένετο ὁ κόσμος; Καὶ πῶς θὰ ἰσχυρισθοῦν τό, «ὑπῆρχε εἰς τὸν κόσμον»; Διότι ὁ εὐαγγελιστὴς δεικνύων τὴν πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Υἱοῦ ὑπαρξίν του, προσέθεσε λέγων· «ὑπῆρχε εἰς τὸν κόσμον»². Καὶ πῶς, ἐὰν δὲν εἶναι Υἱὸς ὁ Λόγος ἀλλ' ἄνθρωπος εἶναι Υἱός, ἢμπορεῖ νὰ σώσῃ τὸν κόσμον ἐνῶ εἶναι καὶ αὐτὸς ἓνας ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ κόσμου; Ἐὰν δὲ εἶναι ἀδιάντροποι ὡς πρὸς αὐτά, ποῦ θὰ ὑπάρξῃ ὁ Λόγος, ἐὰν εἰς τὸν Πατέρα ὑπάρχῃ ὁ ἄνθρωπος; Ποῖαν δὲ θέσιν κατ' ἀριθμὸν ἔχει ὁ Λόγος κοντὰ εἰς τὸν Πατέρα, ὅταν ὁ ἄνθρωπος καὶ ὁ Πατὴρ εἶναι ἓνα; Ἐὰν δὲ ὁ ἄνθρωπος εἶναι μονογενῆς, ποῖαν ἀριθμητικὴν θέσιν ἔχει ὁ Λόγος; Διότι, ἢ θὰ τὸν ὀνομάσῃ κανεὶς δεῦτερον, ἢ ἐὰν εἶναι ὑπεράνω τοῦ Μονογενοῦς, θὰ

2. Ἰω. 1, 10.

"Ὡσπερ γὰρ εἷς ἐστὶν ὁ Πατήρ, οὕτως ἐν καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ Μονο-
 γενές. Τί δὲ καὶ πλέον ὁ Λόγος ἔχει τοῦ ἀνθρώπου, εἴ γε οὐχ ὁ
 Λόγος Υἱὸς ἐστι; Διὰ μὲν γὰρ Υἱοῦ καὶ τοῦ Λόγου ὁ κόσμος γε-
 γενῆσθαι γέγραπται, καὶ κοινόν ἐστι τῷ τε Λόγῳ καὶ τῷ Υἱῷ
 5 τὸ δημιουργεῖν τὸν κόσμον· τὸ δὲ ὄραν τὸν Πατέρα οὐκ ἔτι ἐν
 τῷ Λόγῳ γέγραπται, ἀλλ' ἐν τῷ Υἱῷ· καὶ τὸ σώξειν τὸν κόσμον
 οὐκέτι διὰ τοῦ Λόγου ἐλέχθη, ἀλλὰ διὰ τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ.
 Εἶπε γάρ, φησὶν, ὁ Ἰησοῦς· «Τοσοῦτον χρόνον μεθ' ὑμῶν εἰμι,
 καὶ οὐκ ἔγνωκάς με, Φίλιππε; Ὁ ἑώρακώς ἐμέ, ἑώρακε τὸν
 10 Πατέρα». Καὶ τὸν Πατέρα δὲ οὐχ ὁ Λόγος γέγραπται γινώσκειν,
 ἀλλ' ὁ Υἱός· ὄραν δὲ τὸν Πατέρα οὐχ ὁ Λόγος εἴρηται, ἀλλ' ὁ
 μονογενῆς Υἱὸς ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Πατρὸς.

21. Τί δὲ πλέον εἰς σωτηρίαν ἡμῶν ὁ Λόγος συμβάλλεται
 μᾶλλον τοῦ Υἱοῦ, εἴ γε κατ' αὐτοὺς ἄλλος ἐστὶν ὁ Υἱός, καὶ ἄλ-
 15 λος ὁ Λόγος; Πιστεύειν γὰρ ἡμᾶς οὐκ εἰς τὸν Λόγον, ἀλλ' εἰς
 τὸν Υἱὸν πρόσταξις ἐστὶ. Φησὶ γὰρ ὁ Ἰωάννης· «Ὁ πιστεύων
 εἰς τὸν Υἱὸν ἔχει ζωὴν αἰώνιον· ὁ δὲ ἀπειθῶν τῷ Υἱῷ οὐκ ὀφε-
 ται ζωὴν». Καὶ τὸ ἅγιον δὲ βάπτισμα, ἐν ᾧ πάσης πίστεως ἡ-
 μῶν ἡ σύστασις ὁρμεῖ, οὐκ εἰς Λόγον, ἀλλ' εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν
 20 καὶ ἅγιον Πνεῦμα δίδοται. Εἶπερ οὖν κατ' αὐτοὺς ἄλλος ἐστὶν ὁ
 Λόγος, καὶ ἄλλος ὁ Υἱός, καὶ οὐκ ἔστιν Υἱὸς ὁ Λόγος, οὐδὲν
 πρὸς τὸν Λόγον τὸ βάπτισμα. Πῶς οὖν σύνεστιν ὁ Λόγος κατ'
 αὐτοὺς τῷ Πατρί, οὐ συνὼν αὐτῷ ἐν τῇ τοῦ βαπτίσματος δόσει;
 Ἄλλ' ἴσως ἂν εἴποιεν. Ἐν τῷ τοῦ Πατρὸς ὀνόματι περιέχεται
 25 καὶ ὁ Λόγος. Διὰ τί οὖν οὐχὶ καὶ τὸ Πνεῦμα; Ἡ ἐκτὸς τοῦ Πα-
 τρὸς τὸ Πνεῦμα; Καὶ ἄνθρωπος μὲν, εἶπερ οὐκ ἔστιν Υἱὸς ὁ Λό-

εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Πατήρ. Διότι ὅπως ὁ Πατήρ εἶναι ἓνας, ἔτσι καὶ αὐτὸ πού ἔχει τὴν ὕπαρξιν του ἀπ' αὐτὸν εἶναι Μονογενές. Καὶ τί ἐπὶ πλεόν τοῦ ἀνθρώπου ἔχει ὁ Λόγος, ἐὰν βέβαια δὲν εἶναι Υἱὸς ὁ Λόγος; Διότι ἔχει γραφῆ ὅτι ὁ κόσμος ἔχει γίνεῖ διὰ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Λόγου, καὶ ἀπὸ κοινοῦ εἰς τὸν Λόγον καὶ εἰς τὸν Υἱὸν ἀναφέρεται ἡ δημιουργία τοῦ κόσμου· τὸ ὅτι βλέπει δὲ τὸν Πατέρα δὲν ἔχει γραφῆ διὰ τὸν Λόγον ἀλλὰ διὰ τὸν Υἱόν· καὶ ἡ σωτηρία τοῦ κόσμου δὲν ἐλέχθη ὅτι συντελεῖται διὰ τοῦ Λόγου, ἀλλὰ διὰ τοῦ Μονογενοῦς Υἱοῦ. Διότι, λέγει, εἶπεν ὁ Ἰησοῦς· «τόσον καιρὸν εἶμαι μαζί σας καὶ δὲν μὲ ἔχεις γνωρίσει Φίλιππε; Αὐτὸς πού ἔχει ἰδῆ ἐμένα, ἔχει ἰδῆ τὸν Πατέρα»¹. Καὶ δὲν ἔχει γραφῆ ὅτι ὁ Λόγος γνωρίζει τὸν Πατέρα, ἀλλὰ ὁ Υἱός· καὶ δὲν ἔχει λεχθῆ ὅτι ὁ Λόγος βλέπει τὸν Πατέρα ἀλλ' ὁ Μονογενῆς Υἱός, ὁ ὁποῖος εὑρίσκεται εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Πατρός.

21. Καὶ τί περισσότερον ἀπὸ τὸν Υἱὸν προσφέρει ὁ Λόγος διὰ τὴν σωτηρίαν μας, ἐὰν, ὅπως λέγουν αὐτοί, ἄλλος εἶναι ὁ Υἱὸς καὶ ἄλλος ὁ Λόγος; Διότι ὑπάρχει ἐντολὴ νὰ πιστεύωμεν ὄχι εἰς τὸν Λόγον, ἀλλ' εἰς τὸν Υἱόν. Λέγει δηλαδὴ ὁ Ἰωάννης· «αὐτὸς πού πιστεύει εἰς τὸν Υἱὸν κληρονομεῖ ζωὴν αἰώνιον, αὐτὸς δὲ πού δὲν πιστεύει εἰς τὸν Υἱὸν δὲν θὰ ἰδῆ ζωὴν αἰώνιον»². Καὶ τὸ ἅγιον βάπτισμα ἀκόμη εἰς τὸ ὁποῖον ἐδράζεται τὸ σύστημα ὀλοκλήρου τῆς πίστεώς μας δὲν ἀποδίδεται εἰς τὸν Λόγον, ἀλλ' εἰς τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Ἐὰν λοιπόν, κατ' αὐτούς, ἄλλος εἶναι ὁ Λόγος καὶ ἄλλος ὁ Υἱὸς καὶ δὲν εἶναι Υἱὸς ὁ Λόγος, οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει τὸ βάπτισμα πρὸς τὸν Λόγον. Πῶς λοιπόν συνυπάρχει ὁ Λόγος, κατ' αὐτούς, μὲ τὸν Πατέρα, ἀλλὰ δὲν συνυπάρχει μὲ αὐτὸν εἰς τὴν μετάδοσιν τοῦ βαπτίσματος; Ἄλλ' ἴσως θὰ εἶποῦν· μέσα εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρός περιέχεται καὶ ὁ Λόγος. Διατί ὁμως ὄχι καὶ τὸ Πνεῦμα; ἢ εἶναι ἐκτὸς τοῦ Πατρός τὸ Πνεῦμα; Καὶ ἄνθρωπος μὲν, ἐὰν βέβαια δὲν εἶναι Υἱὸς ὁ Λόγος, τοποθετεῖται

2. Ἰω. 3, 36.

γος, μετὰ τὸν Πατέρα ὀνομάζεται, τὸ δὲ Πνεῦμα μετὰ τὸν ἄνθρωπον· οὐκ ἔτι δὲ οὐδὲ εἰς τριάδα κατ' αὐτοὺς ἢ μονὰς πλατύνεται, ἀλλ' εἰς τετράδα, Πατέρα, καὶ Λόγον, καὶ Υἱόν, καὶ Πνεῦμα ἅγιον. Ἐν τούτοις δὴ αἰσχνόμενοι, εἰς ἕτερον καταφεύγουσι, καὶ φασὶ μὴ τὸν ἄνθρωπον καθ' ἑαυτόν, ὃν ἐφόρεσεν ὁ Κύριος, ἀλλὰ τὸ συναμφοτέρον, τὸν τε Λόγον καὶ τὸν ἄνθρωπον, εἶναι Υἱόν· συνημμένα γὰρ ἀμφοτέρα Υἱός, ὡς αὐτοὶ λέγουσιν, ὀνομάζεται. Τί τοίνυν τίνος αἴτιον, καὶ πότερος πότερον Υἱὸν κατεσκεύασεν; Ἡ, ἵνα λευκότερον εἴποιμι, ἄρα διὰ τὴν σάρκα ὁ Λόγος Υἱός, ἢ διὰ τὸν Λόγον ἢ σὰρξ Υἱός λέγεται; Ἡ οὐδ' ὀπίστερον τούτων, ἀλλ' ἢ ἀμφοῖν σύνοδος; Εἰ μὲν οὖν ὁ Λόγος διὰ τὴν σάρκα, ἀνάγκη τὴν σάρκα εἶναι Υἱόν, καὶ ἀκολουθεῖ τὰ ἄτοπα, ὅσα προείρηται ἐκ τοῦ λέγειν τὸν ἄνθρωπον Υἱόν· εἰ δὲ διὰ τὸν Λόγον ἢ σὰρξ Υἱός λέγεται, καὶ πρὸ τῆς σαρκὸς πάντων ὁ Λόγος ὢν Υἱός ἦν. Πῶς γὰρ οἷόν τε υἰοποιεῖν τινα ἐτέρους, μὴ ὄντα αὐτὸν υἱόν, ὄντος μάλιστα πατρός; Εἰ μὲν οὖν ἑαυτῷ υἰοποιεῖ, Πατὴρ αὐτὸς ἂν εἴη· εἰ δὲ τῷ Πατρί, ἀνάγκη αὐτὸν εἶναι Υἱόν, μᾶλλον δὲ αὐτὸν εἶναι τὸν Υἱόν, δι' ὃν καὶ οἱ ἄλλοι υἰοποιῶνται.

22. Ἐπεὶ εἰ, μὴ ὄντος αὐτοῦ Υἱοῦ, ἡμεῖς υἰοὶ ἔσμεν, ἡμῶν ἂν εἴη ὁ Θεὸς Πατὴρ, καὶ οὐκ αὐτοῦ. Πῶς οὖν ἰδιοποιεῖται μᾶλλον λέγων, «Ὁ Πατὴρ μου», καί, «Ἐγὼ ἐκ τοῦ Πατρός»; Εἰ γὰρ κοινὸς πάντων Πατὴρ, οὐ μόνου αὐτοῦ Πατὴρ, οὐδὲ μόνος αὐτὸς ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ Πατρός. Λέγει δέ ποτε καὶ ἡμῶν αὐτὸν λέγεσθαι Πατέρα, διὰ τὸ αὐτὸν κεκοινωνηκέναι τῇ ἡμετέρᾳ σαρκί. Διὰ τοῦτο γὰρ γέγονεν ὁ Λόγος σὰρξ, ἵνα, ἐπειδὴ ὁ Λό-

ὀνομαστικῶς μετὰ τὸν Πατέρα, τὸ δὲ Πνεῦμα μετὰ τὸν ἄνθρωπον· καὶ δὲν διευρύνεται πλέον, κατ' αὐτούς, ἢ Μονὰς εἰς τριάδα ἀλλ' εἰς τετράδα, δηλαδὴ Πατέρα, Λόγον, Υἱὸν καὶ Ἁγιον Πνεῦμα. Ἐπειδὴ ὅμως ἐντρέπονται ἀπὸ αὐτὰ, καταφεύγουν εἰς ἄλλο, καὶ ἰσχυρίζονται ὅτι ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι μόνον ὁ ἄνθρωπος ποῦ ἐφόρεσεν ὁ Κύριος, ἀλλὰ καὶ τὰ δύο μαζύ, δηλαδὴ καὶ ὁ Λόγος καὶ ὁ ἄνθρωπος· συνηνωμένα δηλαδὴ καὶ τὰ δύο ἀποτελοῦν, ὅπως ἰσχυρίζονται αὐτοί, τὸν Υἱόν. Τί εἶδους λοιπὸν καὶ τίνος εἶναι αἷτιον καὶ ποῖος ποῖον ἐδημιούργησε; Ἡ, διὰ νὰ ὁμιλήσω πιὸ καθαρά, ἄρα γε ἐξ αἰτίας τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ὁ Λόγος γίνεται Υἱός, ἢ ἐξ αἰτίας τοῦ Λόγου ἢ ἀνθρωπίνη φύσις ὀνομάζεται Υἱός; Ἡ οὔτε τὸ ἓνα, οὔτε τὸ ἄλλο ἀπὸ αὐτὰ συμβαίνει, ἀλλὰ ἢ μεταξύ των συνάφεια; Ἐὰν λοιπὸν ὁ Λόγος ὀνομάζεται Υἱὸς λόγῳ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, κατ' ἀνάγκην ἢ ἀνθρωπίνη φύσις εἶναι Υἱός, καὶ προκύπτουν τὰ παράλογα, ποῦ ἔχουν ἀναφερθῆ, ἀπὸ τὴν γνώμην ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι Υἱός· ἐὰν δὲ ἐξ αἰτίας τοῦ Λόγου ὀνομάζεται ἢ ἀνθρωπίνη φύσις Υἱός, ὅμως καὶ πρὸ τῆς δημιουργίας τῶν ἀνθρώπων, ὁ Λόγος ποῦ ὑπάρχει ἦτο Υἱός. Καὶ πῶς εἶναι δυνατὸν κάποιος νὰ κάμη τοὺς ἄλλους υἱούς, ἐνῶ αὐτὸς δὲν εἶναι υἱός, ὑπάρχοντος μάλιστα τοῦ Πατρὸς; Ἐὰν λοιπὸν τοὺς κάμνει υἱούς εἰς τὸν ἑαυτὸν του, θὰ εἶναι ὁ ἴδιος Πατήρ· ἐὰν δὲ εἰς τὸν Πατέρα, τότε εἶναι ἀναγκαῖον αὐτὸς νὰ εἶναι Υἱός, μᾶλλον δὲ αὐτὸς θὰ εἶναι ὁ Υἱός, ἐξ αἰτίας τοῦ ὁποίου γίνονται καὶ οἱ ἄλλοι υἱοί.

22. Διότι, ἐὰν ἔμεθα εἴμεθα υἱοὶ χωρὶς αὐτὸς νὰ εἶναι Υἱός, θὰ εἶναι ἰδικὸς μας Πατήρ ὁ Θεὸς καὶ ὄχι ἰδικὸς του. Πῶς λοιπὸν τὸν κάμνει μᾶλλον ἰδικόν του, λέγων, «ὁ Πατήρ μου»¹, καὶ, «ἐγὼ εἶμαι ἐκ τοῦ Πατρὸς»²; Διότι ἐὰν εἶναι κοινὸς Πατήρ ὄλων, δὲν θὰ εἶναι μόνον ἰδικὸς του Πατήρ, οὔτε μόνον αὐτὸς ἐγεννήθη ἀπὸ τὸν Πατέρα. Λέγει δὲ ἐνίοτε ὅτι αὐτὸς ὀνομάζεται καὶ ἰδικὸς μας Πατήρ, διότι αὐτὸς (ὁ Υἱός) ἔχει μετάσχει εἰς τὴν ἰδικὴν μας φύσιν. Δι' αὐτὸ ἄλλωστε ἐγένεν ἄνθρωπος ὁ Λό-

2. Ἰω. 16, 28.

γος ἐστὶν Υἱός, διὰ τὸν ἐνοικοῦντα ἐν ἡμῖν Υἱὸν λέγεται καὶ ἡ-
 μῶν Πατήρ. «Ἀπέστειλε γάρ, φησί, τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ
 εἰς τὰς καρδίας ἡμῶν, κρᾶζον, ᾽Αββᾶ, ὁ Πατήρ». Οὐκοῦν ὁ ἐν
 ἡμῖν Υἱός, τὸν ἴδιον Πατέρα ἐπικαλούμενος, καὶ ἡμῶν αὐτῶν
 5 ποιεῖ Πατέρα λέγεσθαι. ᾽Αμέλει ὢν οὐκ εἰς τὰς καρδίας ὁ Υἱός,
 τούτων οὐδὲ Πατήρ ὁ Θεὸς ἂν λεχθείη. Εἶπερ οὖν διὰ τὸν Λόγον
 ὁ ἄνθρωπος λέγεται Υἱός, ἀνάγκη πᾶσα, λεγομένων καὶ πρὸ τῆς
 ἐνανθρωπήσεως τῶν παλαιῶν νιῶν, εἶναι καὶ πρὸ τῆς ἐπιδημίας
 τὸν Λόγον Υἱόν. «Υἱοὺς γάρ, φησὶν, ἐγέννησα» καὶ ἐπὶ Νῶε·
 10 «Ἰδόντες οἱ Υἱοὶ τοῦ Θεοῦ» καὶ ἐν τῇ ᾽Ωδῇ: «Οὐκ αὐτὸς οὗτός
 σου Πατήρ»; Οὐκοῦν ἦν καὶ ὁ ἀληθῶς Υἱός, δι' ὃν κἀκεῖνοι νιοί.
 Εἰ δὲ κατ' ἐκείνους πάλιν οὐδ' ὀπότερον τούτων Υἱός, ἀλλὰ διὰ
 τὴν ἀμοφοῖν σύνοδον, ἀνάγκη μὴδ' ὀπότερον εἶναι Υἱὸν φημί δή,
 μήτε τὸν Λόγον, μήτε τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ τινα αἰτίαν, δι' ἣν
 15 καὶ συνήφθησαν· καὶ οὕτω δὲ προσηγήσεται ἡ αἰτία τῆς συνάψεως
 ἥτις Υἱὸν ποιεῖ. Οὐκοῦν καὶ κατὰ τοῦτο πρὸ τῆς σαρκὸς προῆν
 ὁ Υἱός. Τούτων δὴ λεγομένων, εἰς ἕτερον καταφεύξονται, λέ-
 γοντες μὴ τὸν ἄνθρωπον εἶναι Υἱόν, μὴδὲ τὸ συναμφότερον, ἀλ-
 λά τὸν Λόγον ἐν ἀρχῇ μὲν εἶναι Λόγον ἀπλῶς· ὅτε δὲ ἐνηθρώ-
 20 πησε, τότε ὀνομάσθαι Υἱόν· πρὸ γὰρ τῆς ἐπιφανείας μὴ εἶναι
 Υἱόν, ἀλλὰ Λόγον μόνον, καὶ ὥσπερ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, οὐκ
 ὢν πρότερον σὰρξ, οὕτως ὁ Λόγος Υἱὸς γέγονεν, οὐκ ὢν πρό-
 τερον Υἱός. Ταῦτα μὲν ἐκείνων τὰ φλυαρήματα· ἔχει δὲ τὸν ἔ-
 λεγχον ἐναργῆ.

25 23. Εἰ γὰρ ὅλως ἐνανθρωπήσας γέγονεν Υἱός, ἢ ἐνανθρώπη-

1. Γαλ. 4, 6.

2. ᾽Ησ. 1, 2.

3. Γέν. 6, 2.

4. Τὸ 32ον κεφ. τοῦ Δευτερονομίου, μέχρι τοῦ 44ου στίχου, εἶναι ἡ

γος, διὰ νὰ λέγεται καὶ ἰδικός μας ὁ Πατήρ, λόγῳ τοῦ Υἱοῦ ὁ ὁποῖος κατοικεῖ μέσα μας, ἐπειδὴ ὁ Λόγος εἶναι Υἱός. «Διότι ἀπέστειλε, λέγει, τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ εἰς τὰς καρδίας μας, τὸ ὁποῖον κράζει πρὸς τὸν Θεόν, Ἐββᾶ Πάτερ»¹. Ἐπομένως ὁ Υἱὸς ποῦ εἶναι μέσα μας ἐπικαλούμενος τὸν Πατέρα του, τὸν κάμνει νὰ ὀνομάζεται καὶ ἰδικός μας Πατήρ. Εὐνόητον δὲ εἶναι ὅτι εἰς ὅσων τὰς καρδίας δὲν ὑπάρχει ὁ Υἱός, αὐτῶν δὲν θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὀνομασθῆ Πατήρ ὁ Θεός. Ἐὰν λοιπὸν ἐξ αἰτίας τοῦ Λόγου ὁ ἄνθρωπος λέγεται Υἱός, κατ' ἀπόλυτον ἀνάγκην, ἐφ' ὅσον ἀναφέρονται καὶ πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως οἱ παλαιοὶ υἱοί, θὰ εἶναι καὶ πρὸ τοῦ ἐρχομοῦ του εἰς τὸν κόσμον Υἱὸς ὁ Λόγος. «Διότι ἐγέννησα, λέγει, Υἱούς»² καὶ ἐπὶ Νῶε· «ὅταν εἶδαν οἱ Υἱοὶ τοῦ Θεοῦ»³ καὶ εἰς τὴν Ῥδὴν⁴. «δὲν εἶναι αὐτὸς Πατήρ ἰδικός σου»;⁵. Ἐπομένως ἦτο καὶ ὁ ἀληθινὸς Υἱός, λόγῳ τοῦ ὁποῖου εἶναι καὶ ἐκεῖνοι υἱοί. Ἐὰν δὲ πάλιν, κατ' ἐκείνους, κανένα ἀπὸ αὐτὰ ξεχωριστὰ δὲν εἶναι Υἱός, ἀλλὰ ἡ συνάφεια καὶ τῶν δύο, ἐκφέρω τὴν γνώμην ὅτι κατ' ἀνάγκην κανεὶς ἀπὸ τοὺς δύο δὲν εἶναι Υἱός, οὔτε δηλαδὴ ὁ Λόγος οὔτε ὁ ἄνθρωπος, ἀλλὰ κάποια αἰτία, λόγῳ τῆς ὁποίας καὶ συνηνώθησαν· καὶ ἔτσι θὰ προηγηθῆ ἡ αἰτία, τῆς συναφείας, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὸν Υἱόν. Ἄρα καὶ δι' αὐτὸν τὸν Λόγον ὁ Υἱὸς προϋπήρχε πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως. Ἀφοῦ ὅμως λεχθοῦν αὐτὰ, θὰ καταφύγουν εἰς ἄλλην κακοδοξίαν, ἰσχυριζόμενοι ὅτι ὁ ἐνανθρωπήσας δὲν εἶναι Υἱός, οὔτε καὶ τὰ δύο μαζί, ἀλλ' ὁ μὲν Λόγος ἐν ἀρχῇ εἶναι ἀπλῶς Λόγος· ὅταν δὲ ἐνηθρώπησε, τότε ὠνομάσθη Υἱός· διότι πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως δὲν εἶναι Υἱός, ἀλλὰ μόνον Λόγος, καὶ ὅπως ὁ Λόγος ἔγινε ἄνθρωπος ἐνῶ προηγουμένως δὲν ἦτο, ἔτσι ὁ Λόγος ἔγινε Υἱὸς ἐνῶ δὲν ἦτο προηγουμένως Υἱός. Αὐταὶ λοιπὸν εἶναι αἱ ἀνοησίαι των. Εἶναι ὅμως φανερὰ ἡ ἀνατροπὴ των.

23. Ἐὰν λοιπὸν γενικῶς ἔγινε Υἱὸς ὅταν ἐνηθρώπησε,

καλουμένη Ῥδὴ τοῦ Μωυσέως, τὸ πρὸ τοῦ θανάτου του «κύκνειον ἄσμα».

5. Δευτ. 32, 6.

σις αἰτία. Καὶ εἰ ὁ ἄνθρωπος αἴτιος τοῦ εἶναι αὐτὸν Υἱόν, ἢ τὸ συναμφοτέρων, καὶ τὰ αὐτὰ ἄτοπα ἀπαντήσῃ. Ἐπειτα, εἰ πρῶτον Λόγος, καὶ ὕστερον Υἱός, φανήσεται ὕστερον ἐγνωκῶς τὸν Πατέρα, καὶ οὐ πρότερον. Οὐ γὰρ ἢ Λόγος γινώσκει, ἀλλ' ἢ 5 Υἱός. «Οὐδεὶς γὰρ γινώσκει τὸν Πατέρα, εἰ μὴ ὁ Υἱός». Ἀπαντήσῃ δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι ὕστερον ἐν κόλποις τοῦ Πατρὸς γέγονε, καὶ ὕστερον αὐτὸς καὶ ὁ Πατὴρ ἐν γεγόνασι, καὶ ὕστερον, τό, «Ὁ ἑώρακῶς ἐμέ, ἑώρακε τὸν Πατέρα». Ταῦτα γὰρ πάντα ἐπὶ Υἱοῦ ἐλέχθη. Ἐκ δὴ τούτων ἀναγκασθήσονται εἰπεῖν· Οὐδὲν 10 ἦν ὁ Λόγος, ἀλλ' ὄνομα μόνον, Οὔτε γὰρ ἐν ἡμῖν μετὰ τοῦ Πατρὸς, οὔτε ὁ τὸν Λόγον ἑώρακῶς ἔβλεπε τὸν Πατέρα, οὔτε ὁλως τινὶ ἐγνώσθη ὁ Πατήρ· διὰ γὰρ Υἱοῦ γινώσκειται ὁ Πατήρ· οὕτω γὰρ καὶ γέγραπται, «Καὶ ᾧ ἂν ὁ Υἱὸς ἀποκαλύψῃ». Μήπω δὲ ὄντος τοῦ Λόγου Υἱοῦ, οὐδέπω τις ἐγίνωσκε τὸν Πατέρα, 15 Πῶς οὖν Μωσεῖ, πῶς τοῖς πατράσιν ὄφθη; Αὐτὸς γὰρ ἐν ταῖς Βασιλείαις φησὶν· «Ἀποκαλυφθεὶς ἀπεκαλύφθη πρὸς πάντας τοὺς πατέρας ὑμῶν». Εἰ δὲ ἀπεκαλύφθη Θεός, δῆλον ὅτι ἦν ὁ ἀποκαλύπτων Υἱός, ὡς αὐτὸς φησι, «Καὶ ᾧ ἂν ὁ Υἱὸς ἀποκαλύψῃ». Ἀσεβὲς μὲν οὖν καὶ ἀνόητος τὸ λέγειν ἄλλον εἶναι τὸν Λόγον, καὶ ἄλλον εἶναι τὸν Υἱόν. Πόθεν δὲ ἄρα τὴν τοιαύτην ὑπόνοιαν ἐσχίσασιν, ἐρέσθαι καλόν. Φασὶ δὴ, διὰ τὸ μὴ εἰρησθαι ἐν τῇ Παλαιᾷ περὶ Υἱοῦ, ἀλλὰ περὶ Λόγου, καὶ διὰ τοῦτο νεώτερον ὑπονοεῖν τοῦ Λόγου τὸν Υἱὸν διαβεβαιουῦνται, ὅτι μὴ ἐν τῇ Παλαιᾷ, ἀλλ' ἐν τῇ Καινῇ μόνῃ περὶ αὐτοῦ ἐλέχθη. Ταῦτ' 25 ἐκεῖνοι ἀσεβῶς φθέγγονται. Πρῶτον μὲν γὰρ διαιρεῖν τὰς Δια-

1. Ματθ. 11, 27.

2. Ἰω. 14, 9.

3. Ματθ. 11, 27.

ἡ ἐνανθρώπησις εἶναι ἡ αἰτία. Καὶ ἐὰν ἡ ἐνανθρώπησις ἐγινε αἰτία διὰ τὸ νὰ γίνῃ Υἱὸς ἢ καὶ τὰ δύο μαζύ, θὰ ἀκολουθήσουν τὰ ἴδια παράλογα συμπεράσματα. Ἐπειτα, ἐὰν πρῶτα ἦτο Λόγος καὶ ἔπειτα ἐγινε Υἱός, θὰ φανῆ ὅτι ἐκ τῶν ὑστέρων ἔχει γνωρίσει τὸν Πατέρα καὶ ὄχι πρότερον. Διότι δὲν γνωρίζει τὸν Πατέρα ὡς Λόγος, ἀλλὰ ὡς Υἱός. «Διότι κανεὶς δὲν γνωρίζει τὸν Πατέρα παρὰ μόνον ὁ Υἱός»¹. Θὰ ἐπακολουθήσῃ δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ ἐκ τῶν ὑστέρων ἔχει ἔλθει εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τῶν ὑστέρων αὐτὸς καὶ ὁ Πατὴρ ἔχουν γίνεαι ἓνα καὶ ἐκ τῶν ὑστέρων ἰσχύει τὸ «αὐτὸς ποὺ ἔχει ἰδῆ ἔμένα, ἔχει ἰδῆ τὸν Πατέρα»². Διότι ὅλα αὐτὰ ἐπὶ τοῦ Υἱοῦ ἐλέχθησαν. Ἀπὸ αὐτὰ ὅμως θὰ ἀναγκασθοῦν νὰ εἰποῦν· τίποτε δὲν ἦτο ὁ Λόγος ἀλλ' ὄνομα μόνον, διότι οὔτε εἰς ἡμᾶς μετὰ τοῦ Πατρὸς εὐρίσκεται, οὔτε αὐτὸς ποὺ εἶχε ἰδῆ τὸν Λόγον ἔβλεπε τὸν Πατέρα, οὔτε ἐγινε γνωστὸς εἰς κανένα ὁ Πατὴρ· διότι διὰ τοῦ Υἱοῦ γνωρίζεται ὁ Πατὴρ· ἄλλωστε ἔτσι ἔχει γραφῆ, «καὶ εἰς αὐτὸν ποὺ θὰ τὸν ἀποκαλύψῃ ὁ Υἱός»³. Καὶ ἐπειδὴ δὲν ἦτο ὁ Λόγος Υἱός, οὔτε καὶ κανεὶς ἐγνώριζε τὸν Πατέρα, πῶς λοιπὸν ἐφανερῶθη εἰς τὸν Μωυσῆν καὶ εἰς τοὺς πατέρας; Διότι αὐτὸς ὁ ἴδιος εἰς τὸ βιβλίον τῶν Βασιλειῶν λέγει· «ἐφανερῶθηκα εἰς ὅλους τοὺς πατέρας σας»⁴. Ἐὰν δὲ ἐφανερῶθη ὁ Θεός, εἶναι φανερόν ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι αὐτὸς ποὺ τὸν ἀποκαλύπτει, ὅπως ὁ ἴδιος λέγει, «καὶ αὐτὸς εἰς τὸν ὁποῖον θὰ ἀποκαλύψῃ ὁ Υἱός». Εἶναι λοιπὸν ἀσέβεια καὶ ἀνοησία τὸ νὰ λέγουν ὅτι ἄλλος εἶναι ὁ Λόγος καὶ ἄλλος εἶναι ὁ Υἱός. Ἀπὸ ποῦ δὲ ἔχουν σχηματίσει αὐτὴν τὴν γνώμην, εἶναι καλὸν νὰ ἐρωτήσωμεν. Ἰσχυρίζονται λοιπὸν, ἐπειδὴ δὲν ἔχει λεχθῆ εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην περὶ τοῦ Υἱοῦ ἀλλὰ περὶ τοῦ Λόγου καὶ διὰ τοῦτο διαβεβαιώνουν ὅτι ὑπονοεῖται πῶς ὁ Υἱὸς εἶναι μεταγενέστερος τοῦ Λόγου, διότι δὲν ἐγράφη περὶ αὐτοῦ εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην ἀλλὰ μόνον εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην. Αὐτὰ λέγουν ἐκεῖνοι ἀσεβῶς. Πρῶτα-πρῶτα τὸ νὰ

4. Πρβλ. Α' Βασ. 2, 27.

θήκας καὶ μὴ τὴν ἑτέραν τῆς ἑτέρας ἔχουσιν, Μανιχαίων καὶ Ἰουδαίων τὸ ἐπιτήδευμα, τῶν μὲν τῇ Παλαιᾷ, τῶν δὲ τῇ Νέᾳ ἀντιλεγόντων· ἔπειτα κατ' αὐτοὺς εἰ τὰ ἐν τῇ Παλαιᾷ κείμενα προάγει τῷ χρόνῳ, τὰ δὲ ἐν τῇ Νέᾳ νεώτερά ἐστι, καὶ ἐκ τῶν γραμμάτων οἱ χρόνοι κρίνονται· ἀνάγκη πάλιν νεώτερα εἶναι τό, «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἑσμεν»· τό τε, «Μονογενής»· καὶ τό, «Ὁ ἑωρακὼς ἐμέ, ἑώρακε τὸν Πατέρα»· οὐ γὰρ ἐκ τῆς Παλαιᾶς, ἀλλ' ἐκ τῆς Καινῆς ταῦτα μαρτυρεῖται.

24. Οὐ μὴν δέ, ἀλλ' ἀληθῶς καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ περὶ Υἱοῦ πολλά λέγεται· οἷον ἐν τῷ δευτέρῳ ψαλμῷ τό, «Υἱός μου εἶ σύ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε»· καὶ ἐν τῷ ἐνάτῳ ἢ ἐπιγραφῇ, «Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῶν κρυφίων τοῦ Υἱοῦ, ψαλμὸς τῷ Δαυίδ»· καὶ ἐν τῷ τεσσαρακοστῷ τετάρτῳ, «Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῶν ἀλλοιωθησομένων, τοῖς υἱοῖς Κορέ, εἰς σύνεσιν, ᾠδὴ ὑπὲρ τοῦ Ἀγαπητοῦ»· καὶ ἐν τῷ Ἡσαΐα, «Ἄσω δὴ τῷ ἠγαπημένῳ ᾄσμα τοῦ Ἀγαπητοῦ τῷ ἀμπελῶνί μου. Ἀμπελῶν ἐγεννήθη τῷ ἠγαπημένῳ». Τὸ δὲ Ἀγαπητὸς τίς ἂν ἢ Υἱὸς μονογενής; ὡς καὶ ἐν τῷ ἑκατοστῷ ἐνάτῳ, «Ἐκ γαστροῦ πρὸ ἑωσφόρου ἐγέννησά σε», περὶ οὗ ὕστερον λεχθήσεται· καὶ ἐν Παροιμίαις δέ, «Πρὸ δὲ πάντων τῶν βουνῶν γεννᾷ με»· καὶ ἐν τῷ Δαυιδάλ, Καὶ (ὡς ὄρασις τοῦ τετάρτου ὁμοίᾳ Υἱῷ Θεοῦ), καὶ ἄλλα πλείονα. Εἰ τοίνυν ἐκ τῆς Παλαιᾶς ἢ ἀρχαΐτης, ἀρχαῖος ἂν εἴη καὶ ὁ Υἱός, ὁ ἐν τῇ Παλαιᾷ ἐν πολλοῖς σαφηνιζόμενος. Ἀλλὰ ναί, φασί, κεί-

1. Ἰω. 10, 30.

2. Ἰω. 1, 18.

3. Ἰω. 14, 9.

4. Ψαλμ. 2, 7.

5. Ψαλμ. 9, 1.

6. Ψαλμ. 44, 1.

7. Ἡσ. 5, 1.

8. Ψαλμ. 109, 3.

χωρίζουν τὰς δύο Διαθήκας καὶ νὰ μὴ θεωροῦν ὅτι ἡ μία ἀκολουθεῖ τὴν ἄλλην, αὐτὸ εἶναι ἐφεύρεσις τῶν Μανιχαίων καὶ τῶν Ἰουδαίων. Ἀπὸ αὐτοὺς οἱ μὲν πρῶτοι ἀντιτίθενται εἰς τὴν Παλαιάν, οἱ δὲ δεῦτεροι εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην· ἔπειτα, κατ' αὐτούς, ἐὰν τὰ κείμενα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης προηγοῦνται χρονικῶς τὰ δὲ τῆς Καινῆς Διαθήκης εἶναι μεταγενέστερα καὶ αἱ χρονικαὶ περίοδοι κρίνονται ἐκ τῶν γραπτῶν, πρέπει πάλιν νὰ εἶναι κατ' ἀνάγκην μεταγενέστερα τό, «ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ εἴμεθα ἓν»¹ καὶ τὸ «μονογενῆς»² καὶ τό, «αὐτὸς ποὺ ἔχει ἰδῆ ἑμένα, ἔχει ἰδῆ τὸν Πατέρα»³, διότι ταῦτα δὲν μαρτυροῦνται ὑπὸ τῆς Παλαιᾶς ἀλλὰ ὑπὸ τῆς Καινῆς Διαθήκης.

24. Ὅχι μόνον ὁμως εἰς τὴν Καινὴν, ἀλλὰ πράγματι καὶ εἰς τὴν Παλαιάν Διαθήκην πολλὰ ἀναφέρονται περὶ τοῦ Υἱοῦ· ὅπως λ.χ. εἰς τὸν δεῦτερον ψαλμὸν τὸ «εἶσαι Υἱὸς μου σὺ, ἐγὼ σήμερα σὲ ἐγέννησα»⁴ καὶ εἰς τὸν ἕνατον ψαλμὸν ἡ ἐπιγραφή «εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ τῶν κρυφίων τοῦ Υἱοῦ, ψαλμὸς τῷ Δαβίδ»⁵ καὶ εἰς τὸν τεσσαρακοστὸν τέταρτον, «εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ τῶν ἀλλοιωθησομένων τοῖς Υἱοῖς Κορέ, εἰς σύνεσιν, ὧδῃ ὑπὲρ τοῦ Ἀγαπητοῦ»⁶ καὶ εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Ἡσαΐου, «θὰ ψάλλω λοιπὸν εἰς τὸν ἀγαπημένον τὸ ἄσμα τοῦ Ἀγαπητοῦ εἰς τὸν ἀμπελῶνα μου. Ἐφυτεύθη ἀμπελῶν πρὸς χάριν τοῦ ἀγαπημένου»⁷. Καὶ ὁ «Ἀγαπητὸς» δὲν εἶναι ἄλλος ἀπὸ τὸν Υἱὸν τοῦ μονογενῆ· ἐπίσης καὶ εἰς τὸν ἑκατοστὸν ἕνατον ψαλμὸν, «ἐκ τῆς γαστρὸς σὲ ἐγέννησα πρὸ τοῦ ἑωσφόρου»⁸, περὶ τοῦ ὁποίου θὰ γίνῃ λόγος ὕστερον· καὶ εἰς τὰς Παροιμίας, «Πρὸ τῆς δημιουργίας τῶν βουνῶν μὲ γεννᾶ»⁹ καὶ εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Δανιήλ, καὶ, «τὸ ὄραμα τοῦ τετάρτου ὁμοιάζει πρὸς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ»¹⁰ καὶ ἄλλα περισσότερα. Ἐὰν λοιπὸν κρίνεται ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἡ ἀρχαιότης, θὰ εἶναι ἀρχαῖος καὶ ὁ Υἱός, ὁ ὁποῖος εἰς πολλὰ σημεῖα φαίνεται καθαρὰ εἰς τὴν Παλαιάν Διαθήκην. Ναὶ μὲν, λέγουν, ὑπάρχει, ἀλλὰ μόνον προφητικῶς·

9. Παροιμ. 8, 25.

10. Δαν. 3, 25.

ται μὲν, προφητικῶς δὲ ἔστω· οὐκοῦν καὶ περὶ τοῦ Λόγου προφητικῶς εἰρησθαι λεχθείη ἄν. Οὐ γὰρ τὸ μὲν, τὸ δέ. Εἰ γὰρ τό, Υἱός μου εἶ σύ, ἐπὶ μέλλοντος, δῆλον ὅτι καὶ τό, «Τῷ Λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν». Οὐ γὰρ εἶπεν, ἐγένοντο, οὐδέ, 5 ἐποίησεν. "Ὅτι δὲ τό, ἐστερέωσεν, ἐπὶ μέλλοντος, φησὶν· «Ὁ Κύριος ἐβασίλευσεν»· εἶτα· «Καὶ γὰρ ἐστερέωσε τὴν οἰκουμένην, ἣτις οὐ σαλευθήσεται». Καὶ εἰ τὸ ἐν τῷ τεσσαρακοστῷ τετάρτω· «ὑπὲρ τοῦ Ἀγαπητοῦ», ἐπὶ μέλλοντος, δῆλον ὅτι καὶ τὸ ἐπιφερόμενον τὸ «Ἐξηρεύξαστο ἡ καρδιά μου Λόγον ἀγαθόν».

10 Καὶ εἰ τό, «Ἐκ γαστροῦ», ἐπὶ ἀνθρώπον, ἄρα καὶ τό, ἐκ καρδίας. Εἰ γὰρ ἡ γαστήρ ἀνθρώπινον, καὶ ἡ καρδιά σωματικόν. Εἰ δὲ τὸ ἐκ καρδίας, αἰδίων, καὶ τὸ ἐκ γαστροῦ, αἰδίων, καὶ εἰ ὁ Μονογενὴς ἐν κόλποις, καὶ ὁ Ἀγαπητὸς ἐν κόλποις. Ταῦτὸν γὰρ ἔστι τὸ Μονογενὲς καὶ τὸ Ἀγαπητόν, ὡς τό, «Οὗτος ἐστιν 15 ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός». Οὐ γὰρ δὴ τὴν εἰς αὐτὸν ἀγάπην σημαῖναι θέλων, εἶπε τό, Ἀγαπητός, ἵνα μὴ τοὺς ἄλλους μισεῖν δόξῃ· ἀλλὰ τὸ Μονογενὲς ἐδήλου, ἵνα τὸ μόνον ἐξ αὐτοῦ εἶναι αὐτὸν δείξῃ. Καὶ τῷ Ἀβραάμ γοῦν σημαῖναι θέλων ὁ Λόγος τὸ μονογενὲς, φησί· «Προσένεγκε τὸν υἱόν σου τὸν ἀγαπητόν». Παν- 20 τὶ δὲ δῆλον ἐκ τῆς Σάρρας μόνον εἶναι τὸν Ἰσαάκ. "Ἔστιν ἄρα ὁ Λόγος Υἱός, οὐκ ἄρτι γεγονώς ἢ ὀνομασθεὶς Υἱός, ἀλλ' αἰεὶ Υἱός. Εἰ γὰρ μὴ Υἱός, οὐδὲ Λόγος· καὶ εἰ μὴ Λόγος, οὐδὲ Υἱός. Τὸ γὰρ ἐκ τοῦ Πατρὸς Υἱός ἐστι. Τί δὲ ἐστιν ἐκ τοῦ Πατρὸς εἰ

1. Ψαλμ. 32, 6.

2. Ψαλμ. 92, 1.

3. Ψαλμ. 44, 1.

4. Ψαλμ. 44, 2.

5. Ψαλμ. 109, 3.

6. Ματθ. 3, 11.

ἄρα καὶ περὶ τοῦ Λόγου θὰ ἠδύνατο νὰ λεχθῆ ὅτι ὁμιλεῖ ἡ Παλαιὰ Διαθήκη προφητικῶς. Διότι δὲν εἶναι δυνατόν ἀλλοιῶς νὰ συμβαίνει εἰς τὴν μίαν περίπτωσηιν καὶ ἀλλοιῶς εἰς τὴν ἄλλην. Διότι ἔάν τὸ, Υἱὸς μου εἶσαι σύ, θεωρηθῆ ἐπὶ μελλοντικοῦ χρόνου, εἶναι φανερόν ὅτι τὸ ἴδιον θὰ ἰσχύη καὶ διὰ τὸ «διὰ τοῦ Λόγου τοῦ Κυρίου ἐστερωώθησαν οἱ οὐρανοί»¹. Διότι δὲν εἶπε, ἔγιναν, οὔτε, ἔδημιούργησε. Ὅτι δὲ τὸ, ἐστερέωσε, λέγεται ἐπὶ μέλλοντος, συνηγορεῖ τὸ· «ὁ Κύριος ἐβασίλευσεν»· ἔπειτα, «διότι ἐστερέωσε τὴν οἰκουμένην, ἡ ὁποία δὲν θὰ σαλευθῆ πλέον»². Καὶ ἔάν τὸ εἰς τὸν τεσσαρακοστὸν τέταρτον Ψαλμὸν «ὑπὲρ τοῦ Ἀγαπητοῦ»³ ἀναφέρεται ἐπὶ μέλλοντος, εἶναι φανερόν ὅτι τὸ αὐτὸ θὰ ἰσχύη καὶ διὰ τὸ ἀκόλουθον «ἐξεπήγασεν ἡ καρδιά μου Λόγον ἀγαθόν»⁴. Καὶ ἔάν τὸ «ἐκ γαστρὸς»⁵ ἀναφέρεται ἀνθρωπίνως, ἄρα καὶ διὰ τὸ, ἐκ καρδίας, τὸ αὐτὸ ἰσχύει. Διότι ἔάν ἡ κοιλία προσιδιάζει εἰς τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἡ καρδιά προσιδιάζει εἰς τὸ σῶμα. Ἐάν δὲ αὐτὸ ποὺ πηγάζει ἀπὸ τὴν καρδίαν εἶναι αἰώνιον, καὶ αὐτὸ ποὺ γεννᾶται ἀπὸ τὴν κοιλίαν θὰ εἶναι αἰώνιον, καὶ ἔάν ὁ Μονογενὴς Υἱὸς εὐρίσκεται εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Πατρὸς, καὶ ὁ «Ἀγαπητός» θὰ εὐρίσκεται εἰς τοὺς κόλπους. Διότι καὶ τὸ Μονογενὲς καὶ τὸ Ἀγαπητὸν ἔχουν τὸ ἴδιον νόημα ὅπως τὸ, «αὐτὸς εἶναι ὁ Υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός»⁶. Διότι εἶπε τὸ, Ἀγαπητός, ὄχι διὰ νὰ φανερώσῃ τὴν ἀγάπην του πρὸς αὐτόν, διὰ νὰ μὴ φανῆ ὅτι μισεῖ τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ ἐννοοῦσε τὸ Μονογενὲς, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι μόνος αὐτὸς ἐξ αὐτοῦ ὑπάρχει. Καὶ εἰς τὸν Ἀβραάμ ἄλλωστε θέλων νὰ φανερώσῃ τὸ μονογενὲς, λέγει· «φέρε τὸν Υἱόν σου τὸν ἀγαπητόν»⁷. Εἶναι φανερόν δὲ εἰς τὸν καθένα ὅτι ὁ Ἰσαὰκ ἦτο ὁ μόνος Υἱὸς τῆς Σάρρας. Ἄρα εἶναι Υἱὸς ὁ Λόγος καὶ δὲν ἔχει γίνεῖ ἡ ὠνομάσθη τῶρα Υἱὸς ἀλλὰ πάντοτε ἦτο Υἱός. Διότι αὐτὸ ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸν Πατέρα εἶναι ὁ Υἱός. Καὶ δὲν εἶναι ἄλλος ὁ ἐκ τοῦ Πατρὸς προερχόμενος, παρὰ ὁ Λόγος ποὺ προῆλθε ἀπὸ τὴν

7. Γέν. 22, 2.

μη Λόγος ὁ ἐκ καρδίας προελθὼν καὶ ἐκ γαστροῦ γεννηθείς; Οὐ γὰρ ὁ Πατὴρ Λόγος ἐστίν· οὐδὲ ὁ Λόγος Πατὴρ ἐστίν· ἀλλ' ὁ μὲν Πατὴρ, ὁ δὲ Υἱός· καὶ ὁ μὲν γεννᾷ, ὁ δὲ γεννᾶται.

25. Μαίνεται μὲν οὖν Ἐρειος ἐξ οὐκ ὄντων εἶναι λέγων τὸν
 5 Υἱόν, καὶ ἦν ποτε, ὅτε οὐκ ἦν. Μαίνεται δὲ καὶ Σαβέλλιος λέγων
 τὸν Πατέρα εἶναι Υἱόν, καὶ ἔμπαλιν τὸν Υἱὸν εἶναι Πατέρα,
 ὑποστάσει μὲν ἓν, ὀνόματι δὲ δύο· μαίνεται δὲ καὶ παραδείγμα-
 τι χρώμενος τῇ τοῦ Πνεύματος χάριτι· φησὶ γάρ, "Ὡσπερ «διαι-
 ρέσεις χαρισμάτων εἰσί, τὸ δὲ αὐτὸ Πνεῦμα»· οὕτω καὶ ὁ Πατὴρ
 10 ὁ αὐτὸς μὲν ἐστίν, πλατύνεται δὲ εἰς Υἱὸν καὶ Πνεῦμα." Ἔστι δὲ
 τοῦτο μεστὸν ἀτοπίας. Εἰ γὰρ ὡς ἐπὶ τοῦ Πνεύματος, οὕτω καὶ
 ἐπὶ τοῦ Θεοῦ ἐστίν· ἔσται ὁ Πατὴρ Λόγος καὶ Πνεῦμα ἅγιον,
 ᾧ μὲν γινόμενος Πατὴρ ᾧ δὲ Λόγος, ᾧ δὲ Πνεῦμα πρὸς τὴν χρείαν
 ἐκάστου ἀρμοζόμενος· καὶ ὀνόματι μὲν Υἱός καὶ Πνεῦμα, τῷ
 15 δὲ ὄντι Πατὴρ μόνον· ἀρχὴν μὲν ἔχων τὸ γίνεσθαι Υἱός, πανόμε-
 νος δὲ τοῦ λέγεσθαι Πατὴρ· καὶ ἐνανθρωπήσας μὲν ὀνόματι,
 τῇ δὲ ἀληθείᾳ μηδὲ ἐπιδημήσας· καὶ ψευδόμενος μὲν τῷ λέγειν,
 Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ, τῷ δὲ ὄντι αὐτὸς ὢν ὁ Πατὴρ· καὶ ὅσα ἄλλα
 ἐπὶ Σαβελλίῳ ἀτοπα ἀπαντᾷ. Ἀνάγκη δὲ καὶ πανθήσεσθαι τὸ
 20 ὄνομα τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος, τῆς χρείας πληρωθείσης·
 καὶ ἔσται λοιπὸν ἄχρι παιδιᾶς τὰ γινόμενα, ὅτι μὴ ἀληθείᾳ,
 ἀλλ' ὀνόματι ἐπεδείχθη. Πανομένου δὲ τοῦ ὀνόματος τοῦ Υἱοῦ
 κατ' αὐτούς, παύσεται καὶ τοῦ βαπτίσματος ἢ χάρις· εἰς γὰρ
 Υἱὸν ἐδόθη. Καὶ τί ἀκολουθήσει ἢ ἀφανισμὸς τῆς κτίσεως; Εἰ
 25 γάρ, ἵνα ἡμεῖς κτισθῶμεν προῆλθεν ὁ Λόγος, καὶ προελθόντος
 αὐτοῦ ἐσμεν· δῆλον ὅτι, ἀναχωροῦντος αὐτοῦ εἰς τὸν Πατέρα,
 ὡς φασιν, οὐκ ἔτι ἐσόμεθα. Οὕτω γὰρ ἔσται, ὡσπερ ἦν· οὕτως

καρδίαν καὶ ἐγεννήθη ἀπὸ τὴν γαστέρα. Διότι δὲν εἶναι ὁ Πατὴρ Λόγος, οὔτε ὁ Λόγος εἶναι Πατὴρ, ἀλλ' ὁ μὲν πρῶτος εἶναι Πατὴρ, ὁ δὲ ἄλλος Υἱός· καὶ ὁ μὲν Πατὴρ γεννᾷ, ὁ δὲ Υἱὸς γεννᾶται.

25. Παραλογίζεται λοιπὸν ὁ Ἄρειος, ὅταν λέγη ὅτι ἐκ τοῦ μηδενὸς προῆλθεν ὁ Υἱὸς καὶ ὅτι ὑπῆρχε χρόνος κατὰ τὸν ὁποῖον δὲν ὑπῆρχε. Παραλογίζεται δὲ καὶ ὁ Σαβέλλιος, ὅταν λέγει ὅτι ὁ Πατὴρ εἶναι Υἱὸς καὶ ἀντιστρόφως, ὁ Υἱὸς εἶναι Πατὴρ, μίᾳ μὲν ὑπαρξίς μὲ δύο ὀνόματα ὁμως· παραλογίζεται δὲ χρησιμοποιοῦν τὸ παράδειγμα τῶν χαρισμάτων τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· διότι λέγει· ὅπως ἀκριβῶς «ὑπάρχουν μὲν διάφορα χαρίσματα ἀλλὰ ἀποτελοῦν τὸ αὐτὸ Ἅγιον Πνεῦμα»¹, ἔτσι καὶ ὁ Πατὴρ εἶναι μὲν ὁ ἴδιος, πλατύνεται ὁμως εἰς Υἱὸν καὶ Ἅγιον Πνεῦμα. Αὐτὸ ὁμως εἶναι ἐξ ὀλοκλήρου παράλογον, νὰ γίνῃ δηλαδὴ ὁ Πατὴρ Λόγος καὶ Ἅγιον Πνεῦμα, ἄλλοτε μὲν γινόμενος Πατὴρ, ἄλλοτε Λόγος καὶ ἄλλοτε Ἅγιον Πνεῦμα, προσαρμοζόμενος πρὸς τὴν ἐκάστοτε ἀνάγκην· καὶ κατ' ὄνομα μὲν εἶναι Υἱὸς καὶ Πνεῦμα, εἰς τὴν πραγματικότητα ὁμως μόνον Πατὴρ, ἔχων μὲν ἀρχὴν ὅταν γίνεται Υἱός, παύει δὲ τότε νὰ λέγεται Πατὴρ· καὶ ἐνηθρώπησε μὲν μόνον κατ' ὄνομα, ψεύδεται δὲ ὅταν λέγη, «ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ», εἰς τὴν πραγματικότητα ὁμως αὐτὸς εἶναι ὁ Πατὴρ· καὶ ὅσα ἄλλα περιέχει ἡ αἴρεσις τοῦ Σαβελλίου. Εἶναι δὲ ἀνάγκη νὰ παύσῃ νὰ λέγεται τὸ ὄνομα τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ὅταν παύσῃ νὰ ὑπάρχῃ ἀνάγκη· καὶ καταλήγουν λοιπὸν τὰ ἐπακόλουθα εἰς παιγνίδι, διότι δῆθεν ὄχι πραγματικῶς ἀλλὰ κατ' ὄνομα ἐφανερῶθη. Ὅταν δὲ παύῃ τὸ ὄνομα τοῦ Υἱοῦ, κατ' αὐτούς, θὰ παύσῃ καὶ ἡ χάρις τοῦ βαπτίσματος, διότι εἰς τὸν Υἱὸν ἐδόθη. Καὶ δὲν θὰ ἐπακολουθήσῃ τίποτε ἄλλο, παρὰ ἡ καταστροφή τῆς δημιουργίας. Διότι ἐὰν ὁ Λόγος προῆλθε διὰ νὰ δημιουργηθῶμεν ἡμεῖς, καὶ ὑπάρχωμεν ἀφ' ὅτου αὐτὸς προῆλθε, εἶναι φανερὸν ὅτι, ὅταν αὐτὸς ἀναχωρῇ πρὸς τὸν Πατέρα, ὅπως λέγουν, δὲν θὰ ὑπάρχωμεν πλέον. Διότι θὰ συμβῆ ἔτσι, ὅπως ἦτο προηγουμένως· ἔτσι λοιπὸν, θὰ παύσωμεν νὰ ὑπάρχωμεν, ὅπως δὲν ὑπῆρ-

οὐκ ἔτ' ἐσόμεθα, ὡσπερ οὖν οὐκ ἤμεν. Οὐκ ἔτι γὰρ προελθόν-
τος, οὐκ ἔτι ἡ κτίσις ἔσται.

26. Ἄτοπα μὲν οὖν ταῦτα. Ὅτι δὲ ὁ Υἱὸς οὐκ ἀρχὴν ἔχει
τοῦ εἶναι, ἀλλ' αἰεὶ καὶ πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως παρὰ τῷ Πα-
5 τρί ἐστι, δηλοῖ ὁ Ἰωάννης ἐν τῇ πρώτῃ Ἐπιστολῇ λέγων οὕ-
τως· «Ὁ ἦν ἀπ' ἀρχῆς ὁ ἀκηκόαμεν, ὁ ἐωράκαμεν τοῖς ὀφθαλ-
μοῖς ἡμῶν, ὁ ἔθεασάμεθα, καὶ αἱ χεῖρες ἡμῶν ἐψηλάφησαν περὶ
τοῦ Λόγου τῆς ζωῆς· καὶ ἡ ζωὴ ἐφανερώθη, καὶ ἐωράκαμεν,
καὶ μαρτυροῦμεν, καὶ ἀπαγγέλλομεν ὑμῖν τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον,
10 ἣτις ἦν πρὸς τὸν Πατέρα, καὶ ἐφανερώθη ἡμῖν». Ἐνταῦθα λέ-
γων, ὅτι ἡ ζωὴ οὐ γέγονεν, ἀλλ' ἦν πρὸς τὸν Πατέρα, ἐν τῷ τέ-
λει τῆς Ἐπιστολῆς τὸν Υἱὸν εἶναι φησι τὴν ζωὴν· γράφει δ'
οὖν· «Καὶ ἐσμεν ἐν τῷ ἀληθινῷ, ἐν τῷ Υἱῷ αὐτοῦ Ἰησοῦ Χρι-
στῷ. Οὗτός ἐστιν ὁ ἀληθινὸς Θεός, καὶ ζωὴ αἰώνιος». Εἰ δὲ
15 ὁ Υἱὸς ἐστὶν ἡ ζωὴ, καὶ αὕτη πρὸς τὸν Πατέρα, καὶ εἰ ὁ Υἱὸς ἦν
πρὸς τὸν Πατέρα, λέγει δὲ ὁ αὐτός, «Καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν
Θεόν· ὁ Υἱὸς ἂν εἴη ὁ Λόγος ὁ αἰεὶ ὢν πρὸς τὸν Πατέρα. Ὡσπερ
δὲ ὁ Υἱὸς Λόγος ἐστὶν, οὕτως ὁ Θεός, ὁ αὐτὸς ἂν εἴη ὁ Πατήρ.
Ὁ μὲντοι Υἱὸς κατὰ τὸν Ἰωάννην Θεὸς οὐχ ἀπλῶς, ἀλλ' ἀλη-
20 θινὸς Θεὸς ἐστὶ. Καὶ γὰρ κατὰ τὸν αὐτὸν τοῦτον, «Καὶ Θεὸς ἦν
ὁ Λόγος»· ἔλεγέ τε ὁ Υἱός, «Ἐγὼ εἰμι ἡ ζωὴ». Οὐκοῦν ὁ Υἱὸς
Λόγος ἐστὶ καὶ ζωὴ ἡ οὕσα παρὰ τῷ Πατρί. Πάλιν δὲ τὸ ἐν
αὐτῷ τῷ Ἰωάννῃ εἰρημένον, «Ὁ μονογενὴς Υἱός, ὁ ὢν εἰς τὸν
κόλπον τοῦ Πατρός», δείκνυσι τὸν Υἱὸν αἰεὶ εἶναι. Ὅν γὰρ λέ-
25 γει ὁ Ἰωάννης Υἱὸν, τοῦτον χεῖρα ὁ Λαβίδ ψάλλει λέγων· «Ἰνα
τί ἀποστρέφεις τὴν χεῖρά σου καὶ τὴν δεξιάν σου ἐκ μέσου τοῦ

1. Α' Ἰω. 1, 1-2.

2. Α' Ἰω. 5, 20.

3. Ἰω. 1, 1.

χομεν. Ἐφοῦ λοιπὸν αὐτὸς δὲν προῆλθεν, ἡ δημιουργία δὲν θὰ ὑπάρξει.

26. Αὐτὰ λοιπὸν εἶναι παράλογα. Ὅτι δὲ ὁ Υἱὸς δὲν ἔχει ἀρχὴν τῆς ὑπάρξεως, ἀλλ' ὑπάρχει προαιωνίως καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἐνανθρώπησιν εἰς τὸν Πατέρα τὸ δηλώνει ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης εἰς τὴν πρώτην Ἐπιστολὴν του, λέγων τὰ ἑξῆς· «αὐτὸ ποῦ αἰδίως ὑπῆρχε καὶ ἔχομεν ἀκούσει καὶ τὰ χέρια μας ἐψηλάφησαν, δηλαδὴ τὸν Λόγον τῆς ζωῆς· καὶ ἡ ζωὴ ἐφανερώθη καὶ τὴν ἔχομεν ἰδῆ καὶ τὸ διακηρύττομεν καὶ κηρύττομεν εἰς ἑσᾶς τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον, ἡ ὁποία ὑπῆρχε εἰς τὸν Πατέρα καὶ ἐφανερώθη ὡς ἄνθρωπος εἰς ἡμᾶς»¹. Ἐδῶ, λέγων ὅτι ἡ ζωὴ δὲν ἐδημιουργήθη ἀλλ' ὑπῆρχε μαζί μὲ τὸν Πατέρα, εἰς τὸ τέλος τῆς ἐπιστολῆς λέγει ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ἡ ζωὴ· γράφει λοιπὸν· «καὶ ὑπάρχομεν ἐντὸς τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, ἐντὸς τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Αὐτὸς εἶναι ὁ ἀληθινὸς Θεὸς καὶ ἡ ζωὴ ἡ αἰώνιος»². Ἐὰν δὲ ὁ Υἱὸς εἶναι ἡ ζωὴ καὶ αὐτὴ εὐρίσκεται εἰς τὸν Πατέρα, λέγει δὲ ὁ ἴδιος, «καὶ ὁ Λόγος ἦτο μετὰ τοῦ Θεοῦ»³, ὁ Υἱὸς θὰ εἶναι ὁ Λόγος ὁ προαιωνίως ὑπάρχων μετὰ τοῦ Πατρός. Καὶ ὅπως ὁ Υἱὸς εἶναι Λόγος, ἔτσι καὶ ὁ Θεὸς θὰ εἶναι ὁ Πατήρ. Ὁ Υἱὸς, λοιπὸν, κατὰ τὸν Ἰωάννην, δὲν εἶναι ἀπλῶς Θεός, ἀλλὰ ἀληθινὸς Θεός. Διότι κατὰ τὸν ἴδιον εὐαγγελιστὴν, «καὶ Θεὸς ἦτο ὁ Λόγος»⁴ καὶ ἔλεγε ὁ Υἱὸς, «ἐγὼ εἶμαι ἡ ζωὴ»⁵. Ἐπομένως ὁ Υἱὸς εἶναι Λόγος καὶ ζωὴ, ἡ ὁποία ὑπάρχει εἰς τὸν Πατέρα. Καὶ πάλιν, τὸ ὑπὸ τοῦ ἰδίου τοῦ Ἰωάννου λεχθέν, «ὁ Μονογενὴς Υἱός, ὁ ὁποῖος εὐρίσκεται εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Πατρός»⁶, δεικνύει ὅτι ὁ Υἱὸς ὑπάρχει προαιωνίως. Διότι αὐτὸν τὸν Υἱὸν τὸν ὁποῖον ἀναφέρει ὁ Ἰωάννης, αὐτὸν ὁ Δαβὶδ ὀνομάζει χεῖρα καὶ λέγει· «διατί ἀπομακρύνεις τὴν χεῖρά σου καὶ τὴν δεξιάν σου μέσα ἀπὸ τὸν κόλπον σου»⁷; Ἄρα ἐὰν ἡ

4. Ἰω. 1, 1.

5. Ἰω. 14, 6.

6. Ἰω. 1, 18.

7. Ψαλμ. 73, 11.

κόλπου σου); Οὐκοῦν εἰ ἡ χεὶρ ἐν τῷ κόλπῳ, καὶ ὁ Υἱὸς ἐν κόλπῳ, ὁ Υἱὸς ἂν εἶη ἡ χεὶρ, καὶ ἡ χεὶρ ἂν εἶη ὁ Υἱός, δι' οὗ ἐποίησε τὰ πάντα ὁ Πατήρ. («*Ἡ χεὶρ σου γάρ, φησὶν, ἐποίησε ταῦτα πάντα*»), καί, («*τῇ χειρὶ ἐξήγαγε τὸν λαὸν*») οὐκοῦν διὰ τοῦ Υἱοῦ οὗ. Εἰ δὲ καὶ αὕτη ἡ «*ἀλλοιώσις τῆς δεξιᾶς τοῦ Ὑψίστου*» καὶ πάλιν, «*εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ τῶν ἀλλοιωθησομένων, ὡδὴ ὑπὲρ τοῦ Ἀγαπητοῦ*»· ὁ Ἀγαπητός ἄρα ἐστὶν ἡ χεὶρ ἀλλοιωθεῖσα, περὶ οὗ καὶ λέγει ἡ θεία φωνή· «*Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός*».) Ἰσον ἄρα ἐστίν, αὕτη ἡ χεὶρ μου, τῷ, Οὗτος ὁ Υἱός μου.

10 27. Ἐπειδὴ δέ τινες τῶν ἀπαιδευτῶν, ἀναιροῦντες τὸ εἶναι Υἱόν, εὐτελίζουσι τό, («*Ἐκ γαστροῦ πρὸ ἐωσφόρου ἐγέννησά σε*»), ὡς ἂν ἐπὶ τῆς Μαρίας ἀρμόζοντος τούτου, φάσκοντες πρὸ τοῦ ἐωθινοῦ ἀστέρος γεγεννησθαι αὐτὸν ἀπὸ Μαρίας· μὴ γὰρ ἂν ἐπὶ Θεοῦ ἀρμόζειν γαστέρα λέγειν· ὀλίγα εἰπεῖν ἀνάγκη. Εἰ 15 μὲν οὖν, ὅτι ἡ γαστήρ ἀνθρώπινόν ἐστι, διὰ τοῦτο ἀλλότριον Θεοῦ· δῆλον ὅτι καὶ ἡ καρδία ἀνθρώπινον ἔχει τὸ σημαϊνόμενον. Ἀκολουθεῖν γὰρ τὸν καρδίαν ἔχοντα ἔχειν καὶ γαστέρα. Ἀμφοτέρων δὴ ἀνθρωπίνων ὄντων, ἢ ἀναιρεῖν ἑκάτερον ἀνάγκη, ἢ ἀμφοτέρων τὴν διάνοιαν ζητεῖν χεῖρ. Ὡς γὰρ ἐκ καρδίας 20 Λόγος, οὕτως ἐκ γαστροῦ γέννημα. Καὶ ὡσπερ, καρδίας Θεοῦ λεγομένης, οὐκ ἀνθρωπίνην νοοῦμεν αὐτήν, οὕτως ἑάν, ἐκ γαστροῦ ἢ Γραφῆ λέγη, οὐ σωματικὴν δεῖ ταύτην ἐκδέχεσθαι. Ἔθος γὰρ τῇ θείᾳ Γραφῇ ἀνθρωπίνως τὰ ὑπὲρ ἀνθρώπου λαλεῖν καὶ σημαίνειν. Ἀμέλει περὶ τῆς κτίσεως διηγουμένός φησιν· 25 «*Αἱ χεῖρές σου ἐποίησάν με, καὶ ἔπλασάν με*»· καί, («*Ἡ χεὶρ μου*

1. Ἦσ. 66, 2.

2. Πρβλ. Δευτ. 7, 8.

3. Ψαλμ. 76, 11.

4. Ψαλμ. 44, 1.

χειρ εύρίσκειται εἰς τὸν κόλπον καὶ ὁ Υἱὸς εἰς τὸν κόλπον, ὁ Υἱὸς θὰ εἶναι ἡ χειρ καὶ ἡ χειρ θὰ εἶναι ὁ Υἱός, διὰ τοῦ ὁποῖου ἐδημιούργησε τὰ πάντα ὁ Πατήρ. «Διότι, λέγει, ἡ χειρ σου ἐδημιούργησε ὅλα αὐτά»¹, καὶ, «διὰ τῆς χειρὸς ἀπεμάκρυνε ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον τὸν λαόν»², δηλαδὴ διὰ τοῦ Υἱοῦ. Καὶ ἐὰν αὐτὴ εἶναι ἡ «ἀλλαγὴ τῆς δεξιᾶς τοῦ Ὑψίστου»³, καὶ πάλιν «εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῶν ἀλλοιωθησομένων, ὧδὴ ὑπὲρ τοῦ Ἀγαπητοῦ»⁴, ἄρα ὁ Ἀγαπητὸς εἶναι ἡ χειρ ποῦ ἠλλάξε, περὶ τοῦ ὁποῖου καὶ λέγει ἡ θεία φωνή· «αὐτὸς εἶναι ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός»⁵. Ἐπομένως τό, αὐτὴ εἶναι ἡ χειρ μου, εἶναι ἴδιον μὲ τό, αὐτὸς εἶναι ὁ Υἱός μου.

27. Ἐπειδὴ δὲ μερικοὶ ἀμαθεῖς, ἀπορρίπτουντες τὴν ὕπαρξιν τοῦ Υἱοῦ ἐξευτελίζουν τό, «σὲ ἐγέννησα ἐκ τῆς γαστρὸς πρὸ τοῦ ἔωσφόρου» διότι δῆθεν αὐτὸ ἀνήκει εἰς τὴν Μαρίαν, ἰσχυριζόμενοι ὅτι ἔχει γεννηθῆ πρὸ τοῦ Αὐγερινοῦ, διότι δὲν ταιριάζει νὰ ὀμιλῆ κανεὶς περὶ γαστρὸς τοῦ Θεοῦ, εἶναι ἀνάγκη νὰ εἴπωμεν ὀλίγα. Ἐὰν λοιπόν, ἐπειδὴ ἡ γαστήρ εἶναι ἀνθρώπινον, διὰ τοῦτο εἶναι ξένον πρὸς τὸν Θεόν, εἶναι φανερόν ὅτι καὶ ἡ καρδιά φανερώνει κάτι τὸ ἀνθρώπινον. Εἶναι ἐπόμενον, λοιπόν, αὐτὸς ποῦ ἔχει καρδίαν, νὰ ἔχη καὶ κοιλίαν. Ἐπειδὴ λοιπόν καὶ τὰ δύο εἶναι ἀνθρώπινα, ἢ πρέπει ν' ἀπορρίψωμεν τὸ καθένα ἀπὸ τὰ δύο ἢ πρέπει ν' ἀναζητήσωμεν τὸ νόημα καὶ τῶν δύο. Διότι ὅπως ὁ Λόγος προέρχεται ἐκ τῆς καρδίας, ἔτσι καὶ τὸ γέννημα ἀπὸ τὴν κοιλίαν. Καὶ ὅπως ὅταν λέγεται καρδιά τοῦ Θεοῦ δὲν τὴν ἐννοοῦμεν ἀνθρωπίνην, ἔτσι, καὶ ὅταν λέγη ἡ Γραφή, ἐκ γαστρὸς, δὲν πρέπει νὰ τὴν ἐκλαμβάνωμεν ὡς σωματικήν. Διότι συνηθίζει ἡ Ἀγία Γραφή νὰ ἐκφράζη καὶ νὰ δεικνύη ἀνθρωπίνως τὰ ὑπὲρ ἀνθρώπων. Διηγούμενος λοιπόν περὶ τῆς κτίσεως λέγει· «αἱ χεῖρές σου μὲ ἐδημιούργησαν καὶ μὲ ἔπλασαν»⁶, καὶ, «ἡ χειρ μου ἐδημιούργησε ὅλα αὐτά»⁷, καὶ «αὐ-

5. Μαθ. 3, 17.

6. Ψαλμ. 118, 73.

7. Ἦσ. 66, 2.

ἐποίησε ταῦτα πάντα· καί, «Αὐτὸς ἐνετείλατο, καὶ ἐκτίσθησαν». Ἀρμοζόντως ἄρα περὶ ἐκάστου σημαίνει, τοῦ μὲν Υἱοῦ τὸ ἴδιον καὶ τὸ γνήσιον, τῆς δὲ κτίσεως τὴν ἀρχὴν τοῦ εἶναι. Τὰ μὲν γὰρ ποιεῖ καὶ κτίζει, τὸν δὲ γεννᾷ ἐξ ἑαυτοῦ Λόγον, σοφίαν. 5 Γαστήρ γὰρ καὶ καρδία τὸ ἴδιον καὶ γνήσιον δηλοῦσι. Καὶ γὰρ καὶ ἡμεῖς τὸ μὲν γνήσιον ἐκ γαστροῦ ἔχομεν, τὰ δὲ ἔργα διὰ χειρὸς ποιῶμεν.

28. Τί οὖν, φασί, καὶ τό, πρὸ τοῦ ἑωσφόρου; Ἐγὼ δ' ἂν εἴποιμι, εἰ τὸ πρὸ τοῦ ἑωσφόρου τούτου θαυμαστὴν δείκνυσι 10 τὴν ἐκ Μαρίας γέννησιν, πολλοὶ καὶ ἄλλοι πρὸ τῆς τοῦ ἀστέρος ἀνατολῆς ἐγεννήθησαν. Τί οὖν θαυμαστὸν ἐπὶ τούτου εἴρηται, ὅτι ὡς ἐξαιρέτου τινὸς αὐτοῦ μνημονεύει, κοινοῦ ὄντος καὶ ἐπὶ πολλῶν; Ἐπειτα διαφέρει τὸ γεννησθαι τοῦ ἐξαγαγεῖν. Τὸ μὲν γὰρ γεννησθαι ἀρχὴν ἔχει καταβολῆς· τὸ δὲ ἐξαγαγεῖν οὐδὲν ἔ- 15 τερόν ἐστιν ἢ τὸ ὑπάρχον προαγαγεῖν. Εἰ τοίνυν ἐπὶ τοῦ σώματος ἀρμόζει ἡ φωνή, ἰστέον, ὅτι οὐ τότε ἀρχὴν γενέσεως εἴληφεν, ὅτε τοῖς ποιμέσιν εὐηγγελίσθη νυκτός, ἀλλ' ὅτε ὁ ἄγγελος ἐλάλησε πρὸς τὴν Παρθένον. Οὐκ ἦν δὲ τότε νύξ· οὐ γὰρ εἴρηται· νύξ δὲ ἦν, ὅτε ἐξῆλθεν ἀπὸ τῆς γαστροῦ. Ταύτην τὴν δια- 20 φησὶ· τὸ δὲ ἐκ γαστροῦ προόδον ὀνομάζει, ὡς ἐν εἰκοστῷ πρώτῳ ψαλμῷ· «Σὺ εἰ ὁ ἐκσπάσας με ἐκ γαστροῦ». Ἄλλως τε οὐκ εἶπε, πρὸ ἀνατολῆς ἑωσφόρου, ἀλλ' ἀπλῶς πρὸ ἑωσφόρου. Εἰ τοίνυν ἐπὶ τοῦ σώματος ληπτέον τὸ ῥητόν, ἀνάγκη ἢ πρὸ τοῦ 25 Ἐὐδοκίου εἶναι τὸ σῶμα· πρὸ τοῦ Ἐὐδοκίου γὰρ τὰ ἄστρα· ἢ ζητεῖο τὸν νοῦν τοῦ γραμματος, ὃ παρὰ Ἰωάννου ἐκλαβεῖν δυνατόν· ἐν

τὸς διέταξε καὶ ἐδημιουργήθησαν»¹. Ἄρα ὀμιλεῖ διὰ τὸ καθένα ὅπως ἀρμόζει, τοῦ μὲν Υἱοῦ φανερώων τὸ ἴδιον καὶ τὸ γνήσιον τῆς δὲ κτίσεως τὴν ἀρχὴν τῆς ὑπάρξεώς της. Διότι ἄλλα μὲν ποιεῖ καὶ κτίζει, γεννᾷ ὅμως ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν τοῦ τὸν Λόγον, τὴν σοφίαν. Δηλαδή αἱ λέξεις γαστήρ καὶ καρδία δηλοῦν τὸ γνήσιον. Καὶ ἡμεῖς ἄλλωστε τὴν γνησιότητα λαμβάνομεν ἀπὸ τὴν γαστέρα, ἐνῶ τὰ ἔργα μας κατασκευάζομεν διὰ τῶν χειρῶν μας.

28. Τί σημαίνει ὅμως, λέγουν, πρὸ τοῦ ἑωσφόρου; Ἐγὼ ὅμως θὰ ἔλεγα, ἐὰν τό, πρὸ τοῦ ἑωσφόρου, ἀποδεικνύει ἐκπληκτικὴν τὴν ἐκ τῆς Μαρίας γέννησιν τοῦ Υἱοῦ, ὅτι καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἐγεννήθησαν πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἀστέρος αὐτοῦ. Διατί λοιπὸν νὰ εἶναι ἀξιοθαύμαστον τὸ ὅτι ἔχει λεχθῆ ἐπὶ τούτου, ὅτι δῆθεν ὡς κάτι τὸ ἐξαιρετικὸν τὸ μνημονεῦει, ἐνῶ εἶναι κοινὸν καὶ συμβαίνει εἰς πολλούς; Ἐπειτα, ἔχει διαφορὰν ἢ γέννησις ἀπὸ τὴν ἐξαγωγήν. Διότι ἡ γέννησις ἔχει μίαν παραγωγικὴν ἀρχὴν, ἐνῶ ἡ ἐξαγωγή δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἡ προώθησις τοῦ ὑπάρχοντος. Ἐὰν λοιπὸν ταιριάζη ἐπὶ τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος ὁ Λόγος αὐτός, πρέπει νὰ γίνῃ γνωστὸν ὅτι δὲν ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον ἀρχικῶς ὅταν ἔφερε τὸ χαρμόσυνον μήνυμα κατὰ τὴν νύκτα τῆς γεννήσεως, ἀλλ' ὅταν ὁ ἄγγελος ὠμίλησε πρὸς τὴν Παρθένον. Καὶ δὲν ἦτο νύκτα τότε· διότι δὲν ἔχει λεχθῆ αὐτό· νύκτα δὲ ἦτο ὅταν ἐξῆλθε ἀπὸ τὴν κοιλίαν. Αὐτὴν τὴν διαφορὰν ἐκθέτει ἡ Γραφή, καὶ τὴν μὲν γέννησιν τοποθετεῖ «πρὸ ἑωσφόρου», τὸ δέ, «ἐκ γαστροῦ» ὀνομάζει πρόοδον, ὅπως λέγει εἰς τὸν εἰκοστὸν πρῶτον ψαλμὸν· «σὺ μὲ ἐξήγαγες ἀπὸ τὴν κοιλίαν»². Ἄλλωστε, δὲν εἶπε, πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἑωσφόρου, ἀλλ' ἀπλῶς, «πρὸ ἑωσφόρου». Ἐὰν λοιπὸν πρέπει ἀνθρωποπαθῶς νὰ ἐκλάβωμεν τὸ ρητόν, ὡς ἀναφερόμενον εἰς τὸ σῶμα, εἶναι ἀνάγκη πρὸ τοῦ Ἀδάμ νὰ ὑπάρχη τὸ σῶμα, διότι τὰ ἄστρα ἔγιναν πρὸ τοῦ Ἀδάμ, ἢ πρέπει νὰ ἐρευνησῶμεν τὴν σημασίαν τοῦ γράμματος, τὸ ὁποῖον ἡμποροῦμεν

2. Ψαλμ. 21, 10.

γὰρ τῇ ᾿Αποκαλύψει φησίν· «Ἐγὼ τὸ Α, καὶ τὸ Ω, καὶ ὁ πρῶτος
καὶ ὁ ἔσχατος, καὶ ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος. Μακάριοι οἱ πλατύνον-
τες τὰ στολὰς αὐτῶν, ἵνα ἔσται ἡ ἐξουσία αὐτῶν ἐπὶ τοῦ ξύλου
τῆς ζωῆς, καὶ τοῖς πλῶσιν εισέλθωσιν εἰς τὴν πόλιν. Ἐξω οἱ
5 κύνες, καὶ οἱ φαρμακοί, καὶ οἱ πόρνοι, καὶ οἱ φονεῖς, καὶ οἱ εἰ-
δωλολάτραι, καὶ πᾶς ποιῶν καὶ φιλῶν ψεῦδος. Ἐγὼ Ἰησοῦς ἔ-
πεμψα τὸν ἄγγελόν μου, μαρτυρῆσαι ὑμῖν ταῦτα ἐν ταῖς Ἐκκλη-
σίαις. Ἐγὼ εἰμι ἡ ῥίζα καὶ τὸ γένος Δαβίδ, ὁ ἀστήρ ὁ λαμπρός,
ὁ πρωινός. Καὶ τὸ Πνεῦμα καὶ ἡ νύμφη λέγουσι, Ἔρχου· καὶ ὁ
10 ἀκούων εἰπάτω, Ἔρχου· καὶ ὁ διψῶν ἐρχέσθω· ὁ θέλων λαβέτω
ὔδωρ ζωῆς δωρεάν». Εἰ τοίνυν τὸ γένος Δαβίδ ἐστὶν ὁ ἀστήρ,
ὁ λαμπρός, ὁ πρωινός, δῆλόν ἐστι τὸ κατὰ σάρκα τοῦ Σωτή-
ρος ἕωςφόρον εἰρηῆσθαι, οὗ προὔπηρχε τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ γέννημα·
ὡς εἶναι τοιοῦτον τὸ ἐν τῷ ψαλμῷ· Ἐξ ἑμαυτοῦ σε γεγέννηκα
15 πρὸ τῆς κατὰ σάρκα ἐπιφανείας. Τὸ γάρ, πρὸ ἕωςφόρου ἴσον
ἐστὶ τῷ, πρὸ τῆς σαρκώσεως τοῦ Λόγου.

29. Ἔστιν ἄρα καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ φανερώς περὶ Υἱοῦ κείμε-
να, εἰ καὶ περιττόν ἐστι περὶ τούτων ἀμφισβητεῖν. Εἰ γὰρ τὰ
μὴ κείμενα ἐν τῇ Παλαιᾷ νεώτερά ἐστι, λεγέτωσαν οἱ οὕτω
20 φιλονεικοῦντες, ποῦ τῆς Παλαιᾶς περὶ τοῦ Παρακλήτου Πνεύ-
ματος εἴρηται; Περὶ Πνεύματος μὲν γὰρ ἀγίου ἐλέχθη, περὶ Πα-
ρακλήτου δὲ οὐδαμῶς. Ἄρ' οὖν ἕτερόν ἐστι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον,
καὶ ἕτερος ὁ Παράκλητος καὶ νεώτερος ὁ Παράκλητος, ἐπεὶ μὴ

1. Εἰς τὴν ἕκδοσιν τῆς Καινῆς Διαθήκης τῶν Nestle-Aland ὑπάρχει ἡ γραφή «οἱ πλύνοντες τὰς στολὰς αὐτῶν». Νοηματικῶς ὁμως τὸ κείμενον

νά παραθέσωμεν ἀπὸ τὸν Ἰωάννην. Λέγει λοιπὸν εἰς τὴν Ἀποκάλυψιν· «ἐγὼ εἶμαι τὸ Α καὶ τὸ Ω καὶ ὁ πρῶτος καὶ ὁ τελευταῖος καὶ ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος. Μακάριοι εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ πλατύνουν τὰς στολάς των¹, διὰ νὰ εἶναι αἰώνιον τὸ δικαίωμα των νὰ τρέφονται ἀπὸ τοὺς καρπούς τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς καὶ ἀπὸ τὰς πύλας νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν οὐράνιον πόλιν. Θὰ μείνουν ἔξω οἱ σκύλοι καὶ οἱ μάγοι καὶ οἱ πόρνοι καὶ οἱ φονεῖς καὶ οἱ εἰδωλολάτραι καὶ ὁ καθένας ποὺ ἀγαπᾷ καὶ ὑπηρετεῖ τὸ ψεῦδος. Ἐγὼ ὁ Ἰησοῦς ἔστειλα τὸν ἄγγελόν μου νὰ σᾶς ἀποκαλύψῃ ὅλα αὐτὰ καὶ νὰ γίνουν γνωστὰ εἰς τὰς ἐκκλησίας· ἐγὼ εἶμαι ἡ ρίζα καὶ ὁ ἀπόγονος τοῦ Δαβίδ, τὸ ἄστρον τὸ λαμπρὸν τῆς αὐγῆς. Καὶ τὸ Πνεῦμα καὶ ἡ νύμφη, λέγουν· ἔλα νυμφίε· καὶ ἐκεῖνος ποὺ ἀκούει τοὺς λόγους αὐτοὺς ἄς εἰπῆ ἔλα. Καὶ ἐκεῖνος ποὺ διψᾷ ἄς ἔλθῃ, καὶ ἐκεῖνος ποὺ θέλει ἄς λάβῃ δωρεὰν τὸ ὕδωρ τῆς ζωῆς»². Ἐάν λοιπὸν ὁ ἀπόγονος τοῦ Δαβίδ εἶναι ὁ ἀστὴρ ὁ λαμπρός, ὁ πρωινός, εἶναι φανερόν ὅτι ἡ ἐνσάρκωσις τοῦ Σωτῆρος ἔχει ὀνομασθῆ ἑωσφόρος, τοῦ ὁποίου προὑπῆρχε τὸ γέννημα τοῦ Θεοῦ· ὡσάν νὰ λέγῃ δηλαδὴ εἰς τὸν ψαλμόν· ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν μου σὲ ἐγέννησα πρὸ τῆς σαρκικῆς σου παρουσίας. Διότι τό, πρὸ ἑωσφόρου εἶναι ἴσον πρὸς τό, πρὸ τῆς ἐνσαρκώσεως τοῦ Λόγου.

29. Ἄρα ὑπάρχουν καὶ εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην κείμενα ποὺ ὀμιλοῦν φανερά περὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ εἶναι περιττὸν νὰ τὰ ἀμφισβητήσῃ κανεὶς. Διότι ἐάν αὐτὰ ποὺ δὲν περιέχονται εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην εἶναι νεώτερα, ἄς ἀπαντήσουν αὐτοὶ ποὺ κάμνουν αὐτὸν τὸν διαχωρισμόν, εἰς ποῖον σημεῖον τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἔχει ἀναφερθῆ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα μετὰ τὴν ὀνομασίαν Παράκλητος; Ἐλέχθη μὲν περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, πουθενὰ ὁμως περὶ Παρακλήτου. Ἄρα λοιπὸν ἄλλο εἶναι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα καὶ ἄλλος ὁ Παράκλητος καὶ νεώτερος ὁ Παράκλητος ἐπειδὴ δὲν ἀναφέρεται εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην;

συνδέεται καλύτερον διὰ τῆς συνήθους εἰς τὰ ἄλλα κείμενα γραφῆς, «οἱ ποιῶντες τὰς ἐντολάς αὐτοῦ».

2. Ἀποκ. 22, 13-17.

ἐν τῇ Παλαιᾷ κεῖται; Ἄλλὰ μὴ γένοιτο ἢ νεώτερον εἰπεῖν τὸ
 Πνεῦμα, ἢ διελεῖν καὶ ἕτερον εἰπεῖν τὸ ἅγιον Πνεῦμα, καὶ ἕτε-
 ρον τὸν Παράκλητον. Ἐν γὰρ καὶ ταυτὸν ἐστὶ τὸ Πνεῦμα, καὶ
 τότε καὶ νῦν ἀγιάζον καὶ παρακαλοῦν τοὺς δεκτικούς αὐτοῦ·
 5 ὡς εἰς καὶ αὐτὸς Λόγος Υἱὸς εἰς νιοθεσίαν ἄγων καὶ τότε τοὺς
 ἀξίους. Ἦσαν γὰρ καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ υἱοί, οὐ δι' ἄλλου ἀλλ' ἢ
 διὰ τοῦ Υἱοῦ τεκνοποιούμενοι. Εἰ γὰρ μὴ ἦν καὶ πρὸ τῆς Μαρίας
 Υἱὸς ὁ τοῦ Θεοῦ, πῶς πρὸ πάντων ἐστίν, ὄντων πρὸ αὐτοῦ υἱῶν;
 Πῶς δὲ καὶ πρωτότοκος, δεύτερος μετὰ πολλοὺς εὐρισκόμενος;
 10 Ἄλλ' οὔτε δεύτερος ὁ Παράκλητος· πρὸ πάντων γὰρ ἦν· οὔτε
 νεώτερος ὁ Υἱός· («Ἐν ἀρχῇ γὰρ ἦν ὁ Λόγος» καὶ ὡς ταυτὸν τὸ
 Πνεῦμα καὶ Παράκλητος, οὕτω ταυτὸν ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος· καὶ
 ὡς φησιν ὁ Σωτὴρ περὶ τοῦ Πνεύματος· «Ὁ δὲ Παράκλητος τὸ
 Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὃ πέμπει ὁ Πατὴρ ἐν τῷ ὀνόματί μου»), ταυτὸν
 15 λέγων καὶ οὐ διαιρῶν· οὕτως ὁ Ἰωάννης τὸ ὅμοιον διηγούμενος
 λέγει, «Καὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, καὶ
 ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς Μονογενοῦς παρὰ Πα-
 τρός»). Καὶ ἐνταῦθα γὰρ οὐ διεῖλεν, ἀλλὰ τὴν ταυτότητα ἀπήγ-
 γειλε. Καὶ οὐχ ὡς ἄλλος Παράκλητος, καὶ ἄλλο τὸ Πνεῦμα τὸ
 20 ἅγιον, ἀλλ' ἐν καὶ ταυτὸν· οὕτως οὐκ ἄλλος Λόγος, καὶ ἄλλος
 Υἱός, ἀλλ' ὁ Λόγος Μονογενής ἐστι. Λόξαν γὰρ οὐκ αὐτῆς εἶπε
 τῆς σαρκός, ἀλλ' αὐτοῦ τοῦ Λόγου. Ὁ τοίνυν τολμῶν διαιρεῖν
 Λόγον καὶ Υἱὸν διαιρείτω καὶ Πνεῦμα καὶ Παράκλητον. Εἰ δὲ
 ἀδιαίρετον τὸ Πνεῦμα, ἀδιαίρετος καὶ ὁ Λόγος, ὁ αὐτὸς ὢν Υἱός,
 25 καὶ σοφία, καὶ δύναμις. Τὸ δὲ ἀγαπητὸν καὶ Ἑλληνες ἴσασιν
 οἱ δεινοὶ περὶ τὰς λέξεις, ὅτι ἴσον ἐστὶ τῷ εἰπεῖν Μονογενής.

1. Ἱω. 1, 1.

2. Ἱω. 14, 26.

Ἄλλά, μὴ γένοιτο! ἢ νὰ θεωρήσωμεν νεώτερον τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἢ νὰ διαχωρίσωμεν καὶ νὰ εἰποῦμε ὅτι ἄλλο εἶναι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα καὶ ἄλλος ὁ Παράκλητος. Διότι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα εἶναι ἓν καὶ τὸ αὐτό, τὸ ὁποῖον ἀγιαρίζει καὶ τότε καὶ τώρα καὶ ἐνισχύει αὐτοὺς οἱ ὁποῖοι τὸ ἀποδέχονται· ὅπως ὁ ἓνας καὶ ὁ αὐτὸς Λόγος Υἱὸς ποῦ ὠδήγησε καὶ τότε εἰς υἰοθεσίαν τοὺς ἀξίους. Διότι ὑπῆρχον καὶ εἰς τὴν Παλαιάν Διαθήκην υἱοί, οἱ ὁποῖοι καθίσταντο υἱοί, ὄχι δι' ἄλλου τινὸς ἀλλὰ διὰ τοῦ Υἱοῦ. Διότι ἔαν δὲν ὑπῆρχε καὶ πρὸ τῆς Μαρίας ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, πῶς ὑπάρχει πρὸ πάντων ἔαν πρὸ αὐτοῦ ὑπάρχουν υἱοί; Καὶ πῶς εἶναι πρωτότοκος ἔαν τοποθετηθῆται μετὰ ἀπὸ πολλοὺς δεύτερος; Ἄλλ' οὔτε δεύτερος εἶναι ὁ Παράκλητος, διότι ὑπῆρχε πρὸ πάντων· οὔτε νεώτερος ὁ Υἱός· «διότι ἐν ἀρχῇ ὑπῆρχε ὁ Λόγος»¹ καὶ ὅπως εἶναι τὸ ἴδιον, τὸ Πνεῦμα καὶ ὁ Παράκλητος, ἔτσι εἶναι τὸ ἴδιον ὁ Υἱὸς καὶ ὁ Λόγος· καὶ ὅπως λέγει ὁ Σωτὴρ περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· «ὁ δὲ Παράκλητος, δηλαδή τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, τὸ ὁποῖον θὰ στείλῃ ὁ Πατὴρ εἰς τὸ ὄνομά μου»², ὁ ὁποῖος λέγει ὅτι εἶναι ἓνα καὶ δὲν τὸ χωρίζει, ἔτσι καὶ ὁ Ἰωάννης ποῦ διηγεῖται τὸ ὁμοῖον λέγει, «καὶ ὁ Λόγος ἔγινε ἄνθρωπος καὶ ἐγκατεστάθη μέσα μας καὶ εἶδαμε τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν τὴν ὁποῖαν ἔχει ὡς Μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Πατρός»³. Διότι καὶ ἐδῶ δὲν ἐχώρισε ἀλλὰ ἐβεβαίωσε ὅτι εἶναι ὁ ἴδιος. Καὶ δὲν εἶπε ὅτι ἄλλος εἶναι ὁ Παράκλητος καὶ ἄλλο τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀλλὰ ὅτι εἶναι ἓνα καὶ τὸ αὐτό. Ἔτσι δὲν εἶναι ἄλλος ὁ Λόγος καὶ ἄλλος ὁ Υἱός, ἀλλὰ ὁ Λόγος εἶναι ὁ Μονογενὴς Υἱός. Διότι δὲν ἀπέδωσε δόξαν εἰς τὴν σάρκα ἀλλ' εἰς τὸν ἴδιον τὸν Λόγον. Αὐτὸς λοιπὸν ὁ ὁποῖος ἔχει τὸ θράσος νὰ χωρίζῃ τὸν Λόγον καὶ τὸν Υἱόν, ὡς χωρίζῃ καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀπὸ τὸν Παράκλητον. Ἐὰν δὲ εἶναι ἀχώριστον τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, εἶναι ἀχώριστος καὶ ὁ Λόγος ποῦ εἶναι ὁ ἴδιος Υἱὸς καὶ σοφία καὶ δύναμις. Τὴν λέξιν δέ, ἀγαπητός, καὶ οἱ Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἰκανώτατοι εἰς τὰς λέξεις, γνωρίζουν ὅτι ἔχει τὴν ἰδίαν σημασίαν μὲ τὴν λέξιν

3. Ἰω. 1, 14.

Φησὶ γὰρ Ὁμήρος ἐπὶ Τηλεμάχου, τοῦ υἱοῦ Ὀδυσσεύος μονο-
γενουῶς ὄντος, ταῦτα ἐν τῇ δευτέρᾳ τῆς Ὀδυσσεείας

Τίπτε δέ τοι, φίλε τέκνον, ἐνὶ φρεσὶ τοῦτο νόημα

Ἐπλετο; πῆ δὲ θέλεις ἰέναι πολλὴν ἐπὶ γαῖαν,

5 Μοῦνος ἐὼν ἀγαπητός; Ὁ δ' ὤλετο τηλόθι πάτρης

Διογενῆς Ὀδυσσεύς, ἀλλογνώτων ἐνὶ δήμῳ.

Ὁ ἄρα μόνος ὢν τῷ πατρὶ ἀγαπητὸς λέγεται.

30. Τινὲς τῶν ἀπὸ τοῦ Σαμοσατέως, διαιροῦντες τὸν Λόγον ἀπὸ τοῦ Υἱοῦ, φάσκουσι τὸν μὲν Υἱὸν εἶναι τὸν Χριστόν, τὸν
10 δὲ Λόγον ἄλλον εἶναι· καὶ τούτου πρόφασιν λαμβάνουσιν ἀπὸ τῶν Πράξεων, ὃ καλῶς μὲν ὁ Πέτρος εἶπεν, αὐτοὶ δὲ κακῶς ἐκδέχονται. Ἔστι δὲ τοῦτο· «Τὸν Λόγον ἀπέστειλε τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, εὐαγγελιζόμενος εἰρήνην διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Οὗτός ἐστι πάντων Κύριος». Φασὶ γάρ, ὡς τοῦ Λόγου διὰ Χριστοῦ λα-
15 λήσαντος, ὡς καὶ ἐπὶ τῶν προφητῶν, Τάδε λέγει Κύριος· ἄλλος μὲν ἦν ὁ προφήτης, ἄλλος δὲ ὁ Κύριος. Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο ὁμοίον ἐστὶν ἀντιτιθέναι τὸ ἐν τῇ πρώτῃ πρὸς Κορινθίους· «Ἀπεκδεχομένους τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ὃς καὶ βεβαιώσει ὑμᾶς ἕως τέλους ἀνεγκλήτους ἐν τῇ ἡ-
20 μέρᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ». Ὡς γὰρ οὐκ ἄλλος Χριστὸς ἑτέρου Χριστοῦ τὴν ἡμέραν βεβαιοῖ, ἀλλ' αὐτὸς ἐν τῇ ἑαυτοῦ ἡμέρᾳ βεβαιοῖ τοὺς ἀπεκδεχομένους· οὕτω τὸν Λόγον ἀπέστειλεν ὁ Πατὴρ σάρκα γενόμενον, ἵνα δι' αὐτοῦ ἄνθρωπος γε-

Μονογενής. Διότι λέγει ὁ Ὅμηρος διὰ τὸν Τηλέμαχον, τὸν υἱὸν τοῦ Ὀδυσσεως, ὁ ὁποῖος ἦτο μονάκριβος, τὰ ἐξῆς εἰς τὴν δευτέραν Ραψωδίαν τῆς Ὀδυσσεΐας:

«Τί εἶδους σκέψις ἦτο αὐτῇ ποῦ ἐπέρασε ἀπὸ τὸ μυαλό σου ἀγαπημένο μου παιδί; Καὶ ποῦ θέλεις νὰ φύγῃς, ἐνῶ ἔχεις ἀπέραντα χωράφια καὶ εἶσαι μονάκριβος κι' ἀγαπημένος; Ὁ δὲ Ὀδυσσεύς, ὁ ὁποῖος προήρχετο ἀπὸ τὸ γένος τοῦ Διός, περιεπλανήθη μακρὰ ἀπὸ τὴν πατρίδα του μέσα εἰς ἀγνώστους λαούς».

Ἄρα ὁ μονάκριβος Υἱὸς τοῦ Πατρὸς ὀνομάζεται ἀγαπητός.

30. Μερικοὶ ἐκ τῶν ὁπαδῶν τοῦ Παύλου Σαμοσατέως, οἱ ὁποῖοι χωρίζουν τὸν Λόγον ἀπὸ τὸν Υἱόν, ἰσχυρίζονται ὅτι ὁ μὲν Υἱὸς εἶναι ὁ Χριστός, ὁ δὲ Λόγος εἶναι ἄλλος· καὶ αὐτὸ τὸ δικαιολογοῦν ἀπὸ ἓνα χωρίον τῶν Πράξεων, τὸ ὁποῖον ὁ μὲν Πέτρος ὀρθῶς τὸ ἐξέφρασε, αὐτοὶ ὅμως τὸ ἐξέλαβον ἐσφαλμένα. Εἶναι δὲ τὸ ἐξῆς· «τὸν Λόγον ἀπέστειλεν εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας, εὐαγγελιζόμενος τὴν εἰρήνην διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Αὐτὸς εἶναι ὁ Κύριος ὄλων»¹. Ἰσχυρίζονται δηλαδὴ ὅτι, ἐπειδὴ ὠμίλησεν ὁ Λόγος διὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐπειδὴ εἰς τοὺς Προφῆτας ὑπάρχει τό, «τάδε λέγει Κύριος», ἄλλος μὲν ἦτο ὁ Προφήτης καὶ ἄλλος ὁ Κύριος. Ἄλλὰ πρὸς τοῦτο ἤμποροῦμε ν' ἀντιπαραθέσωμεν ἓνα παρόμοιον ποῦ περιέχεται εἰς τὴν Α' πρὸς Κορινθίους ἐπιστολήν· «ἐνῶ περιμένετε τὴν ἡμέραν τῆς φανερώσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ὁ ὁποῖος καὶ θὰ σᾶς διατηρήσῃ μέχρι τέλους ἀπηλλαγμένους πάσης κατηγορίας κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ»². Ὅπως δηλαδὴ δὲν βεβαιώνει ἄλλος Χριστὸς τὴν ἡμέραν τῆς φανερώσεως ἄλλου Χριστοῦ ἄλλ' ὁ ἴδιος εἰς τὴν ἰδικὴν του ἡμέραν βεβαιώνει αὐτοὺς οἱ ὁποῖοι τὸν ἀναμένουν, ἔτσι ἀπέστειλεν ὁ Πατὴρ τὸν Λόγον, ποῦ ἐγένετο ἄνθρωπος, ὥστε νὰ κηρύξῃ δι' ἑαυτοῦ ὡς ἄνθρωπος πλέον. Ἀμέσως λοι-

2. Α' Κορ. 1, 7-8.

νόμενος κηρύξει. Εὐθέως γοῦν ἐπάγει· Οὗτός ἐστι πάντων Κύριος· Κύριος δὲ πάντων ὁ Λόγος ἐστὶ.

31. «Καὶ εἶπε Μωσῆς πρὸς Ἀαρών· Πρόσελθε πρὸς τὸ θυσιαστήριον, καὶ ποιήσον τὸ περὶ τῆς ἁμαρτίας σου, καὶ τὸ ὄλο-
5 καύτωμά σου, καὶ ἐξίλασαι περὶ σεαυτοῦ καὶ τοῦ οἴκου σου, καὶ ποιήσον τὰ δῶρα τοῦ λαοῦ, καὶ ἐξίλασαι περὶ αὐτῶν, καθάπερ ἐνετείλατο Κύριος τῷ Μωσῆϊ». Ἴδον τοίνυν ἐνταῦθα, καίπερ ἐνός ὄντος τοῦ Μωσέως, ὡς περὶ ἑτέρου Μωσέως αὐτὸς Μωσῆς λέγων ἐστὶ, Καθάπερ ἐνετείλατο Κύριος τῷ Μωσῆϊ. Οὕτω τοί-
10 νυν καὶ περὶ τοῦ θείου Λόγου, ἐὰν λέγη ὁ μακάριος Πέτρος, ἀποσταλέντος τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, οὐ χροῖ ἕτερον μὲν τὸν Λόγον, ἕτερον δὲ Χριστὸν νοεῖν, ἀλλ' ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν διὰ τὴν ἐνωσιν τὴν πρὸς τὴν θείαν αὐτοῦ καὶ φιλό-
θρωπον συγκατάβασίν τε καὶ ἐνανθρώπησιν. Εἰ δὲ καὶ νοοῖτο
15 διχῶς, ἀλλ' οὐχ ὡς τοῦ Λόγου κεχωρισμένου, κατὰ τὸν θεσπέσιον Ἰωάννην, «Καὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, εἰρηκότα, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν». Τὸ ἄρα καλῶς καὶ ὀρθῶς εἰρημένον πρὸς τοῦ μακαρίου Πέτρον, κακῶς καὶ στρεβλῶς νοοῦντες οἱ τοῦ Σαμοσατέως, ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐχ ἴστανται. Χριστὸς γὰρ τὸ συναμφό-
20 τερον νοεῖται παρὰ τῇ θείᾳ Γραφῇ, ὡς ὅταν λέγη, «Χριστὸς Θεοῦ δύναμις, καὶ Θεοῦ σοφία». Εἰ τοίνυν λέγει ὁ Πέτρος τὸν Λόγον διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀπεστάλθαι τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, τοῦτο σημαίνων νοεῖσθω, τὸν Λόγον σαρκωθέντα τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ πε-
φανερῶσθαι, ἢν ἡ συνάδων τῷ, «Καὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο». Εἰ δὲ ἑτέρως ἐκεῖνο νοοῦσι, καὶ τὸν Λόγον μὲν, καθὼς καὶ ἐστι, θεῖον ὁμολογοῦντες, τὸν πρὸς αὐτοῦ ληφθέντα, ᾧ καὶ ἠνώσθαι

1. Λευϊτ. 9, 7.

2. Ἰω. 1, 14.

3. Πρβλ. Ἰω. 8, 44.

πὸν καταλήγει· αὐτὸς εἶναι ὁ Κύριος ὄλων· Κύριος δὲ ὄλων εἶναι ὁ Λόγος.

31. «Καὶ εἶπε ὁ Μωυσῆς πρὸς τὸν Ἄαρών· πλησίασε εἰς τὸν βωμόν, καὶ πρόσφερε τὴν δι' ἁμαρτίαν προσφορὰν καὶ προσφορὰν ὀλοκαυτώματος καὶ τέλεσε ἐξιλασμόν διὰ τὸν ἑαυτὸν σου καὶ τὸν λαόν, προσφέρων τὴν προσφορὰν τοῦ λαοῦ καὶ ἐνεργῶν ἐξιλασμόν ὑπὲρ αὐτοῦ, ὅπως ἀκριβῶς διέταξεν ὁ Κύριος εἰς τὸν Μωυσῆν»¹. Νὰ λοιπὸν ἐδῶ, ἂν καὶ εἶναι ἕνας ὁ Μωυσῆς, ὁ ἴδιος ὁ Μωυσῆς λέγει δῆθεν διὰ κάποιον ἄλλον Μωυσῆν, ὅπως ἀκριβῶς διέταξεν ὁ Κύριος εἰς τὸν Μωυσῆν. Ἔτσι λοιπὸν καὶ περὶ τοῦ θείου Λόγου, ὅταν λέγη ὁ μακάριος Πέτρος· ὁ ὁποῖος ἀπεστάλη εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ· δὲν πρέπει νὰ θεωρήσωμεν ὅτι ἄλλος εἶναι ὁ Λόγος καὶ ἄλλος ὁ Χριστός, ἀλλὰ εἶναι ἕνας καὶ ὁ αὐτὸς λόγῳ τῆς ἐνώσεως ἢ ὁποῖα ἔγινε μὲ τὴν θείαν καὶ φιλόανθρωπον συγκατάβασιν καὶ ἐνανθρώπησιν. Καὶ ἐὰν ἀκόμη ὅμως ἐξελαμβάνετο κατὰ δύο τρόπους, πάντως δὲν εἶναι χωρισμένος ὁ Λόγος, σύμφωνα μὲ τὸν Ἰωάννην ὁ ὁποῖος ἔχει εἰπῆ «καὶ ὁ Λόγος ἔγινε ἄνθρωπος καὶ ἐγκατεστάθη μέσα μας»². Ἐπομένως αὐτὸ ποῦ καλῶς καὶ ὀρθῶς ἔχει εἰπῆ ὁ Πέτρος, ἐσφαλμένα καὶ διεστρεβλωμένα ἐκλαμβάνοντες οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Σαμοσατέως, ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν³. Διότι ὁ Χριστὸς ἐκλαμβάνεται ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Γραφήν ὡς τὸ ἠνωμένον καὶ ἀπὸ τὰ δύο, ὅπως ὅταν λέγη «ὁ Χριστὸς εἶναι δύναμις Θεοῦ καὶ σοφία Θεοῦ»⁴. Ὅταν λοιπὸν ὁ Πέτρος λέγη ὅτι ὁ Λόγος ἀπεστάλη εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἅς ἐκλαμβάνεται ὅτι σημαίνει τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ ὁ Λόγος ἀφοῦ ἐσαρκώθη ἐφανερώθη εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας, διὰ νὰ συμφωνῆ μὲ τὸ «καὶ ὁ Λόγος ἔγινε ἄνθρωπος»⁵. Ἐὰν ὅμως διαφορετικὰ τὸ κατανοοῦν, καὶ ἐνῶ ὁμολογοῦν μὲν ὅτι ὁ Λόγος εἶναι θεῖος, ὅπως καὶ εἶναι, ὅμως χωρίζουν ἀπὸ αὐ-

4. Α' Κορ. 1, 24.

5. Ἰω. 1, 14.

πιστεύεται, ἄνθρωπον ἀπ' αὐτοῦ χωρίζουσι, λέγοντες διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ αὐτὸν ἀπεστάλθαι, ἑαυτοῖς ἐναντία φθεγγόμενοι οὐ νοοῦσιν. Οἱ γὰρ ἐνταῦθα χωρίζοντες τῆς θείας σαρκώσεως θεῖον νοοῦσι, σμικρύνουσιν ἄρα ἀκούοντες αὐτὸν σάρκα γεγενῆ-

5 σθαι, καὶ τὰ Ἑλλήνων φρονοῦσιν, ὡσπερ οὖν καὶ φρονοῦσι, τροπὴν τοῦ Λόγου τὴν σάρκωσιν τὴν θείαν ὑπολαμβάνοντες.

32. Ἄλλ' οὐκ ἐστὶ τοῦτο, μὴ γένοιτο! Ὃν τρόπον γὰρ ἐνταῦθα τὴν ἀνέκφραστον ἔνωσιν ὁ Ἰωάννης κηρύσσει, καταποθέντος τοῦ θνητοῦ ὑπὸ τῆς ζωῆς, καὶ αὐτοζωῆς ὄντος, καθὰ πρὸς

10 τὴν Μάρθαν ὁ Κύριος ἔφη, «Ἐγὼ εἰμι ἡ ζωὴ»· οὕτω καὶ δταν λέγῃ ὁ μακάριος Πέτρος τό, διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀπεστάλθαι τὸν Λόγον, τὴν θείαν ἔνωσιν σημαίνει. Ὡς γὰρ ἀκούων τις τό, Ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, οὐκ ἂν νομίσοι μηκέτι οὖν εἶναι Λόγον, ὅπερ ἄτοπον, ὡς προεῖρηται· οὕτω καὶ Λόγον ἀκούων τὸν

15 συναφθέντα τῇ σαρκί, τὸ θεῖον ἐν καὶ ἀπλοῦν νοεῖτω μυστήριον. Σαφέστερον δὲ καὶ ἀναμφισβήτητον παντὸς λογισμοῦ τὸ πρὸς αὐτὴν τὴν Θεοτόκον πρὸς τοῦ ἀρχαγγέλου ὄηθὲν τὴν ἐνότητα τοῦ θείου Λόγου καὶ ἀνθρώπου δείξειε. Φησὶ γάρ· «Πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις Ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι·

20 διὸ καὶ τὸ γεννώμενον ἅγιον κληθήσεται, Υἱὸς Θεοῦ». Ἀφρόνως οὖν οἱ τοῦ Σαμοσατέως τὸν Λόγον χωρίζουσι, σαφῶς ἀποδειχθέντα ἠνώσθαι τῷ ἐκ Μαρίας ἀνθρώπῳ. Οὐκ ἄρα ἀπεστάλη δι' αὐτοῦ· ἀπέστειλε δὲ ἐν αὐτῷ, λέγων· «Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη».

25 33. Ἔθος δὲ τοῦτο τῇ Γραφῇ ἀπεριέργως καὶ ἀπλῶς τὰς λέξεις ἐκφράζειν. Οὕτω γὰρ καὶ ἐν τοῖς Ἀριθμοῖς τις εὐρήσει.

1. Ἰω. 11, 25.

2. Λουκ. 1, 35.

τὸν τὸν ἄνθρωπον, πού ἐλήφθη ἀπὸ αὐτόν, μὲ τὸν ὅποιον καὶ πιστεύομεν ὅτι ἔχει ἐνωθῆ μετὰ τὸ νὰ λέγουν ὅτι οὗτος ἔχει ἀποσταλῆ διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, δὲν καταλαβαίνουν ὅτι ἀντιφάσκουν πρὸς ἑαυτούς. Διότι αὐτοὶ πού ἐδῶ χωριστὰ ἐννοοῦν τὸ θεῖον ἀπὸ τὴν θεῖαν ἐνανθρώπησιν, ἐπειδὴ ἀκούουν ὅτι ἐγένεν ἄνθρωπος, τὸν ὑποβιβάζουν καὶ δέχονται τὰς θεωρίας τῶν Ἑλλήνων, ὅπως ἄλλωστε καὶ πιστεύουν, θεωροῦντες τὴν θεῖαν σάρκωσιν ὡς ἀλλοίωσιν τοῦ Λόγου.

32. Ἄλλὰ αὐτό, μὴ γένοιτο, δὲν συμβαίνει. Διότι μὲ τὸν τρόπον πού ἐδῶ κηρύσσει ὁ Ἰωάννης τὴν ἀνέκφραστον ἐνωσιν, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ θνητὸν κατεπόθη ὑπὸ τῆς ζωῆς καὶ πού εἶναι αὐτοζωή, ὅπως εἶπε ὁ Κύριος πρὸς τὴν Μάρθαν «ἐγὼ εἶμαι ἡ ζωή»¹, ἔτσι καὶ ὅταν λέγη ὁ μακάριος Πέτρος τό, διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἔχει ἀποσταλῆ ὁ Λόγος, ἐννοεῖ τὴν θεῖαν ἐνωσιν. Διότι ὅπως ὅταν ἀκούη κανεὶς τό, ὁ Λόγος ἐγένεν ἄνθρωπος, δὲν θὰ νομίσῃ ὅτι δὲν εἶναι πλέον Λόγος, πρᾶγμα πού εἶναι παράλογον, ὅπως ἔχομεν εἰπῆ προηγουμένως, ἔτσι καὶ ὅταν ἀκούη ὅτι ὁ Λόγος συνηνώθη μετὰ τὸν ἄνθρωπον, ἄς ἐννοῆ ἓνα τὸ θεῖον καὶ ἀπλοῦν μυστήριον. Σαφέστερα ὅμως καὶ ἀναμφισβήτητα ἀπὸ κάθε σκέψιν θὰ ἀπεδείκνυε τὴν ἐνωσιν τοῦ θεοῦ Λόγου μετὰ τοῦ ἀνθρώπου ὁ λόγος τοῦ ἀρχαγγέλου Γαβριὴλ πρὸς τὴν ἰδίαν τὴν Θεοτόκον· λέγει δέ· «θὰ ἔλθῃ εἰς σέ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα καὶ θὰ σέ ἐπισκιάσῃ ἡ δύναμις τοῦ Ὑψίστου· λόγῳ δὲ τούτου καὶ τὸ ἅγιον πού θὰ γεννηθῆ, θὰ ὀνομασθῆ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ»². Ἀνοήτως λοιπὸν οἱ ὁπαδοὶ τοῦ Σαμοσατέως ἀποχωρίζουν τὸν Λόγον πού ἀπεδείχθη σαφῶς ὅτι ἔχει ἐνωθῆ μετὰ τὸν ἐκ τῆς Μαρίας γεννηθέντα ἄνθρωπον. Ἄρα δὲν ἀπεστάλη δι' αὐτοῦ· ἀπέστειλε ὁ ἴδιος λέγων· «πορευθῆτε καὶ προσελκύσατε ὅλα τὰ ἔθνη»³.

33. Εἶναι δὲ τοῦτο συνήθεια τῆς Γραφῆς, νὰ ἐκφράζη δηλαδὴ τὰς λέξεις μετὰ λιτότητα καὶ ἀπλότητα. Ἔτσι λοιπὸν καὶ εἰς τὸ βιβλίον τῶν Ἀριθμῶν θὰ εὔρη κανεὶς· «εἶπε δέ, λέγει, ὁ

3. Ματθ. 28, 19.

«Εἶπε γάρ, φησί, Μωσῆς τῷ Ῥαγουήλ τῷ Μαδιανίτῃ, γαμβροῦ
 Μωσῆ». Οὐ γὰρ ἄλλος Μωσῆς ὁ λέγων, καὶ ἄλλος οὗ ἦν γαμβρὸς
 ὁ Ῥαγουήλ, ἀλλὰ εἷς ἦν ὁ Μωσῆς. Εἰ γὰρ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ
 σοφία ὁμοίως χρηματίζει καὶ δύναμις, καὶ δεξιὰ, καὶ βραχίον,
 5 καὶ ὅσα τοιαῦτα ἦνῶται δὲ φιλανθρώπως ἡμῖν, τὴν ἀπαρχὴν
 ἡμῶν περιθέμενος, καὶ ταύτῃ ἀνακραθείς· ἄρα αὐτὸς ὁ Λόγος
 καὶ τὰ λοιπὰ εἰκότως εἴληχεν ὀνόματα. Τὸ γὰρ εἰρηκέναι τὸν
 Ἰωάννην ἐν ἀρχῇ μὲν εἶναι τὸν Λόγον, καὶ τοῦτον πρὸς τὸν Θεόν,
 καὶ αὐτὸν Θεόν, καὶ πάντα δι' αὐτοῦ, καὶ χωρὶς αὐτοῦ γεγενῆ-
 10 σθαι μηδέν, πλάσμα τοῦ Θεοῦ Λόγου σαφῶς καὶ τὸν ἄνθρωπον
 δείκνυσιν ὑπάρχειν. Εἰ τοίνυν, τοῦτον σαρκωθέντα εἰς ἑαυτὸν
 λαβόμενος, πάλιν ἀνακαινίζει διὰ τῆς βεβαίας αὐτοῦ ἀνανεώ-
 σεως πρὸς διαμονὴν ἀτελεύτητον, καὶ διὰ τοῦτο ἐνοῦται εἰς
 θειοτέραν ἀνάγῃ αὐτὸν λῆξιν· πῶς οἶόν τε λέγειν διὰ τοῦ ἐκ
 15 Μαρίας ἀνθρώπου τὸν Λόγον ἀπεστάλθαι καὶ τοῖς λοιποῖς ἀ-
 ποστόλοις, λέγω δὴ προφήταις, ἀποσταλεῖσι παρ' αὐτοῦ συνα-
 ριθμεῖν τὸν τῶν ἀποστόλων Κύριον; Πῶς δὲ καὶ κληθεῖη Χρι-
 στὸς φιλὸς ἄνθρωπος; Ἠνωμένος δὲ τῷ Λόγῳ εἰκότως χρημα-
 τίζοι Χριστὸς, καὶ Υἱὸς Θεοῦ, ἄνωθεν τοῦ προφήτου σαφῶς
 20 ἐκβοήσαντος τὴν πατρικὴν ὑπόστασιν περὶ αὐτοῦ, καὶ εἰπόντος·
 «Καὶ ἀποστελῶ τὸν Υἱόν μου τὸν Χριστόν»· καὶ ἐν τῷ Ἰορδάνῃ·
 «Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός». Ἐκπληρώσας γὰρ τὴν
 ὑπόσχεσιν, εἰκότως ὑπέδειξεν, ὡς οὗτός ἐστιν ὃν εἶπεν ἀπο-
 στεῖλαι.

25 34. Τὸ τοίνυν συναμφοτέρον νοῶμεν Χριστόν, Λόγον τὸν
 θεῖον ἠνωμένον τῷ ἐκ Μαρίας ἐν τῇ Μαρία. Ἐν γὰρ τῇ ταύτῃς
 νηδύϊ ὁ Λόγος ἑαυτῷ τὸν οἶκον διεπλάσατο, ὃν τρόπον ἐξ ἀρχῆς

1. Ἄριθ. 10, 29.

2. Πρβλ. Ἰω. 1, 1-3.

Μωυσῆς εἰς τὸν Ραγουήλ τὸν Μαδιανίτην, τὸν γαμβρὸν τοῦ Μωυσέως»¹. Δηλαδή δὲν ἦτο ἄλλος ὁ Μωυσῆς ποῦ ὠμιλοῦσε καὶ ἄλλος αὐτὸς ποῦ ἦτο γαμβρὸς τοῦ Ραγουήλ, ἀλλὰ ἓνας ἦτο ὁ Μωυσῆς. Ἐὰν δηλαδή ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι ἐπίσης καὶ σοφία καὶ δύναμις καὶ δεξιὸν χεῖρ καὶ βραχίον καὶ τὰ παρόμοια, ἔχη δὲ ἐνωθῆ ἀπὸ φιλανθρωπίαν μὲ ἡμᾶς, ὁ ὁποῖος περιεβλήθη τὴν ἰδικήν μας φύσιν καὶ συνηνώθη μὲ αὐτήν, τότε λοιπὸν ὁ ἴδιος Λόγος εὐλόγα ἔχει λάβει καὶ τοὺς ὑπολοίπους χαρακτηρισμούς. Διότι τὸ ὅτι ἔχει εἰπῆ ὁ Ἰωάννης, ὅτι προαιωνίως ὑπάρχει ὁ Λόγος καὶ αὐτὸς εἶναι ἐνωμένος μὲ τὸν Θεὸν καὶ αὐτὸς εἶναι Θεὸς καὶ ὅλα δι' αὐτοῦ καὶ χωρὶς αὐτὸν τίποτε δὲν ἔχει δημιουργηθῆ², σαφῶς ἀποδεικνύει ὅτι καὶ ὁ ἄνθρωπος εἶναι πλάσμα τοῦ Θεοῦ Λόγου. Ἐὰν λοιπὸν ἀνέλαβε τοῦτον ἀφοῦ τὸν ὑπεδύθη καὶ τὸν ἀνακαινίζει πάλιν διὰ τῆς ἀσφαλοῦς ἀνανεώσεώς του διὰ τὴν νὰ διαμένῃ αἰωνίως καὶ διὰ τοῦτο ἐνοῦται, διὰ τὴν νὰ τὸν ὀδηγῆ εἰς θεϊότερον τέλος, πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ λέγουν ὅτι ὁ Λόγος ἔχει ἀποσταλῆ διὰ τοῦ ἀνθρώπου ποῦ ἐγεννήθη ἀπὸ τὴν Μαρίαν καὶ νὰ συναριθμοῦν τὸν Κύριον τῶν ἀποστόλων μὲ τοὺς λοιποὺς ἀποστόλους, ἐννοῶ δὲ τοὺς προφήτας, οἱ ὁποῖοι ἀπεστάλησαν ἀπὸ αὐτόν; Καὶ πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ χαρακτηρισθῆ ὁ Χριστὸς ὡς ἀπλοῦς χωρὶς τὴν θεότητα ἄνθρωπος; Ἐνωμένος ὁμως μὲ τὸν Λόγον, εὐλόγως γίνεται ὁ Χριστὸς καὶ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, διότι ὁ προφήτης, ἐμπνευσθεὶς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, σαφῶς ἀνεβόησε περὶ τῆς Πατρικῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ καὶ εἶπε· «καὶ θὰ ἀποστείλω τὸν Υἱόν μου τὸν Χριστόν»· καὶ κατὰ τὴν βάπτισιν εἰς τὸν Ἰορδάνην· «αὐτὸς εἶναι ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός»³. Ἀφοῦ δηλαδή ἐξεπλήρωσε τὴν ὑπόσχεσιν, εὐλόγως ὑπέδειξεν ὅτι αὐτὸς εἶναι ποῦ ὑπεσχέθη ν' ἀποστείλῃ.

34. Ἄρα Χριστόν νοοῦμεν καὶ τὰ δύο αὐτά, δηλαδή τὸν θεῖον Λόγον ἐνωμένον μὲ τὸν ἐκ τῆς Μαρίας εἰς τὴν Μαρίαν σαρκωθέντα. Διότι εἰς τὴν μήτραν αὐτῆς ὁ Λόγος διέπλασεν ὁ ἴδιος τὸ σῶμά του ὅπως ἐπλασε τὸν Ἀδὰμ ἀπὸ τὸ χῶμα εἰς

3. Ματθ. 3, 17.

τὸν Ἀδὰμ ἐκ τῆς γῆς· μᾶλλον δὲ θειοτέρως περὶ οὗ καὶ Σολο-
 μῶν φησι, τὸν Λόγον εἰδῶς καὶ σοφίαν χρηματίζουσαν φανερώς.
 («*Ἡ Σοφία ὠκοδόμησεν ἑαυτῇ οἶκον*»)· ὃν καὶ ὁ Ἀπόστολος ἐρ-
 μηνεύων λέγει, («οὗ οἶκός ἐσμεν ἡμεῖς»)· καὶ ἀλλαχοῦ δὲ ταὐτὸν
 5 προσαγορεύει, καθότι πρόπον Θεῷ ἐν ναῶ κατοικεῖν, οὗ καὶ εἰ-
 κὼνα τὴν ἐκ λίθων τοῖς παλαιοῖς κτίζειν διὰ Σολομῶντος προσ-
 ἔταξεν· ὅθεν τῆς ἀληθείας φανείσης, πέπανται ἢ εἰκῶν. Βουλη-
 θεῖσι γὰρ τοῖς ἀγνώμοσι τὴν εἰκόνα δεῖξαι ἀλήθειαν, τὴν δὲ ἀ-
 ληθῆ οἴκησιν, ἣν καὶ ἐνωσιν σαφῶς πιστεύομεν, καθελεῖν, οὐκ
 10 ἠπέλλησεν· ἀλλ' εἰδῶς, ὡς αὐτοὶ καθ' ἑαυτῶν τολμῶσι, φησὶν
 αὐτοῖς· («*Λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ
 αὐτόν*»)· σαφῶς δεικνὺς ὁ ἡμέτερος Σωτήρ, ὡς τὰ πρὸς ἀνθρώπων
 σπουδαζόμενα, αὐτόθεν ἔχει τὴν διάλυσιν. («*Ἐὰν γὰρ μὴ Κύριος
 οἰκοδομήσῃ οἶκον, καὶ φυλάξῃ πόλιν, εἰς μάτην ἐκοπίασαν οἱ*
 15 *οἰκοδομοῦντες, καὶ ἠγγρέπησαν οἱ φυλάσσοντες*). Τὰ τοίνυν
 τῶν Ἰουδαίων λέλυται· σκιὰ γὰρ ἦν· τὰ δὲ τῆς Ἐκκλησίας ἠ-
 δρασταὶ τεθεμελιώται γὰρ ἐπὶ τὴν πέτραν, («*καὶ πύλαι ἄδου
 οὐ κατισχύνουσιν αὐτῆς*). Ἐκείνων ἦν τὸ λέγειν, Πῶς σύ, ἄν-
 θρωπον ὄν, ποιεῖς σενατὸν Θεόν; τούτων μαθητῆς ὁ Σαμοσα-
 20 τεὺς ὑπάρχει· ὅθεν εἰκότως τὰ παρ' αὐτοῦ τοῖς αὐτοῦ ἀπαγγέλ-
 λει. Ἀλλ' ἡμεῖς οὐχ οὕτως ἐμάθομεν τὸν Χριστόν, εἶγε αὐτὸν
 ἠκούσαμεν, καὶ παρ' αὐτοῦ ἐδιδάχθημεν ἀποθέμενοι τὸν παλαιὸν
 ἄνθρωπον τὸν φθειρόμενον κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης,
 ἀναλαβόντες δὲ τὸν νέον τὸν κατὰ Θεὸν κτισθέντα ἐν δικαιοσύ-

1. Παροιμ. 9, 1.

2. Ἐβρ. 3, 6.

3. Πρβλ. Α' Κορ. 3, 16.

4. Ἰω. 2, 19.

5. Ψαλμ. 126, 1.

τὴν ἀρχὴν· κατὰ θεϊότερον δὲ τρόπον μᾶλλον, περὶ τοῦ ὁποίου καὶ ὁ Σολομών, ὁ ὁποῖος χαρακτηρίζει τὸν Λόγον ὡς σοφίαν, φανερώς λέγει· «ἡ Σοφία ἔκτισε διὰ τὸν ἑαυτὸν τῆς οἴκου»¹· τὸν ὁποῖον ἔρμηνεύων καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος λέγει· «τοῦ ὁποίου ἡμεῖς εἴμεθα οἶκος»². Καὶ ἄλλοῦ δὲ τὸν ὀνομάζει ναόν³, καθ' ὅτι πρέπει ὁ Θεὸς νὰ κατοικῆ εἰς ναόν, τοῦ ὁποίου καὶ τὴν εἰκόνα διέταξεν ὁ Θεὸς τοὺς παλαιούς διὰ τοῦ Σολομῶντος νὰ κτίσουν μὲ λίθους. Ὅταν λοιπὸν ἀπεκαλύφθη ἡ ἀλήθεια, ἔπαυσε νὰ ἰσχύη τὸ πρότυπον τοῦ ναοῦ ἐκείνου. Καὶ ὅταν ὁμως ἠθέλησαν οἱ ἀχάριστοι νὰ δείξουν ὅτι τὸ πρότυπον εἶναι τὸ πραγματικῶς ἀληθινόν, τὸν δὲ ἀληθινὸν οἶκον περὶ τοῦ ὁποίου ἀναμφιβόλως πιστεύομεν ὅτι εἶναι ἡ θεανθρωπίνη ἔνωσις, νὰ γκρεμίσουν, δὲν τοὺς ἠπέιλησεν· ἀλλὰ γνωρίζων καλῶς ὅτι αὐτοὶ αὐτοπολεμοῦνται, λέγει εἰς αὐτούς· «κατεδαφίσατε τὸν ναὸν αὐτὸν καὶ ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν θὰ τὸν ἀνεγείρω»⁴, δεικνύων φανερώς ὁ Σωτὴρ ἡμῶν ὅτι τὰ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων σχεδιαζόμενα περιέχουν μέσα τους τὴν διάλυσιν. «Διότι ἐὰν ὁ Κύριος δὲν οἰκοδομήσῃ οἶκον καὶ διαφυλάξῃ πόλιν, ματαίως κοπιᾶζουν οἱ οἰκοδομοῦντες καὶ ματαίως ἀγρυπνοῦν οἱ φύλακες»⁵. Τὰ Ἰουδαϊκὰ λοιπὸν διελύθησαν, διότι ἦσαν σκιά, καὶ ἔχουν ἐδραιωθῆ πλεον τὰ τῆς ἐκκλησίας· ἔχουν δὲ θεμελιωθῆ ἐπὶ τῆς πέτρας, «καὶ ὁ Ἄδης δὲν θὰ ὑπερισχύσῃ αὐτῆς»⁶. Εἰς ἐκείνους ἀνήκει ἡ φράσις, πῶς σύ, ἐνῶ εἶσαι ἄνθρωπος ἐξισώνεις τὸν ἑαυτὸν σου μὲ τὸν Θεόν⁷; μαθητῆς αὐτῶν εἶναι ὁ Σαμοσατεύς· εὐλόγως ἐπομένως διακηρύσσει τὰ ἰδικά του εἰς τοὺς ἰδικούς του. Ἐμεῖς ὁμως δὲν ἐδιδασχθήκαμεν ἔτσι τὸν Χριστόν, ἐὰν βεβαίως ἠκούσαμεν αὐτὸν καὶ ἐδιδασχθήκαμε ἀπὸ αὐτόν, ἀφοῦ ἀποβάλωμεν τὸν παλαιὸν ἑαυτὸν μας, ὁ ὁποῖος φθείρεται ἀπὸ τὰς ἀπατηλὰς ἐπιθυμίας, νὰ ἐνδυσθῶμεν τὸν νέον ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος ἐκτίσθη κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ

6. Ματθ. 16, 18.

7. Πρβλ. Ἰω. 10, 33.

νη και ὁσιότητι τῆς ἀληθείας». Χριστὸς τοιγαροῦν τὸ συναμφότερον εὐσεβῶς νοείσθω.

35. Εἰ δὲ καὶ τὸ σῶμα καλεῖ πολλαχοῦ ἡ Γραφή Χριστόν, ὡς ὅταν λέγῃ ὁ μακάριος Πέτρος πρὸς Κορινθίλιον, διδάσκων («*Ἰησοῦν τὸν ἀπὸ Ναζαρέτ, ὃν ἔχρισεν ὁ Θεὸς Πνεύματι ἁγίῳ*») καὶ πάλιν πρὸς Ἰουδαίους, («*Ἰησοῦν τὸν ἀπὸ Ναζαρέτ, ἄνδρα ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἀποδεδειγμένον εἰς ὑμᾶς*») καὶ πάλιν ὁ μακάριος Παῦλος πρὸς Ἀθηναίους, («*Ἐν ἀνδρί, ᾧ ὤρισε, πίστιν παρασχὼν πᾶσιν, ἀναστήσας αὐτὸν ἐκ νεκρῶν*») ταυτὸν δὲ τῇ χρίσει πολ-
 10 λαχόσε τὴν ἀνάδειξιν καὶ τὴν ἀποστολὴν εὐρίσκομεν· ἐξ ὧν μανθάνειν ἔξεστι τῷ βουλομένῳ, ὡς οὐ διαφωνία τις ἐν τοῖς ῥήμασι τῶν ἁγίων, ἀλλὰ διαφόρως τὴν πρὸς τὸν ἐκ Μαρίας ἄνθρωπον τοῦ Θεοῦ Λόγου ἐνωσιν γενομένην, ὀνομάζουσι ποτὲ μὲν χρίσιν, ποτὲ δὲ ἀποστολήν, ἄλλοτε δὲ ἀνάδειξιν. Τὸ τοίνυν λεγόμε-
 15 μενον ὑπὸ τοῦ μακαρίου Πέτρου ὀρθόν, καὶ εἰλικρινῆ τὴν θεότητα τοῦ Μονογενοῦς κηρύσσει, οὐ τὴν ὑπόστασιν χωρίζον τοῦ Θεοῦ Λόγου ἀπὸ τοῦ ἐκ Μαρίας ἀνθρώπου· μὴ γένοιτο! Πῶς γὰρ ὁ ἀκούσας πολλαχῶς τό, («*Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ ἐν ἑσμεν*»), καί, («*Ὁ ἑώρακὼς ἐμέ, ἑώρακε τὸν Πατέρα*»); Δι' οὗ καὶ μετὰ
 20 τὴν ἀνάστασιν, τὸ αὐτό, κεκλεισμένων τῶν θυρῶν, εἰσερχόμενον πρὸς πᾶσαν τῶν ἀποστόλων τὴν ξυνορίδα, καὶ εἰ τι παρῆν ἐκ τούτου δυσπειθές, διαλύσαντα τῷ εἰπεῖν, («*Ψηλαφίσατέ με, καὶ βλέπετε, ὅτι πνεῦμα σάρκα καὶ ὀστέα οὐκ ἔχει, καθὼς ἐμὲ θεωρεῖτε ἔχοντα*»). Καὶ οὐκ εἶπε, Τόνδε, ἢ, τὸν ἄνθρωπόν μου,
 25 ὃν ἀνείληφα, ἀλλ' ἐμέ. Ὅθεν οὐδεμίαν συγγνώμην εὐρεῖν δυνή-

1. Πρβλ. Ἐφεσ. 4, 20-24.

2. Πράξ. 10, 38.

3. Πράξ. 2, 22.

4. Ποάξ. 17, 31.

ζῆ σύμφωνα μὲ τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν κατὰ Θεὸν εὐσέβειαν, ποὺ εἶναι καρποὶ τῆς ἀληθείας ¹. Ὁ Χριστὸς λοιπὸν ἄς νοῆται εὐσεβῶς ὅτι εἶναι καὶ τὰ δύο.

35. Ἐὰν δὲ καὶ τὸ σῶμα ἢ Ἀγία Γραφή ὀνομάζῃ Χριστόν, ὅπως ὅταν λέγῃ ὁ μακάριος Παῦλος πρὸς τὸν Κορνήλιον, διδάσκων «τὸν Ἰησοῦν τὸν ἀπὸ Ναζαρέτ, τὸν ὁποῖον ἔχρισεν ὁ Θεὸς δι' Ἀγίου Πνεύματος» ², καὶ πάλιν πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, «τὸν Ἰησοῦν τὸν ἀπὸ Ναζαρέτ, ἄνθρωπον ἀπεσταλμένον εἰς ἑσᾶς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ» ³, καὶ πάλιν ὁ μακάριος Παῦλος λέγει πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, «δι' ἄνδρὸς τὸν ὁποῖον ὥρισε κριτὴν καὶ περὶ τούτου ἔδωκεν εἰς ὅλους βεβαίαν καὶ ἀδιαφιλονίκητον ἀπόδειξιν, ἀναστήσας τὸν ἄνδρα τοῦτον ἐκ νεκρῶν» ⁴. ταυτοχρόνως δὲ μὲ τὴν κρίσιν εἰς πολλὰ σημεῖα εὐρίσκομεν τὴν ἀνάδειξιν καὶ τὴν ἀποστολήν. Ἀπὸ αὐτὸ ἡμπορεῖ νὰ μάθῃ ὁποῖος θέλει, ὅτι δὲν ὑπάρχει διαφωνία εἰς τὰς ἐκφράσεις τῶν ἱερῶν συγγραφέων ἀλλὰ ὀνομάζουν μὲ ἄλλα λόγια τὴν ἔνωσιν τοῦ Θεοῦ Λόγου μὲ τὸν ἐκ τῆς Μαρίας γεννηθέντα ἄνθρωπον· ἄλλοτε μὲν τὴν λέξιν κρίσιν, ἄλλοτε ἀποστολήν καὶ ἄλλοτε ἀνάδειξιν. Τὸ ὑπὸ τοῦ μακαρίου Πέτρου λοιπὸν εἶναι σωστὸν καὶ διδάσκει τὴν θεότητα τοῦ Μονογενοῦς Υἱοῦ καὶ δὲν χωρίζει τὴν ὑπαρξιν τοῦ Θεοῦ Λόγου ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον ποὺ ἐγέννησεν ἢ Μαρία· μὴ γένοιτο! Διότι πῶς εἶναι δυνατόν νὰ τὸ κάμῃ αὐτό, αὐτὸς ποὺ ἤκουσε πολλάκις τὸ «ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ εἴμεθα ἓν» ⁵, καὶ «αὐτὸς ποὺ ἔχει ἰδῆ ἑμένα, ἔχει ἰδῆ τὸν Πατέρα» ⁶; Διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν, ἐνῶ ἦσαν κλεισταὶ αἱ θύραι, εἰσῆλθεν εἰς τοὺς συγκεντρωμένους ἀποστόλους καί, ἐὰν ὑπῆρχε ἐκ τούτου καμμία δυσπιστία, τὴν διέλυσε μὲ τὴν φράσιν «ψηλαφήσατέ με καὶ ἰδῆτε ὅτι ἔχω ἀνθρώπινον σῶμα, διότι τὸ πνεῦμα δὲν ἔχει σάρκα καὶ ὀστά, ὅπως βλέπετε ὅτι ἔχω ἐγὼ» ⁷. Καὶ δὲν εἶπε, αὐτὸν ἐδῶ, ἢ, τὸν ἀνθρώπινον μου τὸν ὁποῖον ἐφόρεσα, ἀλλά, ἐμέ. Ἐπομένως δὲν θὰ ἡμπορέσῃ νὰ λάβῃ συγγνώμην

5. Ἰω. 10, 30.

6. Ἰω. 14, 9.

7. Λουκ. 24, 39.

σεται ὁ Σαμοσατεύς, ἐκ τοσοῦτων τὴν ἔνωσιν τοῦ Θεοῦ Λόγου, διελεγχθείς· καὶ ἀπ' αὐτοῦ δὲ τοῦ Θεοῦ Λόγου, ἄρτι μὲν πρὸς πάντας τὴν πεῦσιν προσάγοντος, καὶ πληροφορῶν ἀπὸ τε τοῦ φαγεῖν καὶ τὴν ψηλάφησιν ἐπιτρέψαι, ἢ δὴ καὶ γεγένηται. Πάν-
 5 τως γὰρ ὁ διδοὺς τὴν τροφήν, ἢ οἱ διδόντες ἤψαντο τῶν χειρῶν. Ἐπέδωκαν γάρ, φησίν, αὐτῷ ἰχθύος ὀπτοῦ μέρος, καὶ ἀπὸ μελισσίου κηρίου καὶ φαγῶν ἐνώπιον αὐτῶν, λαβῶν τὰ ἐπίλοιπα, ἀπέδωκεν αὐτοῖς. Ἴδου τοίνυν, εἰ καὶ οὐχ ὡς ὁ Θωμᾶς, ἀλλ' ὁ-
 μως δι' ἑτέρας μεθόδου τὴν πληροφορίαν αὐτοῖς παρέσχε ψηλα-
 10 φηθείς. Εἰ δὲ καὶ τοὺς μώλωπας ἰδεῖν θέλοις, παρὰ Θωμᾶ μάθε· «Φέρε γάρ σου, φησί, τὴν χεῖρα καὶ βάλε εἰς τὴν πλευρὰν μου, καὶ φέρε τὸν δάκτυλόν σου, καὶ βλέπε τὰς χεῖράς μου». Πλευρὰν ἰδίαν καὶ χεῖρας ὀνομάζων ὁ Θεὸς Λόγος, καὶ ὄλον αὐτὸν ἄν-
 θρωπὸν τε καὶ Θεὸν ὁμοῦ, ἄρτι μὲν τοῦ Λόγου καὶ τὴν αἴσθη-
 15 σιν τοῖς ἀγίοις διὰ σώματος, ὡς ἔστι νοεῖν, παρέχοντος τῷ εἰσελ-
 θεῖν, τῶν θυρῶν κεκλεισμένων· παρευθὺς δὲ σὺν τῷ σώματι παρεστῶς, καὶ τὴν πληροφορίαν παρέχων. Ταῦτα τοῖς πιστοῖς εἰς βεβαίωσιν, καὶ τοῖς ἀπίστοις εἰς διόρθωσιν εἰρήσθω συμμέ-
 τως.

20 36. Διορθούσθω τοιγαροῦν καὶ Παῦλος Σαμοσατεύς, τῆς θείας κατήκοος γεγεννημένος φωνῆς, «Τὸ σῶμά μου», λέγοντος, καὶ οὐχὶ τὸν Χριστὸν ἕτερον παρ' ἐμὲ τὸν Λόγον, ἀλλὰ σὺν ἐμοὶ αὐτόν, καὶ ἐμὲ σὺν αὐτῷ. Τὸ γὰρ χρίσμα ἐγὼ ὁ Λόγος, τὸ δὲ χρυσθὲν ὑπ' ἐμοῦ ὁ ἄνθρωπος· οὐ χωρὶς οὖν ἐμοῦ Χριστὸς κλη-
 25 θεῖν ἄν, ἀλλὰ σὺν ἐμοὶ ὢν καὶ ἐμοῦ ἐν αὐτῷ. Τὸ τοίνυν ἀποστο-
 λὴν τοῦ Λόγου σημαίνεσθαι ἔνωσιν δηλοῖ τὴν πρὸς τὸν ἐκ Μα-

1. Πρβλ. Λουκ. 24, 42-43.

2. Ἰω. 20, 27.

3. Πρβλ. Ἰω. 20, 19.

ὁ Σαμοσατεὺς ἂν καὶ ἀπεδείχθη ἡ πλάνη του ὡς πρὸς τὴν ἔνωσιν τοῦ Θεοῦ Λόγου ἀπὸ τόσα σημεῖα τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Θεὸν Λόγον ὁ ὁποῖος καὶ τῶρα προσφέρει εἰς ὅλους τὴν πληροφορίαν καὶ ἐπιτρέπει εἰς ὅλους νὰ πληροφορηθοῦν τοῦτο ἀπὸ τὸ φαγητὸν καὶ τὴν ψηλάφησιν, ἡ ὁποία καὶ ἔχει γίνεαι βεβαίως. Διότι ὁπωςδήποτε αὐτὸς ποὺ ἔδωκε τὴν τροφήν ἢ αὐτοὶ ποὺ ἔδωσαν, ἤγγισαν τὰ χέρια του. Διότι ἔδωσαν λέγει, εἰς αὐτόν, ἓνα κομμάτι ἀπὸ ψημμένο ψάρι¹ καὶ μέλι ἀπὸ κηρήθρα, καὶ ἀφοῦ ἔφαγε παρουσία των, ἔλαβε τὰ ὑπόλοιπα καὶ τὰ παρέδωσε εἰς αὐτούς. Νὰ λοιπόν, ἂν καὶ ὄχι ὅπως ὁ Θωμᾶς, ἀλλὰ δι' ἄλλου τρόπου ἐπέτρεψε εἰς αὐτούς νὰ πληροφορηθοῦν διὰ τῆς ψηλαφήσεώς των. Καὶ ἔαν ἐπιθυμῆς νὰ ἰδῆς καὶ τὰς πληγὰς, μάθε ἀπὸ τὸν Θωμᾶν· «διότι, λέγει, φέρε τὸ χέρι σου καὶ ἔγγισε τὴν πλευράν μου, φέρε τὸ δάκτυλόν σου καὶ ἀκούμπησε τὰ χέρια μου»². Ἐναφέρων δὲ ὁ Θεὸς Λόγος τὴν πλευράν του καὶ τὰ χέρια του καὶ ὅλον τὸν ἑαυτόν του ἄνθρωπον καὶ Θεὸν ταυτοχρόνως, ἀμέσως μὲν παρέχει τὴν αἴσθησιν τῆς ὑπάρξεως τοῦ Λόγου διὰ τοῦ σώματος εἰς τοὺς μαθητὰς μὲ τὸ νὰ εἰσέλθῃ ἐνῶ ἦσαν κλειδωμένοι αἱ θύραι»³. ἀμέσως δὲ παρουσιάζεται μὲ τὸ σῶμα του καὶ παρέχει τὴν πληροφορίαν. Αὐτὰ ἔχουν λεχθῆ εἰς μὲν τοὺς πιστοὺς πρὸς στερέωσίν των εἰς τὴν πίστιν, εἰς δὲ τοὺς ἀπίστους ἀντιστοίχως διὰ νὰ ἀντιληφθοῦν τὴν πλάνην των.

36. Ἐὰς διορθωθῆ λοιπόν ὁ Παῦλος ὁ Σαμοσατεὺς ἐφ' ὅσον ἔχει ἀκούσει τὴν θεῖαν φράσιν τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος λέγει «τὸ σῶμά μου»⁴ καὶ ὄχι ὅτι ἄλλος εἶναι ὁ Χριστὸς καὶ ἄλλος ἐγὼ ὁ Λόγος, ἀλλὰ αὐτὸς εἶναι μὲ ἐμένα κι' ἐγὼ μὲ αὐτόν. Διότι ἐγὼ ὁ Λόγος εἶμαι τὸ χρίσμα, καὶ ὁ ἄνθρωπος αὐτὸ ποὺ ἐχρίσθη ἀπὸ ἐμένα· ἄρα χωρὶς ἐμένα δὲν θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὀνομασθῆ Χριστός, ἀλλὰ μὲ τὸ νὰ εἶναι αὐτὸς μὲ ἐμένα καὶ ἐγὼ μὲ αὐτόν. Ὁ χαρακτηρισμὸς λοιπόν ἀποστολῆ τοῦ Λόγου, φανερώνει τὴν

4. Ματθ. 26, 26.

ρίας Ἰησοῦν, ὃς ἐρμηνεύεται Σωτήρ, οὐ δι' ἕτερόν τι, ἀλλ' ἢ
 διὰ τὸ τῷ Θεῷ Λόγῳ ἠρῶσθαι. Ταυτὸ σημαίνεται τὸ ῥητὸν τοῦ-
 το τῷ, «Ὁ πέμψας με Πατήρ», καὶ «Ἀπ' ἑμαντοῦ οὐκ ἐλήλυ-
 θα, ἀλλ' ὁ Πατήρ με ἀπέστειλε». Τὴν γὰρ πρὸς τὸν ἄνθρωπον
 5 ἔνωσιν, σὺν ᾧ γνωρισθῆναι ἀνθρώποις ἦν δυνατὸν τὴν ἀόρατον
 φύσιν διὰ τῆς ὁρωμένης, ἀποστολὴν ὠνόμασεν. Οὐ γὰρ δὴ Θεὸς
 τόπους ἀμείβει, καθ' ἡμᾶς τοὺς ἐν τόποις κρυπτομένους, τῷ τῆς
 μικρότητος ἡμῶν σχήματι τῆς ὑπάρξεως τῆς ἐν σαρκὶ ἐπιδει-
 κνόμενος· πῶς γὰρ ὁ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν πληρῶν; Ἀλλὰ τῆς
 10 ἐν σαρκὶ παρουσίας ἕνεκα τὴν ἐπιστολὴν οἱ δίκαιοι ὠνόμασαν.
 Εἶτα οὖν καὶ αὐτὸς ὁ Θεὸς Λόγος. Χριστὸς οὖν ὁ ἐκ Μαρίας
 Θεὸς ἄνθρωπος· οὐχ ἕτερός τις Χριστός, ἀλλ' εἷς καὶ ὁ αὐτός·
 οὗτος πρὸ αἰώνων ἐκ Πατρὸς, οὗτος ἐπ' ἐσχάτων ἐκ τῆς Παρ-
 θένου, ἀόρατος τὸ πρὶν καὶ ταῖς ἐν οὐρανῷ δυνάμεσιν ἀγίαις,
 15 ὁρατὸς νυνὶ διὰ τὴν πρὸς τὸν ὁρώμενον ἄνθρωπον ἔνωσιν· ὁρώ-
 μενος δέ, φημί, οὐ τῇ ἀοράτῳ θεότητι, ἀλλὰ τῇ τῆς θεότητος
 ἐνεργείᾳ διὰ τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος καὶ ὅλον ἄνθρωπον, δι-
 ἀνεκαίνισε τῇ οἰκειώσει τῇ πρὸς ἑαυτόν. Αὐτῷ τὸ σέβας καὶ ἡ
 προσκύνησις, ὃς ἦν πρῶην καὶ νῦν, καὶ αἰεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας.
 20 Ἀμήν.

ένωσιν πρὸς τὸν ἐκ τῆς Μαρίας γεννηθέντα Ἰησοῦν, ὁ ὁποῖος ἐρμηνεύεται Σωτὴρ ὄχι δι' ἄλλον Λόγον, ἀλλὰ διότι ἔχει ἐνωθῆ μετὰ τοῦ Θεοῦ Λόγου. Ἔχει τὴν ἰδίαν ἔννοιαν τὸ ρητὸν τοῦτο πρὸς τὸ «ὁ Πατὴρ ὁ ὁποῖος με ἀπέστειλε»¹ καί, «δὲν ἦλθα μόνος μου, ἀλλ' ὁ Πατὴρ με ἀπέστειλε»². Δηλαδή τὴν μετὰ τοῦ ἀνθρώπου ἐνωσιν, διὰ τοῦ ὁποῖου ἦτο δυνατόν νὰ γνωρισθῆ με τοὺς ἀνθρώπους ἢ ἀόρατος θεία φύσις διὰ τῆς ὁρατῆς ἀνθρωπίνης, τὴν ὠνόμασε ἀποστολήν. Διότι ὁ Θεὸς δὲν ἀλλάσσει τόπους, ὅπως ἐμεῖς οἱ ὁποῖοι κρυπτόμεθα εἰς τόπους, ἐπιδεικνύων διὰ τῆς ἀδυναμίας τῆς φύσεώς μας τὴν ἀνθρωπίνην ὑπαρξίν του· διότι πῶς ἦτο δυνατόν νὰ κατοικῆ εἰς τόπους ὁ πληρῶν διὰ τῆς παρουσίας του τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν; Ἄλλὰ λόγῳ τῆς ἀνθρωπίνης παρουσίας του οἱ δίκαιοι ἐχρησιμοποίησαν τὴν λέξιν ἀποστολήν. Ἐπειτα δὲ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς Λόγος. Ὁ Χριστὸς λοιπὸν εἶναι ὁ ἐκ τῆς Μαρίας γεννηθεὶς Θεὸς ἀνθρώπος· δὲν εἶναι ἄλλος ὁ Χριστὸς ἀλλ' ἓνας καὶ ὁ αὐτός. Αὐτὸς ὑπάρχει προαιωνίως ἐκ τοῦ Πατρὸς, αὐτὸς ἦλθε τελευταῖα ἐκ τῆς Παρθένου, προηγουμένως μὲν ἀόρατος καὶ εἰς τὰς εἰς τὸν οὐρανὸν ἁγίας δυνάμεις, τώρα δὲ ὁρατὸς λόγῳ τῆς πρὸς τὸν ὁρατὸν ἀνθρώπον ἐνώσεώς του· ὁρατὸς δὲ ἐννοῶ, ὄχι ὡς πρὸς τὴν θεότητα ἢ ὁποία εἶναι ἀόρατος, ἀλλὰ ὡς πρὸς τὴν ἐνέργειαν τῆς θεότητος διὰ τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος καὶ ὁλοκλήρου τοῦ ἀνθρώπου, τὸν ὁποῖον ἀνεκαίνισε διὰ τῆς ἐκ μέρους του προσλήψεώς του. Εἰς αὐτὸν ἀνήκει ὁ σεβασμὸς καὶ ἡ προσκύνησις, ὁ ὁποῖος ὑπῆρχε προαιωνίως καὶ νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

2. Ἰω. 8, 42.

υ

Α Μ Φ Ι Β Α Λ Λ Ο Μ Ε Ν Α
ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΝΣΑΡΚΟΥ ΕΠΙΦΑΝΕΙΑΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΛΟΓΟΥ,
ΚΑΙ ΚΑΤΑ ΑΡΕΙΑΝΩΝ

1. Οί κακοτέχνως τὰς θείας Γραφὰς βουλόμενοι νοεῖν, τὰ ἀνθρώπινα ῥήματα τῆς πτωχείας τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ παράγειν βούλονται πρὸς τὸ συστῆσαι τὴν ἑαυτῶν βλασφημίαν. Πᾶσα δὲ ἀκρίβεια τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν τοῖς εὐτελέσι ῥήμασι καὶ πρά-
5 γμασιν εὐρίσκεται. Εἰ οὖν ἠδύναντο ἀκούειν τοῦ μακαρίου, Παύ-
λου γράφοντος πρὸς Κορινθίους· «Γινώσκετε γὰρ τὴν χάριν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅτι δι' ἡμᾶς ἐπτώχευσε πλούσιος ὢν, ἵνα ἡμεῖς τῇ ἐκείνου πτωχείᾳ πλουτήσωμεν»· οὐκ ἂν ποτε ἀνόμοιον τῷ Πατρὶ τὸν Υἱὸν ἐτόλμησαν εἰπεῖν· εἴπερ ἔγνωσαν,
10 τίς ὁ τρόπος τῆς πτωχείας αὐτοῦ, καὶ τίς ἡ δύναμις τοῦ σταυροῦ αὐτοῦ. Ὅθεν καὶ ἀλλαχοῦ λέγει ὁ αὐτὸς Παῦλος· «Ἴνα ἐξισχύσητε καταλαβεῖν σὺν πᾶσι τοῖς ἁγίοις, τί τὸ πλάτος, καὶ μῆκος, καὶ βάθος, καὶ ὕψος, γινῶναί τε τὴν ὑπερβάλλουσαν ἀγάπην τῆς γνώσεως τοῦ Χριστοῦ, ἵνα πληρωθῆτε εἰς πᾶν τὸ πλήρωμα τοῦ

1. Β' Κορ. 8, 9.

ΑΜΦΙΒΑΛΛΟΜΕΝΑ
 ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ
 ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΝΣΑΡΚΟΥ ΕΠΙΦΑΝΕΙΑΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΛΟΓΟΥ,
 ΚΑΙ ΚΑΤΑ ΑΡΕΙΑΝΩΝ

1. Αὐτοὶ οἱ ὅποιοι θέλουν νὰ ἐννοοῦν δολίως τὰς θείας Γραφάς, ἐπιθυμοῦν νὰ παρουσιάζουν τὰ ἀνθρώπινα λόγια τὰ ὅποια ἀναφέρονται εἰς τὴν συγκατάβασιν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ διὰ νὰ συνθέσουν τὴν βλασφημίαν των. Ὅλη δὲ ἡ ἀκρίβεια τοῦ Χριστιανισμοῦ εὐρίσκεται εἰς τὰ λιτὰ λόγια καὶ πράγματα. Ἐὰν λοιπὸν ἤμποροῦσαν ν' ἀκούσουν μὲ προσοχὴν τὸν μακάριον Παῦλον, ὁ ὅποιος γράφει πρὸς τοὺς Κορινθίους· «διότι γνωρίζετε τὴν χάριν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅτι δηλαδὴ πρὸς χάριν μας ἐταπεινώθη ἐνῶ εἶναι ἑνδοξος, ὥστε διὰ τῆς ταπεινώσεως ἐκείνου νὰ δοξασθῶμεν ἑμεῖς»¹, δὲν θὰ εἶχαν τὸ θράσος νὰ εἰποῦν ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ἀνόμιος τοῦ Πατρὸς, ἐὰν βεβαίως ἐγνώρισαν ποῖος εἶναι ὁ χαρακτήρ τῆς ταπεινώσεώς του καὶ ποῖα ἡ δύναμις τοῦ σταυροῦ του. Διὰ τοῦτο καὶ ἄλλοῦ λέγει ὁ ἴδιος Παῦλος· «διὰ νὰ γίνετε ἱκανοὶ νὰ κατανοήσετε μαζὺ μὲ ὄλους τοὺς Χριστιανούς ποῖον εἶναι τὸ πλάτος, τὸ μῆκος καὶ τὸ βάθος τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ γνωρίσετε τὴν ὑπερβαίνουσαν πᾶσαν ἀνθρωπίνην γνῶσιν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ, διὰ νὰ γεμισθῆτε μὲ ὄλας τὰς ἠθικὰς καὶ πνευματικὰς τελειότητας, ὅσαι ἐκ τοῦ πληρώματος τῶν θείων ἰδιοτήτων δύνανται νὰ μεταδοθοῦν ἀπὸ τὸν Θεὸν εἰς τοὺς ἀγίους»². Διὰ

2. Ἐφεσ. 3, 18-19.

Θεοῦ). Διὰ τοῦτο ἐγγράφως ἐν τῇ πτωχείᾳ αὐτοῦ καὶ τοῖς παθήμασι παρορησιάζεται λέγων· «Ἐμοὶ δὲ μὴ γένοιτο καυχᾶσθαι, εἰ μὴ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ ἐμοὶ κόσμος ἐσταύρωται, ἀγὰρ τῷ κόσμῳ» καὶ πάλιν· «Οὐδὲν
 5 ἔκριναι εἰδέναι ἐν ὑμῖν, εἰ μὴ Ἰησοῦν Χριστόν, καὶ τοῦτον ἐσταυρωμένον» καί· «Εἰ ἔγνωσαν, οὐκ ἂν τὸν Κύριον τῆς δόξης ἐσταύρωσαν». Καὶ νῦν οὗτοι, εἰ ἔγνωσαν τὰς θείας Γραφάς, οὐκ ἂν τὸν κτίστην τῶν ἀπάντων κτίσμα ἢ δημιουργημα βλασφημῆσαι ἐτόλμησαν. Παράγουσι γὰρ ἡμῖν, λέγοντες· Πῶς δύναται ὁμοιος, ἢ ἐκ τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας εἶναι, ὅποτε γέγραπται· «Ὡσπερ ὁ Πατὴρ ἔχει ζωὴν ἐν ἑαυτῷ, οὕτως ἔδωκε καὶ τῷ Υἱῷ ζωὴν ἔχειν ἐν ἑαυτῷ;» ὑπεροχὴ ἐστὶ, φησί, τοῦ διδόντος παρὰ τὸν λαμβάνοντα· καί, «Τί με λέγεις ἀγαθόν; φησὶν· οὐδεὶς ἀγαθός, εἰ μὴ εἷς ὁ Θεός» καὶ πάλιν· «Θεέ μου, Θεέ μου, ἵνα
 15 τί με ἐγκατέλιπες;» καὶ αἰθεῖς· «Περὶ τῆς ἡμέρας τῆς ἐσχάτης οὐδεὶς οἶδεν, οὐδὲ ὁ Υἱός, εἰ μὴ ὁ Πατήρ» καὶ πάλιν· «Ὁν ὁ Πατήρ ἠγάπησε, καὶ ἀπέστειλεν εἰς τὸν κόσμον» καὶ πάλιν· «Ὁν ὁ Πατήρ ἠγειρεν ἐκ νεκρῶν». Πῶς οὖν, φασὶν ὁμοιος εἶναι δύναται ἢ ὁμοούσιος ὁ ἐγειρόμενος ἐκ νεκρῶν τῷ ἐγείροντι αὐτόν;

20 2. Ταῦτα δὲ ἀπὸ πολλῶν ὀλίγα παρεθέμεθα, ὅπως, τούτων λυθέντων, καὶ τὰ λοιπὰ εὐχερῶς νοηθῆ. Ὁφείλομεν οὖν ἡμεῖς κατὰ τὸ δυνατόν τὴν δύναμιν αὐτῶν ἐξηγήσασθαι. Ὅταν οὖν λέγει ὁ μακάριος Παῦλος, «Ὁ πατήρ ἠγειρε τὸν Υἱὸν αὐτοῦ

1. Γαλ. 6, 14.

2. Α' Κορ. 2, 2.

3. Α' Κορ. 2, 8.

4. Ἰω. 5, 26.

5. Μάρκ. 10, 18.

6. Ματθ. 27, 46.

7. Μάρκ. 13, 32.

τοῦτο γραπτῶς, εἰς τὴν πτωχείαν του καὶ τὰ παθήματά του καυχᾶται μὲ θάρρος λέγων· «εἰς ἐμέ δὲ εἶθε νὰ μὴ συμβῆ ποτὲ νὰ καυχηθῶ δι' ἄλλο πράγμα παρὰ μόνον διὰ τὸν σταυρὸν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τῆς πίστεως εἰς τὸν ὁποῖον ἔχει σταυρωθῆ καὶ εἶναι ὡς πρὸς ἐμέ νεκρὸς ὁ κόσμος καὶ ἐγὼ ὡς πρὸς τὸν κόσμον»¹· καὶ πάλιν· «διότι δὲν ἔκρινα ὀρθὸν νὰ κάμω τίποτε ἄλλο γνωστὸν εἰς ἐσᾶς, παρὰ μόνον τὸν Ἰησοῦν καὶ αὐτὸν ἐσταυρωμένον»²· καί, «ἐὰν ἐγνωρίζαν, δὲν θὰ ἐσταύρωναν τὸν Κύριον τῆς δόξης»³· Καὶ τώρα αὐτοί, ἐὰν εἶχαν γνωρίσει καλὰ τὰς θείας Γραφάς, δὲν θὰ εἶχαν τολμήσει νὰ βλασφημήσουν τὸν δημιουργὸν ὄλων ὡς κτίσμα ἢ δημιούργημα. Διότι μᾶς πλησιάζουν καὶ μᾶς ἐρωτοῦν λέγοντες· πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι ὁμοῖος ἢ νὰ προέρχεται ἐκ τῆς πατρικῆς οὐσίας ἐφ' ὅσον ἔχει γραφῆ· «καθὼς ὁ Πατὴρ ἔχει ζωὴν ἐντὸς αὐτοῦ, τοιοῦτοτρόπως ἔδωσε καὶ εἰς τὸν ἐνανθρωπήσαντα Υἱὸν του ζωὴν ὥστε νὰ εἶναι καὶ αὐτὸς αὐτοζωή»⁴· Ὑπάρχει ὑπεροχή, λέγει, ἐκείνου ὁ ὁποῖος δίδει, ἐναντι αὐτοῦ ὁ ὁποῖος λαμβάνει· καί, «διατί μὲ ὀνομάζεις ἀγαθόν; λέγει· οὐδεὶς εἶναι ἀγαθὸς πλὴν τοῦ Θεοῦ»⁵· καὶ πάλιν· «Θεέ μου, Θεέ μου, διατί μὲ ἐγκατέλειψες;»⁶ καὶ ἀμέσως πάλιν· «περὶ τῆς ἡμέρας τῆς κρίσεως κανεὶς δὲν γνωρίζει, οὔτε ὁ Υἱός, παρὰ μόνον ὁ Πατὴρ»⁷· καὶ πάλιν· «αὐτὸν τὸν ὁποῖον ὁ Πατὴρ ἡγίασε καὶ ἀπέστειλεν εἰς τὸν κόσμον»⁸· καὶ πάλιν· «αὐτὸν τὸν ὁποῖον ὁ Πατὴρ ἀνέστησε ἐκ νεκρῶν»⁹. Πῶς λοιπὸν, ἰσχυρίζονται, ἢμπορεῖ νὰ εἶναι ὁμοῖος ἢ ὁμοούσιος αὐτὸς ὁ ὁποῖος ἀνασταίνεται μὲ αὐτὸν ὁ ὁποῖος τὸν ἀνέστησε;

2. Αὐτὰ λοιπὸν τὰ ὀλίγα παρεθέσαμεν ἀπὸ τὰ πολλά, ὥστε ἀφοῦ ἀναλυθοῦν αὐτά, νὰ κατανοηθοῦν εὐκολώτερα καὶ τὰ ὑπόλοιπα. Εἴμεθα ὑποχρεωμένοι, ὅσον μᾶς εἶναι δυνατόν, νὰ ἐξηγήσωμεν ποίαν σημασίαν ἔχουν. Ὅταν λοιπὸν λέγη ὁ μακάριος Παῦλος «ὁ Πατὴρ ἀνέστησε τὸν Υἱὸν του ἐκ νεκρῶν»,

8. Ἰω. 10, 36.

9. Γαλ. 1, 1.

ἐκ νεκρῶν), Ἰωάννης ἡμῖν διηγεῖται, ὅτι ἔλεγεν ὁ Ἰησοῦς·
 «Αὔσατε τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν».
 Ἔλεγε δέ, φησί, περὶ τοῦ ναοῦ τοῦ σώματος αὐτοῦ. Δήλον οὖν
 ἐστὶ τοῖς προσέχουσιν, ὅτι, τοῦ σώματος ἐγειρομένου, ὁ Υἱὸς
 5 λέγεται παρὰ τῷ Παύλῳ ἐγγεῖρθαι ἐκ νεκρῶν· τὰ γὰρ τοῦ σώμα-
 τος αὐτοῦ εἰς τὸ αὐτοῦ πρόσωπον λέγεται. Οὕτως οὖν καὶ ὅταν
 λέγη, Ζωὴν ἔδωκεν ὁ Πατὴρ τῷ Υἱῷ, τῇ σαρκὶ δεδομένην τὴν
 ζωὴν νοητέον. Εἰ γὰρ αὐτός ἐστιν ἡ ζωὴ, πῶς ἡ ζωὴ ζωὴν λαμβάνει;
 Καὶ εἰ αὐτὸς ἐπαγγέλλεται λέγων· «Τὰ πρόβατά μου τῆς
 10 φωνῆς μου ἀκούει, καὶ γὰρ γινώσκω αὐτά, καὶ ἀκολουθοῦσί μοι,
 καὶ γὰρ ζωὴν αἰώνιον δίδωμι αὐτοῖς, καὶ οὐ μὴ ἀπόλωνται εἰς
 τὸν αἰῶνα»· καὶ εἰ αὐτός ἐστιν ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ, καὶ εἰ αὐτὸς
 ἐποίησε πᾶσαν ἡλικίαν, πῶς λέγεται· «Προέκοπτε δὲ Ἰησοῦς
 σοφία καὶ ἡλικία»; Καὶ εἰ ὁ Πατὴρ διὰ τοῦ ἰδίου Λόγου καὶ
 15 Υἱοῦ τὰ πάντα ἐποίησε, δήλον, ὅτι καὶ τὴν ἔγερσιν τῆς σαρκὸς
 αὐτοῦ δι' αὐτοῦ αὐτῷ ζωὴν δίδωσιν. Ἐγείρεται μὲν κατὰ σάρκα
 ὡς ἄνθρωπος, καὶ λαμβάνει ζωὴν ὡς ἄνθρωπος, ἐν σχήματι εὐ-
 ρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος. Καὶ αὐτὸς δὲ ἐστὶν ὁ ἐγείρων τὸν ἴδιον ναόν,
 ὡς Θεός, καὶ διδοὺς ζωὴν τῇ ἰδίᾳ σαρκί. Ὅταν οὖν πάλιν λέγη,
 20 «Ὅν ὁ Πατὴρ ἡγίασε, καὶ ἀπέστειλεν εἰς τὸν κόσμον», ἀλλαχοῦ
 φησιν· «Ὑπὲρ αὐτῶν ἐγὼ ἀγιάζω ἑμαυτόν, ἵνα ᾧσι καὶ αὐτοὶ
 ἡγιασμένοι ἐν ἀληθείᾳ»· καὶ ὅταν λέγη· «Θεέ μου, Θεέ μου, ἵνα
 τί μὲ ἐγκατέλιπες;» ἐκ προσώπου ἡμετέρου λέγει· «διότι μορ-
 φὴν δούλου λαβὼν, καὶ ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος, καὶ
 25 σχήματι εὐρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος, ἑταπείνωσεν ἑαυτόν, γενόμενος

1. Ἰω. 2, 19.

2. Ἰω. 2, 21.

3. Ἰω. 10, 27-28.

4. Λουκ. 2, 52.

ὁ Ἰωάννης μᾶς διηγεῖται ὅτι ἔλεγε ὁ Ἰησοῦς· «κατεδαφίσατε τὸν ναὸν αὐτὸν καὶ ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν θὰ τὸν ἀνοικοδομήσω»¹. Ἐννοοῦσε δέ, λέγει, τὸν ναὸν τοῦ σώματός του². Εἶναι λοιπὸν φανερὸν εἰς αὐτοὺς ποὺ παρατηροῦν μὲ προσοχὴν, ὅτι ὅσον ἀφορᾷ τὸ σῶμα ποὺ ἐγείρεται ἐκ νεκρῶν, ὑπὸ τοῦ Παύλου ἀναφέρεται ὅτι ὁ Υἱὸς ἔχει ἀναστηθῆ ἐκ νεκρῶν· διότι τὰ περὶ τοῦ σώματος αὐτοῦ ἀναφέρονται εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ. Ἔτσι λοιπὸν καὶ ὅταν λέγη, ὁ Πατὴρ ἔδωκε ζωὴν εἰς τὸν Υἱόν, πρέπει νὰ νοηθῆ ὅτι ἡ ζωὴ δίδεται εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. Διότι ἐφ' ὅσον αὐτὸς εἶναι ἡ ζωὴ, πῶς εἶναι δυνατὸν ἡ ζωὴ νὰ λαμβάνη ζωὴν; Καὶ ἐφ' ὅσον αὐτὸς ὑπόσχεται καὶ λέγει «τὰ πρόβατά μου γνωρίζουν τὴν φωνὴν μου καὶ ἐγὼ χαρίζω εἰς αὐτὰ ζωὴν αἰώνιον καὶ δὲν θὰ ἀπωλεσθοῦν ποτέ»³, καὶ ἐὰν αὐτὸς εἶναι ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ καὶ ἐὰν αὐτὸς ἐδημιούργησε κάθε δημιούργημα ποὺ ἔχει χρονικὴν διάρκειαν, διατί λέγεται ὅτι «προέκοπτε ὁ Ἰησοῦς εἰς σοφίαν καὶ ἡλικίαν»⁴; Καὶ ἐφ' ὅσον ὁ Πατὴρ διὰ τοῦ ἰδικοῦ του Λόγου καὶ Υἱοῦ ἐδημιούργησε τὰ πάντα, εἶναι φανερὸν ὅτι καὶ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως αὐτοῦ τὴν δίδει δι' αὐτοῦ εἰς αὐτὸν ὡς ζωὴν. Ἀνασταίνεται λοιπὸν κατὰ σάρκα ὡς ἄνθρωπος καὶ λαμβάνει ὡς ἄνθρωπος ζωὴν, διότι ἔλαβε ἀνθρωπίνην μορφήν. Καὶ αὐτὸς εἶναι ποὺ ἀνεγείρει τὸν ναὸν του ὡς Θεὸς καὶ δίδει ζωὴν εἰς τὴν ἰδικὴν του ἀνθρωπίνην φύσιν. Ὅταν λοιπὸν λέγη πάλιν, «αὐτὸν ποὺ ἡγίασεν ὁ Πατὴρ καὶ ἀπέστειλε εἰς τὸν κόσμον»⁵, λέγει καὶ ἄλλοι· «πρὸς χάριν των ἐγὼ ἀγιάζω τὸν ἑαυτὸν μου, διὰ νὰ εἶναι καὶ αὐτοὶ ἀγιασμένοι ὡς πρὸς τὴν ἀλήθειαν»⁶· καὶ ὅταν λέγη «Θεέ μου, Θεέ μου, διατί με ἐγκατέλειψες;»⁷ ἐκ μέρους μας τὸ λέγει· «διότι με τὸ νὰ λάβῃ μορφήν δούλου καὶ νὰ γίνῃ ὅμοιος μὲ τοὺς ἀνθρώπους καὶ νὰ εὔρεθῃ μὲ ἀνθρωπίνην μορφήν, ἔταπείνωσε τὸν ἑαυτὸν του ὑπακούσας μέχρι θανάτου,

5. Ἰω. 10, 36.

6. Ἰω. 17, 19.

7. Ματθ. 27, 46.

ὕπνκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ», καὶ τὰ ἐξῆς. Καὶ καθὼς λέγει Ἡσαΐας· «Αὐτὸς τὰς μαλακίας ἡμῶν αἴρει, καὶ περὶ ἡμῶν ὀδυνᾶται» ὥστε οὐχ ὑπὲρ ἑαυτοῦ ὀδυνᾶται, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν· καὶ οὐκ αὐτὸς ἐγκατελείφθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἡμεῖς, 5 καὶ δι' ἡμᾶς τοὺς ἐγκαταλειφθέντας παρεγένετο εἰς τὸν κόσμον. Καὶ ὅτε λέγει· «Λιὸ καὶ ὁ Θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσε, καὶ ἐχαρίσατο αὐτῷ ὄνομα, τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα», περὶ τοῦ ναοῦ λέγει, ὅ ἐστι τὸ σῶμα αὐτοῦ.

3. Οὐ γὰρ ὁ Ὑψίστος ὑφοῦται, ἀλλ' ἡ σὰρξ τοῦ Ὑψίστου 10 ὑφοῦται· καὶ τῇ σαρκὶ τοῦ Ὑψίστου ἐχαρίσατο ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα. Καὶ οὐχ ὁ Λόγος, τοῦ Θεοῦ κατὰ χάριν ἔλαβε τὸ καλεῖσθαι Θεός, ἀλλ' ἡ σὰρξ αὐτοῦ σὺν αὐτῷ ἐθεολογήθη. Οὐ γὰρ εἶπεν, ὅτι ὁ Λόγος Θεὸς γέγονεν, ἀλλά, «Θεὸς ἦν ὁ Λόγος». Ἄει ἦν, φησὶν, ὁ Θεὸς Λόγος καὶ οὗτος αὐτὸς ὁ Θεὸς γέγονε 15 σὰρξ, ἵνα ἡ σὰρξ αὐτοῦ γένηται Θεὸς Λόγος· καθὼς καὶ ὁ Θωμᾶς, ψηλαφήσας τὴν σάρκα αὐτοῦ, ἀνεβόησεν· «Ὁ Κύριός μου, καὶ ὁ Θεός μου», τὸ συναμφοτέρον θεολογῶν· ὁμοίως δὲ καὶ ὁ Ἰωάννης ἔγραψεν· «Ὁ ἦν ἀπ' ἀρχῆς, ὁ ἀκηκόαμεν, ὁ ἐωράκαμεν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν, ὁ ἐθεασάμεθα, καὶ αἱ χεῖρες, ἡμῶν ἐψηλάφησαν 20 περὶ τοῦ Λόγου τῆς ζωῆς». Φανερόν οὖν ἐστίν, ὅτι ἐν σαρκὶ ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Πατρὸς ἐψηλαφήθη, καὶ τὸ συναμφοτέρον, Λόγον ζωῆς, ἡ θεία Γραφή παραδέδωκε ψηλαφηθέντα. Καὶ ὅτε λέγει· «Οὐπω ἦν Πνεῦμα ἅγιον, ὅτι Ἰησοῦς οὐδέπω ἐδοξάσθη», τὴν σάρκα αὐτοῦ λέγει μήπω δοξασθεῖσαν. Οὐ γὰρ ὁ 25 Κύριος τῆς δόξης δοξάζεται, ἀλλ' ἡ σὰρξ τοῦ Κυρίου τῆς δόξης· αὕτη λαμβάνει δόξαν συναναβαίνουσα αὐτῷ εἰς οὐρανόν. Ὅθεν

1. Φιλιπ. 2, 6-7.

2. Ἡσ. 53, 4.

3. Φιλιπ. 2, 9.

θανάτου δὲ σταυρικοῦ»¹, καὶ τὰ λοιπὰ. Καὶ ὅπως λέγει ὁ Ἡσαΐας, «αὐτὸς τὰς ἀδυναμίας μας ἀναίρει καὶ πρὸς χάριν μας ὑποφέρει»². ἔπομένως δὲν ὑποφέρει διὰ τὸν ἑαυτὸν του ἀλλὰ πρὸς χάριν μας· καὶ δὲν ἐγκατελείφθη αὐτὸς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἡμεῖς, καὶ πρὸς χάριν ἡμῶν τῶν ἐγκαταλειφθέντων ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον. Καὶ ὅταν λέγῃ «διὰ τὸν ὁποῖον λόγον καὶ ὁ Θεὸς τὸν ὑπερύψωσε καὶ ἐχάρισε εἰς αὐτὸν ὄνομα ποῦ εἶναι ὑψηλότερον ἀπὸ κάθε ἄλλο ὄνομα»³, περὶ τοῦ ναοῦ ὀμιλεῖ, πρᾶγμα ποῦ εἶναι τὸ σῶμα του.

3. Δὲν ὑψώνεται βεβαίως ὁ Ὑψιστος ἀλλ' ἡ σάρκα τοῦ Ὑψίστου ὑψώνεται· καὶ εἰς τὴν σάρκα τοῦ Ὑψίστου ἐχάρισε τὸ ὑψηλότερον ἀπ' ὅλα τὰ ὀνόματα. Καὶ δὲν ὠνομάσθη ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ κατὰ χάριν Θεός, ἀλλ' ἡ σάρκα του μαζὺ μ' αὐτὸν ἐθεολογήθη. Διότι δὲν εἶπε ὅτι ὁ Λόγος ἐγίνε Θεός ἀλλὰ «Θεὸς ἦτο ὁ Λόγος»⁴. Πάντοτε ὑπῆρχε, λέγει, ὁ Θεὸς Λόγος, καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς ἐγίνε σάρκα, διὰ νὰ γίνῃ ἡ σάρκα του Θεὸς Λόγος· ὅπως καὶ ὁ Θωμᾶς, ὅταν ἤγγισε τὴν σάρκα αὐτοῦ, ἀνεφώνησε· «ὁ Κύριός μου καὶ ὁ Θεός μου»⁵, θεολογῶν καὶ τὰ δύο μαζὺ· ὁμοίως δὲ καὶ ὁ Ἰωάννης ἔγραψε· «αὐτὸ ποῦ ὑπῆρχε προαιωνίως, αὐτὸ ποῦ ἔχομε ἀκούσει μὲ τὰ αὐτιά μας, αὐτὸ ποῦ ἀντικρύσαμε καὶ τὰ χέρια μας ἤγγισαν, δηλαδὴ τὸν Λόγον τῆς ζωῆς»⁶. Εἶναι λοιπὸν φανερὸν ὅτι ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ ὡς ἄνθρωπος ἐψηλαφήθη καὶ τὰ δύο, δηλαδὴ τὸν Λόγον τῆς ζωῆς, ἡ Ἁγία Γραφή ἀναφέρει ὅτι ἐψηλαφήθη. Καὶ ὅταν λέγῃ· «δὲν ὑπῆρχε βέβαια Ἅγιον Πνεῦμα, διότι ὁ Ἰησοῦς δὲν ἐδοξάσθη»⁷, τὴν σάρκα αὐτοῦ ἀναφέρει ὡς δοξασθεῖσαν. Διότι δὲν δοξάζεται ὁ Κύριος τῆς δόξης ἀλλ' ἡ ἀνθρωπίνη φύσις τοῦ Κυρίου τῆς δόξης· αὐτὴ λαμβάνει δόξαν, καὶ ἀναβαίνει μαζὺ μὲ αὐτὸν εἰς τὸν οὐρανόν. Δι' αὐτὸ καὶ δὲν ὑπῆρχε Πνεῦμα υἱο-

4. Ἰω. 1, 1.

5. Ἰω. 20, 28.

6. Α' Ἰω. 1, 1.

7. Ἰω. 7, 39.

καὶ πνεῦμα νόθεσις οὐπω ἦν ἐν ἀνθρώποις, διότι ἡ ληφθεῖσα ἀπαρχὴ ἐξ ἡμῶν οὐπω ἦν ἀνελθοῦσα εἰς οὐρανόν.

4. Ὅσα οὖν λέγει ἡ Γράφη, ὅτι ἔλαβε ὁ Υἱός, καὶ ἐδοξάσθη ὁ Υἱός διὰ τὴν ἀνθρωπότητα αὐτοῦ λέγει, οὐ διὰ τὴν θεότηα. Καὶ ὅτε λέγει, «Ὁ πατήρ μου, ὁ πέμψας με, μείζων μου ἐστίν», ἐπεὶ ἀνθρωπος γέγονε, μείζω αὐτοῦ λέγει τὸν Πατέρα. Λόγος δὲ ὢν τοῦ Πατρὸς ἴσος αὐτοῦ ἐστίν. «Ἐγὼ γάρ», φησί, «καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐσμεν» καὶ «Ὁ ἐώρακώς ἐμέ ἐώρακε τὸν Πατέρα». Καὶ οὐκ ἀπὸ ἀρπαγῆς ἔχει τὸ εἶναι αὐτὸν ἴσον τῷ Πατρί, ἀλλὰ κατὰ φύσιν ἴσος ἐστὶ καὶ ὁμοούσιος τῷ Πατρί· διότι ἐκ τῆς πατρικῆς οὐσίας γεγένηται. Καὶ ὅτε λέγει ὁ Ἀπόστολος, «Ὅτι ἐν Χριστῷ κατοικεῖ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς», ἐν τῇ σαρκὶ αὐτοῦ κατοικεῖν πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος νοητέον. Καὶ ὅτε λέγει, «Ὅς γε τοῦ ἰδίου Υἱοῦ, οὐκ ἐφείσατο, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν αὐτόν», ἀλλαχοῦ λέγει «Καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησε τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ ἑαυτὸν παρέδωκεν ὑπὲρ αὐτῆς».

5. Οὐ γὰρ ἑαυτὸν ἤλθε σῶσαι ὁ ἀθάνατος Θεός, ἀλλὰ τοὺς θανατωθέντας· καὶ οὐχ ὑπὲρ ἑαυτοῦ ἔπαθεν, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν· ὥστε διὰ τοῦτο τὴν εὐτέλειαν ἡμῶν καὶ τὴν πτωχείαν ἀνεδέξατο, ἵνα ἡμῖν τὸν πλοῦτον αὐτοῦ χαρίσῃται. Τὸ γὰρ πάθος αὐτοῦ, ἡμῶν ἀπάθειά ἐστι· καὶ ὁ θάνατος αὐτοῦ, ἡμῶν ἀθανασία ἐστὶ· καὶ τὸ δάκρον αὐτοῦ, χαρὰ ἡμετέρα· καὶ ἡ ταφή αὐτοῦ, ἡμῶν ἀνάστασις· καὶ τὸ βάπτισμα αὐτοῦ, ἡμῶν ἁγιασμός· «ὑπὲρ αὐτῶν γάρ», φησὶν, «ἀγιάζω ἑμαυτόν, ἵνα ὧσι καὶ αὐτοὶ ἡ-

1. Ἰω. 14, 28.

2. Ἰω. 10, 30.

3. Ἰω. 14, 9.

θεσίας εἰς τοὺς ἀνθρώπους, διότι ἡ ἀπαρχὴ τοῦ ἐλήφθη ἀπὸ ἡ-
μας δὲν εἶχε ἀνέλθει ἀκόμη εἰς τὸν οὐρανόν.

4. Ὅσα λοιπὸν λέγει ἡ Γραφή ὅτι ἔλαβεν ὁ Υἱὸς καὶ ἔδο-
ξάσθη ὁ Υἱὸς, τὰ λέγει διὰ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν τοῦ καὶ ὄχι
διὰ τὴν θεότητα. Καὶ ὅταν λέγη «ὁ Πατὴρ μου ὁ ὁποῖος μὲ
ἀπέστειλε εἶναι ἀνώτερός μου»¹, χαρακτηρίζει τὸν Πατέρα ὡς
ἀνώτερον ἐπειδὴ ἔγινεν ἄνθρωπος. Διότι ὡς Λόγος τοῦ Πατρὸς
εἶναι ἴσος μὲ αὐτόν. «Διότι ἐγώ, λέγει, καὶ ὁ Πατὴρ εἴμεθα ἓν»²,
καί, «αὐτὸς ποῦ ἔχει ἰδῆ ἐμένα, ἔχει ἰδῆ τὸν Πατέρα»³. Καὶ δὲν
εἶναι ἴσος πρὸς τὸν Πατέρα ἀπὸ ἀρπαγῆν, ἀλλὰ κατὰ φύσιν
εἶναι ἴσος καὶ ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα· διότι ἔχει γεννηθῆ ἔκ
τῆς Πατρικῆς οὐσίας. Καὶ ὅταν λέγη ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, «διό-
τι εἰς τὸν Χριστὸν κατοικεῖ ὀλόκληρος ἡ θεότης εἰς τὴν πληρό-
τητά της, ἐνσαρκωμένη εἰς τὴν προσληφθεῖσαν ὑπὸ τοῦ ἐναν-
θρωπήσαντος Θεοῦ Λόγου ἀνθρωπίνην φύσιν»⁴, πρέπει νὰ
ἐννοήσωμεν ὅτι εἰς τὴν σάρκα αὐτοῦ κατοικεῖ ὀλόκληρος ἡ θεό-
της. Καὶ ὅταν λέγη, «ὁ ὁποῖος βεβαίως δὲν ἐλυπήθη τὸν ἰδικόν
τοῦ Υἱόν, ἀλλὰ πρὸς σωτηρίαν ὄλων μας τὸν παρέδωσε εἰς
τὸν θάνατον»⁵ καὶ ἄλλοῦ λέγει· «ὅπως καὶ ὁ Χριστὸς ἠγά-
πησε τὴν Ἐκκλησίαν καὶ παρέδωκε τὸν ἑαυτόν του εἰς τὸν θά-
νατον ὑπὲρ τῆς σωτηρίας της»⁶.

5. Δὲν ἤλθε βεβαίως νὰ σώσῃ τὸν ἑαυτόν του ὁ ἀθάνατος
Θεός, ἀλλὰ τοὺς θανατωθέντας ὑπὸ τοῦ διαβόλου· καὶ δὲν ἔ-
παθε διὰ τὸν ἑαυτόν του ἀλλὰ δι' ἡμᾶς· ὥστε δι' αὐτὸ ἐδέχθη
ν' ἀναλάβῃ τὴν ἀδυναμίαν μας καὶ τὴν πτωχείαν, διὰ νὰ μᾶς
χαρίσῃ τὴν δόξαν του. Διότι τὸ ἰδικόν του πάθος γίνεται ἰδι-
κὴ μας ἀπάθεια· καὶ ὁ θάνατός του ἰδικὴ μας ἀθανασία· καὶ τὸ
δάκρυ του ἰδικὴ μας χαρὰ· καὶ ἡ ταφή του ἰδικὴ μας ἀνάστασις·
καὶ τὸ βάπτισμά του ἰδικὸς μας ἁγιασμός. Διότι πρὸς χάριν των,
λέγει, ἀγιάζω τὸν ἑαυτόν μου, διὰ νὰ εἶναι καὶ αὐτοὶ ἁγιασμένοι

4. Κολ. 2, 9.

5. Ρωμ. 8, 32.

6. Ἐφεσ. 5, 25.

γιασμένοι ἐν ἀληθείᾳ). Καὶ ὁ μῶλωψ αὐτοῦ, ἡμῶν ἰασις· «Τῷ γὰρ μῶλωπι αὐτοῦ ἡμεῖς ἰάθημεν». Καὶ ἡ παιδεία αὐτοῦ, ἡμῶν εἰρήνη· «Παιδεία γὰρ εἰρήνης ἡμῶν ἐπ' αὐτόν»· τουτέστιν, ἔνεκεν τῆς ἡμῶν εἰρήνης αὐτὸς παιδεύεται· καὶ ἡ ἀδοξία αὐτοῦ, ἡμῶν δόξα· ὅθεν αἰτεῖ τὴν δόξαν δι' ἡμᾶς, λέγων· «Δόξασόν με σύ, Πάτερ, παρὰ σεαυτῷ τῇ δόξῃ ἣ εἶχον, πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι, παρὰ σοί». Ἡμεῖς γὰρ ἐσμεν οἱ ἐν αὐτῷ δοξαζόμενοι· καὶ ἡ κάθοδος αὐτοῦ ἡμῶν ἐστὶν ἀνοδος, κατὰ τὸ γεγραμμένον· «Καὶ συνέγειρε καὶ συνεκάθισεν ἐν τοῖς ἐπουρανίοις ἐν Χριστῷ

10 Ἰησοῦ»· καὶ τό, «Ἴνα ἐνδείξῃται ἐν τοῖς αἰῶσι τοῖς ἐπερχομένοις τὸν ὑπερβάλλοντα πλοῦτον τῆς χάριτος αὐτοῦ ἐν χρηστότητι, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ἐφ' ἡμᾶς». Καὶ τὸ λέγειν αὐτὸν ἐν τῷ σταυρῷ· «Πάτερ, εἰς χειρὰς σου παρατίθημι τὸ πνεῦμά μου», πάντας ἀνθρώπους παρατιθέναι τῷ Πατρὶ δι' ἑαυτοῦ, τοὺς ἐν αὐτῷ ζωο-

15 ποιούμενους. Μέλη γὰρ αὐτοῦ εἰσὶ, καὶ τὰ πολλὰ μέλη ἐν ἐστὶ σῶμα, ὅπερ ἐστὶ ἡ Ἐκκλησία· καθὼς καὶ ὁ μακάριος Παῦλος γράφει Γαλάταις· «Πάντες γὰρ ὑμεῖς ἐν ἐστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ»· τοὺς πάντας οὖν παρατίθεται ἐν ἑαυτῷ.

6. Οὕτως οὖν καὶ ὅτε λέγει, «Κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ», περὶ τῆς Ἐκκλησίας λέγει, τῆς ἐν αὐτῷ κτιζομένης. Οὐ γὰρ ὁ ποιητὴς τῶν ἀπάντων κτίσμα καὶ ποιήμα ἐστίν, ἀλλὰ τὸ ποίημα ἐν τῷ ποιητῇ ἀνανεοῦται, κατὰ τὸ λεγόμενον ὑπὸ τοῦ Παύλου· «Αὐτοῦ ἐσμεν ποίημα, κτισθέντες ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ». Καὶ καθὼς πάλιν λέγει· «Ἴνα γνωρισθῇ νῦν ἐν ταῖς ἀρχαῖς καὶ

1. Ἰω. 17, 19.

2. Ἦσ. 53, 5.

3. Ἦσ. 53, 5.

4. Ἰω. 17, 5.

5. Ἐφεσ. 2, 6.

6. Ἐφεσ. 2, 7.

ὡς πρὸς τὴν ἀλήθειαν»¹. Καὶ ἡ ἰδική του πληγὴ εἶναι ἡ ἰδική μας θεραπεία· «διότι διὰ τῆς ἰδικῆς του πληγῆς ἐθεραπευθήκαμε»². Καὶ ἡ ἰδική του τιμωρία ἰδική μας εἰρήνη· «διότι ἡ τιμωρία του ἐγίνε χάριν τῆς ἰδικῆς μας εἰρήνης»³, δηλαδή χάριν τῆς εὐτυχίας μας αὐτὸς ταλαιπωρεῖται· καὶ ἡ ταπείνωσις αὐτοῦ ἰδική μας δόξα. Διὰ τοῦτο ζητεῖ δι' ἡμᾶς τὴν δόξαν, λέγων· «δόξασέ με, Πάτερ, με τὴν δόξαν τὴν ὁποῖαν εἶχα πλησίον σου πρὶν νὰ δημιουργηθῇ ὁ κόσμος»⁴. Ἐμεῖς εἴμεθα δηλαδή οἱ δι' αὐτοῦ δοξαζόμενοι· καὶ ἡ κάθοδος του εἰς τὴν γῆν εἶναι ἰδική μας ἀνοδος εἰς τὸν οὐρανόν, ὅπως ἔχει γραφῆ· «καὶ μᾶς συνανέστησε καὶ μᾶς ἔβαλε νὰ καθήσωμεν εἰς τὰ ἐπουράνια μαζὺ με τὸν Χριστόν»⁵· καὶ τό, «διὰ νὰ δείξῃ κατὰ τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας τοῦ μέλλοντος βίου τὸν ὑπερβολικὸν πλοῦτον τῆς χάριτός του διὰ τῆς πρὸς ἡμᾶς ἀγαθότητος, ἡ ὁποία ἐξεδηλώθη διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ»⁶. Καὶ με τοὺς λόγους του ἐπὶ τοῦ σταυροῦ· «πάτερ, εἰς τὰ χέρια σου παραδίδω τὸ Πνεῦμά μου»⁷ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους παραδίδει δι' ἑαυτοῦ εἰς τὸν Πατέρα του, οἱ ὁποῖοι δι' αὐτοῦ ζωοποιοῦνται. Διότι εἶναι μέλη του, καὶ τὰ πολλὰ μέλη ἀποτελοῦν ἓνα σῶμα, τὸ ὁποῖον εἶναι ἡ Ἐκκλησία, ὅπως γράφει καὶ ὁ μακάριος Παῦλος πρὸς τοὺς Γαλάτας· «διότι ὅλοι σεῖς εἴσθε ἓνας ἄνθρωπος χάρις εἰς τὴν μετὰ τοῦ Χριστοῦ ἔνωσίν σας»⁸· δηλαδή παραδίδει ὅλους διὰ τοῦ ἑαυτοῦ του.

6. Τοιοῦτοτρόπως λοιπὸν καὶ ὅταν λέγῃ «ὁ Κύριος με ἔκτισε ὡς τὸ πρῶτον ἐκ τῶν ἔργων του»⁹, ἐννοεῖ τὴν Ἐκκλησίαν, ἡ ὁποία κτίζεται δι' αὐτοῦ. Διότι δὲν εἶναι κτίσμα καὶ δημιουργημα ὁ δημιουργὸς ὅλων, ἀλλὰ τὸ δημιουργημα διὰ τοῦ δημιουργοῦ ἀνανεοῦται, ὅπως λέγει ὁ Παῦλος· «εἴμεθα ἰδικόν σου ἔργον, ἀναγεννηθέντες διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ»¹⁰. Καὶ καθὼς λέγει πάλιν, «διὰ νὰ γνωσθῇ εἰς τὰς ἐπουρανίους ἀγγελι-

7. Λουκ. 23, 46.

8. Γαλ. 3, 28.

9. Παροιμ. 8, 22.

10. Ἐφεσ. 2, 10.

ταῖς ἐξουσίαις ἐν τοῖς ἐπουρανίοις διὰ τῆς Ἐκκλησίας ἢ πολυ-
 ποίκιλος σοφία τοῦ Θεοῦ, κατὰ πρόθεσιν τῶν αἰώνων, ἦν ἐποί-
 ησεν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν· ἐν ᾧ ἔχομεν τὴν παρ-
 ρησίαν, καὶ τὴν προσαγωγὴν ἐν πεποιθήσει διὰ τῆς πίστεως αὐ-
 5 τοῦ». Καὶ πάλιν φησί· «Καθὼς ἐξελέξατο ἡμᾶς ἐν αὐτῷ προ-
 καταβολῆς κόσμου, εἶναι ἡμᾶς ἁγίους καὶ ἀμώμους κατενώπιον
 αὐτοῦ ἐν ἀγάπῃ, προορίσας ἡμᾶς εἰς υἰοθεσίαν διὰ Ἰησοῦ Χρι-
 στοῦ εἰς αὐτόν». Καὶ πάλιν λέγει καὶ περὶ τῶν δύο λαῶν· «Ἰνα
 τοὺς δύο κτίσῃ ἐν ἑαυτῷ εἰς ἓνα καινὸν ἄνθρωπον, ποιῶν εἰρή-
 10 νην, καὶ ἀποκαταλλάξῃ τοὺς ἀμφοτέρους ἐν ἐνὶ σώματι τῷ Θεῷ
 διὰ τοῦ σταυροῦ, ἀποκτείνας τὴν ἔχθραν ἐν αὐτῷ».

7. Καὶ ὅταν λέγῃ· «Τί με λέγεις ἀγαθόν; οὐδείς ἀγαθός,
 εἰ μὴ εἷς ὁ Θεός»· ὁ Θεός, συναριθμήσας ἑαυτὸν μετὰ τῶν ἀν-
 θρώπων, κατὰ τὴν σάρκα αὐτοῦ τοῦτο εἶπε, καὶ πρὸς τὸν νοῦν
 15 τοῦ προσελθόντος αὐτῷ. Ἐκεῖνος γὰρ ἄνθρωπον αὐτὸν ἐνόμι-
 ζε μόνον καὶ οὐ Θεόν, καὶ τοῦτον ἔχει τὸν νοῦν ἢ ἀπόκρισις·
 Εἰ μὲν γὰρ ἄνθρωπον, φησί, νομίζεις με, καὶ οὐ Θεόν, μὴ με λέ-
 γε ἀγαθόν· οὐδείς γὰρ ἀγαθός. Οὐ γὰρ διαφέρει ἀνθρωπίνη φύ-
 σει τὸ ἀγαθόν, ἀλλὰ Θεῷ. Καὶ ἐπιφέρει· «Τὰς ἐντολὰς οἶδας»;
 20 Εἰρηκότος δὲ ἐκείνου· «Ποίας»; ἔφη· «Οὐ μοιχεύσεις, οὐ φο-
 νεύσεις», καὶ τὰ ἐξῆς. Ἀπεκρίνατο λέγων· «Ταῦτα πάντα ἐφν-
 λαξάμην ἐκ νεότητός μου, τί ἔτι ὑστερῶ»; Ἐφη αὐτῷ· «Εἰ θέλεις
 τέλειος εἶναι, ὑπάγε πώλησόν σου πάντα ὅσα ἔχεις, καὶ δός πτω-
 χοῖς, καὶ ἔξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανῷ, καὶ λαβὼν τὸν σταυρὸν σου

1. Ἐφεσ. 3, 10-12.

2. Ἐφεσ. 1, 4-5.

3. Δηλαδὴ Ἰουδαίων καὶ Ἑθνικῶν.

4. Ἐφεσ. 2, 15 - 16.

κὰς ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας ἢ ὑπὸ πολλὰς καὶ ποικίλας μορφὰς ἐνεργουῖσα σοφία τοῦ Θεοῦ, σύμφωνα μὲ τὸ προαιώνιον σχέδιόν του τὸ ὁποῖον ἐπραγματοποίησε διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν, διὰ τοῦ ὁποῖου ἔχομεν τὸ θάρρος καὶ τὴν παρουσίαν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, μὲ τὴν πεποίθησιν ὅτι ἔχομεν ταῦτα διὰ τῆς πίστεως εἰς αὐτόν»¹. Καὶ πάλιν λέγει· «καθὼς μᾶς ἐξέλεξε κατὰ τὴν προαιώνιον αὐτοῦ βουλὴν ὅτι πρόκειται νὰ πιστεῦσωμεν διὰ νὰ γίνωμεν ἅγιοι καὶ ἄμεμπτοι ἐνώπιον αὐτοῦ διὰ τῆς ἀγάπης του, μᾶς προώρισε νὰ υἱοθετηθῶμεν ὑπ' αὐτοῦ διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ»². Καὶ πάλιν λέγει περὶ τῶν δύο παρατάξεων³· «διὰ νὰ κτίσῃ τὰς δύο παρατάξεις διὰ τῆς πρὸς ἑαυτὸν ἐνώσεώς των εἰς ἓνα νέον ἄνθρωπον, συνάπτων εἰρήνην μεταξὺ των, καὶ συμφιλίωσιν μὲ τὸν Θεὸν καὶ τοὺς δύο ὥστε νὰ εἶναι ἐνωμένοι εἰς ἓνα σῶμα, καὶ διὰ τοῦ σταυρικοῦ του θανάτου ἐκκρίνων τὴν μεταξὺ των ἔχθραν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ»⁴.

7. Καὶ ὅταν λέγῃ· «διὰ τί μὲ ὀνομάζεις ἀγαθόν; οὐδεὶς εἶναι ἀγαθὸς παρὰ μόνον ὁ Θεός»⁵, συναριθμῶν τὸν ἑαυτὸν του μαζὺ μὲ τοὺς ἀνθρώπους, αὐτὸ τὸ εἶπε ὡς πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν του καὶ σύμφωνα μὲ τὴν σκέψιν ἐκείνου ὁ ὁποῖος τὸν ἐπλησίασε. Διότι ἐκεῖνος τὸν ἐθεώρει μόνον ἄνθρωπον καὶ ὄχι Θεόν, καὶ ἡ ἀπάντησις ἔχει τὴν ἐξῆς σημασίαν· ἐὰν μὲν, λέγει, μὲ θεωρῆς ἄνθρωπον καὶ ὄχι Θεόν, μὴ μὲ ὀνομάζῃς ἀγαθόν, διότι κανεὶς δὲν εἶναι ἀγαθός. Διότι δὲν ἀναφέρει τὸ ἀγαθὸν εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ἀλλ' εἰς τὸν Θεόν. Καὶ συνεχίζει· «γνωρίζεις τὰς ἐντολάς»; Ὅταν δὲ ἐκεῖνος εἶπε· «ποίας ἐντολάς;», ἀπήντησε ὁ Ἰησοῦς· «δὲν θὰ μοιχεύσῃς, δὲν θὰ φονεύσῃς» καὶ τὰ λοιπὰ. Ἀπήντησε δὲ ἐκεῖνος, λέγων· «ὅλα αὐτὰ τὰ ἐτήρησα ἀπὸ τὰ νεανικά μου χρόνια· εἰς τί ὑστερῶ ἀκόμη; Εἶπεν εἰς αὐτόν· ἐὰν θέλῃς πράγματι νὰ γίνῃς τέλειος, πῆγαινε, πώλησε ὅλην τὴν περιουσίαν σου, μοίρασέ την εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ θὰ ἀποκτήσῃς θησαυρὸν εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ ἔλα

5. Μάρκ. 10, 18.

ἀκολουθεῖ μοι). Διὰ τούτων οὖν ἔδειξεν, ὅτι καὶ αὐτῷ διαφέρει τὸ ἀγαθόν· ὁ γὰρ μὴ ἀκολουθῶν τῷ ἀγαθῷ πῶς δύναται ζῶναι αἰώνιον κληρονομησαί; Καὶ ὅταν λέγῃ περὶ τῆς ἐσχάτης ἡμέρας, ὅτι «Οὐδεὶς οἶδεν, οὐδὲ ὁ Υἱός, εἰ μὴ ὁ Πατήρ», ἀνθρωπίνως λέγει. Εἰ γὰρ τὸν Πατέρα ἐπίσταται, τὴν ἐσχάτην ἡμέραν πῶς ἀγνοεῖ; «Οὐδεὶς γὰρ ἐπιγινώσκει τὸν Πατέρα», φησὶν, «εἰ μὴ ὁ Υἱός, καὶ ᾧ ἐὰν βούληται ὁ Υἱός ἀποκαλύψαι». Καὶ εἰ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον οἶδε πάντα τὰ τοῦ Θεοῦ, πῶς ὁ Υἱός τὴν ἡμέραν, ἣν ἔκτισεν, ἀγνοεῖ; Καὶ εἰ οἱ αἰῶνες δι' αὐτοῦ ἐγένοντο καὶ οἱ χρόνοι, φανερόν, ὅτι καὶ ἡ ἐσχάτη ἡμέρα ἐν τοῖς αἰῶσι καὶ 10 χρόνοις εὐρίσκεται, καὶ ἀδύνατόν ἐστιν αὐτὸν ἀγνοεῖν.

8. Ὅσα οὖν εὐτελεῖ ῥήματα ὑπὸ τοῦ Κυρίου εἴρηται, τῇ πτωχείᾳ αὐτοῦ διαφέρει, ἵνα ἡμεῖς ἐν αὐτῷ πλουτήσωμεν, οὐχ ἵνα ἐν αὐτοῖς βλασφημησῶμεν κατὰ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Καὶ 15 κατὰ τοῦτο ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ υἱὸς ἀνθρώπου γέγονεν, ἵνα οἱ υἱοὶ τοῦ ἀνθρώπου τουτέστι τοῦ Ἀδάμ, υἱοὶ τοῦ Θεοῦ γένωνται. Ὁ γὰρ γεννηθεὶς ἄνωθεν ἐκ Πατρὸς Λόγος ἀρρητός, ἀφράστως, ἀκαταλήπτως, αἰδίως, ὁ αὐτὸς ἐν χρόνῳ γεννᾶται κάτωθεν ἐκ Παρθένου Θεοτόκου Μαρίας, ἵνα οἱ κάτωθεν πρότερον γεννη- 20 θέντες ἄνωθεν γεννηθῶσιν ἐκ δευτέρου, τουτέστιν, ἐκ Θεοῦ. Αὐτὸς οὖν μητέρα ἔχει μόνον ἐπὶ γῆς, καὶ ἡμεῖς Πατέρα μόνον ἔχομεν ἐν οὐρανῷ. Καὶ διὰ τοῦτο ἑαυτὸν Υἱὸν ἀνθρώπου καλεῖ, ἵνα οἱ ἀνθρωποὶ Θεὸν καλέσωσι Πατέρα ἐν τοῖς οὐρανοῖς· «Πάτερ ἡμῶν», φησὶν, «ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς». Ὡσπερ οὖν ἡμεῖς οἱ 25 δούλοι τοῦ Θεοῦ γεγόναμεν, οὕτως ὁ Δεσπότης τῶν δούλων υἱὸς τοῦ ἰδίου δούλου γέγονε θνητός, τουτέστι τοῦ Ἀδάμ, ἵνα οἱ υἱοὶ τοῦ Ἀδάμ, θνητοὶ ὄντες, υἱοὶ τοῦ Θεοῦ γένωνται, κατὰ τὸ λεγό-

1. Μάρκ. 10, 19-21.

2. Ματθ. 11, 27.

νά με ἀκολουθήσης»¹. Μὲ αὐτὰ λοιπὸν ἔδειξε ὅτι καὶ αὐτὸν τὸν ἐνδιαφέρει τὸ ἀγαθόν· διότι αὐτὸς ποὺ δὲν ἀκολουθεῖ τὸ ἀγαθόν, πῶς ἔμπορεῖ νὰ κληρονομήσῃ τὴν αἰώνιον ζωὴν; Καὶ ὅταν λέγῃ περὶ τῆς ἡμέρας τῆς κρίσεως ὅτι «κανεὶς δὲν γνωρίζει, οὔτε ὁ Υἱός, παρὰ μόνον ὁ Πατήρ», ὡς ἄνθρωπος τὸ λέγει. Διότι ἐφ' ὅσον γνωρίζει τὸν Πατέρα, πῶς εἶναι δυνατόν ν' ἀγνοῇ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως; «Διότι κανεὶς δὲν γνωρίζει, λέγει, τὸν Πατέρα, παρὰ μόνον ὁ Υἱός, καὶ αὐτὸς εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Υἱὸς θὰ θελήσῃ νὰ τὸν ἀποκαλύψῃ»². Καὶ ἐφ' ὅσον τὸ Ἅγιον Πνεῦμα γνωρίζει ὅλα τὰ τοῦ Θεοῦ, πῶς εἶναι δυνατόν ὁ Υἱὸς νὰ ἀγνοῇ τὴν ἡμέραν, τὴν ὁποῖαν ἐδημιούργησεν; Καὶ οἱ αἰῶνες καὶ οἱ χρόνοι ἔγιναν δι' αὐτοῦ, εἶναι φανερόν ὅτι καὶ ἡ ἡμέρα τῆς κρίσεως εὐρίσκεται μέσα εἰς τοὺς αἰῶνας καὶ τοὺς χρόνους καὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ τὴν ἀγνοῇ αὐτός.

8. Ὅσα λοιπὸν εὐτελεῖ λόγια ἔχουν λεχθῆ ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἀναφέρονται εἰς τὴν πτωχείαν του, διὰ νὰ δοξασθῶμεν ἡμεῖς δι' αὐτοῦ καὶ ὄχι διὰ νὰ βλασφημήσωμεν μὲ αὐτὰ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ. Καὶ δι' αὐτὸ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἔγινεν ἄνθρωπος, διὰ νὰ γίνουν οἱ υἱοὶ τοῦ ἀνθρώπου, δηλαδὴ τοῦ Ἀδάμ, υἱοὶ τοῦ Θεοῦ. Διότι ὁ Λόγος ποὺ ἐγεννήθη ἄνωθεν ἐκ τοῦ Πατρὸς προαιωνίως, κατὰ τρόπον ἀπερίγραπτον, ἀνεξήγητον, ἀκατάληπτον, ὁ ἴδιος γεννᾶται κάτω εἰς τὴν γῆν καθ' ὠρισμένον χρόνον ἐκ τῆς Παρθένου Μαρίας Θεοτόκου, ὥστε αὐτοὶ ποὺ ἐγεννήθησαν προηγουμένως κάτω, νὰ ξαναγεννηθοῦν ἄνωθεν διὰ δευτέραν φοράν, δηλαδὴ ἐκ τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸς λοιπὸν μητέρα ἔχει μόνον ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἡμεῖς Πατέρα μόνον ἔχομεν εἰς τὸν οὐρανόν. Καὶ δι' αὐτὸ ὀνομάζει τὸν ἑαυτὸν τοῦ Υἱὸν ἀνθρώπου, διὰ νὰ ἀποκαλέσονται οἱ ἄνθρωποι τὸν Θεὸν εἰς τοὺς οὐρανοὺς Πατέρα· «Πάτερ ἡμῶν», λέγει, «ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς»³. Ὅπως λοιπὸν ἡμεῖς οἱ δοῦλοι ἔχομεν γίνεαι υἱοὶ τοῦ Θεοῦ, ἔτσι ὁ Κύριος τῶν δούλων ἔγινε θνητὸς υἱὸς τοῦ ἰδικοῦ του δούλου, δηλαδὴ τοῦ Ἀδάμ, ὥστε οἱ υἱοὶ τοῦ Ἀδάμ, οἱ ὁποῖοι εἶναι θνητοί, νὰ γίνουν υἱοὶ τοῦ Θεοῦ

3. Ματθ. 6, 9.

μενον· («Ἐδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι»). Ὅθεν καὶ θανάτου γεύεται ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ διὰ τὸν σαρκικὸν αὐτοῦ πατέρα, ἵνα οἱ υἱοὶ τοῦ ἀνθρώπου τῆς ζωῆς τοῦ Θεοῦ μεταλάβωσι, διὰ τὸν κατὰ Πνεῦμα αὐτῶν Πατέρα Θεόν· Αὐτὸς οὖν κατὰ φύσιν Υἱὸς ἐστὶ τοῦ Θεοῦ, ἡμεῖς δὲ κατὰ χάριν. Καὶ πάλιν αὐτὸς κατ' οἰκονομίαν καὶ χάριν ἡμετέραν υἱὸς γέγονε τοῦ Ἀδάμ, ἡμεῖς δὲ κατὰ φύσιν ἐσμέν υἱοὶ τοῦ Ἀδάμ. Ὅθεν λέγει, («Ἀπέρχομαι πρὸς τὸν Πατέρα μου καὶ Πατέρα ὑμῶν, καὶ Θεόν μου, καὶ Θεὸν ὑμῶν»). Πατὴρ γὰρ αὐτοῦ ἐστὶν ὁ Θεός, ὡς προεῖπον, κατὰ φύσιν, ἡμῶν δὲ κατὰ χάριν· καὶ Θεὸς αὐτοῦ γέγονε κατ' οἰκονομίαν, διότι ἄνθρωπος, ἡμῶν δὲ κατὰ φύσιν Δεσπότης ἐστὶ καὶ Θεός. Καὶ διὰ τοῦτο ὁ Λόγος καὶ Υἱὸς τοῦ Πατρὸς ἐνωθέντες σαρκί, γέγονε σὰρξ, ἄνθρωπος τέλειος, ἵνα οἱ ἄνθρωποι ἐνωθέντες Πνεύματι, γένωνται ἐν Πνεῦμα. Αὐτὸς οὖν ἐστὶ Θεὸς σαρκοφόρος, καὶ ἡμεῖς ἄνθρωποι πνευματοφόροι. Ἀπαρχὴν γὰρ λαβὼν ἐκ τῆς οὐσίας τῶν ἀνθρώπων, τουτέστιν ἐκ τοῦ σπέρματος Ἀδάμ (ἣτις ἐστὶ μορφή δούλου), καὶ ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπου γεγονώς, ἔδωκεν ἡμῖν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς, ἀπαρχὴν ἁγίου Πνεύματος ἵνα γενώμεθα οἱ πάντες εἰς υἱοὺς Θεοῦ, ἐν ὁμοιώματι τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸς οὖν ὁ ἀληθινὸς καὶ φύσει Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοὺς πάντας ἡμᾶς φορεῖ, ἵνα οἱ πάντες τὸν ἕνα φορέσωμεν Θεόν.

9. Ἀσεβὲς οὖν ἐστὶ κτιστὸν ἢ ποιητέον λέγειν τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ· ὅποτε πᾶσα Γραφὴ Παλαιά τε καὶ Καινή, μετὰ Πατρός καὶ Υἱοῦ αὐτὸ συναριθμεῖ καὶ δοξάζει· διότι τῆς αὐτῆς θεότητός ἐστι, καὶ τῆς αὐτῆς ἐξουσίας· καθὼς αὐτὸς ὁ Κύριος λέγει· («Ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ῥέουσιν ὕδατος ζῶντος. Τοῦτο δὲ εἶπε περὶ τοῦ Πνεύματος, οὗ

σύμφωνα με τὸ ρητόν· «ἔδωσεν εἰς αὐτοὺς τὴν δυνατότητα νὰ γίνουν τέκνα Θεοῦ»¹. Δι' αὐτὸ καὶ γεύεται τὸν θάνατον ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, χάριν τοῦ σαρκικοῦ του πατρός, δηλαδὴ τοῦ Ἀδάμ, διὰ νὰ μετὰσχουν τῆς αἰωνίου ζωῆς τοῦ Θεοῦ οἱ υἱοὶ τοῦ ἀνθρώπου, λόγῳ τοῦ Πνευματικοῦ αὐτῶν Πατρός, τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸς λοιπὸν εἶναι κατὰ φύσιν Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἡμεῖς δὲ κατὰ χάριν. Καὶ πάλιν αὐτὸς κατὰ θεῖαν πρόνοιαν καὶ χάριν ἔγινε υἱὸς τοῦ Ἀδάμ, ἡμεῖς δὲ εἴμεθα φυσικοὶ υἱοὶ τοῦ Ἀδάμ. Δι' αὐτὸ λέγει, «πηγαίνω πρὸς τὸν Πατέρα μου καὶ Πατέρα σας καὶ Θεὸν μου καὶ Θεὸν σας»². Διότι εἶναι ἰδικὸς του Πατὴρ κατὰ τὴν οὐσίαν, ὅπως εἶπα προηγουμένως, ἰδικὸς μας δὲ κατὰ χάριν· καὶ ἔγινε κατὰ θεῖαν ὀνομασίαν Θεὸς αὐτοῦ, διότι ἔγινεν ἄνθρωπος, εἶναι δὲ ἰδικὸς μας Κύριος καὶ Θεὸς κατὰ φύσιν. Καὶ διὰ τοῦτο ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Πατρός ἐνωθεὶς μετὰ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ἔγινε σάρκα, δηλαδὴ τέλειος ἄνθρωπος, ὥστε οἱ ἄνθρωποι νὰ γίνουν ἓνα Πνεῦμα, ἀφοῦ ἐνωθοῦν μετὰ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Αὐτὸς λοιπὸν εἶναι Θεὸς σαρκόφορος, καὶ ἡμεῖς ἄνθρωποι πνευματοφόροι. Διότι ἀφοῦ ἔλαβεν ἀπαρχὴν ἐκ τῆς οὐσίας τῶν ἀνθρώπων, δηλαδὴ ἐκ τοῦ σπέρματος τοῦ Ἀδάμ (ἢ ὅποια εἶναι μορφή δούλου), καὶ ἀφοῦ ἔγινε ὅμοιος πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, μᾶς ἔδωσε ἀπὸ τὴν οὐσίαν τοῦ Πατρός, δηλαδὴ Ἅγιον Πνεῦμα, διὰ νὰ γίνωμεν ὅλοι υἱοὶ τοῦ Θεοῦ μετὰ ὁμοιότητα πρὸς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸς λοιπὸν ὁ ἀληθινὸς καὶ φυσικὸς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, φορεῖ ὅλους μας, διὰ νὰ φορέσωμεν ὅλοι τὸν ἓνα Θεόν.

9. Εἶναι λοιπὸν ἀσέβεια νὰ λέγωμεν κτίσμα ἢ ποίημα τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ ὅλη ἡ Ἁγία Γραφή, Παλαιὰ καὶ Καινὴ Διαθήκη, τὸ συναριθμεῖ καὶ τὸ δοξάζει μαζὺ μετὰ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν· διότι εἶναι τῆς ἰδίας θεότητος καὶ τῆς ἰδίας ἐξουσίας, καθὼς καὶ ὁ Κύριος λέγει· «αὐτὸς ποὺ πιστεύει εἰς ἐμὲ θὰ αἰσθανθῆ νὰ ρέουν ἐκ τῆς κοιλίας του ποταμοὶ ζῶντος ὕδατος. Αὐτὸ δὲ τὸ εἶπε διὰ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ἐπρόκειτο

2. Ἰω. 20, 17.

ἔμελλον λαμβάνειν οἱ πιστεύοντες εἰς αὐτόν»· ὡς καὶ ἐν τῇ Ἰωήλ
 ἐκ προσώπου τοῦ Πατρὸς λέγει· «Ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματός
 μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα, καὶ προφητεύσουσιν οἱ υἱοὶ ἡμῶν καὶ αἱ
 θυγατέρες ὑμῶν». Καὶ διὰ τοῦτο ἐμφυσᾷ αὐτὸ εἰς τὸ πρόσωπον
 5 τῶν ἀποστόλων λέγων· «Λάβετε Πνεῦμα ἅγιον»· ἵνα μάθωμεν,
 ὅτι ἐκ τοῦ πληρώματος τῆς θεότητός ἐστι τὸ διδόμενον Πνεῦμα
 τοῖς μαθηταῖς. «Ἐν Χριστῷ γάρ», φησί, «κατοικεῖ, τουτέστιν
 ἐν τῇ σαρκὶ αὐτοῦ, πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς»·
 καθὼς καὶ ὁ Βαπτιστῆς Ἰωάννης λέγει· «Ἡμεῖς πάντες ἐκ τοῦ
 10 πληρώματος αὐτοῦ ἐλάβομεν». Σωματικῶ γὰρ εἶδει, τουτέστιν
 ὡς περιστερά, ὄφθη τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καταβαῖνον καὶ μένον
 ἐπ' αὐτόν. Ἐν ἡμῖν μὲν γὰρ ἀπαρχὴ καὶ ἀρραβὼν θεότητος κα-
 τοικεῖ, ἐν Χριστῷ δὲ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος. Καὶ μή τις
 νομίση, ὅτι μὴ ἔχων αὐτὸ ἐλάβανεν· αὐτὸς γὰρ αὐτὸ ἄνωθεν
 15 ἔπεμπεν, ὡς Θεός· καὶ αὐτὸς αὐτὸ κάτω ὑπέδεχeto, ὡς ἄνθρω-
 πος. Ἐξ αὐτοῦ οὖν εἰς αὐτόν κατήει, ἐκ τῆς θεότητος αὐτοῦ εἰς
 τὴν ἀνθρωπότητα αὐτοῦ. Καὶ ὁ μὲν Ἡσαΐας ἐκ προσώπου τοῦ
 Πατρὸς βοᾷ λέγων· «Οὕτω λέγει Κύριος ὁ Θεός σου, ὁ ποιήσας
 σε καὶ πλάσας σε ἐκ κοιλίας· Μὴ φοβοῦ, ὁ παῖς μου Ἰακώβ, καὶ
 20 ὁ ἠγαπημένος Ἰσραήλ, ὃν ἐξελεξάμην· ὅτι ἐγὼ δώσω ὕδωρ ἐν
 δίφει τοῖς πορευομένοις ἐν ἀνδρῷ· ἐπιθήσω τὸ Πνεῦμά μου
 ἐπὶ τὸ σπέρμα σου, καὶ τὰς εὐλογίας μου ἐπὶ τὰ τέκνα σου». Ἐν τῷ
 Εὐαγγελίῳ δὲ ὁ Υἱὸς ἐπαγγέλλεται διδόναι ὕδωρ τοῖς
 πορευομένοις ἐν δίφει, λέγων τῇ Σαμαρειτίδι περὶ τοῦ ἁγίου
 25 Πνεύματος· «Εἰ ἤδεις τὴν δωρεὰν τοῦ Θεοῦ, καὶ τίς ἐστιν ὁ
 λέγων σοι, Δός μοι πιεῖν σὺ ἂν ᾔτησας αὐτόν, καὶ ἔδοικεν ἄν

1. Ἰω. 7, 38-39.

2. Ἰωήλ 2, 28.

3. Ἰω. 20, 22.

νά λάβουν οί πιστεύοντες εἰς αὐτόν»¹. ἐπίσης, εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Ἰωήλ, ἐκ μέρους τοῦ Πατρὸς λέγει· «θὰ ἐκχύσω ἀπὸ τὸ Πνεῦμά μου εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, καὶ θὰ προφητεύσουν οἱ υἱοὶ σας καὶ αἱ θυγατέρες σας»². Καὶ δι' αὐτὸ ἐμφυσᾷ τοῦτο εἰς τὸ πρόσωπον τῶν Ἀποστόλων καὶ λέγει· «λάβετε Πνεῦμα Ἅγιον»³, διὰ νὰ μάθωμεν ὅτι τὸ διδόμενον εἰς τοὺς μαθητὰς Ἅγιον Πνεῦμα εἶναι ἀπὸ τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος. «Διότι εἰς τὸν Χριστόν», λέγει, «κατοικεῖ, δηλαδὴ εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν του, ἡ θεότης εἰς τὴν πληρότητά της, ἐνσαρκωμένη»⁴, καθὼς καὶ ὁ Βαπτιστὴς Ἰωάννης λέγει· «ἡμεῖς ὅλοι ἐλάβομεν ἀπὸ τὸ πλήρωμα τῆς χάριτος αὐτοῦ»⁵. Διότι μὲ σωματικὴν μορφήν, δηλαδὴ ὡς περιστερὰ ἐφάνη τὸ Ἅγιον Πνεῦμα νὰ κατεβαίνῃ καὶ νὰ κάθεται ἐπάνω του. Εἰς ἡμᾶς λοιπὸν κατοικεῖ ἡ ἀπαρχὴ καὶ ὁ ἄρραβὼν τῆς θεότητος, εἰς δὲ τὸν Χριστόν κατοικεῖ τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος. Καὶ ἄς μὴ νομίση κανεὶς ὅτι τὸ ἐλάμβανε, ἐνῶ δὲν τὸ εἶχε· διότι ὁ ἴδιος τὸ ἔστειλε ἀπὸ ἐπάνω, ὡς Θεός, καὶ ὁ ἴδιος ὑπεδέχετο αὐτὸ ἀπὸ κάτω, ὡς ἄνθρωπος. Ἐξ αὐτοῦ λοιπὸν καὶ εἰς αὐτόν κατήρχετο, ἐκ τῆς θεότητός του δηλαδὴ εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν του. Καὶ ὁ μὲν Ἡσαΐας ἐκ μέρους τοῦ Πατρὸς του βοᾷ λέγων· «τὰ ἐξῆς, λέγει ὁ Κύριος ὁ Θεός σου, ὁ ὁποῖος σὲ ἐδημιούργησε καὶ σὲ διεμόρφωσε ἀπὸ τὴν κοιλίαν· μὴ φοβῆσαι παιδί μου Ἰακώβ καὶ ἀγαπημένε Ἰσραήλ, ποῦ ἐγὼ σὲ ἐδιάλεξα· διότι ἐγὼ θὰ δώσω νερὸν εἰς τὴν δίψαν τῶν πορευομένων εἰς ξηρὸν τόπον· θὰ τοποθετήσω τὸ Πνεῦμά μου εἰς τοὺς ἀπογόνους σου καὶ τὰς εὐλογίας μου θὰ χάρισω εἰς τὰ παιδιὰ σου»⁶. Εἰς δὲ τὸ Εὐαγγέλιον ὁ Υἱὸς ὑπόσχεται ὅτι θὰ δώσῃ νερὸν εἰς αὐτοὺς οἱ ὁποῖοι περπατοῦν μέσα εἰς τὴν δίψαν, λέγων εἰς τὴν Σαμαρείτιδα περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· «ἐὰν ἐγνώριζες τὴν δωρεάν τοῦ Θεοῦ καὶ ποῖος εἶναι αὐτὸς ὁ ὁποῖος σοῦ λέγει, δός μου νὰ πιῶ, θὰ ἐζητοῦσες

4. Κολ. 2, 9.

5. Ἰω. 1, 16.

6. Ἠσ. 44, 2-3.

σοι ὕδωρ ζῶν). Καὶ μετ' ὀλίγα λέγει αὐτῇ· «Πᾶς ὁ πίνων ἐκ τοῦ ὕδατος τούτου διψήσει πάλιν· ὃς δ' ἂν πῖνῃ ἐκ τοῦ ὕδατος, οὐ ἐγὼ δώσω αὐτῷ, οὐ μὴ διψήσει εἰς τὸν αἰῶνα· ἀλλὰ τὸ ὕδωρ, ὃ ἐγὼ δώσω αὐτῷ, γενήσεται ἐν αὐτῷ πηγὴ ὕδατος ἀλλομένου 5 εἰς ζωὴν αἰώνιον». Καὶ διὰ τοῦτο ὁ Δαβὶδ ψάλλον τῷ Θεῷ λέγει· «Ὅτι παρὰ σοὶ πηγὴ ζωῆς, ἐν τῷ φωτί σου ὀψόμεθα φῶς»· οἶδε γὰρ παρὰ τῷ Θεῷ Πατρὶ ὄντα τὸν Υἱὸν τὴν πηγὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

10 10. Καὶ διὰ Ἱερεμίου ὁ Υἱὸς λέγει· «Δύο καὶ πονηρὰ ἐποίησεν ὁ λαός μου· ἐμὲ ἐγκατέλιπον πηγὴν ὕδατος ζῶντος, καὶ ὄρυξαν ἑαυτοῖς λάκκους συντετριμμένους, οἳ οὐ δυνήσονται ὕδωρ συνέχειν». Καὶ ὅτε δοξολογοῦσι τὰ σεραφίμ τὸν Θεόν, λέγοντα τρίτον· «Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος Κύριος σαβαώθ», Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα δοξολογοῦσι. Καὶ διὰ τοῦτο, ὡσπερ 15 εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ βαπτίζομεθα, οὕτως καὶ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ γινόμεθα υἱοὶ Θεοῦ, οὐ Θεῶν. Πατὴρ γὰρ καὶ Υἱὸς καὶ ἅγιον Πνεῦμα, Κύριος σαβαώθ ἐστι. Μία γὰρ ἡ θεότης, καὶ εἷς Θεὸς ἐν τρισὶν ὑποστάσεσι. Καὶ διὰ τοῦτο, ἅπερ εἶπεν ὁ Πατὴρ ἐν τῷ Ἰησοῦ, ὁ Ἰωάννης 20 λέγει, ὅτι ὁ Υἱὸς εἶπεν· ἐν δὲ ταῖς Πράξεσιν ὁ Παῦλος φησιν, ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον εἶπε. Λέγει γὰρ οὕτως ὁ Ἰησοῦς· «Εἶδον τὸν Κύριον σαβαώθ, καθήμενον ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ ἐπηρμένον· καὶ ἐπληρώθη ὁ οἶκος τῆς δόξης αὐτοῦ, καὶ τὰ σεραφίμ εἰστήκεισαν κύκλῳ αὐτοῦ· ἐξ πτέρυγες τῷ ἐνί, καὶ ἐξ πτέρυ- 25 γες τῷ ἐνί· καὶ ταῖς μὲν δυσὶ πτέρυξιν ἐκάλυπτον τὰ πρόσωπα, ταῖς δὲ δυσὶ τοὺς πόδας, καὶ ταῖς δυσὶν ἐπέτοντο. Καὶ ἐκέκρα-

1. Ἰω. 4, 10.

2. Ἰω. 4, 13-14.

3. Ψαλμ. 35, 10.

σύ ἀπὸ αὐτόν, καὶ θὰ σοῦ ἔδιδε ὕδωρ ζωῆς»¹. Καὶ μετὰ ἀπὸ ὀλίγα λόγια, λέγει πάλιν εἰς αὐτήν· «ὁ καθεὶς ὁ ὁποῖος πίνει ἀπὸ αὐτὸ τὸ νερὸ πάλιν θὰ διψάσῃ· ἐκεῖνος ὁμοῦς ὁ ὁποῖος θὰ πιῇ ἀπὸ τὸ νερὸ τὸ ὁποῖον ἐγὼ θὰ σοῦ δώσω, δὲν πρόκειται ποτὲ πλέον νὰ διψάσῃ, ἀλλὰ τὸ νερὸ ποῦ θὰ τοῦ δώσω ἐγὼ, θὰ γίνῃ εἰς αὐτὸν πηγὴ ἀναβλύζοντος νεροῦ διὰ νὰ ἀποκτήσῃ τὴν αἰώνιον ζωὴν»². Καὶ διὰ τοῦτο ὁ Δαβὶδ ὑμῶν τὸν Θεὸν λέγει· «διότι ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς ὑπάρχει εἰς ἑσένα· διὰ τοῦ φωτός σου βλέπομεν φῶς»³· διότι γνωρίζει ὅτι πλησίον τοῦ Θεοῦ Πατρὸς εὐρίσκεται ὁ Υἱός, ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ πηγὴ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

10. Καὶ διὰ τοῦ προφήτου Ἰερεμίου λέγει ὁ Υἱός· «δύο καὶ πονηρὰ ἔκαμε ὁ λαός μου· ἐγκατέλειψαν ἐμέ τὴν πηγὴν τοῦ ζῶντος ὕδατος, διὰ νὰ κατασκευάσουν δι' ἑαυτοὺς στέρνας ραγισμένας, αἱ ὁποῖαι δὲν θὰ ἠμποροῦν νὰ κρατήσουν τὸ ὕδωρ»⁴. Καὶ ὅταν τὰ Σεραφεῖμ δοξολογοῦν τὸν Θεὸν μὲ τὸ νὰ λέγουν τρεῖς φορές «Ἁγιος, ἅγιος, ἅγιος, Κύριος σαβαώθ»⁵, δοξολογοῦν Πατέρα, Υἱὸν καὶ Ἁγιον Πνεῦμα. Καὶ δι' αὐτό, ὅπως βαπτίζομεθα εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, ἔτσι καὶ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ γινόμεθα υἱοὶ Θεοῦ, ὄχι θεῶν. Διότι ὁ Πατὴρ, ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Ἁγιον Πνεῦμα εἶναι ὁ Κύριος Σαβαώθ. Διότι μία εἶναι ἡ θεότης καὶ ἕνας εἶναι ὁ Θεὸς μὲ τρεῖς ὑποστάσεις. Καὶ δι' αὐτὸ αὐτὰ ποῦ εἶπε ὁ Πατὴρ εἰς τὸν Ἡσαΐαν, λέγει ὁ Ἰωάννης ὅτι τὰ εἶπε ὁ Υἱός· εἰς δὲ τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων ὁ Παῦλος λέγει ὅτι εἶπε καὶ τὸ Ἁγιον Πνεῦμα. Λέγει δὲ ὁ Ἡσαΐας τὰ ἐξῆς· «εἶδα τὸν Κύριον Σαβαώθ νὰ κάθεται ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ δοξασμένου· καὶ ἐγένισεν ὁ ναὸς ἀπὸ τὴν δόξαν του· ἄνωθεν αὐτοῦ ἐστέκοντο σεραφεῖμ κυκλοειδῶς, εἶχε δὲ ἕκαστον ἀνὰ ἕξ πτέρυγας, μὲ τὰς δύο ἐκ τῶν ὁποίων ἐκάλυπτε τὸ πρόσωπόν του, μὲ τὰς δύο ἐσκέπαζε τοὺς πόδας του καὶ μὲ τὰς δύο ἐπετοῦσε. Καὶ ἔκραζε τὸ ἐν πρὸς

4. Ἰερ. 2, 13.

5. Ἡσ. 6, 3.

γεν ἕτερος πρὸς τὸν ἕτερον, λέγοντες· Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος Κύριος σαβαώθ, πλήρης ὁ οὐρανὸς καὶ πᾶσα ἡ γῆ τῆς δόξης αὐτοῦ). Καὶ μετ' ὀλίγα ὁ αὐτός· «Ἦκουσα τῆς φωνῆς Κυρίου λέγοντος· Τίνα ἀποστείλω; καὶ τίς πορεύσεται πρὸς τὸν λαὸν τοῦτον; 5 Καὶ εἶπα· ἰδοὺ ἐγώ, ἀπόστειλόν με. Καὶ εἶπέ μοι· Πορεύθητι πρὸς τὸν λαὸν τοῦτον, καὶ εἶπον αὐτῶ· Ἄκοῃ ἀκούσητε, καὶ οὐ μὴ συνῆτε· καὶ βλέποντες βλέψητε, καὶ οὐ μὴ ἴδητε. Ἐπαχύνθη γὰρ ἡ καρδία τοῦ λαοῦ τούτου. Καὶ τοῖς ὡσὶ βαρέως ἤκουσαν· καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκάμμυσαν· μήποτε ἴδωσι τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτῶν, καὶ τοῖς ὡσὶν ἀκούσωσι, καὶ τῇ καρδίᾳ συνῶσι, καὶ ἐπιστρέψωσι, καὶ ἰάσωμαι αὐτούς). Ὁ δὲ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης λέγει· «Διὰ τοῦτο οὐκ ἠδύναντο πιστεύειν οἱ Ἰουδαῖοι εἰς τὸν Ἰησοῦν, ὅτι εἶπεν Ἡσαΐας, ὅτι Ἐτύφλωσεν αὐτῶν τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ ἐπώρωσεν αὐτῶν τὴν καρδίαν· μήποτε ἴδωσι τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ τῇ καρδίᾳ νοήσωσι, καὶ ἐπιστρέψωσι, καὶ ἰάσωμαι αὐτούς. Ταῦτα δὲ εἶπεν Ἡσαΐας, ὅτε εἶδε τὴν δόξαν αὐτοῦ), 15 τουτέστι τοῦ Υἱοῦ· ὥστε καὶ Κύριος Σαβαώθ ἐστὶν ὁ Υἱός. Κύριος γὰρ τῶν δυνάμεων ἐρμηνεύεται τὸ Κύριος Σαβαώθ· «Ὁ δὲ Κύριος τῶν δυνάμεων, αὐτός ἐστὶν ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης», ὡς ὁ Δαβὶδ εἶπε· Κύριος δὲ τῆς δόξης ἐστὶν ὁ ἐσταυρωμένος Χριστὸς κατὰ τὸν Παῦλον. Καὶ καθὼς εἶπε Δαβὶδ· «Κύριος ποιμαίνει με, καὶ οὐδὲν με ὑστερήσει») καὶ ἀλλαχοῦ· «Ὁ ποιμαίνων τὸν Ἰσραὴλ, πρόσχες, ὁ ὀδηγῶν ὡσεὶ πρόβατον τὸν Ἰωσήφ, ὁ καθήμενος ἐπὶ τῶν χερουβὶμ, ἐμφάνηθι). Ἐν δὲ τοῖς 25 Εὐαγγελίοις λέγει ὁ Υἱός· «Ἐγὼ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός») αὐτὸς οὖν ἐστὶν ὁ καθήμενος ἐπὶ τῶν χερουβὶμ, ὁ ποιμαίνων τὸν Ἰσ-

1. Ἦσ. 6, 1-3.

2. Ἦσ. 6, 8-10.

τὸ ἄλλο, λέγον· ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος εἶναι ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων· ὅλη ἡ γῆ εἶναι γεμάτη ἀπὸ τὴν δόξαν του»¹. Καὶ ὕστερα ἀπὸ ὀλίγα λόγια ὁ ἴδιος λέγει· «ἤκουσα τὴν φωνὴν τοῦ Κυρίου ὁ ὁποῖος ἔλεγε· ποῖον νὰ ἀποστείλω; Καὶ ποῖος θὰ μεταβῆ πρὸς τὸν λαὸν αὐτόν; Καὶ εἶπα· ἰδοὺ ἐγώ, ἀπόστειλέ με. Καὶ μοῦ εἶπε· Πήγαινε πρὸς τὸν λαὸν αὐτόν καὶ νὰ τοῦ εἰπῆς· ἀκούετε ἀλλὰ δὲν ἐννοεῖτε· καὶ βλέπετε ἀλλὰ δὲν ἀντιλαμβάνεσθε. Διότι ἐγινε παχυλὸς ὁ νοῦς τοῦ λαοῦ αὐτοῦ. Καὶ ἤκουσαν βαρεῖα μὲ τὰ αὐτιά των· καὶ ἔκλεισαν θεληματικὰ τὰ μάτια των διὰ νὰ μὴ ἰδοῦν ποτὲ μὲ τὰ μάτια των καὶ νὰ μὴ ἀκούσουν μὲ τ' αὐτιά των καὶ συνέλθη ὁ νοῦς των καὶ ἐπιστρέψουν εἰς ἐμὲ καὶ τοὺς θεραπεύσω»². Ὁ δὲ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης λέγει· «δι' αὐτὸ δὲν ἤμποροῦσαν νὰ πιστεύσουν οἱ Ἰουδαῖοι εἰς τὸν Ἰησοῦν, διότι εἶπεν ὁ Ἡσαΐας ὅτι, ἐτύφλωσε τὰ μάτια των καὶ ἐπώρωσε τὸν νοῦν των, διὰ νὰ μὴ ἰδοῦν ποτὲ μὲ τὰ μάτια των καὶ ἐννοήσουν μὲ τὸν νοῦν των καὶ ἐπιστρέψουν εἰς ἐμὲ καὶ τοὺς θεραπεύσω. Αὐτὰ δὲ τὰ εἶπε ὁ Ἡσαΐας ὅταν εἶδε τὴν δόξαν αὐτοῦ»³, δηλαδὴ τοῦ Υἱοῦ· ὥστε καὶ Κύριος τῶν δυνάμεων εἶναι ὁ Υἱός. Διότι Κύριος τῶν δυνάμεων ἐρμηνεύεται τό, Κύριος Σαβαώθ· «ὁ δὲ Κύριος τῶν δυνάμεων, αὐτὸς εἶναι ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης»⁴, ὅπως εἶπεν ὁ Δαβίδ. Κύριος δὲ τῆς δόξης εἶναι ὁ ἐσταυρωμένος Χριστὸς κατὰ τὸν Παῦλον. Καὶ ὅπως εἶπε ὁ Δαβίδ, «ὁ Κύριος εἶναι ποιμὴν μου καὶ δὲν θὰ μὲ στερήσῃ ἀπὸ τίποτε»⁵· καὶ ἄλλοῦ λέγει· «σὺ ποῦ ποιμαίνεις τὸν Ἰσραήλ, δόσε ἀκρόασιν· σὺ ποῦ ὀδηγεῖς τὸν Ἰωσήφ ὡς πρόβατον, ποῦ κάθεται ἐπὶ τῶν Χερουβεὶμ, ἐμφανίσου»⁶. Εἰς δὲ τὰ Εὐαγγέλια λέγει ὁ Υἱός· «ἐγὼ εἶμαι ὁ καλὸς ποιμὴν»⁷· ἄρα αὐτὸς εἶναι ὁ καθήμενος ἐπὶ τῶν Χερουβεὶμ, ὁ ποιμὴν τοῦ Ἰσραήλ. Ὁ δὲ

3. Ἰω. 12, 39-41.

4. Ψαλμ. 23, 10.

5. Ψαλμ. 22, 1.

6. Ψαλμ. 79, 2.

7. Ἰω. 10, 14.

ραήλ. Ὁ δὲ Παῦλος ἐν ταῖς Πράξεσι τὸ ἅγιον Πνεῦμα λέγει διὰ Ἑσαΐου εἰρηκέναι ταῦτα, ἅπερ εἶπεν Ἑσαΐας, ὅτι Κύριος Σαβαώθ μοι εἶπεν. Ὁ Πατὴρ οὖν καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα Κύριος Σαβαώθ ἐστι.

5 11. Καὶ ὅτε λέγει ἡ Γραφή περὶ τοῦ Πατρὸς, ὅτι Αὐτὸς ἔκτισε τὰ πάντα, τὰ ὄρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα· ἀλλαγῶς ἡ Γραφή διδάσκει ἡμᾶς, ὅτι διὰ τοῦ Υἱοῦ ἐκτίσθη. Οὐχ ἕτερα χωρὶς ὁ Πατὴρ ἔκτισε, καὶ ἄλλα ὁ Υἱός· ἀλλ' ἅπερ ὁ Πατὴρ ποιεῖ, διὰ τῆς ἰδίας δυνάμεως ποιεῖ, ἥτις ἐστὶν ὁ Υἱός· τὰ πάντα γὰρ δι' αὐτοῦ
 10 ἐγένετο. Οὕτως οὖν καὶ ὅτε λέγει ὁ Υἱός· «Λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν· ἔλεγε δέ», φησί, «περὶ τοῦ ἰδίου σώματος»· ἕτερα Γραφή λέγει, ὅτι· «Ὁ Πατὴρ ἤγειρε τὸν Υἱὸν αὐτοῦ ἐκ νεκρῶν»· καὶ καλῶς λέγει· ἤγειρε γὰρ διὰ τοῦ ἰδίου Λόγου καὶ Υἱοῦ τὴν σάρκα τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ· Καὶ
 15 οὐ λέγομεν τὸ σῶμα εἶναι Υἱὸν φύσει τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὸ σῶμα τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Τοῦ οὖν σώματος ἐγειρομένον, ὁ Υἱὸς νοεῖται ἐγηγερομένος ἐκ νεκρῶν. Διὰ τοῦτο κατὰ σάρκα λέγομεν, ὅτι καὶ ἀπέθανε, καὶ ἐτάφη, καὶ ἠγέρθη ἐκ νεκρῶν· κατὰ δὲ τὸ πνεῦμα καὶ ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς ἦν καὶ πανταχοῦ. Ἐπεὶ οὖν πρότε-
 20 ρον πλούσιον ὄν, τουτέστι Θεός· ὕστερον δὲ πτωχὸς γέγονε, τουτέστιν ἄνθρωπος, καὶ ὁμοιώθη ἡμῖν κατὰ πάντα χωρὶς ἁμαρτίας· καὶ διὰ τοῦτο ὡς ἄνθρωπος λαμβάνει ζωὴν, ὁ ἔχων ζωὴν, αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ἡ ζωὴ· λαμβάνει δὲ δι' ἡμᾶς, καὶ ὡς ἄνθρωπος προέκοπτε σοφία καὶ ἡλικία ἢ αἰδῖος τοῦ Θεοῦ δύναμις καὶ σο-
 25 φία, καὶ ὡς ἄνθρωπος ἀγιάζεται ὁ ἅγιος, καὶ μὴ χρεῖαν ἔχων ἀ-

1. Πρβλ. Πράξ. 28, 25.

2. Πρβλ. Ἑσ. 6, 9.

3. Πρβλ. Κολ. 1, 16.

Παῦλος εἰς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων λέγει ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα τὰ ἔχει εἰπηῆ αὐτὰ διὰ τοῦ Προφήτου Ἡσαΐου, αὐτὰ ποῦ εἶπε ὁ Ἡσαΐας¹, διότι ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων μοῦ τὰ εἶπε². Ὁ Πατὴρ λοιπὸν καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα εἶναι ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων.

11. Καὶ ἄλλοτε λέγει ἡ Γραφή περὶ τοῦ Πατρὸς ὅτι Αὐτὸς ἐδημιούργησε τὰ πάντα, τὰ ὀρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα³, καὶ ἄλλοῦ ἡ Γραφή διδάσκει ὅτι διὰ τοῦ Υἱοῦ ἐδημιουργήθησαν. Ὁχι πῶς ὁ Πατὴρ ἐδημιούργησε ἄλλα ἄνευ τοῦ Υἱοῦ καὶ ἄλλα ὁ Υἱός, ἀλλὰ αὐτὰ ποῦ δημιουργεῖ ὁ Πατὴρ, τὰ κάμνει διὰ τῆς ἰδικῆς του δυνάμεως ἢ ὅποια εἶναι ὁ Υἱός· διότι ὅλα δι' αὐτοῦ ἐγιναν⁴. Ἔτσι λοιπὸν καὶ ὅταν λέγη ὁ Υἱὸς «κατεδαφίσατε τὸν ναὸν αὐτὸν καὶ ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν θὰ τὸν ἀνοικοδομήσω, ἐννοοῦσε δέ», λέγει, «τὸ ἰδικόν του σῶμα»⁵· ἄλλο χωρίον τῆς Ἁγίας Γραφῆς λέγει ὅτι «ὁ Πατὴρ ἀνέστησε τὸν Υἱόν του ἐκ νεκρῶν»⁶· καὶ ὀρθῶς λέγει· διότι ἀνέστησε διὰ τοῦ ἰδικοῦ του Λόγου καὶ Υἱοῦ τὴν σάρκα τοῦ Υἱοῦ του· καὶ δὲν λέγομεν ὅτι τὸ σῶμα εἶναι κατὰ τὴν οὐσίαν Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὸ σῶμα τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Ὅταν λοιπὸν ἀνασταίνεται ἐκ νεκρῶν τὸ σῶμα, ἐννοοῦμεν ὅτι ὁ Υἱὸς ἐγείρεται ἐκ νεκρῶν. Δι' αὐτὸ καὶ λέγομεν ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἀπέθανε καὶ ἐτάφη καὶ ἀνέστη ἐκ νεκρῶν· ὡς πρὸς τὸ Πνεῦμα ὅμως εὐρίσκετο καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ εἰς τὴν γῆν καὶ παντοῦ. Ἐπειδὴ λοιπὸν προηγουμένως ἦτο ἔνδοξος, δηλαδὴ Θεός, καὶ ἔπειτα ἐγίνε πτωχός, δηλαδὴ ἄνθρωπος, καὶ ἐγίνε κατὰ πάντα ὁμοῖος μὲ ἡμᾶς ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, δι' αὐτὸ ὡς ἄνθρωπος λαμβάνει ζωὴν, αὐτὸς ποῦ ἔχει ζωὴν, διότι αὐτὸς εἶναι ἡ ζωὴ· λαμβάνει δὲ ζωὴν πρὸς χάριν μας, καὶ ὡς ἄνθρωπος ηὐξάνετο ὡς πρὸς τὴν σοφίαν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν ἢ προαιώνιος δύναμις καὶ σοφία τοῦ Θεοῦ, καὶ ὡς ἄνθρωπος ἀγιάζεται ὁ ἅγιος, καὶ χωρὶς νὰ ἔχη ἀνάγκην ἀγιασμοῦ. «Διό-

4. Ἰω. 1, 3.

5. Ἰω. 2, 19-21.

6. Πρβλ. Γαλ. 1, 1.

γιασμοῦ. «Υπὲρ αὐτῶν» γάρ, φησίν, «ἀγιάζω ἑμαυτόν, ἵνα ὧσιν αὐτοὶ ἡγιασμένοι ἐν ἀληθείᾳ». Καὶ ὡς ἄνθρωπος ὑφοῦται λαβὼν ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα, ὅπερ αἶε κατὰ φύσιν ἔχει. «Θεὸς γὰρ ἦν», φησίν, «ὁ Λόγος».

5 12. Ὅσα οὖν λέγει ἡ Γραφή ὅτι ἔλαβεν ὁ Υἱός, διὰ τὸ σῶμα αὐτοῦ λέγει, ὅπερ σῶμα ἀπαρχὴ ἐστὶ τῆς Ἐκκλησίας. «Ἀπαρχή» γάρ, φησίν, «ὁ Χριστός». Τῆς οὖν ἀπαρχῆς λαβούσης ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα, συνηγέρθη δυνάμει καὶ τὸ φύραμα, καὶ συνεκαθέσθη, κατὰ τὸ λεγόμενον «Καὶ συνίγειρε καὶ συνεκά-
10 θισε». Καὶ διὰ τοῦτο χάριν ἔλαβον οἱ ἄνθρωποι τὸ καλεῖσθαι θεοὶ καὶ υἱοὶ Θεοῦ. Πρῶτον οὖν τὸ ἴδιον σῶμα ἤγειρεν ὁ Κύριος ἐκ νεκρῶν, καὶ ὑψωσεν ἐν ἑαυτῷ· μετὰ ταῦτα ἐγερεῖ καὶ τὰ μέλη τοῦ σώματος αὐτοῦ, ἵνα χαρίσῃται αὐτοῖς τὰ πάντα, ὡς Θεός, ὅσα αὐτὸς ὡς ἄνθρωπος ἔλαβεν. Αὐτὸς οὖν ἑαυτῷ χαρίζεται ζωὴν,
15 καὶ αὐτὸς ἑαυτὸν ἀγιάζει, καὶ αὐτὸς ἑαυτὸν ὑφοῖ. Ὅτε οὖν λέγει, ὅτι ὁ Πατὴρ ἡγίασεν αὐτόν, καὶ ἤγειρεν αὐτόν, καὶ ἔχαρισατο αὐτῷ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα, καὶ ἔδωκεν αὐτῷ ζωὴν· δῆλον, ὅτι δι' αὐτοῦ τὰ πάντα ποιεῖ ὁ Πατὴρ. Αἰ' αὐτοῦ οὖν αὐτὸν ἐγείρει, καὶ δι' αὐτοῦ αὐτὸν ἀγιάζει, καὶ δι' αὐτοῦ αὐτὸν
20 ὑφοῖ, καὶ δι' αὐτοῦ αὐτῷ ζωὴν δίδωσι. Καὶ ὅτε παρατίθεται τὸ πνεῦμα αὐτοῦ εἰς χεῖρας τοῦ Πατρὸς, ὡς ἄνθρωπος ἑαυτὸν παρατίθεται τῷ Θεῷ, ἵνα πάντας ἀνθρώπους παραθῆται τῷ Θεῷ. Αὐτὸς γάρ ἐστὶν ἡ χεὶρ, καὶ αἱ χεῖρες τοῦ Πατρὸς. Καὶ ὅτε λέγει· «Πρὸ δὲ πάντων τῶν βουνῶν γεννᾷ με», ἐκ προσώπου τῆς
25 Ἐκκλησίας λέγει, ἥτις, πρότερον κτισθεῖσα, μετὰ ταῦτα γεννᾷ-

1. Ἱω. 17, 19.

2. Ἱω. 1, 1.

τι πρὸς χάριν των, λέγει, ἀγιάζω τὸν ἑαυτὸν μου, διὰ ν' ἀγιασθοῦν αὐτοὶ ὡς πρὸς τὴν ἀλήθειαν»¹. Καὶ ὡς ἄνθρωπος ὑψώνεται καὶ λαμβάνει τὸ ὑπεράνω ὄλων ὄνομα, τὸ ὁποῖον πάντοτε ἔχει ὡς κατ' οὐσίαν Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. «Διότι ἦτο Θεός, λέγει, ὁ Λόγος»².

12. Ὅσα λοιπὸν λέγει ἡ Γραφή ὅτι ἔλαβε ὁ Υἱός, τὰ λέγει διὰ τὸ σῶμά του, τὸ ὁποῖον εἶναι ἡ ἀπαρχὴ τῆς Ἐκκλησίας. Διότι «ὁ Χριστὸς εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς Ἐκκλησίας»³, λέγει. Ὅταν λοιπὸν ἡ ἀπαρχὴ αὐτῆ ἔλαβε τὸ ὑπεράνω ὄλων ὄνομα, συνανεστήθη διὰ τῆς δυνάμεώς του καὶ τὸ ἀνθρώπινον μέρος καὶ συνεκάθησε, κατὰ τὸ λεγόμενον· «καὶ μᾶς συνανέστησε καὶ μᾶς ἔβαλε νὰ καθήσωμε μαζὺ μὲ τὸν Χριστόν»⁴. Καὶ δι' αὐτὸ ἔλαβον τὴν χάριν οἱ ἄνθρωποι νὰ ὀνομάζονται θεοὶ καὶ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ. Πρῶτα λοιπὸν τὸ ἰδικόν του σῶμα ἀνέστησε ὁ Κύριος ἐκ νεκρῶν καὶ τὸ ὑψωσε μέχρι τῆς θεότητος· ἔπειτα δὲ θὰ ὑψώσῃ καὶ τὰ μέλη τοῦ σώματός του, διὰ νὰ χαρίσῃ τὰ πάντα εἰς αὐτὰ ὡς Θεός, ὅσα δηλαδὴ αὐτὸς ἔλαβε ὡς ἄνθρωπος. Αὐτὸς λοιπὸν χαρίζει εἰς τὸν ἑαυτὸν του ζωὴν καὶ ὁ ἴδιος ἀγιάζει τὸν ἑαυτὸν του καὶ ὁ ἴδιος ὑψώνει τὸν ἑαυτὸν του. Ὅταν λοιπὸν λέγῃ ὅτι ὁ Πατὴρ τὸν ἠγάσασε καὶ τὸν ἀνύψωσε καὶ τοῦ ἐχάρισε τὸ ὑπεράνω ὄλων ὄνομα καὶ ἔδωκε εἰς αὐτὸν ζωὴν, εἶναι φανερὸν ὅτι ὅλα αὐτὰ δι' αὐτοῦ τὰ κάμνει ὁ Θεός. Δι' αὐτοῦ λοιπὸν ἀνίσταται αὐτὸν καὶ δι' αὐτοῦ τὸν ἀγιάζει καὶ δι' αὐτοῦ τὸν ὑψώνει καὶ δι' αὐτοῦ δίδει ζωὴν εἰς αὐτόν. Καὶ ὅταν παραδίδεται τὸ Πνεῦμά του εἰς τὰ χέρια τοῦ Πατρὸς, ὡς ἄνθρωπος παραδίδει τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὸν Θεὸν διὰ νὰ παραδοθοῦν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἰς τὸν Θεόν. Διότι αὐτὸς εἶναι ἡ δύναμις καὶ τὰ δημιουργικὰ χέρια τοῦ Πατρὸς. Καὶ ὅταν λέγῃ «μὲ ἐγέννησε πρὸ τῆς δημιουργίας ὄλων τῶν βουνῶν»⁵, ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας ὀμιλεῖ, ἡ ὁποία κτισθεῖσα προηγουμένως, μετὰ ταῦτα γεννᾶται ἐκ

3. Α' Κορ. 15, 23.

4. Ἐφεσ. 2, 6.

5. Παροιμ. 8, 25.

ται ἐκ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο πρῶτον κείται ἐν τῇ Παροιμίᾳ τό, «Ἐκτισέ με ὁ Κύριος», καὶ ὕστερος τό, «ἐγέννησε».

13. Καὶ ὅτε λέγει ἡ Γραφή περὶ Πατρὸς: «Οὐχὶ Θεὸς εἰς ἔκτισεν ἡμᾶς;» ὁμοίως καὶ περὶ Υἱοῦ λέγει, ὅτι δι' αὐτοῦ ἐκτί-
 5 σθη τὰ πάντα: τὰ δὲ αὐτὰ καὶ περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος λέγε-
 ται: («Ἄντανελεῖς»), φησί, «τὸ πνεῦμα αὐτῶν, καὶ ἐκλείψουσι,
 καὶ εἰς τὸν χοῦν αὐτῶν ἐπιστρέψουσιν. Ἐξαποστελεῖς τὸ Πνεῦ-
 μά σου, καὶ κτισθήσονται καὶ ἀνακαινεῖς τὸ πρόσωπον τῆς γῆς».
 Καὶ ὅτε λέγει ὁ Υἱὸς περὶ Πατρὸς τῷ Πέτρῳ: «Μακάριος εἶ,
 10 ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα οὐκ ἀπεκάλυψέ σοι, ἀλλ' ὁ Πατήρ μου ὁ ἐν
 τοῖς οὐρανοῖς»: τὰ αὐτὰ περὶ ἑαυτοῦ λέγει: «Οὐδεὶς ἐπιγινώ-
 σκει τὸν Πατέρα εἰ μὴ ὁ Υἱός, καὶ ὃ ἂν βούληται ὁ Υἱὸς ἀποκα-
 λύψαι». Ὁμοίως δὲ καὶ περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ὁ Παῦλος
 λέγει: «Ἡμῖν δὲ ἀπεκάλυψεν ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ.
 15 Τὸ γὰρ Πνεῦμα πάντα ἐρευνᾷ, καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ: τίς γὰρ οἶ-
 δεν ἀνθρώπων τὰ τοῦ ἀνθρώπου εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου
 τὸ ἐν αὐτῷ; Οὕτω καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ οὐδεὶς ἔγνωκεν εἰ μὴ τὸ
 Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ». Ὡσπερ οὖν τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τῆς
 ἀνθρωπότητος αὐτοῦ καὶ τῆς οὐσίας οὐ κεχώριται, οὕτω καὶ
 20 τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ τῆς θεότητος αὐτοῦ καὶ τῆς οὐσίας οὐκ
 ἔστιν ἀλλότριον. Καὶ ὅταν λέγῃ ὁ Κύριος ἐν Ἡσαΐα: «Υἱοὺς ἐ-
 γέννησα καὶ ὕψωσα: αὐτοὶ δὲ με ἠθέτησαν», ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ
 λέγει: «Τὸ γεγεννημένον ἐκ τῆς σαρκὸς σὰρξ ἐστὶ, καὶ τὸ γεγεν-
 νημένον ἐκ τοῦ Πνεύματος πνεῦμά ἐστι». Καὶ πάλιν: «Τὸ πνεῦ-

1. Παροιμ. 8, 22.

2. Ματθ. 2, 10.

3. Ψαλμ. 103, 29-30.

4. Ματθ. 16, 17.

5. Ματθ. 11, 27.

τοῦ Θεοῦ. Δι' αὐτὸ εἰς τὸ χωρίον τῶν Παροιμιῶν, πρῶτα εὐρίσκειται τὸ «μὲ ἔκτισε ὁ Κύριος»¹ καὶ ἔπειτα τό, «ἐγέννησε».

13. Καὶ ὅταν λέγη ἡ Γραφή διὰ τὸν Πατέρα, «δὲν μᾶς ἐδημιούργησεν εἰς Θεός»;², λέγει ἐπίσης καὶ περὶ τοῦ Υἱοῦ ὅτι δι' αὐτοῦ ἐδημιουργήθησαν τὰ πάντα· τὰ ἴδια λέγονται δὲ καὶ διὰ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα· «θα ἀφαιρέσης», λέγει, «τὴν πνοήν των καὶ θὰ ἀποθάνουν, καὶ θὰ ἐπιστρέψουν πάλιν εἰς τὸ χῶμα. Θὰ ἐξαποστείλῃς τὸ Πνεῦμά σου καὶ θὰ δημιουργηθοῦν, καὶ θὰ ἀνακαινίσῃς τὸ πρόσωπον τῆς γῆς»³. Καὶ ὅταν λέγη ὁ Υἱὸς περὶ τοῦ Πατρὸς εἰς τὸν Πέτρον, «εἶσαι εὐτυχής, διότι δὲν σοῦ τὸ ἀπεκάλυψε ἄνθρωπος ἀλλὰ ὁ Πατὴρ ὁ οὐράνιος»⁴, τὰ ἴδια λέγει καὶ περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του· «κανεὶς δὲν γνωρίζει τὸν Πατέρα παρὰ μόνον ὁ Υἱὸς καὶ αὐτὸς εἰς τὸν ὁποῖον θὰ θελήσῃ ὁ Υἱὸς νὰ τὸν ἀποκαλύψῃ»⁵. Ὁμοίως δὲ καὶ περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος λέγει ὁ Παῦλος· «εἰς ἡμᾶς δὲ ἐφανέρωσεν αὐτὰ ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Πνεύματός του. Διότι τὸ Πνεῦμα ἐρευνᾷ καὶ γνωρίζει τὰ πάντα, καὶ αὐτὰ ἀκόμη τὰ ἀπροσμέτρητα βάθη τῆς σκέψεως τοῦ Θεοῦ· διότι ποῖος ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους γνωρίζει τὰς ἐνδομύχους σκέψεις τοῦ ἀνθρώπου ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου ἢ ὅποια εἶναι ἐντὸς αὐτοῦ; Ἔτσι καὶ τὰς σκέψεις καὶ τὰ σχέδια τοῦ Θεοῦ οὐδεὶς γνωρίζει παρὰ μόνον τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ»⁶. Ὅπως λοιπὸν τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶναι ξεχωριστὸν ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν καὶ οὐσίαν του, ἔτσι καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι ξένον τῆς θεότητος καὶ τῆς οὐσίας του. Καὶ ὅταν λέγη ὁ Κύριος διὰ τοῦ Ἡσαΐου «υἱοὺς ἀνέθρεψα καὶ ἐμεγάλωσα ἀλλ' αὐτοὶ ἐπανεστάτησαν κατ' ἐμοῦ»⁷, καὶ εἰς τὸ Εὐαγγέλιον λέγει· «ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἔχει γεννηθῆ φυσικῶς ἀπὸ τὴν σάρκα, εἶναι σαρκικόν, καὶ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἔχει γεννηθῆ ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα εἶναι πνευματικόν»⁸. Καὶ πάλιν· «ὁ ἄνεμος πνέει ὅπου θέλει καὶ ἀκούεις τὴν

6. Α' Κορ. 2, 10-11.

7. Ἡσ. 1, 2.

8. Ἰω. 3, 6.

μα ὅπου θέλει πνεῖ, καὶ τὴν φωνὴν αὐτοῦ ἀκούεις· ἀλλ' οὐκ οἶ-
 δας, πόθεν ἔρχεται, καὶ ποῦ ὑπάγει. Οὕτως ἐστὶ πᾶς ὁ γεγεννη-
 μένος ἐκ τοῦ Πνεύματος». Ἐν δὲ τῇ ἀρχῇ τοῦ Εὐαγγελίου Ἰ-
 ωάννης λέγει· «Ὅσοι δὲ ἔλαβον αὐτόν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν
 5 τέκνα Θεοῦ γενέσθαι, τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ· οἱ
 οὐκ ἐξ αἱμάτων, οὐδὲ ἐκ θελήματος ἀνδρός, οὐδὲ ἐκ θελήματος,
 σαρκός, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ ἐγεννήθησαν». Ὅσοι οὖν ἐκ Πνεύματος
 ἁγίου ἐγεννήθησαν, οὗτοι ἐκ Θεοῦ ἐγεννήθησαν. Καὶ ὅσοι εἰς
 Χριστὸν ἐβαπτίσθησαν, οὗτοι εἰς Πατέρα καὶ ἅγιον Πνεῦμα ἐ-
 10 βαπτίσθησαν. Καὶ πάλιν, ὅτε λέγει ὁ Πέτρος τῷ Ἀνανία· «Διὰ
 τί ἐπλήρωσεν ὁ Σατανᾶς τὴν καρδίαν σου, ψεύσασθαί σε τὸ
 Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ νοσφίσασθαι ἀπὸ τῆς τιμῆς τοῦ χωρίου;
 Οὐκ ἐψεύσω ἀνθρώποις, ἀλλὰ τῷ Θεῷ». Ὅστε ὁ ψευδόμενος
 τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, τῷ Θεῷ ἐψεύσατο, τῷ κατοικοῦντι ἐν ἀν-
 15 θρώποις διὰ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ. Ὅπου γάρ ἐστι τὸ Πνεῦμα
 τοῦ Θεοῦ, ἐκεῖ ἐστὶν ὁ Θεός· «Ἐν τούτῳ» γάρ, φησί, «γινώσκο-
 μεν, ὅτι ὁ Θεὸς ἐν ἡμῖν μένει, ὅτι ἐκ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ δέ-
 δωκεν ἡμῖν».

14. Καὶ ὅτε μὲν λέγει ἡ Γραφή, ὅτι Πνεῦμα ἅγιον ἐλάλει
 20 ἐν τοῖς προφήταις, ἀλλαχοῦ λέγει ὁ μακάριος Παῦλος, ὅτι ὁ Πα-
 τὴρ ἐλάλει ἐν τοῖς προφήταις· Πολυμερῶς γὰρ καὶ πολυτρόπως
 πάλαι ὁ Θεὸς ἀλαλήσας τοῖς πατράσιν ἐν τοῖς προφήταις, ἐπ'
 ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν τούτων ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν Υἱῷ. Καὶ ἀλ-
 λαχοῦ λέγει, ὅτι ὁ Υἱὸς λαλεῖ· «Εἰ δοκιμῖν», φησί, «ζητεῖτε

1. Ἰω. 3, 8.

2. Ἰω. 1, 12-13.

3. Πράξ. 5, 3-4.

4. Α' Ἰω. 4, 13.

βοήν του ἀλλὰ δὲν γνωρίζεις ἀπὸ ποῖον σημεῖον ἔρχεται καὶ ποῦ κατευθύνεται. Τὸ ἴδιον συμβαίνει καὶ μὲ κάθε ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος ἔχει ἀναγεννηθῆ ἀπὸ τὸ "Ἅγιον Πνεῦμα" ¹. Εἰς δὲ τὴν ἀρχὴν τοῦ Εὐαγγελίου του ὁ Ἰωάννης λέγει· «ὄσοι ἐδέχθησαν αὐτὸν ὡς σωτῆρά των, ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς καὶ εἰς ὄλους ἐκείνους οἱ ὁποῖοι πιστεύουν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, τὸ δικαίωμα καὶ τὴν ἐξουσίαν νὰ γίνουν τέκνα Θεοῦ κατὰ χάριν· αὐτοὶ δὲν ἐγεννήθησαν ἀπὸ τὴν ἔνωσιν τῶν αἱμάτων ἀνδρὸς καὶ γυναικός, οὔτε ἀπὸ σαρκικὴν ἐπιθυμίαν οὔτε ἀπὸ σαρκικὸν θέλημα ἀνδρὸς, ἀλλ' ἐγεννήθησαν ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Θεόν» ². "Ὅσοι λοιπὸν ἐγεννήθησαν ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, αὐτοὶ ἐγεννήθησαν ἀπὸ τὸν Θεόν. Καὶ ὄσοι ἐβαπτίσθησαν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, αὐτοὶ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐβαπτίσθησαν. Καὶ πάλιν, ὅταν λέγη ὁ Πέτρος εἰς τὸν Ἀνανίαν· «διατί ἐκυρίευσεν τὴν ψυχὴν σου ὁ Σατανᾶς ὥστε νὰ εἰπῆς ψέμματα εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα καὶ νὰ κρατήσης κρυφὰ διὰ τὸν ἑαυτὸν σου ἓνα μέρος ἀπὸ τὰ χρήματα τοῦ ἀγροῦ τὸν ὁποῖον ἐπώλησες; Δὲν ἐψεύσθης εἰς ἀνθρώπους ἀλλ' εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, τὸ ὁποῖον εἶναι Θεός» ³. "Ὡστε αὐτὸς ὁ ὁποῖος ψεύδεται εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, εἰς τὸν Θεὸν ψεύδεται, ὁ ὁποῖος κατοικεῖ εἰς τοὺς ἀνθρώπους διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος αὐτοῦ. Διότι ὅπου εὐρίσκεται τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, ἐκεῖ εἶναι καὶ ὁ Θεός. Διότι «διὰ τοῦ σημείου τούτου», λέγει, «γνωρίζομεν ὅτι ὁ Θεὸς μένει μέσα μας, διὰ τοῦ ὅτι δηλαδὴ μᾶς ἔχει δώσει ἀπὸ τὸ Πνεῦμά του» ⁴.

14. Καὶ ἄλλοτε μὲν λέγει ἡ Γραφή ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ὠμιλοῦσε εἰς τοὺς προφήτας, ἄλλοῦ δὲ λέγει ὁ μακάριος Παῦλος ὅτι ὁ Πατὴρ ὠμιλοῦσε εἰς τοὺς προφήτας· «ὁ Θεὸς ἀφοῦ ὠμίλησε πολλάκις καὶ κατὰ πολλοὺς τρόπους εἰς τοὺς προγόνους μας κατὰ τοὺς παλαιοὺς χρόνους διὰ τῶν προφητῶν, κατὰ τὸ τέλος τῶν ἡμερῶν τούτων ὠμίλησεν εἰς ἡμᾶς διὰ τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Υἱοῦ αὐτοῦ» ⁵. Καὶ ἄλλοῦ λέγει ὅτι ὁ Υἱὸς ὁμιλεῖ· «Ἐπειδὴ σεῖς ζητεῖτε ἀπόδειξιν τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος ὁμιλεῖ

5. Ἐβρ. 1, 1-2.

τοῦ ἐν ἔμοι λαλοῦντος Χριστοῦ). Ὁ δὲ Υἱὸς τὸ Πνεῦμα εἶπε τὸ λαλοῦν ἐν τοῖς ἀποστόλοις. Ὅταν, φησί, «παραδώσουσιν ὑμᾶς εἰς συνέδρια, μὴ μεριμνήσητε, πῶς, ἢ τί λαλήσετε· δοθήσεται γὰρ ὑμῖν ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ, τί λαλήσετε. Οὐ γὰρ ὑμεῖς ἐστε οἱ 5 λαλοῦντες, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς ὑμῶν, τὸ λαλοῦν ἐν ὑμῖν». Καὶ ὅτε μὲν ὁ Ἀπόστολος λέγει, ὅτι τὰ σώματα τῶν πιστῶν ναὸς ἐστὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὅτε δὲ τὰ μέλη αὐτῶν μέλη Χριστοῦ, ὅτε δὲ αὐτοὺς ναὸν εἶναι τοῦ Πατρὸς· («Ὑμεῖς») γὰρ, φησί, «ναὸς ἐστε Θεοῦ ζῶντος, καθὼς εἶπεν ὁ Θεός· Ἐνοικήσω 10 ἐν αὐτοῖς, καὶ ἐμπεριπατήσω, καὶ ἔσομαι αὐτοῖς Θεός, καὶ αὐτοὶ ἔσονται μοι λαός»· καί, «Ἐἴ τις φθειρή τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ, φθερεῖ τοῦτον ὁ Θεός». Καὶ πάλιν· «Οὐκ οἴδατε, ὅτι ναὸς τοῦ Θεοῦ ἐστε, καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ τὸ ἅγιον οἰκεῖ ἐν ὑμῖν»; Ἐἴ τις γάρ ἐστι ναὸς τοῦ Πνεύματος, οὗτος ναὸς ἐστὶ τοῦ Υἱοῦ 15 καὶ τοῦ Πατρὸς· ὅπου γὰρ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ κατοικεῖ, ἐκεῖ ὁ Θεός κατοικεῖ. Καί, «Ὡσπερ ὁ Πατήρ ἐγείρει τοὺς νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ, οὕτως καὶ ὁ Υἱὸς οὓς θέλει ζωοποιεῖ». Ὅμοίως δὲ καὶ περὶ τοῦ Πνεύματος λέγει, ὅτι «Τὸ Πνεῦμά ἐστι τὸ ζωοποιῶν, ἢ σὰρξ οὐκ ὠφελεῖ οὐδέν». Πρὸς δὲ Κορινθίους γράφει 20 Παῦλος· «Τὸ δὲ Πνεῦμα ζωοποιεῖ». Ὅρα, ὅτι ἅπερ ἐστὶν ἔργα τοῦ Πατρὸς, ταῦτα λέγει ἡ Γραφή τοῦ Υἱοῦ εἶναι, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος· ὡς καὶ ὁ Ἀπόστολος ἐδίδαξε λέγων· «Διαιρέσεις δὲ χαρισμάτων εἰσὶ, τὸ Πνεῦμα τὸ αὐτό· καὶ διαιρέσεις διακονιῶν εἰσὶ, καὶ ὁ αὐτὸς Κύριος· καὶ διαιρέσεις ἐνεργημάτων εἰ-

1. Β' Κορ. 13, 3.

2. Ματθ. 10, 17-20. Λουκ. 12, 11-12.

3. Β' Κορ. 6, 16.

4. Α' Κορ. 3, 17.

5. Α' Κορ. 3, 16.

δι' ἐμοῦ»¹. Ὁ δὲ Υἱὸς εἶπε ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα θὰ ὁμιλῇ ἐκ μέρους τῶν Ἀποστόλων· ὅταν, λέγει, «θὰ σᾶς παραδώσουν εἰς δικαστικά συνέδρια, μὴ μεριμνήσετε προηγουμένως πῶς ἢ τί θὰ εἰπῆτε· διότι θὰ σᾶς δοθῇ ἐκείνην τὴν στιγμὴν αὐτὸ πού θὰ ὁμιλήσετε. Διότι δὲν θὰ εἴσθε σεῖς πού θὰ ὁμιλῆτε ἀλλὰ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα τοῦ Πατρός, τὸ ὁποῖον θὰ ὁμιλῇ ἐκ μέρους σας»². Καὶ ἄλλοτε μὲν ὁ Ἀπόστολος Παῦλος λέγει ὅτι τὰ σώματα τῶν πιστῶν εἶναι ναὸς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἄλλοτε δὲ ὅτι τὰ μέλη τῶν πιστῶν εἶναι μέλη τοῦ Χριστοῦ καὶ ἄλλοτε ὅτι αὐτοὶ εἶναι ναὸς τοῦ Πατρός· διότι, λέγει «σεῖς εἴσθε ναὸς τοῦ ζῶντος Θεοῦ, ὅπως εἶπεν ὁ Θεὸς ὅτι θὰ κατοικήσω ἐντὸς αὐτῶν καὶ θὰ περιπατήσω μεταξύ των καὶ θὰ εἶμαι Θεὸς αὐτῶν, καὶ αὐτοὶ θὰ εἶναι λαὸς μου»³. καί, «ἐὰν κανεῖς καταστρέφη τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ, θὰ καταστρέψη τοῦτον ὁ Θεός»⁴. Καὶ πάλιν· «δὲν γνωρίζετε ὅτι εἴσθε ναὸς τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ κατοικεῖ μέσα σας»⁵; Διότι ἐὰν κανεῖς εἶναι ναὸς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, αὐτὸς εἶναι ναὸς τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πατρός· διότι ὅπου κατοικεῖ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, ἐκεῖ κατοικεῖ ὁ Θεός. Καὶ «ὅπως ὁ Πατὴρ ἀνασταίνει τοὺς νεκροὺς καὶ δίδει εἰς αὐτοὺς ζωὴν ἔτσι καὶ ὁ Υἱὸς δίδει ζωὴν εἰς αὐτοὺς πού αὐτὸς θέλει»⁶. Ὁμοίως δὲ καὶ περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος λέγει ὅτι «τὸ Πνεῦμα εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον μεταδίδει ζωὴν, ἐνῶ ἡ σὰρξ χωρὶς τὸ Πνεῦμα δὲν ὠφελεῖ εἰς τίποτε»⁷. Πρὸς Κορινθίους δὲ γράφει ὁ Παῦλος· «τὸ Πνεῦμα ὅμως δίδει ζωὴν»⁸. Παρατηρεῖς ὅτι αὐτὰ πού εἶναι ἔργα τοῦ Πατρός, αὐτὰ λέγει ἡ Γραφή ὅτι εἶναι ἔργα τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ὅπως καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἐδίδαξε λέγων· «ὑπάρχουν βέβαια διάφορα εἶδη χαρισμάτων, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τὸ ὁποῖον κατανέμει τὰ χαρίσματα εἶναι ἓνα καὶ τὸ αὐτό· καὶ ὑπάρχουν διάφορα εἶδη διακονίας, ἀλλ' εἶναι ἓνας ὁ Κύριος ὁ ὁποῖος ἀναθέτει αὐτά· καὶ ὑπάρχουν διά-

6. Ἰω. 5, 21.

7. Ἰω. 6, 63.

8. Β' Κορ. 3, 16.

σίν, ὁ δὲ αὐτὸς Θεὸς ὁ ἐνεργῶν τὰ πάντα ἐν πᾶσι). Εἰρηκῶς οὖν, ὅτι ὁ Πατήρ ἐστὶν ὁ ἐνεργῶν τὰ πάντα ἐν πᾶσι, καὶ μετ' ὀλίγον λέγει τὸ ἅγιον Πνεῦμα τὸ ἐνεργοῦν τὰ πάντα ἐν πᾶσι. «Πάντα δὲ ταῦτα), φησίν, «ἐνεργεῖ τὸ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, διαιροῦν 5 ἴδια ἐκάστῳ, καθὼς βούλεται».

15. Καὶ ὅτε μὲν ὁ μακάριος Παῦλος διδάσκει περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὅτι ἀρραβὼν τῆς κληρονομίας ἐστὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὁ Δαυὶδ λέγει τὸν Κύριον εἶναι τὴν κληρονομίαν· «Κύριος» γάρ, φησί, «μερὶς τῆς κληρονομίας μου καὶ τοῦ ποτηρίου 10 μου». Καὶ ἀλλαχοῦ λέγει· «Ἐκέκραξα πρὸς σέ, Κύριε, εἶπα, σὸ εἶ ἢ ἐλπίς μου, μερὶς μου εἶ ἐν γῆ ζώντων». Ὁ δὲ Ἱερεμίας λέγει, ὅτι «Ὁ πλάσας τὰ πάντα, αὐτὸς κληρονομία τοῦ Ἰακώβ, Κύριος ὄνομα αὐτῷ». Τῶν οὖν προφητῶν τὸν Κύριον κληρονομίαν λεγόντων τῶν ἁγίων, ὁ Παῦλος τὸ ἅγιον Πνεῦμα κληρονομίαν εἶναι εἶπεν· «Ἐν ᾧ», φησί, «καὶ πιστεύσαντες, ἐσφραγίσθητε τῷ Πνεύματι τῆς ἐπαγγελίας, τῷ ἁγίῳ, ὃ ἐστὶν ἀρραβὼν τῆς κληρονομίας ἡμῶν»· ὡς καὶ Μωσῆς τὸ πρόσωπον ἐσφραγίσθη τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, ὅτε ἔλαβε νόμον παρὰ Θεοῦ, καὶ οὐδεὶς ἠδύνατο αὐτῷ ἀτενίσαι τῶν οὐρῶν Ἰσραὴλ· ἐσημειώθη γὰρ 20 ἐπ' αὐτὸν τὸ φῶς τοῦ προσώπου Κυρίου· ὡς καὶ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ γέγραπται· «Τότε οἱ δίκαιοι ἐκλάμπουσι ὡς ὁ ἥλιος ἐν τῇ

1. Α' Κορ. 12, 4-6.

2. Α' Κορ. 12, 11.

3. Ψαλμ. 15, 5.

4. Ψαλμ. 141, 6.

5. Ἱερ. 10, 16.

φορα εἶδη δυνάμεων ποὺ ἐκδηλοῦνται εἰς πράξεις, ἀλλ' εἶναι ὁ αὐτὸς Θεὸς ποὺ ἐνεργεῖ ὅλας αὐτὰς τὰς δυνάμεις εἰς ὅλους ἐκείνους διὰ τῶν ὁποίων ἐνεργοῦν καὶ πρὸς χάριν τῶν ὁποίων δίδονται»¹. Ἀφοῦ λοιπὸν ἔχει εἰπῆ ὁ Ἀπόστολος ὅτι ὁ Πατὴρ εἶναι αὐτὸς ὁ ὁποῖος ἐνεργεῖ ὅλας τὰς δυνάμεις εἰς ὅλους ἐκείνους διὰ τῶν ὁποίων ἐνεργοῦν καὶ πρὸς χάριν τῶν ὁποίων δίδονται, μετ' ὀλίγον λέγει ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐνεργεῖ ὅλας τὰς δυνάμεις εἰς ὅλους διὰ τῶν ὁποίων ἐνεργοῦν καὶ πρὸς χάριν τῶν ὁποίων δίδονται. «Ὅλα δὲ αὐτά», λέγει, «τὰ ἐνεργεῖ τὸ ἔν καὶ τὸ αὐτὸ Ἅγιον Πνεῦμα, τὸ ὁποῖον κατανέμει ἰδιαίτερα χαρίσματα εἰς τὸν καθένα, ὅπως αὐτὸ θέλει»².

15. Καὶ ὅταν μὲν ὁ μακάριος Παῦλος διδάσκη περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὅτι δηλαδὴ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα εἶναι ὁ ἄρραβὼν τῆς κληρονομίας τῆς αἰωνίου ζωῆς, ὁ Δαβὶδ λέγει ὅτι ὁ Κύριος εἶναι ἡ κληρονομία· «ὁ Κύριος», λέγει, «εἶναι ἡ μερὶς τῆς πνευματικῆς μου κληρονομίας καὶ τοῦ ποτηρίου τῆς αἰωνίου ζωῆς»³. Καὶ ἄλλοῦ λέγει· «ἔκραξα πρὸς σέ, Κύριε, εἶπα σὺ εἶσαι ἡ ἐλπίς μου, ἡ μερὶς τῆς κληρονομίας μου εἰς τὴν χώραν τῶν ζώντων»⁴. Ὁ δὲ Ἰερεμίας λέγει ὅτι «ὁ δημιουργὸς τῶν πάντων, αὐτὸς εἶναι ἡ κληρονομία τοῦ λαοῦ τοῦ Ἰακώβ, τὸ δὲ ὄνομά του εἶναι, Κύριος»⁵. Ὅταν λοιπὸν οἱ προφηταὶ ἀποκαλοῦν τὸν Κύριον κληρονομίαν τῶν ἁγίων, ὁ Παῦλος εἶπεν ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα εἶναι κληρονομία· «εἰς τὸν ὁποῖον», λέγει, «ἀφοῦ ἐπιστεύσατε, ἐσφραγίσθητε διὰ τῆς ἐπαγγελίας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὸ ὁποῖον εἶναι ἡ ὑπόσχεσις τῆς πνευματικῆς κληρονομίας σας»⁶. ὅπως καὶ ὁ Μωυσῆς ἐσφραγίσθη εἰς τὸ πρόσωπον διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ὅταν ἔλαβε τὸν Νόμον ἀπὸ τὸν Θεόν, καὶ κανεὶς ἀπὸ τοὺς Ἰσραηλίτας δὲν ἠμποροῦσε νὰ τὸν ἀντικρύσῃ κατὰ πρόσωπον»⁷, διότι ἐσημειώθη εἰς αὐτὸν τὸ φῶς τοῦ προσώπου τοῦ Κυρίου, ὅπως ἔχει γραφῆ εἰς τὸ Εὐαγγέλιον· «τότε οἱ δίκαιοι θὰ γίνουν λαμπροὶ ὅπως ὁ

6. Ἐφεσ. 1, 13, 14.

7. Πρβλ. Ἔξ. 34, 10.

βασιλεία τοῦ Πατρὸς αὐτῶν». Ὁ Θεὸς γὰρ φῶς ἐστίν· ὁμοίως
 δὲ καὶ ὁ Υἱὸς φῶς ἐστίν, διότι τῆς αὐτῆς οὐσίας ἐστὶ τοῦ ἀληθι-
 νοῦ φωτός, ὡς καὶ Ἡσαΐας λέγει· «Καὶ ἔσται τὸ φῶς τοῦ Ἰσ-
 ραὴλ ὡς πῦρ, καὶ ἀγιάσει αὐτὸν ἐν φλογὶ καιομένῃ». Ἐν δὲ τῷ
 5 Ἐὐαγγελίῳ Ἰωάννης ὁ Βαπτιστὴς λέγει περὶ τοῦ Κυρίου· «Ἀν-
 τὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν Πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρὶ». Ἀλλαχοῦ δὲ
 λέγει τὸν Κύριον τὸν ἀγιάζοντα. («Ἐγὼ Κύριος ὁ ἀγιάζων αὐ-
 τούς»). Καὶ ὅτε τὸν Θεὸν καλεῖ πῦρ ἡ Γραφή· («Ὁ Θεὸς ἡμῶν πῦρ
 καταναλίσκων»), ὁμοίως καὶ περὶ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου λέ-
 10 γει· ὅτι («Ὁφθησαν τοῖς ἀποστόλοις διαμεριζόμεναι γλῶσσαι
 ὡσεὶ πυρός, ἐκάθισέ τε ἐφ' ἓνα ἕκαστον αὐτῶν, καὶ ἐπλήσθη-
 σαν ἅπαντες Πνεύματος ἁγίου, καὶ ἤρξαντο λαλεῖν ἐτέροις γλῶσ-
 σαις, καθὼς τὸ Πνεῦμα ἐδίδου αὐτοῖς ἀποφθέγγεσθαι»). Ὅσοι
 γὰρ Πνεῦμα Θεοῦ φοροῦσι, φῶς φοροῦσι· καὶ οἱ φοροῦντες φῶς
 15 Χριστὸν εἰσιν ἐνδεδυμένοι· καὶ οἱ ἐνδεδυμένοι Χριστὸν Πατέρα
 ἐνδέδυνται. «Δεῖ γὰρ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν·
 καὶ τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀθανασίαν». Οἱ γὰρ φοροῦν-
 τες τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ ἀφθαρσίαν φοροῦσιν· ἀφθαρσία δὲ
 ἐστίν ὁ Θεός.
 20 16. Καὶ ὅτε λέγει Δαβὶδ· «Πολλοὶ λέγουσι, Τίς δείξει ἡμῖν
 τὰ ἀγαθά;» περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος λέγει· καὶ ἄλλαχοῦ εἴ-
 ρηκε· «Κύριος οὐχ ὑστερήσει τὰ ἀγαθὰ τοῖς πορευομένοις ἐν
 ἀκακίᾳ». Καὶ ὁ Ματθαῖος περὶ τοῦ Πατρὸς οὕτω λέγει· «Εἰ
 οὖν ὑμεῖς, πονηροὶ ὄντες, οἴδατε δόματα ἀγαθὰ διδόναι τοῖς
 25 τέκνοις ὑμῶν, πόσῳ μᾶλλον ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς

1. Ματθ. 13, 43.
 2. Ἡσ. 10, 17.
 3. Ματθ. 3, 11.
 4. Λευίτ. 22, 16.

ἥλιος, εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Πατρὸς των»¹. Διότι ὁ Θεὸς εἶναι φῶς· ὁμοίως καὶ ὁ Υἱὸς εἶναι φῶς, διότι εἶναι ἀπὸ τὴν ἴδιαν οὐσίαν τοῦ ἀληθινοῦ φωτός, ὅπως λέγει καὶ ὁ Ἡσαΐας· «καὶ θὰ εἶναι τὸ φῶς τοῦ Ἰσραὴλ ὡσάν φωτιά καὶ θὰ τὸν ἀγιάσῃ μὲ καιομένην φλόγα»². Εἰς δὲ τὸ εὐαγγέλιον ὁ Βαπτιστὴς Ἰωάννης λέγει περὶ τοῦ Κυρίου· «αὐτὸς θὰ σᾶς βαπτίσῃ μὲ Ἅγιον Πνεῦμα καὶ φωτιά»³. Ἄλλοῦ δὲ ἀναφέρει τὸν Κύριον ὁ ὁποῖος ἀγιάζει· «ἐγώ, εἶμαι ὁ Κύριος, ὁ ὁποῖος ἀγιάζει αὐτούς»⁴. Καὶ ὅταν ἡ Γραφή ὀνομάζῃ τὸν Θεὸν φωτιά, «ὁ Θεὸς ἡμῶν εἶναι φωτιά ἢ ὅποια κατατρώγει»⁵, ὁμοίως καὶ περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος λέγει ὅτι «καὶ εἶδαν νὰ διαμοιράζωνται γλῶσσαι ὡσάν φλόγες φωτιᾶς, καὶ ἐκάθησεν ἀνὰ μία εἰς τὸν καθένα ἀπὸ αὐτούς, καὶ ἐγέμισαν ὅλοι ἀπὸ Πνεῦμα Ἅγιον καὶ ἤρχισαν νὰ ὀμιλοῦν ξένας γλῶσσας, καθὼς τὸ Πνεῦμα πού τοὺς ἐνέπνεε, ἔδιδεν εἰς αὐτούς τὴν ἰκανότητα νὰ ὀμιλοῦν θεόπνευστα»⁶. Διότι ὅσοι φοροῦν τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, φοροῦν φῶς· καὶ αὐτοὶ οἱ ὅποιοι φοροῦν φῶς, ἔχουν φορέσει τὸν Χριστόν· καὶ αὐτοὶ πού ἔχουν φορέσει τὸν Χριστόν, ἔχουν φορέσει τὸν Πατέρα. «Διότι πρέπει τὸ φθαρτὸν αὐτὸ νὰ ἐνδυθῇ τὴν ἀφθαρσίαν, καὶ τὸ θνητὸν αὐτὸ νὰ ἐνδυθῇ τὴν ἀθανασίαν»⁷. Διότι αὐτοὶ πού φοροῦν τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, φοροῦν τὴν ἀφθαρσίαν· ἀφθαρσία δὲ εἶναι ὁ Θεός.

16. Καὶ ὅταν λέγῃ ὁ Δαβίδ· «πολλοὶ λέγουν, ποῖος θὰ μᾶς φανερώσῃ τὰ ἀγαθὰ;»⁸, τὸ λέγει περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· καὶ ἄλλοῦ ἔχει εἰπῆ· «ὁ Κύριος δὲν θὰ ἀφήσῃ χωρὶς ἀγαθὰ αὐτούς πού περπατοῦν εἰς τὴν ζωὴν μὲ καλωσύνην». Καὶ ὁ Ματθαῖος περὶ τοῦ Πατρὸς λέγει τὰ ἑξῆς· «ἐάν λοιπὸν σεῖς οἱ ὅποιοι εἰσθε πονηροί, ξέρετε νὰ δίδετε καλὰ πράγματα εἰς τὰ παιδιὰ σας, πόσον μᾶλλον ὁ πανάγαθος Πατὴρ σας ὁ ἐπουράνιος θὰ δώσῃ καλὰ πράγματα εἰς ἐκείνους πού τὰ ζητοῦν ἀπὸ

5. Δευτ. 4, 24.

6. Πράξ. 2, 3-4.

7. Α' Κορ. 15, 23.

8. Ψαλμ. 4, 7.

δώσει ἀγαθὰ τοῖς αἰτουῦσιν αὐτόν»· Ὁ δὲ Λουκᾶς τὸν αὐτὸν τρόπον ἱστορῶν ἐρμηνεύει, τί ἐστὶ τὰ ἀγαθὰ, λέγων· «Εἰ οὖν ὑμεῖς πονηροὶ ὄντες, οἴδατε δόματα ἀγαθὰ διδόναι τοῖς τέκνοις ὑμῶν, πόσῳ μᾶλλον ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς δώσει Πνεῦμα ἅγιον τοῖς αἰτουῦσιν αὐτόν». Εἰ μὴ γὰρ ἦν τῆς οὐσίας τοῦ μόνου ἀγαθοῦ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὐκ ἂν ἀγαθὸν ἐκλήθη, ὅποτε ὁ Κύριος παραιτεῖται τὸ καλεῖσθαι ἀγαθός· καθὼς ἄνθρωπος γέγονε, λέγων· «Τί με λέγεις ἀγαθόν· οὐδεὶς ἀγαθός εἰ μὴ εἷς ὁ Θεός». Τὸ δὲ ἅγιον Πνεῦμα οὐ παραιτεῖται ἡ Γραφή καλεῖν ἀγαθόν, κατὰ τὸν Δαυὶδ τὸν λέγοντα· «Τὸ Πνεῦμά σου τὸ ἀγαθὸν ὁδηγήσει με ἐν γῆ εὐθείᾳ». Καὶ ὅτε πάλιν ὁ Κύριος λέγει περὶ ἑαυτοῦ· «Ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ ζῶν, ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς». Ἐπιδοῦ τὸ ἅγιον Πνεῦμα καλεῖ ἄρτον οὐράνιον λέγων· «Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δός ἡμῖν σήμερον». Ἐδίδαξε γὰρ ἡμᾶς ἐν τῇ εὐχῇ ἐν τῷ νῦν αἰῶνι αἰτεῖν τὸν ἐπιούσιον ἄρτον, τουτέστι τὸν μέλλοντα, οὗ ἀπαρχὴν ἔχομεν ἐν τῇ νῦν ζωῇ, τῆς σαρκὸς τοῦ Κυρίου μεταλαμβάνοντες, καθὼς αὐτὸς εἶπεν· «Ὁ ἄρτος δέ, ὃν ἐγὼ δώσω, ἡ σὰρξ μου ἐστὶν ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς». Πνεῦμα γὰρ ζωοποιῶν ἡ σὰρξ ἐστὶ τοῦ Κυρίου, διότι ἐκ Πνεύματος τοῦ ζωοποιοῦ συνελήφθη. «Τὸ γὰρ γεγεννημένον ἐκ τοῦ Πνεύματος Πνεῦμά ἐστι».

17. Καὶ ὅτε λέγει ὁ Ἱερεμίας περὶ τοῦ Θεοῦ, ὅτι αὐτὸς ὠδήγησε τὸν Ἰσραὴλ ἐν τῇ ἐρήμῳ· «Καὶ οὐκ εἶπατε», φησί, «Ποῦ ἐστὶν ὁ Κύριος, ὁ ἀναγαγὼν ἡμᾶς ἐκ γῆς Αἰγύπτου, ὁ καθοδηγήσας ἡμᾶς ἐν τῇ ἐρήμῳ»; Ὁ Ἡσαΐας τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον εἶ-

1. Ματθ. 7, 11.

2. Λουκ. 11, 13.

3. Μάρκ. 10, 18.

4. Ψαλμ. 142, 10.

5. Ἰω. 6, 51.

αυτόν»; ¹ Ὁ δὲ Λουκᾶς, ὁ ὁποῖος ἀφηγεῖται κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ἐρμηνεύει τί εἶδους εἶναι τὰ ἀγαθὰ, λέγων· «ἐὰν λοιπὸν σεῖς οἱ ὁποῖοι εἴσθε πονηροί, ξέρετε νὰ δίδετε καλὰ πράγματα εἰς τὰ παιδιὰ σας, πόσον περισσότερο ὁ Πατήρ σας ὁ ἐπουράνιος θὰ δώσῃ Πνεῦμα Ἅγιον εἰς ἐκείνους ποὺ ζητοῦν ἀπὸ αὐτόν»; ² Διότι ἐὰν δὲν προήρχετο τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ μόνου ἀγαθοῦ, δὲν θὰ ὠνομάζετο ἀγαθόν, ὁπότε παύει νὰ ὠνομάζεται ἀγαθὸς καὶ ὁ Κύριος, ὁ ὁποῖος, ἐπειδὴ ἔγινεν ἄνθρωπος, λέγει· «διατί με ὠνομάζεις ἀγαθόν; Κανεῖς δὲν εἶναι ἀγαθὸς παρὰ μόνον ὁ Θεός» ³. Τὸ δὲ Ἅγιον Πνεῦμα δὲν παύει ἢ Γραφή νὰ τὸ ὠνομάζῃ ἀγαθόν, ὅπως λέγει ὁ Δαβίδ· «τὸ Πνεῦμά σου τὸ ἀγαθὸν θὰ με ὁδηγήσῃ εἰς εὐθείαν ὁδόν» ⁴. Καὶ ὅταν πάλιν ὁ Κύριος λέγει περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του «ἐγὼ εἶμαι ὁ ζωντανὸς ἄρτος, ὁ ὁποῖος κατέβη ἀπὸ τὸν οὐρανόν» ⁵, καὶ ἄλλοῦ ὠνομάζει τὸ Ἅγιον Πνεῦμα οὐράνιον ἄρτον, λέγων· «τὸν ἄρτον μας τὸν καθημερινὸν δόσε μας σήμερον» ⁶. Μᾶς ἐδίδαξε δηλαδή διὰ τῆς προσευχῆς αὐτῆς εἰς τὸν παρόντα χρόνον νὰ ζητοῦμε τὸν καθημερινὸν ἄρτον, δηλαδή τὸν μελλοντικόν, τοῦ ὁποῖου τὴν ἀρχὴν ἔχομεν εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν, μὲ τὸ νὰ κοινωνοῦμε τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου ὅπως εἶπε ὁ ἴδιος· «ὁ ἄρτος δέ, τὸν ὁποῖον θὰ δώσω ἐγώ, εἶναι τὸ σῶμά μου τὸ ὁποῖον ἔθυσιάσθη διὰ τὴν αἰώνιον ζωὴν τῶν ἀνθρώπων» ⁷. Εἶναι δηλαδή τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου τὸ Πνεῦμα τὸ ὁποῖον δίδει ζωὴν, διότι συνελήφθη ἐκ τοῦ ζωοποιοῦ Πνεύματος. «Διότι αὐτὸ τὸ ὁποῖον ἔχει γεννηθῆ ἀπὸ τὸ Πνεῦμα εἶναι Πνεῦμα» ⁸.

17. Καὶ ὅταν λέγῃ ὁ Ἱερεμίας ὅτι αὐτὸς ὠδήγησε τοὺς Ἰσραηλίτας εἰς τὴν ἔρημον «καὶ δὲν εἶπατε», λέγει, «ποῦ εἶναι ὁ Κύριος ὁ ὁποῖος μᾶς ἐπῆρε ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον, μᾶς καθωδήγησε εἰς τὴν ἔρημον;» ⁹, ὁ Ἡσαΐας εἶπεν ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα

6. Ματθ. 6, 11.

7. Ἰω. 6, 51.

8. Ἰω. 3, 6.

9. Ἱερ. 2, 6.

πεν ὠδηγηθέναι τὸν Ἰσραὴλ ἐν τῇ ἐρήμῳ· ἔστι γοῦν ἀκοῦσαι αὐτοῦ λέγοντος· «Ἦγαγεν αὐτοὺς διὰ τῆς ἀβύσσου ὡς ἵππον διὰ τῆς ἐρήμου· καὶ οὐκ ἐκοπίασαν, καὶ ὡς κτήνη διὰ τοῦ πεδίου. Καὶ κατέβη Πνεῦμα παρὰ Κυρίου, καὶ ὠδήγησεν αὐτούς».

5 Πρὸς δὲ Κορινθίους γράφει ὁ Ἀπόστολος, ὅτι Χριστὸς ἦν ὁ ὀδηγῶν· «Ἐπινον γὰρ ἐκ πνευματικῆς ἀκολουθούσης πέτρας· ἡ δὲ πέτρα ἦν ὁ Χριστός». Καὶ ὅτε λέγει ὁ Παῦλος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ κεκλησθαι αὐτόν· («Ὁ Θεός»), φησὶν, «ὁ ἀφορίσας με ἐκ κοιλίας μητρὸς μου, καὶ καλέσας διὰ τῆς χάριτος αὐτοῦ, ἀποκαλύψαι

10 τὸν Υἱὸν αὐτοῦ ἐν ἐμοί, ἵνα εὐαγγελίζωμαι αὐτὸν ἐν τοῖς ἔθνεσι». Ρωμαίους δὲ ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ κεκλησθαι λέγει γράφων πρὸς αὐτούς· «Ἐν οἷς ἐστε καὶ ὑμεῖς κλητοὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ». Τὸ δὲ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τὸν Παῦλον καὶ τὸν Βαρνάβαν κεκληθέναι εἶρηκεν εἰς τὸ τοῖς ἔθνεσιν εὐαγγελίσασθαι τὸν Χριστόν.

15 Καὶ τό γε θαυμαστόν, τοῦ Ἰησοῦ εἰπόντος Παύλῳ ἐν τῷ ἱερῷ· «Πορεύου, ὅτι εἰς ἔθνη μακρὰν ἐξαποστέλλω σε»· καὶ τοῦ Παύλου Γαλάταις γράφοντος, «Παῦλος ἀπόστολος οὐκ ἀπ' ἀνθρώπων, οὐδὲ δι' ἀνθρώπου, ἀλλὰ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ Θεοῦ Πατρὸς τοῦ ἐγείροντος αὐτὸν ἐκ νεκρῶν»· καὶ μετ' ὀλίγον· «Γνω-

20 ρίζω δὲ ὑμῖν, ἀδελφοί, τὸ Εὐαγγέλιον τοῦτο, ὅτι οὐκ ἔστι κατὰ ἄνθρωπον· οὐδὲ γὰρ ἐγὼ παρὰ ἀνθρώπου παρέλαβον αὐτό, οὐδὲ ἐδιδάχθην· ἀλλὰ δι' ἀποκαλύψεως Ἰησοῦ Χριστοῦ»· τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀποστείλαν τὸν τε Παῦλον καὶ τὸν Βαρνάβαν φαίνεται, κηρῶσαι τοῖς ἔθνεσι τὸν Χριστόν.

1. Ἱερ. 63, 13-14.

2. Α' Κορ. 10, 4.

3. Γαλ. 1, 15-16.

4. Ρωμ. 1, 6.

5. Πράξ. 22, 21.

6. Γαλ. 1, 1.

ώδηγησε τοὺς Ἰσραηλίτας εἰς τὴν ἔρημον· ἤμποροῦμε λοιπὸν νὰ τὸν ἀκούωμεν νὰ λέγῃ· «τοὺς ὠδήγησε διὰ τῆς ἀβύσσου, ὡσὰν ἵππικὸν διὰ μέσου τῆς ἐρήμου· καὶ δὲν ἐκουράσθησαν, καὶ ὡς κτήνη διήρχοντο διὰ μέσου κοιλάδος. Καὶ κατέβη Πνεῦμα παρὰ τοῦ Κυρίου καὶ τοὺς ὠδήγησε»¹. Πρὸς δὲ τοὺς Κορινθίους γράφει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ὅτι ὁ Χριστὸς ἦτο αὐτὸς ὁ ὁποῖος τοὺς ὠδηγοῦσε· «διότι ἔπιναν ἀπὸ ἀόρατον πνευματικὴν πέτραν, ἣ ὁποῖα τοὺς ἀκολουθοῦσε· ἣ δὲ πέτρα αὐτὴ ἦτο ὁ Χριστὸς»². Καὶ ὅταν λέγῃ ὁ Παῦλος ὅτι ὁ ἴδιος ἔχει κληθῆ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, «ὁ Θεός», λέγει, «ὁ ὁποῖος μὲ ἐξεχώρισε καὶ μὲ ἐξέλεξε ἀπὸ τότε πού ἤμουν εἰς τὴν κοιλίαν τῆς μητρός μου καὶ μὲ ἐκάλεσε διὰ τῆς χάριτος αὐτοῦ πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ μοῦ ἀποκαλύψῃ τὸν Υἱὸν του, διὰ νὰ κηρύττω αὐτὸν καὶ τὸ εὐαγγέλιόν του εἰς τοὺς Ἐθνικούς»³, καὶ οἱ Ρωμαῖοι, λέγει ὅταν γράφῃ πρὸς αὐτούς, ὅτι ἔχουν κληθῆ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ· «μεταξὺ τῶν ὁποίων κι' ἐσεῖς ἔχετε κληθῆ ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ»⁴. Ἔχει δὲ εἰπῆ ὁ ἴδιος ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκάλεσε τὸν Παῦλον καὶ τὸν Βαρνάβαν διὰ νὰ κηρύξουν εἰς τοὺς ἔθνικούς τὸν Χριστόν. Καὶ τὸ πλέον θαυμαστόν, ὅταν ὁ Ἰησοῦς εἶπε εἰς τὸν Παῦλον εἰς τὸ ἱερὸν «πήγαινε διότι σὲ ἀποστέλλω μακρὰ, εἰς τοὺς Ἐθνικούς»⁵, καὶ ὅταν ὁ Παῦλος γράφῃ πρὸς Γαλάτας, «Παῦλος ὁ ἀπόστολος, ὁ ὁποῖος δὲν ἔλαβε τὸ ἀξίωμα τοῦτο ἀπὸ ἀνθρώπων, οὔτε διὰ μέσου ἀνθρώπου ἐκλήθην εἰς αὐτό, ἀλλὰ διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ Πατρός, ὁ ὁποῖος ἀνέστησε αὐτὸν ἐκ νεκρῶν»⁶, καὶ μετ' ὀλίγον· «σᾶς γνωστοποιῶ δὲ ἀδελφοί ὅτι τὸ εὐαγγέλιον, τὸ ὁποῖον σᾶς ἐκηρύχθη ἀπὸ ἐμέ, δὲν εἶναι ἐπινόησις ἀνθρώπου· διότι καὶ ἐγὼ δὲν τὸ παρέλαβα οὔτε τὸ ἐδιδάχθηκα ἀπὸ ἄλλον ἀνθρώπου, ἀλλὰ δι' ἀποκαλύψεως ἀπὸ τὸν Ἰησοῦν Χριστόν»⁷, δεικνύεται ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον εἶναι αὐτὸ πού ἀποστέλλει τὸν Παῦλον καὶ τὸν Βαρνάβαν διὰ νὰ κηρύξουν εἰς τοὺς Ἐθνικούς τὸν Χριστόν⁸.

7. Γαλ. 1, 11-12.

8. Πρβλ. Πράξ. 13, 2.

18. Καὶ ὅτε μὲν ἐκ προσώπου τοῦ Πατρὸς λαλοῦσιν οἱ
 προφηταί, ὡς ὅταν ἐν Ψαλμοῖς λέγῃ ὁ Θεός· "Ἀπαξ ὄμοσα ἐν
 τῷ ἁγίῳ μου, «Εἰ τῷ Δαυὶδ φέρομαι, τὸ σπέρμα αὐτοῦ εἰς
 τὸν αἰῶνα μένει, καὶ ὁ θρόνος αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος ἐναντίον μου»·
 5 καὶ πάλιν· "Ἐκ καρποῦ τῆς ὀσφύος μου θήσομαι ἐπὶ τοῦ θρό-
 νου σου»· καὶ καθὼς ὁ Πέτρος εἶρηκε· «Προφήτης οὖν ὑπάρχων
 ὁ Δαυὶδ, καὶ εἰδώς, ὅτι ὄρκω ὄμοσεν αὐτῷ ὁ Θεός, ἐκ καρποῦ
 τῆς ὀσφύος αὐτοῦ καθίσει τὸν Χριστὸν κατὰ σάρκα ἐπὶ τοῦ θρό-
 νου αὐτοῦ»· ὅτε δὲ ἐκ προσώπου τοῦ Υἱοῦ, ὡς ὅταν λέγῃ ὁ
 10 Ἰησοῦς· «Τάδε λέγει Κύριος· Αἱ ὑμᾶς διαπαντὸς τὸ ὄνομά μου
 βλασφημεῖται ἐν τοῖς ἔθνεσι. Διὰ τοῦτο γνώσεται ὁ λαός μου ἐν
 τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ τὸ ὄνομά μου· ὅτι ἐγὼ εἰμι, αὐτὸς ὁ λαλῶν πά-
 ρειμι»· ὅτε δὲ ἐκ προσώπου τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὡς ὅταν ὁ μὲν
 προφήτης Ἀγαβὸς λέγῃ· «Τάδε λέγει τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον·
 15 Τὸν ἄνδρα, οὗ ἐστὶν ἡ ζώνη αὕτη»· Καὶ πάλιν ὁ Παῦλος πρὸς
 Τιμόθεον γράφει· «Τὸ Πνεῦμα ὀητῶς λέγει, ὅτι ἐν ὑστέροις και-
 ροῖς ἀποστήσονται τινες τῆς πίστεως»· καὶ πάλιν· «Εἶπε τὸ
 Πνεῦμα τῷ Φιλίππῳ· Πρόσελθε καὶ κολλήθητι τῷ ἄροματι τού-
 τῳ» τοῦ Αἰθίοπος τοῦ εὐνούχου. Καὶ ὁ μὲν προφήτης Ἰεζε-
 20 κιάλ, αἰτιώμενος τὸν παλαιὸν λαόν, ἔλεγε· Καὶ ἐλύπησάν με ἐν
 πᾶσι τούτοις, λέγει Κύριος». Ὁ δὲ Παῦλος γράφει τῷ νέῳ λαῷ·
 «Καὶ μὴ λυπεῖτε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τοῦ Θεοῦ, ἐν ᾧ ἐσφραγι-
 σθητε εἰς ἡμέραν ἀπολυτρώσεως». Καὶ ὁ μὲν Δαυὶδ περὶ τῶν
 Ἰουδαίων λέγει· «Καὶ παρώξυναν τὸν Θεὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ»· ὁ

1. Ψαλμ. 88, 36-37.

2. Ψαλμ. 131, 11.

3. Πράξ. 2, 30.

4. Ἰησ. 52, 5-6.

5. Πράξ. 21, 11.

18. Καὶ ἄλλοτε μὲν ἐκ μέρους τοῦ Πατρὸς ὁμιλοῦν οἱ προφήται ὅπως, ὅταν λέγῃ εἰς τοὺς Ψαλμοὺς ὁ Θεός· διὰ μίαν φερόν ὠρκίσθηκα διὰ τὸν πιστόν μου· «δὲν θὰ ψευσθῶ εἰς τὸν Δαβὶδ, ὅτι οἱ ἀπόγονοί του θὰ διαμένουν εἰς τὸν αἰῶνα καὶ ὅτι ὁ θρόνος του θὰ εἶναι ἐνώπιόν μου ὡς ὁ ἥλιος»¹. καὶ πάλιν· «ἀπὸ τὸν καρπὸν τοῦ σώματός σου θὰ ἰδρῦσω διὰ σὲ δυναστείαν»². καὶ καθὼς ἔχει εἰπῆ ὁ Πέτρος· «ὁ Δαβὶδ λοιπὸν ποῦ εἶναι προφήτης καὶ γνωρίζει ὅτι ὠρκίσθη εἰς αὐτὸν ὁ Θεός, ὅτι ἀπὸ τὸν καρπὸν τοῦ σώματός του θὰ τοποθετήσῃ τὸν Χριστὸν ἐπὶ τοῦ θρόνου»³, ἄλλοτε δὲ ἐκ μέρους τοῦ Υἱοῦ, ὅπως ὅταν λέγῃ ὁ Ἡσαΐας· «ὁ Κύριος λέγει τὰ ἐξῆς· ἐξ αἰτίας σας πάντοτε βλασφημεῖται τὸ ὄνομά μου μεταξὺ τῶν εἰδωλολατρῶν. Δι' αὐτὸ θὰ γνωρίσῃ ὁ λαός μου κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην τὸ ὄνομά μου· θὰ γνωρίσῃ ὅτι ἐγὼ ὑπάρχω, ἐγὼ ποῦ ὁμιλῶ, παρευρίσκομαι»⁴. καὶ ἄλλοτε πάλιν ὁμιλεῖ ἐκ μέρους τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὅπως, ὅταν ὁ προφήτης Ἄγαβος λέγῃ· «τὸ Ἅγιον Πνεῦμα λέγει τὰ ἐξῆς· τὸν ἄνδρα εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ ζώνη αὐτή . . .»⁵. Καὶ πάλιν ὁ Παῦλος γράφει πρὸς τὸν Τιμόθεον· «τὸ Ἅγιον Πνεῦμα σαφῶς λέγει ὅτι εἰς μεταγενεστέρους χρόνους θὰ ἀπομακρυνθοῦν μερικοὶ ἀπὸ τὴν ἀληθινὴν πίστιν»⁶. καὶ πάλιν· «εἶπε τὸ Ἅγιον Πνεῦμα εἰς τὸν Φίλιππον· πλησίασε καὶ ἀνέβα εἰς αὐτὸ τὸ ἄρμα»⁷ τοῦ εὐνούχου τοῦ Αἰθίοπος. Καὶ ὁ μὲν προφήτης Ἰεζεκιήλ κατηγορῶν τοὺς Ἰουδαίους ἔλεγε· «καὶ μὲ ἐλύπησαν μὲ ὅλα αὐτά, λέγει ὁ Κύριος»⁸. Ὁ δὲ Παῦλος γράφει πρὸς τοὺς Χριστιανούς· «καὶ μὴ λυπηῖτε τὸ Ἅγιον Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, μὲ τὸ ὁποῖον ἐσφραγίσθητε διὰ τὴν ἐσχάτην ἡμέραν τῆς τελείας ἀπολυτρώσεως»⁹. Καὶ ὁ μὲν Δαβὶδ λέγει περὶ τῶν Ἰουδαίων «καὶ ἐξώργισαν τὸν Θεὸν εἰς

6. Α' Τιμ. 4, 1.

7. Πράξ. 8, 29.

8. Πρβλ. Ἰεζ. 16, 43.

9. Ἐφεσ. 4, 30.

δὲ Ἑσαΐας περὶ αὐτῶν· «Αὐτοὶ δὲ ἠπειθήσαν, καὶ παρώξυναν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ ἐστράφη αὐτοῖς εἰς ἔχθραν». Καὶ ὁ Στέφανος ἐν ταῖς Πράξεσι λέγει· «Σκληροτράχηλοι καὶ ἀπερίτμητοι τῇ καρδίᾳ καὶ τοῖς ὠσίν, ὑμεῖς ἀεὶ τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ
 5 ἀντιπίπτετε, ὡς οἱ πατέρες ὑμῶν». Καὶ ὅτε μὲν λέγει ὁ Παῦλος περὶ Πατρός· «Θεὸς ὁ δικαίων, τίς ὁ κατακρίνων;» τὰ δὲ αὐτὰ καὶ περὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ὁμοίως λέγει· «Ἄλλ' ἀπελούσασθε, ἀλλ' ἡγιάσθητε, ἀλλ' ἐδικαιώθητε ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐν τῷ Πνεύματι
 10 τοῦ Θεοῦ ἡμῶν». Ὁ δὲ Κύριος τῷ Σατανᾷ λέγει περὶ ἑαυτοῦ· «Οὐκ ἐκπειράσεις Κύριον, τὸν Θεόν σου»· ὁ δὲ Πέτρος εἶπε πρὸς τὴν Σεπφείραν· «Τί ὅτι συνεφωνήθη ὑμῖν πειράσει τὸ Πνεῦμα Κυρίου»;

19. Καὶ ὁ Θεὸς μὲν ἐστὶν ὁ περιέχων καὶ πληρῶν τὰ πάντα, ὡς καὶ διὰ τοῦ Ἑσαΐου λέγει· «Τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν
 15 ἐγὼ πληρῶ, λέγει, Κύριος». Ὁμοίως καὶ περὶ τοῦ Υἱοῦ γράφει ὁ Παῦλος· «Ὁ καταβάς αὐτός ἐστι καὶ ὁ ἀναβάς ὑπεράνω πάντων τῶν οὐρανῶν, ἵνα πληρώσῃ τὰ πάντα». Τὰ δὲ αὐτὰ καὶ περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος φησιν ὁ Δαβὶδ· «Ποῦ πορευθῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύ-
 20 ματός σου, καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου σου ποῦ φύγω»; Τὸ δὲ εἰπεῖν αὐτόν· «Ποῦ πορευθῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματος σου;» ἔδειξεν ἡμῖν καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα εἶναι τὸ τὰ πάντα πληροῦν· Καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου σου ποῦ φύγω; «Ἐὰν ἀναβῶ εἰς τὸν οὐρανόν,

1. Πρβλ. Ψαλμ. 77, 40.

2. Ἑσ. 63, 10.

3. Πράξ. 7, 51.

4. Ρωμ. 8, 33.

5. Α' Κορ. 6, 11.

6. Ματθ. 4, 7.

τὴν ἔρημον»¹, ὁ δὲ Ἡσαΐας λέγει περὶ αὐτῶν· «αὐτοὶ δὲ ἀπίστησαν καὶ ἐξώργισαν τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, καὶ ἐστράφη καὶ ἔγινε ἐχθρὸς τῶν»². Καὶ ὁ Στέφανος ὁ Πρωτομάρτυς εἰς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων λέγει· «σκληροτράχηλοι εἴσθε καὶ χωρὶς περιτομῆς τῆς καρδίας καὶ τῶν αὐτιῶν σας· σεῖς πάντοτε ἀπειθαρχεῖτε εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ὅπως ἔκαμαν οἱ Πατέρες σας»³. Καὶ ὅταν μὲν λέγῃ ὁ Παῦλος περὶ τοῦ Πατρὸς «ὁ Θεὸς δικαιοῦναι· ποῖος λοιπὸν κατακρίνει;»⁴, τὰ ἴδια λέγει καὶ περὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐπίσης· «ἀλλὰ ἐλουσθήκατε καὶ ἀγιασθήκατε καὶ ἐδικαιωθήκατε εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ ἡμῶν»⁵. Ὁ δὲ Κύριος εἰς τὸν σατανᾶν λέγει περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του· «δὲν θὰ βάλῃς εἰς δοκιμασίαν τὸν Κύριον τὸν Θεόν σου»⁶, καθὼς καὶ ὁ Πέτρος εἶπε πρὸς τὴν Σαπφείραν «διατί ἐκάματε συμφωνίαν διὰ νὰ βάλετε εἰς δοκιμασίαν τὸ Πνεῦμα τοῦ Κυρίου;»⁷.

19. Καὶ ὁ Θεὸς μὲν εἶναι αὐτὸς ποῦ περιέχει καὶ γεμίζει τὰ πάντα διὰ τῆς παρουσίας του, ὅπως λέγει καὶ διὰ τοῦ Ἡσαΐου· «ἐγὼ πληρῶ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, λέγει ὁ Κύριος»⁸. ὁμοίως καὶ ὁ Παῦλος γράφει περὶ τοῦ Υἱοῦ· «αὐτὸς ὁ ὁποῖος κατέβη εἶναι καὶ ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἀνέβη ὑπεράνω ὄλων τῶν οὐρανῶν διὰ νὰ γεμίσῃ τὰ πάντα διὰ τῆς δόξης του»⁹. Τὰ ἴδια δὲ λέγει καὶ ὁ Δαβὶδ περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· «ποῦ νὰ πορευθῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματός σου καὶ ποῦ νὰ φύγω ἀπὸ τὴν παρουσίαν σου»¹⁰; Μὲ τὸ νὰ εἰπῆ δὲ αὐτός, «ποῦ νὰ πορευθῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματός σου;» μᾶς ἀπέδειξεν ὅτι καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα εἶναι αὐτὸ ποῦ γεμίζει τὰ πάντα διὰ τῆς παρουσίας του· καὶ ποῦ νὰ ἀπομακρυνθῶ ἀπὸ τὴν παρουσίαν σου; «ἐὰν ἀνεβῶ εἰς τὸν οὐρανόν, σὺ εἶσαι ἐκεῖ· ἐὰν κατεβῶ εἰς τὸν Ἄδην εὐρί-

7. Πράξ. 5, 9.

8. Ἱερ. 23, 24.

9. Ἐφεσ. 4, 10.

10. Ψαλμ. 138, 7.

σὸν ἐκεῖ εἶ· ἐὰν καταβῶ εἰς τὸν ἄδην, πάρει)). Τίς δὲ παραγέγο-
 ρεν εἰς τὸν ἄδην εἰ μὴ ὁ Υἱὸς ὁ ἐκ νεκρῶν ἀναστάς; καὶ ὅτε μὲν
 λέγει ὁ Στέφανος ἐν ταῖς Πράξεσιν· «Ὁ Θεὸς τῆς δόξης ὤφθη
 τῷ πατρὶ ἡμῶν Ἀβραάμ»· τὰ αὐτὰ καὶ περὶ Υἱοῦ ὁ Παῦλος λέ-
 5 γει· «Εἰ γὰρ ἔγνωσαν, οὐκ ἂν τὸν Κύριον τῆς δόξης ἐσταύρω-
 σαν»· ὁμοίως δὲ καὶ ὁ Δαυὶδ λέγει· «Κύριος τῶν δυνάμεων αὐ-
 τός ἐστιν ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης». Μία γὰρ δόξα Πατρὸς καὶ Υἱοῦ
 καὶ ἁγίου Πνεύματος· «Τὴν δόξαν μου», φησὶν ἡ Γραφή, «ἐτέ-
 ρω οὐ δώσω»· οὐ γὰρ ἐστὶ δεύτερος Θεὸς ὁ Υἱός, ἀλλὰ Λόγος
 10 τοῦ ἐνὸς καὶ μόνου Θεοῦ, θεολογούμενος ἐν Πατρὶ, ὡς καὶ ὁ
 Πατὴρ ἐν Υἱῷ θεολογεῖται· καθὼς καὶ Ἡσαΐας λέγει θεολογῶν
 Υἱὸν σὺν Πατρὶ· «Καὶ προσκυνήσουσί σοι καὶ ἐν σοὶ προσεύ-
 ξονται, ὅτι ἐν σοὶ ὁ Θεὸς ἐστὶ, καὶ πλὴν σοῦ Θεὸς οὐκ ἔστι. Σὺ
 γὰρ εἶ ὁ Θεός, καὶ οὐκ ἤδειμεν, Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ Σωτήρ. Αἰ-
 15 σχυνθήσονται καὶ ἐντραπήσονται πάντες οἱ ἀντικείμενοι αὐτῷ).
 Ἀντίκεινται δὲ αὐτῷ οἱ μὴ ὁμολογοῦντες αὐτὸν καὶ τὸ Πνεῦμα
 αὐτοῦ τῆς αὐτῆς τῷ Πατρὶ οὐσίας, καὶ πλὴν αὐτοῦ μὴ εἶναι
 Θεόν, καὶ οἱ τὸ πάθος αὐτοῦ καὶ τὴν πτωχείαν ἐπαισχυνόμενοι.
 Οὐδεὶς γὰρ δύναται γνῶναι Θεόν, ἐὰν μὴ τὸν σταυρωθέντα καὶ
 20 ἐκ νεκρῶν ἀναστάντα ὁμολογήσῃ σὺν τῷ ἀποστόλῳ Θωμᾷ Κύ-
 ριον καὶ Θεὸν τὸν λέγοντα τοῖς ἀποστόλοις αὐτοῦ· «Εἰ γὰρ ἐ-
 γνώκειτέ με, καὶ τὸν Πατέρα μου ἐγνώκειτε ἂν, καὶ ἀπάρτι γι-
 νώσκετε αὐτόν, καὶ ἐωράκατε αὐτόν. Λέγει αὐτῷ Φίλιππος· Κύ-
 ριε, δεῖξον ἡμῖν τὸν Πατέρα, καὶ ἀρκεῖ ἡμῖν. Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰη-
 25 σοῦς· Τοσοῦτον χρόνον μεθ' ὑμῶν εἶμι, καὶ οὐκ ἔγνωκάς με Φί-

-
1. Ψαλμ. 138, 8.
 2. Πράξ. 7, 2.
 3. Α' Κορ. 2, 8.
 4. Ψαλμ. 23, 10.

σκεσαι ἐκεῖ»¹. Ποῖος ὅμως ἔχει κατέλθει εἰς τὸν Ἴσραηλ ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Υἱόν, ὁ ὁποῖος ἀνέστη ἐκ νεκρῶν; Καὶ ὅταν μὲν λέγη ὁ Στέφανος εἰς τὰς Πράξεις «ὁ Θεὸς τῆς δόξης ἐφανερώθη εἰς τὸν πατέρα μας τὸν Ἀβραάμ»², τὰ ἴδια λέγει καὶ ὁ Παῦλος περὶ τοῦ Υἱοῦ· «διότι ἐὰν ἐγνώριζαν, δὲν θὰ ἐσταύρωναν τὸν Κύριον τῆς δόξης»³. ὁμοίως δὲ καὶ ὁ Δαβὶδ λέγει· «ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων, αὐτὸς εἶναι ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης»⁴. Διότι μία εἶναι ἡ δόξα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· λέγει ἡ Γραφή, «τὴν δόξαν μου δὲν θὰ τὴν δώσω εἰς ἄλλον»⁵. δὲν εἶναι δηλαδὴ δεῦτερος Θεὸς ὁ Υἱὸς ἀλλὰ Λόγος τοῦ ἐνὸς καὶ μόνου Θεοῦ, θεολογούμενος μετὰ τοῦ Πατρὸς, ὅπως καὶ ὁ Πατὴρ θεολογεῖται μετὰ τοῦ Υἱοῦ, ὅπως καὶ ὁ Ἰσραήλ θεολογῶν τὸν Υἱόν μετὰ τοῦ Πατρὸς, λέγει· «καὶ θὰ σὲ προσκυνήσουν καὶ θὰ προσευχηθοῦν εἰς σέ, διότι εἰς ἐσένα εἶναι ὁ Θεός, καὶ ἐκτὸς ἀπὸ σένα δὲν ὑπάρχει ἄλλος Θεός. Διότι σὺ εἶσαι ὁ Θεός καὶ δὲν τὸ ἐγνώριζαμεν, ὁ Θεός, ὁ Σωτὴρ τοῦ Ἰσραήλ. Θὰ καταισχυνοῦν καὶ θὰ ἐντροπιαστοῦν ὅλοι ὅσοι τὸν πολεμοῦν»⁶. Ἀντιτίθενται δὲ εἰς αὐτὸν ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι δὲν δέχονται αὐτὸν καὶ τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ ὡς προερχομένους ἐκ τῆς ἰδίας οὐσίας τοῦ Πατρὸς καὶ ὅτι ἐκτὸς αὐτοῦ δὲν ὑπάρχει Θεός, καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἀποστρέφονται τὸ ἀνθρώπινον πάθος του καὶ τὴν ἀνθρωπίνην ταπεινώσιν του. Διότι κανεὶς δὲν ἠμπορεῖ νὰ γνωρίσῃ τὸν Θεόν, ἐὰν δὲν ὁμολογήσῃ μαζὺ μὲ τὸν ἀπόστολον Θωμᾶν⁷ ὅτι ὁ σταυρωθεὶς καὶ ἀναστηθεὶς ἐκ νεκρῶν εἶναι ὁ Κύριος καὶ Θεός, ὁ ὁποῖος λέγει εἰς τοὺς Ἀποστόλους του· «διότι ἐὰν μὲ εἶχατε γνωρίσει, θὰ ἐγνώριζατε καὶ τὸν Πατέρα, καὶ ἀπὸ τώρα πλέον τὸν γνωρίζετε καὶ τὸν ἔχετε ἰδῆ. Λέγει εἰς αὐτὸν ὁ Φίλιππος· Κύριε, δεῖξε μας τὸν Πατέρα καὶ αὐτὸ μᾶς εἶναι ἀρκετόν. Λέγει εἰς αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς· τόσον πολὺν χρόνον εἶμαι μαζὺ σας καὶ δὲν μὲ ἐγνώρισες, Φίλιππε; Ἐκεῖνος ποὺ ἔχει ἰδῆ ἐμέ,

5. Ἰω. 48, 11.

6. Ἰω. 45, 14-16.

7. Πρβλ. Ἰω. 20, 28.

λιππε; Ὁ ἑωρακῶς ἐμὲ ἑώρακε τὸν Πατέρα μου. Καὶ πῶς σὺ λέγεις; Δεῖξον ἡμῖν τὸν Πατέρα; Οὐ πιστεύεις, ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοὶ ἐστι; Τὰ ῥήματα ἃ ἐγὼ λαλῶ, οὐκ ἀπ' ἔμαντοῦ λαλῶ. Ὁ δὲ Πατὴρ μου ἐν ἐμοὶ μένων, αὐτὸς ποιεῖ τὰ ἔργα. Πιστεúετε μοι, ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ μου, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοὶ ἐστιν. Εἰ δὲ μή, διὰ τὰ ἔργα αὐτὰ πιστεύετε μοι». Ἐργον δὲ ἦν τοῦ Θεοῦ Πατρὸς τὸ ἐκβάλλειν τὰ δαιμόνια· ἐν Πνεύματι δὲ ἀγίῳ εἶπεν ἐκβάλλειν τὰ δαιμόνια· «Εἰ δὲ ἐγώ», φησίν, «ἐν Πνεύματι Θεοῦ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια». Περὶ οὗ ὁ Λουκᾶς φησιν· Εἰ δὲ ἐγὼ ἐν δακτύλῳ Θεοῦ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια. Ὅτε γὰρ ἡ Γραφή τὸν Χριστὸν βραχίονα ὀνομάζει τοῦ Πατρὸς, τὸ ἅγιον Πνεῦμα δάκτυλον Θεοῦ καλεῖ· καὶ ὅτε δὲ τὸν Υἱὸν Θεοῦ λόγον ὀνομάζει, τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἐμφύσημα τοῦ Θεοῦ λέγει.

20. Καὶ πάλιν λέγει ὁ Ἀπόστολος· «Ὅταν παραδιδῶ τὴν βασιλείαν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, ὅταν καταργήσῃ πᾶσαν ἀρχὴν καὶ πᾶσαν ἐξουσίαν καὶ δύναμιν. Δεῖ γὰρ αὐτὸν βασιλεύειν ἄχρις ἀνθῆ πάντας τοὺς ἐχθροὺς ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ. Ἐσχατος ἐχθρὸς καταργεῖται ὁ θάνατος· πάντα γὰρ ὑπέταξεν ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ. Ὅταν δὲ εἴπῃ, ὅτι πάντα ὑποτέτακται, δηλόν, ὅτι ἐκτὸς τοῦ ὑποτάξαντος αὐτῷ τὰ πάντα. Ὅταν δὲ ὑποταγῆ αὐτῷ τὰ πάντα, τότε καὶ αὐτὸς ὁ Υἱὸς ὑποταγήσεται τῷ ὑποτάξαντι αὐτῷ τὰ πάντα, ἵνα ἢ ὁ Θεὸς τὰ πάντα ἐν πᾶσι». Περὶ τῆς ὑποταγῆς τοῦ κόσμου λέγει τῆς ἐν σαρκὶ αὐτοῦ ὑποτεταγμένης. Περὶ γὰρ τῆς βασιλείας αὐτοῦ τῆς θεϊκῆς Δανιὴλ ἐξέφρασε λέγων· 25 «Καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος». Καθὼς καὶ ὁ Λου-

1. Ἰω. 14, 7-12.

2. Πρβλ. Ματθ. 12, 28.

3. Λουκ. 11, 20.

ἔχει ἰδῆ τὸν Πατέρα μου. Διατί λοιπὸν λέγεις, δεῖξε μας τὸν Πατέρα; Δὲν πιστεύεις ὅτι ἐγὼ εἶμαι μετὰ τοῦ Πατρὸς καὶ ὁ Πατήρ μετ' ἐμοῦ; Τὰ λόγια τὰ ὁποῖα λέγω ἐγὼ, δὲν τὰ λέγω ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν μου. Ὁ δὲ Πατήρ μου, ὁ ὁποῖος μένει μετ' ἐμοῦ, αὐτὸς κάμνει τὰ ἔργα. Νὰ μὲ πιστεύετε, ὅτι ἐγὼ εἶμαι μαζὺ μὲ τὸν Πατέρα μου καὶ ὁ Πατήρ μου μὲ ἐμέ. Καὶ ἔάν ὄχι, τοῦλάχιστον νὰ πιστεύετε λόγῳ τῶν ἰδίων τῶν ἔργων»¹. Ἔργον δὲ τοῦ Θεοῦ Πατρὸς ἦτο ἡ ἐκδίωξις τῶν δαιμόνων· εἶπε δὲ ὅτι διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐκδιώκει τὰ δαιμόνια². «ἔάν δὲ ἐγὼ», λέγει, «διὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ ἐκδιώκω τὰ δαιμόνια...»³. Περὶ τούτου ὁ Λουκᾶς λέγει· ἔάν δὲ ἐγὼ διὰ τοῦ δακτύλου τοῦ Θεοῦ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια. Διότι, ὅταν ἡ Γραφή ὀνομάζει τὸν Χριστὸν βραχίονα τοῦ Πατρὸς, τὸ Ἅγιον Πνεῦμα τὸ ὀνομάζει δακτυλον τοῦ Θεοῦ· καὶ ὅταν ὀνομάζει τὸν Υἱὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ, τὸ Ἅγιον Πνεῦμα τὸ ὀνομάζει ἐμφύσημα (πνοήν) τοῦ Θεοῦ.

20. Καὶ πάλιν λέγει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος· «ὅταν θὰ παραδώσῃ ὁ Χριστὸς τὴν βασιλείαν εἰς τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα, ὅταν θὰ καταργήσῃ πᾶσαν ἀρχὴν ἀντίθετον εἰς τὰς βουλὰς του καὶ πᾶσαν ἐξουσίαν καὶ δύναμιν. Διότι αὐτὸς πρέπει νὰ βασιλεύῃ μέχρις ὅτου θέσῃ ὅλους τοὺς ἐχθροὺς ὑπὸ τοὺς πόδας του καὶ τοὺς ὑποτάξῃ. Τελευταῖος ἀπὸ ὅλους τοὺς ἐχθροὺς θὰ καταργηθῇ ὁ θάνατος. Διότι ὅλα τὰ ὑπέταξε ὁ Πατήρ ὑπὸ τοὺς πόδας τοῦ Χριστοῦ. Ὅταν δὲ ὁ Χριστὸς εἶπῃ εἰς τὸν Πατέρα ὅτι ὅλα ἔχουν ὑποταχθῆ εἰς αὐτόν, εἶναι φανερὸν ὅτι ἐξαιρεῖται ὁ ὑποτάξας εἰς αὐτόν τὰ πάντα. Ὅταν δὲ ὑποταχθῶν εἰς αὐτόν τὰ πάντα, τότε καὶ ὁ Υἱὸς θὰ ὑποταχθῇ ὡς πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν εἰς τὸν Πατέρα, τὸν ὑποτάξαντα εἰς αὐτόν τὰ πάντα, διὰ νὰ εἶναι ὁ Θεός, ὡς πρωταρχικὴ τῶν πάντων αἰτία, τὰ πάντα εἰς πάντα»⁴. Ὡς ὑποταγὴν τοῦ κόσμου ἐννοεῖ τὴν ὑποταγεμένην εἰς τὸν Θεὸν ἀνθρωπίνην φύσιν. Διότι περὶ τῆς θεϊκῆς του βασιλείας ὁ Δανιὴλ ἐξεφράσθη λέγων· «καὶ δὲν θὰ ἔχη

4. Α' Κορ. 15, 24-28.

κᾶς λέγει τὸν ἄγγελον Γαβριήλ εἰρηκέναι πρὸς τὴν Παρθένον περὶ τοῦ Κυρίου· «Καὶ βασιλεύσει», φησὶν, «εἰς τὸν αἰῶνα καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος». Ὁ δὲ Ἀπόστολος λέγει τέλος ἔχειν τὴν βασιλείαν αὐτοῦ. «Δεῖ γὰρ αὐτὸν βασιλεύειν»,
 5 φησὶν, «ἄχρις ἂν θῆῃ πάντας τοὺς ἐχθροὺς ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ». Ὁμοίως δὲ καὶ ὁ Δαβὶδ· «Εἶπε», φησὶν, «ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου· Κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθροὺς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου». Τὸ λέγειν οὖν αὐτόν, κάθου, ἀρχὴν σημαίνει· καὶ τὸ λέγειν, ἕως τεθῶσιν οἱ ἐχθροί σου, τέλος δείκνυσιν.
 10 «Ὅταν δὲ ὑποταγῇ αὐτῷ τὰ πάντα, τότε καὶ αὐτὸς ὁ Υἱὸς ὑποταγήσεται τῷ ὑποτάξαντι αὐτῷ τὰ πάντα· ἵνα ἢ ὁ Θεὸς τὰ πάντα ἐν πᾶσι». Τοῦτο δὲ ἐστίν, ὅταν φησὶν ὑποταγῶμεν οἱ πάντες τῷ Υἱῷ, εὐρεθῶσιν αὐτοῦ μέλη, καὶ γενώμεθα αὐτῷ εἰς υἱοὺς Θεοῦ. Ὑμεῖς γάρ, φησὶν, «εἰς ἔστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ»· τότε δὲ αὐτὸς
 15 ὑποταγήσεται ἀνθ' ἡμῶν τῷ Πατρὶ, ὡς κεφαλὴ ὑπὲρ τῶν ἰδίων μελῶν. Τῶν γὰρ μελῶν αὐτοῦ μηδέπω ὑποταγέντων πάντων, αὐτός, ἢ κεφαλὴ αὐτῶν, οὕτω ὑποτέτακται τῷ Πατρὶ, ἀναμένων τὰ ἴδια μέλη. Εἰ δὲ ἦν εἰς τῶν ὑποτεταγμένων, ἐξ ἀρχῆς ἂν ὑπετάσσετο τῷ Πατρὶ, καὶ οὐκ ἐπὶ τοῦ τέλους τοῦτο ἐποίει.
 20 Ἡμεῖς γάρ ἐσμεν οἱ ἐν αὐτῷ ὑποτασσόμενοι τῷ Πατρὶ, καὶ ἡμεῖς ἐσμεν οἱ ἐν αὐτῷ βασιλεύοντες, ἕως ἂν τεθῶσιν οἱ ἐχθροὶ ἡμῶν ὑπὸ τοὺς πόδας ἡμῶν· διὰ γὰρ τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν ὁ Δεσπότης τῶν οὐρανῶν ἐν ὁμοιώματι ἡμῶν γέγονε, καὶ ἔλαβε τὸν ἀνθρώπινον θρόνον Δαβὶδ τοῦ κατὰ σάρκα πατρὸς αὐτοῦ εἰς τὸ
 25 ἀνοικοδομησαὶ καὶ ἀνορθῶσαι αὐτόν. Ἴνα, ὅταν ἀνορθωθῇ, οἱ

1. Πρβλ. Δαν. 3, 33.

2. Λουκ. 1, 33.

3. Α' Κορ. 15, 25.

4. Ψαλμ. 109, 1.

τέλος ἡ βασιλεία του»¹. Καθὼς καὶ ὁ Λουκᾶς λέγει ὅτι ὁ ἄγγελος Γαβριήλ ἔχει εἰπῆ πρὸς τὴν Παρθένον περὶ τοῦ Κυρίου· «καὶ θὰ βασιλεύῃ», λέγει, «παντοτινά, καὶ ἡ βασιλεία του δὲν θὰ ἔχη τέλος»². Ὁ δὲ Ἀπόστολος Παῦλος λέγει ὅτι ἡ βασιλεία του ἔχει τέλος. «Διότι αὐτὸς πρέπει νὰ βασιλεύῃ», λέγει, «μέχρις ὅτου θέσῃ ὅλους τοὺς ἐχθροὺς του ὑπὸ τοὺς πόδας του»³. Ὁμοίως καὶ ὁ Δαβίδ· «εἶπε», λέγει, «ὁ Κύριος εἰς τὸν Κύριόν μου· κάθησε εἰς τὰ δεξιὰ μου μέχρις ὅτου θέσω τοὺς ἐχθροὺς σου ὡς σκαμνὶ ὑπὸ τοὺς πόδας σου»⁴. Τὸ ὅτι λοιπὸν λέγει εἰς αὐτόν, «κάθησε», σημαίνει ἐξουσίαν· καὶ τὸ ὅτι λέγει, μέχρις ὅτου ὑποταχθοῦν οἱ ἐχθροί σου, σημαίνει τέλος. «Ὅταν δὲ ὑποταχθοῦν εἰς αὐτόν τὰ πάντα, τότε καὶ ὁ ἴδιος ὁ Υἱὸς θὰ ὑποταγῆ ὡς ἄνθρωπος εἰς τὸν ὑποτάξαντα εἰς αὐτόν τὰ πάντα, διὰ νὰ εἶναι ὁ Θεός, ὡς πρωταρχικὴ αἰτία τῶν πάντων, τὰ πάντα εἰς πάντα»⁵. Τοῦτο δὲ σημαίνει, ὅταν δηλαδὴ ὑποταχθῶμεν ὅλοι εἰς τὸν Υἱόν, ὅτι θὰ εἴμεθα μέλη αὐτοῦ καὶ θὰ γίνωμεν κατὰ τὴν χάριν του, υἱοὶ τοῦ Θεοῦ. Διότι σεῖς, λέγει, «εἰσθε ἓνας ἔναντι τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ»⁶· τότε καὶ αὐτὸς θὰ ὑποταχθῆ ἐκ μέρους μας ὡς ἄνθρωπος εἰς τὸν Πατέρα, ὡσάν κεφαλὴ σώματος διὰ τὰ ἰδικὰ του μέλη. Διότι ἐφ' ὅσον δὲν ὑπετάγησαν ἀκόμη ὅλα τὰ μέλη αὐτοῦ, ὁ ἴδιος, ὁ ὅποιος εἶναι ἡ κεφαλὴ, δὲν ἔχει ὑποταχθῆ ἀκόμη εἰς τὸν Πατέρα, ἀναμένων τὰ ἰδικὰ του μέλη νὰ ὑποταχθοῦν εἰς ἑαυτόν. Ἐὰν δὲ ἦτο ἓνας ἀπὸ τοὺς ὑποτεταγμένους, ἀπὸ τὴν ἀρχὴν θὰ ὑπετάσσετο εἰς τὸν Πατέρα καὶ δὲν θὰ ἔκαμνε τοῦτο εἰς τὸ τέλος. Διότι ἡμεῖς εἴμεθα οἱ ὑποτασσόμενοι δι' αὐτοῦ εἰς τὸν Πατέρα καὶ ἡμεῖς εἴμεθα οἱ βασιλεύοντες δι' αὐτοῦ, μέχρις ὅτου τεθοῦν οἱ ἐχθροί μας ὑπὸ τοὺς πόδας μας· διότι λόγῳ τῶν ἐχθρῶν μας ὁ Κύριος τῶν οὐρανῶν ἔλαβε τὴν ἰδικὴν μας φύσιν καὶ ἔλαβε τὸν ἀνθρώπινον θρόνον τοῦ Δαβίδ, τοῦ κατὰ σάρκα πατρός του, διὰ ν' ἀνοικοδομήσῃ καὶ ν' ἀνορθώσῃ αὐτόν, οὕτως ὥστε ὅταν ἀνορθωθῆ, ὅλοι νὰ βασιλεύσω-

5. Α' Κορ. 15, 28.

6. Γαλ. 3, 28.

πάντες ἐν αὐτῷ βασιλεύσωμεν, καὶ παραδῶ τὴν ἀνθρωπίνην βασιλείαν κατωρθωμένην, τῷ Πατρὶ, «*Ἴνα ἦ ὁ Θεὸς τὰ πάντα ἐν πᾶσι*»), βασιλεύον δι' αὐτοῦ, ὡς διὰ Λόγου Θεοῦ, μετὰ τὸ βασιλεύσαι αὐτὸν δι' αὐτοῦ, ὡς δι' ἀνθρώπου σωτήρος.

5 21. Καὶ ὅταν λέγῃ ὁ Πέτρος· «*Ἀσφαλῶς οὖν γνωσκέτω πᾶς οἶκος Ἰσραὴλ, ὅτι καὶ Κύριον καὶ Χριστὸν αὐτὸν ἐποίησεν ὁ Θεὸς τοῦτον τὸν Ἰησοῦν, ὃν ὑμεῖς ἐσταυρώσατε*»· οὐ περὶ τῆς θεότητος αὐτοῦ λέγει, ὅτι καὶ Κύριον αὐτὸν καὶ Χριστὸν ἐποίησεν, ἀλλὰ περὶ τῆς ἀνθρωπότητος αὐτοῦ, ἣτις ἐστὶ πᾶσα ἡ
10 Ἐκκλησία, ἡ ἐν αὐτῷ κυριεύουσα καὶ βασιλεύουσα μετὰ τὸ αὐτὸν σταυρωθῆναι· καὶ χριστιανὴ εἰς βασιλείαν οὐρανῶν, ἵνα συμβασιλεύσῃ αὐτῷ, τῷ δι' αὐτὴν ἑαυτὸν κενώσαντι, καὶ ἀναλαβόντι αὐτὴν διὰ τῆς δουλικῆς μορφῆς. Ὁ γὰρ Λόγος καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἀεὶ ἦν Κύριος καὶ Θεός· καὶ οὐ μετὰ τὸ σταυρωθῆναι ἐποι-
15 ἦθη Κύριος καὶ Χριστός· ἀλλὰ, ὡς προεῖπον, τὴν ἀνθρωπότητα αὐτοῦ ἐποίησεν ἡ θεότης αὐτοῦ Κύριον καὶ Χριστόν· καὶ ὅταν λέγῃ· «*Πάτερ, εἰ δυνατόν, τὸ ποτήριον τοῦτο παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ· πλὴν μὴ τὸ ἐμὸν θέλημα γένηται, ἀλλὰ τὸ σόν*»· καί, «*Τὸ μὲν Πνεῦμα πρόθυμον, ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής*»· δύο θελήματα ἐνταῦ-
20 θα δείκνυσι, τὸ μὲν ἀνθρώπινον, ὅπερ ἐστὶ τῆς σαρκός· τὸ δὲ θεϊκόν, ὅπερ Θεοῦ. Τὸ γὰρ ἀνθρώπινον διὰ τὴν ἀσθένειαν τῆς σαρκός παραιτεῖται τὸ πάθος· τὸ δὲ θεϊκόν αὐτοῦ πρόθυμον. Ὡσπερ δὲ ὁ Πέτρος ἀκούσας περὶ τοῦ πάθους ἐδειλίασε, καὶ εἶπεν· «*Ἰλεώς σοι, Κύριε*»· ἐπιτιμῶν δὲ αὐτῷ ὁ Κύριος λέγει·
25 «*Ὑπαγε ὀπίσω μου, Σατανᾶ, σκάνδαλόν μου εἶ, ὅτι οὐ φρονεῖς*

1. Α' Κορ. 15, 28.

2. Πράξ. 2, 36.

3. Ματθ. 26, 39.

μεν δι' αὐτοῦ, καὶ νὰ παραδώσῃ τὴν ἀνθρωπίνην βασιλείαν ἀνωρθωμένην εἰς τὸν Πατέρα, «διὰ νὰ εἶναι ὁ Θεὸς τὰ πάντα εἰς πάντα»¹, βασιλεύων μέσφ αὐτοῦ ὡς διὰ μέσου τοῦ Λόγου Θεοῦ, μετὰ τὴν βασιλείαν του δι' αὐτοῦ, ὡς διὰ μέσου τοῦ ἀνθρώπου σωτῆρος.

21. Καὶ ὅταν λέγῃ ὁ Πέτρος, «ὡς γνωρίζῃ λοιπὸν ἀσφαλῶς ὅλον τὸ γένος τοῦ Ἰσραὴλ ὅτι ὁ Θεὸς ἀνέδειξεν αὐτὸν Κύριον καὶ Χριστόν, τοῦτον τὸν Ἰησοῦν, τὸν ὁποῖον σεῖς ἐσταυρώσατε»², δὲν ὁμιλεῖ περὶ τῆς θεότητός του, διότι ἔκαμε αὐτὸν Κύριον καὶ Χριστόν, ἀλλὰ περὶ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεώς του, ἢ ὁποία εἶναι ὀλόκληρη ἢ Ἐκκλησία, ἢ δι' αὐτοῦ κυριαρχοῦσα καὶ βασιλεύουσα δι' αὐτοῦ μετὰ τὴν σταύρωσίν του. Αὐτὴ ἔχει χρισθῆ διὰ τὴν οὐράνιον βασιλείαν, διὰ νὰ συμβασιλεύσῃ μετ' αὐτοῦ, ὁ ὁποῖος ἐταπείνωσε τὸν ἑαυτὸν του χάριν αὐτῆς καὶ τὴν ἀνέλαβε ὑπὸ τὴν προστασίαν του μετὰ τὴν ἀνθρωπίνην μορφήν του. Διότι ὁ Λόγος καὶ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἀνέκαθεν ἦτο Κύριος καὶ Θεός· καὶ δὲν ἔγινε Κύριος καὶ Θεὸς μετὰ τὴν σταύρωσίν του, ἀλλὰ, ὅπως εἶπα προηγουμένως, τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν του ἔκαμε ἢ θεότης του Κύριον καὶ χριστόν· καὶ ὅταν λέγῃ «Πάτερ, ἐὰν εἶναι δυνατὸν, ὡς ἀποφύγω τὸ ποτήριον αὐτό· ὄχι ὁμως· ὡς μὴ γίνῃ τὸ ἰδικόν μου θέλημα ἀλλὰ τὸ ἰδικόν σου»³, καί, «τὸ μὲν Πνεῦμα πρόθυμον, ἢ δὲ σὰρξ ἀσθενής»⁴, ἐδῶ δεικνύει δύο θελήματα, τὸ μὲν ἀνθρώπινον, τὸ ὁποῖον εἶναι τῆς σαρκός, τὸ δὲ θεϊκόν, τὸ ὁποῖον εἶναι τοῦ Θεοῦ. Διότι τὸ ἀνθρώπινον θέλημα, λόγφ τῆς ἀδυναμίας τῆς σαρκός, ἀποφεύγει τὸ πάθος τοῦ σταυροῦ, ἐνῶ τὸ θεϊκόν θέλημά του εἶναι πρόθυμον. Ὅπως δὲ ὁ Πέτρος ἐδειλίασε ὅταν ἤκουσε περὶ τοῦ σταυρικοῦ πάθους καὶ εἶπε «ὁ Θεὸς νὰ σὲ φυλάξῃ, Κύριε»⁵, ἐπιπλήττων δὲ τοῦτον ὁ Κύριος λέγει «πήγαινε ὀπίσω μου σατανᾶ· μοῦ εἶσαι ἐμπόδιον εἰς τὸ ἔργον μου, διότι δὲν φρονεῖς ὅ,τι εἶναι εὐάρεστον εἰς

4. Μάρκ. 14, 38.

5. Ματθ. 16, 22.

τὰ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων»· οὕτως καὶ ἐνταῦθα νοεῖται· γενόμενος γὰρ ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων, παραιτεῖται τὸ πάθος, ὡς ἄνθρωπος· Θεὸς δὲ ὢν, καὶ κατὰ τὴν οὐσίαν τὴν θεϊκὴν ἀπαθὴς ὑπάρχων, προθύμως ὑπεδέξατο τὸ πάθος καὶ τὸν θάνατον· διότι οὐκ ἦν δυνατὸν κρατεῖσθαι αὐτὸν ὑπὸ τοῦ θανάτου· ὅτι Θεὸς ἦν ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος, ἀποθνήσκων, ἔκοντί, καὶ ἐγειρόμενος κατ' ἐξουσίαν ἰδίαν ὡς Θεός, ὡς καὶ Λαυὶδ εἶπεν· «Ἀναστήτω ὁ Θεός, καὶ διασκορπισθήτωσαν οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ»· καὶ αἴθις· «Ἐξεγέρθητι, Κύριε ὁ Θεός μου, ἐν προστάγματι, ᾧ ἐνετείλω, καὶ συναγωγὴ λαῶν κυκλώσει σε. Καὶ ὑπὲρ ταύτης εἰς ὕψος ἐπίστρεψον· Κύριος κρινεῖ λαούς». Λέγει δὲ καὶ ὁ Ἀπόστολος ἀλλαχοῦ· «Ἐπαθεν ἐξ ἀσθενείας, ζῆ δὲ ἐκ δυνάμεως Θεοῦ». Δύναμις δὲ ἐστὶ Θεοῦ ὁ Υἱός, παθὼν ἐξ ἀσθενείας, τουτέστιν, ἐκ τῆς σαρκικῆς συμπλοκῆς· καὶ παροϊτούμενος τὸ πάθος, ὡς ἄνθρωπος· ζῶν δὲ διὰ τῆς ἑαυτοῦ δυνάμεως.

22. Καὶ ὅτε λέγει ὁ Κύριος ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίῳ· «Αὕτη δὲ ἐστὶν ἡ αἰώνιος ζωὴ, ἵνα γινώσκωσί σε τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεόν, καὶ δι' ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστόν»· ἀλλαχοῦ ὁ αὐτὸς Ἰωάννης τὸν Υἱὸν λέγει ἀληθινὸν Θεόν. «Οἴδαμεν» γάρ, φησὶν, «ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἦκει· καὶ δέδωκεν ἡμῖν διάνοιαν, ἵνα γινώσκωμεν τὸν ἀληθινὸν Θεόν, καὶ ἐσμεν ἐν τῷ ἀληθινῷ ἐν τῷ Υἱῷ αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστῷ. Οὗτός ἐστιν ὁ ἀληθινὸς Θεός, καὶ ζωὴ ἡ αἰώνιος». Ὡστε ἀληθινὸς Θεός ἐστιν ὁ Υἱός, καὶ πρὸ τοῦ γενέσθαι αὐτὸν ἀνθρώπων, καὶ μετὰ τὸ γενέσθαι μεσίτην Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ἀνθρώπων Ἰησοῦν Χριστόν.

1. Ματθ. 16, 23.

2. Ψαλμ. 67, 2.

3. Ψαλμ. 7, 7-9.

τὸν Θεὸν ἀλλ' ὅ,τι εἶναι εὐάρεστον εἰς τοὺς ἀνθρώπους»¹, ἔτσι ἐννοεῖται καὶ ἐδῶ· ἀφοῦ δηλαδὴ ἔλαβε τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ἀποφεύγει τὸ πάθος, ὡς ἄνθρωπος· ἐπειδὴ ὅμως εἶναι Θεὸς καὶ ὡς πρὸς τὴν θεϊκὴν οὐσίαν εἶναι ἀπαθής, μὲ προθυμίαν ἐδέχθη τὸ πάθος τοῦ σταυροῦ καὶ τὸν θάνατον. Διότι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ νικηθῇ αὐτὸς ἀπὸ τὸν θάνατον· ἐπειδὴ ἦτο Θεός, ὁ ὁποῖος ἔλαβε ἀνθρωπίνην μορφήν, ἀποθνήσκων μὲ τὴν θέλησίν του καὶ ἀναστὰς διὰ τῆς ἰδικῆς του δυνάμεως ὡς Θεός, ὅπως εἶπε καὶ ὁ Δαβὶδ· «ἄς ἀναστηθῇ ὁ Θεὸς καὶ ἄς διασκορπισθοῦν οἱ ἐχθροὶ του»²· καὶ ἀκόμη· «ἐγέρθητι Κύριε, Θεέ μου, μὲ τὸ πρόσταγμα τὸ ὁποῖον ὤρισες, περιστοιχιζόμενος ἀπὸ τὴν συνάθροισιν τῶν ἐθνῶν. Σὺ δὲ ἐπίστρεψε ὑπεράνω αὐτῆς εἰς τὰ ὕψη· ὁ Κύριος θὰ κρίνη τοὺς λαοὺς»³. Λέγει δὲ καὶ ὁ Ἀπόστολος ἄλλοῦ· «ὑπέστη τὸ σταυρικὸν πάθος λόγῳ τῆς εὐπαθοῦς ἀνθρωπίνης φύσεως, ζῆ ὅμως ἀπὸ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ»⁴. Δύναμις δὲ τοῦ Θεοῦ εἶναι ὁ Υἱός, ὁ ὁποῖος ὑπέστη τὸ πάθος λόγῳ τῆς ἀδυναμίας τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, δηλαδὴ λόγῳ τοῦ σωματικοῦ συνδυασμοῦ, καὶ ἀποφεύγει τὸ πάθος ὡς ἄνθρωπος· ζῆ δὲ διὰ τῆς ἰδικῆς του θείας δυνάμεως.

22. Καὶ ὅταν λέγη ὁ Κύριος εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον «αὕτη δὲ εἶναι ἡ αἰώνιος ζωὴ· τὸ νὰ ἀποκτήσουν δηλαδὴ ἀληθινὴν καὶ τελείαν γνῶσιν σοῦ, τοῦ μόνου ἀληθινοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὸν ὁποῖον σὺ ἀπέστειλες εἰς τὸν κόσμον»⁵, ἄλλοῦ ὁ ἴδιος Ἰωάννης ὀνομάζει τὸν Υἱὸν ἀληθινὸν Θεόν. Λέγει δηλαδὴ, «γνωρίζομεν ὅτι ἔχει ἔλθει ὁ Υἱός· καὶ μᾶς ἔχει δώσει νοῦν διὰ νὰ γνωρίζωμεν τὸν ἀληθινὸν Θεόν, καὶ εἰμεθα εἰς τὸν ἀληθινὸν Θεὸν διὰ τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ, τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Αὐτὸς εἶναι ὁ ἀληθινὸς Θεὸς καὶ ἡ αἰώνιος ζωὴ»⁶. Ὡστε ὁ Υἱὸς εἶναι ἀληθινὸς Θεὸς καὶ πρὶν νὰ γίνῃ ἄνθρωπος, καὶ ἀφοῦ ἐγινε μετὰξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου μεσίτης, δηλαδὴ ἄνθρωπος Ἰη-

4. Β' Κορ. 13, 4.

5. Ἰω. 17, 3.

6. Α' Ἰω. 5, 20.

Τοῦτο γάρ ἐστι, καὶ ὃν ἀπέστειλεν Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν ἠνωμέ-
 νον Πατὴρ κατὰ Πνεῦμα, ἡμῖν δὲ κατὰ σάρκα, καὶ οὕτω μεσι-
 τεύσαντα Θεῶ καὶ ἀνθρώποις· τὸν μὴ μόνον ἀνθρωπον, ἀλλὰ
 καὶ Θεὸν τὸν αὐτὸν ὄντα, καθὼς καὶ Ἰερεμίας λέγει· «Οὗτος ὁ
 5 Θεὸς ἡμῶν, οὐ λογισθήσεται ἕτερος πρὸς αὐτόν. Ἐξεῦρε πα-
 σαν ὁδὸν ἐπιστήμης· καὶ ἔδωκεν αὐτῇ Ἰακώβ τῷ παιδί αὐτοῦ,
 καὶ Ἰσραὴλ τῷ ἠγαπημένῳ ὑπ' αὐτοῦ». Μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῆς
 γῆς ὤφθη καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη. Πότε δὲ συνανε-
 στράφη τοῖς ἀνθρώποις, εἰ μὴ ὅτε συνεγεννήθη μετ' αὐτῶν ἐκ
 10 γυναικός, καὶ συνενηπίασε, καὶ συνηύξησε, καὶ συνέφαγε; Καὶ ἀλ-
 λαχοῦ λέγει· «Βαθεῖα ἡ καρδία αὐτοῦ παρὰ πάντα· καὶ ἀνθρω-
 πός ἐστι, καὶ τίς γνώσεται αὐτόν»: Ὁμοίως δὲ καὶ Ἡσαΐας λέ-
 γει, ὅτι «Παιδίον ἐγεννήθη ἡμῖν, καὶ Υἱὸς ἐδόθη ἡμῖν, οὗ ἡ ἀρ-
 χὴ ἐγεννήθη ἐπὶ τοῦ ὄμου αὐτοῦ. Καὶ καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ
 15 μεγάλης βουλῆς ἄγγελος, θαυμαστός, σύμβουλος, Θεὸς ἰσχυ-
 ρός, ἐξουσιαστής, ἄρχων εἰρήνης, πατὴρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος». Καὶ ἀλλαχοῦ λέγει· «Ἰδοὺ ἡ Παρθένος ἐν γαστρὶ λήφεται, καὶ
 τέξεται υἱόν, καὶ καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ, ὃ ἐστι
 μεθερμηνεύμενον Μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός». Θεὸς οὖν ἐστὶν ὁ γεννη-
 20 θεὶς ἐκ Παρθένου, καὶ γενόμενος ἀνθρωπος ἐκ Μαρίας τῆς Θεο-
 τόκου. Καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ λέγει· «Καὶ εἶδομεν αὐτόν, καὶ οὐκ
 εἶχεν εἶδος, οὐδὲ κάλλος». Ἦν γὰρ αὐτόν πρὸ τούτου θεωρήσας
 ἐν τῇ θεϊκῇ καὶ ἐνδόξῳ αὐτοῦ μορφῇ, καθήμενον ἐπὶ θρόνου ὑψη-
 λοῦ καὶ ἐπηρομένου, ὅτε καὶ οἱ σεραφίμ ἐδοξολόγουν αὐτόν, λέ-
 25 γοντες· «Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος Κύριος Σαβαώθ». Καὶ μετὰ ταῦτα
 ὁρᾷ αὐτόν δούλου μορφῇ λαβόντα, καὶ ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπου

1. Βαρούχ. 3, 36-37.

2. Ἰερ. 17, 9.

3. Ἡσ. 9, 6.

σοῦς Χριστός. Καί αὐτὸ σημαίνει τό, καί, τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ποῦ ἀπέστειλε, ὁ ὁποῖος εἶναι ἔνωμένος με τὸν Πατέρα ὡς Πνεῦμα, με ἡμᾶς δὲ ὡς ἄνθρωπος, καί ἔτσι μεσολαβεῖ μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων. Δὲν εἶναι ὅμως μόνον ἄνθρωπος ἀλλὰ εἶναι ὁ ἴδιος καὶ Θεός, ὅπως καὶ ὁ Ἰερεμίας λέγει· «αὐτὸς εἶναι ὁ Θεὸς ἡμῶν, δὲν θὰ θεωρηθῆ ἄλλος ἐκτὸς αὐτοῦ. Ἐνεκάλυψε κάθε ὁδὸν σοφίας καὶ τὴν ἔδωσε εἰς τὸ παιδί του τὸν Ἰακώβ καὶ εἰς τὸν ἀγαπημένον λαόν του Ἰσραήλ»¹. Ὑστερα ἀπὸ αὐτὰ ἐφανερώθη εἰς τὴν γῆν καὶ συνανεστράφη με τοὺς ἀνθρώπους. Πότε ὅμως συνανεστράφη με τοὺς ἀνθρώπους; ἀσφαλῶς μόνον ὅταν ἐγεννήθη καὶ αὐτὸς ὅπως κι' ἐκεῖνοι ἐκ γυναικὸς καὶ ἔζησεν ὡς νήπιον με αὐτοὺς καὶ ἐμεγάλωσε μαζί των καὶ συνέφαγε. Καὶ ἄλλοῦ λέγει· «ἡ καρδιά του εἶναι περισσότερο βαθεῖα ἀπὸ τὰς καρδίας ὄλων· ἂν καὶ εἶναι ἄνθρωπος καὶ αὐτός, ποιὸς ἠμπορεῖ νὰ τὸν γνωρίσῃ»²; Ὁμοίως δὲ καὶ ὁ Ἡσαΐας λέγει ὅτι «ἐγεννήθη πρὸς χάριν μας παιδί, καὶ ἐδόθη εἰς ἡμᾶς Υἱὸς καὶ ἡ ἐξουσία θὰ εἶναι ἐπὶ τῶν ὤμων του. Καὶ τὸ ὄνομά του θὰ εἶναι, ἀπεσταλμένος μεγάλου θείου σχεδίου, θαυμαστός σύμβουλος, παντοδύναμος Θεός, κυρίαρχος ἀρχηγὸς τῆς εἰρήνης, Πατὴρ τῆς μελλούσης ζωῆς»³. Καὶ ἄλλοῦ λέγει· «νά, ἡ Παρθένος θὰ συλλάβῃ καὶ θὰ γεννήσῃ υἱὸν καὶ θὰ τὸν ὀνομάσουν Ἐμμανουήλ, τὸ ὁποῖον ἐρμηνεύεται, ὁ Θεὸς εἶναι μαζί μας»⁴. Εἶναι λοιπὸν Θεὸς ὁ γεννηθεὶς ἐκ τῆς Παρθένου καὶ ὅταν ἀκόμη ἐγένεν ἄνθρωπος ἀπὸ τὴν Θεοτόκον Μαρίαν. Καὶ πάλιν ἄλλοῦ λέγει· «καὶ τὸν εἶδαμε καὶ δὲν εἶχε μορφήν ἔνδοξον καὶ κάλλος»⁵. Διότι προηγουμένως τὸν εἶχε ἰδῆ με τὴν θεϊκὴν του καὶ ἔνδοξον μορφήν νὰ κάθεται εἰς ὑψηλὸν καὶ δοξασμένον θρόνον, ὅποτε καὶ οἱ ἄγγελοι σεραφεῖμ τὸν ἐδοξολογοῦσαν λέγοντες· «ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων»⁶. Καὶ μετὰ ταῦτα τὸν βλέπει ἀφοῦ ἔλαβε μορφήν ἀνθρώπου καὶ ἀφοῦ ἐγι-

4. Ἱσ. 7, 14.

5. Ἱσ. 53, 2.

6. Ἱσ. 6, 3.

γενόμενον. Αὐτὸ τοῦτο λέγει· «Εἶδομεν αὐτόν, καὶ οὐκ εἶχεν εἶδος, οὐδὲ κάλλος· ἀλλὰ τὸ εἶδος αὐτοῦ ἄτιμον, καὶ ἐκλείπον παρὰ πάντας τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων. Ἐν πλῆγῃ ὢν, καὶ εἰδὼς φέρειν μαλακίαν. Ὅτι ἀπίστροπται τὸ πρόσωπον αὐτοῦ·

5 ἠτιμάσθη καὶ οὐκ ἐλογίσθη· οὗτος τὰς μαλακίας ἡμῶν φέρει, καὶ περὶ ἡμῶν ὀδυνᾶται. Καὶ ἡμεῖς ἐλογισάμεθα αὐτὸν εἶναι ἐν πόνῳ καὶ πλῆγῃ, καὶ ἐν κακίᾳ. Αὐτὸς δὲ ἐτραυματίσθη διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν· καὶ μεμαλάκισται διὰ τὰς ἀνομίας ἡμῶν». Καὶ ἀλλαχοῦ λέγει περὶ αὐτοῦ· «Ἰδοὺ ὁ Θεὸς ἡμῶν κοίσειν ἄντα-

10 ποδίδωσι, καὶ ἄνταποδώσει. Αὐτὸς ἤξει καὶ σώσει ἡμᾶς. Τότε ἀνοιχθήσονται ὀφθαλμοὶ τυφλῶν, καὶ ὦτα κωφῶν ἀκούσονται. Τότε ἀλείται ὡς ἔλαφος ὁ χολός, καὶ τρανὴ ἔσται γλῶσσα μογιλάλων». Καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ λέγει· «Οὐκ ἄγγελος, οὐδὲ πρέσβυς, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Κύριος ἔσωσεν ἡμᾶς». Ὁ δὲ Δαυὶδ λέγει

15 «Μήτηρ Σιών ἐρεῖ· Ἐνθροπος καὶ ἀνθροπος ἐγεννήθη ἐν αὐτῇ, καὶ αὐτὸς ἐθεμελίωσεν αὐτὴν ὁ Ὑψιστος». Οὗτος γὰρ ὁ ἀνθροπος ὁ γεννηθεὶς ἐν αὐτῇ, αὐτὸς ἐστὶν ὁ Ὑψιστος, καθὼς ἐν ἄλλῳ ψαλμῷ λέγει· «Καὶ γνώτωσαν, ὅτι ὄνομά σοι Κύριος· σὺ μόνος Ὑψιστος ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν».

20 Ταῦτα δὲ ἀπὸ μέρους ἐγράψαμεν, ἵνα, καθὼς εἶπεν ὁ Ἀπόστολος, «Μηκέτι ὦμεν νήπιοι κλυδωνιζόμενοι καὶ περιφερόμενοι παντὶ ἀνέμῳ τῆς διδασκαλίας ἐν τῇ κυβείᾳ τῶν ἀνθρώπων, ἐν τῇ πανουργίᾳ πρὸς τὴν μεθοδείαν τῆς πλάνης».

1. Ἦσ. 53, 2-5.

2. Ἦσ. 35, 4-5.

3. Ἦσ. 63, 9.

νεν ὅμοιος μὲ ἄνθρωπον. Δι' αὐτὸ λέγει· «τὸν εἶδαμε καὶ δὲν εἶχε μορφήν, οὔτε κάλλος· ἀντιθέτως ἦτο καταφρονημένος καὶ οἱ ἄνθρωποι τὸν ἀπέφευγαν. Ἦτο ἄνθρωπος θλίψεων καὶ συνηθισμένος εἰς τὸν πόνον, διότι οἱ ἄνθρωποι ἀποστρέφουν τὰ πρόσωπά των ἀπὸ αὐτόν· ἦτο καταφρονημένος καὶ δὲν τὸν ἐξετιμήσαμεν· καὶ ὅμως αὐτὸς ὑπέφερε τοὺς πόνους μας καὶ ἐβάσταζε τὰς λύπας μας. Καὶ ἡμεῖς ἐθεωρούσαμεν αὐτὸν τραυματισμένον καὶ ταλαιπωρημένον. Αὐτὸς δὲ ἐτραυματίσθη διὰ τὰς παραβάσεις μας· ἐταλαιπωρήθη διὰ τὰς ἀνομίας μας»¹. Καὶ ἄλλοῦ λέγει περὶ αὐτοῦ· «ἰδοὺ ὁ Θεὸς ἡμῶν θὰ ἔλθῃ μετ' ἐκδικήσεως διὰ ν' ἀποδώσῃ δικαιοσύνην. Αὐτὸς θὰ ἔλθῃ καὶ θὰ μᾶς σώσῃ. Τότε τὰ μάτια τῶν τυφλῶν θὰ ἀνοιχθοῦν καὶ τ' αὐτιά τῶν κωφῶν θ' ἀποσφραγισθοῦν. Τότε ὁ χωλὸς θὰ πηδᾷ ὡσάν ἐλάφι καὶ ἡ γλῶσσα τῶν κωφαλάλων θὰ ἐλευθερωθῇ»². Καὶ ἄλλοῦ πάλιν λέγει· «δὲν μᾶς ἔσωσεν ἄγγελος, οὔτε μεσίτης ἀλλ' ὁ ἴδιος ὁ Κύριος»³. Ὁ δὲ Δαβὶδ λέγει· «ἡ μήτηρ Σιών θὰ εἰπῇ· ἄνθρωπος καὶ ἄνθρωπος ἐγεννήθη εἰς αὐτήν, καὶ αὐτὸς τὴν ἐθεμελίωσεν, ὁ Ὑψιστος»⁴. Αὐτὸς δηλαδή ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἐγεννήθη εἰς αὐτήν, αὐτὸς εἶναι ὁ Ὑψιστος, ὅπως λέγει καὶ εἰς ἄλλον ψαλμόν· «καὶ ἄς γνωρίσουν ὅτι τὸ ὄνομά σου εἶναι Κύριος· σὺ εἶσαι ὁ μόνος Ὑψιστος εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην»⁵.

Αὐτὰ δὲ μερικῶς ἐγράψαμεν, ὥστε, ὅπως εἶπε ὁ Ἀπόστολος Παῦλος «διὰ νὰ μὴ εἴμεθα πλέον νήπιοι πνευματικῶς, σαλευόμενοι ὅπως τὰ κύματα καὶ παρασυρόμενοι ἐδῶ κι' ἐκεῖ, ἀπὸ κάθε ἄνεμον διδασκαλίας διὰ τῆς δολιότητος καὶ τῆς ἀπάτης τῶν ἀνθρώπων, διὰ πανουργίας σύμφωνα μὲ τὰς ἀπατηλὰς μεθόδους τῆς πλάνης»⁶.

4. Ψαλμ. 86, 5.

5. Ψαλμ. 82, 19.

6. Ἐφεσ. 4, 14.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

- Διὰ τὰ χωρία καὶ τὰ ὀνόματα τοῦ κειμένου οἱ ἀριθμοὶ παραπέμπουν εἰς σελίδας καὶ στίχους.
 — Διὰ τὰ χωρία καὶ τὰ ὀνόματα τῆς εἰσαγωγῆς καὶ τῶν σχολίων οἱ ἀριθμοὶ παραπέμπουν εἰς σελίδας· εὐρίσκονται δὲ ἐντὸς παρενθέσεων.

1. Εὐρετήριον χωρίων τῆς Γραφῆς

		Γένεσις		6		52,12
1	3	96,4· 176,25		14	28,17· 32,17· 202,1	
	6	96,4	34	10		318,17
	11	176,25· 178,4				
	26	96,5· 178,4			Λευϊτικὸν	
3	9	148,7				
4	9	148,16	9	7		270,3
6	2	248,10	22	16		320,7
7	1	136,12				
	4	136,14			Ἀριθμοὶ	
9	27	226,17				
22	2	254,19	10	29		274,1
26	24	158,11	21	24		46,14
28	3 - 4	48,16				
	15	46,19			Δευτερονόμιον	
31	1ε.	48,2				
32	11	46,23	4	4		210,14
	26	46,10		7		210,24
	30	46,12		24		320,8
	31	58,24				
48	15 - 16	44,25	6	4	30,6· 32,17· 60,2	
			7	8		260,4
			3	5		212,3
	Ἔξοδος		32	6		248,10
3	2	52,10	39		28,17· 30,1· 32,17	

	10	122,15	28	18	84,13· 112,11· 118,19·
5	48	66,1			122,6· 212,7· 212,16
6	9	298,18		19	272,23
	11	322,14			
7	11	320,23 - 322,1			Μ ᾱ ρ × ο ε
8	14	102,1 - 3			
	17	100,11	6	38	86,19· 116,3
9	5	124,1	8	33	164,17
10	16	64,17	10	18	286,13· 296,12·
	17 - 20	316,2			322,8
	28	158,10		19 - 21	296,19 - 298,1
	40	234,24	12	29	30,20
11	27	110,22· 112,12·	13	32	88,4· 126,15· 136,
		132,8· 298,6·			21· 286,15
		232,5· 250,5·	14	38	336,18
		250,13· 312,11	15	34	158,1· 162,20
	29	70,11			
12	28	332,6			Λ ο ο × ᾱ ε
	32	134,11 - 13			
	40	76,5 - 7	1	33	334,2
13	43	318,21 - 320,1		35	272,18
16	13	86,15· 116,2		44	104,8
	17	312,9	2	52	86,9· 148,21· 154,
	18	276,17			16· 288,13
	22	336,24	5	24	22,23
	23	336,25 - 338,1	6	36	40,14· 64,26
20	32	116,4	7	48	124,1
24	1ῆ.	128,7 - 9	10	18	122,17
24	36	136,21		19	122,16
	39	136,8		22	84,17 - 19· 122,6·
	42	134,19· 146,19			138,15
	44	134,20	11	13	322,2
25	13	136,20		20	322,8
26	26	280,21	12	4	158,10
	30	86,3		11 - 12	316,2
39		106,21· 156,26·		40	146,15
		164,15· 336,17	13	16	122,20 - 22
	41	88,3		32	64,16
27	46	86,19· 286,14·	18	19	30,18
		288,22	23	46	294,13

24	39	278,22	23	32,4
	42 - 43	280,4	26	114,2· 286,11 - 12
			30	110,22
	Ἰωάννης		35	84,15
1	1	22,20· 58,13· 172, 19· 200,15· 200,16· 258,16· 258,20· 264,11· 290,13· 290,18· 310,3	37 - 38	58,15
	1 - 3	94,17 - 20· 122, 8· 132,26· 274,7	39	94,14
	3	208,12· 308,9	6	6
	8	238,19	37	84,19
	9	238,9· 238,20	38	32,1
	10	242,20	42	90,11
	12	68,7· 300,1	51	322,12· 322,17
	12 - 13	314,1	63	316,18
	14	94,20· 96,12· 98,3· 102,14· 154,27· 208,14· 266,16· 270,17· 270,14	7	38 - 39
	16	302,9	39	300,27 - 302,1
	18	230,22· 240,8· 252,6· 258,23	8	290,23
2	4	126,9	8	12
	19	276,11· 288,2	18	22,20
	21	288,3	42	282,3
3	6	312,23· 322,20	44	282,3
	8	312,24 - 314,3	58	270,17
	16 - 19	236,15	10	90,13· 242,12
	17	96,6	14	306,25
	19	238,7	18	112,11· 158,23· 158,24· 166,22· 212,16
	35	110,20· 192,8	27 - 28	288,9
	36	244,16	30	20,10· 24,9· 28,3· 40,20· 60,1· 60,24· 160,8· 160,23· 198,5· 204,18· 210,17· 216,27· 232,8· 234,20· 240,7· 252,6· 278,18· 292,7
4	10	302,25 - 304,1	30 - 38	232,11 - 24
	13 - 14	304,1	10	33
5	17	246,22	33	88,25· 96,21· 276,18
	21	316,16	36	286,16· 288,20
	22	84,14	37 - 38	100,25· 102,1
			38	24,10· 160,20
			11	18
			25	86,17
			34	272,10
			12	116,11
			27 - 28	84,23 - 86,2· 86,20· 156,25· 166,21

	36		238,12	19	9	96,21
	39 - 41		306,12	20	17	300,18
	45	234,23·	240,9		19	280,15
	46		238,13		22	302,5
	46 - 48		236,1 - 4		27	280,11
13	21		86,4 - 6		28	290,16· 330,19
14	6	34,26· 68,10·	258,21	30	38	198,4
	7 - 12		330,21 - 332,6			
	9		24,11· 58,26·			
			198,5· 232,8·			
			234,21· 244,8·	1	7	144,8
			250,8· 252,6·		7 - 8	144,14
			278,19· 292,8	2	3 - 4	320,10
	9 - 13		240,15 - 25		22	278,6
10	14,4·	20,21·	26,8·		30	326,6
	26,14·	28,2·	40,21·		36	336,5
	60,1·	60,25·	118,2·	4	32	68,20
	188,4·	194,23·	204,21·	5	3 - 4	314,10
	210,2·	222,10·	234,20		9	328,12
	12		236,5		29	166,6
	23		42,26	7	2	330,3
	26		266,13		51	328,3
	28	32,3·	292,5	8	20	190,1
15	22		236,6		29	326,17
16	15	22,25·	112,3·	10	36	268,12
	28		246,22		38	278,4
17	1	118,19·	122,5·	13	2	324,22
	3		36,2·	17	28	14,9
	5	86,21 -	88,1·		31	278,8
			12·			
			294,5	21	11	326,14
	7 - 8		214,19·	22	21	324,16
	9		214,20·	28	25	308,1
	10		22,26·			
	11		60,12			
	17		68,11			
	19	292,24 -	294,1·	1	6	324,12
	20 - 23	60,14 -	23·		7	44,1· 48,25
			72,23·	5	14	104,9
			74,5·			
			76,27·	8	29	12,8
			80,29			
18	5		158,22		32	292,14

Π ρ α ξ ε ι ς

Ρ ω μ α τ ι ο υ ς

	33	328,6	5	19	26,14
	35	82,15	6	11	226,16
9	5	200,2		12 - 13	226,10
	33	94,5		16	316,8
11	29	82,16	8	9	284,6
	34	128,23	12	2	138,27· 140,2· 140,16
	Κορυμβίους Α'		13	3	314,20· 316,1
				4	338,12
1	1	176,20		Γαλάτας	
	3	44,1			
	4	50,6			
	7 - 8	268,17	1	1	286,16· 308,12· 324,1
	10	72,16			
	23	110,12		11 - 12	324,19
	24	98,2· 144,16· 184,22· 270,20		15 - 16	324,8
			3	28	294,17· 334,14
2	2	286,4	4	4	98,15
	4	16,24		6	248,2
	8	122,10· 286,6· 330,5	6	14	286,1
	10 - 11	312,14		Ἐφείους	
3	16	276,4· 316,12			
	17	316,11			
4	6	72,7	1	2	44,1
6	11	328,8		4 - 5	296,5
8	6	22,22· 122,9		5	176,24· 186,6
10	4	324,6		13 - 14	318,15
11	7	40,25	2	6	294,9· 310,9
12	4	256,8		7	294,10
	4 - 6	316,22· 318,1		10	294,23
	11	318,3		15 - 16	296,8
15	23	310,6· 320,16	3	10 - 12	294,24· 296,5
	25	334,4		18 - 19	284,11
	24 - 28	332,14	4	4	74,19
	28	334,10· 336,2		10	328,17
	Κορυμβίους Β'			13	74,21
				14	342,21
				20 - 24	276,24· 278,1
1	10	48,13		30	326,22
3	16	316,20	5	1 - 2	40,15

4	138,2				Φιλήμονα
25	292,16				
			2	6	3,7· 26,11
					Φιλιππησίους
2	6	172,22			
	6 - 7	288,23· 290,1	1	1 - 2	314,22
	6 - 8	94,23		3	14,12· 172,22· 190,19
	9	212,8· 218,17· 290,6		4	12,7
3	13	146,11· 152,10		14	50,22
			3	2	12,8
				6	276,4
					Ἐβραίους
1	15	128,8· 172,23			
	16	308,5			Ἰακώβου
	17	132,26· 134,1	1	18	178,7
2	9	98,20· 292,12· 302,7			
3	1	212,9			Πέτρου Α'
			2	24	100,14
			3	22	124,15
			4	1	98,19· 106,13
					Πέτρου Β'
			1	17	124,14
					Ἰωάννου Α'
			1	1 - 2	258,6
			3	5	108,10
			4	13	78,26· 314,16
				15	80,16
			5	20	36,8· 68,3· 258, 13· 338,20
					Ἰωάννου Β'
			1	8	22,21
			22	13 - 17	264,1
					Ἰωάννου Β'
3	16	94,4			
					Ἰωάννου Β'
					Ἰωάννου Β'

2. Εύρετήριο ονομάτων και πραγμάτων

Α

Ἄαρὼν 270,3
 Ἄβελ 148,7
 Ἄβεσσαλώμ 30,11
 Ἄβραάμ 52,6· 90,13· 158,4· 242,
 12· 254,18· 330,4
 Ἀβραάμ θυγάτηρ 122,21
 Ἄγαθος 326,14
 ἀγαθὰ 322,2
 ἀγαθὸς 30,19· 32,15· 130,5· 172,
 19· 182,9· 192,9· 194,7· 296,12·
 298,2· 322,7 ἀγαθὸς πατήρ
 194,7
 ἀγάπη 40,16· 72,22· 78,15· 82,16·
 284,13 296,7
 Ἀγαπητὸς 252,14· 254,8· 260,7
 ἄγγελος 12,8· 38,24· 44,19· 46,
 13· 48,23· 50,16· 52,2· 88,4·
 124,15· 126,15· 130,16· 144,
 4· 150,18· 186,1
 ἀγέννητος, -ον 56,11· 58,2· 174,6
 ἀγιασμός 292,24
 ἄγιος 16,4· 18,16· 308,25· 316,13·
 340,25
 Ἄδὰμ 34,15· 62,22· 104,10· 106,4
 118,26· 148,6· 262,25· 276,1·
 298,16· 300,7
 ἄδης 76,7· 158,19· 164,2· 168,
 5· 276,17· 330,1
 ἀδικίετος 11,16· 26,23· 50,2·
 60,4· 70,17· 200,8· 204,1· 218,
 17· 220,2
 ἀθανασία 168,10· 292,22· 320,17
 ἀθεότης 54,13· 198,15
 Αἴγυπτος 322,24
 αἰδῖος, -ον 14,12· 92,15· 112,13·
 134,5· 308,24

αἰδῖος τοῦ Θεοῦ δύναιμις καὶ σοφία
 308,24
 αἰδῖος Λόγος 134,5· αἰδῖος Υἱὸς
 112,13
 αἰδιότης 20,18· 92,5 αἰδιότης τοῦ
 Πατρὸς 92,24
 αἶμα 312,10
 αἵρεσις (12) 14,20· 16,14· 36,
 24· 90,24· 126,19· 156,24· 172,
 13· 176,6· 180,19· 186,20·
 αἵρεσις πολυκέφαλος 186,20
 αἰρετικὸς 20,27 (21,54)· 56,4·
 108,13· 126,20· 164,4· 170,4·
 172,1
 αἰὼν 200,3
 αἰώνιος, -ον 36,10· 68,6· 84,16·
 92,18· 104,26· 108,26· 236,17
 ἀλήθεια 12,2· 14,21· 34,18· 58,9·
 66,15· 68,10· 70,7· 72,4· 92,12·
 94,6· 138,25· 142,17· 170,14·
 178,8· 180,7· 120,11· 194,16·
 196,20· 198,2· 226,22· 256,17·
 270,19· 276,7· 278,1· 288,22·
 294,1· 310,2
 ἀληθινὸς 32,15· 34,2· 36,4· 40,
 24· 56,7· 62,9· 66,13· 68,4·
 84,22· 86,8· 88,26· 92,14· 102,
 23· 118,16· 126,10· 132,23·
 182,5·
 ἀλλότρια 16,23· 34,9· 62,2
 ἀμαρτία 22,23· 78,13· 98,15· 100,
 15· 104,5· 106,2· 108,11· 122,
 22· 124,1· 154,22· 234,3· 236,
 7· 270,4· 308,21· 342,8
 ἀμέριστος 218,17· 220,2
 ἀνίρεσις 28,20· 32,11· 34,13· 38,5
 Ἄνωσις 314,10
 ἀνάστασις 292,24

ἀνεργήτος 210,10· 220,16
 ἄνθρωπος 22,24· 32,11· 34,1· 40,
 10· 62,7· 64,7· 66,11· 70,20·
 78,11· 86,10· 88,18· 90,1· 92,6·
 94,12· 96,5· 98,10· 100,2· 102,
 6· 104,1· 108,7· 110,4· 116,3·
 118,1· 120,3· 124,5· 130,8· 134,
 15· 136,4· 138,4· 140,16· 144,1·
 146,5· 148,14· 150,1· 152,7·
 154,7· 156,2· 158,5· 160,4·
 164,17· 166,3· 178,1· 196,21·
 202,9· 212,11· 214,3· 220,3·
 228,7· 232,16· 236,22· 238,21·
 242,21· 246,1· 248,18· 268,23·
 274,10· 276,12· 280,24· 282,4·
 288,17· 292,1· 294,4· 302,15·
 308,21· 310,2· 312,16· 314,13·
 322,7· 324,18· 338,2· 340,3·
 342,3 ἄνθρωπος θνητὸς καὶ ἄ-
 φθαρτος 104,12· ἄνθρωπος και-
 νὸς 296,9· ἄνθρωπος
 μονογενὴς 242,25· ἄνθρωπος πνευ-
 ματοφόρος 300,15· ἄνθρωπος
 τέλειος 300,13· ἄνθρωπος ψιλὸς
 212,23· 274,18
 ἀνόμοιος 22,3· 70,5· ἀνόμοιος Λό-
 γος 70,5
 ἀνομιότης 32,25
 ἀνούσιος 204,10· 216,16
 ἀντίχριστος 144,25
 ἀνυπόστατος 216,11
 ἀπαθὴς 106,9· 108,3· 162,22·
 168,20· 338,4·
 ἀπαθὴς τοῦ Λόγου φύσις 106,9
 ἀπαύγασμα 14,12· 20,10· 22,10·
 28,22· 32,24· 34,11· 36,18· 42,
 22· 44,4· 50,10· 52,27· 54,8·
 80,11· 92,24· 94,11· 114,15·
 172,22· 190,19· 194,12· 220,4
 ἀπερίτητος 328,3

Ἀπολλῶ 72,7
 ἀπολύτρωσις 326,23
 ἀπόστολος 18,21· 40,12· 48,25·
 50,6· 138,26· 140,3· 316,2·
 320,10· 324,5· 330,21· 332,14·
 334,3· 338,12· 342,21
 Ἀρειανισμὸς (9)
 Ἀρειανός, -οὶ (9·10· 12·14)· 30,
 9· 56,20· 60,6· 78,23· 80,20·
 88,26· 90,3· 92,2· 110,13· 116,
 6· 128,7· 132,9· 146,24· 174,9·
 206,22· 212,6· 220,6· 228,2·
 230,14
 Ἀρειομακνίτι 12,1· 54,12· 88,
 30· 134,1· 168,12· 216,11
 Ἄρειος (12· 16)· 92,8· 234,15·
 256,4
 ἀρετὴ 152,8
 ἀσέβεια 16,2· 38,2· 88,24· 134,
 12· 160,13· 170,6· 172,7· 176,
 12· 120,1· 198,12
 Ἀστέριος 16,14· 176,5
 ἀσώματος 88,16· 14,14
 αὐτοσοφία 202,23· 204,5· 208,22
 ἀφθαρσία 320,16
 ἀφθαρτος 168,8
 ἀφροσύνη 196,26

B

βάπτισμα 244,18· 292,24
 Βαρνάβας 324,13
 βασιλεία 216,13· 320,1· 332,15·
 334,3· 336,2
 βασιλεὺς 24,19· (25· 30)· 26,4·
 306,19· 330,7· βασιλεὺς τῆς
 δόξης 300,7· 306,99
 Βεελζεβούλ 162,2
 Βηθανία 86,13
 βλασφημία 232,15· 284,3

βουλή 180,5· 184,17· 186,8· 188,
16· 190,10· 194,20· βουλή ζώ-
σα τοῦ Πατρὸς 184,17

βούλημα 98,21· 170,22· 176,15·
196,4

βούλησις 170,21· 172,13· 174,2·
176,4· 178,2· 180,6· 182,10·
184,4· 186,3· 188,1· 190,12·
192,4· 194,1· 196,4· βούλησις
τοῦ Θεοῦ 190,12

Βυθός (174)

Γ

Γαβριήλ 50,26· 334,1

Γαλάται 294,17· 324,17

Γαυλανίτης (86)

Γεδεών 52,5

γένεσις 196,12· γένεσις ἀνθρωπι-
νή 150,24

γενητός 16,6· 42,8· 44,16· 50,
14· 56,11· 58,2· 88,10· 102,
22· 174,13· 184,13· 186,23·
210,19

γένημα 16,8· 22,3· 24,5· 36,7·
38,11· 44,14· 176,10· 180,27·
184,15· 190,24· 194,14· 204,
6· 206,13· 210,7

γέννησις (9) 220,23· 224,2

γεννητικός 194,8· 210,5

γνώσις 146,9· 178,22· 182,24·
196,13· 284,14·

Γνωστικοί (174)

Γραφή, - αὶ (9·10· 46)· 54,1· 56,9
58,24· 64,6· 94,5· 96,3· 98,4·
172,14· 174,4· 176,8· 190,16·
196,5· 198,15· 200,5· 206,15·
232,19· 260,22· 262,20· 272,
25· 278,3· 292,3· 300,24· 308,
5· 310,5· 312,3· 314,19· 316,

21· 320,8· 322,9· 330,8· 332,
11· Γραφῆ θεϊκῆ 286,7· 290,22
Γραφῆ θεόπνευστος 24,5

Δ

Δαβίδ 16,11· 30,11· 48,4· 168,4·
172,19· 174,15· 186,9· 198,8·
252,12· 258,25· 264,8· 304,5·
306,20· 318,8· 320,20· 322,10·
326,3· 328,19· 330,6· 334,6·
338,8· 342,14

δαίμων 192,20· 124,8· 144,24·
164,5

Δανιήλ 98,7· 252,20· 332,24

Δεσπότης 50,26· 142,15· 164,9·
182,21· 298,25· 300,11· 334,22

Δευτερονόμιον 210,14· 212,3

δημιούργημα 184,14· 194,19· 286,8

δημιουργία 38,8· 52,22

δημιουργός (175)· 176,7· 178,4·
180,3· 184,18· 186,25· 240,12·
δημιουργός Λόγος 54,10· 92,16·
128,4· 132,14

διάβολος 170,17· 198,1· 198,11
(Διαθήκη Καινή 54)· (Διαθήκη Πα-
λαιά 54)

διάνοια 148,20

διθεῖα (54)

δικαιοσύνη 276,24

δόγμα 38,19· 40,3· 42,10

δόξα 14,15· 40,5· 42,2· 60,18·
86,21· 88,8· 94,21· 120,10· 122,
9· 124,15· 172,22· 188,5· 190,
19· 286,6· 290,26· 294,5· 304,
23· 306,2· 330,7· δόξα πατρὸς
330,7

δοξασία (12·174· 175)

δυναρχία 200,12

δύναμις, - εις 16,6· 18,4· (38) 84,

22, 150,5· 152,5· 164,6· 166,25·
 174,8· 184,18· 188,18· 190,11·
 200,4· 202,3· 206,19· 210,5·
 222,5· 266,25· 272,19· 274,4·
 284,10· 286,22· 308,9· 332,16·
 338,13· δύναμις Ὑψίστου 272,19
 δυσφημία 198,14
 δωρεὰ 50,24· 214,17· 302,25·
 δωρεὰ Θεοῦ 302,25

E

εἶδος 26,4· 58,20· εἶδος πατρικὸν
 26,20· 58,14· εἶδος τῆς τοῦ Πα-
 τρός θεότητος ἐστὶ ὁ Υἱὸς 26,17·
 εἶδος τοῦ Θεοῦ 58,25
 εἰκὼν 14,14· 18,1· 22,4· 24,18·
 26,3· 32,21· 34,10· 40,2· 42,
 2· 54,8· 58,20· 64,7· 76,26·
 92,23· 172,23· 174,13· 196,17·
 208,8· 276,5· εἰκὼν τοῦ Θεοῦ
 172,23· εἰκὼν τοῦ Πατρὸς 174,
 13
 (Εἰρηναῖος ἐπίσκοπος Λουγδούνου
 175)
 εἰρήνη 42,29· 44,1· 48,25· 294,
 3· 340,16
 Ἐκκλησία (12) 38,15· 194,20·
 276,16· 292,16· 294,16· 296,
 1· 310,6· 336,10
 Ἐλισσαῖος 18,18· 140,18
 ἐλπὶς 120,18· 318,11
 Ἐλωὶ 158,1
 Ἐμμανουὴλ 96,9· 340,18
 ἐνανθρώπησις 222,5· 238,11· 248,
 8· 258,4· 270,14
 ἐνέργεια 56,18· 156,14· ἐνέργεια
 τῆς θεότητος 156,14
 ἐνέργημα 316,24
 ἐνότης 20,23· 42,6· 44,8· 68,18·

70,17· 72,3· 74,14· 160,24·
 188,10· 234,6
 ἐνούσιος 202,14· ἐνούσιος Λόγος
 202,15
 ἔνσαρκος (9· 10)· 90,24· 110,9·
 ἔνσαρκος παρουσία 20,24· 110,9
 (ἐνσάρκωσις 46)
 ἔνωσις 270,13· 227,12· 276,9·
 278,13· 280,1· 282,5· ἔνωσις
 ἀνέκφραστος 272,8· ἔνωσις θεία
 272,12
 Ἐνώχ 152,8
 ἐξουσία 18,6· 22,24· (31· 38)· 38,
 25· 68,8· 84,13· 120,2· 122,6·
 124,8· 144,2· 158,23· 166,22·
 168,2· 212,16· 214,1· 264,3·
 296,1· 300,1· 314,4· 332,16·
 338,7
 ἐξουσιαστῆς 124,4
 ἐπιθυμία 276,23
 ἐπιτήδευμα 218,4
 (Ἐπιφάνιος 12)
 Εὐαγγέλιον 312,22· 318,20· 320,5.
 324,20· 338,17
 εὐδοκία 176,24· 184,13· 186,3·
 192,1·
 εὐσέβεια 170,4· 182,20
 Εὐσέβιος 216,11
 Ἐφραῖμ 44,24
 Ἐωσφόρος 40,7· 252,18· 260,11·
 262,8· 264,13

Z

Ζαχαρίας 50,26· 52,3
 ζῶη 16,11· 16,12· 36,10· 84,16·
 104,26· 108,26· 114,3· 158,9·
 166,8· 172,21· 236,17· 258,8
 264,4· 272,9· 286,11· 288,7·
 290,20· 298,2· 300,3· 304,5·

308,23· 310,14· 322,16· 338,
18· ζωή αἰώνιος 84,16· 104,26·
108,26· 236,17· 244,17· 258,
14· 288,11· 298,2· 304,5· 338,24
ζῶσα βουλή 186,8· 190,10

Η

Ἡλίας 18,17· 140,18· 142,4
Ἡρώδης 64,15· 90,21· 158,14·
(Ἡρώδης Μέγας 86)
Ἡσαΐας 52,3· 252,15· 290,2· 302,
17· 304,19· 306,13· 308,2· 312,
21· 320,3· 322,25· 326,10· 328,
1· 330,11· 320,12
Ἡσαῦ 48,1
(Ἡσίοδος 174)

Θ

θάνατος 290,1· 292,22· 300,2
322,18· 338,5
θέλημα 164,23· 170,23· 174,8·
176,16· 178,12· 184,14· 186,1
190,8· 192,19· 194,19· 196,14·
314,6· 336,18· θέλημα Θεοῦ 170,
23· 186,5· 190,8· θέλημα τοῦ
Πατρὸς 186,1
θέλησις 170,21· 172,14· 174,3·
184,4· 186,23· 188,24· 192,18·
194,25
(Θεοδώρητος Κύρου 12)
(θεογονία 174)
θεομάχοι 30,9· 34,9· 74,22· 84,3·
110,13· 140,10· 156,28· 176,11
θεόπνευστος 94,5
θεοποιηθεῖς 78,14
θεοποίησις 154,21
Θεός (9· 10· 21· 34· 46)· 14,11·
16,5· 18,12· 22,20· 26,7· 28,6·

30,5· 32,9· 34,2· 36,10· 40,2·
44,6· 46,6· 48,2· 50,19· 52,6·
54,15· 56,7· 66,7· 78,21· 80,4·
82,17· 84,2· 86,10· 88,7· 90,
10· 92,14· 94,10· 96,9· 98,3·
100,1· 102,7· 106,7· 110,2·
118,7· 120,3· 124,11· 126,10·
128,6· 134,5· 140,2· 148,6·
150,2· 152,5· 154,3· 158,8·
160,10· 162,2· 164,14· 166,7·
168,2· 172,23· 174,16· 176,9·
178,9· 190,10· 182,14· 184,2·
186,2· 180,4· 192,17· 196,18·
198,10· 200,1· 202,7· 204,5·
206,16· 208,1· 210,5· 212,17·
216,12· 218,9· 220,12· 222,9·
224,4· 226,12· 230,9· 232,25·
234,3· 236,25· 248,6· 250,17·
258,14· 274,8· 276,19· 278,5·
280,14· 282,6· 286,14· 288,19·
290,6· 296,13· 300,9· 302,15·
310,3· 312,3· 314,16· 316,9·
318,1· 320,1· 322,14· 324,8· 326,
2· 328,6· 330,13· 332,22· 334,
11· 336,2· 338,3· 340,5· 342,9
Θεὸς ἀθάνατος 292,18· Θεὸς ἀλη-
θινὸς 56,12· 66,16· 68,2· 108,23·
126,10· 258,14· 338,19· Θεὸς
ἄνθρωπος 282,12· Θεὸς εὐλο-
γητὸς 200,3· Θεὸς Λόγος 58,19·
60,2· 62,16· 96,24· 180,11·
200,4· 204,8· 274,10· 278,13·
280,13· 282,11· Θεὸς σαρκοφό-
ρος 300,14· Θεὸς τῆς δόξης 330,
3· Θεοῦ βούλησις 178,18· Θεοῦ
δύναμις 150,16· 152,5· 184,22·
Θεοῦ Σοφία 98,3· 144,17· 152,
5· 184,22· Θεοῦ Υἱὸς 152,12·
190,9· 198,10· 200,6
θεοστεγῆς 58,11· 124,19· 170,11

22· 150,5· 152,5· 164,6· 166,25·
 174,8· 184,18· 188,18· 190,11·
 200,4· 202,3· 206,19· 210,5·
 222,5· 266,25· 272,19· 274,4·
 284,10· 286,22· 308,9· 332,16·
 338,13· δύναμις Ὑψίστου 272,19
 δυσφημία 198,14
 δωρεὰ 50,24· 214,17· 302,25·
 δωρεὰ Θεοῦ 302,25

Ε

εἶδος 26,4· 58,20· εἶδος πατρικὸν
 26,20· 58,14· εἶδος τῆς τοῦ Πα-
 τρός θεότητός ἐστι ὁ Υἱὸς 26,17·
 εἶδος τοῦ Θεοῦ 58,25
 εἰκὼν 14,14· 18,1· 22,4· 24,18·
 26,3· 32,21· 34,10· 40,2· 42,
 2· 54,8· 58,20· 64,7· 76,26·
 92,23· 172,23· 174,13· 196,17·
 208,8· 276,5· εἰκὼν τοῦ Θεοῦ
 172,23· εἰκὼν τοῦ Πατρὸς 174,
 13
 (Εἰρηναῖος ἐπίσκοπος Λουγδούνου
 175)
 εἰρήνη 42,29· 44,1· 48,25· 294,
 3· 340,16
 Ἐκκλησία (12) 38,15· 194,20·
 276,16· 292,16· 294,16· 296,
 1· 310,6· 336,10
 Ἐλισσαῖος 18,18· 140,18
 ἐλπίς 120,18· 318,11
 Ἐλωὶ 158,1
 Ἐμμανουὴλ 96,9· 340,18
 ἐνανθρώπησις 222,5· 238,11· 248,
 8· 258,4· 270,14
 ἐνέργεια 56,18· 156,14· ἐνέργεια
 τῆς θεότητος 156,14
 ἐνέργημα 316,24
 ἐνότης 20,23· 42,6· 44,8· 68,18·

70,17· 72,3· 74,14· 160,24·
 188,10· 234,6
 ἐνούσιος 202,14· ἐνούσιος Λόγος
 202,15
 ἔνσαρκος (9· 10)· 90,24· 110,9·
 ἔνσαρκος παρουσία 20,24· 110,9
 (ἐνσάρκωσις 46)
 ἔνωσις 270,13· 227,12· 276,9·
 278,13· 280,1· 282,5· ἔνωσις
 ἀνέκφραστος 272,8· ἔνωσις θεία
 272,12
 Ἐνώχ 152,8
 ἐξουσία 18,6· 22,24· (31· 38)· 38,
 25· 68,8· 84,13· 120,2· 122,6·
 124,8· 144,2· 158,23· 166,22·
 168,2· 212,16· 214,1· 264,3·
 296,1· 300,1· 314,4· 332,16·
 338,7
 ἐξουσιαστῆς 124,4
 ἐπιθυμία 276,23
 ἐπιτήδευμα 218,4
 (Ἐπιφάνιος 12)
 Εὐαγγέλιον 312,22· 318,20· 320,5·
 324,20· 338,17
 εὐδοκία 176,24· 184,13· 186,3·
 192,1·
 εὐσέβεια 170,4· 182,20
 Εὐσέβιος 216,11
 Ἐφραῖμ 44,24
 Ἐωσφόρος 40,7· 252,18· 260,11·
 262,8· 264,13

Ζ

Ζαχαρίας 50,26· 52,3
 ζῶη 16,11· 16,12· 36,10· 84,16·
 104,26· 108,26· 114,3· 158,9·
 166,8· 172,21· 236,17· 258,8
 264,4· 272,9· 286,11· 288,7·
 290,20· 298,2· 300,3· 304,5·

308,23· 310,14· 322,16· 338,
18· ζωή αιώνιος 84,16· 104,26·
108,26· 236,17· 244,17· 258,
14· 288,11· 298,2· 304,5· 338,24
ζῶσα βουλή 186,8· 190,10

H

Ἡλίαις 18,17· 140,18· 142,4
Ἡρώδης 64,15· 90,21· 158,14·
(Ἡρώδης Μέγας 86)
Ἡσάϊας 52,3· 252,15· 290,2· 302,
17· 304,19· 306,13· 308,2· 312,
21· 320,3· 322,25· 326,10· 328,
1· 330,11· 320,12
Ἡσαῦ 48,1
(Ἡσίοδος 174)

Θ

θάνατος 290,1· 292,22· 300,2
322,18· 338,5
θέλημα 164,23· 170,23· 174,8·
176,16· 178,12· 184,14· 186,1
190,8· 192,19· 194,19· 196,14·
314,6· 336,18· θέλημα Θεοῦ 170,
23· 186,5· 190,8· θέλημα τοῦ
Πατρὸς 186,1
θέλησις 170,21· 172,14· 174,3·
184,4· 186,23· 188,24· 192,18·
194,25
(Θεοδώρητος Κύρου 12)
(θεογονία 174)
θεομάχοι 30,9· 34,9· 74,22· 84,3·
110,13· 140,10· 156,28· 176,11
θεόπνευστος 94,5
θεοποιηθεὶς 78,14
θεοποίησις 154,21
Θεός (9· 10· 21· 34· 46)· 14,11·
16,5· 18,12· 22,20· 26,7· 28,6·

30,5· 32,9· 34,2· 36,10· 40,2·
44,6· 46,6· 48,2· 50,19· 52,6·
54,15· 56,7· 66,7· 78,21· 80,4·
82,17· 84,2· 86,10· 88,7· 90,
10· 92,14· 91,10· 96,9· 98,3·
100,1· 102,7· 106,7· 110,2·
118,7· 120,3· 124,11· 126,10·
128,6· 134,5· 140,2· 148,6·
150,2· 152,5· 154,3· 158,8·
160,10· 162,2· 164,14· 166,7·
168,2· 172,23· 174,16· 176,9·
178,9· 190,10· 182,14· 184,2·
186,2· 180,4· 192,17· 196,18·
198,10· 200,1· 202,7· 204,5·
206,16· 208,1· 210,5· 212,17·
216,12· 218,9· 220,12· 222,9·
224,4· 226,12· 230,9· 232,25·
234,3· 236,25· 248,6· 250,17·
258,14· 274,8· 276,19· 278,5·
280,14· 282,6· 286,14· 288,19·
290,6· 296,13· 300,9· 302,15·
310,3· 312,3· 314,16· 316,9·
318,1· 320,1· 322,14· 324,8· 326,
2· 328,6· 330,13· 332,22· 334,
11· 336,2· 338,3· 340,5· 342,9
Θεὸς ἀθάνατος 292,18· Θεὸς ἀλη-
θινὸς 56,12· 66,16· 68,2· 108,23·
126,10· 258,14· 338,19· Θεὸς
ἄνθρωπος 282,12· Θεὸς εὐλο-
γητὸς 200,3· Θεὸς Λόγος 58,19·
60,2· 62,16· 96,24· 180,11·
200,4· 204,8· 274,10· 278,13·
280,13· 282,11· Θεὸς σαρκοφό-
ρος 300,14· Θεὸς τῆς δόξης 330,
3· Θεοῦ βούλησις 178,18· Θεοῦ
δύναμις 150,16· 152,5· 184,22·
Θεοῦ Σοφία 98,3· 144,17· 152,
5· 184,22· Θεοῦ Υἱὸς 152,12·
190,9· 198,10· 200,6
θεοστεγῆς 58,11· 124,19· 170,11

- Θεότης (10) 16,3· 20,18· 22·
 24,15· 26,6· 28,13· 54,11· 56,4·
 62,8· 80,13· 84,11· 90,18· 92,5·
 98,23· 100,9· 102,12· 106,25·
 112,17· 114,22· 116,19· 120,17·
 124,18· 126,3· 130,24· 154,6·
 156,14· 162,7· 166,14· 196,21·
 200,8· 218,7· 220,1· 278,15·
 282,16· 292,4· 300,15· 302,6·
 312,20· 336,8· θεότης άόρατος
 282,16· 304,18· θεότητος άρχή
 200,9· θεότητος μορφή 26,9·
 θεότης τοῦ Λόγου 124,18·
 126,3 θεότης πατρώα 26,19
 Θεοτόκος 52,1· 94,12· 104,9· 272,
 17· 298,19· 340,20
 θεοφορούμενος 78,8
 θνητός, -όν 162,12· 168,2· 320,17
 Θωμάς 280,8· 330,20

I

- Ίακώβ 44,24· 46,22· 48,16· 58,23
 302,19· 340,6
 Ίάκωβος 178,7
 Ίάφεθ 226,12
 ιδιότης 26,6· 26,22· 114,6· 194,11
 Ίεζεκιήλ 326,19
 Ίερειάς 104,7· 304,9· 318,11·
 322,22
 (Ίεροσολυμίτις 86)
 Ίησοῦς 80,17· 86,4· 118,21· 154,
 16· 156,16· (174)· 232,13· 240,
 15· 242,12· 244,8· 264,6· 278,
 4· 282,1· 288,1· 290,23· 336,7·
 Ίησοῦς Χριστός 22,22· 36,2· 44,
 2· 68,5· 152,1· 178,12· 258,13·
 268,13· 270,11· 272,1· 284,7·

- 286,3· 294,9· 296,7· 324,12·
 328,9· 338,19· 340,1
 Ίουδαίου 16,16· 34,4· 54,3· 58,9·
 88,19· 90,1· 92,4· 98,2· 124,22·
 154,12· 158,21· 160,3· 162,1·
 198,13· 232,12· 234,1· 252,2·
 276,16· 278,6· 306,12· 326,24
 Ίουδαϊσμός 90,22
 Ίούδας προδότης 90,20
 Ίσαάκ 48,16· 152,9· 254,20
 Ίσραήλ 18,20· 30,20· 58,23· 268,
 13· 270,11· 302,20· 306,23·
 318,19· 320,3· 322,23· 324,1·
 330,14· 336,6· 340,7
 Ίωάννης 36,7· 60,11· 66,26· 68,2·
 78,18· 80,16· 82,3· 94,17· 98,4·
 108,10· 116,9· 172,19· (174)·
 200,14· 208,12· 232,10· 234,
 23· 236,15· 240,5· 244,16· 258,
 5· 262,26· 270,16· 272,8· 274,
 8· 288,1· 290,17· 304,19· 306,
 11· 314,3· 338,17

- Ίωάννης Βαπτιστής 302,9· 320,5
 Ίωήλ 302,1
 Ίωνάς 76,5· 82,2
 Ιωσήφ 46,13· 306,23

K

- Κάιν 148,17
 Καϊάφας 198,14
 Καισάρεια 86,11
 (κακοδοξία 9)
 κακόνοια 14,10· 14,20· 36,24·
 148,16· 174,8
 κακοφροσύνη 92,11
 καρδιά 170,18· 172,3· 194,22·
 226,16
 κατάγνωσις 16,23
 κήρυγμα 236,5

(Κλεοπάτρα 86)

κληρονομία 318,7· κληρονομίας ἀρ-
ραβῶν 318,16

κλήσις 176,22· 186,6

κοινωνία 36,4

Κορὴ 252,14

Κορίνθιοι 226,11· 284,6· 316,19·
324,5

Κορνήλιος 278,4

κόσμος 232,20· 234,25· 236,3·
238,8· 240,10· 286,4· 294,6

κρίσις 84,4· 236,21· 238,7

κριστής 138,1

κτίσις 26,16· 36,10· 38,7· 128,4·
132,10· 134,6· 160,26· 162,4·
184,15· 186,2· 188,9· 220,8·
222,1· 224,3· 228,14· 238,26·
240,1· 260,24·κτίσμα 36,3· 44,19· 50,14· 52,25·
54,13· 56,6· 58,7· 63,26· 66,4·
88,10· 110,15· 152,7· 162,4·
172,9· 180,2· 182,1· 186,21·
188,26· 206,3· 210,1· 286,8·
294,21·

κτίστης 56,10

Κύριος (46· 87)· 12,7· 14,4· 18,12·
20,1· 22,2· 30,4· 34,6· 36,2· 46,
18· 44,2· 60,3· 72,23· 74,7·
76,14· 92,14· 96,12· 102,9·
108,24· 116,14· 118,23· 122,8·
126,22· 128,18· 134,13· 138,13·
140,11· 146,20· 152,1· 156,17·
158,15· 162,4· 164,1· 168,1·
174· 18· 176,4· 188,8· 190,6·
198,6· 210,15· 212,7· 214,11·
222,19· 232,11· 246,5· 254,6·
268,16· 270,2· 272,10· 274,17·
276,13· 284,7· 286,3· 290,16·
294,19· 296,3· 298,12· 300,26·
302,18· 304,8· 306,17· 310,11·312,2· 316,24· 318,8· 320,7·
322,7· 324,4· 326,10· 328,10·
330,6· 334,6· 336,6· 342,14· Κύ-
ριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς 152,
1· 328,9· Κύριος Ἰησοῦς Χρι-
στὸς 44,7· 50,1· Κύριος ὁ Θεὸς
46,18· 60,3Κύριος Σαββάθ 304,17· 306,17·
308,2· 340,25· Κύριος τῆς δόξης
122,11· 290,25· Κύριος τῶν δυ-
νάμεων 306,19

κυριότης 188,9

κυριότητες 38,26· 150,19

Α

Ἀββὼν 46,21· 48,2

Ἀζάρος 86,13· 102,5· 116,1·
118,13· 124,16· 126,8· 138,7·
160,6Ἀγός (9) 18,1· 22,20· 28,22·
30,1· 32,7· 34,3· (34)· 36,1·
38,24· 40,2· 44,14· 46,4· 48,23
50,24· 52,19· 54,10· 56,7· 58,
12· 60,3· 62,18· 66,17· 68,12·
70,6· 72,1· 74,3· 78,10· 80,9
82,6· 86,17· 88,8· 90,4· 94,10·
96,12· 98,4· 100,5· 104,2· 106,
2· 108,3· 110,8· 112,2· 114,12·
118,5· 120,9· 124,5· 126,3·
128,3· 130,7· 132,2· 134,5·
136,6· 138,6· 140,6· 142,27·
144,18· 146,12· 150,7· 152,20·
154,3· 156,3· 158,7· 160,1·
162,16· 166,8· 172,17· 174,1·
178,4· 180,3· 184,3· 186,7·
188,26· 190,3· 194,10· 196,1·
200,1· 202,2· 204,3· 206,14·
208,15· 210,4· 212,18· 214,2·
216,6· 218,8· 220,3· 222,18·

224,6· 226,24· 228,1· 230,2·
 232,1· 234,16· 236,10· 238,16·
 240,4· 242,4· 244,2· 246,10·
 248,22· 250,3· 254,18· 256,2·
 258,17· 262,4· 268,10· 270,2·
 272,13· 290,11· 298,17· 300,12·
 310,4· 330,9· 332,13· 336,13· Λό-
 γος ἀγαθός 194,23· Λόγος ἀδιαι-
 ρετος 266,24· Λόγος ἀπαθής 108,
 3· Λόγος Κυρίου 96,23· Λόγος
 Μονογενής 266,21· Λόγος οὐ-
 σιώδης 202,6· Λόγος σαρκωθείς
 270,23· Λόγος τῆς ζωῆς 258,
 8· 290,20· Λόγος τοῦ Θεοῦ 174,3·
 184,3· 204,22· 232,18· 238,23·
 274,3· Λόγος τοῦ Πατρὸς 290,
 21
 Λουκᾶς 148,18· 150,24· 322,1·
 332,9

M

Μανασσῆς 44,24
 Μανωὲ 52,4
 Μανιχαῖοι 54,7· 110,17· 148,9·
 252,1
 Μάρθα 272,10
 Μαρία 162,13· 242,17· 260,12·
 262,10· 266,7· 272,22· 274,15·
 278,12· 280,26· 282,11· 298,
 19· 340,20
 Μαρτίων 54,7 (54)
 Ματθαῖος 320,23
 μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων 212,
 11· 338,26
 μετουσία 16,7· 22,11
 μίμησις 68,12· 170,20
 μιμητής, - αἱ 40,15· 66,24
 μοναρχία 200,10
 (Μοναρχιανοὶ 21)

Μονάς (9)· 200,8· 204,1· 206,16·
 224,20· 226,2· 228,3· μονάς
 ἀδιαιρετος 204,9· μονάς θεία
 204,1
 μονογενής 40,19· 62,18· 66,14·
 94,22· 232,4· 236,14· 238,6·
 252,6· 254,13· 266,26· 278,16·
 μονογενής Υἱός 40,19· 244,12·
 μονογενής Υἱός τοῦ Θεοῦ 236,14·
 238,6
 (Μονταλισμὸς 140)
 μορφή 94,23· 98,1· 108,23· μορ-
 φή δούλου 24,24· μορφή Θεοῦ
 92,23· 172,22
 μυθοπλαστικά 38,14· 196,24
 μύθος 38,5
 (μυστήριον 46)
 Μωσῆς 18,13· 52,5· 104,10· 152,
 9· 158,12· 176,25· 212,3· 250,
 15· 270,3· 274,1· 318,17

N

Ναζαρέτ 278,5
 Ναιαιμάν 18,18
 (Νεῖλος "Όσιος 12)
 νόμος 30,20· 232,17
 νοῦς 30,1· 32,10· νοῦς Κυρίου 128,
 23· νοῦς τοῦ προφήτου 30,1· νοῦς
 χριστιανῶν 32,10
 Νῶε 226,11· 248,9

O

Ὁδυσσεὺς 288,1
 Ὁδυσσεὺς Διογενῆς 268,6
 οἰκειότης 60,5
 οἰκειώσεις 282,18
 ὀλοκάντωμα 270,4
 Ὁμηρος (164)· 268,1

- ὁμογενής 70,8
 ὁμοιότης 24,22· 76,12· 80,18·
 112,9· 114,6· 132,25· 154,23·
 ὁμοιότης τοῦ Πατρὸς 132,25
 ὁμοίωμα 94,24· 104,11· 288,24·
 334,23· 338,6· 340,26· ὁμοίω-
 μα ἀνθρώπου 24,24
 ὁμοίωσις 42,6· 136,18· 194,11
 ὁμολογία 80,15
 ὁμοούσιος 218,7· 222,19· 286,19·
 292,10
 (ὁμοουσιότης 9)
 (Ὄρφικοὶ 174)
 ὁσιότης 278,1
 (Ὀυαλεντινιανοὶ 9)
 Ὀυαλεντ νος 174,4· (175)· 186,16·
 188,23· 190,1· 192,21· 194,20
 οὐσία (10)· 18,2· 20,10· 24,6·
 26,16· 28,1· 34,22· 42,7· 44,
 13· 52,20· 54,16· 60,5· 62,1·
 66,1· 84,13· 90,5· 112,2· 162,7·
 180,26· 184,11· 190,18· 192,
 15· 194,6· 196,11· 200,18· 202,
 19· 204,1· 206,17· 210,7· 286,
 10· 292,11· 312,19· 320,2· 322,
 5· 330,17· 338,3·
 οὐσία θεϊκὴ 338,3· οὐσία πατρικὴ
 28,1· 190,18· 292,11· οὐσία τοῦ
 Πατρὸς 162,7· (174)
- Π**
- (Πανεὰς 86)
 Πάθος 182,11· 224,19
 Παντοκράτωρ 22,20
 Παράκλητος 264,20· 266,3
 Παρθένος 94,12· 96,7· 262,18·
 282,13· 298,19· 334,1· 340,17
 Παροιμίαι 312,1
 Πατήρ (9)· 14,4· 16,3· 18,2· 20,2·
 22,1· 24,1· 26,5· 28,2· 30,10·
 32,2· 34,23· 36,1· 38,9· 40,1·
 42,10· 44,6· 50,3· 54,16· 58,18·
 60,1· 64,16· 66,2· 68,21· 70,6·
 72,11· 74,4· 76,15· 78,4· 82,3·
 84,14· 86,1· 88,9· 90,5· 92,15·
 94,11· 96,4· 98,16· 102,1· 110,
 20· 112,1· 114,3· 118,5· 120,14·
 122,3· 124,21· 126,6· 128,1·
 130,7· 132,7· 134,5· 138,6·
 144,9· 146,25· 150,9· 152,14·
 156,27· 160,8· 162,6· 164,8·
 170,21· 172,16· 174,13· 178,6·
 180,4· 182,17· 184,16· 186,1·
 188,1· 190,12· 192,6· 194,5·
 196,2· 198,5· 200,7· 202,13·
 204,7· 206,11· 208,15· 210,3·
 212,2· 214,23· 216,27· 218,6·
 220,1· 222,10· 224,21· 226,2·
 228,6· 230,10· 232,9· 234,5·
 236,5· 240,8· 242,1· 244,1·
 246,17· 248,2· 250,7· 252,6·
 254,23· 256,2· 258,18· 260,3·
 266,14· 278,18· 282,3· 284,9·
 286,11· 288,7· 292,8· 294,14·
 298,4· 300,4· 302,2· 304,17·
 308,3· 310,16· 312,10· 314,20·
 316,16· 318,2· 320,25· 322,4·
 324,19· 326,1· 328,6· 330,11·
 332,3· 3324,15· 336,2· 340,2
 Πατήρ ἀληθινὸς 118,16
 Πατρικὸς, - ὄν 26,20· 28,1· 84,10
 Παῦλος 40,18· 42,17· 48,12· 62,
 22· 72,6· 94,22· 122,10· 140,13·
 142,3· 150,27· 152,4· 176,20·
 186,5· 212,8· 278,8· 284,5·
 286,23· 288,5· 294,16· 304,20·
 306,21· 308,1· 312,13· 314,20·
 316,20· 318,6· 324,7· 326,15·
 328,5· 330,4

Παῦλος Σαμοσατεύς (9)· 280,20
πειρασμός 88,2

Πέτρος 100,18· 102,2· 106,11·
118,20· 124,14· 138,13· 154,12·
164,16· 268,11· 270,21· 272,
11· 278,4· 314,10· 326,6· 328,
11· 336,5· 336,23

πιθανολογία 14,19

Πιλάτος 158,14

πίστις 28,11· 56,11· 60,3· 64,3·
94,3· 110,19· 168,26· 170,1·
244,18· 278,8· 296,4· 326,17·
πίστεως ἄγκυρα 108,26

πλάνη 32,25· 34,13

πλήρωμα 16,3· 26,9· (174)·

πλήρωμα τῆς τοῦ Πατρὸς θεότητος
26,9· πλήρωμα τῆς τοῦ πρώτου
καὶ μόνου θεότητος 28,23

πνεῦμα 16,7· 54,14· 56,1· 68,7·
78,5· 80,1· 82,3· 84,2· 86,5·
88,3· 98,6· 130,7· 132,1· 134,11·
224,21· 226,3· 228,1· 244,2·
246,1· 264,9· 266,2· 278,5·
290,23· 292,1· 294,13· 300,4·
302,2· 304,14· 308,1· 310,21·
312,13· 314,9· 316,1· 318,3·
320,13· 322,4· 324,4· 328,7·
340,2· πνεῦμα ἅγιον (10· 21)·
130,27· (134· 175)· 224,21·
246,3· 256,12· 264,22· 298,8·
304,14· 312,13· 314,19· 316,7·
318,14· 322,4· 324,13· 326,13·
328,2· 330,8· 332,13· πνεῦμα
ἀδιαίρετον 266,24· πνεῦμα Κυ-
ρίου 328,12· πνεῦμα παράκλη-
τον 82,26· πνεῦμα τοῦ ἀνθρώ-
που 312,18· πνεῦμα τοῦ Θεοῦ
84,2· 312,18· 314,15· 316,13·
320,14· 328,9 πνεῦμα τοῦ Πα-
τρὸς 316,5· πνεῦμα υἱοθεσίας

292,1· πνεύματα λειτουργικά
50,22· πνεύματος νκός 316,14
ποίημα 28,7· 38,1· 56,7· 62,26·
128,5· 176,3· 178,19· 180,15·
230,18· 294,21

ποιητῆς 28,6· 230,16· 294,21·

ποιότης 202,25· 204,4· 208,22

πολυαρχία 200,12

(πολυθεῖσται 54)

πολυθεότης 54,13· 186,20

προσκύνησις 28,13· 282,19

πρόσωπον (10· 21· 25)· 46,12·

150,21· 288,6· 302,2· 310,24

312,8· 318,17· 326,1· 328,20·

324,4

προφήτης 18,14· 34,6· 36,10· 40,

12· 96,23· 98,5· 100,10· 140,

6· 274,6· 314,20· 326,2·

πρωτότοκος 12,8· 38,7· (175)·

266,9

(Πυθαγόρας 174)

P

Ραχουήλ Μαδιανίτης 274,1

Ρωμαῖοι 324,11

Σ

Σαββάθ 304,17· 306,17· 308,2·
340,25

Σαβέλλιος (9)· 20,27· 112,10·

204,6· 206,7· 218,4· 224,26·

256,5· 334,2·

Σαδδουκαῖοι 148,24

Σαμαρεῖτις 302,24

Σαμοσατεύς 84,10· 150,4· 268,

8· 270,18· 272,21· 276,19· 280,1

Σαμουήλ 18,20

Σαμφών 52,4

- Σαούλ 48,10· 84,1
 Σαυφείρα 328,12
 σαρκική ἀσθένεια 106,1
 σάρκωσις Θεία 272,3· σάρκωσις
 τοῦ Λόγου 264,16·
 σάρξ 42,3· 70,5· 88,3· 90,18·
 94,20· 96,12· 98,4· 100,1· 102,4·
 104,2· 106,7· 108,3· 110,4·
 116,19· 118,4· 120,4· 122,1·
 124,12· 126,4· 130,2· 134,16·
 136,4· 142,23· 144,6· 148,13·
 150,2· 152,22· 154,23· 156,3·
 160,2· 162,16· 164,19· 168,2·
 208,15· 214,3· 228,6· 242,16·
 246,10· 248,21· 264,12· 266,16·
 268,23· 270,16· 272,13· 278,23·
 282,8· 288,7· 290,9· 292,13·
 296,14· 300,13· 302,3· 308,14·
 312,10· 314,7· 316,19· 322,18·
 326,8· 332,23· 334,24· 336,19·
 340,2· σάρξ ἀληθῆς 126,11·
 σάρξ ἀνθρωπίνη 102,2· σάρξ
 δευτικῆ 100,5· σάρξ παθητῆ
 160,16· σάρξ πάσχουσα 100,21·
 160,2· 168,15· σάρξ τοῦ Κυρίου
 290,25· 322,17· σάρξ τοῦ Λόγου
 154,23· σάρξ τοῦ Σωτῆρος 164,
 12· σάρξ τοῦ ὑψίστου 290,9
 Σάρρα 254,20
 σατανᾶς 122,15· 314,11· 328,10·
 336,25
 (σεραφεῖμ 38)
 (Σιγγή 174)
 Σίμων ὁ Μάγος 190,1
 Σιών 342,15
 Σολομών 48,12· 152,4· 190,2·
 276,1
 Σοφία 40,9· 69,18· 72,1· 112,2·
 138,6· 144,17· 150,16· 152,3·
 154,15· 156,10· 184,10· 190,14·
 196,1· 200,4· 202,20· 204,14·
 276,3
 σοφία 16,6· 18,26· 28,22· 66,28·
 86,8· 94,11· 98,3· 148,21· 150,
 26· 152,5· 154,14· 184,22· 188
 22· 190,3· 200,13· 202,2· 204,
 3· 208,5· 210,4· 218,14· 262,4·
 266,25· 270,21· 274,4· 276,2·
 288,12· 308,24· σοφία οὐσιώ-
 δης 202,6· σοφία πολυποίκι-
 λος 296,2· σοφία τοῦ Θεοῦ 288,
 12· σοφία τοῦ πατρὸς 62,18
 σοφιστῆς 16,15· (16)
 σταυρὸς 286,3· 290,1· 294,12·
 296,11
 Στέφανος 328,3· 330,3
 Στωικοὶ 224,15
 συγγνώμη 16,20· 278,25
 συγκατάβασις 270,14
 συμβεβηκὸς 204,2
 συντέλεια 146,2· 228,15
 σῶμα 198,3· 202,8· 212,10· 218,2
 σῶμα ἀληθὲς 126,13· σώματος
 περιβολή 198,3
 Σωτῆρ 40,14· 42,17· 58,14· 62,10·
 64,15· 76,4· 80,29· 84,9· 90,
 17· 92,4· 94,9· 102,25· 106,12·
 108,5· 110,14· 114,2· 118,18·
 126,1· 130,6· 136,10· 142,8·
 146,19· 166,14· 188,15· 228,
 24· 234,9· 264,12· 266,13· 276,
 12· 282,1· 330,14
 σωτηρία 118,17· 236,8· 244,13

T

- ταυτότης 38,18· 112,9
 τελειότης 150,22· 220,20
 τελείωσις 74,13· 78,7· 150,14
 (Τετράρχης 86)

Τηλέμαχος 268,1
 τιμή 28,13· 64,13
 Τιμόθεος 326,16
 (Τραχωνίτης 86)
 (τριαδικός 10)
 Τριάς (9)· 54,5· 56,2· 224,20·
 226,1· 228,5· (Τριάς άγία 46·
 54)

Υ

υίθεσις 266,5· 292,1· 296,7
 υιοποίησης 38,9
 υιοποιούμενος 210,23
 Υιός (9)· 14,8· 16,4· 18,1· 20,4·
 22,2· 24,1· 26,5· 28,3· 30,5·
 32,5· 34,14· 36,9· 38,5· 40,8·
 50,4· 52,23· 54,13· 60,3· 62,
 10· 66,13· 68,3· 70,1· 72,9·
 76,6· 78,22· 80,5· 84,11· 88,5·
 90,2· 92,14· 94,10· 96,8· 98,16·
 102,23· 110,21· 112,1· 114,7·
 118,19· 120,19· 126,12· 128,6·
 132,5· 134,18· 136,5· 138,14·
 142,14· 144,10· 146,4· 148,12·
 150,9· 152,3· 154,12· 156,2·
 160,10· 164,14· 170,21· 172,
 8· 174,11· 176,15· 180,1· 182,
 3· 184,14· 186,22· 188,2· 192,1·
 194,4· 196,1· 198,10· 200,4·
 202,2· 204,3· 206,11· 210,4·
 212,2· 216,12· 218,5· 220,1·
 224,21· 226,3· 230,2· 232,2·
 234,7· 236,2· 238,1· 240,5·
 242,17· 244,11· 246,7· 248,1·
 250,3· 254,3· 256,3· 258,3·
 260,1· 266,5· 274,21· 286,16·
 288,4· 292,3· 298,4· 300,2·
 304,9· 306,17· 308,3· 310,5·
 312,12· 314,24· 316,1· 324,10·

326,9· 330,2· 332,21· 336,13·
 338,13· 340,13· Υιός άληθινός
 102,23· 182,5· Υιός άποκουηθείς
 180,7· Υιός Θεού (46)· 80,17·
 90,2· 126,12· 128,6· 130,23·
 154,12· 160,10· 182,3· 196,18·
 210,17· 212,10· 232,21· 234,7·
 238,1· 274,19· 284,2· 298,14·
 336,13· 338,21· Υιός Λόγος
 204,10· Υιός Μονογενής 40,
 8· 42,12· 252,17· 258,23· Υιός
 κατά φύσιν 84,20· Υιός του άν-
 θρώπου 76,6· 134,21· 146,21·
 212,11· 298,15· Υιός του Θεού
 μονογενής 242,5· Υιός του Πα-
 τρός 300,12· υιοι Θεού 310,11·
 υιοι φωτός 238,13
 ύπαρξιας 28,8· (54)
 ύπήκοος 40,4· 96,1· 290,1
 ύπόστασις (10)· 14,13· 190,20·
 192,14· 200,18· 202,13· 278,16·
 304,18· ύπόστασις πατριική 190,
 22· 274,20
 ύπόστατος 202,13
 Ύψιστος 62,6· 290,9· 342,16

Φ

Φαρισάι 84,8· 148,5· 158,13
 Φαρισαίοι 148,24
 φθαρτός 104,12· 162,12· 168,6·
 320,16
 φθορά 124,9· 154,23
 φιλάνθρωπος 198,1
 Φίλιππος 86,11· 240,13· 244,9·
 326,18· 330,23·
 φιλόχριστος 134,13
 φρόνημα 150,4· 230,14
 φρόνησις 184,20· 188,13· 190,3

φυσική ένότης 70,10· φυσική ὁμοιότης καὶ ἰδιότης 114,6
 φύσις 22,3· 36,5· 44,15· 50,18· 52,8· 56,17· 58,1· 68,1· 70,1· 74,4· 78,22· 104,13· 106,9· 124,7· 126,1· 130,3· 156,13· 168,1· 174,14· 182,11· 194,11· 196,11· 210,6· 214,10· 282,6·
 φύσις ἀνθρωπίνη 130,3· 156,13· 296,18· φύσις θεία 124,7· φύσις λογική 182,11
 φῶς 14,12· 20,10· 22,10· 32,21· 34,12· 36,18· 42,28· 44,3· 50,90· 54,9· 96,4· 114,16· 156,1· 172,21· 176,25· 190,11· 194,13· 204,8· 236,21· 238,8· 318,20· φῶς ἀληθινόν 242,8· 320,2· φῶς πατρικόν 156,1

X

(χάος 174)

χαρακτήρ 14,13· 58,20· 94,8· 190,19
 χάρις 20,5· 26,25· 42,4· 44,1· 48,7· 50,3· 62,7· 66,15· 68,6· 80,1· 82,11· 86,10· 102,19· 118,17· 120,1· 126,6· 142,5· 148,22· 150,17· 152,2· 154,7· 214,14· 256,23· 284,6· 294,11· 300,6· 310,10· χάρις ἀναφαίρετος 120,1· χάρις τῆς κλήσεως 82,17

χάρισμα 122,3· 212,18· 214,6· 316,23
 χαρίσματα τοῦ Θεοῦ 82,16
 χρηστότης 224,11
 Χριστιανισμὸς 90,22· 284,4
 Χριστιανοὶ 32,10· (54)· 92,2· 94,5·
 χριστομάχοι 32,8· 34,21· 74,19· 94,5· 116,36· 136,7· 138,26· 148,3· 160,2· 166,2· 168,25· 170,14· 196,23· 198,16
 Χριστὸς 12,10· 26,14· 40,17· 50,1· 58,8· 60,12· 68,5· 82,16· 88,18,98,2· 106,6· 116,10· 124,22· 138,3· 140,8· 144,16· 146,1· 150,1· 152,1· 178,12· 184,22· 186,17· 190,8· 200,2· 204,22· 208,11· 210,2· 230,12· 238,20· 268,9· 270,12· 274,17· 276,21· 280,24· 282,11· 292,12· 302,7· 306,21· 310,7· 314,2· 316,1· 320,15· 324,5· 326,8· 332,4· 336,6· 340,1· Χριστὸς ἐσταυρωμένος 306,20· Χριστὸς Θεοῦ δύναμις 98,3· 152,5· 270,20· Χριστὸς Ἰησοῦς 190,8· Χριστὸς Λόγος 204,22
 Χριστοφόροι 134,13

Ψ

ψευδώνυμοι 32,12· 34,1
 ψευδὸς 34,15
 ψυχὴ 130,9· 166,24· 168,5· 170,11

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Εισαγωγή	σελ.	9
Κείμενον - Μετάφρασις	»	12
Λόγος Γ'. Κατὰ Ἀρειανῶν	»	12
Λόγος Δ'. Κατὰ Ἀρειανῶν	»	200
Περὶ τῆς ἐνσάρκου ἐπιφανείας τοῦ Θεοῦ Λόγου, καὶ κατὰ Ἀρειανῶν	»	284
Εὐρετήρια	»	345
1. Εὐρετήριον χωρίων τῆς Γραφῆς	»	345
2. Εὐρετήριον ὀνομάτων καὶ πραγμάτων	»	353
Πίναξ περιεχομένων	»	367

Τύποις: Ν. & Κ. Σουφνόπουλος, Τηλ. 535-246, Θεσσαλονίκη

Βιβλιοδεσία: Άδελφοί Βαρουσιάδης, Τηλ. 839.414 Θεσσαλονίκη